Digitized by Google

B 5
5
566
BIBLIOTECA NAZIONALE
CENTRALE - FIRENZE

TOMUS IV.

SUMMA
TOTIUS THEOLOGIÆ
S. THOMÆ
AQUINATIS,
DOCTORIS ANGELICI,
CUM APPENDICIBUS
P. SERAPHINI CAPPONI
A PORRECTA
ORDINIS PRÆDICATORUM
PRIMÆ PARTIS
VOLUMEN QUARTUM.

PATAVII, MDCCLX.
Ex Typographia Seminarij.
Apud Joannem Manfrè.
SUPERIORUM PERMISSU.

B'5.5.566

I N D E X
QUÆSTIONUM, & ARTICULORUM
QUARTI VOLUMINIS
P R I M Æ   P A R T I S
SUMMÆ THEOLOGICÆ.

Q U Æ S T I O XCIII.

De fine, ſive termino productionis hominis, prout dicitur factus ad imaginem, & ſimilitudinem Dei.

1 *utrum in homine ſit imago Dei.*
2 *utrum imago Dei ſit in irrationalibus creaturis.*
3 *utrum imago Dei ſit magis in homine, quam in angelo.*
4 *utrum imago Dei ſit in omni homine.*
5 *utrum imago Dei ſit in homine per comparationem ad eſſentiam, vel ad perſonas omnes, vel ad unam earum.*
6 *utrum imago Dei inveniatur in homine ſolum ſecundum mentem.*
7 *utrum imago Dei ſit in homine ſecundum potentias, aut ſecundum habitus, aut actus.*
8 *utrum per comparationem ad omnia objecta.*
9 *De differentia imaginis, & ſimilitudinis.*

Q U Æ S T I O XCIV.

De ſtatu, vel conditione primi hominis quoad intellectum.

1 *utrum primus homo viderit Deum per eſſentiam.*

2 *utrum Adam in ſtatu innocentiæ angelos per eſſentiam viderit.*
3 *utrum primus homo habuerit omnium ſcientiam.*
4 *utrum homo in primo ſtatu potuiſſet errare, vel decipi.*

QUÆSTIO XCV.

De his, quæ pertinent ad voluntatem primi hominis, ſcilicet de gratia, & virtute, & juſtitia.

1 *utrum primus homo fuerit creatus in gratia.*
2 *utrum primus homo in ſtatu innocentiæ habuerit animæ paſſiones.*
3 *utrum Adam habuerit omnes virtutes.*
4 *utrum opera primi hominis fuerint æque efficacia ad merendum, ſicut modo ſunt.*

QUÆSTIO XCVI.

De dominio, quod homini competebat in ſtatu innocentiæ.

1 *utrum Adam in ſtatu innocentiæ dominabatur animalibus.*
2 *utrum homo habuiſſet dominium ſuper omnes alias creaturas.*
3 *utrum in illo ſtatu fuiſſent omnes homines æquales.*
4 *utrum in illo ſtatu homo dominaretur homini.*

QUÆSTIO XCVII.

De his, quæ pertinent ad ſtatum primi hominis, quantum ad conſervationem individui.

1 *utrum homo in ſtatu innocentiæ erat immortalis.*
2 *utrum eſſet impaſſibilis.*
3 *utrum indigeret cibis.*
4 *utrum per lignum vitæ conſequeretur immortalitatem.*

QUÆ-

QUÆSTIO XCVIII.
De his, quæ pertinent ad conſervationem ſpeciei per generationem.

1 *utrum in ſtatu innocentiæ fuiſſet generatio.*
2 *utrum in ſtatu innocentiæ fuiſſet generatio per coitum.*

QUÆSTIO XCIX.
De conditione prolis generandæ quantum ad corpus in illo ſtatu.

1 *utrum in ſtatu illo pueri mox nati habuiſſent perfectam virtutem ad motum membrorum.*
2 *utrum omnes fuiſſent nati in ſexu maſculino.*

QUÆSTIO C.
De conditione prolis tunc generandæ quoad juſtitiam.

1 *utrum homines fuiſſent nati cum juſtitia.*
2 *utrum pueri naſcerentur in juſtitia confirmati.*

QUÆSTIO CI.
De conditione prolis tunc generandæ quoad ſcientiam.

1 *utrum pueri naſcerentur in ſcientia perfecti.*
2 *utrum ſtatim poſt nativitatem habuiſſent perfectum uſum rationis.*

QUÆSTIO CII.
De loco producti hominis, qui eſt paradiſus.

1 *utrum paradiſus ſit locus corporeus.*
2 *utrum ſit locus conveniens habitationi humanæ.*
3 *ad quid homo in paradiſo poſitus fuerit.*
4 *utrum homo factus fuerit in paradiſo.*

QUÆSTIO CIII.
De gubernatione rerum in communi.

1 *utrum mundus ab aliquo gubernetur.*
2 *quis ſit finis gubernationis ipſius.*
3 *utrum mundus gubernetur ab uno.*
4 *de effectibus gubernationis.*
5 *utrum omnia ſubſint divinæ gubernationi.*
6 *utrum omnia gubernentur a Deo immediate.*
7 *utrum divina gubernatio caſſetur in aliquo.*
8 *utrum aliquid contrarietur divinæ providentiæ.*

QUÆSTIO CIV.
De effectibus divinæ gubernationis in ſpeciali.

1 *utrum creaturæ indigeant ut conſerventur a Deo in eſſe.*
2 *utrum conſerventur in eſſe a Deo immediate.*
3 *utrum Deus poſſit aliquid redigere in nihilum.*
4 *utrum aliquid in nihilum redigatur.*

QUÆSTIO CV.
De mutatione creaturarum a Deo.

1 *utrum Deus poſſit immediate movere materiam ad formam.*
2 *utrum Deus poſſit immediate movere aliquod corpus.*
3 *utrum Deus moveat immediate intellectum creatum.*
4 *utrum poſſit movere voluntatem creatam.*
5 *utrum Deus operetur in omni operante.*
6 *utrum Deus poſſit aliquid facere præter ordinem rebus inditum.*
7 *utrum omnia, quæ Deus facit præter ordinem naturalem rerum, ſint miracula.*
8 *de diverſitate miraculorum.*

QUÆSTIO CVI.
De actu angelorum, qui eſt invicem illuminare.

1 *utrum unus angelus moveat intellectum alterius illuminando.*
2 *utrum unus angelus moveat voluntatem alterius.*
3 *utrum inferior angelus poſſit illuminare ſuperiorem.*
4 *utrum ſuperior angelus illuminet inferiorem de omnibus quæ cognoſcit.*

QUÆSTIO CVII.
De locutione angelorum.

1 *utrum unus angelus loquatur alii.*
2 *utrum inferior loquatur ſuperiori.*
3 *utrum angelus loquatur Deo.*
4 *utrum in locutione angeli aliquid operetur diſtantia localis.*
5 *utrum omnes cognoſcant locutionem unius angeli ad alterum.*

QUÆSTIO CVIII.
De ordinatione angelorum ſecundum hierarchias, & ordines.

1 *utrum omnes angeli ſint unius hierarchiæ.*
2 *utrum in una hierarchia ſit tantum unus ordo.*
3 *utrum in uno ordine ſint plures angeli.*
4 *utrum diſtinctio hierarchiarum, & ordinum ſit a natura.*
5 *de nominibus, & proprietatibus ſingulorum ordinum.*
6 *de comparatione ordinum adinvicem.*
7 *utrum ordines durent poſt diem judicii.*
8 *utrum homines aſſumantur ad ordines angelorum.*

QUÆSTIO CIX.
De ordine malorum angelorum, ſcilicet dæmonum.

1 *utrum ordines ſint in dæmonibus.*
2 *utrum ſit in eis prælatio.*
3 *utrum unus dæmon illuminet alium.*
4 *utrum ſubjiciantur prælationi beatorum angelorum.*

QUÆSTIO CX.
De præſidentia angelorum ſuper corporalem creaturam.

1 *utrum corporalis creatura adminiſtretur per angelos.*
2 *utrum materia corporalis obediat angelis ad nutum.*
3 *utrum angeli poſſint movere corpora localiter ſua virtute.*
4 *utrum angeli boni, vel mali poſſint facere miracula.*

QUÆSTIO CXI.
De actione angelorum in homines.

1 *utrum angelus poſſit illuminare intellectum hominis.*
2 *utrum angelus poſſit immutare affectum, vel voluntatem hominis.*
3 *utrum poſſit immutare imaginationem hominis.*
4 *utrum poſſit immutare ſenſum humanum.*

QUÆSTIO CXII.
De miſſione angelorum ad homines.

1 *utrum aliqui angeli mittantur in miniſterium.*
2 *utrum omnes angeli mittantur in miniſterium.*
3 *utrum illi, qui mittuntur, aſſiſtant.*
4 *utrum omnes angeli ſecundæ hierarchiæ mittantur.*

QUÆSTIO CXIII.

De cuſtodia hominum a bonis angelis.

1 *utrum homines ab angelis cuſtodiantur.*
2 *utrum ſingulis hominibus ſinguli angeli ad cuſtodiam deputentur.*
3 *utrum cuſtodia pertineat ſolum ad ultimum ordinem angelorum.*
4 *utrum omni homini conveniat habere angelum cuſtodem.*
5 *quando incipiat cuſtodia angeli circa hominem.*
6 *utrum angelus ſemper cuſtodiat hominem.*
7 *utrum angeli doleant de malis eorum, quos cuſtodiunt.*
8 *utrum inter angelos ſit pugna, ſeu diſcordia.*

QUÆSTIO CXIV.

De impugnatione dæmonum.

1 *utrum homines a dæmonibus impugnentur.*
2 *utrum tentare ſit proprium diaboli.*
3 *utrum omnia peccata procedant ex tentatione diaboli.*
4 *utrum dæmones poſſint facere vera miracula ad ſeducendum.*
5 *utrum dæmon ab aliquo ſuperatus ab impugnatione arceatur.*

QUÆSTIO CXV.

De actione corporalis creaturæ.

1 *utrum aliquod corpus ſit activum.*
2 *utrum in materia corporali ſint aliquæ rationes ſeminales.*
3 *utrum corpora cœleſtia ſint cauſa eorum, quæ hic in inferioribus corporibus fiunt.*
4 *utrum corpora cœleſtia ſint cauſa humanorum actuum.*

5 *utrum corpora cœleſtia poſſint imprimere in dæmones.*
6 *utrum corpora cœleſtia imponant neceſſitatem his, quæ eorum actioni ſubduntur.*

QUÆSTIO CXVI.
De Fato.

1 *utrum fatum ſit.*
2 *utrum fatum ſit in rebus creatis.*
3 *utrum fatum ſit immobile.*
4 *utrum omnia ſubdantur fato.*

QUÆSTIO CXVII.
De his, quæ pertinent ad actionem hominis.

1 *utrum homo poſſit docere alium, cauſando ſcientiam in ipſo.*
2 *utrum homines poſſint docere angelos.*
3 *utrum homo per virtutem animæ poſſit immutare materiam corporalem.*
4 *utrum anima hominis ſeparata poſſit movere corpora motu locali.*

QUÆSTIO CXVIII.
De traductione hominis ex homine quantum ad animam.

1 *utrum anima ſenſitiva traducatur cum ſemine.*
2 *utrum anima intellectiva cauſetur ex ſemine.*
3 *utrum omnes animæ humanæ fuerint ſimul creatæ a principio mundi.*

QUÆSTIO CXIX.
De propagatione hominis quantum ad corpus.

1 *utrum aliquid de alimento convertatur in veritatem humanæ naturæ.*
2 *utrum ſemen, quod eſt principium humanæ generationis, ſit de ſuperfluo alimenti.*

F I N I S.

PRIMA PARS SUMMÆ THEOLOGICÆ ANGELICI DOCTORIS S. THOMÆ AQUINATIS.

QUÆSTIO XCIII.

De fine, ſive termino productionis hominis, in novem articulos diviſa.

DEinde conſiderandum eſt de fine, ſive termino productionis hominis, prout dicitur factus ad imaginem, & ſimilitudinem Dei.

Et circa hoc quæruntur novem.

Primo. Utrum in homine ſit imago Dei.
Secundo. Utrum imago Dei ſit in irrationalibus creaturis.
Tertio. Utrum imago Dei ſit magis in angelo, quam in homine.
Quarto. Utrum imago Dei ſit in omni homine.
Quinto. Utrum in homine ſit imago Dei per comparationem ad eſſentiam, vel ad perſonas divinas omnes, aut unam earum.
Sexto. Utrum imago Dei ſit in homine ſecundum potentias; aut ſecundum habitus, aut actus.
Septimo. Utrum per comparationem ad omnia objecta.
Octavo. Utrum imago Dei inveniatur in homine ſolum ſecundum mentem.
Nono. De differentia imaginis, & ſimilitudinis.

ARTICULUS I.

Utrum imago Dei ſit in homine.

1. 2. in prol. & 1. d. 3. q. 3. & 2. d. 16. ar. 3. & 4. con. c. 26. & veri. q. 10. ar. 7. cor.

AD Primum ſic proceditur. Videtur, quod imago Dei non ſit in homine. Dicitur enim Iſ. 40. *Cui ſimilem feciſtis Deum, aut quam imaginem ponetis ei?*

2. Præterea. Eſſe Dei imaginem eſt proprium primogeniti, de quo dicit Apoſtolus ad Coloſ. 1. *Qui eſt imago Dei inviſibilis, primogenitus omnis creaturæ*. Non ergo in homine invenitur Dei imago.

3. Præterea. Hilar. dicit in lib. de Syn. (*can.* 1.) quod *imago eſt ejus rei, ad quam imaginatur ſpecies indifferens*. Et iterum dicit, (*ibid.*) quod *imago eſt rei ad rem coæquandæ indiſcreta, & unita ſimilitudo*: Sed non eſt ſpecies indifferens Dei, & hominis; nec poteſt eſſe æqualitas hominis ad Deum. Ergo in homine non poteſt eſſe imago Dei.

Sed Contra eſt, quod dicitur Gen. 1. *Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram.*

Reſpondeo dicendum, quod, ſicut Auguſtinus dicit in lib. 83. Quæſtionum. (*quæſt.* 74. *tom.* 4.) *ubi eſt imago, continuo eſt & ſimilitudo; ſed ubi eſt ſimilitudo, non continuo eſt imago*. Ex quo patet, quod *ſimilitudo* eſt de ratione imaginis, & *imago* aliquid addit ſupra rationem ſimilitudinis; ſcilicet quod ſit ex alio expreſſa. Imago enim dicitur ex eo, quod agitur ad imitationem alterius. Unde ovum, quantumcunque ſit alteri ovo ſimile, & æquale, quia tamen non eſt expreſſum ex illo, non dicitur imago ejus. Æqualitas autem non eſt de ratione imaginis: quia, ut Auguſt. ibidem dicit, *Ubi eſt imago, non continuo eſt æqualitas*, ut patet in imagine alicujus in ſpeculo relucente. Eſt tamen de ratione perfectæ imaginis. nam in perfecta imagine non deeſt aliquid imagini, quod inſit illi, de quo expreſſa eſt.

Manifeſtum eſt autem, quod in homine invenitur aliqua Dei ſimilitudo, quæ deducitur a Deo, ſicut ab exemplari. Non tamen eſt ſimilitudo ſecundum æqualitatem: quia in infinitum excedit exemplar hoc tale exemplatum. Et ideo *in homine dicitur eſſe imago Dei, non tamen perfecta, ſed imperfecta*. Et hoc ſignificat Scriptura, cum dicit,

hominem factum ad imaginem Dei. Præpoſitio enim *ad* acceſſum quemdam ſignificat, qui competit rei diſtanti.

Ad primum ergo dicendum, quod Propheta loquitur de corporalibus imaginibus ab homine fabricatis, & ideo ſignanter dicit: *Quam imaginem ponetis ei*; Sed Deus ipſe ſibi in homine poſuit ſpiritualem imaginem.

Ad ſecundum dicendum, quod primogenitus omnis creaturæ eſt imago Dei perfecta, perfecte implens illud, cujus imago eſt. Et ideo dicitur *imago*, & nunquam *ad imaginem*. Homo vero & propter ſimilitudinem dicitur *imago*, & propter imperfectionem ſimilitudinis dicitur *ad imaginem*. Et quia ſimilitudo perfecta Dei non poteſt eſſe niſi in identitate naturæ, imago Dei eſt in Filio ſuo primogenito, ſicut imago Regis in filio ſibi connaturali: In homine autem, ſicut in aliena natura; ſicut imago regis in nummo argenteo, ut patet per Aug. in lib. de decem chordis. (*cap. 8. cir. med. to. 9.*)

Ad tertium dicendum, quod, cum unum ſit ens indiviſum, eo modo dicitur ſpecies *indifferens*, quo *una*. Unum autem dicitur aliquid, non ſolum numero, aut ſpecie, aut genere, ſed etiam ſecundum analogiam, vel proportionem quandam: & ſic eſt unitas, vel convenientia creaturæ ad Deum. Quod autem dicit, *rei ad rem coæquandæ*, pertinet ad rationem perfectæ imaginis.

A P P E N D I X.

Ex articulo habes *primo*: quomodo per rationem oſtendas, recte in ſcripturis dictum: quod imago Dei eſt in homine, puta Gen. 1. *faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram*, & alibi. *Secundo* habes: quomodo per rationem hujuſmodi loca ſcripturarum in ſenſu catholico intelligas, intellectaque defendas. *Tertio* vides: quomodo, &c.

A R T I C U L U S II. 464

Utrum imago Dei inveniatur in irrationalibus creaturis.

2. d. 16. a. 2. & 3. d. 2. q. 2. art. 2. q. 1. corp. & 4. con. c. 20. fi. & 1. cor. 11. le. 2.

Ad Secundum ſic proceditur. Videtur, quod imago Dei inveniatur in irrationalibus creaturis.

ris. Dicit enim Dion. in l. de div. nom. (*c.* 2. *non remote a fi. lect.* 2.) *Habent cauſata cauſarum ſuarum contingentes imagines:* Sed Deus eſt cauſa non ſolum rationalium creaturarum, ſed etiam irrationalium. ergo imago Dei invenitur in irrationalibus creaturis.

2. Præterea. Quanto eſt expreſſior ſimilitudo in aliquo, tanto magis accedit ad rationem imaginis: ſed Dion. dicit 4. c. de div. no. (*aliquant. a princ. lect.* 4.) quod *radius ſolaris maxime habet ſimilitudinem divinæ bonitatis*. ergo eſt ad imaginem Dei.

3. Præterea. Quanto aliquid eſt magis perfectum in bonitate, tanto magis eſt Deo ſimile: ſed totum univerſum eſt perfectius in bonitate, quam homo; quia etſi bona ſint ſingula, tamen ſimul omnia dicuntur valde bona Gen. 1. ergo totum univerſum eſt ad imaginem Dei, & non ſolum homo.

4. Præterea. Boet. in lib. 3. de conſol. (*metr.* 9.) dicit de Deo: *Mundum mente gerens, ſimilique in imagine formans*. ergo totus mundus eſt ad imaginem Dei, & non ſolum rationalis creatura.

Sed Contra eſt, quod dicit Auguſt. 6. ſuper Gen. ad lit. (*c.* 12. *circ. med. to.* 3.) *Hoc excellit in homine, quia Deus ad imaginem ſuam hominem fecit, propter hoc quod dedit ei mentem intellectualem, qua præſtat pecoribus*. Ea ergo, quæ non habent intellectum, non ſunt ad imaginem Dei.

Reſpondeo dicendum, quod *non qualibet ſimilitudo, etiamſi ſit expreſſa ex altero, ſufficit ad rationem imaginis*. Si enim ſimilitudo ſit ſecundum genus tantum, vel ſecundum aliquod accidens commune, non propter hoc dicetur aliquid eſſe ad imaginem alterius. Non enim poſſet dici, quod vermis, qui oritur ex homine, ſit imago hominis, propter ſimilitudinem generis. Neque iterum poteſt dici, quod, ſi aliquid fiat album ad ſimilitudinem alterius, propter hoc ſit ad ejus imaginem: quia album eſt accidens commune pluribus ſpeciebus. *Requiritur autem ad rationem imaginis, quod ſit ſimilitudo ſecundum ſpeciem*, ſicut imago Regis eſt in filio ſuo, *vel ad minus ſecundum aliquod accidens proprium ſpeciei, & præcipue ſecundum figuram;* ſicut hominis imago dicitur eſſe in cupro. Unde ſignanter Hila. dicit, (*in li. de Synod. can.* 1.) quod *imago eſt ſpecies indifferens*.

Manifeſtum eſt autem, quod ſimilitudo ſpeciei attenditur ſecundum ultimam differentiam. Aſſimilantur autem aliqua Deo, *Primo* quidem, & maxime communiter, inquantum ſunt: *Secundo* vero, in-

inquantum vivunt: *Tertio* vero, inquantum ſapiunt, vel intelligunt: Quæ, ut Aug. dicit in li. 83. QQ. (*q.* 51. *in med. tom.* 4.) *ita ſunt Deo ſimilitudine proxima, ut in creaturis nihil ſit propinquius*. Sic ergo patet, quod *ſolæ intellectuales creaturæ proprie loquendo, ſunt ad imaginem Dei*.

Ad primum ergo dicendum, quod omne imperfectum eſt quædam participatio perfecti. Et ideo etiam ea, quæ deficiunt a ratione imaginis, inquantum tamen aliqualem Dei ſimilitudinem habent, participant aliquid de ratione imaginis. Et ideo Dion. dicit, quod *cauſata habent cauſarum contingentes imagines*, ideſt quantum contingit ea habere, & non ſimpliciter.

Ad ſecundum dicendum, quod Dionyſ. aſſimilat radium ſolarem divinæ bonitati quantum ad cauſalitatem, non ſecundum dignitatem naturæ, quæ requiritur ad rationem imaginis.

Ad tertium dicendum, quod univerſum eſt perfectius in bonitate, quam intellectualis creatura, extenſive, & diffuſive. Sed intenſive, & collective ſimilitudo divinæ perfectionis magis invenitur in intellectuali creatura, quæ eſt capax ſummi boni.

Vel dicendum, quod pars non dividitur contra totum, ſed contra aliam partem. Unde, cum dicitur, quod ſola natura intellectualis eſt ad imaginem Dei, non excluditur, quin univerſum ſecundum aliquam ſui partem ſit ad imaginem Dei; ſed excluduntur aliæ partes univerſi.

Ad quartum dicendum, quod *imago* accipitur a Boet. ſecundum rationem ſimilitudinis, qua artificiatum imitatur ſpeciem artis, quæ eſt in mente artificis. Sic autem quælibet creatura eſt imago rationis exemplaris, quam habet in mente divina. Sic autem non loquimur nunc de imagine, ſed ſecundum quod attenditur ſecundum ſimilitudinem in natura; prout ſcilicet primo enti aſſimilantur omnia, inquantum ſunt entia; & primæ vitæ, inquantum ſunt viventia; & ſummæ ſapientiæ, inquantum ſunt intelligentia.

A P P E N D I X.

EX art. habes *primo*: quomodo per rationem intimas hæreſim *Gnoſticorum*, & *Manichæorum*, dicentium, beſtias omnes rationis eſſe capaces, immo bruta omnia æque, ut hominem, non ſolum ſentire, verum etiam intelligere. *Secundo* habes: quomodo per rationem oſtendas, hanc merito damnari a ſcri-

pturis

pturis ſanctis, ut ſupra *q.* 75. *ar.* 3. Item univerſaliter a Concilio *Lateranenſi* ſub *Martino* 1. canon. 17. *Si quis ſecundum ſanctos patres conſonanter nobiſcum eadem credens non reſpuit, & anathematizat animo, & ore omnes, quos reſpuit, & anathematizat nefandiſſimos hæreticos cum omnibus impiis eorum ſcriptis uſque ad unum apicem, ſancta Dei catholica, & apoſtolica eccleſia, hoc eſt, ſanctæ, & univerſales quinque Synodi, & ipſi omnes conſonanter probabiles Eccleſiæ patres. Dicimus autem Sabellium, Arrium, Eunomium, Macedonium, Apollinarem, Polemonem, Eutychem, Dioſcorum, Timotheum, Elurum, Severum, Theodoſium, Cholutum, Themiſtium, Paulum Samoſatenum, Chodorum, Theodorum, Neſtorium, Periam, Origenem, Didymum, Evagrium, & compendioſe alios omnes hæreticos, qui a catholica Eccleſia reprobi, atque abjecti ſunt, quorum dogmata diabolicæ operationis ſunt genimina, & eos, qui ſimilia cum his uſque ad finem ſine pœnitentia ſapuerunt, aut ſapiunt, vel ſapient.* & infra. *Anathematizamus & eos, qui nobiſcum conſonanter non reſpuunt, & anathematizant prædictos hæreticos, eorumque ſcripta.* Hæc ibi. Quis modo neſciat Manichæos etiam, tanquam hæreticos, ab Eccleſia Sancta Dei reprobatos; Audiamus autem Auguſtinum in libro de fide catholica de talibus ab Eccleſia pulſis ſub exemplo quorundam univerſaliter ſic dicentem: *Cum Cœleſtius, atque Pelagius in Epheſina Synodo ſint damnati, quomodo poterunt illa capitula recipi, quorum damnantur auctores?* Hæc ibi. Quia igitur Manichæi, ac Gnoſtici ab Eccleſia damnantur, ut patet, ideo non poſſunt ſecundum Auguſtinum eorum capitula recipi, &, ſecundum prædictum Concilium, eorum ſcripta uſque ad unum apicem ſunt ab omnibus fidelibus ſub pœna anathematis anathematizanda. Ceterum de ſcriptis *Origenis* prænominati Eccleſia in libro Decreti diſt. 15. *Sancta Romana*, ſeipſam limitat ſic: item *Origenis nonnulla opuſcula, quæ Beatus Hieronymus non repudiat, legenda ſuſcipimus: reliqua autem omnia cum auctore ſuo dicimus eſſe reſpuenda.* Hæc ibi. Item ſpecialiter a regulis veræ fidei. Hic liber eſt Auguſtini de fide ad Petrum, c. 21. ſic. *firmiſſime tene, & nullatenus dubites, in omni creatura, quam ſpiritualem, atque corpoream ſumma Trinitas fecit, ſolos ſpiritus angelicos, & humanos intelligendi facultatem divinitus accepiſſe, ceteros vero ſpiritus brutorum animalium rationalem intelligentiam non accepiſſe; & ob*

hæc

hoc omnino habere non poſſe. *Propter quod dicitur hominibus : nolite fieri ſicut equus , & mulus, quibus non eſt intellectus* . *Et ideo nec animas pecorum in homines , nec animas hominum in pecora poſſe aliquando tranſire* . Hęc ibi . Facit pro *q*. 75. *a*. 6. *Tertio* vides, &c.

ARTICULUS III. 465

Utrum Angelus ſit magis ad imaginem Dei, quam homo.

1. *d*. 3. *q*. 3. *a*. 1. *ad* 4. & 2. *d*. 16. *ar*. 3. & 3. *d*. 2. *q*. 1. *a*. 1. *q*. 1. & 2. *c*. & *pſ*. 8.

AD Tertium ſic proceditur . Videtur , quod angelus non ſit magis ad imaginem Dei , quam homo . Dicit enim Aug. in ſerm. de imagine , (*ſcil. in ſer*. 27. *de verbis Apoſt. cap*. 2. & *de verbis Dom. ſer*. 63. *cap*. 6. *to*. 10.) quod *Deus nulli alii creaturæ dedit , quod ſit ad imaginem ſuam , niſi homini* . Non ergo verum eſt , quod angelus magis dicatur ad imaginem Dei , quam homo .

2. Præterea . Secundum Auguſt. in lib. 83. QQ. (*qu*. 51. *in medio to*. 4.) *Homo ita eſt ad imaginem Dei , ut nulla interpoſita creatura formetur a Deo : & ideo nihil eſt illi conjunctius* . Sed imago Dei dicitur aliqua creatura , inquantum Deo conjungitur . Ergo angelus non eſt magis ad imaginem Dei , quam homo .

3. Præterea . Creatura dicitur ad imaginem Dei , inquantum eſt intellectualis naturæ . Sed intellectualis natura non intenditur , nec remittitur . non enim eſt de genere accidentis , cum ſit in genere ſubſtantiæ . Ergo angelus non eſt magis ad imaginem Dei , quam homo .

Sed Contra eſt , quod dicit Greg. in quadam Hom. (*quæ eſt* 34. *in Evang. in med*.) quod *angelus dicitur ſignaculum ſimilitudinis ; quia in eo ſimilitudo divinæ imaginis magis inſinuatur expreſſa*.

Reſpondeo dicendum , quod de imagine Dei loqui *dupliciter* poſſumus . *Uno modo* quantum ad id , in quo primo conſideratur ratio imaginis , quod eſt intellectualis natura : Et ſic imago Dei eſt magis in angelis , quam ſit in hominibus : quia intellectualis natura perfectior eſt in eis , ut ex ſupra dictis patet . (*quæſt*. 62. *art*. 6. & *quæſt*. 75. *art*. 7. *ad* 3.) *Secundo* poteſt conſiderari imago Dei in homine quantum ad id , in quo ſecundario conſideratur , prout

prout ſcilicet in homine invenitur quædam Dei imitatio: inquantum ſcilicet homo eſt de homine, ſicut Deus de Deo; & inquantum anima hominis eſt tota in toto corpore ejus, & iterum tota in qualibet parte ipſius, ſicut Deus ſe habet ad mundum: Et ſecundum hæc, & ſimilia magis invenitur Dei imago in homine, quam in angelo. Sed quantum ad hoc non attenditur per ſe ratio divinæ imaginis in homine, niſi præſuppoſita prima imitatione, quæ eſt ſecundum intellectualem naturam: alioquin etiam animalia bruta eſſent ad imaginem Dei. Et ideo, cum quantum ad intellectualem naturam angelus ſit magis ad imaginem Dei, quam homo, *ſimpliciter concedendum eſt, angelum magis eſſe ad imaginem Dei, hominem autem ſecundum quid.*

Ad primum ergo dicendum, quod Auguſt. excludit a Dei imagine alias inferiores creaturas intellectu carentes, non autem angelos.

Ad ſecundum dicendum, quod, ſicut ignis dicitur eſſe ſubtiliſſimum corporum ſecundum ſuam ſpeciem, cum tamen unus ignis ſit alio ſubtilior: ita dicitur, quod nihil eſt conjunctius Deo, quam mens humana, ſecundum genus intellectualis naturæ: quia, ſicut ipſe ſupra præmiſerat, (*loc. cit. in arg.*) *quæ ſapiunt, ita ſunt illi ſimilitudine proxima, ut in creaturis nihil ſit propinquius.* Unde per hoc non excluditur, quin angelus ſit magis † *al. deeſt magis* † ad Dei imaginem.

Ad tertium dicendum, quod, cum dicitur, quod ſubſtantia non recipit *magis*, & *minus*, non intelligitur, quod una ſpecies ſubſtantiæ non ſit perfectior, quam alia; ſed quod unum, & idem individuum non participet ſuam ſpeciem quandoque magis, quandoque minus. Nec etiam a diverſis individuis participatur ſpecies ſubſtantiæ ſecundum *magis*, & *minus*.

APPENDIX.

EX art. habes *primo:* quomodo per rationem interimas hæreſim *Libertinorum* dicentium, Angelos nihil eſſe. Item *Doſithei* dicentis, Angelos non eſſe. Si enim probatur hic, quod Angelus eſt magis ad imaginem Dei, quam homo, probatur a fortiori, quod Angeli ſunt, & ſunt aliquid. Hanc damnatam invenies ſupra *q. 61. a. 1. Secundo* habes: quomodo per rationem oſtendas, hanc jure fuiſſe damnatam ab Ezech. 28. *Tu ſignaculum ſimilitudinis.* In hoc enim loco alloquitur Angelum, vocans

eum

eúm ſignaculum ſimilitudinis Dei : per hoc denotans, quod in Angelo eſt imago expreſſior Dei, quam in homine. Tanto autem magis hæc poſitio huic dicto Ezechielis data amplexanda eſt, quanto Gregorii Papæ Doctoris, & Sancti eſt, qui in ho. 34. ſuper Evangelia ait, quod *Angelus dicitur ſignaculum ſimilitudinis, quia in eo ſimilitudo divinæ imaginis magis inſinuatur expreſſa*. Vide tamen, ne occaſionaliter ex hac veritate incidas in hæreſim *Angelicorum*, qui moti forſan ex hac expreſſa imagine *Angelorum* ad Deum, credenteſque ipſos Deo per hoc æquales, dixerunt, Angelos, & non ſolum Deum, eſſe colendos. Item ne in hæreſim *Algazelis* (Direct. inquiſ. 2. *p. q. 6.*) qui & ex hac ipſa forſan eorum excellentia motus eis plus nimio tribuit dicens. Angelus ultimus eſt, a quo tota noſtra perfectio, & intelligentia provenit, & in cujus cognitione tota noſtra beatitudo conſiſtit, & in cujus ſeparatione tota pena animæ noſtræ conſiſtit. Nam contra expreſſam ſcripturam diceres *primum*, cum *Deut.* 10. ſecundum explanationem Chriſti, *Matth.* 4. noſtrum cuilibet dictum ſit, *Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſervies*. *Secundum* autem contra Jo. 17. *Hæc eſt vita æterna, ut cognoſcant te ſolum verum Deum, & quem miſiſti, Jeſum Chriſtum*. Si ſolum ergo noſtra beatitudo conſiſtit in cognoſcendo Deum verum, & Chriſtum, patet, quod non in cognitione Angeli, niſi forſan (quod abſit) in abyſſum hujus perfidiæ rueres dicendo, Angelum eſſe verum Deum, aut Salvatorem Chriſtum. Cæterum, cum ſuo loco de his hæreſibus incidet ſermo directus, abundantius damnabuntur. *Tertio* vides: quomodo, &c.

ARTICULUS IV. 466

Utrum imago Dei inveniatur in quolibet homine.

1. d. 3. in lit. & veri. q. 12. ar. 1. ad 3. & po. qu. 9. ar. 9. corp.

AD Quartum ſic proceditur. Videtur, quod imago Dei non inveniatur in quolibet homine. Dicit enim Apoſt. 1. ad Cor. 11. quod *vir eſt imago Dei, mulier autem eſt imago viri*. Cum ergo mulier ſit individuum humanæ ſpeciei, non cuilibet individuo convenit eſſe imaginem Dei.

2. Præterea. Apoſtolus dicit Rom. 8. quod illos, *quos Deus præſcivit conformes fieri imaginis Filii*

ſui,

ſui, hos prædeſtinavit: ſed non omnes homines prædeſtinati ſunt. ergo non omnes homines habent conformitatem imaginis.

3. Præterea. Similitudo eſt de ratione imaginis, ut ſupra dictum eſt: (*ar.* 1. *hujus qu.*) ſed per peccatum fit homo Deo diſſimilis. ergo amittit Dei imaginem.

Sed Contra eſt, quod dicitur in Pſal. 38. *Verumtamen in imagine pertranſit homo.*

Reſpondeo dicendum, quod, cum homo ſecundum intellectualem naturam ad imaginem Dei eſſe dicatur, ſecundum hoc eſt maxime ad imaginem Dei, ſecundum quod intellectualis natura Deum maxime imitari poteſt. Imitatur autem intellectualis natura maxime Deum quantum ad hoc, quod Deus ſeipſum intelligit, & amat. Unde imago Dei *tripliciter* poteſt conſiderari in homine. *Uno* quidem *modo*, ſecundum quod homo habet aptitudinem naturalem ad intelligendum, & amandum Deum: Et hæc aptitudo conſiſtit in ipſa natura mentis, quæ eſt communis omnibus hominibus. *Alio modo*, ſecundum quod homo actu, vel habitu Deum cognoſcit, & amat, ſed tamen imperfecte: Et hæc eſt imago per conformitatem gratiæ. *Tertio modo*, ſecundum quod homo Deum actu cognoſcit, & amat perfecte; Et ſic attenditur imago ſecundum ſimilitudinem gloriæ. Unde ſuper illud Pſalm. 4. *Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine* (Gloſ. *ordinar.*) diſtinguit *triplicem* imaginem, ſcilicet *creationis*, & *recreationis*, & *ſimilitudinis*. *Prima ergo imago invenitur in omnibus hominibus: Secunda in juſtis tantum: Tertia vero ſolum in beatis.*

Ad primum ergo dicendum, quod tam in viro, quam in muliere invenitur Dei imago, quantum ad id, in quo principaliter ratio imaginis conſiſtit, ſcilicet quantum ad intellectualem naturam. Unde Gen. 1. cum dixiſſet, *Ad imaginem Dei creavit illum*, (ſcilicet hominem) ſubdidit: *Maſculum, & fœminam creavit eos.* Et dixit pluraliter, *eos*, ut Aug. dicit, (*li.* 3. *ſuper Gen. c.* 22. *a med. to.* 3.) *ne intelligatur in uno individuo uterque ſexus fuiſſe conjunctus.* Sed quantum ad aliquid ſecundarium imago Dei invenitur in viro, ſecundum quod non invenitur in muliere. Nam vir eſt principium mulieris, & finis: ſicut Deus eſt principium, & finis totius creaturæ. Unde, cum Apoſtolus dixiſſet, quod *vir imago, & gloria eſt Dei, mulier autem eſt gloria viri*, oſtendit, quare hoc dixerit, ſubdens:

dens *: Non enim vir eſt ex muliere , ſed mulier ex viro ; & vir non eſt creatus propter mulierem , ſed mulier propter virum.*

Ad ſecundum , & tertium dicendum , quod illæ rationes procedunt de imagine , quæ eſt ſecundum conformitatem gratiæ , & gloriæ.

A P P E N D I X.

EX articulo habes *primo* : quomodo per rationem oſtendas , eſſe recte dictum in ſcriptura Geneſ. 1. *Maſculum , & fœminam creavit eos* , poſtquam præmiſerat : *Ad imaginem Dei creavit illum* , ſcilicet , hominem. Hoc eſt. Imago Dei , ad quam factus eſt homo , invenitur & in maſculo , & in femina , atque ideo in quolibet homine. Nam , ſi feminæ , cur minus videtur ineſſe imaginem Dei , imago ipſa ineſt , multo magis cuilibet maſculo inerit. Nam juxta regulam philoſophi , ſi de quo minus videtur ineſſe , & illi , de quo magis videtur ineſſe , inerit. Et ſi feminæ primæ ineſt , a ſimili cæteris fœminis inerit. *Secundo* habes : quomodo per rationem ſcripturam illam ſic catholice intellectam defendas , eamque cum aliis ſcripturæ locis apparenter diſſonis concordare ſcias. *Tertio* vides : quomodo , &c.

ARTICULUS V. 467

Utrum in homine ſit imago Dei quantum ad Trinitatem perſonarum.

Sup. ar. 3. cor. & ver. q. 10. art. 3. corp. & q. 13. a. 2.

AD Quintum ſic proceditur. Videtur , quod in homine non ſit imago Dei quantum ad Trinitatem divinarum perſonarum. Dicit enim Aug. in lib. de fide ad Pet. (*c. 1. a med. to. 3.*) *Una eſt ſanctæ Trinitatis eſſentialiter divinitas , & imago , ad quam factus eſt homo.* Et Hilar. in 5. de Trinitat. (*a princ.*) dicit , quod *homo ſit ad communem Trinitatis imaginem*. Eſt ergo in homine imago Dei quantum ad eſſentiam , & non quantum ad Trinitatem perſonarum.

2. Præterea. In lib. de eccleſ. dog. (*cap. ult. to. 3.*) dicitur , quod imago Dei attenditur in homine ſecundum æternitatem. Damaſc. etiam dicit , (*lib. 2. de fid. orth. ca. 12. a med.*) quod *hominem eſſe ad imaginem Dei ſignificat intellectualem , & arbitrio libe-*

liberum, & *per ſe poteſtativum*. Greg. etiam Nyſſenus (*lib. de hom. opific. cap.* 16. *cir. med.*) dicit, quod *cum Scriptura dixit*, *hominem factum ad imaginem Dei*, *tale eſt*, *ac ſi diceret*, *humanam naturam omnis boni factam eſſe participem*. *Bonitatis enim plenitudo divinitas eſt*. Hæc autem omnia non pertinent ad diſtinctionem perſonarum, ſed magis ad eſſentiæ unitatem. ergo in homine eſt imago Dei non ſecundum Trinitatem perſonarum, ſed ſecundum eſſentiæ unitatem.

3. Præterea. Imago ducit in cognitionem ejus, cujus eſt imago. Si igitur in homine eſt imago Dei ſecundum Trinitatem perſonarum, cum homo per naturalem rationem ſeipſum cognoſcere poſſit, ſequeretur, quod per naturalem cognitionem poſſet homo cognoſcere Trinitatem divinarum perſonarum. quod eſt falſum, ut ſupra oſtenſum eſt. (*q.* 32. *a.* 1.)

4. Præterea. Nomen imaginis non cuilibet trium perſonarum convenit, ſed ſoli Filio. Dicit enim Aug. in 6. de Trin. (*cap.* 2. *circ. med. to.* 3.) quod *ſolus Filius eſt imago Patris*. Si igitur in homine attenderetur Dei imago ſecundum perſonam, non eſſet in homine imago totius Trinitatis, ſed Filii tantum.

Sed Contra eſt, quod Hilar. dicit in 4. de Trin. (*circ. med.*) *Per hoc*, *quod homo dicitur ad imaginem Dei factus*, *oſtendit pluralitatem divinarum perſonarum*.

Reſpondeo dicendum, quod, ſicut ſupra habitum eſt, (*q.* 40. *a.* 2.) diſtinctio divinarum perſonarum non eſt niſi ſecundum originem, vel potius ſecundum relationes originis. Non autem eſt idem modus originis in omnibus; ſed modus originis uniuſcujuſque eſt ſecundum convenientiam ſuæ naturæ. Aliter enim producuntur animata, aliter inanimata, aliter animalia, atque aliter plantæ. Unde manifeſtum eſt, quod diſtinctio divinarum perſonarum eſt, ſecundum quod divinæ naturæ convenit. Unde eſſe ad imaginem Dei ſecundum imitationem divinæ naturæ non excludit hoc, quod eſt eſſe ad imaginem Dei ſecundum repræſentationem trium perſonarum: ſed magis unum ad alterum ſequitur.

Sic igitur *dicendum eſt*, *in homine eſſe imaginem Dei*, & *quantum ad naturam divinam*, & *quantum ad Trinitatem perſonarum*. Nam & in ipſo Deo in tribus perſonis una exiſtit natura.

Et per hoc patet reſponſio ad duo prima.

Ad tertium dicendum, quod ratio illa procederet, ſi i-

ſi imago Dei eſſet in homine perfecte repræſentans Deum. Sed, ſicut Aug. dicit 15. de Trin. (*c. 6. verſus fin. to. 3.*) maxima eſt differentia hujus trinitatis, quæ eſt in nobis, ad Trinitatem divinam. Et ideo, ut ipſe ibidem dicit, *Trinitatem, quæ in nobis eſt, videmus potius, quam credimus, Deum vero eſſe Trinitatem credimus potius, quam videmus*.

Ad quartum dicendum, quod quidam dixerunt, in homine eſſe ſolum imaginem Filii.

Sed hoc improbat Aug. in 12. de Trinit. (*cap. 5. & 6. to. 3.*) *Primo* quidem per hoc, quod, cum ſecundum æqualitatem eſſentiæ filius ſit patri ſimilis, neceſſe eſt, ſi homo ſit factus ad ſimilitudinem filii, quod ſit factus ad ſimilitudinem patris. *Secundo*, quia, ſi homo eſſet factus ſolum ad imaginem filii, non diceret pater: *Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram*, ſed *tuam*. Cum ergo dicitur, *Ad imaginem Dei fecit illum*, non eſt intelligendum, quod pater fecit hominem ſolum ad imaginem filii, qui eſt Deus, ut quidam expoſuerunt.

Sed intelligendum eſt, quod Trinitas Deus fecit hominem ad imaginem ſuam, ideſt totius Trinitatis. Cum autem dicitur, quod Deus *fecit hominem ad imaginem ſuam*, poteſt *dupliciter* intelligi. *Uno modo*, quod hæc præpoſitio *ad* deſignet terminum factionis; ut ſit ſenſus: *Faciamus hominem taliter, ut ſit in eo imago noſtra*. *Alio modo* hæc præpoſitio *ad* poteſt deſignare cauſam exemplarem: ſicut cum dicitur: *Iſte liber eſt factus ad illum*. Et ſic imago Dei eſt ipſa eſſentia divina, quæ abuſive imago dicitur, ſecundum quod imago ponitur pro exemplari: Vel, ſecundum quod quidam dicunt, divina eſſentia dicitur imago, quia ſecundum eam una perſona aliam imitatur.

A P P E N D I X.

Ex artic. habes *primo*: quomodo per rationem oſtendas, Concilium *Toletanum* 11. merito ſenſiſſe, naturam divinam non excludere perſonas, nec unam perſonam aliam, immo includere, & idcirco nobis ex ſua ſententia merito tenendum inſinuaſſe, quod in homine per hoc, quod dicitur ad imaginem Dei factus, eſt imago Dei etiam quantum ad trinitatem perſonarum. Concilii vero prædicti verba ſunt hæc: *Tres ergo illas unius, atque inſeparabilis naturæ perſonas, ſicut non confundimus, ita ſeparabiles nullatenus prædicamus, quandoquidem hoc nobis digna-*

dignata eſt ipſa Trinitas evidenter oſtendere, ut in omnib. quib. voluit ſingillatim perſonas agnoſci, unam ſine altera etiam non permittat intelligi. Nec enim pater abſque filio cognoſcitur, nec ſine patre filius invenitur. Relatio quippe ipſa vocabuli perſonalis, perſonas ſeparari vetat. Hæc illud in publica pronunciatione fidei catholicæ. Homo igitur, ſecundum Concilium, aut non eſt ad imaginem Dei, aut, ſi eſt, eſt etiam ad imaginem trinitatis perſonarum. ſed *primum*, ſcilicet quod eſt ad imaginem Dei, eſt veriſſimum. ergo & *ſecundum*. *Secundo* habes: quomodo per rationem ſenſum Concilii præmiſſum defendere contra frivolas argumentationes poſſis. Nota quoque, quod illa Concilii verba faciunt ad multa ſupra S. Doct. determinata in tractatu de Summa Trinitate, & ad materiam de beatitudine, puta, quod beatitudo noſtra conſiſtit, non tantum in cognitione unitatis divinæ naturæ, ſed etiam trinitatis perſonarum. Ut, ſi forte aliqui hactenus ſenſerint contrarium, ad publicam fidei Concluſ. hujus pronunciationem ipſi eidem, ut par eſt, reſipiſcentes conformentur. *Tertio*] vides: quomodo ex his viciſſim Angelica doctrina declaretur, atque confirmetur.

ARTICULUS VI. 468

Utrum imago Dei ſit in homine ſolum ſecundum mentem.

1. *d.* 3. *q.* 3. *&* 2. *d.* 16. *a.* 3. *&* 4. *cont. c.* 26.

AD Sextum ſic proceditur. Videtur, quod imago Dei non ſit in homine ſolum ſecundum mentem. Dicit enim Apoſt. 1. ad Cor. 11. quod *vir eſt imago Dei*: ſed vir non eſt ſolum mens. ergo imago Dei non attenditur ſolum ſecundum mentem.

2. Præterea. Geneſ. 1. dicitur: *Creavit Deus hominem ad imaginem ſuam, ad imaginem Dei creavit illum, maſculum, & fæminam creavit eos*: ſed diſtinctio maſculi, & fœminæ eſt ſecundum corpus. ergo ſecundum corpus attenditur Dei imago in homine, & non ſecundum mentem tantum.

3. Præterea. Imago præcipue videtur attendi ſecundum figuram: ſed figura ad corpus pertinet. ergo imago Dei attenditur in homine etiam ſecundum corpus, & non ſecundum mentem tantum.

4. Præterea. Secundum Auguſt. 12. ſuper Gen. ad lit. (*cap.* 7. *&* 24. *to.* 3.) *triplex* viſio invenitur in no-

nobis, ſc. *corporalis*, *ſpiritualis*, ſive imaginaria, & *intellectualis*. Si ergo ſecundum viſionem intellectualem, quæ ad mentem pertinet, eſt aliqua Trinitas in nobis, ſecundum quam ſumus ad imaginem Dei, pari ratione & in aliis viſionibus.

Sed Contra eſt, quod Apoſtolus dicit ad Eph. 4. *Renovamini ſpiritu mentis veſtræ, & induite novum hominem*. Ex quo datur intelligi, quod renovatio noſtra, quæ fit ſecundum novi hominis indumentum, ad mentem pertinet. Sed ad Coloſ. 3. dicit: *Induentes novum hominem, qui renovatur in agnitionem Dei, ſecundum imaginem ejus, qui creavit eum*. Unde renovationem, quæ eſt ſecundum novi hominis indumentum, attribuit imagini Dei. Eſſe ergo ad imaginem Dei pertinet ſolum ad mentem.

Reſpondeo dicendum, quod, cum in omnibus creaturis ſit aliqualis Dei ſimilitudo, in ſola creatura rationali invenitur ſimilitudo Dei *per modum imaginis*, ut ſupra dictum eſt, (*ar.* 1. & 2. *hujus q.*) in aliis autem creaturis *per modum veſtigii*. Id autem, in quo creatura rationalis excedit alias creaturas, eſt intellectus, ſive mens. Unde relinquitur, quod nec in ipſa rationali creatura invenitur Dei imago, niſi ſecundum mentem: In aliis vero partibus, ſi quas habet rationalis creatura, invenitur ſimilitudo veſtigii; ſicut & in cæteris rebus, quibus ſecundum partes hujuſmodi aſſimilatur. Cujus ratio manifeſte cognoſci poteſt, ſi attendatur modus, quo repræſentat *veſtigium*, & quo repræſentat *imago*. Imago enim repræſentat ſecundum ſimilitudinem ſpeciei, ut dictum eſt; (*a.* 2. *hujus q.*) Veſtigium autem repræſentat per modum effectus, qui ſic repræſentat ſuam cauſam, quod tamen ad ſpeciei ſimilitudinem non pertingit. Impreſſiones enim, quæ ex motu animalium relinquuntur, dicuntur veſtigia. Et ſimiliter cinis dicitur veſtigium ignis, & deſolatio terræ veſtigium hoſtilis exercitus. Poteſt ergo hujuſmodi differentia attendi inter creaturas rationales, & alias creaturas, & quantum ad hoc, quod in creaturis rationalibus repræſentatur ſimilitudo divinæ naturæ, & quantum ad hoc, quod in eis repræſentatur ſimilitudo Trinitatis increatæ. Nam, quantum ad ſimilitudinem divinæ naturæ pertinet, creaturæ rationales videntur quodammodo ad repræſentationem ſpeciei pertingere, inquantum imitantur Deum, non ſolum in hoc quod eſt, & vivit, ſed etiam in hoc quod intelligit, ut ſupra dictum eſt. (*art.* 2. *hujus qu.*) Aliæ vero creatu-

ræ non intelligunt; ſed apparet in eis quoddam veſtigium intellectus producentis, ſi earum diſpoſitio conſideretur. Similiter, cum increata Trinitas diſtinguatur ſecundum proceſſionem verbi a dicente, & amoris ab utroque, ut ſupra habitum eſt, (*q.45. ar.7.*) in creatura rationali, in qua invenitur proceſſio verbi ſecundum intellectum, & proceſſio amoris ſecundum voluntatem, poteſt dici imago Trinitatis increatæ per quandam repræſentationem ſpeciei. In aliis autem creaturis non invenitur principium verbi, & verbum, & amor; ſed apparet in eis quoddam veſtigium, quod hæc inveniantur in cauſa producente. Nam hoc ipſum quod creatura habet ſubſtantiam modificatam, & finitam, demonſtrat, quod ſit a quodam principio. Species vero ejus demonſtrat verbum facientis; ſicut forma domus demonſtrat conceptionem artificis: Ordo vero demonſtrat amorem producentis, quo effectus ordinatur ad bonum; ſicut uſus ædificii demonſtrat artificis voluntatem. Sic igitur *in homine invenitur Dei ſimilitudo per modum imaginis ſecundum mentem, ſed ſecundum alias partes ejus per modum veſtigii.*

Ad primum ergo dicendum, quod homo dicitur imago Dei, non quia ipſe eſſentialiter ſit imago, ſed quia in eo eſt Dei imago impreſſa ſecundum mentem: ſicut denarius dicitur imago Cæſaris, inquantum habet Cæſaris imaginem. Unde non oportet, quod ſecundum quamlibet partem hominis accipiatur Dei imago.

Ad ſecundum dicendum, quod, ſicut Auguſt. dicit 12. de Trin. (*cap.5. tom.3.*) quidam imaginem Trinitatis in homine poſuerunt, non ſecundum unum individuum, ſed ſecundum plura, dicentes, quod *vir Patris perſonam intimat, Filii vero, quod de viro ita proceſſit, ut de illo naſceretur; atque ita tertiam perſonam, velut Spiritum ſanctum dicunt eſſe mulierem, quæ ita de viro proceſſit, ut non ipſa eſſet filius, aut filia.* Quod prima facie abſurdum videtur. *Primo* quidem, quia ſequeretur, quod Spiritus ſanctus eſſet principium Filii: ſicut mulier eſt principium prolis, quæ naſcitur de viro. *Secundo*, quia unus homo non eſſet niſi ad imaginem unius perſonæ. *Tertio*, quia ſecundum hoc Scriptura de imagine Dei in homine mentionem facere non debuiſſet, niſi producta jam prole. Et ideo dicendum eſt, quod Scriptura, poſtquam dixerat, *Ad imaginem Dei creavit illum*, addidit, *Maſculum, & fœminam creavit eos*, non

ut

ut imago Dei ſecundum diſtinctiones ſexuum attendatur, ſed quia imago Dei utrique ſexui eſt communis, cum ſit ſecundum mentem, in qua non eſt diſtinctio ſexuum. Unde Apoſtolus ad Coloſſ. 3. poſtquam dixerat, *Secundum imaginem ejus, qui creavit illum*, ſubdit: *Ubi non eſt maſculus, & fœmina*.

Ad tertium dicendum, quod, quamvis imago Dei in homine non accipiatur ſecundum figuram corpoream; tamen, quia corpus hominis ſolum inter terrenorum animalium corpora non pronum in alvum proſtratum eſt, ſed tale eſt, ut ad contemplandum cœlum ſit aptius, magis hoc ad imaginem, & ſimilitudinem Dei, quam cætera corpora animalium, factum jure videri poteſt, ut Auguſt. dicit in lib. 83. QQ. (*q.* 51. *to.* 4.) Quod tamen non eſt ſic intelligendum, quaſi in corpore hominis ſit imago Dei; ſed quia ipſa figura humani corporis repræſentat imaginem Dei in anima per modum veſtigii.

Ad quartum dicendum, quod tam in viſione corporali, quam in imaginaria invenitur quædam trinitas, ut Auguſt. dicit in lib. 11. de Trin. (*cap.* 2. *tom.* 3.) In viſione enim corporali eſt quidem *primo* ſpecies exterioris corporis: *Secundo* vero ipſa viſio, quæ fit per impreſſionem cujuſdam ſimilitudinis prędictæ ſpeciei in viſum: *Tertio* eſt ibi intentio voluntatis applicans viſum ad videndum, & eum in re viſa detinens. Similiter etiam in viſione imaginaria invenitur *primo* ſpecies in memoria reſervata: *Secundo* ipſa imaginaria viſio, quæ provenit ex hoc, quod acies animæ, ideſt ipſa vis imaginaria, informatur ſecundum prædictam ſpeciem: *Tertio* vero invenitur intentio voluntatis conjungens utrumque. Sed utraque trinitas deficit a ratione divinæ imaginis. Nam ipſa ſpecies exterioris corporis eſt extra naturam animæ. Species autem, quæ eſt in memoria, etſi non ſit extra animam, eſt tamen adventitia animæ. Et ita utrobique deficit repræſentatio connaturalitatis, & coæternitatis divinarum perſonarum. Viſio vero corporalis non procedit tantum a ſpecie exteriori corporis, ſed ſimul cum hoc a ſenſu videntis. Et ſimiliter viſio imaginaria non ſolum procedit a ſpecie, quæ in memoria conſervatur, ſed etiam a virtute imaginativa. Et ita per hoc non repræſentatur convenienter proceſſio Filii a ſolo Patre. Intentio vero voluntatis, quæ conjungit duo prædicta, non ex eis procedit, neque in viſione corporea, neque in ſpirituali. Unde non convenienter repræſentatur proceſſio Spiritus ſancti a Patre, & Filio.

APPENDIX.

EX articulo habes *primo*: quomodo per rationem interimas hæreſim quorundam innominatorum, ut refert *Auguſtinus li. de hæreſib. ad Quodvultdeum*, *c. 76.* dicentium Imaginem Dei, ad quam factus eſt homo, corpori, non animæ, eſſe impreſſam: *Secundo* habes: quomodo per rationem, ultra ea, quæ ad hanc revincendam faciunt, dicta *in q. 75. ar. 3. & q. 3. a. 1. & q. 93. ar. 2.* oſtendas, hanc merito damnari ab Ecclesia in decretis 24. *q. 3. Quidam*. Ibi namque damnata hæreſi *Anthropomorphitarum*, Deum membra humana habere ponentium, cointelligitur condemnari omnem illam poſitionem, quæ ſecum neceſſario trahit hæreſim illorum. Vide regulam de hoc univerſalem *q. 76. ar. 4.* Quis eſt autem adeo cæcus, ut ipſorum innominatorum poſitionem ſecum trahere neceſſario hæreſim *Anthropomorphitarum*, non videat? Si enim imago Dei impreſſa corpori eſt, non animæ, patet, de neceſſitate concludendum fore, quod Deus corpus, ſeu membra humana habet. Item a Gen. 1. *Ad imaginem Dei creavit illum, maſculum & fœminam creavit eos*. Si hominis corpus eſt ad imaginem Dei, numquid Deus, cum ſit unus, erit maſculus, & fęmina ſimul? Abſit blaſphemia tanta, ut Deum, velut monſtruoſum, dicamus Hermaphroditum. Horrendum igitur, ſoloque etiam auditu execrandum vehementer hæreticale hoc dogma, quod ſcilicet imago Dei, ad quam factus eſt homo, corpori, non animæ impreſſa ſit. Concludendum eſt itaque, quod ſcriptura ibi damnat hanc hæreſim. Poſtquam enim dixit, *ad imaginem Dei creavit illum*, addit, *maſculum & fœminam creavit eos*, ut oſtendat, quod imago Dei utrique ſexui, duobus ſuppoſitis diſtincto eſt communis, & conſequenter quod imago ipſa eſt ſecundum mentem, in qua non eſt diſtinctio ſexuum, & iſte ſenſus tanto magis, ut catholicus, eſt amplectendus, quantum eſt ab Apoſtolo ad Coloſſ. 3. magis expreſſus. *Induentes*, inquit, *novum hominem, qui renovatur in agnitionem Dei, ſecundum imaginem ejus, qui creavit illum, ubi non eſt maſculus, neque fœmina*. Ideo enim, poſtquam dixerat, *ſecundum imaginem ejus, qui creavit illum*, ſubinſert, *ubi non eſt maſculus, & fœmina*, ut aperte ex contextu verborum pateat, imaginem Dei ibi eſſe, ubi non eſt diſtinctio ſexuum, ideſt, in mente, non in corpore. *Tertio* vides: quomodo ex his, &c.

AR-

ARTICULUS VII.

Utrum imago Dei inveniatur in anima ſecundum actus.

1. d. 3. q. 4. a. 1. & q. 5. & verit. q. 10. ar. 3.

AD Septimum ſic proceditur. Videtur, quod imago Dei non inveniatur in anima ſecundum actus. Dicit enim Auguſt. 11. de civit. Dei, (*cap. 26. a princ. tom. 5.*) quod *homo factus eſt ad imaginem Dei, ſecundum quod ſumus, & nos eſſe novimus, & noſtrum eſſe, ac noſſe diligimus*: ſed eſſe non ſignificat actum. ergo imago Dei non attenditur in anima ſecundum actus.

2. Præterea. Auguſtinus in 9. de Trin. (*cap. 4. tom. 3.*) aſſignat imaginem Dei in anima ſecundum hæc *tria*, quæ ſunt *mens*, *notitia*, & *amor*. Mens autem non ſignificat actum, ſed magis potentiam, vel etiam eſſentiam intellectivæ animæ. ergo imago Dei non attenditur ſecundum actus.

3. Præterea. Auguſtinus 10. de Trinit. (*c. 11. tom. 3.*) aſſignat imaginem Trinitatis in anima ſecundum *memoriam*, *intelligentiam*, & *voluntatem*: ſed hæc *tria* ſunt vires naturales animæ, ut Magiſter dicit 3. diſt. 1. lib. ſent. ergo imago attenditur ſecundum potentias, & non ſecundum actus.

4. Præterea. Imago Trinitatis ſemper manet in anima: ſed actus non ſemper manet. ergo imago Dei non attenditur in anima ſecundum actus.

Sed Contra eſt, quod Auguſt. 9. de Trinit. (*c. 6. tom. 3.*) aſſignat Trinitatem in inferioribus animæ partibus ſecundum actualem viſionem ſenſibilem, & imaginariam. ergo & Trinitas, quæ eſt in mente, ſecundum quam homo eſt ad imaginem Dei, debet attendi ſecundum actualem viſionem.

Reſpondeo dicendum, quod, ſicut ſupra dictum eſt, (*art. 2. hujus qu.*) ad rationem imaginis pertinet aliqualis repræſentatio ſpeciei. Si ergo imago Trinitatis divinæ debet accipi in anima, oportet, quod ſecundum illud principaliter attendatur, quod maxime accedit (prout poſſibile eſt) ad repræſentandum ſpeciem divinarum perſonarum. Divinæ autem perſonæ diſtinguuntur ſecundum proceſſionem verbi a dicente, & amoris connectentis utrumque. Verbum autem in anima noſtra ſine actuali cogitatione eſſe non poteſt, ut Auguſt. dicit 14. de Trin. (*cap. 7. a med. tom. 3.*) Et ideo *primo, & principaliter*

liter attenditur imago Trinitatis in mente ſecundum actus : prout ſcilicet ex notitia, quam habemus, cogitando, interius verbum formamus, & ex hoc in amorem prorumpimus. Sed quia principia actuum ſunt habitus, & potentiæ, unumquodque autem virtualiter eſt in ſuo principio, *ſecundario, & quaſi ex conſequenti imago Trinitatis poteſt attendi in anima ſecundum potentias, & præcipue ſecundum habitus*, prout in eis ſcilicet actus virtualiter exiſtunt.

Ad primum ergo dicendum, quod eſſe noſtrum ad imaginem Dei pertinet, quod eſt nobis proprium ſupra alia animalia: Quod quidem eſſe competit nobis, inquantum mentem habemus. Et ideo eadem eſt hæc Trinitas cum illa, quam Auguſtinus ponit in 9. de Trinit. (*loc. cit. in arg.* 2.) quæ conſiſtit in mente, notitia, & amore.

Ad ſecundum, dicendum, quod Auguſt. hanc Trinitatem primo adinvenit in mente. Sed quia mens, etſi ſe totam quodammodo cognoſcat, etiam quodammodo ſe ignorat, prout ſcilicet eſt ab aliis diſtincta, & ſic etiam ſe quærit, ut Auguſtinus conſequenter probat in 10. de Trin. (*cap.* 3. & 4. *to.* 3.) ideo, quia notitia non totaliter menti coæquatur, accipit in anima *tria* quædam propria mentis, ſcilicet *memoriam*, *intelligentiam*, & *voluntatem*, quæ nullus ignorat ſe habere: & in iſtis tribus potius imaginem Trinitatis aſſignat, quaſi prima aſſignatio ſit quodammodo deficiens.

Ad tertium dicendum, quod, ſicut Auguſt. probat 14. de Trin. (*cap.* 7. *tom.* 3.) intelligere dicimur, & velle, ſeu amare aliqua, & quando de his cogitamus, & quando de his non cogitamus: Sed quando ſine cogitatione ſunt, ad ſolam memoriam pertinent, quæ nihil eſt aliud ſecundum ipſum, quam habitualis retentio notitiæ, & amoris. Sed quia, ut ipſe dicit, (*loc. cit.*) *Verbum ibi eſſe ſine cogitatione non poteſt (cogitamus enim omne, quod dicimus etiam illo interiori verbo, quod ad nullius gentis pertinet linguam) in tribus potius illis imago iſta cognoſcitur, memoria ſcilicet, intelligentia, & voluntate. Hanc autem nunc dico intelligentiam, qua intelligimus cogitantes, & eam voluntatem, ſive amorem, vel dilectionem, quæ ipſam prolem, parentemque conjungit.* Ex quo patet, quod imaginem divinæ Trinitatis potius ponit in intelligentia, & voluntate actuali, quam ſecundum quod ſunt in habituali retentione memoriæ: Licet etiam quantum ad hoc aliquo modo ſit imago Trinitatis in anima,

nima, ut ibidem dicitur. Et ſic patet, quod memoria, intelligentia, & voluntas non ſunt tres vires, ut in Sententiis dicitur.

Ad quartum dicendum, quod aliquis reſpondere poſſet per hoc, quod Aug. dicit 14. de Trin. (*c.* 6. *ad fin. to.* 3.) quod *mens ſemper ſui meminit*, *ſemper ſe intelligit*, *& amat*: Quod quidam ſic intelligunt, quaſi animæ adſit actualis intelligentia, & amor ſuiipſius. Sed hunc intellectum excludit per hoc, quod ſubdit, quod *non ſemper ſe cogitat diſcretam ab his*, *quæ non ſunt quod ipſa*. Et ſic patet, quod anima ſemper intelligit, & amat ſe, non actualiter, ſed habitualiter.

Quamvis dici poſſit, quod percipiendo actum ſuum ſeipſam intelligit, quandocunque aliquid intelligit. Sed quia non ſemper eſt actu intelligens, ut patet in dormiente, ideo oportet dicere, quod actus, etſi non ſemper maneant in ſeipſis, manent tamen ſemper in ſuis principiis, ſcilicet potentiis, & habitibus. Unde Aug. dicit 14. de Trin. (*c.* 4. *to.* 3.) *Si ſecundum hoc facta eſt ad imaginem Dei anima rationalis*, *quod uti ratione*, *atque intellectu ad intelligendum*, *& conſpiciendum Deum poteſt*, *ab initio*, *quo eſſe cœpit*, *fuit in ea Dei imago*.

APPENDIX.

Ex arti. habes *primo*: quomodo per rationem oſtendas, Apoſtolum recte, poſtquam nos ad renovandum in nobis imaginem Dei invitaverat, dixiſſe: *Induite ergo viſcera miſericordiæ*, *benignitatem*, *humilitatem*, *modeſtiam*, &c. *Super omnia hæc charitatem habete*, &c. Quaſi dixerit. His actibus, vel ſaltem habitibus, maxime vero actu, vel ſaltem habitu Charitatis, renovatur imago Dei in homine. Non renovaretur autem ſecundum actus, vel ſaltem habitus, niſi imago ipſa attenderetur ſecundum actus, vel ſaltem habitus ut conſideranti patet. *Secundo* habes: quomodo per rationem hunc Apoſtoli ſenſum defendas, &, ſi qua forte videantur in contrarium, huic non diſſonare demonſtres. *Tertio* vides: quomodo ex his viciſſim Angelicæ firmentur concluſiones.

ARTICULUS VIII. 470

Utrum imago divinæ Trinitatis ſit in anima ſolum per comparationem ad objectum, quod eſt Deus.

2. *d.* 3. *qu.* 4. *ar.* 4. *& ver. qu.* 10. *a.* 7.

AD Octavum ſic proceditur. Videtur, quod imago divinæ Trinitatis ſit in anima non ſolum per comparationem ad objectum, quod eſt Deus. Imago enim divinæ Trinitatis invenitur in anima, ſicut dictum eſt, (*ar. præc.*) ſecundum quod verbum in nobis procedit a dicente, & amor ab utroque: ſed hoc invenitur in nobis ſecundum quodcunque objectum. ergo ſecundum quodcunque objectum invenitur in mente noſtra imago divinæ Trinitatis.

2. Præterea. Auguſtinus dicit in 12. de Trinit. (*cap.* 4. *in princ. to.* 3.) quod *cum quærimus in anima Trinitatem, in tota quærimus, non ſeparantes actionem rationalem in temporalibus a contemplatione æternorum*. ergo etiam ſecundum temporalia objecta invenitur imago Trinitatis in anima.

3. Præterea. Quod Deum intelligamus, & amemus, convenit nobis ſecundum gratiæ donum. Si igitur ſecundum memoriam, intelligentiam, & voluntatem, ſeu dilectionem Dei attendatur imago Trinitatis in anima, non erit imago Dei in homine ſecundum naturam, ſed ſecundum gratiam. Et ſic non erit omnibus communis.

4. Præterea. Sancti, qui ſunt in patria, maxime conformantur imagini Dei ſecundum gloriæ viſionem. Unde dicitur 2. Cor. 3. *in eandem imaginem transformamur a claritate in claritatem*. Sed ſecundum viſionem gloriæ temporalia cognoſcuntur. Ergo etiam per comparationem ad temporalia Dei imago attenditur in nobis.

Sed Contra eſt quod Auguſt. dicit 14. de Trinit. (*c.* 12. *in princ. to.* 3.) quod *non propterea eſt Dei imago in mente, quia ſui meminit, & diligit, & intelligit ſe; ſed quia poteſt etiam meminiſſe, intelligere, & amare Deum, a quo facta eſt*. Multo igitur minus ſecundum alia objecta attenditur imago Dei in mente.

Reſpondeo dicendum, quod ſicut ſupra dictum eſt, (*art.* 2. *&* 7. *hu. q.*) imago importat ſimilitu-

tudinem utcunque pertingentem ad ſpeciei repræſentationem. Unde oportet, quod imago divinæ Trinitatis attendatur in anima ſecundum aliquid, quod repręſentat divinas perſonas repræſentatione ſpeciei, ſicut eſt poſſibile creaturæ. Diſtinguuntur autem divinæ perſonæ, ut dictum eſt, (*ar. præc.*) ſecundum proceſſionem verbi a dicente, & amoris ab utroque. Verbum autem Dei naſcitur de Deo ſecundum notitiam ſui ipſius; & Amor procedit a Deo, ſecundum quod ſeipſum amat. Manifeſtum eſt autem, quod diverſitas objectorum diverſificat ſpeciem verbi, & amoris. Non enim idem eſt ſpecie in corde hominis verbum conceptum de lapide, & de equo; nec idem ſpecie amor. Attenditur igitur divina imago in homine ſecundum verbum conceptum de Dei notitia, & amorem exinde derivatum. Et ſic *imago attenditur in anima, ſecundum quod fertur, vel nata eſt ferri in Deum*. Fertur autem in aliquid mens *dupliciter*. *Uno modo* directe & immediate: *Alio modo* indirecte, & mediate: ſicut cum aliquis videndo imaginem hominis in ſpeculo dicitur ferri in ipſum hominem. Et ideo Auguſt. dicit in 14. de Trinit. (*c. 8. a princ. to.* 3.) quod *mens meminit ſui, intelligit ſe, & diligit ſe. Hoc ſi cernimus, cernimus Trinitatem, nondum quidem Deum, ſed jam imaginem Dei*. Sed hoc eſt, non quia fertur mens in ſeipſam abſolute, ſed prout per hoc ulterius poteſt ferri in Deum; ut patet per auctoritatem ſupra inductam. (*in arg. ſed cont.*)

Ad primum ergo dicendum, quod ad rationem imaginis non ſolum oportet attendere, quod aliquid procedat ab aliquo, ſed etiam quid a quo procedat: ſcilicet quod verbum Dei procedit a notitia de Deo.

Ad ſecundum dicendum, quod in tota quidem anima invenitur aliqua Trinitas; non quidem ita quod præter actionem temporalium, & contemplationem æternorum quæratur aliquod tertium, quo Trinitas impleatur, prout ibidem ſubditur: ſed in illa parte rationis, quæ derivatur a parte temporalium, etſi Trinitas inveniri poſſit, non tamen imago Dei poteſt inveniri, ut poſtea dicitur: (*ibid.*) quia hujuſmodi temporalium notitia adventitia eſt animæ: & habitus etiam ipſi, quibus temporalia cognoſcuntur, non ſemper adſunt; ſed quandoque quidem præſentialiter adſunt, quandoque autem ſecundum memoriam tantum, etiam poſtquam adeſſe incipiunt: Sicut patet de fide, quę tem-

temporaliter nobis advenit in præſenti : in ſtatu autem futuræ beatitudinis jam non erit fides ; ſed memoria fidei.

Ad tertium dicendum, quod meritoria Dei cognitio, † *al. memoria*, *Dei cognitio* † & dilectio non eſt, niſi per gratiam. Eſt tamen aliqua cognitio, & dilectio naturalis, ut ſupra habitum eſt. (*ar.* 4. *hujus quæſt.*) Et hoc etiam ipſum naturale eſt, quod mens ad intelligendum Deum ratione uti poteſt ; ſecundum quod imaginem Dei ſemper diximus permanere in mente: ſive hæc imago Dei ita ſit obſoleta, ut pene nulla ſit (ut in his, qui non habent uſum rationis) ſive ſit obſcura, atque deformis (ut in peccatoribus) ſive ſit clara, & pulchra (ut in juſtis) ſicut Aug. dicit 14. de Trin. (*c.* 4. *to.* 3.)

Ad quartum dicendum, quod ſecundum viſionem gloriæ temporalia videbuntur in ipſo Deo: & ideo hujuſmodi temporalium viſio ad Dei imaginem pertinebit. Et hoc eſt, quod Aug. dicit 14. de Trin. (*c.* 14. *cir. fin. to.* 3.) quod *in illa natura, cui mens feliciter adhærebit, immutabile videbit omne, quod videbit*. Nam & in ipſo Verbo increato ſunt rationes omnium creaturarum.

A P P E N D I X.

EX articulo habes *primo:* quomodo per rationem interimas hęreſim ignorantiſſimi, & impiiſſimi *Calvini* dicentis, humanum genus a Deo creatum potiſſime ad perpetuam damnationem, & interitum. Si enim imago divinæ trinitatis eſt ſolum per comparationem ad objectum, quod eſt Deus, patet, quod creare hominem ad imaginem Dei eſt idem, quod creare hominem ad cognoſcendum, & amandum Deum, & conſequenter eſt idem, quod creare illum ad vitam æternam. Nam cognoſcere, & amare Deum eſt via ad ſalutem æternam. Unde & B. Auguſtinus penetrans, quid importetur per ly *creavit Deus hominem ad imaginem ſuam*, dixit, ut tritiſſimum eſt, *Deus fecit creaturam rationalem, ut ſummum bonum intelligeret, intelligendo amaret, amando poſſideret, & poſſidendo frueretur*. Per rationem igitur præſentis articuli patet, quod homo quilibet, quantum eſt ex natura ſibi a Deo data, eſt creatus ad perpetuam vitam, & gaudium. *Secundo* habes : quomodo per rationem oſtendas, hanc rite damnatam a ſcripturis, & multipliciter,

ſu-

ſupra *q.* 24. 1. *&* *q.* 23. 1. *q.* 19. 6. Vide ibi, & ſatisfactus eris. *Tertio* vides, &c.

ARTICULUS IX. 471

Utrum ſimilitudo ab imagine convenienter diſtinguatur.

1. *d.* 28. *q.* 2. *a.* 1. *co.* & 2. *d.* 16. *a.* 4. & 1. *co. c.* 11.

AD Nonum ſic proceditur. Videtur, quod ſimilitudo ab imagine non convenienter diſtinguatur. Genus enim non convenienter diſtinguitur a ſpecie: ſimilitudo comparatur ad imaginem, ut genus ad ſpeciem; quia *ubi eſt imago, ibi eſt continuo ſimilitudo, ſed non convertitur*, ut dicitur in lib. 83. QQ. (*q.* 74. *in princ. to.* 4.) ergo inconvenienter ſimilitudo ab imagine diſtinguitur.

2. Præterea. Ratio imaginis attenditur non ſolum per repręſentationem divinarum perſonarum, ſed etiam ſecundum repræſentationem divinæ eſſentię; ad quam repræſentationem pertinet immortalitas, & indiviſibilitas. Non ergo convenienter dicitur, quod ſimilitudo eſt in eſſentia, quia eſt immortalis, & indiviſibilis, imago autem in aliis.

3. Præterea. Imago Dei in homine eſt *triplex*, ſcilicet *naturæ*, *gratiæ*, & *gloriæ*, ut ſup. habitum eſt. (*ar.* 4. *hujus quæſt.*) Sed innocentia, & juſtitia ad gratiam pertinent. Inconvenienter ergo dicitur, quod imago accipitur ſecundum memoriam, intelligentiam, & voluntatem; ſimilitudo autem ſecundum innocentiam, & juſtitiam.

4. Præterea. Cognitio veritatis ad intelligentiam pertinet; amor autem virtutis ad voluntatem; quæ ſunt duæ partes imaginis. Non ergo convenienter dicitur, quod imago ſit in cognitione veritatis, ſimilitudo in dilectione virtutis.

Sed Contra eſt, quod Aug. dicit in lib. 83. QQ. (*q.* 51. *cir. fi. to.* 4.) *Sunt, qui non fruſtra intelligunt duo dicta eſſe ad imaginem, & ſimilitudinem, cum, ſi una res eſſet, unum nomen ſufficere potuiſſet.*

Reſpondeo dicendum, quod ſimilitudo quædam unitas eſt. *unum* enim in qualitate ſimilitudinem cauſat, ut dicitur in 5. Metaph. (*tex.* 20. *to.* 3.) *Unum* autem, cum ſit de tranſcendentibus, & commune eſt omnibus, & ad ſingula poteſt aptari, ſicut & *bonum*, & *verum*. Unde, ſicut bonum alicui rei particulari poteſt comparari, ut præambulum ad

ad ipſam, & ut ſubſequens, prout deſignat aliquam perfectionem ipſius: ita etiam eſt de comparatione ſimilitudinis ad imaginem. Eſt enim bonum præambulum ad hominem, ſecundum quod homo eſt quoddam particulare bonum. Et rurſus bonum ſubſequitur ad hominem, inquantum aliquem hominem ſpecialiter dicimus eſſe bonum propter perfectionem virtutis. Et ſimiliter ſimilitudo conſideratur ut præambulum ad imaginem, inquantum eſt communius, quam imago, ut ſupra dictum eſt. (*art.* 1. *hujus quæſt.*) Conſideratur etiam ut ſubſequens ad imaginem, inquantum ſignificat quandam imaginis perfectionem. Dicimus enim imaginem alicujus eſſe ſimilem, vel non ſimilem ei, cujus eſt imago, inquantum perfecte, vel imperfecte repræſentat ipſum. Sic ergo *Similitudo poteſt ab imagine diſtingui dupliciter. Uno modo, prout eſt præambula ad ipſam, & in pluribus exiſtens.* Et ſic ſimilitudo attenditur ſecundum ea, quæ ſunt communiora proprietatibus naturæ intellectualis, ſecundum quas proprie attenditur imago. Et ſecundum hoc dicitur in lib. 83. QQ. (*q.* 51. *cir. fi. to.* 4.) quod *ſpiritus* (ideſt mens,) *ad imaginem Dei nullo dubitante factus eſt*: Cætera autem hominis (ſc. quæ pertinent ad inferiores partes animæ, vel etiam ad ipſum corpus) ad ſimilitudinem facta eſſe aliqui volunt. Secundum hoc etiam in lib. de quantitate animæ (*c.* 2. *to.* 1.) dicitur quod ſimilitudo Dei attenditur in anima, inquantum eſt incorruptibilis. Nam *corruptibile*, & *incorruptibile* ſunt differentiæ entis communis. *Alio modo poteſt conſiderari Similitudo, ſecundum quod ſignificat imaginis expreſſionem, & perfectionem*: Et ſecundum hoc Damaſc. dicit, (*li.* 2. *fid. orth. c.* 12.) quod *id, quod eſt ſecundum imaginem, intellectuale ſignificat, & arbitrio liberum, & per ſe poteſtativum: quod autem ſecundum ſimilitudinem, virtutis* (*ſecundum quod homini poſſibile eſt habere*) *ſimilitudinem*. Et ad idem refertur, quod ſimilitudo dicitur ad dilectionem virtutis pertinere. non enim eſt virtus ſine dilectione virtutis.

Ad primum ergo dicendum, quod ſimilitudo non diſtinguitur ab imagine ſecundum communem rationem ſimilitudinis; (ſic enim includitur in ratione ipſius imaginis) ſed ſecundum quod aliqua ſimilitudo deficit a ratione imaginis, vel etiam eſt imaginis perfectiva.

Ad ſecundum dicendum, quod eſſentia animæ pertinet ad imaginem, prout repræſentat divinam eſ-

ſen-

ſentiam, ſecundum ea, quæ ſunt propria intellectualis naturæ, non autem ſecundum conditiones conſequentes ens in communi: ut eſt eſſe ſimplicem, & indiſſolubilem.

Ad tertium dicendum, quod etiam virtutes quædam naturaliter inſunt animæ, ad minus ſecundum quædam earum ſemina: Et ſecundum has poſſet attendi ſimilitudo naturalis: Quamvis non ſit inconveniens, ut id, quod ſecundum aſſignationem unam dicitur *imago*, ſecundum aliam dicatur *ſimilitudo*.

Ad quartum dicendum, quod dilectio verbi, quod eſt amata notitia, pertinet ad rationem imaginis: ſed dilectio virtutis pertinet ad ſimilitudinem; ſicut & virtus.

APPENDIX.

EX articulo habes *primo:* quomodo per rationem oſtendas, ſcripturam ſacram merito virtualiter inſinuaſſe, quod ſimilitudo, & imago diſtinguuntur, & conſequenter, quod convenienter diſtinguuntur: quoniam, quicquid ſcriptura ſacra facit, cum ipſa ſit quædam impreſſio divinæ ſcientiæ (*q.* 1. *a.* 3.) convenienter facit. Vide *q.* 92. *ar.* 2. *appen. regulas*. Inſinuavit autem id Geneſ. 1. per ly *ad imaginem*, *& ſimilitudinem*. Nihil enim ſuperflui continet canonica ſcriptura: cum hoc, etiam apud Philoſophos, vitioſum ſit, ut alibi dictum eſt. Ne igitur vitioſum quid a ſacris literis commiſſum admittamus: fatendum eſt, ipſas tali ſuo dicto ſignificaſſe, imaginem, & ſimilitudinem diſtingui. Hoc illud eſt (ut recitatur *in arg. contr.*) quod B. Auguſt. lib. 83. q. q. 51. dixit: *Sunt, qui non fruſtra intelligunt, duo dicta eſſe, ad imaginem, & ſimilitudinem: cum, ſi una res eſſet, unum nomen ſufficere potuiſſet.* Hæc D. Aug. verba intellige ſic, ſi una res omnino eſſet, ideſt & re, & ratione idem eſſet. Vide hic in corpore, & ad *ſecundum* de imaginis & ſimilitudinis differentia. *Secundo* habes: quomodo per rationem prædictam ſcripturam, ac ſimiles, quatenus diſtinctionem imaginis a ſimilitudine innuunt, declares, probes, &, quantum expediens pro veritate fuerit, defendas. *Tertio* vides: quomodo, &c.

QUÆSTIO XCIV.

De ſtatu, & conditione primi hominis quantum ad intellectum, in quatuor articulos diviſa.

DEinde conſiderandum eſt de ſtatu, vel conditione primi hominis. Et *primo* quantum ad animam. *Secundo* quantum ad corpus.

Circa *primum* conſideranda ſunt *duo*. *Primo* de conditione hominis quantum ad intellectum. *Secundo* de conditione hominis quantum ad voluntatem.

Circa primum quæruntur quatuor.

Primo. Utrum primus homo viderit Deum per eſſentiam.

Secundo. Utrum videre potuerit ſubſtantias ſeparatas, ideſt angelos.

Tertio. Utrum habuerit omnium ſcientiam.

Quarto. Utrum potuerit errare, vel decipi.

ARTICULUS I. 472

Utrum primus homo per eſſentiam Deum viderit.

2. 2. *q.* 5. *a.* 1. & 2. *cor. Et* 2. *d.* 23. *q.* 2. *ar.* 1. *Et ver. q.* 8. *a.* 1. *per tot.* & *a.* 2. *cor.*

AD Primum ſic proceditur. Videtur, quod primus homo per eſſentiam Deum viderit. Beatitudo enim hominis in viſione divinæ eſſentiæ conſiſtit. Sed primus homo *in paradiſo converſans beatam, & omnium divitem habuit vitam*, ut Damaſc. dicit in 2. lib. (*orth. fid. cap.* 11. *in prin.*) Et Auguſt. dicit in 14. de Civit. Dei: (*ca.* 10. *in prin. to.* 5.) *Si homines habebant affectus ſuos, quales nunc habemus, quomodo erant beati in illo inenarrabilis beatitudinis loco, ideſt paradiſo?* Ergo primus homo in paradiſo vidit Deum per eſſentiam.

2. Præterea. Aug. dicit 14. de Civ. Dei, (*loc. cit.*) quod *primo homini non aberat quicquam, quod bona voluntas adipiſceretur*: ſed nihil melius bona voluntas adipiſci poteſt, quam divinæ eſſentiæ viſionem. ergo homo per eſſentiam Deum videbat.

3. Præterea. Viſio Dei per eſſentiam eſt, qua videtur Deus ſine medio, & ſine ænigmate. Sed homo in ſtatu innocentiæ vidit Deum ſine medio, ut ma-

magiſter dicit in 1. diſt. 4. lib. Senten. Vidit etiam ſine ænigmate: quia *ænigma obſcuritatem importat*, ut Auguſtinus dicit 15. de Trinit. (*cap. 9. ante med. to. 3.*) Obſcuritas autem introducta eſt per peccatum. Ergo homo in primo ſtatu vidit Deum per eſſentiam.

Sed Contra eſt, quod Apoſtolus dicit 1. ad Cor. 15. quod *non prius quod ſpirituale eſt, ſed quod animale:* ſed maxime ſpirituale eſt videre Deum per eſſentiam. ergo primus homo in primo ſtatu animalis vitæ Deum per eſſentiam non vidit.

Reſpondeo dicendum, quod *primus homo Deum per eſſentiam non vidit ſecundum communem ſtatum illius vitæ*: Niſi forte dicatur, quod viderit eum in raptu, quando *Deus immiſit ſoporem in Adam*, ut dicitur Gen. 2.

Et hujus ratio eſt, quia, cum divina eſſentia ſit ipſa beatitudo, hoc modo ſe habet intellectus videntis divinam eſſentiam ad Deum, ſicut ſe habet quilibet homo ad beatitudinem. Manifeſtum eſt autem, quod nullus homo poteſt per voluntatem a beatitudine averti. Naturaliter enim, & ex neceſſitate homo vult beatitudinem, & fugit miſeriam. Unde nullus videns Deum per eſſentiam poteſt voluntate averti a Deo; quod eſt peccare. Et propter hoc omnes videntes Deum per eſſentiam ſic in amore Dei ſtabiliuntur, quod in æternum peccare non poſſunt. Cum ergo Adam peccaverit, manifeſtum eſt, quod Deum per eſſentiam non videbat. *Cognoſcebat tamen Deum quadam altiori cognitione, quam nos nunc cognoſcamus. Et ſic quodammodo ejus cognitio media erat inter cognitionem præſentis ſtatus, & cognitionem patriæ, qua Deus per eſſentiam videtur.*

Ad cujus evidentiam conſiderandum eſt, quod viſio Dei per eſſentiam dividitur contra viſionem Dei per creaturam. Quanto autem aliqua creatura eſt altior, & Deo ſimilior, tanto per eam Deus clarius videtur; ſicut homo perfectius videtur per ſpeculum, in quo expreſſius imago ejus reſultat. Et ſic patet, quod multo eminentius videtur Deus per intelligibiles effectus, quam per ſenſibiles, & corporeos. A conſideratione autem plena, & lucida intelligibilium effectuum impeditur homo in ſtatu præſenti per hoc, quod diſtrahitur a ſenſibilibus, & circa ea occupatur. Sed, ſicut dicitur Eccleſ. 7. *Deus fecit hominem rectum*. Hæc autem fuit rectitudo hominis divinitus inſtituti, ut inferiora ſuperioribus ſubderentur, & ſuperiora ab inferioribus

non

non impedirentur. Unde homo primus non impediebatur per res exteriores a clara, & firma contemplatione intelligibilium effectuum, quos ex irradiatione primæ veritatis percipiebat, ſive naturali cognitione, ſive gratuita. Unde dicit Aug. in 11. ſuper Geneſ. ad lit. (*cap.* 33. *cir. prin. to.* 3.) quod *fortaſſis Deus primis hominibus antea loquebatur, ſicut cum angelis loquitur, ipſa incommutabili veritate illuſtrans mentes eorum, etſi non tanta participatione divinæ eſſentiæ, quantam capiunt angeli.* Sic igitur per hujuſmodi intelligibiles effectus Dei Deum clarius cognoſcebat, quam modo cognoſcamus.

Ad primum ergo dicendum, quod homo in Paradiſo beatus fuit non illa perfecta beatitudine, in quam transferendus erat, quæ in divinæ eſſentiæ viſione conſiſtit. Habebat tamen beatam vitam ſecundum quendam modum, ut Auguſt. dicit 11. ſuper Gen. ad lit. (*c.* 18. *paulo a pri. to.* 3.) inquantum habebat integritatem, & perfectionem quandam naturalem.

Ad ſecundum dicendum, quod bona voluntas eſt ordinata voluntas. Non autem fuiſſet primi hominis ordinata voluntas, ſi in ſtatu meriti habere voluiſſet, quod ei promittebatur pro præmio.

Ad tertium dicendum, quod *duplex* eſt medium. *Quoddam*, in quo ſimul videtur, quod per medium videri dicitur: ſicut cum homo videtur per ſpeculum & ſimul videtur cum ipſo ſpeculo. *Aliud* medium eſt, per cujus notitiam in aliquid ignotum devenimus: ſicut eſt medium demonſtrationis: Et ſine tali medio Deus videbatur: non autem ſine primo medio. Non enim oportebat, primum hominem pervenire in Dei cognitionem per demonſtrationem ſumptam ab aliquo effectu, ſicut nobis eſt neceſſarium: ſed ſimul in effectibus, præcipue intelligibilibus, ſuo modo Deum cognoſcebat. Similiter etiam eſt conſiderandum, quod obſcuritas, quæ importatur in nomine ænigmatis, *dupliciter* poteſt accipi. *Uno modo*, ſecundum quod quælibet creatura eſt quoddam obſcurum, ſi comparetur ad immenſitatem divinæ claritatis: Et ſic Adam videbat Deum in ænigmate, quia videbat Deum per effectum creatum. *Alio modo* poteſt accipi obſcuritas, quæ conſecuta eſt ex peccato: prout ſcilicet impeditur homo a conſideratione intelligibilium per ſenſibilium occupationem: Et ſecundum hoc non vidit Deum in ænigmate.

AP-

A P P E N D I X.

EX articulo habes *primo*: quomodo per rationem oſtendas, recte dictum fuiſſe ab Ap. 1. Cor. 15. *non prius quod ſpirituale eſt, ſed prius, quod animale*, inquantum ſcilicet ibi virtualiter inſinuatur, quod primus homo in ſtatu illo primo non vidit Deum per eſſentiam. Maxime namque ſpirituale quoddam eſt videre Deum per eſſentiam. Item Jo. 1. *Deum nemo vidit umquam*. Si nemo, ideſt nullus homo, ergo nec Adamus. Et nota, quod loquitur ibi evangelium de videre Deum per eſſentiam. Unde ſubdit de viſione unigeniti dicens; *unigenitus, qui eſt in ſinu patris, ipſe enarravit*, ſcilicet, nobis. Item 1. Tim. 6. *Deus habitat lucem inacceſſibilem, quem nullus hominum vidit, ſed nec videre poteſt*. Et hic eſt ſermo de viſione per eſſentiam, ut ſi dicamus: quem nullus hominum vivens (juxta illud Exod. 33. *Non videbit me homo, & vivet*) vidit, ſed nec eum per eſſentiam videre poteſt viribus naturalibus. Vires enim naturales extenduntur ad cognoſcendum Deum tantum per naturales effectus, ſecundum illud Roman. 1. *quod notum eſt Dei, manifeſtum eſt in illis*. Hoc eſt. Quod naturaliter cognoſcibile eſt de Deo, patet, quod Philoſophi per vires naturales exiſtentes in illis cognoverunt. Et quomodo, inquis, ideſt per quam viam ad talem de Deo cognitionem venerunt? Per effectus creatos naturales, reſpondet idem Apoſtolus ibi: *inviſibilia enim* (ly *enim* reddit rationem talis notitiæ) *per ea, quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur, ſempiterna quoque ejus virtus, & divinitas*. Ne autem per ly *divinitas* intelligeres Deum ſic per eſſentiam cognoſci; dixit illud ad Timotheum, quod allegatum eſt. *Secundo* habes: quomodo per rationem præmiſſas auctoritates, pro quanto primum hominem virtualiter innuunt non vidiſſe Deum per eſſentiam, declares, probes, & quantum expedit pro tali veritate, defendas. *Tertio* vides: quomodo, &c.

ARTICULUS II.

Utrum Adam in ſtatu innocentiæ Angelos per eſſentiam viderit.

1. d. 23. q. 2. a. 1. cor. & veri. q. 8. a. 5. & q. 4. ar. 6. corp.

AD Secundum ſic proceditur. Videtur, quod Adam in ſtatu innocentiæ angelos per eſſentiam viderit. Dicit enim Gregorius in 4. Dial. (*cap. 1. in princ.*) *In paradiſo quippe aſſueverat homo verbo Dei perſui, bonorum angelorum ſpiritibus cordis munditia, & celſitudine viſionis intereſſe.*

2. Præterea. Anima in ſtatu præſenti impeditur a cognitione ſubſtantiarum ſeparatarum ex hoc, quod eſt unita corpori corruptibili, quod aggravat animam, ut dicitur Sap. 9. Unde & anima ſeparata ſubſtantias ſeparatas videre poteſt, ut ſupra dictum eſt. (*q.* 89. *ar.* 2.) Sed anima primi hominis non aggravabatur a corpore, cum non eſſet corruptibile. Ergo poterat videre ſubſtantias ſeparatas.

3. Præterea. Una ſubſtantia ſeparata cognoſcit aliam cognoſcendo ſeipſam, ut dicitur in lib. de cauſis: (*Propoſ. 13. inter opera Ariſtot. to. 3.*) ſed anima primi hominis cognoſcebat ſeipſam. ergo cognoſcebat alias ſubſtantias ſeparatas.

Sed Contra. Anima Adæ fuit ejuſdem naturæ cum animabus noſtris: ſed animæ noſtræ non poſſunt nunc intelligere ſubſtantias ſeparatas. ergo nec anima primi hominis potuit.

Reſpondeo dicendum, quod ſtatus animæ hominis diſtingui poteſt *dupliciter*: *Uno modo* ſecundum diverſum modum naturalis eſſe: Et hoc modo diſtinguitur ſtatus animæ ſeparatæ a ſtatu animæ conjunctæ corpori. *Alio modo* diſtinguitur ſtatus animæ ſecundum integritatem, & corruptionem, ſervato eodem modo eſſendi ſecundum naturam: Et ſic ſtatus innocentiæ diſtinguitur a ſtatu hominis poſt peccatum. Anima enim hominis in ſtatu innocentiæ erat corpori perficiendo, & gubernando accommodata, ſicut & nunc. Unde dicitur primus homo factus fuiſſe in *animam viventem*, ideſt corpori vitam dantem, ſcilicet animalem. Sed hujus vitæ integritatem habebat, inquantum corpus erat totaliter animæ ſubditum, in nullo ipſam impediens, ut ſupra dictum eſt. (*ar. præc.*) Manifeſtum eſt autem

tem

tem ex præmiſſis, (*q.* 84. *art.* 7.) quod ex hoc quod anima eſt accommodata ad corporis gubernationem, & perfectionem ſecundum animalem vitam, competit animæ noſtræ talis modus intelligendi, qui eſt per converſionem ad phantaſmata. Unde & hic modus intelligendi etiam animæ primi hominis competebat. Secundum autem hunc modum intelligendi motus quidam invenitur in anima, ut Dion. dicit 4. c. de div. nom. (*par.* 1. *lect.* 2. & 7.) ſecundum *tres* gradus. Quorum *primus* eſt, ſecundum quod a rebus exterioribus aggregatur anima ad ſeipſam. *Secundus* autem eſt, prout anima aſcendit ad hoc, quod uniatur virtutibus ſuperioribus unitis, ſcilicet angelis. *Tertius* autem gradus eſt, ſecundum quod ulterius manuducitur ad bonum, quod eſt ſupra omnia, ſcilicet Deum. Secundum igitur *primum* proceſſum animæ, qui eſt a rebus exterioribus ad ſeipſam, perficitur animæ cognitio, quia ſcilicet intellectualis operatio animæ naturalem ordinem habet ad ea, quæ ſunt extra, ut ſupra dictum eſt. (*q.* 84. *ar.* 6.) Et ita per eorum cognitionem perfecte cognoſci poteſt noſtra intellectualis operatio, ſicut actus per objectum; & per ipſam intellectualem operationem perfecte poteſt cognoſci humanus intellectus, ſicut potentia per proprium actum. Sed in *ſecundo* proceſſu non invenitur perfecta cognitio: Quia, cum angelus non intelligat per converſionem ad phantaſmata, ſed longe eminentiori modo, ut ſupra dictum eſt, (*q.* 55. *ar.* 2.) prædictus modus cognoſcendi, quo anima cognoſcit ſeipſam, non ſufficienter ducit in angeli cognitionem. Multo autem minus *tertius* proceſſus ad perfectam notitiam terminatur: Quia etiam ipſi angeli per hoc, quod cognoſcunt ſeipſos, non poſſunt pertingere ad cognitionem divinæ ſubſtantiæ, propter ejus exceſſum.

Sic igitur anima primi hominis non poterat quidem videre angelos per eſſentiam, ſed tamen excellentiorem modum cognitionis habebat de eis, quam nos habeamus: quia ejus cognitio erat magis certa, & fixa circa interiora intelligibilia, quam cognitio noſtra. Et propter tantam eminentiam dicit Gregorius, (*loc. cit. in arg.* 1.) quod *intererat Angelorum ſpiritibus*.

Unde patet ſolutio ad Primum.

Ad ſecundum dicendum, quod hoc, quod anima primi hominis deficiebat ab intellectu ſubſtantiarum ſeparatarum, non erat ex aggravatione corporis, ſed ex hoc, quod objectum ei connaturale erat deficiens

ab

ab excellentia ſubſtantiarum ſeparatarum. Nos autem deficimus propter utrumque.

Ad tertium dicendum, quod anima primi hominis non poterat per cognitionem ſuiipſius pertingere ad cognoſcendas ſubſtantias ſeparatas, ut ſupra dictum eſt: (*in corp. art.*) quia etiam unaquæque ſubſtantia ſeparata cognoſcit aliam per modum ſuiipſius.

APPENDIX.

EX articulo habes *primo*: quomodo per rationem oſtendas, & quidem a fortiori, recte a Philoſopho dicta eſſe, quæ ſupra narrata ſunt, *quæſt.* 88. *artic.* 1. & 2. *append.* Si enim primus homo, de quo utique tum ratione puritatis vitæ, tum ratione perfectæ humanæ ſcientiæ magis videbatur, quod cognoſceret angelorum eſſentiam, ipſam non cognovit: multo minus intellectus cujuſcumque hominis pro ſtatu præſenti naturaliter cognoſcet, aut per materialia adducetur ad cognoſcendum angelorum eſſentiam, ſeu quidditatem. Conſequenter ergo per hujus articuli rationem multo magis recte fuiſſe illa Philoſophi dicta, quibus ipſe veritates illas de hominibus inſinuabat, oſtendi poſſunt. *Secundo* habes: quomodo per rationem ſenſum Philoſophi inibi per talia ſua dicta narratum a fortiori declares, probes, tuearis. *Tertio* vides: quomodo ex præmiſſis, &c.

ARTICULUS III. 474

Utrum primus homo habuerit ſcientiam omnium.

2. *d.* 23. *q.* 2. *a.* 2. *cor.* & *ver. q.* 18. *a.* 2. & 4.

AD Tertium ſic proceditur. Videtur, quod primus homo non habuerit ſcientiam omnium. Aut enim habuit talem ſcientiam per ſpecies acquiſitas, aut per ſpecies connaturales, aut per ſpecies infuſas: Non autem per ſpecies acquiſitas: hujuſmodi enim cognitio ab experientia cauſatur, ut dicitur in 1. Metaph. (*non multum a prin. lib. to.* 3.) Ipſe autem non tunc fuerat omnia expertus: Similiter etiam nec per ſpecies connaturales; quia erat ejuſdem naturæ nobiſcum: anima autem noſtra eſt *ſicut tabula*, *in qua nihil eſt ſcriptum*, ut dicitur in 3. de Anima: (*tex.* 14. *to.* 2.) Si autem per ſpecies infuſas, ergo ſcientia ejus

quam

quam habebat de rebus, non erat ejuſdem rationis cum ſcientia noſtra, quam a rebus acquirimus.

2. Præterea. In omnibus individuis ejuſdem ſpeciei eſt idem modus conſequendi perfectionem: ſed alii homines non ſtatim in ſui principio habent omnium ſcientiam, ſed eam per temporis ſucceſſionem acquirunt ſecundum ſuum modum, ergo nec Adam ſtatim formatus habuit omnium ſcientiam.

3. Præterea. Status præſentis vitæ homini conceditur, ut in eo proficiat anima & quantum ad cognitionem, & quantum ad meritum: propter hoc enim anima corpori videtur eſſe unita: Sed homo in ſtatu illo profeciſſet quantum ad meritum. Ergo etiam profeciſſet quantum ad cognitionem rerum. Non ergo habuit omnium rerum ſcientiam.

Sed Contra eſt, quod ipſe impoſuit nomina animalibus, ut dicitur Gen. 2. Nomina autem debent naturis rerum congruere. Ergo Adam ſcivit naturas omnium animalium. Et pari ratione habuit omnium aliorum ſcientiam.

Reſpondeo dicendum, quod naturali ordine perfectum procedit imperfectum; ſicut & actus potentiam: quia ea, quæ ſunt in potentia, non reducuntur ad actum, niſi per aliquod ens actu. Et quia res primitus a Deo inſtitutæ ſunt, non ſolum ut in ſeipſis eſſent, ſed etiam ut eſſent aliorum principia, ideo productæ ſunt in ſtatu perfecto, in quo poſſent eſſe principia aliorum. Homo autem poteſt eſſe principium alterius, non ſolum per generationem corporalem, ſed etiam per inſtructionem, & gubernationem. Et ideo ſicut primus homo inſtitutus eſt in ſtatu perfecto quantum ad corpus, ut ſtatim poſſet generare, ita etiam inſtitutus eſt in ſtatu perfecto quantum ad animam, ut ſtatim poſſet alios inſtruere, & gubernare. Non poteſt autem aliquis inſtruere, niſi habeat ſcientiam. Et ideo *primus homo ſic inſtitutus eſt a Deo, ut haberet omnium ſcientiam, in quibus homo natus eſt inſtrui*. Et hæc ſunt omnia illa, quæ virtualiter exiſtunt in primis principiis per ſe notis, quæcunque ſcilicet naturaliter homines cognoſcere poſſunt.

Ad gubernationem autem vitæ propriæ, & aliorum non ſolum requiritur cognitio eorum, quæ naturaliter ſciri poſſunt, ſed etiam, cognitio eorum, quæ naturalem cognitionem excedunt; eo quod vita hominis ordinatur ad quendam finem ſupernaturalem: ſicut nobis ad gubernationem vitæ noſtræ neceſſarium eſt cognoſcere, quæ fidei ſunt.

Un-

Unde & de *his ſupernaturalibus tantam cognitionem primus homo accepit, quanta erat neceſſaria ad gubernationem vitæ humanæ ſecundum ſtatum illum. Alia vero, quæ nec naturali hominis ſtudio cognoſci poſſunt, nec ſunt neceſſaria ad gubernationem vitæ humanæ, primus homo non cognovit*: ſicut ſunt cognitiones hominum, futura contingentia, & quædam ſingularia; puta, quot lapilli jaceant in flumine: & alia hujuſmodi.

Ad primum ergo dicendum, quod primus homo habuit ſcientiam omnium per ſpecies a Deo infuſas: Nec tamen ſcientia illa fuit alterius rationis a ſcientia noſtra, ſicut nec oculi, quos cæco nato Chriſtus dedit, fuerunt alterius rationis ab oculis, quos natura produxit.

Ad ſecundum dicendum, quod Adam debebat aliquid habere perfectionis, inquantum erat primus homo, quod cæteris hominibus non competit, ut ex dictis patet. (*In corp. art.*)

Ad tertium dicendum, quod Adam in ſcientia naturalium ſcibilium non profeciſſet quantum ad numerum ſcitorum, ſed quantum ad modum ſciendi: quia quæ ſciebat intellectualiter ſciviſſet poſtmodum per experimentum. Quantum vero ad ſupernaturalia cognita, profeciſſet etiam quantum ad numerum per novas revelationes: ſicut & angeli proficiunt per novas illuminationes. Nec tamen eſt ſimile de profectu meriti, & ſcientiæ: quia unus homo non eſt alteri principium merendi, ſicut & ſciendi.

APPENDIX.

EX articulo habes *primo*: quomodo per rationem oſtendas, recte dixiſſe ſcripturam Gen. 2. *omne, quod vocavit Adam animæ viventis, ipſum eſt nomen ejus: appellavitque Adam nominibus ſuis cuncta animantia, & univerſa volatilia cœli, & omnes beſtias terræ*. Quaſi diceret: Adam habuit cognitionem omnium iſtorum: alioquin nominibus propriæ cujuſcunque naturæ convenientibus non appellaſſet ea: quod patet eſſe falſum. Nam *omne, quod vocavit Adam animæ viventis, ipſum eſt nomen ejus*, ideſt, nomen cuique ab Adam impoſitum naturæ cujuſque conveniebat. Et naturas ergo, & proprietates quorumcunque cognovit Adam: quoniam nomina tunc rebus vere congruentia dicuntur, quando naturis rerum, ac proprietatibus correſpondent, ut patet. A ſimili igitur aliorum omnium naturaliter

liter ſcibilium ſcientiam habuiſſe Adamum videtur per hoc dixiſſe ſcriptura . Conſequenter ergo nec viſione corporali caruit , quia tunc defuiſſet ei una ſcientia (ex Philoſ. lib. Poſter. dicente : *cui deficit unus ſenſus , deficit una ſcientia*) & hoc contra quorundam hæreſim . Vide *q.* 102. *a.* 1. *append.* *Secundo* habes : quomodo per rationem ſenſum ipſum talis ſcripturæ prædictum declares , probes , &, quantum expedit pro veritate, defendas. *Tertio* vides, &c.

ARTICULUS IV. 475

Utrum homo in primo ſtatu decipi potuiſſet.

2. *d.* 23. *q.* 2. *a.* 3. *& ver q.* 18. *a.* 6.

AD Quartum ſic proceditur. Videtur , quod homo in primo ſtatu decipi potuiſſet. Dicit enim Apoſtolus 1. ad Timoth. 2. quod *mulier ſeducta in prævaricatione fuit*.

2. Præterea . Magiſter dicit 21. diſt. 2. ſentent. quod *ideo mulier non horruit ſerpentem loquentem , quia officium loquendi eum accepiſſe a Deo putavit :* ſed hoc falſum erat . ergo mulier decepta fuit ante peccatum .

3. Præterea . Naturale eſt , quod quanto aliquid remotius videtur, tanto minus videtur : ſed natura oculi non eſt contracta per peccatum . ergo hoc idem in ſtatu innocentiæ contigiſſet . Fuiſſet ergo homo deceptus circa quantitatem rei viſæ , ſicut & modo.

4. Præterea . Aug. dicit 12. ſuper Gen. ad literam , (*cap.* 2. *circa fin. to.* 3.) quod *in ſomno adhæret anima ſimilitudini, tanquam ipſi rei .* ſed homo in ſtatu innocentiæ comediſſet , & per conſequens dormiviſſet, & ſomniaſſet. ergo deceptus fuiſſet adhærendo ſimilitudinibus, tanquam rebus.

5. Præterea . Primus homo neſciviſſet cogitationes hominum , & futura contingentia , ut dictum eſt . (*art. præc.*) Si igitur aliquis ſuper his ſibi falſum diceret, deceptus fuiſſet.

Sed Contra , eſt quod Aug. dicit : (*lib.* 3. *de lib. arb. cap.* 18. *in fin. tom.* 1.) *Approbare vera pro falſis non eſt natura inſtituti hominis , ſed pœna damnati .*

Reſpondeo dicendum , quod *quidam* dixerunt , quod in nomine deceptionis *duo* poſſunt intelligi , ſcilicet qualiſcunque exiſtimatio levis , qua aliquis

ad-

Digitized by Google

adhæret falſo tanquam vero, ſine aſſenſu credulitatis: *& iterum* firma credulitas. Quantum ergo ad ea, quorum ſcientiam Adam habebat, neutro iſtorum modorum homo decipi poterat ante peccatum: Sed quantum ad ea, quorum ſcientiam non habebat, decipi poterat, large accepta deceptione pro exiſtimatione qualicunque ſine aſſenſu credulitatis. Quod ideo eſt dictum, quia exiſtimare falſum in talibus non eſt noxium homini: & ex quo temere aſſenſus non adhibetur, non eſt culpabile.

Sed hæc poſitio non convenit integritati primi ſtatus. Quia, ut Auguſt. dicit 14. de Civitate Dei, (*cap.* 10. *ante med. to.* 5.) *in illo ſtatu erat devitatio tranquilla peccati, qua manente, nullum malum omnino eſſe poterat*. Manifeſtum eſt autem, quod ſicut *verum* eſt bonum intellectus, ita *falſum* eſt malum ejus, ut dicitur in 6. Ethicorum. (*cap.* 2. *to.* 5. *&* 6. *Met. tex.* 8. *to.* 3.) Unde *non poterat eſſe, quod, innocentia manente, intellectus hominis alicui falſo acquieſceret, quaſi vero*. Sicut enim in membris corporis primi hominis erat quidem carentia perfectionis alicujus, puta claritatis; non tamen aliquod malum ineſſe poterat: Ita in intellectu poterat eſſe carentia notitiæ alicujus; nulla tamen poterat ibi eſſe exiſtimatio falſi.

Quod etiam ex ipſa rectitudine primi ſtatus apparet. Sed quandiu anima maneret Deo ſubdita, tamdiu in homine inferiora ſuperioribus ſubderentur; nec ſuperiora per inferiora impedirentur. Manifeſtum eſt autem ex præmiſſis, (*q.* 85. *art.* 6.) quod intellectus circa proprium objectum ſemper verus eſt: unde ex ſeipſo nunquam decipitur: ſed omnis deceptio accidit in intellectu ex aliquo inferiori, puta phantaſia, vel aliquo hujuſmodi. Unde videmus, quod quando naturale judicatorium non eſt ligatum, non decipimur per hujuſmodi apparitiones; ſed ſolum quando ligatur. ut patet in dormientibus. Unde manifeſtum eſt, quod rectitudo primi ſtatus non compatiebatur aliquam deceptionem circa intellectum.

Ad primum ergo dicendum, quod illa ſeductio mulieris, etſi præceſſerit † *al. non præceſſerit* † peccatum operis, ſubſecuta tamen eſt peccatum internæ elationis. Dicit enim Auguſt. 11. ſuper Gen. ad lit. (*cap.* 30. *circ. med. tom.* 3.) quod *mulier verbo ſerpentis non crederet, niſi jam ineſſet menti ejus amor propriæ poteſtatis, & quædam de ſe ſuperba præſumptio*.

Ad ſecundum dicendum, quod mulier putavit, ſer-

ſerpentem hoc accepiſſe loquendi officium, non per naturam, ſed aliqua ſupernaturali operatione. Quamvis non ſit neceſſarium auctoritatem Magiſtri Sent. ſequi in hac parte.

Ad tertium dicendum, quod, ſi aliquid repræſentatum fuiſſet ſenſui, vel phantaſiæ primi hominis, aliter quam ſit in rerum natura, non tamen deciperetur: quia per rationem veritatem dijudicaret.

Ad quartum dicendum, quod id, quod accidit in ſomno, non imputatur homini: quia non habet uſum rationis; qui eſt proprius hominis actus.

Ad quintum dicendum, quod alicui dicenti falſum de contingentibus futuris, vel cogitationibus cordium homo in ſtatu innocentiæ non crediſſet ita eſſe; ſed crediſſet, quod hoc eſſet poſſibile: Et hoc non eſſet exiſtimare falſum.

Vel poteſt dici, quod divinitus ei ſubventum fuiſſet, ne deciperetur in his, quorum ſcientiam non habebat.

Nec eſt inſtantia, quam quidam afferunt, quod in tentatione non fuit ei ſubventum, ne deciperetur, licet tunc maxime indigeret: Quia jam præceſſerat peccatum in animo; & ad divinum auxilium recurſum non habuit.

A P P E N D I X.

Ex artic. habes *primo*: quomodo per rationem interimas hæreſim *Calvini* pluſquam blaſpheme dicentis, Adæ peccatum fuiſſe occulto Dei decreto ordinatum. Vel (& horribilius loquendo) quod Deus ipſum Adam crearit, non modo, ut interiret, ſed quod illum ab æterno ad exitium prædeſtinarit, ideoque illum neceſſario peccare oportuerit. Hæc *Calvini* horrendiſſima blaſphemia videtur etiam includere hæreſes duas *Trinitariorum* impiiſſime dicentium: Nullus peccat volendo aliqualiter aliter, quam Deus velit eum velle. item, peccans conformat voluntatem ſuam voluntati beneplaciti Dei, ſic, quod ille vult, ſicut Deus vult, eum velle. Vides enim in articulo ratione optima ſtabilitum, quod quandiu anima maneret ſubdita Deo, tamdiu decipi, peccareve non potuiſſet: tantum abeſt, ut Deo adſcribatur Adæ peccatum, vel, quod ut Adam peccando ſuam voluntatem, voluntati beneplaciti Dei conformaverit. Audis ex Auguſtino adducto, quod *in illo ſtatu erat devitatio tranquilla peccati, qua manente, nullum malum eſſe poterat:* tan-

tantum abeſt, ut Adam neceſſario peccare oportuerit, vel ut ad exitium a Deo creatus fuerit. O vocem ſane ingratiſſimam tanta mala pro tantis bonis (*q*. 94. 95. 96. 97. 102.) in illo ſtatu divinitus Adæ collato aggregatis altiſſimo retribuentem! De his Calviniſtis bene prophetavit Moyſes Deuteron. 32. ſub perſona Iſraelis ingratis eos ita redarguens: *Generatio prava, atque perverſa, hæccine reddis Domino, popule ſtulte, & inſipiens?* Specialiter vero etiam per dicta irrefragabilia in reſponſ. *ad quintum*; quomodo deturbare merito poſſis turbatorem Catholicæ veritatis Calvinum aperte vides. *Secundo* habes: quomodo per rationem oſtendas, prædictas hæreſes jure optimo damnari a Scripturis Geneſ. 2. *In quacumque die comederis ex eo, morte morieris*, & 3. *Quia comediſti de ligno, ex quo præceperam tibi, ne comederes: maledicta terra in opere tuo: In laboribus*, &c. *Spinas*, &c. *comedes herbas*, &c. *In ſudore*, &c. *donec revertaris in terram*, &c. *quia pulvis es*, &c. Ut quid tantam pœnam Adæ, etiam pro ſuis poſteris (ut experimur quotidie) peccatum originale contracturis, Deus juſtiſſime infligit: niſi, quia Adam faciendo voluntatem propriam non fecit voluntatem Dei, immo ei contrafecit, non ſecundum Dei ordinem, atque decretum, immo contra utrumque voluntarie, ac libere fecit? Etenim in naturalibus, vel etiam neceſſariis neque meremur, neque demeremur etiam Philoſopho teſte. *Nunquid iniquus eſt Deus, qui infert iram? Abſit. Alioquin quomodo judicabit Deus hunc mundum?* Rom. 3. Item damnari a Sapien. 10. *Illum, qui primus formatus eſt, cuſtodivit, & eduxit a delicto ſuo*. Non ergo ex defectu cuſtodiæ Dei. ergo non ex culpa Dei vel minima proceſſit, quod Adam peccavit (immo comminatus eſt ei utramque mortem, ne peccaret) neque ſecundum voluntatem beneplaciti Dei fuit Adæ peccatum. Alioquin non eduxiſſet illum a delicto ſuo. Item damnari a Veritatibus aureis, &c. ubi ſupra, & etiam *cap*. 3. *concluſ*. 20. 22. 23. 24. Item a dictis *in* 1. 2. *q*. 79. *art*. 1. 3. Item univerſaliter damnari a &c. ut *q*. 19. *art*. 9. & 6. Item *q*. 23. *art*. 1. & *qu*. 93. *art*. 8. & *qu*. 49. *art*. 2. *Tertio* vides: quomodo ex his viciſſim Angelicus conſolidetur præſens articulus, atque declaretur.

AR-

QUÆSTIO XCV.

De his, quæ attinent ad voluntatem primi hominis, Gratia ſcilicet, & Juſtitia, in quatuor articulos diviſa.

DEinde conſiderandum eſt de his, quæ pertinent ad voluntatem primi hominis.

Et circa hoc conſideranda ſunt duo. *Primo* quidem de Gratia, & Juſtitia primi hominis. *Secundo* de uſu juſtitiæ quantum ad dominium ſuper alia.

Circa primum quæruntur quatuor.

Primo. Utrum homo creatus fuerit in gratia.

Secundo. Utrum in ſtatu innocentiæ habuerit animæ paſſiones.

Tertio. Utrum habuerit virtutes omnes.

Quarto. Utrum opera ejus fuiſſent æque efficacia ad merendum, ſicut modo ſunt.

ARTICULUS I. 476

Utrum primus homo fuerit creatus in gratia.

2. 2. *q.* 5. *a.* 1. *corp.* & 2. *d.* 20. *q.* 2. *a.* 3. *corp.* & *d.* 29. *q.* 1. *a.* 2. & *quol.* 1. *ar.* 8. *corp.*

AD Primum ſic proceditur. Videtur, quod primus homo non fuerit creatus in gratia. Apoſtolus enim 1. Cor. 15. diſtinguens Adam a Chriſto dicit: *Factus eſt primus Adam in animam viventem: noviſſimus autem in ſpiritum vivificantem*. Sed vivificatio ſpiritus eſt per gratiam. Ergo hoc eſt proprium Chriſti, quod fuerit factus in gratia.

2. Præterea. Auguſt. dicit in lib. de quæſtionibus veteris, & novi Teſtamenti, (*qu.* 123. *in fi. to.* 4.) quod Adam non habuit Spiritum ſanctum. Sed quicunque habet gratiam, habet Spiritum ſanctum. Ergo Adam non fuit creatus in gratia.

3. Præterea. Aug. dicit in lib. de correptione, & gratia, (*c.* 10. *cir. med. to.* 7.) quod *Deus ſic ordinavit angelorum, & hominum vitam, ut prius in eis oſtenderet, quid poſſet eorum liberum arbitrium; deinde quid poſſet ſuæ gratiæ beneficium, juſtitiæque judicium*. Primo ergo condidit hominem, & angelum in ſola naturalis arbitrii libertate: & poſtmodum ei gratiam contulit.

4. Præterea. Magiſter dicit in 24. d. lib. 2. ſent. quod *homini in creatione datum eſt auxilium*, *per quod ſtare poterat*, *ſed non poterat proficere*: Quicunque autem habet gratiam, poteſt proficere per meritum. Ergo primus homo non fuit creatus in gratia.

5. Præterea. Ad hoc quod aliquis accipiat gratiam, requiritur conſenſus ex parte recipientis; cum per hoc perficiatur matrimonium quoddam ſpirituale inter Deum, & animam: ſed conſenſus in gratiam eſſe non poteſt niſi prius exiſtentis. ergo homo non accepit gratiam in primo inſtanti ſuæ creationis.

6. Præterea. Natura plus diſtat a gratia, quam gratia a gloria, quæ nihil eſt aliud, quam gratia conſummata: ſed in homine gratia præceſſit gloriam. ergo multo magis natura præceſſit gratiam.

Sed Contra. Homo, & angelus æqualiter ordinantur ad gratiam: Sed Angelus eſt creatus in gratia. dicit enim Auguſt. 12. de Civit. Dei, (*c. 9. a med. to.* 5.) quod *Deus ſimul erat in eis condens naturam*, *& largiens gratiam*. ergo & homo creatus fuit in gratia.

Reſpondeo dicendum, quod *quidam* dicunt, quod primus homo non fuit creatus in gratia: ſed tamen poſtmodum gratia fuit ſibi collata, antequam peccaſſet. Plurimæ autem Sanctorum auctoritates atteſtantur, hominem in ſtatu innocentiæ gratiam habuiſſe.

Sed quod *fuerit etiam conditus in gratia*, ut *alii* dicunt, *videtur requirere ipſa rectitudo primi ſtatus*, *in qua Deus hominem fecit*, ſecundum illud Eccleſ. 7. *Deus fecit hominem rectum*. Erat enim rectitudo ſecundum hoc, quod ratio ſubdebatur Deo, rationi vero inferiores vires, & animæ corpus. *Prima* autem ſubjectio erat cauſa & *ſecundæ*, & *tertiæ*. Quandiu enim ratio manebat Deo ſubjecta, inferiora ei ſubdebantur, ut Aug. dixit (*ex cap. 16. l.* 1. *de remiſſione peccatorum to.* 7.) Manifeſtum eſt autem, quod illa ſubjectio corporis ad animam, & inferiorum virium ad rationem non erat naturalis; alioquin poſt peccatum manſiſſet; cum etiam in dæmonibus data naturalia poſt peccatum permanſerint, ut Dionyſ. dicit 4. de div. nom. (*p. 4. lect.* 19.) Unde manifeſtum eſt, quod & illa *prima* ſubjectio, qua ratio Deo ſubdebatur, non erat ſolum ſecundum naturam, ſed ſecundum ſupernaturale donum gratiæ. non enim poteſt eſſe, quod effectus ſit potior, quam cauſa. Unde Auguſt. dicit 13. de

Civ.

Civ. Dei, (*c.* 13. *in princ. to.* 5.) quod *poſteaquam præcepti facta tranſgreſſio eſt, confeſtim, gratia deſerente divina, de corporum ſuorum nuditate confuſi ſunt. Senſerunt enim motum inobedientis carnis ſuæ, tanquam reciprocam pœnam inobedientiæ ſuæ.* Ex quo datur intelligi, ſi deſerente gratia, ſoluta eſt obedientia carnis ad animam, quod per gratiam in anima exiſtentem inferiora ei ſubdebantur.

Ad primum ergo dicendum, quod Apoſtolus illa verba inducit ad oſtendendum eſſe corpus ſpirituale, ſicut corpus animale; quia vita ſpiritualis corporis incepit in Chriſto, *qui eſt primogenitus ex mortuis*: ſicut vita corporis animalis incepit in Adam. Non ergo in verbis Apoſtoli habetur, quod Adam non fuit ſpiritualis ſecundum animam, ſed quod non fuit ſpiritualis ſecundum corpus.

Ad ſecundum dicendum, quod, ſicut Auguſt. dicit in eodem lib. (*loc. cit. in arg.*) non negatur, quin aliquo modo fuerit in Adam Spiritus ſanctus, ſicut & in aliis juſtis: ſed quod non ſic fuerit in eo, ſicut nunc eſt in fidelibus, qui admittuntur ad perceptionem hæreditatis æternæ ſtatim poſt mortem.

Ad tertium dicendum, quod ex illa auctoritate Auguſtini non habetur, quod angelus, vel homo prius fuerit creatus in naturali libertate arbitrii, quam habuiſſet gratiam: ſed quod oſtendit, quid in eis poſſet liberum arbitrium ante confirmationem; & quid poſtmodum conſecuti eſſent per auxilium gratiæ confirmantis.

Ad quartum dicendum, quod Magiſter loquitur ſecundum opinionem illorum, qui poſuerunt, hominem non eſſe creatum in gratia, ſed in naturalibus tantum.

Vel poteſt dici, quod, etſi homo fuerit creatus in gratia, non tamen habuit ex creatione naturæ, quod poſſet proficere per meritum, ſed ex ſuperadditione gratiæ.

Ad quintum dicendum, quod, cum motus voluntatis non ſit continuus, nihil prohibet, etiam in primo inſtanti ſuæ creationis primum hominem gratiæ conſenſiſſe.

Ad ſextum dicendum, quod gloriam meremur per actum gratiæ, non autem gratiam per actum naturæ. Unde non eſt ſimilis ratio.

APPENDIX.

EX articulo habes *primo* : quomodo per rationem evellas errorem *Trinitariorum* dicentium ; Adam in ſtatu innocentiæ nunquam habuit, unde poſſet ſtare. Si namque in gratia creatus eſt (ut articuli probatio monſtrat) utique habuit, unde poſſet ſtare, quoniam gratia poteſt reſiſtere peccato, ut nunc ex Concilio monſtrabitur. Si etiam in gratia creatus non eſt, ſed tamen ante peccatum gratiam habuit (ut, qui recitantur in litera, dicunt) adhuc in ſtatu innocentiæ aliquando habuit, unde poſſet ſtare. Poſitio igitur *Trinitariorum* prædicta eſt contra omnes Theologos: quorum quidam Adamum in gratia creatum, quidam poſt creationem tantum gratiam ante lapſum habuiſſe, aſſerunt, quoniam ipſa *Trinitariorum* poſitio, Adamum ante lapſum nunquam in gratia fuiſſe, vult. Quod ſi dicas, non hoc vult poſitio, ſed quod gratia, in qua aliquando fuit Adam, non potuiſſet in Adam reſiſtere peccato; adhuc poſitio illa eſt contra omnes Theologos (cum minima gratia peccato reſiſtere poſſit) & conſequenter fugienda. Nam & ſcholaſticorum omnium communi ſententiæ in re gravi refragari velle, temerarium eſt, & ſcholæ omnium Theologorum concordi de fide, aut moribus, contradicere, ſi hæreſis non eſt, hæreſi proximum eſt (ut probat Melchior Cano *de locis Theologicis lib.* 8. *cap.* 4.) ſacri enim Doctores ideo nobis dati ſunt, ne in errores contra fidem, vel mores nos laberemur, Apoſtolo teſte Epheſ. 4. *Ipſe dedit quoſdam quidem Apoſtolos, quoſdam autem Prophetas, alios vero Evangeliſtas, alios autem paſtores, & Doctores*, &c. *ut jam non ſimus parvuli fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, in aſtutia, ad circumventionem erroris*. Ex hoc Apoſtoli dicto nonne patet, quod ſacri Theologi, atque Doctores a Deo dati fuere, *ne circumferamur, inſtar pulveris, quem projicit ventus a facie terræ, omni vento doctrinæ ad circumventionem erroris*? Quocirca impoſſibile non abſque cauſa videtur, ut illi omnes concorditer errent, qui, ne alii errarent, a Deo miſſi ſunt. Cæterum ad prædicti erroris damnationem canonicam propius accedamus. *Secundo* igitur habes: quomodo per rationem oſtendas, hunc merito fuiſſe damnatum a Scripturis Eccl. 7. *Deus fecit hominem rectum*. Quam rectitudinem, quid eſſet, vides in corpore articuli, ex Auguſtino. Item

a Con-

a Concil. Trid. ſeſſ. 5. decret. 1. *Si quis Adam non confitetur, cum mandatum Dei in Paradiſo fuiſſet tranſgreſſus, ſtatim ſanctitatem, & juſtitiam, in qua poſitus erat, amiſiſſe, incurriſſeque pro offenſa prævaricationis hujuſmodi iram, & indignationem Dei; Anathema ſit*. Hæc ibi. Ecce; quod ſecundum Concilium Adam erat poſitus in ſanctitate, & juſtitia. Habebat ergo, unde ſtare poſſet. *Conſequentia* patet per idem Concilium ſeſſ. 6. cap. 15. inquiens. *Quæ divinæ legis doctrina a regno Dei non ſolum infideles excludit, ſed & fideles quoque fornicarios, adulteros, molles, maſculorum concubitores, fures, avaros, ebrioſos, maledicos, rapaces, ceteroſque omnes, qui lethalia committunt peccata, a quibus cum divinæ gratiæ adjumento abſtinere poſſunt, & pro quibus a gratia Chriſti ſeparantur*. Hæc ibi. Cum ergo, ſecundum Concilium, homines in ſtatu naturæ corruptæ poſſint a mortalibus peccatis per Dei gratiam abſtinere, multo magis homo in ſtatu innocentiæ per Dei gratiam, quam (ſecundum idem Concilium, ut ſupra) habebat, poterat abſtinere a peccato, & conſequenter habuit, unde ſtare poſſet. Item idem Concil. eadem ſeſſ. canon. 22. ait. *Si quis dixerit, juſtificatum vel ſine ſpeciali auxilio Dei in accepta juſtitia perſeverare poſſe, vel cum eo non poſſe, Anathema ſit*. Hæc ibi. Quibus ſubſumas tu, quod primo homini jam in ſtatu innocentiæ ſanctitatem, atque juſtitiam habenti auxilium Dei ſpeciale præſto fuit ſecundum illud Sap. 10. *illum, qui primus formatus eſt, cuſtodivit*. Loquitur hic textus de ſapientia divina, & de cuſtodia ſpeciali. Alioquin nil peculiare videretur dicere factum circa primum hominem, cum Deus cuſtodia communi cuſtodiat omnes. Tranſeo, quod illud Gen. 2. *poſuit Deus Adam in paradiſo, ut operaretur, & cuſtodiret illum*, exponitur a Doctoribus nonnullis ſic. Ut *ipſe*, ſcilicet, Deus, *cuſtodiret illum*, Adamum. Poterat quidem Deus etiam extra paradiſum cuſtodire hominem, ſed voluit quoque exterius occaſionem præbere Adamo, qua monſtraretur omnibus, quod ſpeciale auxilium divinum Adamo ipſi aderat. Habuit ergo Adam tunc, unde ſtare poſſet, etiam in hoc ſenſu, ideſt, in ſanctitate, & juſtitia accepta perſeverare. Sed abnuit, & libere quidem. Alioquin, ſi omnino non potuiſſet ſtare, ideſt, ſaltem peccato reſiſtere, non peccaſſet. Unde Auguſt. in lib. 3. de libero arbitrio cap. 18. *Hoc breviſſime tene, quæcunque iſta cauſa eſt voluntatis, ſi non ei poteſt reſiſti,*

ſine peccato ceditur, ſi autem poteſt, non ei cedatur, & non peccabitur. Hæc ille. Pro meliori dictorum captu vide 2. 2. *qu.* 189. *art.* 8. Vide etiam Veritates aureas ſuper totam legem veterem, *Geneſ.* 4. *concl.* 7. ut nullum cogi ad peccatum, ita, quod non poſſit ei reſiſtere, cognoſcas a fortiori. *Tertio* vides: quomodo ex his viciſſim Angelica conſolidetur doctrina hæc, & declaretur.

ARTICULUS II. 477

Utrum in primo homine fuerint animæ paſſiones.

ver. q. 26. art. 8. cor. fi. & ad 6.

AD Secundum ſic proceditur. Videtur, quod in primo homine non fuerint animæ paſſiones. Secundum enim paſſiones animæ contingit, quod *caro concupiſcit adverſus ſpiritum:* ſed hoc non erat in ſtatu innocentiæ. ergo in ſtatu innocentiæ non erant animæ paſſiones.

2. Præterea. Anima Adæ erat nobilior, quam corpus: ſed corpus Adæ fuit impaſſibile. ergo nec in anima ejus fuerunt paſſiones.

3. Præterea. Per virtutem moralem comprimuntur animæ paſſiones: ſed in Adam fuit virtus moralis perfecta. ergo totaliter paſſiones excludebantur ab eo.

Sed Contra eſt, quod dicit Auguſt. 14. de Civit. Dei, (*cap.* 10. *ante med. to.* 5.) quod *erat in eis amor imperturbatus in Deum, & quædam aliæ animæ paſſiones.*

Reſpondeo dicendum, quod paſſiones animæ ſunt in appetitu ſenſuali, cujus objectum eſt *bonum*, & *malum*. Unde omnium paſſionum animæ *quædam* ordinantur ad bonum, ut amor, & gaudium; *quædam* ad malum, ut timor, & dolor. Et quia in primo ſtatu nullum malum aderat, nec imminebat, nec aliquod bonum aberat, quod cuperet bona voluntas pro tempore illo habendum, ut patet per Auguſt. 14. de Civ. Dei. (*loc. nunc cit.*) *omnes illæ paſſiones, quæ reſpiciunt malum, in Adam non erant:* ut timor, ut dolor, & hujuſmodi: Similiter *nec illæ paſſiones, quæ reſpiciunt bonum non habitum, & tunc habendum:* ut cupiditas æſtuans: *Illæ vero paſſiones, quæ poſſunt eſſe boni præſentis, ut gaudium, & amor; vel quæ ſunt futuri boni in ſuo tempore habendi*, ut deſiderium, & ſpes non affligens, fuerunt in ſtatu innocentiæ.

Ali-

Aliter tamen, quam in nobis. Nam in nobis appetitus ſenſualis, in quo ſunt paſſiones, non totaliter ſubeſt rationi. Unde paſſiones quandoque ſunt in nobis prævenientes judicium rationis, & impedientes: quandoque vero ex judicio rationis conſequentes, prout ſenſualis appetitus aliqualiter rationi obedit. In ſtatu vero innocentiæ inferior appetitus erat rationi totaliter ſubjectus. Unde *non erant in eo paſſiones animæ, niſi ex rationis judicio conſequentes*.

Ad primum ergo dicendum, quod caro concupiſcit adverſus ſpiritum per hoc, quod paſſiones rationi repugnant. quod in ſtatu innocentiæ non erat.

Ad ſecundum dicendum, quod corpus humanum in ſtatu innocentiæ erat impaſſibile quantum ad paſſiones, quæ removent diſpoſitionem naturalem, ut infra dicetur. (*q.* 97. *ar.* 1. *&* 2.) Et ſimiliter anima fuit impaſſibilis quantum ad paſſiones, quæ impediunt rationem.

Ad tertium dicendum, quod perfecta virtus moralis non totaliter tollit paſſiones, ſed ordinat eas. Temperati enim eſt concupiſcere, ſicut oportet, & quæ oportet, ut dicitur in 3. Eth. (*cap.* 11. *ad finem* 5.)

A P P E N D I X.

EX articulo habes *primo*: quomodo per rationem concordare valeas dicta hæc, & ſimilia. Videlicet, legitur Gen. 2. de Adamo: *factus eſt homo in animam viventem*. Si in animam viventem, cum anima excellenter vivens, ideſt intellectiva non inveniatur in inferioribus, niſi conjuncta ſenſitivis potentiis, atque ideo paſſionibus. ergo inſinuavit per hoc Scriptura, quod in primo homine fuerunt animæ paſſiones. Ex alia parte paſſiones peccatorum Roman. 7. *cum eſſemus in carne, paſſiones peccatorum, quæ per legem erant, operabantur in membris noſtris, ut fructificarent morti*. Item paſſiones animæ dicuntur deſideria carnis, quibus (ſcilicet inordinate ſumptis) *caro concupiſcit adverſus ſpiritum*. Gal. 5. Paſſiones igitur animæ in ſtatu innocentiæ habuit Adam per illam Gen. auctoritatem: & non habuit eas per auctoritates alias. Nam in ſtatu innocentiæ non erant peccata, neque mors: neque caro ſpiritui rebellis erat. Quomodo itaque ſtent hæc Scripturæ dicta ſimul, ex articuli ratione monſtrare licet, ut prædictum eſt.

Secundo habes: quomodo per rationem hujuſmodi Scripturas, quatenus in Adam ponunt, vel non ponunt animæ paſſiones, declares, probes, & in vero ſenſu tuearis. *Tertio* vides: quomodo ex his, ſimilibuſque viciſſim Angelica doctrina præſens conſolidetur.

ARTICULUS III. 478

Utrum Adam habuerit omnes virtutes.

2. d. 19. a. 3. cor. & ad 1. & in exp. lit. 3.

AD Tertium ſic proceditur. Videtur, quod Adam non habuerit omnes virtutes. Quædam enim virtutes ordinantur ad refrænandam immoderantiam paſſionum; ſicut per temperantiam refrænatur immoderata concupiſcentia; & per fortitudinem immoderatus timor: ſed immoderantia paſſionum non erat in ſtatu innocentiæ. ergo nec dictæ virtutes.

2. Præterea. Quædam virtutes ſunt circa paſſiones reſpicientes malum; ut manſuetudo circa iras; fortitudo circa timores: ſed tales paſſiones non erant in ſtatu innocentiæ, ut dictum eſt. (*a. præc.*) ergo nec hujuſmodi virtutes.

3. Præterea. Pœnitentia eſt quædam virtus reſpiciens peccatum prius commiſſum: Miſericordia etiam eſt quædam virtus reſpiciens miſeriam: Sed in ſtatu innocentiæ non erat peccatum, nec miſeria. Ergo neque hujuſmodi virtutes.

4. Præterea. Perſeverantia eſt quædam virtus; ſed hanc Adam non habuit, ut ſequens peccatum oſtendit. ergo non habuit omnes virtutes.

5. Præterea. Fides quædam virtus eſt: ſed hæc in ſtatu innocentiæ non fuit. importat enim ænigmaticam cognitionem: quæ perfectioni primi ſtatus repugnare videtur.

Sed Contra eſt, quod Auguſtinus dicit in quadam homil. (*in conc. ad catechum. contra Judæos, Pagan. & Arrian. cap. 2. a med. to. 6.*) *Princeps vitiorum vicit Adam de luto terræ ad imaginem Dei factum, pudicitia ornatum, temperantia compoſitum, claritate circumdatum.*

Reſpondeo dicendum, quod *homo in ſtatu innocentiæ aliqualiter habuit omnes virtutes.* Et hoc ex dictis patet eſſe verum. Dictum eſt enim ſupra, (*art. 1. hu. q.*) quod talis erat rectitudo primi ſtatus, quod ratio erat Deo ſubjecta, inferiores autem vires rationi. Virtutes autem nihil aliud ſunt, quam

quam perfectiones quædam, quibus ratio ordinatur in Deum, & inferiores vires diſponuntur ſecundum regulam rationis: ut magis patebit, cum de virtutibus agetur. (1. 2. *q.* 63. *a.* 2.) Unde rectitudo primi ſtatus exigebat, ut homo aliqualiter omnes virtutes haberet.

Sed conſiderandum eſt, quod virtutum *quædam* ſunt, quæ de ſui ratione nullam imperfectionem important: ut charitas, & juſtitia. Et *hujuſmodi virtutes fuerunt in ſtatu innocentiæ ſimpliciter, & quantum ad habitum, & quantum ad actum. Quædam* vero ſunt, quæ de ſui ratione imperfectionem important, vel ex parte actus, vel ex parte materiæ. Etſi hujuſmodi imperfectio non repugnat perfectioni primi ſtatus; nihilominus hujuſmodi virtutes poterant eſſe in primo ſtatu; ſicut fides, quæ eſt eorum, quæ non videntur; & ſpes, quæ eſt eorum, quæ non habentur. Perfectio enim primi ſtatus non ſe extendebat ad hoc, ut videret Deum per eſſentiam, & ut haberet cum fruitione finalis beatitudinis. Unde *fides, & ſpes eſſe poterant in primo ſtatu, & quantum ad habitum, & quantum ad actum*. Si vero imperfectio, quæ eſt de ratione virtutis alicujus, repugnat perfectioni primi ſtatus, poterat hujuſmodi virtus ibi eſſe ſecundum habitum, non ſecundum actum: ut patet de Pœnitentia, quæ eſt dolor de peccato commiſſo; & de Miſericordia, quæ eſt dolor de miſeria aliena. Perfectioni autem primi ſtatus repugnat tam dolor, quam culpa, & miſeria. Unde *hujuſmodi virtutes erant in primo homine ſecundum habitum, & non ſecundum actum*. Erat enim primus homo ſic diſpoſitus, ut ſi peccatum præceſſiſſet, doleret; & ſimiliter ſi miſeriam in alio videret, eam pro poſſe repelleret: Sicut Philoſ. dicit in 4. Ethic. (*cap. ult. in fin. tom.* 5.) quod *Verecundia, quæ eſt de turpi facto, contingit ſtudioſo ſolum ſub conditione. eſt enim ſic diſpoſitus, quod verecundaretur, ſi turpe aliquid committeret*.

Ad primum ergo dicendum, quod accidit temperantiæ, & fortitudini, quod ſuperabundantiam paſſionum repellat; inquantum invenit paſſiones ſuperabundantes in ſubjecto. Sed per ſe convenit hujuſmodi virtutibus paſſiones moderari.

Ad ſecundum dicendum, quod illæ paſſiones ad malum ordinatæ repugnant perfectioni primi ſtatus, quæ habent reſpectum ad malum in ipſo, qui afficitur paſſione, ut timor, & dolor: Sed paſſiones, quæ reſpiciunt malum in altero, non repugnant

perfectioni primi ſtatus. Poterat enim homo in primo ſtatu habere odio malitiam dæmonum, ſicut & diligere bonitatem Dei. Unde & virtutes, quæ circa tales paſſiones eſſent, poſſent eſſe in primo ſtatu, & quantum ad habitum, & quantum ad actum. Quæ vero ſunt circa paſſiones reſpicientes malum in eodem ſubjecto, ſi circa hujuſmodi ſolas paſſiones ſunt, non poterant eſſe in primo ſtatu ſecundum actum, ſed ſolum ſecundum habitum: ſicut de Pœnitentia, & Miſericordia dictum eſt. (*in corp.*) Sed ſunt quædam virtutes, quæ non ſunt circa has paſſiones ſolum, ſed etiam circa alias: ſicut Temperantia, quæ non ſolum eſt circa triſtitias, ſed etiam circa delectationes; & Fortitudo, quæ non ſolum eſt circa timorem, ſed etiam circa audaciam, & ſpem. Unde poterat eſſe in primo ſtatu actus Temperantiæ, ſecundum quod eſt moderativa delectationum; & ſimiliter Fortitudo, ſecundum quod eſt moderativa audaciæ, ſive ſpei, non autem ſecundum quod moderatur triſtitiam, & timorem.

Ad tertium patet ſolutio ex his, quæ dicta ſunt, (*in corp. art.*)

Ad quartum dicendum, quod Perſeverantia *dupliciter* ſumitur. *Uno modo*, prout eſt quædam virtus: & ſic ſignificat quendam habitum, quo quis eligit perſeverare in bono: Et ſic Adam perſeverantiam habuit: *Alio modo*, prout eſt circunſtantia virtutis: & ſic ſignificat continuationem quandam virtutis abſque interruptione: Et hoc modo Adam perſeverantiam non habuit.

Ad quintum patet reſponſio per ea, quæ dicta ſunt. (*in corp. art.*)

APPENDIX.

EX articulo habes *primo*: quomodo per rationem evellas errorem *Trinitariorum* (ſup. *ar.* 1.) dicentium, quod Adam in ſtatu innocentiæ nunquam habuit, unde ſtare poſſet. ſi enim Adam omnes virtutes habuit, ut articulus dicit, utique habuit, unde ſtare poſſet, ut patet. Non ſolum ergo articulus *primus*, ſed etiam hic *tertius*, errorem hunc expugnat. *Secundo* habes: quomodo per rationem oſtendas, hunc merito damnari a, &c. ut ſupra *art.* 1. *Tertio* habes: quomodo per rationem monſtres, Concilia, &c. (ut ibi) pro quanto ponunt ſaltem virtualiter omnes virtutes in Adam, recte ſentire, eorumque veros ſenſus & declarare, & probare,

bare, atque tueri valeas. Dixi ly *ſaltem virtualiter*, quia, cum gratia trahat ſecum omnes virtutes, veluti mater ſuas filias, ut conſtat ex 1. 2. *q.* 65. *ar.* 3. & *q.* 110. *a.* 3. 4. ponens gratiam in aliquo, ponit per hoc in eo omnes virtutes, etiam quod nihil aliud exprimat. *Quarto* vides, &c.

ARTICULUS IV. 479

Utrum opera primi hominis fuerint minus efficacia ad merendum, quam opera noſtra.

2. *diſt.* 29. *ar.* 4.

AD Quartum ſic proceditur. Videtur, quod opera primi hominis fuerint minus efficacia ad merendum, quam opera noſtra. Gratia enim ex Dei miſericordia datur, quę magis indigentibus ſubvenit magis: ſed non indigemus magis gratia, quam primus homo in ſtatu innocentiæ. ergo copioſius infunditur nobis gratia; quæ cum ſit radix meriti, opera noſtra efficaciora ad merendum redduntur.

2. Præterea. Ad meritum requiritur pugna quędam, & difficultas. Dicitur enim 2. ad Timoth. 2. *Non coronabitur, niſi qui legitime certaverit.* Et Philoſophus dicit in 2. Ethic. (*cap.* 3. *ad fin. tom.* 5.) quod *virtus eſt circa difficile, & bonum:* ſed nunc eſt major pugna, & difficultas. ergo & major efficacia ad merendum.

3. Præterea. Magiſter dicit 24. diſt. 2. lib. Sent. quod homo non meruiſſet tentationi reſiſtendo: nunc autem meretur, qui tentationi reſiſtit: ergo efficaciora ſunt opera noſtra ad merendum, quam in primo ſtatu.

Sed Contra eſt, quia ſecundum hoc homo eſſet melioris conditionis poſt peccatum.

Reſpondeo dicendum, quod quantitas meriti ex *duobus* poteſt penſari. *Uno modo* ex radice charitatis, & gratiæ. Et talis quantitas meriti reſpondet præmio eſſentiali, quod conſiſtit in Dei fruitione. qui enim ex majori charitate aliquid facit, perfectius Deo fruitur. *Alio modo* penſari poteſt quantitas meriti ex quantitate operis. Quæ quidem eſt *duplex*, ſcilicet *abſoluta*, & *proportionalis*. Vidua enim, quæ miſit duo æra minuta in gazophylacium, minus opus fecit quantitate abſoluta, quam illi, qui magna munera poſuerunt. Sed quantitate proportionali vidua plus fecit ſecundum ſententiam Domini; quia magis ejus facultatem ſuperabat.

Utraque tamen quantitas meriti reſpondet præmio accidentali, quod eſt gaudium de bono creato.

Sic igitur dicendum, quod *efficaciora fuiſſent hominis opera ad merendum in ſtatu innocentiæ, quam poſt peccatum, ſi attendatur quantitas meriti ex parte gratiæ*, quæ tunc copioſior fuiſſet, nullo obſtaculo in natura humana invento: *Similiter etiam, ſi conſideretur abſoluta quantitas operis*; quia cum homo eſſet majoris virtutis, majora opera feciſſet. Sed *ſi conſideretur quantitas proportionalis, major invenitur ratio meriti poſt peccatum* propter hominis imbecillitatem. Magis enim excedit parvum opus poteſtatem ejus, qui cum difficultate operatur illud, quam opus magnum poteſtatem ejus, qui ſine difficultate illud operatur.

Ad primum ergo dicendum, quod homo poſt peccatum ad plura indiget gratia, quam ante peccatum; ſed non magis: Quia homo etiam ante peccatum indigebat gratia ad vitam æternam conſequendam, quæ eſt principalis neceſſitas gratiæ. Sed homo poſt peccatum ſuper hoc indiget gratia etiam ad peccati remiſſionem, & infirmitatis ſuſtentationem.

Ad ſecundum dicendum, quod difficultas, & pugna pertinent ad quantitatem meriti ſecundum quantitatem operis proportionalem, ut dictum eſt: (*in corp. art.*) Et eſt ſignum promptitudinis voluntatis, quæ conatur ad id, quod eſt ſibi difficile: Promptitudo autem voluntatis cauſatur ex magnitudine charitatis. Poteſt autem contingere, quod aliquis ita prompta voluntate faciat opus aliquod facile, ſicut alius difficile: quia paratus eſſet facere etiam, quod ſibi eſſet difficile. Difficultas tamen actualis, inquantum eſt pœnalis, habet etiam, quod ſit ſatisfactoria pro peccato.

Ad tertium dicendum, quod reſiſtere tentationi primo homini non fuiſſet meritorium, ſecundum opinionem ponentium, quod gratiam non haberet: ſicut nec modo eſt meritorium non habenti gratiam. Sed in hoc eſt differentia, quia in primo ſtatu nihil erat interius impellens ad malum, ſicut modo eſt. Unde magis tunc poterat homo reſiſtere tentationi ſine gratia, quam modo.

APPENDIX.

EX art. habes *primo*: quomodo per rationem oſtendas, ſcripturam ſacram recte virtualiter, tamquam ab oppoſitis, dixiſſe, quod opera homi-
nis

nis in ſtatu ante peccatum fuiſſent magis meritoria, quam poſt peccatum. Dixit autem modo prædicto iſtud tunc, quando de operibus peccatorum loquens ajebat Sap. 3. *Vacua eſt ſpes illorum, & labores ſine fructu, & inutilia opera eorum*. Quaſi dicat: Ex peccatis nullus reportatur fructus, nulla utilitas, ſed vacuitas quædam, & nihilum. Item Eccleſ. 6. *Non te extollas in cogitatione animæ tuæ, ne forte elidatur virtus tua per ſtultitiam, & folia tua comedat, & fructus tuos perdat, & relinquaris, velut lignum aridum in eremo*. Quaſi dicat. Ex peccato præſertim extollentiæ cordis, ideſt, ſuperbiæ eliditur virtus hominis, folia bona, fructuſque perduntur, ſtultitia cauſatur, & ariditas inſtar deſerti relinquitur, & conſequenter ex peccatis nullus reportatur fructus, nulla utilitas, ſed vacuitas quædam, & nihilum. Item Roman. 6. *quem fructum habuiſtis tunc in illis, in quibus nunc erubeſcitis? Nam ſtipendia peccati mors*. Quaſi dicat: Clarum eſt, quod vos ex peccatis veſtris nullum reportaſtis fructum, immo confuſionem magnam erubeſcere vos facientem, & mortem. Idem & hoc ſignificare voluit Iſa. 1. *qui dereliquerunt dominum, confundentur ab Idolis* (Idola ſunt ſingula illa, quæ peccatores ſibi, derelicto Deo vero ſtatuunt pro ultimo fine, ut ſunt illa, quibus peccatur mortaliter) *quibus ſacrificaverunt, & erubeſcetis ſuper hortis, quos elegeratis, cum fueritis velut quercus deſluentibus foliis, & velut hortus abſque aqua. Et erit fortitudo veſtra, ut favilla ſtuppæ, & opus veſtrum quaſi ſcintilla, & ſuccendetur utrumque ſimul, & non erit, qui extinguat*. Hucuſque Iſaias: excepta parentheſi. Quaſi, ultra id, quod ſupradictum eſt per ultima verba damnum ex peccatis veniens concludendo dicat: Ex peccatis fortitudo peccantium, operaque taliter comburuntur, ideſt citiſſime conſumuntur, atque radicitus, ut nullum remedium humanum pro extinguendo tali incendio ſufficiat. Ecce, quanta ruina ex peccatis, quam ideo non ſine cauſa impietatem peccati vocavit pſal. 31. *Tu, inquit, remiſiſti impietatem peccati mei*. Hoc eſt. Ruina excitata a peccato meo tanta eſt, tantumque attulit damnum, ut nullus, niſi tu, his malis a peccato cauſatis ſuccurrere poſſit, ita, ut a præcipitando ſemper in pejus peccatorem ipſum deſiſtant. Nunquid non & Lucas c. 7. hoc idem ſignificavit per hæc verba: *Acceſſit Jeſus, & tetigit loculum, hi autem, qui portabant, ſteterunt?* Utique. Nam mortuus peccatorem, mors peccatum,

por-

portatores mortui impietatem prædictam peccati myſtice repræſentabant. Vide 1. 2. *q.* 109. *a.* 8. & notato in textu corpus peccati impietatem, ſcilicet quod peccator in mortali exiſtens non poteſt ſtare diu, quin in aliud mortale cadat. Quam impietatem & in eodem ſenſu, licet ſub aliis verbis, tetigerat olim Pſal. 124. *Declinantes autem in obligationes*, ac, ſi dixiſſet, quod peccatum primum cujuſque eſt obligatio quædam ad cadendum iterum in aliud, ideſt, obligat quaſi, ideſt fere conſtringit peccatorem ipſum ad malum taliter, ut diu continere ſe non poſſit, ne denuo in aliud, & plerumque in deterius cadat, niſi cito per dignam pœnitentiam illud primum diluatur. Peccatum ergo mox, ut factum fuerit, incipit crudeliter perſequi, & continue perſequitur peccatorem ipſum, qui fecit illud, nec unquam a tali perſecutione ceſſat, donec totaliter præcipitet eum, juxta illud Pſal. 50. *Peccatum meum contra me eſt ſemper*. En, quanta impietas peccati. Sed ad rem noſtram. Cum igitur ſcriptura ſacra nullam ex peccato, quantum eſt de natura peccati, utilitatem, immo damnum maximum provenire teſtetur, patet, quod ipſa per antedicta voluit fateri, quod homo poſt peccatum non eſt factus melioris conditionis, quam prius, imo quod nec remanſit conditionis æqualis. Conſequenter ergo inferre voluit, quod opera hominis in ſtatu innocentiæ fuiſſent efficaciora ad merendum, quam opera poſt. Hoc autem, quomodo recte a ſcripturis fuiſſe dictum oſtendere per rationem valeas, habes ex articulo, ut in principio dictum eſt. *Secundo* habes: quomodo per rationem ſcripturas illas, pro quanto præmiſſum de merito operum hominis ſenſum concludunt, & declares, & probes, & pro veritate defendas. *Tertio* vides: quomodo ex his, atque ſimilibus articuli hujus doctrina Angelica viciſſim declaretur, atque confirmetur.

QUÆSTIO XCVI.

De dominio, quod homini in ſtatu innocentiæ competebat, in quatuor articulos diviſa.

DEinde conſiderandum eſt de dominio, quod competebat homini in ſtatu innocentiæ.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

Primo. Utrum homo in ſtatu innocentiæ animalibus dominaretur.

Secundo. Utrum dominaretur omni creaturæ.

Ter-

Tertio. Utrum in ſtatu innocentiæ omnes homines fuiſſent æquales.

Quarto. Utrum homines hominibus dominarentur in illo ſtatu.

ARTICULUS I. 480

Utrum Adam in ſtatu innocentiæ animalibus dominaretur.

2. d. 44. q. 1. a. 3. & opu. 29. lib. 3. c. 9.

AD Primum ſic proceditur. Videtur, quod Adam in ſtatu innocentiæ animalibus non dominabatur. Dicit enim Aug. 9. ſuper Geneſim ad literam, (*cap. 14. ante med. tom. 3.*) quod *miniſterio Angelorum animalia ſunt adducta ad Adam, ut eis nomina imponeret*. Non autem fuiſſet ibi neceſſarium angelorum miniſterium, ſi homo per ſeipſum animalibus dominabatur. Non ergo in ſtatu innocentiæ habuit dominium homo ſuper alia animalia.

2. Præterea. Ea, quæ abinvicem diſcordant, non recte ſub uno dominio congregantur: ſed multa animalia naturaliter abinvicem diſcordant; ſicut ovis, & lupus. ergo omnia animalia ſub hominis dominio non continebantur.

3. Præterea. Hieron. dicit, (*Nullibi id habetur apud Hieron. at ſimile aliquid apud Bedam in ſuo Hexam. & refertur in glo. ordin.*) quod *homini ante peccatum non indigenti Deus animalium dominationem dedit. Præſciebat enim hominem adminiculo animalium adjuvandum fore poſt lapſum*. Ergo ad minus uſus dominii ſuper animalia non competebat homini ante peccatum.

4. Præterea. Proprium domini eſſe videtur præcipere: ſed præceptum non recte fertur niſi ad habentem rationem. ergo homo non habebat dominium ſuper animalia irrationalia.

Sed Contra eſt, quod dicitur Gen. 1. de homine: *Præſit piſcibus maris, & volatilibus cœli, & beſtiis terræ.*

Reſpondeo dicendum, quod, ſicut ſupra dictum eſt, (*qu. 95. a. 1.*) inobedientia ad hominem eorum, quæ ei debent eſſe ſubjecta, ſubſecuta eſt in pœnam ejus; eo quod ipſe fuit inobediens Deo. Et ideo *in ſtatu innocentiæ ante inobedientiam prædictam nihil ei repugnabat, quod naturaliter deberet ei eſſe ſubjectum*. Omnia autem animalia ſunt homini naturaliter ſubjecta. Quod apparet ex *tribus*.

Pri-

Primo ex ipſo naturæ proceſſu. Sicut enim in generatione rerum intelligitur quidam ordo, quo proceditur de imperfecto ad perfectum: (nam materia eſt propter formam, & forma imperfectior propter perfectiorem) ita etiam eſt in uſu rerum naturalium. Nam imperfectiora cedunt in uſum perfectorum. Plantæ enim utuntur terra ad ſui nutrimentum, animalia vero plantis, & homines plantis, & animalibus. unde naturaliter homo dominatur animalibus. Et propter hoc Philoſ. dicit in 1. Polit. (*c.* 5. *tom.* 5.) quod *venatio ſylveſtrium animalium eſt juſta, & naturalis; quia per eam homo vendicat ſibi, quod eſt naturaliter ſuum*. *Secundo* apparet hoc ex ordine divinæ providentiæ, quæ ſemper inferiora per ſuperiora gubernat. Unde cum homo ſit ſupra cætera animalia, utpote ad imaginem Dei factus, convenienter ejus gubernationi alia animalia ſubduntur. *Tertio* apparet idem ex proprietate hominis, & aliorum animalium. In aliis enim animalibus invenitur ſecundum æſtimationem naturalem quædam participatio prudentiæ ad aliquos particulares actus: In homine autem univerſalis prudentia, quæ eſt ratio omnium agibilium. Omne autem, quod eſt per participationem, ſubditur ei, quod eſt per eſſentiam, & univerſaliter. Unde patet, quod naturalis eſt ſubjectio aliorum animalium ad hominem.

Ad primum ergo dicendum, quod in ſubjectos multa poteſt facere ſuperior poteſtas, quę non poteſt facere inferior. Angelus autem eſt naturaliter ſuperior homine. Unde aliquis effectus poterat fieri circa animalia virtute angelica, qui non poterat fieri poteſtate humana; ſcilicet quod ſtatim omnia animalia congregarentur.

Ad ſecundum dicendum, quod quidam dicunt, quod animalia, quæ nunc ſunt ferocia, & occidunt alia animalia, in ſtatu illo fuiſſent manſueta, non ſolum circa hominem, ſed etiam circa alia animalia. Sed hoc eſt omnino irrationabile. Non enim per peccatum hominis natura animalium eſt mutata; ut quibus nunc naturale eſt comedere aliorum animalium carnes, tunc vixiſſent de herbis; ſicut leones, & falcones. Nec Gl. Bedæ dicit Gen. 1. (*Quid ſimile habet gloſ. Nicol. de Lyr. in illud: Ecce dedi vobis. Ex Beda enim potius contrarium habetur*) quod *ligna, & herbæ datæ ſunt omnibus animalibus, & avibus in cibum*, ſed *quibuſdam*. Fuiſſet ergo naturalis diſcordia inter quædam animalia. Nec tamen propter hoc ſubtraherentur dominio

minio hominis; ſicut nec nunc propter hoc ſubtrahuntur dominio Dei, cujus providentia hoc totum diſpenſatur. Et hujus providentiæ homo executor fuiſſet: ut etiam nunc apparet in animalibus domeſticis. Miniſtrantur enim falconibus domeſticis per homines gallinæ in cibum.

Ad tertium dicendum, quod homines in ſtatu innocentiæ non indigebant animalibus ad neceſſitatem corporalem: neque ad tegumentum, quia nudi erant, & non erubeſcebant, nullo incitante inordinatę concupiſcentię motu: neque ad cibum, quia lignis paradiſi veſcebantur: neque ad vehiculum, propter corporis robur: Indigebant tamen eis ad experimentalem cognitionem ſumendam de naturis eorum. Quod ſignificatum eſt per hoc, quod Deus ad eum animalia adduxit, ut eis nomina imponeret, quæ eorum naturas deſignant.

Ad quartum dicendum, quod omnia animalia habent quandam participationem prudentiæ, & rationis ſecundum æſtimationem naturalem: ex qua contingit, quod grues ſequuntur ducem; & apes obediunt regi. Et ſic tunc omnia animalia per ſeipſa homini obediviſſent, ſicut nunc quædam domeſtica ei obediunt.

APPENDIX.

Ex articulo habes *primo*: quomodo per rationem oſtendas, recte Gen. 1. de homine fiendo dictum fuiſſe: *Ut præſit piſcibus maris, & volatilibus cœli, & beſtiis terræ, omnique reptili, quod movetur in terra*. Ubi dominium hominis ſcilicet per omnia animalia deſignatur. Item Eccl. 17. hoc idem deſignando dicitur, *Deus creavit de terra hominem*, &c. poſuit timorem illius ſuper omnem carnem, & dominatus eſt beſtiarum, & volatilium. Quin & per eandem rationem oſtendere potes, Philoſophum recte in prædicamentis dixiſſe. *Nos ſumus quodam modo domini omnium*. *Secundo* habes: quomodo per rationem præmiſſum ſcripturæ ſenſum & intelligas, & declares, & probes. *Tertio* vides: quomodo ex his, &c.

AR-

ARTICULUS II. 481

Utrum homo habuiſſet dominium ſuper omnes alias creaturas.

locis ſup. a. 1. *notatis.*

AD Secundum ſic proceditur. Videtur, quod homo non habuiſſet dominium ſuper omnes alias creaturas. Angelus enim naturaliter eſt majoris poteſtatis, quam homo: Sed, ſicut dicit Aug. 3. de Trin. (*cap.* 8. *to.* 3.) materia corporalis non obediviſſet ad nutum etiam ſanctis Angelis: Ergo multo minus homini in ſtatu innocentiæ.

2. Præterea. In plantis non ſunt de viribus animæ, niſi nutritiva, & augmentativa, & generativa: Hæ autem non ſunt natæ obedire rationi; ut in uno, & eodem homine apparet. Ergo, cum dominium competat homini ſecundum rationem, videtur, quod homo in ſtatu innocentiæ non dominaretur plantis.

3. Præterea. Quicumque dominatur alicui rei, poteſt illam rem mutare: Sed homo non potuiſſet mutare curſum cœleſtium corporum. hoc enim ſolius Dei eſt, ut dicit Dionyſius in epiſt. ad Polycar. (7. *non procul a fin.*) ergo non dominabatur eis.

Sed Contra eſt, quod dicitur Gen. 1. de homine: *Præſit univerſæ creaturæ.*

Reſpondeo dicendum, quod in homine quodammodo ſunt omnia. Et ideo ſecundum modum, quo dominatur his, quæ in ſeipſo ſunt, ſecundum hunc modum competit ei dominari aliis. Eſt autem in homine *quatuor* conſiderare; ſc. *rationem*, ſecundum quam convenit cum Angelis; *vires ſenſitivas*, ſecundum quas convenit cum animalibus; *vires naturales*, ſecundum quas convenit cum plantis; & *ipſum corpus*, ſecundum quod convenit cum rebus inanimatis. Ratio autem in homine habet locum dominantis, & non ſubjecti dominio: Unde *homo angelis non dominabatur in primo ſtatu*. Et quod dicitur, *omni creaturæ*, intelligitur, *quæ non eſt ad imaginem Dei*. Viribus autem ſenſitivis, ſicut iraſcibili, & concupiſcibili, quæ aliqualiter obediunt rationi, dominatur anima imperando. Unde *in ſtatu innocentiæ animalibus aliis per imperium dominabatur*. Viribus autem naturalibus, & ipſi corpori homo dominabatur, non quidem imperando, ſed utendo. Et ſic etiam *homo in ſtatu innocentiæ dominabatur*

mina-

minabatur plantis, & rebus inanimatis, non per imperium, vel immutationem, ſed abſque impedimento utendo eorum auxilio.

Et per hoc patet reſponſio ad Objecta.

A P P E N D I X.

EX art. habes *primo*: quomodo per rationem oſtendas, Gen. primo de homine fiendo recte dictum fuiſſe: *Ut præſit univerſæ terræ*. Nota, quod ly *terræ* excludit Angelos ab iſta præſidentia, qua homo conſtituitur ibi dominus. Item, quomodo oſtendas, recte de homine dictum Eccleſ. 17. *Deus dedit illi poteſtatem eorum, quæ ſunt ſuper terram.* Item Sapien. 1. *Et illum, qui primus formatus eſt a Deo pater orbis terrarum, cuſtodivit.* Ubi vides, quod Adam vocatur pater orbis terrarum, tanquam dominus legitimus, non tyrannicus. Dominus enim eſt etiam pater ſubditorum, inquantum ſecundum leges juſtas, atque ideo ex amore confectas eos regit, atque gubernat: tyrannus autem non eſt pater ſubditorum ſuorum, ſed injuſta noverca. *Secundo* habes: quomodo per rationem hujuſmodi ſcripturas, inquantum dicunt dominium hominis ſuper creaturas, & in ſenſu ſano intelligas, & declares, & probatas tuearis. *Tertio* vides: quomodo ex his, ſimilibuſque viciſſim Angelica doctrina præſens declaretur, atque confirmetur.

ARTICULUS III. 482.

Utrum homines in ſtatu innocentiæ fuiſſent æquales.

Sup. q. 92. ar. 1. 2. & inf. ar. 4. corp.

AD Tertium ſic proceditur. Videtur, quod homines in ſtatu innocentiæ omnes fuiſſent æquales. Dicit enim Gregor. (*in lib. paſtoral. curæ, par. 2. cap. 6.*) quod *ubi non deliquimus, omnes pares ſumus*: ſed in ſtatu innocentiæ non erat delictum. ergo omnes erant pares.

2. Præterea. Similitudo, & æqualitas eſt ratio mutuæ dilectionis, ſecundum illud Eccleſiaſt. 13. *Omne animal diligit ſibi ſimile: ſic & omnis homo proximum ſibi.* In illo autem ſtatu inter homines abundaſſet dilectio, quæ eſt vinculum pacis. Ergo omnes fuiſſent pares in ſtatu innocentiæ.

3. Præterea. Ceſſante cauſa, ceſſat effectus: Sed cauſa

cauſa inæqualitatis inter homines videtur nunc eſſe; Ex parte quidem Dei, quod quoſdam pro meritis præmiat, quoſdam vero punit; Ex parte vero naturæ, quia propter naturæ defectum quidam naſcuntur debiles, & orbati, quidam autem fortes, & perfecti: Quæ in primo ſtatu non fuiſſent. Ergo &c.

Sed Contra eſt, quod dicitur Rom. 13. *Quæ a Deo ſunt, ordinata ſunt*. Ordo autem maxime videtur in diſparitate conſiſtere. Dicit enim Auguſt. 19. de Civ. Dei: (*cap. 13. a princ. tom. 5.*) *Ordo eſt parium, diſpariumque rerum ſua cuique loca tribuens diſpoſitio*. Ergo in primo ſtatu, qui decentiſſimus fuiſſet, diſparitas inveniretur.

Reſpondeo dicendum, quod *neceſſe eſt dicere, aliquam diſparitatem in primo ſtatu futuram fuiſſe, ad minus quantum ad ſexum*: quia ſine diverſitate ſexus generatio non fuiſſet: Similiter etiam quantum ad ætatem: ſic quidam ex aliis naſcebantur; nec illi, qui miſcebantur, † *al. naſcebantur* † ſteriles erant.

Sed & ſecundum animam diverſitas fuiſſet, & quantum ad juſtitiam, & quantum ad ſcientiam. Non enim ex neceſſitate homo operabatur, ſed per liberum arbitrium; ex quo homo habet, quod poſſit magis, & minus animum applicare ad aliquid faciendum, vel volendum, vel cognoſcendum. unde quidam magis profeciſſent in juſtitia, & ſcientia, quam alii. Ex parte etiam corporis poterat eſſe diſparitas. Non enim erat exemptum corpus humanum totaliter a legibus naturæ, quin ex exterioribus agentibus aliquod commodum, aut auxilium reciperet, magis, & minus, cum etiam cibis eorum vita ſuſtentaretur. Et ſic nihil prohibet dicere, quin ſecundum diverſam diſpoſitionem aeris, & diverſum ſitum ſtellarum, aliqui robuſtiores corpore generarentur, quam alii, & majores, & pulchriores, & melius complexionati: ita tamen, quod in illis, qui excederentur, nullus eſſet defectus, vel peccatum, ſive circa animam, ſive circa corpus.

Ad primum ergo dicendum, quod Greg. per verba illa intendit excludere diſparitatem, quæ eſt ſecundum differentiam juſtitiæ, & peccati: Ex qua contingit, quod aliqui pœnaliter ſunt ſub aliis coercendi.

Ad ſecundum dicendum, quod æqualitas eſt cauſa, quod dilectio mutua ſit æqualis. Sed tamen inter inæquales poteſt eſſe major dilectio, quam inter æquales; licet non æqualiter utrinque reſpondeat.

deat. Pater enim plus diligit filium naturaliter, quam frater fratrem; licet filius non tantundem diligat patrem, ſicut ab eo diligitur.

Ad tertium dicendum, quod cauſa diſparitatis poterat eſſe ex parte Dei;. non quidem ut puniret quoſdam, & quoſdam præmiaret; ſed ut quoſdam plus, quoſdam minus ſublimaret: ut pulchritudo ordinis magis in hominibus reluceret. Et etiam ex parte naturæ poterat diſparitas cauſari, ſecundum prædictum modum, abſque aliquo defectu naturę.

A P P E N D I X.

EX articulo habes *primo:* quomodo per rationem convellas errorem *Almarici* dicentis, ſi Adam, & Eva in juſtitia permanſiſſent, nullam fuiſſe ſexuum differentiam, ſed æque, ac Angelorum multiplicatio fuiſſet hominum. *Secundo* habes: quomodo per rationem oſtendas, hunc eſſe merito damnatum extra de ſumm. Tri. & fi. cath. *Damnamus*. Ibi enim ſic ab *Innocentio* Papa dicitur: *Reprobamus etiam, & condemnamus perverſiſſimum dogma impii Almarici, cujus mentem ſic pater mendacii excæcavit, ut ejus doctrina non tam hærctica, quam inſana ſit cenſenda*. Hæc ibi. Ubi nota ſecundum contextum, & dominum Franciſcum Pegnam, ſive Peniam Scholiatorem Dir. Inquiſit. 1. p. ſcho. 1. quod per ly *dogma* intelligitur univerſaliter quodcumque ejus dogma, unde & ſubjungitur abſque limitatione ly *ut ejus doctrina*, &c. Poſitio igitur antedicta de ſexuum indifferentia, cum ſit doctrina Almarici, ibi condemnata jure intelligitur. Ibi damnatum a ſcriptura Gen. 1. *Maſculum, & fœminam creavit eos*. Hic namque tanquam in principiis denotatur, quod diſparitas quantum ad ſexum fuiſſet in principiatis ſuis filiis etiam in ſtatu innocentiæ, in quo principia ipſa tunc erant. *Tertio* habes: quomodo per rationem oſtendas, prędictum Concilium, atque ſcripturam, pro quanto ſexuum differentiam in hominibus generandis in ſtatu innocentiæ ponunt, pro tanto enim & Almarici error ſolum adductus eſt, pro quanto ipſam negabat, & intelligas, & declares, & in vero ſenſu probando tuearis. Vide notationem utiliſſimam de ſimilibus ſup. *q.* 57. *ar.* 2. circa finem appendicis inſertam. Item damnatum a Veritatibus aureis ſuper totam legem veterem *Geneſ.* 1. *concl.* 23. *Quarto* habes: quomodo per rationem monſtres, Apoſtolum merito virtualiter tanquam in radice dixiſſe,

xiſſe, quod homines in ſtatu innocentię geniti non fuiſſent æquales. Sic autem dixit hoc Ro. 13. *Quæcumque a Deo ſunt, ordinata ſunt*. Nam in diſparitate ordo conſiſtit, cum ſecundum Aug. 19. de Civ. Dei c. 13. *ordo ſit parium, diſpariumque rerum, ſua cuique loca tribuens, diſpoſitio*. Qui ergo dicit, *quæ ſunt a Deo, ordinata ſunt*, is radicaliter dicit, quod res ipſæ a Deo exiſtentes ſunt diſpares. *Quinto* vides: quomodo, &c.

ARTICULUS IV. 483

Utrum homo in ſtatu innocentiæ homini dominabatur.

22. q. 164. a. 2. cor. & ad pri. 362. d. 44. q. 1. ar. 3. Et op. 20. li. 2. c. 9. col. 1. & l. 3. c. 9. fin.

AD Quartum ſic proceditur. Videtur, quod homo in ſtatu innocentiæ homini non dominabatur. Dicit enim Auguſt. 19. de Civ. Dei: (*c.* 15. *a princ. tom.* 5.) *Hominem rationalem ad imaginem ſuam factum non voluit Deus niſi irrationabilibus dominari, non hominem homini, ſed hominem pecori.*

2. Præterea. Illud, quod eſt introductum in pœnam peccati, non fuiſſet in ſtatu innocentiæ: ſed hominem ſubeſſe homini, introductum eſt in pœnam peccati. dictum eſt enim mulieri poſt peccatum: *Sub poteſtate viri eris*, ut dicitur Geneſ. 3. Ergo in ſtatu innocentiæ non erat homo homini ſubjectus.

3. Præterea. Subjectio libertati opponitur: Sed libertas eſt unum de præcipuis bonis; quod in ſtatu innocentiæ non defuiſſet, quando *nihil aberat quod bona voluntas cupere poſſet*. ut Aug. dicit 14. de Civit. Dei. (*cap.* 10. *to.* 5.) Ergo homo homini in ſtatu innocentiæ non dominabatur.

Sed Contra. Conditio hominum in ſtatu innocentiæ non erat dignior, quam conditio angelorum: Sed inter angelos quidam aliis dominantur: unde & unus ordo *Dominationum* vocatur. Ergo non eſt contra dignitatem ſtatus innocentiæ, quod homo homini dominaretur.

Reſpondeo dicendum, quod dominium accipitur *dupliciter*. *Uno modo*, ſecundum quod opponitur ſervituti: Et ſic dominus dicitur, cui aliquis ſubditur, ut ſervus. *Alio modo* accipitur dominium, ſecundum quod communiter refertur ad ſubjectum qualitercunque: Et ſic etiam ille, qui habet officium gubernandi, & dirigendi liberos, dominus di-

ci

ci poteſt. *Primo ergo modo accepto dominio, in ſtatu innocentiæ homo homini non dominaretur: Sed ſecundo modo accepto dominio, in ſtatu innocentiæ homo homini dominari potuiſſet.*

Cujus ratio eſt; quia ſervus in hoc differt a libero, quod *liber eſt cauſa ſui*, ut dicitur in princip. Metaph. (*cap.* 2. *tom.* 3.) *ſervus autem ordinatur ad alium*. Tunc ergo aliquis dominatur alicui ut ſervo, quando eum, cui dominatur, ad propriam utilitatem ſui, ſcilicet dominantis, refert. Et quia unicuique eſt appetibile proprium bonum; & per conſequens contriſtabile eſt unicuique, quod illud bonum, quod deberet eſſe ſuum, cedat alteri tantum: ideo tale dominium non poteſt eſſe ſine pœna ſubjectorum: Propter quod in ſtatu innocentiæ non fuiſſet tale dominium hominis ad hominem.

Tunc vero dominatur aliquis alteri ut libero, quando dirigit ipſum ad proprium bonum ejus, qui dirigitur, vel ad bonum commune. Et tale dominium hominis ad hominem in ſtatu innocentiæ fuiſſet, propter *duo*. *Primo*, quia homo naturaliter eſt animal ſociale. Unde homines in ſtatu innocentiæ ſocialiter vixiſſent. Socialis autem vita multorum eſſe non poſſet, niſi aliquis præſideret, qui ad bonum commune intenderet. Multi enim per ſe intendunt ad multa, unus vero ad unum. Et ideo Philoſ. dicit in princ. Politic. quod quandocunque multa ordinantur ad unum, ſemper invenitur unum ut principale, & dirigens. *Secundo*, quia ſi unus homo habuiſſet ſuper alium ſupereminentiam ſcientiæ, & juſtitiæ, inconveniens fuiſſet, niſi hoc exequeretur in utilitatem aliorum; ſecundum quod dicitur 1. Pet. 4. *Unuſquiſque gratiam, quam accepit, in alterutrum illam adminiſtrantes*. Unde Aug. dicit 19. de Civ. Dei, (*cap.* 14. *in fin. tom.* 5.) quod *juſti non dominandi cupiditate imperant, ſed officio conſulendi*. (*Et cap.* 15.) *Hoc naturalis ordo præſcribit: Ita Deus hominem condidit.*

Et per hoc patet reſponſio ad omnia Objecta, quæ procedunt de primo modo Dominii.

A P P E N D I X.

EX articulo habes *primo:* quomodo per rationem aptiſſime damnatam eludas vitam *Sarrabaitarum*, qui in libertatis ſpiritu vivunt ſub habitu monachorum, ſub prætextu libertatis, hi tanta facinora committunt, ut B. Auguſtinus, teſte Prateolo, vitam eorum tamquam execrandam interdicat Chri-

ſtianis.

ſtianis. Ex articulo igitur hoc tali ratione evincas. Si majoribus ſubjici, ab eiſque ſecundum Deum gubernari, non erat contra ſtatum, immo ſtatui quadrabat innocentiæ, utique nolle ſubjici majoribus, eiſque ſecundum Deum gubernari ſtatum dicit noxium peccati, & miſeriæ. Quid huic rationi portæ inferorum reſpondebunt? *Muta profecto fient labia doloſa, & impii in tenebris conticeſcent*. *Secundo* habes: quomodo per rationem oſtendas, prædictam libertatem falſam merito damnatam intelligi, & eſſe a ſacris literis, dum ad oppoſitum ejus ferventiſſime nos commonendo inducunt dicentes Eccleſ. ſexto. *Fili a juventute tua excipe doctrinam, & uſque ad canos invenies ſapientiam. In opere ipſius exiguum laborabis, & cito edes de generationib. illius. Quam aſpera eſt nimium ſapientia indoctis hominibus, & non permanebit in ea excors. Audi, fili mi, & accipe conſilium intellectus, & ne abjicias conſilium meum. Injice pedem tuum in compedes illius, & in torques illius collum tuum: ſubjice humerum tuum, & porta illam, & ne accedieris in vinculis ejus. In noviſſimis enim invenies requiem in ea, & convertetur tibi in oblectationem. Et erunt tibi compedes ejus in protectionem fortitudinis, & baſes virtutis, & torques illius in ſtolam gloriæ. Decor enim vitæ eſt in illa, & vincula illius alligatura ſalutis*. Hæc ibi. Vincula ergo ſapientiæ, ideſt Dei, ſunt alligatura ſalutis, compedes ejus fortitudo virtutis: torques illius ſtola gloriæ. Ergo, ab oppoſitis, libertas illa falſa (hæc eſt libertas ab his vinculis, compedibus, torque) eſt alligatura mortis, eſt enervatio virtutis, eſt indumentum ignominiæ. Nam libertas vera eſt: ad quam nos ibi hortabatur eccleſiaſticus. Item damnatam a Concilio *Senonenſi* in ejus præfatione, ſic: *Qua in re liquido oſtendit, quam ignarus, quamque in divinis ſcripturis parum eſſet exercitatus. Intelligere ſiquidem debuerat ex apertiſſimis Sacræ Scripturæ documentis, quod vera libertas Chriſtianorum, qua fideles Chriſtus liberavit, non libertas eſt carnis, ſed ſpiritus., per quam mortificatur caro cum ſuis concupiſcentiis, ſpiritus autem vivificatur. Adverſatur enim prorſus libertati ſpiritus libertas carnis, ut præclare ſub typo Iſaac, & Iſmael Sarræ, & Agar, ad Galatas Apoſtolus deducit*. Hæc ibi. Ex concilio igitur patet, quod ignari admodum ſunt ſcripturarum ſanctarum illi, qui nomine libertatis Chriſtianæ utuntur in relaxando habenas carni, vel (ut breviter

dicam)

dicam) in vivendo pro ſuo libito. Loquitur ibi concilium contra *Arrium*, qui jejunia ab Eccleſia indicta nolebat ſervari, nec Sacris Eccleſiæ legibus obtemperari, ne legi viderentur fideles obnoxii, & per conſequens in ſervitutem redigi Chriſtiano populo minus convenientem. Unde contra illum ait: *Qua in re liquido oſtendit, quam ignarus*, &c. Item damnatus a, &c. ut in notatione poſt *ad tertium*. Item damn. a facto Dei Gen. 2. Poſtquam enim animam libertate præditam in Adami corpus inſpiravit, mox jam in paradiſum translato præcepit: *Ex ligno ſcientiæ boni, & mali ne comedas*. Nunquid non ſua libertas a Deo? Utique. Cur ergo eum ligat præcepto, & quidem ſub pœna mortis? En tentatio prima diaboli ad Evam, Gen. 3. *Cur præcepit vobis Deus*, &c. ideſt cur veſtram libertatem ligavit? A quo ſane diabolo homines nequam, tamquam a ſuo patre, tentationem hanc mutuant, ut e paradiſo cœleſti Chriſtianos excludant, quemadmodum ſic diabolus primos parentes e terreſtri ſimul excluſerat. Non ergo novum quid nobis afferunt *Aetius*, *Lutherus*, *Sarrabaitæ*, ac ſimiles, ſed quod in antiqui ſerpentis officina viderunt, hoc inſtaurare conantur. Ad rem denum *ſecundi Geneſeos*. Dat præceptum Deus Adamo, quem jam jam fecerat liberum, ut facto iſto aptiſſime demonſtret, ſalubria præcepta non eſſe contra libertatem hominibus a Deo datam, immo etiam libertatem ideo hominibus datam, ut libero animo præceptis ſibi a Deo impoſitis obediant, & ſic operando paradiſum ſibi cuſtodiant. *Tertio* vides: quomodo ex his viciſſim Angelica doctrina præſens declaretur, atque confirmetur.

QUÆSTIO XCVII.

De his, quæ pertinent ad ſtatum primi hominis quantum ad individui conſervationem, in quatuor articulos diviſa.

DEinde conſiderandum eſt de his, quæ pertinent ad ſtatum primi hominis ſecundum corpus. Et *primo* quantum ad conſervationem individui. *Secundo* quantum ad conſervationem ſpeciei.

Circa primum quæruntur quatuor.

Primo. Utrum homo in ſtatu innocentiæ eſſet immortalis.

Secundo. Utrum eſſet impaſſibilis.

Tertio. Utrum indigeret cibis.

Quarto. Utrum per lignum vitæ immortalitatem conſequeretur.

ARTICULUS I. 484

Utrum homo in ſtatu innocentiæ eſſet immortalis.

2. d. 19. q. 2. a. 4. & mal. q. 5. a. 5. corp.

AD Primum ſic proceditur. Videtur, quod homo in ſtatu innocentiæ non erat immortalis. *Mortale* enim ponitur in definitione hominis: ſed remota definitione, auſertur definitum. ergo, ſi homo erat, non poterat eſſe immortalis.

2. Præterea. *Corruptibile*, & *incorruptibile* genere differunt, ut dicitur in 10. Metaph. (*tex. 26. tom. 3.*) Sed eorum, quæ differunt genere, non eſt tranſmutatio in invicem. Si ergo primus homo fuit incorruptibilis, non poſſet homo in ſtatu iſto eſſe corruptibilis.

3. Præterea. Si homo in ſtatu innocentiæ fuit immortalis, aut hoc habuit per naturam, aut per gratiam: Sed non per naturam; quia cum natura eadem maneat ſecundum ſpeciem, nunc quoque eſſet immortalis: Similiter nec per gratiam; quia primus homo gratiam per pœnitentiam recuperavit, ſecundum illud Sap. 10. *Eduxit illum a delicto ſuo.* Ergo immortalitatem recuperaſſet. quod patet eſſe falſum. Non ergo homo erat immortalis in ſtatu innocentiæ.

4. Præterea. Immortalitas promittitur homini in præmium, ſecundum illud Apoc. 21. *Mors ultra non erit:* ſed homo non fuit conditus in ſtatu præmii, ſed ut præmium mereretur. ergo homo in ſtatu innocentiæ non fuit immortalis.

Sed Contra eſt, quod dicitur ad Rom. 5. quod *per peccatum intravit mors in mundum*. ergo ante peccatum homo erat immortalis.

Reſpondeo dicendum, quod aliquid poteſt dici incorruptibile *tripliciter*. *Uno modo* ex parte materiæ, eo ſc. quod vel non habet materiam, ſicut Angelus; vel habet materiam, quæ non eſt in potentia niſi ad unam formam, ſicut corpus cœleſte: Et hoc dicitur ſecundum naturam incorruptibile. *Alio modo* dicitur aliquid incorruptibile ex parte formæ, quia ſcilicet rei corruptibili per naturam inhæret aliqua diſpoſitio, per quam totaliter a corruptione prohibetur: Et hoc dicitur incorruptibile ſecundum gloriam; quia, ut dicit Aug. in epiſt. ad Dio-

Dioſcorum, (*quæ eſt 56. ante med. to. 2.*) *Tam potenti natura Deus fecit animam, ut ex ejus beatitudine redundet in corpus plenitudo ſanitatis, & incorruptionis vigor.* *Tertio modo* dicitur aliquid incorruptibile ex parte cauſæ efficientis*: Et hoc modo homo in ſtatu innocentiæ fuiſſet incorruptibilis, & immortalis*: Quia, ut Aug. dicit in lib. de Qu. no. & vet. teſtam. (*qu. 19. in prin. to. 4.*) *Deus hominem fecit, qui quamdiu non peccaret, immortalitate vigeret, ut ipſe ſibi auctor eſſet aut ad vitam, aut ad mortem.* Non enim corpus ejus erat indiſſolubile per aliquem immortalitatis vigorem in eo exiſtentem; ſed inerat animæ vis quædam ſupernaturaliter divinitus data, per quam poterat corpus ab omni corruptione præſervare, quamdiu ipſa Deo ſubjecta manſiſſet. Quod rationabiliter factum eſt: quia enim anima rationalis excedit proportionem corporalis materiæ, ut ſupra dictum eſt, (*q. 76. ar. 1.*) conveniens fuit, ut in principio ei virtus daretur, per quam corpus conſervare poſſet ſupra naturam corporalis materiæ.

Ad primum ergo, & ſecundum dicendum, quod rationes illæ procedunt de incorruptibili, & immortali per naturam.

Ad tertium dicendum, quod vis illa præſervandi corpus a corruptione non erat animæ humanæ naturalis, ſed per donum gratiæ. Et quamvis gratiam recuperaverit ad remiſſionem culpæ, & meritum gloriæ, non tamen ad amiſſæ immortalitatis effectum. hoc enim reſervabatur Chriſto, per quem naturæ defectus in melius reparandus erat, ut infra dicetur. (*3. p. qu. 1. ar. 2.*)

Ad quartum dicendum, quod differt immortalitas gloriæ, quæ promittitur in præmium, ab immortalitate, quæ fuit homini collata in ſtatu innocentiæ.

APPENDIX.

Ex articulo habes *primo*: quomodo per rationem interimas hæreſim *Pelagii* dicentis, quod Adam, etiamſi non peccaſſet, nihilominus mortuus fuiſſet: &, ſub aliis verbis, quod Adam non ex culpæ demerito, ſed conditione naturæ, mortuus eſt. *Secundo* habes: quomodo per rationem oſtendas, hanc recte damnari a ſcripturis Sapientiæ 2. *Deus creavit hominem inexterminabilem, invidia autem diaboli mors introivit in orbem terrarum.* Hoc eſt. Ratione peccati, quod homo alias inexter-

 mina-

minabilis fecit ad ſuaſionem diaboli ex invidia procedentem, mors corporalis introivit & in hominem illum primum, & in omnes alios. Item Geneſ. 2. *in quacunque die comederis ex eo, morte morieris.* licet enim ibi loquatur principaliter de morte ſpirituali, qua anima repulſa gratia mortua dicitur, tamen ſecundario loquitur de morte corporali. In cujus ſignum ipſemet Deus, qui mortem comminatus fuerat Adamo inobedienti, poſtquam de nuditate erubuerat, id, quod mortem animæ per juſtam gratiæ ſubtractionem denotabat, dixit: *pulvis es, & in pulverem reverteris*, quod profecto per mortem corporalem fit. Unde, ſi quos doctores probatos inveneris præſentem Geneſis locum de morte ſpirituali, & non corporali, exponentes; hos intellige eſſe tantum locutos de principali morte ibi per comminationem intenta, ac ſi dixerint: Hic locus non de morte corporali principaliter exponendus eſt, ſed de ſpirituali, a qua poſtmodum mors corporalis ſecundario per divinam comminationem intenta proceſſit, velut effectus a cauſa propria. Nec obſtat, quod illo eodem die Adam non fuit corporaliter mortuus; quoniam ſufficit ad comminationis intelligentiam, quod illo die addictus ſit neceſſitati moriendi corporaliter, & ultra hoc, quod illo tunc incœperit mori. Ab illo enim die incœperunt computari dies mortis corporalis ejus, & ſi indeſinenter, ac neceſſario incœpit deficere paulatim vita, & proficere mors, donec, totaliter deficiente vita, ſuccederet perfectus mortis jam olim inchoatę profectus. Pro quibus melius intelligendis, etiam in damnationem hæreſis prædictæ, vide Verit. aureas ſuper totam legem vet. *Gen.* 2. *concl.* 11. *& c.* 3. *concl.* 20. Item 1. 2. *ar. nu.* 457. *&* 2. 2. *ar. nu.* 796. Item Rom. 5. *Per unum hominem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors; & in omnes homines mors pertranſiit*. Ecce de morte corporali diſtincte loquitur, quam a peccato Adami dicit originatam, & ad omnes homines, qui in Adamo peccaverunt, derivatam. Item Rom. 8. *Corpus quidem mortuum eſt propter peccatum, ſpiritus vero vivit propter juſtificationem*. Quod peccatum Adami adeo eſt vera cauſa mortis corporis, ut etiam juſtificati nunc, licet vivant in ſpiritu, mortui ſint in corpore. Ecce: Apoſt. adhuc de corpore viventium dixit, *corpus mortuum eſt:* ut hinc ſcias, illud in ſcripturis etiam dici mortuum, quod eſt & mortis neceſſitati addictum, & actualitatis mortis per ſubtractionem horarum vitalium ſucceſſive indefeſſo curſu obviam

ten-

tendens, atque in dies magis vicinum. Hoc ergo Apoſtoli dictum reſponſionem ad obſtaculum ſuper ly *morte morieris in illo die*, præmiſſam monſtrat eſſe ſcripturalem, ideſt ſenſui ſcripturarum conformem, & bonam. Apoſtolus item juſtificatos dicit ibi vivere ſpiritu, & carne mortales, ut hinc noveris, gratiam poſt peccatum originale cuicunque homini datam valere quidem ad remiſſionem perſonalis culpæ, ſed non extendi ad effectum immortalitatis corporeæ Adamo prius collatæ recuperandum. Vide ergo, quam conformiter ad ſcripturas ſenſerit Angelicus noſter doctor in reſponſo ad *tertium*. Item damnari hæreſim a Concilio *Milevitano* per *Innocentium* Papam confirmato c. 1. ſic: *Placuit omnibus epiſcopis, qui fuerant in hac ſancta ſynodo conſtituere hæc, quæ in præſenti Concilio definita ſunt: Ut quicunque dicit, Adam primum mortalem factum ita, ut ſive peccaret, ſive non peccaret, moreretur in corpore, hoc eſt, de corpore exiret non peccati merito, ſed neceſſitate naturæ; Anathema ſit*. Hæc ibi. Ex concilio igitur dic, quod illud Sap. 1. *Deus mortem non fecit*, intelligitur ſic: Deus non fecit mortem quoad cauſam proximam, ideſt non fecit proximam mortis cauſam, ideſt peccatum. Item damn. a Concilio *Arauſicano*. Dum enim *canon* 2. mortem corporis dicit eſſe pœnam peccati Adæ, inſinuat, Adam ex demerito culpæ corporaliter concubuiſſe, ac ideo, quod, niſi peccaſſet, mortem corporis non incurriſſet, & conſequenter damnat contrarium. Item damn. a Conc. *Trid.* ſeſſ. 5. ſic: *Si quis Adam non confitetur per offenſam prævaricationis incurriſſe iram, & indignationem Dei, atque ideo mortem, quam antea illi comminatus fuerat Deus, & cum morte captivitatem ejus, qui mortis tenebat imperium, hoc eſt, diaboli, totumque Adam per illam prævaricationis offenſam ſecundum corpus, & animam in deterius commutatum fuiſſe; Anathema ſit*. Hæc ibi. Concilium ergo *Trid.* idem inſinuat, quod *Arauſicanum*, & ſcripturæ omnes præmiſſæ. *Tertio* vides: quomodo ex his viciſſim Angelica doctrina, &c.

ARTICULUS II. 485

Utrum homo in ſtatu innocentiæ fuiſſet paſſibilis.

2. d. 19. ar. 3. & d. 23. q. 2. ar. 3. & d. 29. a. 3. cor.

AD Secundum ſic proceditur. Videtur, quod homo in ſtatu innocentiæ fuiſſet paſſibilis. Senti-

re enim eſt pati quoddam : ſed homo in ſtatu innocentiæ fuiſſet ſenſibilis. ergo fuiſſet paſſibilis.

2. Præterea. Somnus paſſio quædam eſt: ſed homo in ſtatu innocentiæ dormiviſſet, ſecundum illud Geneſ. 2. *Immiſit Deus ſoporem in Adam*. ergo fuiſſet paſſibilis.

3. Præterea. Ibidem ſubditur, quod *tulit unam de coſtis ejus*. ergo fuiſſet paſſibilis etiam per abſciſſionem partis.

4. Præterea. Corpus hominis molle fuit: ſed molle naturaliter paſſivum eſt a duro. ergo ſi corpori primi hominis obvium fuiſſet aliquod corpus durum, ab eo paſſum fuiſſet. & ſic primus homo fuit paſſibilis.

Sed Contra eſt, quia ſi fuiſſet paſſibilis, fuiſſet corruptibilis: Quia *paſſio magis facta abjicit a ſubſtantia*.

Reſpondeo dicendum, quod paſſio *dupliciter* dicitur. *Uno modo* proprie: & ſic pati dicitur, quod a ſua naturali diſpoſitione removetur. Paſſio enim eſt effectus actionis. In rebus autem naturalibus contraria agunt, & patiuntur adinvicem, quorum unum removet alterum a ſua naturali diſpoſitione. *Alio modo* dicitur paſſio communiter ſecundum quamcunque mutationem, etiamſi pertineat ad perfectionem naturæ: ſicut intelligere, vel ſentire dicitur *pati* quoddam. *Hoc igitur ſecundo modo homo in ſtatu innocentiæ paſſibilis erat, & patiebatur, & ſecundum animam, & ſecundum corpus. Primo autem modo dicta paſſione erat impaſſibilis, & ſecundum animam, & ſecundum corpus*; ſicut & immortalis. Poterat enim paſſionem prohibere, ſicut & mortem, ſi abſque peccato perſtitiſſet.

Et per hoc patet reſponſio ad duo prima. Nam *ſentire*, & *dormire* non removent hominem a naturali diſpoſitione, ſed ad bonum naturæ ordinantur.

Ad tertium dicendum, quod, ſicut ſupra dictum eſt, (*q.* 92. *ar.* 3. *ad* 2.) coſta illa fuit in Adam, inquantum erat principium humani generis, ſicut ſemen in homine, inquantum eſt principium per generationem. Sicut igitur deciſio ſeminis non eſt cum paſſione, quæ removeat hominem a naturali diſpoſitione: ita etiam eſt dicendum de ſeparatione illius coſtæ.

Ad quartum dicendum, quod corpus hominis in ſtatu innocentiæ poterat præſervari, ne pateretur læſionem ab aliquo duro: partim quidem per propriam rationem; per quam poterat nociva vitare; partim etiam per divinam providentiam, quæ ſic

ipſum

ipſum tuebatur, ut nihil ei occurreret ex improviſo, a quo læderetur.

APPENDIX.

Ex articulo habes *primo*: quomodo per rationem oſtendas, quod merito Concilium 6. *Conſtantinopolitanum* acti. 8. ſanxit, Adamum fuiſſe tunc impaſſibilem. ſic enim ait: *Si autem & Adam ſubjacebat talibus cogitationibus, antequam inobediens fieret Dei mandato, quomodo ignorabat bonum, & malum? Rationalis quippe erat natura liberrima a talibus cogitationibus experientiam mali neſciens, tantummodo bonum ſciens, & quidem uniformis, fuerat.* Hæc ibi. De cogitationibus peccabilibus loquitur concilium, atque ideo pœnalibus, cum, teſte Auguſtino, omnis inordinatus animus ſibiipſi pœna ſit, ordinante ſic domino. Cui Auguſtino conſonat Job c. 7. dominum ſic allocutus: *Quare poſuiſti me contrarium tibi, & factus ſum mihimetipſi gravis?* Addit Concilium, quod Adam erat bonum tantummodo ſciens, malique experientiam neſciens, & quidem uniformis, ideſt, non tranſiens ab experientia boni aliquando ad experientiam vel parvulam mali: antequam inobediens fieret Dei mandato. Neque ergo exteriori, neque interiori aliqua paſſione afflictiva afficiebatur Adam, ſecundum concilium. Item eadem actione ſynodus eadem inquit. *Quando Adam in principio formavit Deus, nunquid congenitum dedit ei peccatum? Quid ergo jam opus erat mandati? Quomodo ergo eum condemnavit peccantem? Quomodo autem & ante prævaricationem ignorabat bonum, & malum Adam, quem formavit Deus ad incorruptionem, & imaginem ſuæ æternitatis. Fecit eum natura impeccabilem, & voluntate liberum.* Hæc ibi. Ecce, quod ſynodus habet pro inconvenienti, quod ante prævaricationem ignoraret per ſpeculationem, quamvis non quod per experientiam bonum, & malum, ſcilicet differentiam boni, & mali. Tantummodo enim tunc experiebatur bonum, differentiam vero boni, & mali experimentaliter neſcivit, niſi poſt comeſtionem pomi, quod ideo prænominatum fuerat pomum ſcientiæ boni, & mali. Addit & ſynodus, quod Adam ad incorruptionem, & imaginem æternitatis formatus a Deo fuerat, ut oſtendat, ipſum hominem ab omni afflictiva paſſione tunc alienum. Nam talis paſſio corruptio quædam eſt ſubjecti, & ab æternitatis effigie diſtollens, cum

æternitas in uniformitate bonorum conſiſtat. Quod autem ſubinfert ſynodus, quod Deus fecit Adamum natura impeccabilem, intelligit ſecundum præcedentem contextum, quod Deus non dedit naturæ Adami congenitum peccatum, quando eum formavit. Natura itaque impeccabilis dicitur: quia non eſt natura peccator, neque natura malus, contra hæreſim *Albanenſium* dicentem, quod Adam fuit aliquid malum ſup. *q.* 90. *ar.* 3. & *q.* 91. *art.* 2. licet poſtea per voluntatem ſuam liberam ipſe peccaverit. Ac ſi ergo dixiſſet ſynodus. Fecit eum natura exiſtente ſine peccato, natura immuni a peccato, natura bona, tamen voluntate liberum ad peccandum, & non peccandum. *Secundo* habes: quomodo per rationem oſtendas, præmiſſum concilium, pro quanto primum hominem tunc impaſſibilem fuiſſe dicit, & delares, & probes, & in vero ſenſu tuearis. *Tertio* vides: quomodo, &c.

ARTICULUS III. 486

Utrum homo in ſtatu innocentiæ indigebat cibis.

2. d. 19. a. 2. ad 2. & 3. & 4. contr. c. 82. & ma. q. 5. ar. 5. ad 8. & 9. & op. 2. c. 13.

AD Tertium ſic proceditur. Videtur, quod homo in ſtatu innocentiæ non indigebat cibis. Cibus enim neceſſarius eſt homini ad reſtaurationem deperditi: ſed in corpore Adæ nulla fiebat deperditio; quia incorruptibile erat. ergo non erat ei cibus neceſſarius.

2. Præterea. Cibus eſt neceſſarius ad nutriendum: ſed nutritio non eſt ſine paſſione. cum ergo corpus hominis eſſet impaſſibile, non erat ei cibus neceſſarius; ut videtur.

3. Præterea. Cibus dicitur eſſe nobis neceſſarius ad vitæ conſervationem: ſed Adam aliter vitam poterat conſervare; quia ſi non peccaret, non moreretur. ergo cibus non erat ei neceſſarius.

4. Præterea. Ad ſumptionem cibi ſequitur emiſſio ſuperfluitatum, quæ habent quandam turpitudinem non convenientem dignitati primi ſtatus. ergo videtur, quod homo in primo ſtatu cibis non uteretur.

Sed Contra eſt, quod dicitur Gen. 2. *De omni ligno, quod eſt in paradiſo, comedetis.*

Reſpondeo dicendum, quod *homo in ſtatu innocentiæ habuit vitam animalem cibis indigentem:* poſt

poſt reſurrectionem vero habebit vitam ſpiritualem cibis non indigentem.

Ad cujus evidentiam conſiderandum eſt, quod anima rationalis & *anima* eſt, & *ſpiritus*. Dicitur autem eſſe *anima* ſecundum illud, quod eſt commune ſibi, & aliis animabus: quod eſt vitam corpori dare. Unde dicitur Gen. 2. *Factus eſt homo in animam viventem*, ideſt vitam corpori dantem. Sed *ſpiritus* dicitur ſecundum illud, quod eſt proprium ſibi, & non aliis animabus, quod ſc. habeat virtutem intellectivam immaterialem. In primo igitur ſtatu anima rationalis communicabat corpori id, quod competit ei, inquantum eſt anima: Et ideo corpus illud dicebatur *animale*, inquantum ſc. habebat vitam ab anima. Primum autem principium vitæ in iſtis inferioribus, ut dicitur in lib. 2. de anima (*tex.* 34. & 49. *to.* 2.) eſt anima vegetabilis: cujus opera ſunt alimento uti, & generare, & augeri. Et ideo hæc opera homini in primo ſtatu competebant. In ultimo vero ſtatu poſt reſurrectionem anima communicabit quodammodo corporea, quæ ſunt ſibi propria, inquantum eſt *ſpiritus*: Immortalitatem quidem quantum ad omnes: Impaſſibilitatem vero, & gloriam, & virtutem, quantum ad bonos, quorum corpora *ſpiritualia* dicentur. Unde poſt reſurrectionem homines cibis non indigebunt. Sed in ſtatu innocentiæ eis indigebant.

Ad primum ergo dicendum, quod, ſicut dicit Auguſt. in lib. de Quæſt. vet. & nov. teſtam. (*q.* 19. *to.* 4.) *Quomodo immortale corpus habebat, quod cibo ſuſtentabatur? immortale enim non eget eſca, neque potu*. Dictum eſt enim ſupra, (*art.* 1. *hujus queſt.*) quod immortalitas primi ſtatus erat ſecundum vim quandam ſupernaturalem in anima reſidentem, non autem ſecundum aliquam diſpoſitionem corpori inhærentem. Unde per actionem caloris aliquid de humido illius corporis poterat deperdi: Et ne totaliter conſumeretur, neceſſe erat per aſſumptionem cibi homini ſubveniri.

Ad ſecundum dicendum, quod in nutritione eſt quædam paſſio, & alteratio, ſc. ex parte alimenti, quod convertitur in ſubſtantiam ejus, quod alitur. Unde ex hoc non poteſt concludi, quod corpus hominis fuerit paſſibile; ſed quod cibus aſſumptus erat paſſibilis: Quamvis etiam talis paſſio eſſet ad perfectionem naturæ.

Ad tertium dicendum, quod, ſi homo ſibi non ſubveniret de cibo, peccaret; ſicut peccavit ſumen-

do vetitum cibum. Simul enim ſibi præceptum fuit, ut a ligno ſcientiæ boni, & mali abſtineret; & ut de omni alio ligno paradiſi veſceretur.

Ad quartum dicendum, quod quidam dicunt, quod homo in ſtatu innocentiæ non aſſumpſiſſet de cibo, niſi quantum fuiſſet ei neceſſarium. Unde non fuiſſet ibi ſuperfluitatum emiſſio. Sed hoc irrationabile videtur, quod in cibo aſſumpto non eſſet aliqua fœculentia, quæ non eſſet apta ut converteretur in hominis nutrimentum. unde oportebat ſuperfluitates emitti. Tamen fuiſſet divinitus proviſum, ut nulla ex hoc indecentia eſſet.

A P P E N D I X.

EX articulo habes *primo:* quomodo per rationem oſtendas, recte per ſcripturam fuiſſe denotatum, quod in ſtatu innocentiæ Adamus indigebat cibis. Fuit autem hoc denotatum tunc: quando *Gen.* 2. præcipientem Deum primo homini refert, ut ex omni ligno paradiſi comedat. In ſtatu namque innocentiæ tunc erat Adamus, ut patet: & comedere abſque omni neceſſitate peccatum gulæ eſſe videtur. Cum ergo Deus nec directe, nec indirecte ſit auctor peccati, 1. 2. *q.* 79. *a.* 1. patet, quod non præcepiſſet Adamo, ut comederet, niſi aliqua neceſſitas comedendi Adamo affuiſſet. Primo itaque homini comeſtionem præcipere, eſt, ac ſi facto ipſo affirmaret, primum hominem cibis tunc indiguiſſe. *Secundo* habes quomodo per rationem ſcripturam illam, pro quanto præmiſſum ſenſum inſinuat, declares, probes, ſecundum veritatem tuearis. *Tertio* vides: quomodo, &c.

A R T I C U L U S IV. 487

Utrum homo in ſtatu innocentiæ per lignum vitæ immortalitatem conſecutus fuiſſet.

2. d. 19. a. 4. ad 5. & 6. & 3. d. 16. q. 1. a. 3. ad 5. & mal. q. 5. a. 5. ad 8. & 9.

AD Quartum ſic proceditur. Videtur, quod lignum vitæ non poterat eſſe cauſa immortalitatis. Nihil enim poteſt agere ultra ſuam ſpeciem: effectus enim non excedit cauſam: Sed lignum vitæ erat corruptibile; alioqui non potuiſſet in nutrimentum aſſumi: quia alimentum convertitur in ſubſtantiam nutriti, ut dictum eſt. (*art. præc. ad* 2.) Ergo

go lignum vitæ incorruptibilitatem, ſeu immortalitatem conferre non poterat.

2. Præterea. Effectus, qui cauſantur a virtutibus plantarum, & aliarum naturalium rerum, ſunt naturales. Si ergo lignum vitæ immortalitatem cauſaſſet, fuiſſet illa immortalitas naturalis.

3. Præterea. Hoc videtur redire in fabulas antiquorum, qui dixerunt, quod dii, qui comedebant de quodam cibo, facti ſunt immortales: quos irridet Philoſophus in 3. Metaph. (*tex.* 15. *to.* 3.)

Sed Contra eſt, quod dicitur Gen. 3. *Ne forte mittat manum ſuam, & ſumat de ligno vitæ, & comedat, & vivat in æternum.*

Præterea. Auguſt. in lib. de Quæſt. vet. & nov. teſtam. (*qu.* 19. *to.* 4.) dicit: *Guſtus arboris vitę corruptionem corporis inhibebat. Denique & poſt peccatum potuit inſolubilis manere, ſi permiſſum eſſet illi edere de arbore vitę.*

Reſpondeo dicendum, quod *lignum vitę quodammodo immortalitatem cauſabat, non autem ſimpliciter.* Ad cujus evidentiam conſiderandum eſt, quod *duo* remedia ad conſervationem vitæ habebat homo in primo ſtatu, contra *duos* defectus. *Primus* enim defectus eſt deperditio humidi per actionem caloris naturalis, qui eſt animæ inſtrumentum: Et contra hunc defectum ſubveniebatur homini per eſum aliorum lignorum paradiſi: ſicut & nunc ſubvenitur nobis per cibos, quos ſumimus. *Secundus* autem defectus eſt, quia, ut Philoſophus dicit 1. de generat. (*tex.* 34. & 39. *to* 2.) Illud, quod generatur ex aliquo extraneo, adjunctum ei, quod prius erat, humido præexiſtenti imminuit virtutem activam ſpeciei; Sicut aqua adjuncta vino primo quidem convertitur in ſaporem vini; ſed ſecundum quod magis, & minus additur, diminuit vini fortitudinem; & tandem vinum fit aquoſum. Sic igitur videmus, quod in principio virtus activa ſpeciei eſt adeo fortis, quod poteſt convertere de alimento non ſolum quod ſufficit ad reſtaurationem deperditi, ſed etiam quod ſufficit ad augmentum: Poſtmodum vero quod aggeneratur, non ſufficit ad augmentum, ſed ſolum ad reſtaurationem deperditi: Tandem vero in ſtatu ſenectutis nec ad hoc ſufficit: Unde ſequitur decrementum, & finaliter diſſolutio corporis. Et contra hunc defectum ſubveniebatur homini per lignum vitæ. Habebat enim virtutem fortificandi virtutem ſpeciei contra debilitatem provenientem ex admixtione extranei. Unde Aug. dicit 14. de Civ. Dei, (*cap.* 26. *circ. princ. to.* 5.) quod

cibus aderat homini, ne eſuriret; potus, ne ſitiret; & lignum vitæ, ne ſenectus eum diſſolveret. Et in lib. de Quæſt. vet. & nov. teſtam. (*q.* 19. *in fin. to.* 4.) dicit, quod *vitę arbor medicinę modo corruptionem hominum prohibebat*. Non tamen ſimpliciter immortalitatem cauſabat: quia neque virtus, quæ inerat animæ ad conſervandum corpus, cauſabatur ex ligno vitæ: neque etiam poterat immortalitatis diſpoſitionem corpori præſtare, ut nunquam diſſolvi poſſet. Quod ex hoc patet quia virtus cujuſcunque corporis eſt finita. Unde non poterat virtus ligni vitæ ad hoc ſe extendere, ut daret corpori virtutem durandi tempore infinito, ſed uſque ad determinatum tempus. Manifeſtum eſt enim, quod quanto aliqua virtus eſt major, tanto imprimit durabiliorem effectum. Unde, cum virtus ligni vitæ eſſet finita, ſemel ſumptum præſervabat a corruptione uſque ad determinatum tempus, quo finito, vel homo translatus fuiſſet ad ſpiritualem vitam, vel indiguiſſet iterum ſumere de ligno vitæ.

Et per hoc patet reſponſio ad Objecta. Nam *primę* rationes concludunt, quod non cauſabat incorruptibilitatem ſimpliciter. *Alię* vero concludunt, quod cauſabat incorruptibilitatem, impediendo corruptionem, ſecundum modum prædictum. (*in corp. art.*)

APPENDIX.

EX articulo habes *primo*: quomodo per rationem oſtendas, quod merito illud lignum vocatum eſt Gen. 2. *lignum vitæ*. Non enim ſine cauſa vocatum eſt ſic, licet & alia ligna, quæ tamen hoc nomine inſignita nón ſunt, ſuſtentarent aliquanto tempore vitam, & multo magis, quam noſtra cibaria. Habebat ergo quid ſingulare in ſuſtentando vitam prædictum lignum, ut res ipſa nomini ſuo convenire poſſet. Quid autem eſſet illud ſingulare, quod præ aliis habebat, in articulo addiſcere potes, & conſequenter videre, quod talis ſcriptura ſic intelligenda ſit, ne forte erraret quis. *Secundo* habes: quomodo per rationem verum ſenſum in illa ſcriptura incluſum declares, & probes, & tuearis. *Tertio* vides: quomodo ex his viciſſim, &c.

QUÆSTIO XCVIII.

De pertinentibus ad conſervationem ſpeciei, in duos articulos diviſa.

DEinde conſiderandum eſt de his, quæ pertinent ad conſervationem ſpeciei. Et *primo* de ipſa generatione. *Secundo* de conditione prolis genitæ.

Circa primum quæruntur duo.

Primo. Utrum in ſtatu innocentiæ fuiſſet generatio.

Secundo. Utrum fuiſſet generatio per coitum.

ARTICULUS I. 488

Utrum in ſtatu innocentiæ fuiſſet generatio.

2. *d.* 20. *q.* 1. *art.* 1.

AD Primum ſic proceditur. Videtur, quod in ſtatu innocentiæ non fuiſſet generatio. *Generationi* enim *corruptio eſt contraria*, ut dicitur in 5. Phyſic. (*tex.* 51. *to.* 2.) Contraria autem ſunt circa idem: In ſtatu autem innocentiæ non fuiſſet corruptio. Ergo neque generatio.

2. Præterea. Generatio ordinatur ad hoc, quod conſervetur in ſpecie, quod ſecundum individuum conſervari non poteſt. Unde in illis individuis, quæ in perpetuum durant, generatio non invenitur. Sed in ſtatu innocentiæ homo in perpetuum abſque morte vixiſſet. Ergo in ſtatu innocentiæ generatio non fuiſſet.

3. Præterea. Per generationem homines multiplicantur: ſed, multiplicatis dominis, neceſſe eſt fieri poſſeſſionum diviſionem, ad evitandam confuſionem dominii. ergo, cum homo ſit inſtitutus dominus animalium, facta multiplicatione humani generis per generationem, ſecuta fuiſſet diviſio dominii. quod videtur eſſe contrarium juri naturali, ſecundum quod omnia ſunt communia, ut Iſid. dicit. (*l.* 5. *Etym. cap.* 4.) Non ergo fuiſſet generatio in ſtatu innocentiæ.

Sed Contra eſt, quod dicitur Geneſ. 1. *Creſcite, & multiplicamini, & replete terram:* Hujuſmodi autem multiplicatio abſque nova generatione fieri non potuiſſet; cum duo tantum fuerint primitus inſtituti. Ergo in primo ſtatu generatio fuiſſet.

Reſ-

Reſpondeo dicendum, quod *in ſtatu innocentiæ fuiſſet generatio ad multiplicationem humani generis:* alioquin peccatum hominis fuiſſet valde neceſſarium, ex quo tantum bonum conſecutum eſt. Eſt ergo conſiderandum, quod homo ſecundum ſuam naturam eſt conſtitutus quaſi medium quoddam inter creaturas corruptibiles, & incorruptibiles. Nam anima ejus eſt naturaliter incorruptibilis, corpus vero naturaliter corruptibile. Eſt autem conſiderandum, quod alio modo intentio naturæ fertur ad corruptibiles, & ad incorruptibiles creaturas. Id enim per ſe videtur eſſe de intentione naturæ, quod eſt ſemper, & perpetuum: Quod autem eſt ſolum ſecundum aliquod tempus, non videtur eſſe principaliter de intentione naturæ, ſed quaſi ad aliud ordinatum: alioquin, eo corrupto, naturæ intentio caſſaretur. Quia igitur in rebus corruptibilibus nihil eſt perpetuum, & ſemper manens, niſi ſpecies, bonum ſpeciei eſt de principali intentione naturæ, ad cujus conſervationem naturalis generatio ordinatur. Subſtantiæ vero incorruptibiles manent ſemper non ſolum ſecundum ſpeciem, ſed etiam ſecundum individua: & ideo etiam ipſa individua ſunt de principali intentione naturæ. Sic igitur homini ex parte corporis, quod corruptibile eſt ſecundum naturam ſuam, competit generatio: Ex parte vero animæ, quæ incorruptibilis eſt, competit ei, quod multitudo individuorum ſit per ſe intenta a natura, vel potius a naturæ auctore, qui ſolus eſt humanarum animarum creator: Et ideo ad multiplicationem humani generis generationem in humano genere ſtatuit, etiam in ſtatu innocentiæ.

Ad primum ergo dicendum, quod corpus hominis in ſtatu innocentiæ, quantum erat de ſe, corruptibile erat; ſed potuit præſervari a corruptione per animam. Et ideo non fuit homini ſubtrahenda generatio, quæ debetur corruptibilibus rebus.

Ad ſecundum dicendum, quod generatio in ſtatu innocentiæ etſi non fuiſſet propter conſervationem ſpeciei, fuiſſet tamen propter multiplicationem individuorum.

Ad tertium dicendum, quod in ſtatu iſto, multiplicatis dominis, neceſſe eſt fieri diviſionem poſſeſſionum: quia *communitas poſſeſſionis eſt occaſio diſcordiæ*, ut Philoſophus dicit in 2. Polit. (*cap.* 3. *to.* 5.) Sed in ſtatu innocentiæ fuiſſent voluntates hominum ſic ordinatæ, quod abſque omni periculo diſcordiæ communiter uſi fuiſſent, ſecundum quod unicuique eorum competeret, rebus, quæ eorum dominio

minio ſubdebantur; cum hoc etiam modo apud multos bonos viros obſervetur.

APPENDIX.

EX artic. habes *primo*: quomodo per rationem oſtendas, merito Scripturam inſinuaſſe, quod generatio fuiſſet in ſtatu innocentiæ. Inſinuavit autem Geneſ. 1. ſic; *Creſcite, & multiplicamini, & replete terram*. Verba enim hæc dixit Deus Adamo, & Evæ in ſtatu innocentiæ exiſtentibus. Nec veriſimile eſt, quod per hujuſmodi verba voluerit Deus multiplicationem hominum fieri poſt peccatum potius, quam ante peccatum, ſi tamen in juſtitia perſtitiſſent: quoniam tunc viderentur homines multum commodum ex ſuo peccato reportaſſe, & ſuum peccatum videretur valde neceſſarium fuiſſe. Multiplicatio autem hujuſmodi per generationem fit. *Secundo* habes: quomodo prædictam Scripturam, pro quanto generationem in ſtatu illo primo innocentiæ innuit futuram, declares, probes, & in bono ſenſu defendas. *Tertio* vides: quomodo ex his, ſimilibuſque viciſſim Angelica conſolidetur doctrina, atque confirmetur.

ARTICULUS II. 489

Utrum in ſtatu innocentiæ fuiſſet generatio per coitum.

2. *d.* 20. *q.* 1. *a.* 2.

AD Secundum ſic proceditur. Videtur, quod in ſtatu innocentiæ non fuiſſet generatio per coitum. Quia, ut Damaſc. dicit, (*lib.* 2. *orth. fid. cap.* 11. *& l.* 4. *c.* 25.) *primus homo erat in paradiſo terreſtri, ſicut angelus quidam:* Sed in futuro reſurrectionis ſtatu, quando erunt homines Angelis ſimiles, *neque nubent, neque nubentur*, ut dicitur Matth. 22. Ergo neque in paradiſo fuiſſet generatio per coitum.

2. Præterea. Primi homines in perfecta ætate conditi fuerunt. Si igitur in eis ante peccatum generatio fuiſſet per coitum, fuiſſent etiam in paradiſo carnaliter conjuncti. Quod patet eſſe falſum ſecundum Scripturam.

3. Præterea. In conjunctione carnali maxime efficitur homo ſimilis beſtiis, propter vehementiam delectationis. Unde etiam Continentia laudatur,

per

per quam homines ab ejuſmodi delectationibus abſtinent. Sed beſtiis homo comparatur propter peccatum, ſecundum illud Pſal. 48. *Homo, cum in honore eſſet, non intellexit; comparatus eſt jumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis.* Ergo ante peccatum non fuiſſet maris, & fœminæ carnalis conjunctio.

4. Præterea. In ſtatu innocentiæ nulla fuiſſet corruptio: ſed per coitum corrumpitur integritas virginalis. ergo coitus in ſtatu innocentiæ non fuiſſet.

Sed Contra eſt, quod Deus ante peccatum maſculum, & fœminam fecit, ut dicitur Gen. 1. & 2. Nihil autem eſt fruſtra in operibus Dei. Ergo, etiamſi homo non peccaſſet, fuiſset coitus, ad quem diſtinctio ſexuum ordinatur.

Præterea, Gen. 2. dicitur, quod *mulier eſt facta in adjutorium viri:* Sed non ad aliud, niſi ad generationem, quæ fit per coitum; quia ad quodlibet aliud opus convenientius adjuvari poſſet vir per virum, quam per fœminam. Ergo in ſtatu innocentiæ fuiſset generatio per coitum.

Reſpondeo dicendum, quod quidam antiquorum Doctorum conſiderantes concupiſcentiæ fœditatem, quæ invenitur in coitu in iſto ſtatu, poſuerunt, quod in ſtatu innocentiæ non fuiſſet generatio per coitum. Unde Gregor. Nyſſen. dicit in lib. quem fecit de homine, (*c.* 17.) quod in Paradiſo aliter fuiſſet multiplicatum genus humanum, ſicut multiplicati ſunt angeli abſque concubitu per operationem divinæ virtutis. Et dicit, quod Deus ante peccatum fecit *maſculum*, & *fœminam*, reſpiciens ad modum generationis, qui futurus erat poſt peccatum, cujus Deus præſcius erat.

Sed hoc non dicitur rationabiliter. Ea enim, quæ ſunt naturalia homini, neque ſubtrahuntur, neque dantur homini per peccatum. Manifeſtum eſt autem, quod homini ſecundum animalem vitam, quam etiam ante peccatum habebat, ut ſupra dictum eſt, (*q. præc. ar.* 3.) naturale eſt generare per coitum, ſicut & cæteris animalibus perfectis. Et hoc declarant naturalia membra ad hunc uſum deputata. Et ideo non eſt dicendum, quod uſus horum membrorum naturalium non fuiſſet ante peccatum, ſicut & cæterorum membrorum.

Sunt igitur in coitu *duo* conſideranda ſecundum præſentem ſtatum. *Unum*, quod naturæ eſt, ſcilicet conjunctio maris, & fœminæ ad generandum. In omni enim generatione requiritur virtus activa,

&

& paſſiva. Unde cum in omnibus, in quibus eſt diſtinctio ſexuum, virtus activa ſit in mare, virtus vero paſſiva in fœmina, *naturæ ordo exigit, ut ad generandum conveniant per coitum mas, & fœmina*. *Aliud* autem, quod conſiderari poteſt, eſt quædam deformitas immoderatæ concupiſcentiæ: *Quæ in ſtatu innocentiæ non fuiſſet*, quando inferiores vires omnino rationi ſubdebantur. Unde Auguſt. dicit in 14. de Civit. Dei: (*cap. 26. ante med. to. 5.*) *Abſit ut ſuſpicemur non potuiſſe prolem fieri ſine libidinis morbo; ſed eo voluntatis nutu moverentur illa membra, quo cætera, & ſine ardore, & illecebroſo ſtimulo, cum tranquillitate animæ, & corporis*.

Ad primum ergo dicendum, quod homo in paradiſo fuiſſet ſicut angelus per ſpiritualem mentem: cum tamen haberet vitam animalem quantum ad corpus. Sed poſt reſurrectionem erit homo ſimilis angelo, ſpiritualis effectus ſecundum animam & ſecundum corpus. Unde non eſt ſimilis ratio.

Ad ſecundum dicendum, quod, ſicut Aug. dicit 9. ſuper Geneſ. ad lit. (*c. 4. in prin. to. 3.*) ideo primi parentes in paradiſo non coierunt, quia formata muliere, poſt modicum propter peccatum de paradiſo ejecti ſunt: Vel, quia expectabatur divina auctoritas ad determinatum tempus commixtionis, a qua acceperunt univerſale mandatum.

Ad tertium dicendum, quod beſtiæ carent ratione. Unde ſecundum hoc homo in coitu beſtialis efficitur, quia delectationem coitus, & fervorem concupiſcentiæ ratione moderari non poteſt. Sed in ſtatu innocentiæ nihil hujuſmodi fuiſſet, quod ratione non moderaretur: Non quia eſſet minor delectatio ſecundum ſenſum, ut quidam dicunt (fuiſſet enim tanto major delectatio ſenſibilis, quanto eſſet purior natura, & corpus magis ſenſibile) Sed quia vis concupiſcibilis non ita inordinate ſe extuliſſet ſuper hujuſmodi delectatione regulata per rationem; ad quam non pertinet, ut ſit minor delectatio in ſenſu, ſed ut vis concupiſcibilis non immoderate delectationi inhæreat. Et dico *immoderate*, propter menſuram rationis: Sicut ſobrius in cibo moderate aſſumpto non minorem habet delectationem, quamguloſus: ſed minus ejus concupiſcibilis ſuper hujuſmodi delectatione requieſcit. Et hoc ſonant verba Auguſtini, (*inducta in fin. cor.*) quæ a ſtatu innocentię non excludunt magnitudinem delectationis, ſed ardorem libidinis, & inquietudinem animi. Et ideo continentia in ſtatu innocentiæ non fuiſ-

fuiſſet laudabilis, quæ in tempore iſto laudatur; non propter defectum fœcunditatis, ſed propter remotionem inordinatæ libidinis. Tunc autem fuiſſet fœcunditas abſque libidine.

Ad quartum dicendum, quod, ſicut Auguſt. dicit 14. de Civit. Dei, (*cap. 26. circa med. to. 5.*) *In illo ſtatu nulla corruptione integritatis infunderetur gremio maritus uxoris. Ita enim potuit utero conjugis, ſalva integritate fœminei genitalis, virile ſemen immitti, ſicut nunc poteſt, eadem integritate ſalva, ex utero virginis fluxus menſtrui cruoris emitti. Ut enim ad pariendum non doloris gemitus, ſed maturitatis impulſus fœminea viſcera relaxaret; ſic ad concipiendum non libidinis appetitus, ſed voluntarius uſus naturam utramque conjungeret.*

APPENDIX.

EX articulo habes *primo*: quomodo per rationem convellas errorem *Adamæorum* credentium, nuptias nunquam futuras, ſi Adam non peccaſſet. Movebantur hi ad hoc adſtruendum ex eo, quod, antequam Adam peccaſſet, aut e paradiſo ejectus eſſet, numquam uxorem cognoverit. Item errorem *Armenorum*, & *Almarici* dicentium: Adam, & Eva, ſi in juſtitia permanſiſſent, non coiviſſent unquam. Unde & addebant: Si Adam, & Eva in juſtitia permanſiſſent, humana ſpecies non fuiſſet per commixtionem propagata; ſed aliter, puta, ut Angelorum, multiplicationem hominum futuram. Item, quæ *Almarici* ſolius major eſt inſania, ſi Adam, & Eva in juſtitia permanſiſſent, nullam fuiſſe ſexuum differentiam. *Secundo* habes: quomodo per rationem oſtendas, inſaniam *Almarici* juſtiſſime damnari Gen. 1. *Ad imaginem Dei creavit hominem, Maſculum, & fœminam creavit eos*. Ecce in ſtatu innocentiæ ſexuum differentia. Item damnari a Chriſto Matth. 19. *Non legiſtis, quia, qui fecit hominem ab initio, maſculum, & fœminam fecit eos?* Item a Mar. 10. *Ab initio autem creaturę maſculum, & fœminam fecit eos Deus*. Adjunge his dicta inferius ex *Geneſ.* 2. ab Adamo cum declaratione; & aperte videbis, quod etiam in poſteris fuiſſet ſexuum differentia. Item a Papa *Innocentio* 3. in Conc. generali extra de ſum. Trinit. & fide catholic. *Damnamus*, dicitur ſic; *Reprobamus etiam, & condemnamus perverſiſſimum dogma impii Almarici, cujus mentem ſic pater mendacii excæcavit, ut ejus doctrina non tam hæretica, quam inſa-*

na

na ſit cenſenda. Ubi Papa per dogma intelligit doctrinam, & per doctrinam, cum ſine diſtinctione loquatur, omnem doctrinam; ut bene annotavit Doctor Pegna Directorii Inquiſitorum ſcholiator, *prima par. ſcholio primo*. Quia igitur tota *Almarici* doctrina ibi damnatur; ideo errores *Armenorum* prædicti, cum ſint *Almarico* communes, per hanc decretalem damnati eſſe cointelliguntur. Ad ſpecialiora tamen deſcendendo hos oſtendes per rationem jure damnari a Geneſ. 2. *Non eſt bonum hominem eſſe ſolum, faciamus ei adjutorium ſimile ſibi*. Mulier ergo facta eſt in adjutorium viri, quaſi quod unus vir non poſſet eſſe in tale, quod Deus intendebat, adjutorium viri. Ergo facta eſt in adjutorium, quod eſt generatio per coitum. Nam ad hoc ſola mulier poteſt eſſe in adjutorium viri; cum tamen ad alia quæque magis juvetur vir per alium virum, quam per mulierem. De generatione ergo per talem modum intendebatur a Domino, quando dicebat: *Faciamus Adæ adjutorium ſimile ſibi*. Hoc vero dixit Deus de illis in ſtatu innocentiæ, ut hinc generationem tali modo fiendam, niſi peccatum præveniſſet, in ſtatu etiam illo deſignaret. Item damn. a Geneſ. 2. *Relinquet homo patrem ſuum, & matrem, & adhærebit uxori ſuæ, & erunt duo in carne una*. Hoc dixit Adam inſpiratus a Deo, ut ex *Matth.* 19. habetur, de ſeipſo, & de ſuis poſteris conjugibus. Et, licet Adamus non habuerit patrem hominem, neque matrem: tamen de ſeipſo etiam id verificatur, conditionaliter ſcilicet (ſicut & de hominibus nunc uxoratis, quorum mater, ac pater mortui ſunt) quia, ſi hos habuiſſet, hos in cauſa matrimonii reliquiſſet. *Erunt*, inquit, *duo in carne una*. Cum ergo non ſint conjuges in una carne duo, niſi pro quanto ad unam prolem generandam tali modo uniuntur, & Adam cum Eva eſſet in ſtatu innocentiæ, & (quod ſatis urget) de conjunctione in tali ſtatu intelligeret, quando verba præmiſſa dixit (non enim Adam fuit præſcius ſui caſus in peccatum) liquet, quod conjungi taliter etiam tunc fuit de intentione Adami. Quod autem illa verba: *Erunt duo in carne una*, ſignificent coitum, patet ex 1. Cor. 6. Nam ibi dicitur: *An neſcitis, quoniam qui adhæret meretrici, unum corpus efficitur? Erunt*, inquit, *duo in carne una*. Ecce, quod Apoſtolus illam ſententiam exponit de actu etiam fornicario, licet ex illo ſæpius non ſequatur proles. Quia tamen conjunctio illa ex natura ſua ordinatur ad prolem generandam: ideo de

com

commixtis etiam ſic nefarie verificatur ly *Erunt duo in carne una*. Item juſtiſſime damnari a Veritatib. aureis ſuper legem veterem, *Gen. 1. concl.* 23. *Tertio* habes: quomodo & Concilium; & ſcripturas, pro quanto generationem tunc futuram adſtruunt per coitum, & declares, & probes, & in vero ſenſu defendas. Vide *art.* 1. *appen.* & *q.* 96. *a.* 4. & *q.* 99. *a.* 2. *Quarto*, &c.

QUÆSTIO XCIX.

De conditione prolis generandæ quantum ad corpus, in duos articulos diviſa.

DEinde conſiderandum eſt de conditione prolis generandæ. Et *Primo* quantum ad corpus. *Secundo* quantum ad juſtitiam. *Tertio* quantum ad ſcientiam.

Circa primum quæruntur duo.

Primo. Utrum in ſtatu innocentiæ pueri mox geniti habuiſſent perfectam virtutem corpoream.

Secundo. Utrum omnes fuiſſent nati in ſexu maſculino.

ARTICULUS I. 490

Utrum pueri in ſtatu innocentiæ mox nati virtutem perfectam habuiſſent ad motum membrorum.

2. *d.* 20. *q.* 2. *a.* 1. *Et ver. q.* 18. *ar.* 7. *ad* 4.

AD Primum ſic proceditur. Videtur, quod pueri in ſtatu innocentiæ mox nati virtutem perfectam habuiſſent ad motum membrorum. Dicit enim Auguſt. in lib. 1. de bapt. parvul. (*ſeu, quod idem eſt, de remiſs. peccat. cap.* 38. *in fi. to.* 7.) quod *infirmitati mentis congruit hæc infirmitas corporis*, quæ ſcilicet in pueris apparet: ſed in ſtatu innocentiæ nulla fuiſſet infirmitas mentis. ergo neque talis infirmitas corporis fuiſſet in parvulis.

2. Præterea. Quædam animalia ſtatim cum naſcuntur, habent virtutem ſufficientem ad uſum membrorum: Sed homo eſt nobilior aliis animalibus. Ergo multo magis eſt naturale homini, quod ſtatim natus virtutem habeat ad uſum membrorum: Et ita videtur eſſe pœna ex peccato conſequens.

3. Præterea. Non poſſe conſequi delectabile propoſitum, afflictionem inducit: Sed ſi pueri non habuiſ-

buiſſent virtutem ad movendum membra, frequenter accidiſſet, quod non poſſent conſequi aliquod delectabile eis propoſitum. Ergo fuiſſet in eis afflictio, quæ non poterat eſſe ante peccatum. Non ergo in ſtatu innocentiæ defuiſſet pueris virtus ad movendum membra.

4. Præterea. Defectus ſenectutis videtur correſpondere defectui pueritiæ: ſed in ſtatu innocentiæ non fuiſſet defectus ſenectutis. ergo neque etiam defectus pueritiæ.

Sed Contra eſt, quod omne generatum prius eſt imperfectum, quam perficiatur: ſed pueri in ſtatu innocentiæ fuiſſent per generationem producti. ergo a principio imperfecti fuiſſent & quantitate, & virtute corporis.

Reſpondeo dicendum quod ea, quæ ſunt ſupra naturam, ſola fide tenemus: Quod autem credimus, auctoritati debemus. Unde in omnibus aſſerendis ſequi debemus naturam rerum, præter ea, quæ auctoritate divina traduntur, quæ ſunt ſupra naturam. Manifeſtum eſt autem, naturale hoc eſſe, utpote principiis humanæ naturæ competens, quod pueri mox nati non habeant ſufficientem virtutem ad movendum membra: quia homo naturaliter habet cerebrum majus in quantitate ſecundum proportionem ſui corporis, quam cætera animalia. Unde naturale eſt, quod propter maximam humiditatem cerebri in pueris, nervi, qui ſunt inſtrumenta motus, non ſunt idonei ad movendum membra. Ex alia vero parte nulli catholico dubium eſt, quin divina virtute fieri poſſit, ut pueri mox nati perfectam virtutem habeant ad motum membrorum. Conſtat autem per auctoritatem Scripturæ, (*Eccl. 7.*) quod *Deus fecit hominem rectum*: Et hæc rectitudo conſiſtit, ut Aug. dicit, (*elicitur ex lib.* 14. *de Civit. Dei*, *cap.* 11. *to.* 5.) in perfecta ſubjectione corporis ad animam. Sicut ergo in primo ſtatu non poterat eſſe in membris hominis aliquid, quod repugnaret ordinatæ hominis voluntati: ita membra hominis deficere non poterant humanæ voluntati. Voluntas autem hominis ordinata eſt, quæ tendit in actus ſibi convenientes. Non ſunt autem iidem actus convenientes homini ſecundum quamlibet ætatem. *Dicendum eſt ergo, quod pueri mox nati non habuiſſent ſufficientem virtutem ad movendum membra ad quoslibet actus, ſed ad actus pueritiæ convenientes*; puta ad ſugendum ubera, & ad alia hujuſmodi.

Ad primum ergo dicendum, quod Auguſt. loquitur de iſta infirmitate, quæ nunc in pueris apparet,

ret, etiam quantum ad actus eorum pueritiæ convenientes: ut patet per ea, quæ præmittit, quod *juxta ſe jacentibus mammis, magis poſſunt eſurientes flere, quam ſugere*.

Ad ſecundum dicendum, quod hoc quod quædam animalia ſtatim nata habent uſum membrorum, non eſt ex eorum nobilitate; cum quædam animalia perfectiora hoc non habeant: ſed hoc eis contingit ex ſiccitate cerebri; & quia actus proprii talium animalium ſunt imperfecti, ad quos etiam parva virtus ſufficere poteſt.

Ad tertium patet ſolutio per ea, quæ dicta ſunt in corpore. Vel poteſt dici, quod nihil appetiviſſent, niſi ordinata voluntate conveniſſet eis ſecundum ſtatum ſuum.

Ad quartum dicendum, quod homo in ſtatu innocentiæ generatus fuiſſet, ſed non fuiſſet corruptus. Et ideo in ſtatu illo potuiſſent eſſe aliqui defectus pueriles, qui conſequuntur generationem, non autem defectus ſeniles, qui ordinantur ad corruptionem.

APPENDIX.

Ex art. habes *primo:* quomodo per ejus rationem oſtendas, recte ad propoſitum etiam puerorum in ſtatu innocentiæ ſcriptum eſſe Eccleſia. 3. *Omnia tempus habent*. & ibid. 8. *omni negocio tempus, & opportunitas*. Quamvis enim de hominibus, negociiſque poſt peccatum Adam ad literam principaliter loquatur: tamen ad illos de ſtatu innocentiæ poſſunt etiam decenter applicari, propter regulam in principio corporis dictam, quę eſt hæc in ſententia. Ubi nihil certi auctoritas divina nobis tradit de aliqua re: tunc ſequenda, ideſt attendenda eſt conditio, ſeu natura rerum in judicando ſic, vel ſic de illa re. Cum ergo conditio rerum ſit, quod nervi nimis humefacti redduntur infirmi ad motum pro tempore humectationis ipſius (ut de nervis diu aqua infuſis patet, quod non ſtant) & nervi in pueris ſint ab humiditate cerebri abundanter infuſi: patet, quod, ſecundum conditionem infantilis ætatis loquendo, tempus illud non eſt commodum, & naturaliter aptum ad perfectam motionem membrorum. Igitur per ly *omnia tempus habent*, & *omni negocio tempus, & opportunitas*, innuere videtur ſcriptura, quod de pueris tunc juxta tempus illorum eſſet judicandum; & conſequenter, quod tunc non habuiſſent perfectum motum membro-

brorum. *Secundo* habes: quomodo per rationem ſcripturas ſimiles, pro quanto prædictum ſenſum innuunt, & intelligas, & declares, & probes. *Tertio*, &c.

ARTICULUS II. 493

Utrum in primo ſtatu fœminæ natæ fuiſſent.

2. diſt. 20. qu. 2. ar. 1. ad 1. & quol. 3. qu. 11. & quol. 5. q. 5. a. 1.

AD Secundum ſic proceditur. Videtur, quod in primo ſtatu fœminæ natæ non fuiſſent. Dicit enim Philoſophus in 2. lib. de gener. animal. (*cap. 3. to. 4.*) quod *fœmina eſt mas occaſionatus*, quaſi præter intentionem naturæ proveniens: ſed in ſtatu illo nihil eveniſſet innaturale in hominis generatione. ergo fœminæ natæ non fuiſſent.

2. Præterea. Omne generans generat ſibi ſimile, niſi impediatur vel propter defectum virtutis, vel propter indiſpoſitionem materiæ: ſicut parvus ignis non poteſt comburere ligna viridia: In generatione autem vis activa eſt in mare. Cum igitur in ſtatu innocentiæ nullus fuiſſet defectus virtutis ex parte maris, nec indiſpoſitio materiæ ex parte fœminæ, videtur, quod ſemper maſculi nati fuiſſent.

3. Præterea. In ſtatu innocentiæ generatio ad multiplicationem hominum ordinabatur: Sed ſufficienter homines multiplicari potuiſſent per primum hominem, & per primam fœminam, ex quo in perpetuum victuri erant. Ergo non fuiſſet neceſſarium, quod in ſtatu innocentiæ fœminæ naſcerentur.

Sed Contra eſt, quod ſic natura proceſſiſſet in generando, ſicut eam Deus inſtituit: ſed Deus inſtituit marem, & fœminam in natura humana, ut dicitur Gen. 1. & 2. ergo etiam in ſtatu illo fuiſſent mares, & fœminæ generati.

Reſpondeo dicendum, quod nihil eorum, quæ ad complementum humanæ naturæ pertinent, in ſtatu innocentiæ defuiſſet. Sicut autem ad perfectionem univerſi pertinent diverſi gradus rerum; ita etiam diverſitas ſexus eſt ad perfectionem humanæ naturæ. Et ideo *in ſtatu innocentiæ uterque ſexus per generationem productus fuiſſet*.

Ad primum ergo dicendum, quod fœmina dicitur *mas occaſionatus*, quia eſt præter intentionem naturæ particularis, non autem præter intentionem naturæ

turæ univerſalis, ut ſupra dictum eſt. (*q. 9. a. 1. ad 2.*)

Ad ſecundum dicendum, quod generatio fœminæ non ſolum contingit ex defectu virtutis activæ, vel indiſpoſitione materiæ, ut objectio tangit: ſed quandoque quidem ex aliquo accidenti extrinſeco; ſicut Philoſophus dicit in lib. 2. de Animal. (*vel de gener. animal. cap.* 2. *to.* 4.) quod *ventus ſeptentrionalis coadjuvat ad generationem maſculorum, auſtralis vero ad generationem fœminarum*. Quandoque etiam ex conceptione animæ, ad quam de facili immutatur corpus. Et præcipue in ſtatu innocentiæ hoc eſſe poterat, quando corpus magis erat animæ ſubjectum; ut ſcilicet ſecundum voluntatem generantis diſtingueretur ſexus in prole.

Ad tertium dicendum, quod proles fuiſſet genita vivens vita animali, ad quam ſicut pertinet alimento uti, ſic etiam generare. Unde conveniebat, quod omnes generarent, & non ſolum primi parentes; Ad quod conſequens videtur, quod tot fuiſſent generatæ fœminæ, quot mares.

APPENDIX.

EX articulo habes *primo*: quomodo per rationem oſtendas, recte virtualiter a ſcripturis eſſe dictum, quod in ſtatu innocentiæ fuiſſent genitæ mulieres. Fuit autem hoc dictum, Gen. 2. *Relinquet homo patrem ſuum, & matrem, & adhærebit uxori ſuæ*. Cum enim neque Adam, neque Eva haberet patrem, & matrem, quos relicturi eſſent, clarum eſſe videtur, quod præmiſſa auctoritas, quoad hoc, loquitur de poſteris, qui patrem Adamum, & matrem Evam habituri erant, & ſic ſucceſſive de aliis, qui ultra Adamum, Evamque parentes alios proximos fuerant habituri. In poſteris itaque verificandum erat, quod adhærerent uxori ſuæ, & conſequenter fœmina ab Adam, & Eva generanda erat; cui tanquam uxori maſculus ab eis genitus adhæreret, & ſic ſucceſſive de aliis poſteris. Et nota, quod Adam loquitur ibi de poſteris pro ſtatu innocentiæ: quoniam non fuit ipſe præſcius ſui caſus juxta SS. Doctores. Pro clariori, explicatiorique captu præmiſſorum vide Elucid. in reſpon. *ad* 3. *Secundo* habes: quomodo per rationem prædictum ſenſum virtualiter a Geneſi concluſum & intelligas, & declares, & probes. *Tertio* vides: quomodo, &c.

QUÆ-

QUÆSTIO C.

De conditione prolis generandæ quantum ad juſtitiam, in duos articulos diviſa.

DEinde conſiderandum eſt de conditione prolis generandæ quantum ad juſtitiam.

Et circa hoc quæruntur duo.

Primo. Utrum homines fuiſſent nati cum juſtitia.

Secundo. Utrum naſcerentur in juſtitia confirmati.

ARTICULUS I. 494

Utrum homines fuiſſent nati cum juſtitia.

12. *q.* 81. *a.* 2. *corp. fi. Et* 2. *d.* 20. *q.* 1. *art.* 3. *Et d.* 23. *qu.* 2. *art.* 2. *corp. Et Ro.* 5. *lec.* 3.

AD Primum ſic proceditur. Videtur, quod homines non fuiſſent cum juſtitia nati. Dicit enim Hugo de S. Vict. (*li.* 1. *de Sacr. par.* 6. *ca.* 24.) quod *primus homo ante peccatum generaret quidem filios ſine peccato, ſed non paternæ juſtitiæ hæredes.*

2. Præterea. Juſtitia eſt per gratiam, ut Apoſtolus dicit ad Rom. 5. Sed gratia non transfunditur, quia ſic eſſet naturalis, ſed a ſolo Deo infunditur. Ergo pueri cum juſtitia nati non fuiſſent.

3. Præterea. Juſtitia in anima eſt: ſed anima non eſt ex traduce. ergo nec juſtitia traducta fuiſſet a parentibus in filios.

Sed Contra eſt, quod Anſel. dicit in lib. de conceptu Virgin. (*cap.* 10. *poſt med.*) quod *ſimul cum rationalem haberent animam, juſti eſſent, quos generaret homo, ſi non peccaret.*

Reſpondeo dicendum, quod naturaliter homo generat ſibi ſimile ſecundum ſpeciem. Unde quæcunque accidentia conſequuntur naturam ſpeciei, in his neceſſe eſt quod filii parentibus ſimilentur; niſi ſit error in operatione naturæ, qui in ſtatu innocentiæ non fuiſſet: In accidentibus autem individualibus non eſt neceſſe, quod filii parentibus ſimilentur. Juſtitia autem originalis, in qua primus homo conditus fuit, fuit accidens naturæ ſpeciei; non quaſi ex principiis ſpeciei cauſatum, ſed tantum ſicut quoddam donum divinitus datum toti naturæ. Et hoc apparet, quia oppoſita ſunt unius generis:

Peccatum autem originale, quod opponitur illi juſtitiæ, dicitur eſſe peccatum naturæ. unde traducitur a parente in poſteros. Et propter hoc etiam *filii parentibus aſſimilati fuiſſent quantum ad originalem juſtitiam*.

Ad primum ergo dicendum, quod verbum Hug. eſt intelligendum non quantum ad habitum juſtitię, ſed quantum ad executionem actus.

Ad ſecundum dicendum, quod quidam dicunt, quod pueri non fuiſſent nati cum juſtitia gratuita, quæ eſt merendi principium, ſed cum juſtitia originali. Sed cum radix originalis juſtitiæ, in cujus rectitudine factus eſt homo, conſiſtat in ſubjectione ſupernaturali rationis ad Deum, quæ eſt per gratiam gratum facientem, ut ſupra dictum eſt, (*q.* 95. *ar.* 1.) neceſſe eſt dicere, quod ſi pueri nati fuiſſent in originali juſtitia, etiam nati fuiſſent cum gratia: ſicut & de primo homine ſupra diximus, (*ibid.*) quod fuit cum gratia conditus. Non tamen fuiſſet propter hoc gratia naturalis; quia non fuiſſet transfuſa per virtutem ſeminis, ſed fuiſſet collata homini ſtatim cum habuiſſet animam rationalem: Sicut etiam ſtatim cum corpus eſt diſpoſitum, infunditur a Deo anima rationalis, quæ tamen non eſt ex traduce.

Unde patet ſolutio ad Tertium.

A P P E N D I X.

EX art. habes *primo*: quomodo per rationem oſtendas, merito inſinuatum fuiſſe a Conc. *Tridentino* ſeſſ. quinta, decreto primo, quod pueri in ſtatu innocentiæ fuiſſent nati in juſtitia originali. Ibi enim ſic dicit; *Si quis Adæ prævaricationem ſibi ſoli, & non ejus propagini, aſſerit nocuiſſe; acceptam a Deo ſanctitatem, & juſtitiam, quam perdidit, ſibi ſoli, & non nobis eum perdidiſſe: aut inquinatum illum per inobedientiæ peccatum mortem, & pœnas corporis tantum in omne genus humanum transfudiſſe, non autem & peccatum, quod mors eſt animæ: anathema ſit*. Hæc ibi. Ecce ſecundum Concilium, quod Adamus perdidit nobis ſanctitatem, & juſtitiam, quam acceperat. Ergo, ſi eam nobis non perdidiſſet, quod erat in ſtatu ante peccatum, nos in ſanctitate illa, & juſtitia ſecundum Concilium nati fuiſſemus. Alioquin quomodo intelligi poſſet, Adamum per peccatum perdidiſſe nobis juſtitiam illam; ſi ante ejus peccatum nos non fuiſſemus hæredes illius juſtitiæ, ac per hoc in illa naſci-

ſciturі ? Clara ſunt omnia ex litera plana ipſius Concil. Nota etiam ibi *duo* illa verba, ſcilicet, *ſanctitatem*, & *juſtitiam*; quæ duo & eodem ordine præmiſerat in primo anathemate, nam ſupra relatum eſt ſecundum, dicens: *Si quis Adam primum hominem non confitetur, cum mandatum Dei tranſgreſſus fuiſſet, ſtatim ſanctitatem, & juſtitiam amiſiſſe, incurriſſeque*, &c. Porro, ſi ſuperfluitatem, ut decet, a Concilio relegare volumus: fatendum videtur, quod per duo illa verba duas res aliquo modo diſtinctas intelligit. Per ſanctitatem itaque gratiam nos Deo gratificantem, atque ideo Sanctos reddentem, tanquam juſtitiæ originalis radicem, accipere poſſumus: quemadmodum per aliud verbum, ſcilicet juſtitiam, accipimus, etiam ſyllabis inhærentes, juſtitiam primo parenti collatam: quam dicimus originalem propter rationem in corporis textu dictam. Si Adam ergo non tantum juſtitiam, ſed & ſanctitatem nobis perdidit: patet, ſtante prædicta declaratione terminorum, quod (ſecundum Concilium) nati fuiſſent in ſtatu innocentiæ pueri non tantum in originali juſtitia, ſed etiam in gratia Deo gratificante. Notabis quoque ad hoc ex Concilio argumentum a fortiori: & dices: Si poſt inobedientiam transfundit Adamus in nos peccatum, & pœnas multiplices, ut vere transfundit. ergo ante inobedientiam ſi generaſſet, genuiſſet prolem cum juſtitia originali. Pronior enim quoad effectum eſt Deus ad gratias largiendum, quam ad caſtigandum, & conſequenter, ſi juſto Dei judicio exigente ab Adamo peccatore peccatum transfuſum in filios eſt, multo magis liberalitate Dei ſic exigente ab Adamo juſto juſtitia transfunderetur in poſteros. Hoc idem argumentum ex Concilio *Arauſicano*, immo & reliqua a *Trid.* dicta habes ſub brevioribus verbis cano. 2. ibi enim dicit: *Si quis ſoli Adæ prævaricationem ſuam, &c. non etiam ejus propagini aſſerit nocuiſſe; Aut certe tantum mortem corporis, quæ pœna peccati eſt, non autem & peccatum, quod mors eſt animæ, per unum hominem in omne genus humanum tranſiiſſe teſtatur, injuſtitiam Deo dabit*. Hæc ibi. Quaſi ergo diceret Concilium *Arauſicanum*: Peccatum Adæ, ultra quod peccatum in nos transfudit, & mortem corporis, nocuit ejus propagini. Hoc autem nocumentum fuit; quod geniti eſſemus non tantum ſine peccato, & morte corporis; ſed etiam cum juſtitia originali, & gratia gratificante. *Secundo* habes: quomodo præmiſſa Concilia, pro quanto ſenſum prædictum inſinuant, & intelligas, & de-

& declares, & probes. *Tertio* vides: quomodo, &c.

ARTICULUS II. 493

Utrum pueri in ſtatu innocentiæ nati fuiſſent in juſtitia confirmati.

2. d. 20. q. 2. a. 3. ad 5. & 7. & mal. q. 5. ar. 4. ad 8. & quol. 5. qu. 5. art. 1.

AD Secundum ſic proceditur. Videtur, quod pueri in ſtatu innocentiæ nati fuiſſent in juſtitia confirmati. Dicit enim Gregorius 4. Mor. (*c.* 28.) ſuper illud Job. 3. *Somno meo requieſcerem*, &c. *Si parentem primum nulla putredo peccati corrumperet, nequaquam ex ſe filios gehennæ generaret; ſed hi, qui nunc per Redemptorem ſalvandi ſunt, ſoli ab illo electi naſcerentur.* Ergo naſcerentur omnes in juſtitia confirmati.

2. Præterea. Anſelmus dicit in libro 2. *Cur Deus homo*, (*c.* 18. *ante med.*) quod, *ſi primi parentes ſic viciſſent, ut tentati non peccaſſent, ita confirmarentur cum omni propagine ſua, ut ultra peccare non poſſent*. ergo pueri naſcerentur in juſtitia confirmati.

3. Præterea. Bonum eſt potentius, quam malum: ſed propter peccatum primi hominis conſecuta eſt neceſſitas peccandi in his, qui naſcuntur ex eo. ergo ſi primus homo in juſtitia perſtitiſſet, derivaretur ad poſteros neceſſitas obſervandi juſtitiam.

4. Præterea. Angelus adhærens Deo, aliis peccantibus, ſtatim eſt in juſtitia confirmatus, ut ulterius peccare non poſſet. ergo ſimiliter & homo, ſi tentationi reſtitiſſet, confirmatus fuiſſet: Sed qualis ipſe fuit, tales alios generaſſet. Ergo & ejus filii confirmati in juſtitia naſcerentur.

Sed Contra eſt, quod Auguſt. dicit 14. de civitate Dei: (*cap.* 10. *a med. to.* 5.) *Tunc felix univerſa eſſet humana ſocietas, ſi nec illi*, ſcilicet primi parentes, *malum in poſteros trajicerent; nec quiſquam ex ſtirpe eorum iniquitatem committeret, quæ damnationem reciperet*. Ex quo datur intelligi, quod etiamſi primi homines non peccaſſent, aliqui ex eorum ſtirpe potuiſſent iniquitatem committere. Non ergo naſcerentur in juſtitia confirmati.

Reſpondeo dicendum, quod *non videtur poſſibile, quod pueri in ſtatu innocentiæ naſcerentur in juſtitia*

tia confirmati. Manifeſtum eſt enim, quod pueri in ſua nativitate non habuiſſent plus perfectionis, quam eorum parentes in ſtatu generationis. Parentes autem, quandiu generaſſent, non fuiſſent confirmati in juſtitia.. Ex hoc enim creatura rationalis in juſtitia confirmatur, quod efficitur beata per apertam Dei viſionem: Cui viſo non poteſt non inhærere, cum ipſe ſit ipſa eſſentia bonitatis, a qua nullus poteſt averti; cum nihil deſideretur, & ametur, niſi ſub ratione boni. Et hoc dico ſecundum legem communem: quia ex aliquo privilegio ſpeciali ſecus accidere poteſt: ſicut creditur de Virgine matre Dei. Quam cito autem Adam ad illam beatitudinem perveniſſet, quod Deum per eſſentiam videret, efficeretur ſpiritualis & mente, & corpore: & animalis vita ceſſaret, in qua ſola generationis uſus fuiſſet. Unde manifeſtum eſt, quod parvuli non naſcerentur in juſtitia confirmati.

Ad primum ergo dicendum, quod ſi Adam non peccaſſet, non generaret ex ſe filios gehennæ; ita ſcilicet quod ab ipſo peccatum contraherent, quod eſt cauſa gehennæ; Poſſent tamen fieri filii gehennæ per liberum arbitrium peccando. Vel ſi filii gehennæ non fierent per peccatum, hoc non eſſet per hoc, quia eſſent in juſtitia confirmati; ſed propter divinam providentiam, per quam a peccato conſervarentur immunes.

Ad ſecundum dicendum, quod Anſelmus hoc non dicit aſſerendo, ſed opinando. Quod patet ex ipſo modo loquendi, cum dicit: *Videtur, quod ſi viciſſent*, &c.

Ad tertium dicendum, quod ratio iſta non eſt efficax; quamvis per eam Anſelmus motus fuiſſe videatur, ut ex ejus verbis apparet. (*loc. in arg. 2. cit.*) Non enim ſic per peccatum primi parentis ejus poſteri neceſſitatem peccandi incurrunt, ut ad juſtitiam redire non poſſint: Quod eſt tantum in damnatis. Unde nec ita neceſſitatem non peccandi tranſmiſiſſet ad poſteros, quod omnino peccare non poſſent. Quod eſt tantum in beatis.

Ad quartum dicendum, quod non eſt ſimile de homine, & angelo. Nam homo habet liberum arbitrium vertibile, & ante electionem, & poſt. Non autem angelus, ſicut ſupra dictum eſt, (*q. 64. a. 2.*) cum de angelis ageretur.

A P P E N D I X.

EX articulo habes *primo*: quomodo per rationem oſtendas: recte ab Apoſtolo fuiſſe virtualiter inſinuatum, quod pueri in ſtatu innocentiæ non fuiſſent nati in juſtitia confirmati. Id autem ſic inſinuavit Rom. 11. *ſi radix ſancta, & rami*. Hoc eſt. Qualis radix, tales & rami, ut a radice dependent. Puta: ſi radix ſancta, & rami erunt ſancti, ſi infecta, & rami infecti; ſi in ſanctitate confirmata, & rami in ſanctitate confirmati, ſi in ſanctitate non confirmata & rami in ſanctitate non confirmati. Modo nullus eſt, qui dubitet; Adamum fuiſſe radicem filiorum ſuorum etiam in ſtatu innocentiæ, ſi tunc genuiſſet; & Adamum tunc non fuiſſe in ſanctitate confirmatum, ut ex ſuo ſequenti lapſu patuit. Dicens ergo Apoſtolus, *ſi radix ſancta, & rami*, dicere voluiſſe videtur, ſi ad propoſitum de Adamo generante ipſum ſuaviter trahamus, ſi radix Adamus fuiſſet, antequam generaſſet, in ſanctitate confirmatus, generaſſet filios in ſanctitate confirmatos; ſi non, non, & quia radix ipſe non fuerat in ſanctitate confirmatus, ideo filios in ſanctitate non confirmatos genuiſſet. Item recte a Concilio *Tridentino* hoc idem fuiſſe inſinuatum virtualiter; dum in ſeſs. quinta decreto primo dicit; *Adam acceptam a Deo ſanctitatem, & juſtitiam perdidiſſe non tantum ſibi, ſed etiam nobis*. Ubi ex Concilio clare vides, quod Adam non perdidit nobis ſanctitatem quamcumque, ſed ſanctitatem, quam ipſemet habebat: & conſequenter, quod non perdidit nobis ſanctitatem confirmatam, ſed ſanctitatem amiſſibilem; & conſequenter, quod, ſi etiam in ſtatu, quo acceptam illam juſtitiam adhuc retinebat, generaſſet, filios in ſanctitate non confirmatos generaſſet. Alioquin ipſe Adamus perdidiſſet nobis ſanctitatem, & juſtitiam, non quam acceperat, cum hæc eſſet amiſſibilis, ſed quam non acceperat: non eſt contra ſupra dictum Concilium. Quia igitur ſanctitatem acceptam nobis perdidit, ideo tunc ante peccatum pueri ab eo nati fuiſſent, ſecundum Concilium, in gratia amiſſibili, non in gratia confirmati. Faciunt quædam hic dicta ad *a.* 1. *hujus q.* & vice verſa. *Secundo* habes: quam deriſibiles ſint per rationem illi, meritoque ab Eccleſia in Conciliis multis damnati, qui homines poſt peccatum Adami habentes gratiam volunt, ipſos eam habere inamiſſibiliter; unde & peccantem actualiter aliquando nunquam habuiſſe

Dei

Dei gratiam ex hoc, quod eam amiſit, inferentes contendunt, ideſt, eam in ſtatu innocentiæ neque Adam habuit, neque geniti ab eo habuiſſent gratiam inamiſſibilem, ſed in ipſa amiſſibili tantum nati fuiſſent; quomodo nunc in ſtatu per peccatum vitiato ſit conſequens, vel ſaltem veriſimile, quod ſecundum communem legem homines, qui habent ſemel gratiam, eam inamiſſibiliter habeant? *Tertio* habes: quomodo per rationem Apoſtolum, & Concilia ſupra dicta, pro quanto pueros tunc non naſcituros dicunt in gratia confirmatos, & intelligas, & declares, & probes. *Quarto* vides: quomodo, &c.

QUÆSTIO CI.

De conditione prolis generandæ quantum ad ſcientiam in duos articulos diviſa.

Deinde conſiderandum eſt de conditione prolis generandæ quantum ad ſcientiam.

Et circa hoc quæruntur duo.

Primo. Utrum pueri naſcerentur in ſcientia perfecti.

Secundo. Utrum ſtatim poſt nativitatem habuiſſent perfectum uſum rationis.

ARTICULUS I. 494

Utrum in ſtatu innocentiæ pueri nati fuiſſent in ſcientia perfecti.

2. *d.* 20. *q.* 2. *a.* 1. *ad* 3. *&* *ar.* 2. *per totum*. *Et veri. qu.* 19.

Ad Primum ſic proceditur. Videtur, quod in ſtatu innocentiæ pueri nati fuiſſent in ſcientia perfecti. Qualis enim fuit Adam, tales filios generaſſet: ſed Adam fuit in ſcientia perfectus, ut ſupra dictum eſt. (*q.* 94. *a.* 3.) ergo filii naſcerentur ab eo in ſcientia perfecti.

2. Præterea. Ignorantia ex peccato cauſatur, ut Beda dicit: (ſuper illud Rom. 2. *Propter quod inexcuſabilis* &c.) ſed ignorantia eſt privatio ſcientiæ. ergo ante peccatum pueri mox nati omnem ſcientiam habuiſſent.

3. Præterea. Pueri mox nati juſtitiam habuiſſent: ſed ad juſtitiam requiritur ſcientia, quæ dirigit in agendis. ergo ſcientiam habuiſſent.

Sed Contra eſt, quod anima noſtra per natu-

ſam eſt *ſicut tabula raſa*, *in qua nihil eſt ſcriptum*, ut dicitur in 3. de Anima: (*tex.* 14. *to.* 2.) ſed eadem animæ natura eſt modo, quæ tunc fuiſſet. ergo animæ puerorum in principio ſcientia caruiſſent.

Reſpondeo dicendum, quod, ſicut ſupra dictum eſt, (*q.* 99. *a.* 1.) de iis, quæ ſunt ſupra naturam, ſoli auctoritati creditur. Unde ubi auctoritas deficit, ſequi debemus naturæ conditionem. Eſt autem naturale homni, ut ſcientiam per ſenſus acquirat, ſicut ſupra dictum eſt: (*q.* 55. *a.* 2. & *q.* 84. *ar.* 6.) & ideo anima unitur corpori, quia indiget eo ad ſuam propriam operationem, quod non eſſet, ſi ſtatim a principio ſcientiam haberet non acquiſitam per ſenſitivas virtutes. Et ideo *dicendum eſt*, *quod pueri in ſtatu innocentiæ non naſcerentur perfecti in ſcientia*, *ſed eam in proceſſu temporis abſque difficultate acquiſiviſſent inveniendo*, *vel addiſcendo*.

Ad primum ergo dicendum, quod eſſe perfectum in ſcientia fuit individuale accidens primi parentis; inquantum ſcilicet ipſe inſtituebatur ut pater, & inſtructor totius humani generis. Et ideo quantum ad hoc non generabat filios ſimiles ſibi, ſed ſolum quantum ad accidentia naturalia, vel gratuita totius naturæ.

Ad ſecundum dicendum, quod ignorantia eſt privatio ſcientiæ, quæ debet haberi pro tempore illo: quod in pueris mox natis non fuiſſet. Habuiſſent enim ſcientiam, quæ eis competebat ſecundum tempus illud. unde ignorantia in eis non fuiſſet, ſed neſcientia reſpectu aliquorum; quam etiam Dionyſius ponit in angelis ſanctis in ſeptimo cœleſtis Hierarch. (*a med.*)

Ad tertium dicendum, quod pueri habuiſſent ſufficientem ſcientiam ad dirigendum eos in operibus juſtitiæ, in quibus homines diriguntur per univerſalia principia juris naturalis: quam multo plenius tunc habuiſſent, quam nunc naturaliter habemus; & ſimiliter aliorum univerſalium principiorum.

A P P E N D I X.

EX articulo habes *primo*: quomodo per rationem a reſponſis argumentorum tactam interimas hæreſim quorundam innominatorum (ut refert *Philaſt.*) dicentium: primos parentes ante peccatum fuiſſe cœcos, atque tunc primo videre cæpiſſe, cum de pomo vetito comederunt. Si enim ignorantia,

& a

& a ſimili cæcitas corporalis, eſt pœna peccati (ut ex reſponſo ad *ſecundum* habetur) & Adam habuit ſcientiam omnium rerum (ut in reſponſo ad *primum*, & ſupra *q.* 94. *art.* 3.) & in ſtatu innocentiæ non poterat eſſe carentia alicujus rei tunc naturaliter habendæ ut ex ad *ſecundum* hic, & ſupra (*q.* 94. *art.* 4. & *qu.* 99. *art.* 1.) patet per has tres rationes D. Thomæ efficaces, quod Adam, & Eva non fuerunt cæci ante peccatum. Quod ſi addas, viſionem corporalem eſſe magnum bonum: & pro inconvenienti haberi a D. Thoma *qu.* 98. *art.* 1. quod ex peccato, quantum eſt de natura peccati, conſequatur quis aliquod bonum, tunc etiam aliam hæreſis prædictæ partem quod ſcilicet poſt comeſtionem pomi vetiti tunc primo videre cœperunt, per rationem confutabis. Pro qua re, ſcilicet, quod ex comeſtione pomi, & univerſaliter ex peccato, ut ſic non reportetur commodum, immo grande incommodum; vide *q.* 95. *art.* 4. *append.* & Veritates aureas ſuper totam legem veterem, *Gen.* 3. *concl.* 22. *Secundo* habes: quomodo per rationem oſtendas, hanc merito damnatam fuiſſe a ſacris literis Eccleſ. 17. *Deus creavit de terra hominem, creavit ex ipſo adjutorium ſimile ſibi: conſilium, & linguam, & oculos, & aures, & cor dedit illis excogitandi, & diſciplina intellectus replevit illos.* Ecce, ſcriptura teſte, quod Deus primis parentibus dederat oculos, procul dubio ad videndum: *& diſciplina intellectus replevit illos.* Ergo tum oculo corporali, tum oculo intellectuali videbant, & cognoſcebant: & conſequenter non fuiſſe tunc illos cæcos declarat ſcriptura. Item merito damnatam a Gen. 3. *Vidit igitur mulier, quod bonum eſſet lignum ad veſcendum, & pulchrum oculis, aſpectuque delectabile: & tulit de fructu illius, & comedit.* Audis ne, mulierem, antequam comederet, vidiſſe: & vidiſſe oculis, atque aſpectu, procul dubio corporali? *Vidit*, inquit, *lignum, quod eſſet & bonum ad veſcendum, & delectabile aſpectu*, & *pulchrum oculis*, ideſt, ex pulchritudine delectabili oculis viſa cognovit mulier conjectando; quod lignum tam pulchrum, & tam delectabile eſſet bonum ad veſcendum: quamvis ex præcepti tranſgreſſione oculis intellectualibus conſiderata cognoſceret ipſummet lignum eſſe malum ad veſcendum. Eſt ergo, ac ſi diceret ſcriptura: Corporali viſu non caruerunt primi parentes ante peccatum: immo neque corporalis viſus exercitio. *Tertio* conſequenter habes: quomodo per rationem oſtendas illud Geneſ. 3. *Et aperti ſunt*

 ocu-

oculi amborum, & cognoverunt ſe eſſe nudos non debere intelligi hoc modo, quod ſcilicet ante peccatum eſſent corporaliter cæci. Sed quo, inquis, modo hoc intelligi debet? Audi Beatum Auguſtinum 14. de civitate Dei cap. 16. ſic exponentem: *Patebant oculi eorum: ſed adhuc non erant aperti, hoc eſt, non attenti, ut cognoſcerent, quid eis indumento gratiæ præſtaretur; quando membra eorum voluntati repugnare neſciebant. Qua gratia remota, ut pena reciproca inobedientia plecteretur: extitit in motu corporis quædam impudens novitas, unde eſſet indecens nuditas: & fecit attentos, reddiditque confuſos. Hinc eſt, quod, poſteaquam mandatum Dei aperta tranſgreſſione violarunt, ſcriptum eſt de illis: Aperti ſunt oculi amborum, &c. Aperti ſunt, inquit, oculi amborum, non ad videndum: nam & antea videbant: ſed ad diſcernendum inter bonum, quod amiſerant, & malum, in quod ceciderant*. Hæc Auguſtinus. Hinc intellige illud Geneſ. 2. *Erat uterque nudus: & non erubeſcebant*. Pro dictorum autem ampliori notitia vide Veritates aureas illas, *Geneſ.* 3. *concl.* 9. *Quarto* vides: quomodo, &c.

ARTICULUS II. 491

Utrum pueri mox nati habuiſſent perfectum uſum rationis.

2. *d.* 23. *q.* 2. *a.* 2. *cor.* & *ver. q.* 18. *a.* 8.

AD Secundum ſic proceditur. Videtur, quod pueri in ſtatu innocentiæ mox nati habuiſſent perfectum uſum rationis. Nunc enim pueri perfectum uſum rationis non habent propter hoc, quod anima per corpus aggravatur: Hoc autem tunc non erat, quia, ut dicitur Sapient. 9. *Corpus, quod corrumpitur, aggravat animam*. Ergo ante peccatum, & corruptionem a peccato ſubſecutam, pueri mox nati perfectum uſum rationis habuiſſent.

2. Præterea. Quædam alia animalia mox nata habent naturalis induſtriæ uſum: ſicut agnus ſtatim fugit lupum. Multo ergo magis homines in ſtatu innocentiæ mox nati habuiſſent uſum perfectum rationis.

Sed Contra eſt, quod natura procedit ab imperfecto ad perfectum in omnibus generatis. ergo pueri non ſtatim a principio habuiſſent perfectum uſum rationis.

Re-

Reſpondeo dicendum, quod, ſicut ex ſupradictis patet, (*qu.* 84. *art.* 7.) uſus rationis dependet quodammodo ex uſu virium ſenſitivarum. unde, ligato ſenſu, & impeditis inferioribus viribus ſenſitivis, homo perfectum uſum rationis non habet: ut patet in dormientibus, & phreneticis. Vires autem ſenſitivæ ſunt virtutes quædam corporalium organorum. Et ideo, impeditis earum organis, neceſſe eſt, quod earum actus impediantur, & per conſequens rationis uſus. In pueris autem eſt impedimentum harum virium propter nimiam humiditatem cerebri. Et ideo in eis non eſt perfectus uſus rationis, ſicut nec aliorum membrorum. Et ideo *pueri in ſtatu innocentiæ non habuiſſent perfectum uſum rationis, ſicut habituri erant in perfecta ætate. Habuiſſent tamen perfectiorem, quam nunc, quantum ad ea, quæ ad eos pertinebant quantum ad ſtatum illum:* ſicut & de uſu membrorum ſuperius eſt dictum. (*q.* 99. *ar.* 1.)

Ad primum ergo dicendum, quod aggravatio accidit ex corruptione corporis in hoc, quod uſus rationis impeditur quantum ad ea etiam, quæ pertinent ad hominem ſecundum quamcunque ætatem.

Ad ſecundum dicendum, quod etiam alia animalia non habent ita perfectum uſum induſtriæ naturalis ſtatim a principio, ſicut poſtea. Quod ex hoc patet, quod aves docent volare pullos ſuos. Et ſimilia in aliis generibus animalium inveniuntur. Et tamen in homine eſt ſpeciale impedimentum propter abundantiam humiditatis cerebri, ut ſupra dictum eſt. (*q.* 99. *a.* 1.)

APPENDIX.

EX articulo habes *primo*: quomodo per rationem oſtendas, merito fuiſſe virtualiter a Philoſopho dictum, quod pueri naturaliter uſum perfectum rationis non habent: & conſequenter a ſimili dictum ab eodem, ſi ſtatum innocentiæ hucuſque tractatum cognoviſſet, quod pueri mox nati in ſtatu illo non habuiſſent naturaliter perfectum uſum rationis. Id vero dixit Philoſophus virtualiter in hæc verba: *Nihil intelligit anima ſine phantaſmate*. 3. de anima textu 30. propter quod & ait in primo Meta. cap. 1. & in ſecundo Poſter. tex. 27. quod *principium cognitionis noſtræ eſt a ſenſu*. Intellectiva enim cognitio, de qua ibi principaliter loquitur, eſt a ſenſu hoc modo, quod res a ſenſu exteriori ſenſata tranſmittitur ad ſenſus interiores, qui com-

muni nomine vocantur phantaſia : unde illæ res ſenſatæ ſic in illa receptæ vocantur phantaſmata. Super hæc poſtmodum phantaſmata fertur lumen intellectus agentis , ſicut lumen Solis ſuper colores parieti affixos, ex cujus illuſtratione magis ſubtiliantur ; ita ut (quod patet per exemplum de coloribus exterioribus a Sole illuſtratis , reſpectu oculi eos tunc inſpicientis) elicitur ſimilitudo quædam ex illis , quæ ſimilitudo pertingens uſque ad intellectum poſſibilem fit forma ejus : & tunc dicitur ſpecies intelligibilis , mediante qua intellectus ipſe intelligit: ſicut, mediante ſpecie viſibili, forma facta oculi, oculus videt : & mediante forma ſua unumquodque agens agit. Ex his patet dictum ſuperius Philoſophi, quod *principium intellectivæ cognitionis noſtræ eſt a ſenſu*: & quod *anima nihil intelligit ſine phantaſmate*. Per hæc, inquiebam , dicere voluit Philoſophus , quod pueri mox nati non habent perfectum uſum rationis naturaliter . Ratio eſt , quia , ſicut in aqua non poteſt bene imprimi ſimilitudo fixa alicujus rei , ſed in aliquo ſpiſſiori , atque ſolidiori ſubjecto imprimitur (ut patet de cera, quæ in ſigillum recipitur, licet non in aqua) ita in cerebro puerili , cum ſit humiditate ſuperabundans tunc, & minus ſolidum, non poſſunt bene imprimi res exterius ſenſatæ , & conſequenter nec phantaſia , cum ſit in cerebri cellulis (ut dicitur 2. *de anima*) phantaſmatum impreſſionem , quæ ſufficiat ad juvamen intelligendi, retinere aut vix, aut nullatenus poteſt . Hinc vides , radicem non habendi uſum perfectum rationis eſſe humiditatem nimiam cerebri ; quam , cum D. Thomas in calce reſponſi *tertii* poſuerit , omnia fere ſupradicta breviter declaraſſe dicendus eſt . Naturaliter, dixi ſuperius, quia & Philoſophus de naturali tantum curſu, utpote a ſe noto , loqui intendebat ; & miraculoſe poteſt a Deo fieri, ut puerulus etiam in ventre matris uſum perfectum rationis habeat. Nec obſtat prædicto curſui naturali , quod pueruli illi fuiſſent in ſtatu innocentiæ ; quoniam gratia non deſtruit naturam, ſed in eſſe naturali dimittit , ſeu conſervat. Exemplum. Videmus nos ; quod pueruli nunc baptizati , licet gratiam Dei , atque ſanctitatem puram , ideſt , etiam ſine mixtione peccati venialiſſimi habeant , neque uſum , neque perfectum uſum rationis habent . *Secundo* habes : quomodo per rationem prædictas Philoſophi auctoritates , pro quanto pueris etiam in ſtatu innocentiæ mox natis perfectum uſum rationis denegant, & intel-

tel-

telligas, & declares, & probes. *Tertio* vides: quomodo, &c.

QUÆSTIO CII.

De loco hominis qui eſt Paradiſus, in quatuor articulos diviſa.

DEinde conſiderandum eſt de loco hominis, qui eſt Paradiſus.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

Primo. Utrum Paradiſus ſit locus corporeus.
Secundo. Utrum ſit conveniens locus habitationi humanæ.
Tertio. Ad quid homo in paradiſo poſitus fuit.
Quarto. Utrum in paradiſo debuit fieri.

ARTICULUS I. 496

Utrum Paradiſus ſit locus corporeus.

2. 2. q. 84. a. 3. ad 3. & 2. d. 17. q. 3. a. 2. & 3. diſt. 9. qu. 1. a. 3. q. 3. ad 3.

AD Primum ſic proceditur. Videtur, quod Paradiſus non ſit locus corporeus. Dicit enim Beda, (*ſuper illud 2. ad Cor. 12. Raptus eſt in Paradiſum*) quod paradiſus pertingit uſque ad lunarem circulum: Sed nullus locus terrenus talis eſſe poteſt: tum quia contra naturam terræ eſſet, quod tantum elevaretur: tum etiam quia ſub globo lunari eſt regio ignis, qui terram conſumeret. Non eſt ergo paradiſus locus corporeus.

2. Præterea. Scriptura commemorat quatuor flumina in paradiſo oriri, ut patet Geneſ. 2. Illa autem flumina, quæ ibi nominantur, alibi habent manifeſtas origines, ut patet etiam per Philoſophum lib. 1. Meteor. (*duob. ult. cap. tom. 2.*) Ergo paradiſus non eſt locus corporeus.

3. Præterea. Aliqui diligentiſſime inquiſierunt omnia loca terræ habitabilis; qui tamen nullam mentionem faciunt de loco paradiſi. ergo non videtur eſſe locus corporeus.

4. Præterea. In paradiſo deſcribitur lignum vitæ eſſe: Sed lignum vitæ eſt aliquid ſpirituale: dicitur enim Prov. 3. de Sapientia, quod *eſt lignum vitæ his, qui apprehendunt eam.* Ergo & Paradiſus non eſt locus corporeus, ſed ſpiritualis.

5. Præterea. Si paradiſus eſt locus corporalis oportet,

tet, quod & ligna paradiſi ſint corporalia: Sed hoc non videtur; cum corporalia ligna ſint producta tertio die: de plantatione autem lignorum paradiſi legitur Geneſ. 2. poſt opera ſex dierum. Ergo paradiſus non eſt locus corporeus.

Sed Contra eſt, quod Aug. dicit 8. ſuper Gen. ad lit. (*in princ. to.* 3.) *Tres ſunt de paradiſo generales ſententiæ: Una eorum, qui tantummodo corporaliter paradiſum intelligi volunt: Alia eorum, qui ſpiritualiter tantum: Tertia eorum, qui utroque modo paradiſum accipiunt, quam mihi fateor placere ſententiam*.

Reſpondeo dicendum, quod, ſicut Auguſt. dicit 13. de Civ. Dei, (*cap.* 21. *in fine*, *to.* 5.) *Quæ commode dici poſſunt de intelligendo ſpiritualiter paradiſo, nemine prohibente dicantur; dum tamen & illius hiſtoriæ fideliſſima veritas rerum geſtarum narratione commendata credatur*. Ea enim, quæ de paradiſo in Scriptura dicuntur, per modum narrationis hiſtoricæ proponuntur. In omnibus autem, quæ ſic Scriptura tradit, eſt pro fundamento tenenda veritas hiſtoriæ: & deſuper ſpirituales expoſitiones fabricandæ. Eſt ergò paradiſus, ut Iſid. dicit in lib. 14. Etymolog. (*cap.* 3. *in princ.*) *locus in Orientis partibus conſtitutus, cujus vocabulum a Græco in Latinum vertitur Hortus*. Convenienter autem in parte Orientali dicitur ſitus: quia credendum eſt, quod in nobiliſſimo loco totius terræ ſit conſtitutus. Cum autem Oriens ſit dextera cœli, ut patet per Philoſophum in 2. de cœl. (*tex.* 15. *to.* 2.) dextera autem eſt nobilior, quam ſiniſtra, *conveniens fuit, ut in Orientali parte paradiſus terrenus inſtitueretur a Deo*.

Ad primum ergo dicendum, quod Bedę verbum non eſt verum, ſi ſecundum ſitum manifeſtum intelligatur. Poteſt tamen exponi, quod uſque ad locum lunaris globi aſcendit, non ſecundum ſitus eminentiam, ſed ſecundum ſimilitudinem; quia eſt ibi perpetua aeris temperies, ut Iſido. dicit: (*loc. ſup. cit.*) Et in hoc aſſimilatur corporibus cœleſtibus, quæ ſunt abſque contrarietate. Magis tamen fit mentio de lunari globo, quam de aliis ſphæris; quia lunaris globus eſt terminus cœleſtium corporum verſus nos, & Luna etiam eſt magis terræ affinis inter omnia corpora cœleſtia. unde & quaſdam tenebras nebuloſas habet, quaſi accedens ad opacitatem. Quidam autem dicunt, quod paradiſus pertingebat uſque ad lunarem globum, ideſt uſque ad medium aeris interſtitium, in quo gene-

ran-

rantur pluviæ, & venti, & hujuſmodi, quia dominium ſuper hujuſmodi evaporationes maxime attribuitur Lunæ. Sed ſecundum hoc locus ille non eſſet conveniens habitationi humanæ: tum quia ibi eſt maxima intemperies: tum quia non eſt temperatus complexioni humanæ, ſicut aer inferior magis terræ vicinus.

Ad ſecundum dicendum, quod, ſicut Aug. dicit 8. ſup. Gen. ad lit. (*ca.* 7. *ad fi. to.* 3.) *Credendum eſt, quod locus paradiſi a cognitione hominum eſt remotiſſimus; Flumina autem, quorum fontes noti eſſe dicuntur, alicubi iſſe ſub terras, & poſt tractus prolixarum regionum locis aliis erupiſſe. Nam hoc ſolere nonnullas aquas facere quis ignorat?*

Ad tertium dicendum, quod locus ille ſecluſus eſt a noſtra habitatione aliquibus impedimentis vel montium, vel marium, vel alicujus æſtuoſæ regionis, quæ pertranſiri non poteſt. Et ideo ſcriptores locorum de hoc loco mentionem non fecerunt.

Ad quartum dicendum, quod lignum vitæ eſt quædam materialis arbor, ſic dicta, quia ejus fructus habebat virtutem conſervandi vitam, ut ſupra dictum eſt. (*q.* 97. *a.* 4.) Et tamen aliquid ſignificabat ſpiritualiter: Sicut & Petra in deſerto fuit aliquid materiale; & tamen ſignificavit Chriſtum. Similiter etiam lignum ſcientiæ boni, & mali materialis arbor fuit, ſic nominata propter eventum futurum: quia poſt ejus eſum homo per experimentum pœnæ didicit, quid intereſſet inter obedientiæ bonum, & inobedientiæ malum: & tamen ſpiritualiter potuit ſignificare liberum arbitrium, ut quidam dicunt.

Ad quintum dicendum, quod ſecundum Auguſt. (5. *ſuper Gen. ad li. c.* 5. *& li.* 8. *c.* 3. *tom.* 3.) tertio die productæ ſunt plantæ non in actu, ſed ſecundum quaſdam rationes ſeminales: ſed poſt opera ſex dierum productæ ſunt plantæ tam paradiſi, quam aliæ in actu. Secundum alios vero ſanctos oportet dicere, quod omnes plantæ productæ ſunt in actu tertio die, & etiam ligna paradiſi. Sed quod dicitur de plantatione lignorum paradiſi poſt opera ſex dierum, intelligitur per recapitulationem eſſe dictum. Unde litera noſtra habet: *Plantaverat Dominus Deus paradiſum voluptatis a principio.*

AP-

APPENDIX.

Ex articulo habes *primo*: quomodo per rationem oſtendas; merito ſcripturam virtualiter inſinuaſſe, quod paradiſus iſte ſit locus corporeus. Inſinuavit autem hoc tunc, quando Gen. 5. dixit : *Facti ſunt omnes dies Enoch* 365. *anni*, *ambulavitque cum Deo*, *& non apparuit*, *quia tulit eum Deus*. Item, quando 4. Reg. 2. dixit : *Ecce currus igneus*, *& equi ignei*, *& aſcendit Helias per turbinem in cœlum*. Item quando ait Hebr. 11. *Enoch translatus eſt*, *ne videret mortem*, *& non inveniebatur*, *quia tranſtulit illum Deus*. In locis enim iſtis (ſecundum expoſitionem ſanctorum Patrum) Heliam, & Enochum in paradiſum, ab Adamo pro ſtatu innocentiæ inhabitatum, fuiſſe translatos teſtatur ſacrum eloquium. Nec obſtat, quod in cœlum dicatur Helias evectus: quoniam cœlum ibi ſtat pro loco eminentiori aliis locis ſenſibilibus, vel pro cœlo aereo, vel pro re aliqua ſimilitudinem habente cum cælo. Nam locus paradiſi hujus eſt aliis locis eminentior, cum ſit aere temperatiſſimo, puriſſimoque circumfulgens: & in locum illum portatus eſt Helias mediis curru, & equis igneis per aerem Heliſæo admodum ſuperiorem. Unde & locus ipſe propter ſimilitudinem, quam habet cum cœlo, dictus eſt a Beda pertingere uſque ad lunarem globum, ut in reſponſo ad *primum* patet. Locum itaque illum eſſe nunc habitationem hominum mortalium, per auctoritates præmiſſas dixit ſcriptura: & conſequenter illum eſſe quidem corporeum per eaſdem notificavit. Scit enim, quod, *quæcumque ſunt a Deo*, *ordinata ſunt*: & per conſequens, quod locus, & locatum debent proportionari. Cum ergo locata ipſa, ſcilicet Helias, & Enoch, ſint corporea, & (quod magis urget) mortalia, mortalibuſque rebus non ſit proportionatus locus ſpiritualis tantum: patet, quod his auctoritatibus ſacra ſcriptura ſubtiliter docuit, quod paradiſus Adamo pro ſtatu innocentiæ ad habitandum collatus eſt locus corporeus. Quod autem Enoch, & Helias ſint adhuc mortales, patet Apoc. 11. ubi a Deo dicitur : *Dabo duobus teſtibus meis*, *& prophetabunt diebus mille ducentis ſexaginta*, *amicti ſaccis*: *Hi ſunt duæ olivæ*, *& duo candelabra in conſpectu Domini ſtantes*, &c. *&*, *cum finierint teſtimonium ſuum*, *beſtia faciet adverſus eos bellum*, *& vincet illos*, *& occidet eos*; *& corpora eorum jacebunt in plateis civitatis*

tatis magnæ, &c. Hæc Apocalypſis. Per hos vero duos teſtes, Heliam, & Enochum intelligunt SS. Patres, atque Doctores. *Secundo* habes: quomodo per rationem hujuſmodi auctoritates in principio dictas pro quanto locum paradiſi dicunt corporeum, & intelligas, & declares, & probes. *Tertio* habes conſequenter, ex auctoritatibus ſcilicet hujuſmodi: quomodo illud dictum *Marcionis*, Enoch apud inferos manere, eo, quod ad Chriſtum non acceſſerit, & pro hæreſi cognoſcas, & pro tali condemnes. Sed de hoc *art. ſequenti ad tertium* fuſius, & in Veritatibus aureis ſuper legem veterem, *Geneſ. 5. concluſ. 5. Quarto* vides: quomodo, &c.

ARTICULUS II. 497

Utrum Paradiſus fuerit locus conveniens habitationi humanæ.

2. d. 20. a. 5. cor. & op. 2. c. 192.

AD Secundum ſic proceditur. Videtur, quod Paradiſus non fuerit locus conveniens habitationi humanæ. Homo enim, & angelus ſimiliter ad beatitudinem ordinantur: ſed angelus ſtatim a principio factus eſt habitator loci beatorum, ſcilicet cœli empyrei. ergo etiam ibi debuit inſtitui habitatio hominis.

2. Præterea. Si locus aliquis debetur homini, aut debetur ei ratione animæ, aut ratione corporis: Si ratione animæ, debetur ei pro loco cœlum, qui videtur eſſe locus naturalis animæ, cum omnibus inſitus ſit appetitus cœli: Ratione autem corporis non debetur ei alius locus, quam aliis animalibus. Ergo paradiſus nullo modo fuit locus conveniens habitationi humanæ.

3. Præterea. Fruſtra eſt locus, in quo nullum locatum continetur: ſed poſt peccatum paradiſus non eſt locus habitationis humanæ. ergo ſi eſt locus habitationi humanæ congruus, in vanum videtur a Deo inſtitutus fuiſſe.

4. Præterea. Homini, cum ſit temperatæ complexionis, congruus eſt locus temperatus: Sed locus paradiſi non eſt locus temperatus. dicitur enim eſſe ſub æquinoctiali circulo, qui locus videtur eſſe calidiſſimus, cum bis in anno Sol tranſeat ſuper ſummitatem capitum eorum, qui ibi habitant. Ergo paradiſus non eſt locus congruus habitationi humanæ.

Sed Contra eſt, quod Damaſc. dicit de paradiſo, (*l.* 2. *ort. fid. cap.* 11. *circa princ.*) quod eſt *divina regio*, *& digna ejus*, *qui ſecundum imaginem Dei erat*, *converſatio*.

Reſpondeo dicendum, quod, ſicut ſupra dictum eſt, (*qu.* 97. *a.* 4.) homo ſic erat incorruptibilis, & immortalis, non quia corpus ejus diſpoſitionem incorruptibilitatis haberet, ſed quia inerat animæ vis quædam ad præſervandum corpus a corruptione. Corrumpi autem poteſt corpus humanum & ab interiori, & ab exteriori: Ab interiori quidem corrumpitur per conſumptionem humidi, & per ſenectutem, ut ſupra dictum eſt: (*loc. cit.*) cui corruptioni occurrere poterat primus homo per eſum ciborum: Inter ea vero, quæ exterius corrumpunt, præcipuum videtur eſſe diſtemperatus aer: unde huic corruptioni maxime occurritur, per temperiem aeris: In paradiſo autem utrumque invenitur: quia, ut Damaſ. dicit, (*loc. ſup. cit.*) eſt locus *temperato*, *& tenuiſſimo*, *& puriſſimo aere circumfulgens*, *plantis ſemper floridis comatus*. Unde manifeſtum eſt, quod *Paradiſus eſt locus conveniens habitationi humanæ ſecundum primæ immortalitatis ſtatum*.

Ad primum ergo dicendum, quod cœlum empyreum eſt ſupremum corporalium locorum, & eſt extra omnem mutabilitatem. Et quantum ad primum horum eſt locus congruus naturæ angelicæ: quia, ſicut Auguſt. dicit in 3. de Trinit. (*cap.* 4. *to.* 3.) *Deus regit creaturam corporalem per ſpiritualem*. Unde conveniens eſt, quod ſpiritualis natura ſit ſupra omnem corporalem conſtituta, ſicut ei præſidens. Quantum autem ad ſecundum, convenit ſtatui beatitudinis, qui eſt firmatus in ſumma ſtabilitate. Sic igitur locus beatitudinis congruit angelo ſecundum naturam ſuam: Unde ibi creatus eſt: Non autem congruit homini ſecundum ſuam naturam, cum non præſideat toti corporali creaturæ per modum gubernationis; ſed competit ei ſolum ratione beatitudinis. Unde non eſt poſitus a principio in cœlo empyreo: ſed illuc transferendus erat in ſtatu finalis beatitudinis.

Ad ſecundum dicendum, quod ridiculum eſt dicere, quod animæ, aut alicui ſpirituali ſubſtantiæ ſit aliquis locus naturalis: ſed per congruentiam quandam aliquis ſpecialis locus creaturæ ſpirituali attribuitur. Paradiſus enim terreſtris erat locus congruens homini, & quantum ad animam, & quantum ad corpus; inquantum ſcilicet in anima erat vis præ-

ſer-

ſervandi corpus humanum a corruptione: quod non competebat aliis animalibus. Et ideo, ut Damaſ. dicit, (*loc. cit. in arg. ſed con.*) *in paradiſo nullum irrationalium habitabat*: licet ex quadam diſpenſatione animalia fuerint illuc divinitus adducta ad Adam, & ſerpens illuc acceſſerit per operationem diaboli.

Ad tertium dicendum quod non propter hoc locus eſt fruſtra, quia non eſt ibi hominum habitatio poſt peccatum: ſicut etiam non fruſtra fuit homini attributa immortalitas quædam, quam conſervaturus non erat. Per hujuſmodi enim oſtenditur benignitas Dei ad hominem, & quid homo peccando amiſerit: Quamvis (ut dicitur) nunc Enoc, & Elias in illo paradiſo habitent.

Ad quartum dicendum, quod illi, qui dicunt, paradiſum eſſe ſub circulo æquinoctiali, opinantur ſub circulo illo eſſe locum temperatiſſimum propter æqualitatem dierum, & noctium omni tempore: & quia Sol nunquam multum ab eis elongatur, ut ſit apud eos ſuperabundantia frigoris; nec iterum eſt apud eos, ut dicunt, ſuperabundantia caloris: quia etſi Sol pertranſeat ſuper eorum capita, non tamen diu moratur ibi in hac diſpoſitione. Ariſtoteles tamen in l. 2. Meteor. expreſſe dicit, (*cap.* 5. *to.* 2.) quod regio illa eſt inhabitabilis propter æſtum. quod videtur probabilius: quia terræ, per quas nunquam ſol pertranſit, in directum capitis, ſunt intemperatæ in calore propter ſolam vicinitatem ſolis. Quicquid autem de hoc ſit, credendum eſt, paradiſum in loco temperatiſſimo conſtitutum eſſe, vel ſub æquinoctiali, vel alibi.

APPENDIX.

EX articulo habes *primo*: quomodo per rationem oſtendas, merito ſcripturam virtualiter dicere, quod paradiſus erat locus habitationi humanæ conveniens. Hoc vero tunc dicit: quando 2. Geneſ. ait: *Tulit Dominus Deus hominem, & poſuit eum in paradiſo voluptatis*: ſcit enim ſcriptura, quod Deus nihil inconvenienter, immo quod omnia convenientiſſime facit. Nec obſtat, ſi dicatur; hoc ex parte hominis fuiſſe inconveniens, licet ex parte Dei, ut tactum eſt, fuerit convenientiſſimum: quoniam hoc ipſum, quod objicitur, negatur. ſi enim locus paradiſi fuiſſet inconveniens habitationi humanæ ex parte hominis: nonne mox ex poſitione hac patet, quod pœna quædam parentibus primis fuiſſet iſte locus?

cus? Hoc vero abſurdum eſt, quod in ſtatu innocentiæ pœna fuerit homini data, antequam committeret culpam: ut patet *q.* 94. *ar.* 4. *&* *q.* 95. *ar.* 2. *&* *q.* 96. *ar.* 4. *&* *q.* 97. *ar.* 2. Expreſſum etiam voluiſſe videtur ſcriptura, quod in ſtatu illo innocentiæ nihil erat pœnale homini; quando poſt primorum parentum formationem, & paradiſi inhabitationem Geneſ. 2. ſubjunxit; *Erat uterque nudus, & non erubeſcebant*. Ac ſi dicatur:] Nec etiam rubor, qui eſt quædam pœna, in ſtatu illo erat; ſed omnia homini, ſine aliquo incommodo, erant pacatiſſima, atque decentiſſima. Ex hoc dicto ſcripturæ, ut pauliſper digrediamur, nunquam non tibi apertiſſimum relinquitur, quod ex nuditate hominum ſexu diverſorum in cœleſti patria non conſurget aliquis vel minimus rubor, nec minima indecentia, nec minima carnis titillatio, nec minima impuritatis umbra, vel cogitatio? Ecce: parentes noſtri primi videbant ſe invicem nudos, non enim erant cæci, nec ignorantes, *quæſt.* 101. *ar.* 1. non tamen de hoc erubeſcebant. Quare? Quia gratia innocentiæ nuditatem ipſam corporalem pro indecenti aliquo ipſos apprehendere, vel inde mali quippiam excogitare, non ſinebat. Cum igitur gratia, & innocentia admodum major hominibus aderit, quæ utique in cœleſti paradiſo perpetua erit: quomodo tunc erubeſcent, aut mali quippiam vel umbratice ſuſpicabuntur beati ex eo, quod nudi ſunt? Abſit a ſapientum cordibus ſiniſtra hæc cogitatio. *Sed animalis homo non percipit ea, quæ ſunt ſpiritus Dei: ſtultitia enim eſt illi, & non poteſt intelligere; quia ſpiritualiter examinatur*, 1. Cor. 2. Faciunt hæc ad appendicis quædam dicta in calce *ar.* 2. ſupra. *Secundo* habes: quomodo per rationem ſcripturam præmiſſam, ly *tulit Dominus Deus*, &c. pro quanto paradiſum terreſtrem dicunt fuiſſe homini congruam habitationem, & intelligas, & declares, & probes. *Tertio* vides: quomodo ex his, &c.

ARTICULUS III. 498

Utrum homo ſit poſitus in paradiſo, ut operaretur, & cuſtodiret illum.

AD Tertium ſic proceditur. Videtur, quod homo non ſit poſitus in paradiſo, ut operaretur, & cuſtodiret illum. Quod enim introductum eſt in pœnam peccati, non fuiſſet in paradiſo in ſtatu innocentiæ: ſed agricultura introducta eſt in pœnam peccati,

cati, ut dicitur Geneſ. 3. ergo homo non fuit poſitus in paradiſo, ut operaretur ibi.

2. Præterea. Cuſtodia non eſt neceſſaria, ubi non timetur violentus invaſor: ſed in paradiſo nullus timebatur violentus invaſor: ergo non erat neceſſarium, ut paradiſum cuſtodiret.

3. Præterea. Si homo poſitus eſt in paradiſo, ut operaretur, & cuſtodiret ipſum, videtur ſequi, quod homo factus ſit propter paradiſum, & non e converſo, quod videtur eſſe falſum. ergo homo non eſt poſitus in paradiſo, ut operaretur, & cuſtodiret illum.

Sed Contra eſt, quod dicitur Gen. 2. *Tulit Dominus Deus hominem, & poſuit illum in paradiſo voluptatis, ut operaretur, & cuſtodiret illum.*

Reſpondeo dicendum, quod, ſicut Auguſt. dicit 8. ſuper Geneſ. ad lit. (*c.* 10. *tom.* 3.) *verbum iſtud Geneſis dupliciter poteſt intelligi. Uno modo* ſic, quod Deus poſuit hominem in paradiſo, ut ipſe Deus operaretur, & cuſtodiret hominem: *Operaretur*, inquam, juſtificando ipſum, cujus operatio ſi ab homine ceſſet, continuo obtenebratur, ſicut aer obtenebratur, ſi ceſſet influentia luminis: *Ut cuſtodiret* vero ab omni corruptione, & malo. *Alio modo* poteſt intelligi, ut homo operaretur, & cuſtodiret paradiſum. Nec tamen illa operatio eſſet laborioſa, ſicut poſt peccatum: ſed fuiſſet jucunda propter experientiam virtutis naturæ. Cuſtodia etiam illa non eſſet contra invaſorem; ſed eſſet ad hoc, quod homo ſibi paradiſum cuſtodiret, ne ipſum peccando amitteret. Et hoc totum in bonum hominis cedebat. Et ſic paradiſus ordinatur ad bonum hominis, & non e converſo.

Et per hoc patet reſponſio ad Objecta.

APPENDIX.

EX articulo habes *primo*: quomodo per rationem ſcriptura Geneſ. veſtitam deſtruas errorem *Antiaſiſtarum* dicentium, operationem manuum, uti malignam, eſſe rejiciendam. Vides enim hic, quod Deus volebat, Adamum operari paradiſum, ideſt, paradiſi terram, ne remaneret occioſus, colere, & conſequenter operationi manuum inſiſtere. Non ergo, uti maligna, eſt a bonis operatio manuum rejicienda; alioquin nec Deus hanc approbaſſet, nec ipſam, velut ſtatui innocentiæ congruentem. Adamo injunxiſſet. Quid? Per ipſam manuum operationem paradiſum ſibiipſi homo cuſtodiebat, & ſeipſum in

in illo conſervabat. *Ut operaretur*, inquit, *& cuſtodiret illum*. Non tantum, *ut operaretur*, ait, ſed, *ut cuſtodiret illum*, adjunxit, per hoc innuere volens, quod operatio ipſa manualis erat via bona ad cuſtodiendum ſibi paradiſum, & conſervandum ſe in illo. *Secundo* habes: quomodo a fortiori damnatam merito per eandem rationem, & ſcripturam videas hæreſim *Beguinarum*, & *Begardorum* dicentium: opera nulla bona debet facere homo, cum ad ultimum ſtatum perfectionis venerit. Item imperfecti hominis eſſe, in operibus virtutum ſe exercere. Ecce enim, quod primus homo eſt in ſtatu perfectionis ultimo, accipiendo ultimum, ſecundum quod *Begardi* accipiunt, ideſt, potens haberi in via. Nam ventoſi hi hæretici ad ſtatum perfectionis ſe veniſſe arbitrabantur, quinimmo in ſtatu illo innocentiæ nunquam a viatoribus puris totaliter recuperato, & tamen illi Deus opus bonum faciendum mandat, illum ſeſe in operibus virtutum exercere præcipit. Non enim ſolum operatio manuum per ly *operaretur* intelligenda eſt: ſed etiam operatio virtutum, quaſi dicat, ut operaretur opera conformia paradiſo. Credendum namque videtur, quod ex multiformi pulchritudine paradiſi viſa primus homo contemplaturus eſſet pulchritudinem, magnitudinem, bonitatem, &c. ac beneficia plurima Dei, & quod horum omnium contemplatio, ut ab homine debita fieri, a Deo ſub ly *operaretur* intenta fuerit, & quod ad hunc finem, ut prædicta, ſimiliaque contemplaretur homo, ipſum in paradiſo poſuerit. Immo, quo magis contemplatio præmiſſa nobilior, fini ultimo, ideſt, beatitudini, in quam transferendus erat, propinquior, atque ſimilior eſt, eo magis de intentione Dei ſub ly *operaretur* incluſam illam contemplationem eſſe, ratio dictat. *Tertio* habes: quomodo per eandem rationem, ſcripturamque merito hæreſim *Lutheri* interimas dicentis, opera bona propria, ut a Spirituſancto piorum corda inhabitante, eſſe peccata. Ecce Adam propriam, & bonam a Spirituſancto actus operationem facit, vel facturus erat, & hoc illi Deus juſſerat. Nunquid Deus peccata præcipit? Abſit. Nunquid Adam antequam vel animi contra Deum elatione, vel pomi comeſtione peccaret, peccavit? Novum prorſus, & a ſæculo non auditum. Nunquid Adam, mandanti Deo, ut operaretur, obediens, aut obedire intendens peccavit; Quis, niſi in reprobum maxime ſenſum datus, hoc dicat? Homo enim gratia veſtitus, Deo obediens, vel certe veraciter obedire volens, ex hoc me-

meretur vitam æternam, tantum abeſt, ut tunc peccet. Cæterum ſuo loco de operibus adducentur concilia ſacra contra prædictos errantes. Item damnantur a Veritatibus aureis ſuper totam legem veterem *Gen. 2. concluſ. 6. 7.* Porro in damnationem prædictorum majorem, ex omnibus conclude, quod opera bona ſunt neceſſaria ad ſalutem, quando aperte vides, Adamum innocentem debere, & hoc ex divino mandato, operari, ut paradiſum ſibi cuſtodiat. *Quarto* vides: quomodo ex his viciſſim Angelica doctrina præſens declaretur, &c.

ARTICULUS IV. 499

Utrum homo factus fuerit in Paradiſo.

AD Quartum ſic proceditur. Videtur, quod homo factus fuerit in paradiſo. Angelus enim in loco ſuæ habitationis creatus fuit, ſcilicet in cœlo empyreo, ſed paradiſus fuit locus congruus habitationi humanæ ante peccatum. ergo videtur, quod in paradiſo homo debuit fieri.

2. Præterea. Alia animalia conſervantur in loco ſuæ generationis; ſicut piſces in aquis, & animalia greſſibilia in terra, unde producta ſunt: homo autem conſervatus fuiſſet in paradiſo, ut dictum eſt. (*q. 97. a. 4.*) ergo in paradiſo fieri debuit.

3. Præterea. Mulier in paradiſo facta fuit; ſed vir dignior eſt muliere. ergo multo magis vir debuit fieri in paradiſo.

Sed Contra eſt, quod dicitur Geneſ. 2. *Tulit Deus hominem, & poſuit eum in paradiſo.*

Reſpondeo dicendum, quod paradiſus fuit locus congruus habitationi humanæ quantum ad incorruptionem primi ſtatus. Incorruptio autem illa non erat hominis ſecundum naturam, ſed ex ſupernaturali Dei dono. Ut ergo hoc gratiæ Dei imputaretur, non humanæ naturæ, *Deus hominem extra paradiſum fecit; & poſtea ipſum in paradiſo poſuit, ut habitaret ibi toto tempore animalis vitæ, poſtmodum, cum ſpiritualem vitam adeptus eſſet, transferendus in cœlum.*

Ad primum ergo dicendum, quod cœlum empyreum eſt locus congruus angelis quantum ad eorum naturam, & ideo ibi ſunt creati.

Et ſimiliter dicendum ad Secundum. Loca enim illa congruunt animalibus ſecundum ſuam naturam.

Ad tertium dicendum, quod mulier facta fuit in paradiſo, non propter dignitatem ſuam, ſed propter

di-

dignitatem principii, ex quo corpus ejus formabatur: Et ſimiliter filii in paradiſo fuiſſent nati, in quo parentes jam erant poſiti.

A P P E N D I X.

EX articulo habes *primo*: quomodo per rationem oſtendas, recte dictum a Gen. ſecundo fuiſſe, *plantaverat autem Dominus Deus paradiſum voluptatis, in quo poſuit hominem, quem formaverat.* Dicit enim per hoc ſcriptura, quod primus homo fuit factus extra paradiſum, non in paradiſo. Vide aliqua ſupra *art. 2. hujus q.* *Secundo* habes: quomodo per rationem ſcripturam prædictam, pro quanto Adamum dicit non in paradiſo factum, & intelligas, & declares, & probes. *Tertio* vides: quomodo, &c.

Q U Æ S T I O CIII.

De gubernatione rerum in communi, in octo articulos diviſa.

POſtquam præmiſſum eſt de creatione rerum, & diſtinctione earum, reſtat nunc *tertio* conſiderandum de rerum gubernatione. Et *primo* in communi. *Secundo* in ſpeciali de effectibus gubernationis.

Circa primum quæruntur octo.

Primo. Utrum mundus ab aliquo gubernetur.
Secundo. Quis ſit finis gubernationis ipſius.
Tertio. Utrum gubernetur ab uno.
Quarto. De effectibus gubernationis.
Quinto. Utrum omnia divinæ gubernationi ſubſint.
Sexto. Utrum omnia immediate gubernentur a Deo.
Septimo. Utrum divina gubernatio caſſetur in aliquo.
Octavo. Utrum aliquid divinæ providentiæ contranitatur.

AR-

ARTICULUS I. 500

Utrum mundus gubernetur ab aliquo.

1. 2. *q.* 91. *a.* 3. *cor.* & 1. *d.* 3. *q.* 1. *a.* 2. & 3. *cont. c.* 64. & *ver. q.* 5. *a.* 2. & 3. *cor.*

AD Primum ſic proceditur. Videtur, quod mundus non gubernetur ab aliquo. Illorum enim eſt gubernari, quæ moventur, vel operantur propter finem: ſed res naturales, quæ ſunt magna pars mundi, non moventur, aut operantur propter finem; quia non cognoſcunt finem. ergo mundus non gubernatur.

2. Præterea. Eorum eſt proprie gubernari, quæ ad aliquid moventur: ſed mundus non videtur ad aliquid moveri, ſed in ſe ſtabilitatem habet. ergo non gubernatur.

3. Præterea. Id, quod in ſe habet neceſſitatem, qua determinatur ad unum, non indiget exteriori gubernante: ſed principaliores mundi partes quadam neceſſitate determinantur ad unum in ſuis actibus, & motibus. ergo mundus gubernatione non indiget.

Sed Contra eſt, quod dicitur Sap. 14. *Tu autem, pater, gubernas omnia providentia.* & Boet. dicit in lib. 3. de conſ. (*metro* 9.) *O qui perpetua mundum ratione gubernas.*

Reſpondeo dicendum, quod quidam antiqui Philoſophi gubernationem mundo ſubtraxerunt, dicentes, omnia fortuito agi.

Sed *hæc poſitio oſtenditur eſſe impoſſibilis ex duobus. Primo* quidem ex eo, quod apparet in ipſis rebus. Videmus enim in rebus naturalibus provenire quod melius eſt, aut ſemper, aut in pluribus. quod non contingeret, niſi per aliquam providentiam res naturales dirigerentur ad finem boni, quod eſt gubernare. Unde ipſe ordo certus rerum manifeſte demonſtrat gubernationem mundi: Sicut, ſi quis intraret domum bene ordinatam, ex ipſa domus ordinatione ordinatoris rationem perpenderet, ut ab Ariſt. dictum Tullius introducit in lib. 2. de natura deor. (*vel potius ut a Cleanthe, aliquant. a princip. Ariſt. tamen quid ſimile habet* 12. *Met. tex.* 52. *to.* 3.) *Secundo* autem apparet idem ex conſideratione divinæ bonitatis, per quam res in eſſe productæ ſunt, ut ex ſupradictis patet. (*qu.* 19. *ar.* 4. *ad* 1. & *q.* 44. *a.* 1. & 2.) Cum enim *opti-*

mi ſit optima producere, non convenit ſummæ Dei bonitati, quod res productas ad perfectum non perducat. Ultima autem perfectio eſt uniuſcujuſque in conſecutione finis: Unde ad divinam bonitatem pertinet, ut, ſicut produxit res in eſſe, ita etiam eas ad finem perducat, quod eſt gubernare.

Ad primum ergo dicendum, quod aliquid movetur, vel operatur propter finem *dupliciter*. *Uno modo*, ſicut agens ſeipſum in finem: ut homo, & aliæ creaturæ rationales: Et talium eſt cognoſcere rationem finis, & eorum, quæ ſunt ad finem. *Alio modo* aliquid dicitur operari, vel moveri propter finem, quaſi ab aliquo actum, vel directum in finem: ſicut ſagitta movetur directa ad ſignum a ſagittante, qui cognoſcit finem, non autem ſagitta. Unde, ſicut motus ſagittæ ad determinatum finem demonſtrat aperte, quod ſagitta dirigitur ab aliquo cognoſcente: ita certus curſus naturalium rerum cognitione carentium manifeſte declarat, mundum ratione aliqua gubernari.

Ad ſecundum dicendum, quod in omnibus rebus creatis eſt aliquid ſtabile, ad minus prima materia; & aliquid ad motum pertinens, ut ſub motu etiam operationem comprehendamus. Et quantum ad utrumque res indigent gubernatione: quia hoc ipſum quod in rebus eſt ſtabile, in nihilum decideret, quia ex nihilo eſt, niſi manu gubernatoris ſervaretur, ut infra patebit. (*q.* 104. *a.* 1.)

Ad tertium dicendum, quod neceſſitas naturalis inhærens rebus, quæ determinantur ad unum, eſt impreſſio quædam Dei dirigentis ad finem: ſicut neceſſitas, qua ſagitta agitur, ut ad certum ſignum tendat, eſt impreſſio ſagittantis, & non ſagittæ. Sed in hoc differt, quia id, quod creaturæ a Deo recipiunt, eſt earum natura: Quod autem ab homine rebus naturalibus imprimitur, præter earum naturam, ad violentiam pertinet. Unde ſicut neceſſitas violentiæ in motu ſagittæ demonſtrat ſagittantis directionem: ita neceſſitas naturalis creaturarum demonſtrat divinæ providentiæ gubernationem.

A P P E N D I X.

HInc habes *primo:* quomodo per rationem interimas hæreſim quorundam *Judæorum*, qui *Baſmothæi* vocantur, ut refert Papa *Clemens lib. 6. conſtitutionum Apoſtolicarum capitulo 6.* tollentium providentiam, affirmando fortuito caſu omnia conſta-

ſtare. *Secundo* habes: quomodo per rationem oſtendas, hanc recte damnari a ſcripturis Sap. 14. *Tu autem pater, gubernas omnia providentia*, vel *tua autem, pater, providentia omnia gubernat*. Item a, &c. ut *q.* 8. *a.* 3. *&* *q.* 22. *a.* 2. Vide ibi pulchras, & multas prædicti erroris damnationes. Nam providentia, & gubernatio in idem redeunt: & ideo dicta ibi *q.* 22. ad hanc quæſtionem etiam faciunt. *Tertio* habes: quomodo per rationem ſcripturam præmiſſam cum ſimilibus, pro quanto mundum ab aliquo gubernari fatentur, & intelligas, & declares & probes. *Quarto* vides: quomodo, &c.

ARTICULUS II. 501

Utrum finis gubernationis mundi ſit aliquid extra mundum.

12. *q.* 1. *ar.* 8. *&* 3. *con. c.* 17. 25. *&* 27. *fin.*

AD Secundum ſic proceditur. Videtur, quod finis gubernationis mundi non ſit aliquid extra mundum exiſtens. Illud enim eſt finis gubernationis rei, ad quod res gubernata perducitur: Sed illud, ad quod res aliqua perducitur, eſt aliquod bonum in ipſa re: ſicut infirmus perducitur ad ſanitatem, quę eſt aliquod bonum in ipſo. Ergo finis gubernationis rerum non eſt aliquod bonum extrinſecum, ſed aliquod bonum in ipſis rebus exiſtens.

2. Præterea. Phil. dicit 1. Ethicor. (*c.* 1. *to.* 5.) quod *finium quidam ſunt operationes*, *quidam opera*, ideſt operata: Sed nihil extrinſecum a toto univerſo poteſt eſſe operatum, operatio autem eſt in ipſis operantibus. Ergo nihil extrinſecum poteſt eſſe finis gubernationis rerum.

3. Præterea. Bonum multitudinis videtur eſſe ordo, & pax, quæ eſt *tranquillitas ordinis*, ut Aug. dicit 19. de Civ. Dei; (*cap.* 13. *in prin. tom.* 5.) Sed mundus in quadam rerum multitudine conſiſtit. Ergo finis gubernationis mundi eſt pacificus ordo, qui eſt in ipſis rebus. Non ergo finis gubernationis rerum eſt quoddam bonum extrinſecum.

Sed Contra eſt, quod dicitur Proverb. 16. *Univerſa propter ſe operatus eſt Dominus*: Ipſe autem eſt extra totum ordinem univerſi. ergo finis rerum eſt quoddam bonum extrinſecum.

Reſpondeo dicendum, quod, cum finis reſpondeat principio, non poteſt fieri, ut principio cognito, quis ſit rerum finis ignoretur. Cum igitur princi-

 pium

pium rerum ſit aliquid extrinſecum a toto univerſo, ſcilicet Deus, ut ex ſupra dictis patet, (*q.* 19. *a.* 4. *&* *q.* 44. *a.* 1. *&* 2.) neceſſe eſt, quod etiam finis rerum ſit quoddam bonum extrinſecum. Et hoc ratione apparet. Manifeſtum eſt enim, quod bonum habet rationem finis. Unde finis particularis alicujus rei eſt quoddam bonum particulare: finis autem univerſalis rerum omnium eſt quoddam bonum univerſale. Bonum autem univerſale eſt, quod eſt per ſe, & per ſuam eſſentiam bonum, quod eſt ipſa eſſentia bonitatis: Bonum autem particulare eſt, quod eſt participative bonum. Manifeſtum eſt autem, quod in tota univerſitate creaturarum nullum eſt bonum, quod non ſit participative bonum. Unde *illud bonum, quod eſt finis totius univerſi oportet quod ſit extrinſecum a toto univerſo.*

Ad primum ergo dicendum, quod bonum aliquod conſequimur *multipliciter*. *Uno modo*, ſicut formam in nobis exiſtentem; ut ſanitatem, aut ſcientiam. *Alio modo*, ut aliquid per nos operatum; ſicut ædificator conſequitur finem faciendo domum. *Alio modo*, ſicut aliquod bonum habitum, vel poſſeſſum; ut ille qui emit, conſequitur finem poſſidendo agrum. Unde nihil prohibet, illud, ad quod perducitur univerſum, eſſe quoddam bonum extrinſecum.

Ad ſecundum dicendum, quod Philoſophus loquitur de finibus artium: Quarum *quædam* habent pro finibus operationes ipſas: ſicut cithariſtæ finis eſt citharizare: *Quædam* vero habent pro fine quoddam operatum: ſicut ædificatoris finis non eſt ædificare, ſed domus. Contingit autem, aliquid extrinſecum eſſe finem non ſolum ſicut operatum, ſed etiam ſicut poſſeſſum, ſeu habitum, vel etiam ceu repræſentatum: ſicut ſi dicamus, quod Hercules eſt finis imaginis, quæ fit ad eum repræſentandum. Sic igitur poteſt dici, quod bonum extrinſecum a toto univerſo eſt finis gubernationis rerum, ſicut habitum, & repræſentatum: quia ad hoc unaquæque res tendit, ut participet ipſum, & aſſimiletur ei, quantum poteſt.

Ad tertium dicendum, quod finis quidem univerſi eſt aliquod bonum in ipſo exiſtens, ſcilicet ordo ipſius univerſi. Hoc autem bonum non eſt ultimus finis, ſed ordinatur ad bonum extrinſecum, ut ad ultimum finem: Sicut etiam ordo exercitus ordinatur ad ducem, ut dicitur in 12. Met. (*te.* 52. *to.* 3.)

A P-

A P P E N D I X.

EX articulo habes *primo:* quomodo per rationem oſtendas, recte dictum virtualiter a ſcripturis, quod finis gubernationis mundi eſt aliquid extra mundum exiſtens. Dixit autem hoc tunc, quando Prover. 16. ait, *univerſa propter ſemetipſum operatus eſt Dominus*. Quis enim neſciat, Deum eſſe quid extrinſecum mundo, ſupra *q.* 3. *ar.* 5. Item *Secundo* habes: quomodo per rationem oſtendas, philoſophum recte dixiſſe in 12. Met. quod finis gubernationis mundi eſt aliquid extra mundum, ſcilicet Deus, dum ibi ait: *unus ergo princeps, a quo dependet cœlum, & tota natura*. Omnes enim expoſitores ejus conveniunt in hoc, quod ab illo principe tota natura dependet in ratione finis, ſecundum philoſophum. *Tertio* habes: quomodo per rationem prædictas & ſcripturæ, & philoſophi auctoritates, necnon, ſi quæ ſunt ſimiles: id, quod ubique intelligito, atque ſervato, inquantum finem mundi ponunt aliquod extrinſecum, & intelligas, & declares, & probes. Circa præmiſſa tamen diligenter vide, ne erres, intelligendo bonas literas in ſenſu falſo. Caveto igitur in his ſenſum *Almarici*, qui (ut refert Joan. de Turrecremata *lib. quarto de Eccleſia, capitulo* 35.) dicebat: Deus ideo dicitur finis omnium, quia omnia reverſura ſunt in ipſum, ut in Deo immutabiliter quieſcant, & ut unum individuum, atque immutabile in eo permanebunt. Hunc ejus errorem merito damnavit Papa *Innocentius III.* in Concilio generali apud *Lateranum* celebrato, extra de ſum. Trin. & fid. cathol. *Damnamus*. Ubi de tota doctrina Almarici (ut alibi explicavimus) in calce dicitur: *reprobamus etiam, & condemnamus perverſiſſimum dogma impii Almarici, cujus mentem pater mendacii ſic excæcavit, ut ejus doctrina non tam hæretica, quam inſana cenſenda ſit*. Hæc ibi. Et revera, quis ſani capitis ſenſum prædictum *Almarici* delirium quoddam prorſus a ratione alienum non affirmet? Conſule *q.* 44. *art.* 4. Item *quarto* vides: quomodo ex his, ſimilibuſque, &c.

ARTICULUS III. 502

Utrum mundus gubernetur ab uno.

2. *d.* 1. *q.* 1. *a.* 2. & *ver. q.* 5. *ar.* 2.

AD Tertium ſic proceditur. Videtur, quod mundus non gubernetur ab uno. De cauſa enim per effectus judicamus : Sed in gubernatione rerum apparet, quod res non uniformiter gubernantur, & operantur : *quædam* enim ſunt contingentia, *quædam* vero ex neceſſitate, & ſecundum alias diverſitates. Ergo mundus non gubernatur ab uno.

2. Præterea. Ea, quæ gubernantur ab uno, a ſe invicem non diſſentiunt, niſi propter imperitiam, aut inſipientiam, aut impotentiam gubernantis : quæ a Deo ſunt procul : Sed res creatæ a ſe invicem diſſentiunt, & contra ſe invicem pugnant, ut in contrariis apparet. Non ergo mundus gubernatur ab uno.

3. Præterea. In natura ſemper invenitur, quod melius eſt : ſed *melius eſt ſimul eſſe duos, quam unum*, ut dicitur Eccle. 4. Ergo mundus non gubernatur ab uno, ſed a pluribus.

Sed Contra eſt, quod unum Deum, & unum Dominum confitemur, ſecundum illud Apoſt. 1. ad Cor. 8. *Nobis eſt unus Deus pater, & Dominus unus.* quorum utrumque ad gubernationem pertinet : nam ad dominum pertinet gubernatio ſubditorum ; & Dei nomen ex providentia ſumitur, ut ſupra dictum eſt, (*q.* 13. *ar.* 8.) ergo mundus gubernatur ab uno.

Reſpondeo dicendum, quod *neceſſe eſt dicere, quod mundus ab uno gubernetur*. Cum enim finis gubernationis mundi ſit, quod eſt eſſentialiter bonum, quod eſt optimum, neceſſe eſt, quod mundi gubernatio ſit optima. Optima autem gubernatio eſt quæ ſit per unum. Cujus ratio eſt, quia gubernatio nihil aliud eſt, quam directio gubernatorum ad finem ; qui eſt aliquod bonum : Unitas autem pertinet ad rationem bonitatis, ut Boethius probat in 3. de conſol. (*proſa* 11.) per hoc, quod ſicut omnia deſiderant bonum, ita deſiderant unitatem, ſine qua eſſe non poſſunt. nam *unumquodque intantum eſt, inquantum unum eſt*. Unde videmus quod res repugnant ſuæ diviſioni, quantum poſſunt : & quod diſſolutio uniuſcujuſque rei provenit ex defectu illius rei. Et ideo id, ad quod tendit intentio multitu-

dinem

dinem gubernantis, eſt unitas, ſive pax: Unitatis autem cauſa per ſe eſt unum. Manifeſtum eſt enim, quod plures multa unire, & concordare non poſſunt, niſi ipſi aliquo modo uniantur. Illud autem, quod eſt per ſe unum, poteſt eſſe cauſa unitatis convenientius, quam multi uniti. unde multitudo melius gubernatur per unum, quam per plures. Relinquitur ergo, quod gubernatio mundi, quæ eſt optima, ſit ab uno gubernante. Et hoc eſt, quod Philoſophus dicit 12. Metaph. (*in fin. tom. 3.*) *Entia nolunt diſponi male, nec bonum pluralitas principatuum. unus ergo princeps.*

Ad primum ergo dicendum, quod motus eſt actus mobilis a movente. Difformitas ergo motuum eſt ex diverſitate mobilium, quam requirit perfectio univerſi, ut ſupra dictum eſt, (*qu. 47. ar. 1. & 2. & q. 48. ar. 2.*) non ex diverſitate gubernantium.

Ad ſecundum dicendum, quod contraria, etſi diſſentiant quantum ad fines proximos, conveniunt tamen quantum ad finem ultimum; prout concluduntur ſub uno ordine univerſi.

Ad tertium dicendum, quod in particularibus bonis duo ſunt meliora, quam unum: ſed ei, quod eſt eſſentialiter bonum, non poteſt fieri aliqua additio bonitatis.

A P P E N D I X.

EX art. habes *primo*: quomodo per rationem oſtendas, dictum merito fuiſſe a ſcriptura, quod mundus gubernatur ab uno. Hoc autem dixit de Deo Job. 34. ſic. *Quem conſtituit alium ſuper terram, aut quem poſuit ſuper orbem, quem fabricatus eſt?* Item ſubtiliter in Pſal. 17. ſic: *Quis Deus præter dominum, aut quis Deus præter Deum noſtrum?* Hoc ſiquidem nomen *Deus* eſt nomen gubernationis. Deducitur enim ly *Deus* ſecundum Damaſcenum *lib. 1. c. 12.* a θέειν, quod eſt curare, & fovere univerſa, vel ab αἴθειν, quod eſt ardere: vel a θεᾶσθαι, quod eſt conſiderare omnia. Ergo ly *Deus* eſt nomen providentiæ, cum hæc omnia, ſcilicet, curare, fovere, ardere, conſiderare, ſonent operationem circa aliquid ſic, vel ſic gubernandum. Hinc infer, quod, cum Deus non poſſit non eſſe Deus, non poteſt fieri, quod Deus non habeat omnium rerum gubernationem, ideſt, neceſſe omnino eſt, quod mundus gubernetur ab uno, ſcilicet, a Deo. Ex qua illatione videre etiam mediocriter eruditis, immo & inſipientibus datur, quam toto

cœlo, totaque terra turpiter erraverint, ac errando ignorantia propriæ vocis ſe ſe laborare oſtenderint illi, qui Deum non habere providentiam de omnibus dubitarunt, vel poſuerunt. Vide *qu.* 22. *a.* 2. Hoc enim eſt dubitare, Deum eſſe Deum, vel ponere, Deum non eſſe Deum. Qua dubitatione, vel poſitione quid ignorantius, quid irrationalius, quid ſtolidius? *Secundo* habes: quomodo per rationem ſcripturas præmiſſas, ac ſimiles, pro quanto mundum ab uno gubernari ſtatuunt, & intelligas, & declares, & probes. *Tertio* vides: quomodo, &c.

ARTICULUS IV. 503

Utrum effectus gubernationis ſit unus tantum, & non plures.

AD Quartum ſic proceditur. Videtur, quod effectus gubernationis mundi ſit unus tantum, & non plures. Effectus enim gubernationis eſſe videtur id, quod per gubernationem in rebus gubernatis cauſatur: Hoc autem eſt unum, ſcilicet bonum ordinis, ut in exercitu patet. Ergo gubernationis mundi eſt unus effectus.

2. Præterea. Ab uno natum eſt unum tantum procedere: ſed mundus gubernatur ab uno, ut oſtenſum eſt. (*art. præc.*) ergo & gubernationis effectus eſt unus tantum.

3. Præterea. Si effectus gubernationis non eſt unus tantum, propter unitatem gubernantis, oportet, quod multiplicetur ſecundum multitudinem gubernatorum: hæc autem ſunt nobis innumerabilia. ergo gubernationis effectus non poſſunt comprehendi ſub aliquo certo numero.

Sed Contra eſt, quod Dionyſ. dicit, (*cap.* 12. *de div. nom. lect.* 1.) quod *deitas providentia, & bonitate perfecta omnia continet, & in ſeipſa implet:* Gubernatio autem ad providentiam pertinet. ergo gubernationis divinæ ſunt aliqui determinati effectus.

Reſpondeo dicendum, quod effectus cujuslibet actionis ex fine ejus penſari poteſt, nam per operationem efficitur, ut pertingatur ad finem. Finis autem gubernationis mundi eſt bonum eſſentiale, ad cujus participationem, & aſſimilationem omnia tendunt. Effectus igitur gubernationis poteſt accipi *tripliciter*. *Uno modo* ex parte ipſius finis: Et *ſic eſt unus effectus gubernationis*, ſc. aſſimilari ſummo bono. *Alio modo* poteſt conſiderari effectus gubernatio-

tionis ſecundum ea quibus ad Dei aſſimilationem creatura perducitur: Et *ſic in generali ſunt duo effectus gubernationis*. Creatura enim aſſimilatur Deo quantum ad *duo*, ſcilicet *quantum* ad id, quod Deus bonus eſt, inquantum creatura eſt bona: & *quantum* ad hoc, quod Deus eſt aliis cauſa bonitatis, inquantum una creatura movet aliam ad bonitatem. unde *duo* ſunt effectus gubenationis, ſcilicet *conſervatio* rerum in bono, & *motio* earum ad bonum. *Tertio modo* poteſt conſiderari effectus gubernationis in particulari: Et *ſic ſunt nobis innumerabiles*.

Ad primum ergo dicendum, quod ordo univerſi includit in ſe & conſervationem rerum diverſarum a Deo inſtitutarum, & motionem earum: quia ſecundum hæc duo invenitur ordo in rebus, ſecundum ſcilicet quod una eſt melior alia; & ſecundum quod una ab alia movetur.

Ad alia duo patet reſponſio per ea, quæ dicta ſunt. (*in corp. art.*)

APPENDIX.

EX articulo habes *primo:* quomodo per rationem oſtendas, recte de Deo omnium gubernatore dictum fuiſſe Sapient. 6. *Æqualiter eſt illi cura de omnibus*. Ac ſi aperte ad propoſitum dicat: Gubernationis, ſeu curæ, quam de mundi rebus univerſis habet Deus, finis non eſt alius, & alius, ſed unus, & idem. Vide *q.* 20. *a.* 3. *ad primum*, & *q.* 44. *a.* 4. ut inde juveris ad hujus, & ſequentium rectam intelligentiam, & applicationem in propoſito iſto. Item de Sapientia, quæ Deus eſt, omnium artifice, per intellectumque gubernatrice merito dictum Sap. 7. *Eſt in illa ſpiritus intelligentiæ ſanctus, unicus, multiplex*. Quaſi in propoſito dicat: Gubernationis divinæ ſapientiæ, quæ per intelligentiam mundum ſancte regit, finis eſt & unicus, & multiplex. Item de Deo, poſtquam Sap. 14. dixerat, quod omnia ſua providentia gubernat, dictum recte ibi, *quoniam dediſti in mari viam, & inter fluctus ſemitam firmiſſimam, oſtendens, quoniam potens es ex omnibus ſanare, etiam ſi ſine rate aliquis adeat mare. Sed, ut non eſſent vacua ſapientiæ tuæ opera, propter hoc etiam & exiguo ligno credunt homines animas ſuas, & tranſeuntis mare per ratem liberati ſunt. Sed & ab initio, cum perirent ſuperbi gigantes, ſpes orbis terrarum ad ratem confugiens remiſit ſæculo ſemen nativitatis, quæ manu tua erat gubernata. Benedictum eſt enim lignum, in quo fit* ju-

juſtitia. Hæc ibi. Quaſi, ſad propoſitum applicando, dicatur: Gubernationis, ſeu providentiæ, qua Deus omnia regit, multi ſunt effectus. Puta, ſalvari tuto itinere pedeſtri inter medios fluctus maris, eſt effectus divinæ gubernationis, homines etiam per ratem ſalvari inter fluctus maris, eſt effectus ejuſdem gubernationis: ſuperbos gigantes in diluvio perire, eſt etiam ejus effectus, humani generis ſemen per ratem in eodem diluvio per totum orbem terrarum propagandum eſſe præſervatum, eſt effectus gubernationis ejuſdem, ex his factum eſſe, ut benedicatur lignum, per quod fit juſtitia, ideſt, lignum juſtos ab injuſtis diſcernens. Hoc fuit lignum arcę Noe, & eſt lignum crucis ab arca ipſa lignea figuratum, eſt effectus divinæ gubernationis. Quod ſi pergas legendo totum capitulum illud, aliaſque ſcripturas, videbis ex ſcripturis ipſis colligi, quod effectus gubernationis mundi ſunt ferme innumerabiles, ut dicit *tertia* concluſio. *Secundo* habes: quomodo ſcripturam *Sapien.* 6. pro quanto finem gubernationis adſtruit unum, per rationem *primæ* concluſionis intelligas, declares, probes, & *Sapien. ſeptimo* pro quanto multos eſſe divinæ gubernationis effectus dicit, per rationem *ſecundæ* concluſionis, & *Sapien.* 14. pro quanto innumeros fere, per rationem *tertiæ* concluſionis. *Tertio* vides: quomodo, &c.

ARTICULUS V. 504

Utrum omnia divinæ gubernationi ſubdantur.

Sup. q. 22. a. 2. & 3. & 1. d. 39. q. 2. ar. 1. & 3. cont. c. 64. 94. & 131. & ver. qu. 5. ar. 2. & 4. & opuſc. 2. cap. 124. 132. & 133.

AD Quintum ſic proceditur. Videtur, quod non omnia divinæ gubernationi ſubdantur. Dicitur enim Eccleſ. 9. *Vidi ſub Sole nec velocium eſſe curſum, nec fortium bellum, nec ſapientium panem, nec doctorum divitias, nec artificum gratiam, ſed tempus, caſumque in omnibus:* Quæ autem gubernationi alicujus ſubſunt, non ſunt caſualia. Ergo ea, quæ ſunt ſub Sole, non ſubduntur divinæ gubernationi.

2. Præterea. Apoſt. 1. ad Corinth. 9. dicit, quod *non eſt Deo cura de bobus*: ſed unicuique eſt cura eorum, quæ gubernantur ab ipſo. non ergo omnia ſubduntur divinæ gubernationi.

3. Præterea. Illud, quod ſeipſum gubernare poteſt,

eſt, non videtur alterius gubernatione indigere: Sed creatura rationalis ſeipſam gubernare poteſt, cum habeat dominium ſui actus, & per ſe agat, & non ſolum agatur ab alio; quod videtur eſſe eorum, quæ gubernantur. Ergo non omnia ſunt divinæ gubernationi ſubdita.

Sed Contra eſt, quod Aug. dicit 5. de Civitate Dei, (*c.* 11. *circ. fin. to.* 5.) quod *Deus non ſolum cælum, & terram, nec ſolum hominem, & angelum, ſed nec exigui, & contemptibilis animantis viſcera, nec avis pennulam, nec herbæ floſculum, nec arboris folium ſine ſuarum partium convenientia derelinquit.* Omnia ergo ejus gubernationi ſubduntur.

Reſpondeo dicendum, quod ſecundum eandem rationem competit Deo eſſe gubernatorem rerum, & cauſam earum: quia ejuſdem eſt rem producere, & ei perfectionem dare; quod ad gubernantem pertinet. Deus autem eſt cauſa non quidem particularis unius generis rerum, ſed univerſalis totius entis, ut ſupra oſtenſum eſt, (*qu.* 44. *ar.* 1. & 2.) Unde ſicut nihil poteſt eſſe, quod non ſit a Deo creatum: ita *nihil poteſt eſſe, quod ejus gubernationi non ſubdatur.*

Patet etiam hoc idem ex ratione finis. Intantum enim alicujus gubernatio ſe extendit, inquantum ſe extendere poteſt finis gubernationis. Finis autem divinæ gubernationis eſt ipſa ſua bonitas, ut ſupra oſtenſum eſt (*ar. præc.* & *q.* 44. *ar.* 4.) Unde, cum nihil eſſe poſſit, quod non ordinetur in divinam bonitatem, ſicut in finem, ut ex ſupradictis patet, (*ibid.*) impoſſibile eſt, quod aliquod entium ſubtrahatur gubernationi divinæ.

Stulta igitur fuit opinio dicentium, quod hæc inferiora corruptibilia, vel etiam ſingularia, aut etiam res humanæ non gubernantur a Deo. Ex quorum perſona dicitur Ezech. 9. *Dereliquit Dominus terram.*

Ad primum ergo dicendum, quod ſub ſole dicuntur eſſe ea, quæ ſecundum motum ſolis generantur, & corrumpuntur. In quibus omnibus caſus invenitur; non ita quod omnia, quæ in eis fiunt, ſint caſualia, ſed quia in quolibet eorum aliquid caſuale inveniri poteſt: Et hoc ipſum, quod aliquid caſuale invenitur in hujuſmodi rebus, demonſtrat, ea alicujus gubernationi eſſe ſubjecta. Niſi enim hujuſmodi corruptibilia ab aliquo ſuperiori gubernarentur, nihil intenderent, maxime quæ non cognoſcunt: & ſic non eveniret in eis aliquid præter intentionem, quod facit rationem caſus. Unde ad oſtendendum, quod

 caſua-

caſualia ſecundum ordinem alicujus ſuperioris cauſæ proveniunt, non dicit ſimpliciter, quod vidit caſum eſſe in omnibus; ſed dicit *tempus*, & *caſum*: quia ſcilicet ſecundum aliquem ordinem temporis caſuales defectus inveniuntur in his rebus.

Ad ſecundum dicendum, quod gubernatio eſt quædam mutatio gubernatorum a gubernante. Omnis autem motus eſt *actus mobilis a movente*, ut dicitur in 3. Phyſic. (*te.* 18. *to.* 2.) Omnis autem actus proportionatur ei, cujus eſt actus: Et ſic oportet, quod diverſa mobilia diverſimode moveantur, etiam ſecundum motionem unius motoris. Sic igitur ſecundum unam artem Dei gubernantis res diverſimode gubernantur, ſecundum earum diverſitatem. Quædam enim ſecundum ſuam naturam ſunt per ſe agentia, tanquam habentia dominium ſui actus: Et iſta gubernantur a Deo non ſolum per hoc, quod moventur ab ipſo Deo in eis interius operante; ſed etiam per hoc, quod ab eo inducuntur ad bonum, & retrahuntur a malo per præcepta, prohibitiones, præmia, & pœnas. Hoc autem modo non gubernantur a Deo creaturæ irrationales, quæ tantum aguntur, & non agunt. Cum ergo Apoſt. dicit, quod *Deo non eſt cura de bobus*, non totaliter ſubtrahit boves a cura gubernationis divinæ, ſed ſolum quantum ad modum, qui proprie competit rationali creaturæ.

Ad tertium dicendum, quod creatura rationalis gubernat ſeipſam per intellectum, & voluntatem; Quorum utrumque indiget regi, & perfici ab intellectu, & voluntate Dei. Et ideo ſupra gubernationem, qua creatura rationalis gubernat ſeipſam, tanquam domina ſui actus, indiget gubernari a Deo.

APPENDIX.

Ex articulo habes *primo*: quomodo per rationem disjicias totaliter, atque peſſundes hæreticas phantaſias multorum ſupra *q.* 22. *a.* 2. recitatas. Nam providentia, & gubernatio in idem tandem redeunt, ut patet. Adde pro ratione ſtultas, ut hujus articuli verbis utar, has oſtendente illud, quod *ar.* 3. *in appen.* dictum fuit. *Secundo* habes; quomodo per rationem oſtendas, illas omnes fuiſſe merito damnatas a ſcripturis, &c. ut ſupra *q.* 22. *ar.* 1. 2. & *quæſt.* 14. *ar.* 11. Item a dictis in 1. 2. articulo num. 468. & a Veritatibus aureis ſuper totam legem veterem, *Geneſ.* 17. *concluſio.* 1. & *Exod.* 2. concluſion. 2. & *Levitic.* 25. *concluſion.* 5. Item *tertio* habes: quomodo

do ſcripturas hujuſmodi, &c. ibi narrata, pro quanto omnia ſubdi ſtatuunt gubernationi divinæ, & intelligas, & declares, & probes. Tunc autem facilius, ac melius hoc ipſum facies, ſi his declarationibus addideris Auguſtinum quinto lib. de Civitate Dei capitulo 11. ſic dicentem, *Deus non ſolum cœlum, & terram, nec ſolum hominem, & Angelum, ſed nec exigui, & contemptibilis animantis viſcera, nec avis pennulam, nec herbæ floſculum, nec arboris folium, ſine ſuarum partium convenientia derelinquit*. Per quam ſententiam vult Doctor egregius Auguſtinus hæreticorum acerrimus impugnator, & expugnator clariſſimam hanc veritatem explanare, atque tueri, quod omnia, quæcunque ſint illa, divinæ gubernationi ſubduntur. *Quarto* vides: quomodo ex prædictis viciſſim Angelica concluſio præſens conſolidetur, & declaretur.

ARTICULUS VI. 505

Utrum omnia immediate gubernentur a Deo.

Sup. q. 22. a. 3. & 5. con. c. 76. 77. 83. & 94. & op. 2. cap. 133.

AD Sextum ſic proceditur. Videtur, quod omnia immediate gubernentur a Deo. Gregor. enim Nyſſenus (*lib.* 8. *de providentia*, *cap.* 3.) reprehendit opinionem Platonis, qui diviſit providentiam in *tria: Primam* quidem primi Dei, qui providet rebus cęleſtibus, & univerſalibus omnibus: *Secundam* vero providentiam eſſe dixit ſecundorum deorum, qui cœlum circumeunt; ſcilicet reſpectu eorum, quę ſunt in generatione, & corruptione: *Tertiam* vero providentiam dixit quorundam dæmonum, qui ſunt cuſtodes circa terram humanarum actionum. Ergo videtur, quod omnia immediate a Deo gubernentur.

2. Præterea. Melius eſt aliquid fieri per unum, quam per multa, ſi ſit poſſibile, ut dicitur in 8. Phyſ. (*tex.* 48. *to.* 2.) Sed Deus poteſt per ſeipſum abſque mediis cauſis omnia gubernare. Ergo videtur, quod omnia immediate gubernet.

3. Præterea. Nihil in Deo eſt deficiens, & imperfectum. Sed ad defectum gubernatoris pertinere videtur, quod mediantibus aliquibus gubernet: Sicut rex terrenus, quia non ſufficit ad omnia agenda, nec ubique eſt præſens in ſuo regno, propter hoc o-

por-

portet, quod habeat ſuæ gubernationis miniſtros. Ergo Deus immediate omnia gubernat.

Sed Contra eſt, quod Auguſt. dicit in 3. de Trin. (*cap. 4. in princ. to. 3.*) *Quemadmodum corpora groſſiora, & inferiora per ſubtiliora, & potentiora quodam ordine reguntur: ita omnia corpora per ſpiritum vitæ rationalem; & ſpiritus vitæ rationalis deſertor, atque peccator per ſpiritum vitæ rationalem pium, & juſtum; & ille per ipſum Deum.*

Reſpondeo dicendum, quod in gubernatione *duo* ſunt conſideranda: ſcilicet *ratio gubernationis*, quæ eſt ipſa providentia, & *executio*. *Quantum igitur ad rationem gubernationis pertinet, Deus immediate omnia gubernat: Quantum autem pertinet ad executionem gubernationis, Deus gubernat quædam mediantibus aliis.*

Cujus ratio eſt, quia cum Deus ſit ipſa eſſentia bonitatis, unumquodque attribuendum eſt Deo ſecundum ſui optimum. Optimum autem in omni ratione, & cognitione practica (qualis eſt ratio gubernationis) in hoc conſiſtit, quod particularia cognoſcantur, in quibus eſt actus: Sicut optimus medicus eſt, qui non conſiderat ſola univerſalia, ſed qui poteſt etiam conſiderare minima particularia. Et idem patet in cæteris. Unde oportet dicere, quod Deus omnium etiam minimorum particularium rationem gubernationis habeat. Sed cum per gubernationem res, quæ gubernantur, ſint ad perfectionem perducendæ, tanto erit melior gubernatio, quanto major perfectio a gubernante rebus gubernatis communicatur. Major autem perfectio eſt, quod aliquid in ſe ſit bonum, & etiam ſit aliis cauſa bonitatis, quam ſi eſſet ſolummodo in ſe bonum. Et ideo ſic Deus gubernat res, ut quaſdam aliarum in gubernando cauſas inſtituat: Sicut ſi aliquis magiſter diſcipulos ſuos non ſolum ſcientes faceret, ſed etiam aliorum doctores.

Ad primum ergo dicendum, quod opinio Platonis reprehenditur; quia etiam quantum ad rationem gubernationis poſuit, Deum non immediate omnia gubernare: Quod patet per hoc, quod diviſit in tria providentiam, quæ eſt ratio gubernationis.

Ad ſecundum dicendum, quod ſi ſolus Deus gubernaret, ſubtraheretur perfectio cauſalis a rebus. Unde non totum melius fieret per unum, quod fit per multa.

Ad tertium dicendum, quod non ſolum pertinet ad perfectionem † *al. imperfectionem* † regis terreni, quod executores habeat ſuæ gubernationis; ſed

etiam

etiam ad regis dignitatem: quia ex ordine miniſtrorum poteſtas regia præclarior redditur.

APPENDIX.

EX artic. habes *primo*: quomodo per rationem oſtendas, merito ſcripturam ponere *utrumque*, ſc. & *quod* Deus immediate omnia gubernat, & *quod* non omnia immediate. *Primum* intendebat tunc, quando dixit Roman. 11. *Quis cognovit ſenſum Domini, aut quis*, &c. reprehenſio a Deo aptiſſime convenit, *an oculus tuus nequam conſiliarius ejus fuit?* Item 1. Cor. 2. *Quis cognovit ſenſum domini, aut quis inſtruxit eum?* Item Iſa. 40. *Quis adjuvit Spiritum domini, aut quis conſiliarius ejus fuit, & oſtendit illi? Cum quo iniit conſilium, & inſtruxit eum, & docuit eum ſemitam juſtitiæ, & erudivit eum ſcientiam, & viam prudentiæ oſtendit illi?* Item Job, ubi ſupra *quæſt.* 22. *artic.* 3. *appen. Secundum* ſcriptura intendebat tunc, quando dixit primo Corinth. 3. *Dei ſumus adjutores*. Item 1. Corinth. 4. *Nos exiſtimet homo, ut miniſtros Chriſti, & diſpenſatores myſteriorum Dei*. Item 1. Corinth. 11. *Miniſtri Chriſti ſunt, & ego*. Item Roman. 11. *Quamdiu ſum gentium Apoſtolus; honorificabo miniſterium meum*. Item Iſa. 61. *vocabimini miniſtri Dei noſtri*. Item Pſal. 102. *Benedicite domino omnes virtutes ejus, miniſtri ejus, qui facitis voluntatem ejus*. Item 103. *Qui facit Angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos ignem urentem*. Item Daniel. 7. *Millia millium miniſtrabant ei*. Item in collecta, ubi ſupra *q.* 22. *append. Secundo* habes: quomodo per rationem præmiſſas ſcripturas, pro quanto gubernationem omnium eſſe a Deo vel immediate, vel non immediate innuunt, & intelligas, & declares, & probes. *Tertio* vides: quomodo, &c.

ARTICULUS VII. 506

Utrum aliquid præter ordinem divinæ gubernationis contingere poſſit.

Sup. q. 22. *a.* 2. *ad* 1. *&* 2. *d.* 6. *a.* 1. *ad* 3.

AD Septimum ſic proceditur. Videtur, quod aliquid præter ordinem divinæ gubernationis contingere poſſit. Dicit enim Boethius in tertio de conſol. (*proſa* 12. *ante med.*) quod *Deus per bonum* cun-

cuncta diſponit. Si ergo nihil in rebus contingeret præter ordinem divinæ gubernationis, ſequeretur, quod nihil eſſet malum in rebus.

2. Præterea. Nihil eſt caſuale, quod evenit ſecundum præordinationem alicujus gubernantis. Si igitur nihil accidit in rebus præter ordinem gubernationis divinæ, ſequitur, quod nihil in rebus ſit fortuitum, & caſuale.

3. Præterea. Ordo divinæ gubernationis eſt certus, & immutabilis, quia eſt ſecundum rationem æternam. Si igitur nihil poſſit contingere in rebus præter ordinem divinæ gubernationis, ſequitur, quod omnia ex neceſſitate eveniant, & nihil ſit in rebus contingens. quod eſt inconveniens. Poteſt igitur in rebus aliquid contingere præter ordinem gubernationis divinæ.

Sed Contra eſt, quod dicitur Heſter 13. *Domine Deus rex omnipotens, in ditione tua cuncta ſunt poſita; & non eſt qui poſſit reſiſtere tuæ voluntati*.

Reſpondeo dicendum, quod præter ordinem alicujus particularis cauſæ aliquis effectus evenire poteſt, non autem præter ordinem cauſæ univerſalis. Cujus ratio eſt, quia præter ordinem particularis cauſæ nihil provenit, niſi ex aliqua alia cauſa impediente; quam quidem cauſam neceſſe eſt reducere in primam cauſam univerſalem: Sicut indigeſtio contingit præter ordinem virtutis nutritivæ ex aliquo impedimento; puta ex groſſitie cibi, quam neceſſe eſt reducere in aliam cauſam; & ſic uſque ad cauſam primam univerſalem. Cum igitur Deus ſit prima cauſa univerſalis non unius generis tantum, ſed totius entis, *impoſſibile eſt, quod aliquid contingat præter ordinem divinæ gubernationis*. Sed ex hoc ipſo, quod aliquid ex una parte videtur exire ab ordine divinæ providentiæ, qui conſideratur ſecundum aliquam particularem cauſam, neceſſe eſt, quod in eundem ordinem relabatur ſecundum aliam cauſam.

Ad primum ergo dicendum, quod nihil invenitur in mundo, quod ſit totaliter malum: quia malum ſemper fundatur in bono, ut ſupra oſtenſum eſt: (*q*. 48. *a*. 3. & *q*. 49. *a*. 3.) Et ideo res aliqua dicitur mala per hoc, quod exit ab ordine alicujus particularis boni. Si autem totaliter exiret ab ordine gubernationis divinæ, totaliter nihil eſſet.

Ad ſecundum dicendum, quod aliqua dicuntur eſſe caſualia in rebus per ordinem ad cauſas particulares, extra quarum ordinem fiunt: Sed quantum ad divinam providentiam pertinet, nihil fit caſu in mundo, ut Aug. dicit in lib. 83. QQ. (*q*. 24. *to*. 4.)

Ad

Ad tertium dicendum, quod dicuntur aliqui effectus contingentes per comparationem ad proximas cauſas, quæ in ſuis effectibus deficere poſſunt; non propter hoc quod aliquid fieri poſſit extra totum ordinem gubernationis divinæ: quia hoc ipſum quod aliquid contingit præter ordinem cauſæ proximæ, eſt ex aliqua cauſa ſubjecta gubernationi divinæ.

APPENDIX.

EX arculo habes *primo:* quomodo per rationem oſtendas, recte inſinuatum fuiſſe a ſcriptura, quod præter ordinem divinæ gubernationis nihil poteſt contingere. inſinuavit autem virtualiter tunc, quando dixit Heſter 13. *Domine Deus, in ditione tua cuncta ſunt poſita, & non eſt, qui poſſit reſiſtere tuæ voluntati.* Patentiſſimum enim eſt, quod Deus non vult aliquid præter ſuæ gubernationis ordinem contingere, & quod hoc, ſcilicet, nihil poſſe ſuæ gubernationis ordinem ſubterfugere, monſtrat, cuncta in ditione Dei omnino eſſe poſita. Si igitur aliquid vel maximum, vel minimum, vel quomodolibet aliter exiſtens poſſet divinæ gubernationis ordinem, ſaltem tantillum, ſubterfugere, jam aliquid poſſet aliquo pacto reſiſtere divinæ voluntati, & conſequenter cuncta in ditione Dei non plene eſſent poſita. Dicens ergo ſcriptura illud, quod adduximus de libro Heſter, dixiſſe voluit, quod præterire nullo modo quicquam poteſt ordinem gubernationis divinæ. *Secundo* habes: quomodo per rationem ſcripturam hanc, pro quanto nihil præter ordinem prædictum dicit poſſe contingere, & intelligas, & declares, & probes. *Tertio* vides: quomodo, &c.

ARTICULUS VIII. 507

Utrum aliquid poſſit reniti contra ordinem gubernationis divinæ.

AD Octavum ſic proceditur. Videtur, quod aliquid poſſit reniti contra ordinem gubernationis divinæ. Dicitur enim Iſa. 3. *Lingua eorum, & adinventiones eorum contra Dominum.*

2. Præterea. Nullus rex juſte punit eos, qui ejus ordinationi non repugnant. Si igitur nihil contraniteretur divinæ ordinationi, nullus juſte puniretur a Deo.

3. Præterea. Qualibet res ſubjicitur ordini divinæ

Digitized by Google

næ gubernationis; ſed una res ab alia impugnatur. ergo aliqua ſunt, quæ contranituntur divinæ gubernationi.

Sed Contra eſt, quod dicit Boeth. in tertio de conſ. (*proſa* 12. *circa med.*) *Non eſt aliquid, quod ſummo huic bono vel velit, vel poſſit obſiſtere. Eſt igitur ſummum bonum, quod regit cuncta fortiter, ſuaviterque diſponit*, ut dicitur Sapient. 8. de divina ſapientia.

Reſpondeo dicendum, quod ordo divinæ ſapientiæ *dupliciter* poteſt conſiderari. *Uno modo* in generali, ſecundum ſc. quod progreditur a cauſa gubernativa totius. *Alio modo* in ſpeciali, ſecundum quod progreditur a cauſa particulari, quæ eſt executiva divinæ gubernationis. *Primo igitur modo nihil contranititur ordini divinæ gubernationis*. Quod ex *duobus* patet.

Primo quidem ex hoc, quod ordo divinæ gubernationis totaliter in bonum tendit; & unaquæque res in ſua operatione, & conatu non tendit niſi ad bonum. *nullus enim reſpiciens ad malum operatur*, ut Dion. dicit. (4. *cap. de div. nom. lect.* 22.) *Alio modo* apparet idem ex hoc, quod, ſicut ſupra dictum eſt, (*ar.* 1. *hu. q. ad* 1.) omnis inclinatio alicujus rei vel naturalis, vel voluntaria, nihil eſt aliud, quam quædam impreſſio a primo movente: ſicut inclinatio ſagittæ ad ſignum determinatum nihil aliud eſt, quam quædam impreſſio a ſagittante. Unde omnia, quæ aguntur vel naturaliter, vel voluntarie, quaſi propria ſponte perveniunt in id, ad quod divinitus ordinantur. Et ideo dicitur Deus *omnia diſponere ſuaviter*.

Ad primum ergo dicendum, quod dicuntur aliqui vel cogitare, vel loqui, vel agere contra Deum; non quia totaliter renitantur ordini divinæ gubernationis (quia etiam peccantes intendunt aliquod bonum) ſed quia contranituntur cuidam determinato bono, quod eſt eis conveniens ſecundum ſuam naturam, aut ſtatum. Et ideo puniuntur juſte a Deo.

Et per hoc patet ſolutio ad Secundum.

Ad tertium dicendum, quod ex hoc quod una res alteri contrapugnat, oſtenditur, quod aliquid reniti poteſt ordini, qui eſt ex aliqua cauſa particularis; non autem ordini, qui dependet a cauſa univerſali totius.

AP-

A P P E N D I X.

EX articulo habes *primo*: quomodo per rationem oſtendas, Scripturam ſacram merito innuere, quod nihil poteſt contraniti ordini gubernationis divinæ. Innuit autem virtualiter hoc tunc, quaddo inquit Sap. 8. *Sapientia*, ſcilicet, divina, *attingit a fine uſque ad finem fortiter*, *& diſponit omnia ſuaviter*. Quaſi dicat. Magnam fortitudinem ſapientiæ divinæ atteſtatur, ex ejuſque magna fortitudine procedit, quod nihil poſſit contraniti ordini gubernationis ejus. Licet autem hoc ſit veriſſimum, tamen ex eo, quod *diſponit omnia ſuaviter*, multis videtur falſum. Operatur enim unumquodque; vel naturaliter agitur ſecundum propriam voluntatem, vel inclinationem, etiam nullo habito quandoque reſpectu ad divinam gubernationem, & ex hoc videtur quibuſdam, quod ordini divinæ gubernationis aliquo modo detrahant, vel repugnent: Puta, operatur columba naturali inclinatione ducta, volat, nidificat, prolificat, prolem alit, &c. homo aliquis, lege Dei actualiter contempta, pro ſuo libito effrænis in vitiorum ruinas effertur; hincque videtur quibuſdam ut ſupra, quod contraniti aliquid poſſit gubernationi divinæ. At vero, ſtantibus his omnibus, falſiſſimum omnino eſt, quod ordini gubernationis divinæ repugnare quicquam valeat. Non enim ſine cauſa a domino Deo dictum fuit Heſter 13. *non eſt*, *qui poſſit reſiſtere voluntati tuæ*. Pro dictorum, & dicendorum meliori captu vide *q.* 19. *ar.* 6. *&* 9. Item *q.* 23. *ar.* 1. *& q.* 24. *ar.* 1. *& q.* 93. *ar.* 8. *& q.* 94. *ar.* 4. Et quomodo poterit unquam aliquis reſiſtere voluntati divinæ, quando etiam tunc, dum voluntati Dei reſiſtere ſe credit, gubernationis divinæ ordinem, vel ignorans adimplet? Ecce maximum antonomaſtice peccatum Judæi commiſerunt, dum Chriſtum dominum crucifixerunt, & conſequenter tunc maxime voluntati divinæ, conſcientia eorum teſte, ſaltem aliqui reſiſtere vel dubitarunt, vel crediderunt, & revera in ſpeciali reſtiterunt. Tunc enim maxime de illis verificatum eſt Beati Stephani increpatorium dictum Act. 7. *Vos ſemper Spiritui ſancto reſiſtitis*, & tamen eodem tempore ordinem in generali divinæ gubernationis ignorantes, vel etiam nolentes, quod eorum culpam non minuit, nec tamen Deo ipſam adſcribit, impleverunt. Mira res, mirum negotium, & tamen in veritate conſtans. Quam veritatem mi-

ran-

randam liber Actuum Apoſtolorum c. 4. his verbis declarat. *Convenerunt*, inquit, *verè in civitate iſta adverſus puerum ſanctum tuum Jeſum, quem unxiſti, Herodes, & Pontius Pilatus cum gentibus, & populis Iſrael, facere, quæ manus tua, & conſilium tuum decreverunt fieri*. Item Act. 4. *Deus, qui prænunciavit per os omnium prophetarum pati Chriſtum ſuum, implevit ſic*. Quomodo ſic? *Vos*, inquit ibi ſupra, *cum tradidiſtis, & negaſtis ante faciem Pilati, judicante illo dimitti. Vos autem ſanctum, & juſtum negaſtis, & petiſtis virum homicidam donari vobis: auctorem vero vitæ interfeciſtis*. Item ca. 13. *Qui habitabant Hieruſalem, & principes ejus hunc*, ſcilicet, Jeſum, *ignorantes, & voces prophetarum, quæ per omne ſabbatum leguntur judicantes, impleverunt*. Hæc ibi. Vide ergo ex his omnibus divinæ gubernationis efficaciam maximam, omnipotentiam abſque humanæ libertatis coactione tantam, ut etiam, dum conatur quis ordini gubernationis repugnare, tunc gubernationis ejuſdem ordinem mirabiliter adimpleat. Et unde hoc, inquis? Ex eo, quod de ſapientia divina ſupradictum eſt, quod ſcilicet *diſponit omnia ſuaviter*. Iſta enim ſuavitas diſpoſitionis ſtat in hoc, quod omnia, quæ vel naturaliter, vel voluntarie agunt, in id, ad quod divinitus, aut de beneplacito, aut de permiſſione ordinantur, quaſi propria ſponte perveniant. Dixi ly *de permiſſione:* non quia Deus ordinet aliquem ad peccandum, blaſphemiam enim Calvini ſupra *qu. 94. art. 4.* damnavimus, ſed quia peccatum prævifum, & permiſſum ordinat in aliquod bonum, ad quod bonum, ut de Judæis ſupradictis loquamur, ipſi peccantes etiam nolentes, immo contranitentes, ignoranter perveniunt, puta ad hoc, ut per totum mundum clarificetur nomen Chriſti ab eis crucifixi. Volunt peccatum, per quod ad bonum illud, faciente Deo, venitur, & bonum illud oderunt, ad quod peccatum, agente Deo, conducit. Contra vero vult Deus bonum illud, & non vult illud peccatum, immo odit: ſed tamen odiendo peccatum, vult permittere peccatum, & hoc eſt bonum, *q. 19. ar. 9.* Vide ibi *ar. 6.* & 12. pro omnium ſ. prædictorum faciliori captu. juvabit & plurimum videre factum circa venditionem Joſeph, quo tamen contra intentionem ſuorum fratrum vendentium pervenit ad regnum. De qua mira gubernatione, ut inde ad digitum tibi veritas præſentis doctrinæ Thomiſticæ oſtendatur, conſule diligenter. Veritates aureas ſuper totam legem veterem, *Geneſ. 45. concluſ.*
3. Im-

3. Immo & eaſdem a *cap.* 37. *uſque ad* 45. incluſive, ut videndo ſingula Dei mirabilia circa Joſeph venditum, revenditum, infamatum, carceratum, oblivioni etiam a pincerna Pharaonis traditum, agnoſcas illinc repugnantiam multorum præter vendentes fratres interfuiſſe ad impugnandum gubernationem divinam de regno a Joſeph obtinendo, & tamen nihil profeciſſe, quinimo eandem perduxiſſe, &, quod magis mirandum eſt, impuliſſe ipſum Joſeph ad regnum, & tunc quidem in actu, quando ad totalem impeditionem, ne repugnaret, perveniſſe per repugnantiam antedictam ipſi homines pro certo tenebant. Ex his namque, quanta ſit hujus articuli firmitas, tibi ad ſenſum conſtabit. *Tertio* vides: quomodo, &c.

QUÆSTIO CIV.

De effectibus divinæ gubernationis in ſpeciali, in quatuor articulos diviſa.

DEinde conſiderandum eſt de effectibus divinæ gubernationis in ſpeciali.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

Primo. Utrum creaturæ indigeant ut conſerventur in eſſe a Deo.

Secundo. Utrum conſerventur a Deo immediate.

Tertio. Utrum Deus poſſit aliquid redigere in nihilum.

Quarto. Utrum aliquid in nihilum redigatur.

ARTICULUS I. 508

Utrum creaturæ indigeant, ut a Deo conſerventur in eſſe.

2. 2. *q.* 109. *a.* 2. *ad* 3. *& ar.* 8. *co. & ar.* 9. *ad* 1. *&* 3. *con. c.* 65. *&* 67. *ratione* 3. *&* 94. *& po. q.* 5. *art.* 1. *& Jo.* 5. *lec.* 2.

AD Primum ſic proceditur. Videtur, quod creaturæ non indigeant, ut a Deo conſerventur in eſſe. Quod enim non poteſt non eſſe, non indiget ut conſervetur in eſſe: ſicut quod non poteſt abſcedere, non indiget ut conſervetur, ne abſcedat. Sed quædam creaturæ ſunt, quæ ſecundum ſui naturam non poſſunt non eſſe. Ergo non omnes creaturæ indigent, ut a Deo conſerventur in eſſe. Probatio *media*. Quod per ſe ineſt alicui, neceſſe eſt ei ineſſe;

ſe; & oppoſitum ejus impoſſibile eſt ei ineſſe. Sicut neceſſarium eſt binarium eſſe parem, & impoſſibile eſt eum eſſe imparem. Eſſe autem per ſe conſequitur ad formam: quia unumquodque ſecundum hoc eſt ens actu, quod habet formam. Quædam autem creaturæ ſunt, quæ ſunt formæ quædam ſubſiſtentes; ſicut de angelis dictum eſt: (*q.* 50. *art.* 2. & 3.) Et ſic per ſe ineſt eis eſſe. Et eadem ratio eſt de illis, quorum materia non eſt in potentia niſi ad unam formam, ſicut ſupra dictum eſt de corporibus cœleſtibus. (*q.* 66. *ar.* 2.) Hujuſmodi ergo creaturæ ſecundum ſuam naturam ex neceſſitate ſunt, & non poſſunt non eſſe. Potentia enim ad non eſſe non poteſt fundari neque in forma, quam per ſe ſequitur eſſe; neque in materia exiſtente ſub forma, quam non poteſt amittere, cum non ſit in potentia ad aliam formam.

2. Præterea. Deus eſt potentior quolibet creato agente: ſed aliquod creatum agens poteſt communicare ſuo effectui ut conſervetur in eſſe, etiam ejus operatione ceſſante: ſicut, ceſſante actione ædificatoris, remanet domus; & ceſſante actione ignis, remanet aqua calefacta per aliquod tempus. Ergo multo magis Deus poteſt ſuæ creaturæ conferre, quod conſervetur in eſſe, ſua operatione ceſſante.

3. Præterea. Nullum violentum poteſt contingere abſque aliqua cauſa agente: Sed tendere ad non eſſe eſt innaturale, & violentum cuilibet creaturæ; quia quælibet creatura naturaliter appetit eſſe. Ergo nulla creatura poteſt tendere in non eſſe, niſi aliquo agente ad corruptionem: Sed quædam ſunt, ad quorum corruptionem nihil agere poteſt; ſicut ſpirituales ſubſtantiæ, & corpora cœleſtia. Ergo hujuſmodi creaturæ non poſſunt tendere in non eſſe, etiam Dei operatione ceſſante.

4. Præterea. Si Deus conſervat res in eſſe, hoc erit per aliquam actionem. Per quamlibet autem actionem agentis, ſi ſit efficax, aliquid fit in effectu. Oportet igitur, quod per actionem Dei conſervantis aliquid fiat in creatura. Sed hoc non videtur: Non enim per hujuſmodi actionem fit ipſum eſſe creaturæ; quia quod jam eſt, non fit: Neque iterum aliquid aliud ſuperadditum; quia vel non continue Deus conſervaret creaturam in eſſe, vel continue aliquid adderetur creaturæ: quod eſt inconveniens. Non igitur creaturæ conſervantur in eſſe a Deo.

Sed Contra eſt, quod dicitur Heb. 1. *Portans omnia verbo virtutis ſuæ.*

Reſ-

Reſpondeo dicendum, quod *neceſſe eſt dicere, & ſecundum fidem, & ſecundum rationem, quod creaturæ conſervantur in eſſe a Deo*. Ad cujus evidentiam conſiderandum eſt, quod aliquid conſervatur ab altero *dupliciter*. *Uno modo* indirecte, & per accidens: ſicut ille dicitur rem conſervare, qui removet corrumpens: puta, ſi aliquis puerum cuſtodiat, ne cadat in ignem, dicitur eum conſervare: Et *ſic etiam Deus dicitur aliqua conſervare, ſed non omnia:* quia quædam ſunt, quæ non habent corrumpentia, quæ neceſſe ſit removere ad rei conſervationem. *Alio modo* dicitur aliquid rem aliquam conſervare per ſe directe, quando ſcilicet illud, quod conſervatur, dependet a conſervante, ut ſine eo eſſe non poſſit: Et *hoc modo omnes creaturæ indigent divina conſervatione*. Dependet enim eſſe cujuslibet creaturæ a Deo, ita quod nec ad momentum ſubſiſtere poſſent, ſed in nihilum redigerentur, niſi operatione divinæ virtutis conſervarentur in eſſe, ſicut Gregor. dicit. (*l. 16. Moral. cap. 16.*) Et hoc ſic perſpici poteſt. Omnis enim effectus dependet a ſua cauſa, ſecundum quod eſt cauſa ejus. Sed conſiderandum eſt, quod aliquod agens eſt cauſa ſui effectus ſecundum fieri tantum, & non directe ſecundum eſſe ejus. Quod quidem convenit & in artificialibus, & in rebus naturalibus. Ædificator enim eſt cauſa domus quantum ad ejus fieri, non autem directe quantum ad eſſe ejus. manifeſtum eſt enim, quod eſſe domus conſequitur formam ejus: Forma autem domus eſt compoſitio, & ordo: Quæ quidem forma conſequitur naturalem virtutem quarundam rerum. Sicut enim cocus coquit cibum adhibendo aliquam virtutem naturalem activam, ſcilicet ignis: ita ædificator facit domum adhibendo cæmentum, lapides, & ligna, quæ ſunt ſuſceptiva, & conſervativa talis compoſitionis, & ordinis. Unde eſſe domus dependet ex naturis harum rerum; ſicut fieri domus dependet ex actione ædificatoris. Et ſimili ratione eſt conſiderandum in rebus naturalibus: quia, ſi aliquod agens non eſt cauſa formæ, inquantum hujuſmodi, non erit per ſe cauſa eſſe, quod conſequitur ad talem formam, ſed erit cauſa effectus ſecundum fieri tantum. Manifeſtum eſt autem, quod ſi aliqua duo ſunt ejuſdem ſpeciei, unum non poteſt eſſe per ſe cauſa formæ alterius, inquantum eſt talis forma; quia ſic eſſet cauſa formæ propriæ, cum ſit eadem ratio utriuſque: ſed poteſt eſſe cauſa hujuſmodi formæ, ſecundum quod eſt in materia, ideſt quod hæc materia

teria acquirat hanc formam: Et hoc eſt eſſe cauſam ſecundum fieri; ſicut cum homo generat hominem, & ignis ignem. Et ideo, quandocunque naturalis effectus eſt natus impreſſionem agentis recipere ſecundum eandem rationem, ſecundum quam eſt in agente, tunc fieri effectus dependet ab agente, non autem eſſe ipſius. Sed aliquando effectus non eſt natus recipere impreſſionem agentis ſecundum eandem rationem, ſecundum quam eſt in agente: ſicut patet in omnibus agentibus, quæ non agunt ſimile ſecundum ſpeciem: ſicut cœleſtia corpora ſunt cauſa generationis inferiorum corporum diſſimilium ſecundum ſpeciem. Et tale agens poteſt eſſe cauſa formæ ſecundum rationem talis formæ, & non ſolum ſecundum quod acquiritur in hac materia. Et ideo eſt cauſa non ſolum fiendi, ſed eſſendi. Sicut igitur fieri rei non poteſt remanere, ceſſante actione agentis, quod eſt cauſa effectus ſecundum fieri: ita nec eſſe rei poteſt remanere, ceſſante actione agentis, quod eſt cauſa effectus non ſolum ſecundum fieri, ſed etiam ſecundum eſſe. Et hæc eſt ratio, quare aqua calefacta retinet calorem, ceſſante actione ignis; non autem remanet aer illuminatus, nec ad momentum, ceſſante actione ſolis: quia ſcilicet materia aquæ ſuſceptiva eſt caloris ignis ſecundum eandem rationem, qua eſt in igne. Unde, ſi perfecte perducatur ad formam ignis, retinebit calorem ſemper. Si autem imperfecte participet aliquid de forma ignis ſecundum quandam inchoationem, calor non ſemper remanebit, ſed ad tempus, propter debilem participationem principii caloris. Aer autem nullo modo natus eſt recipere lumen ſecundum eandem rationem, ſecundum quam eſt in Sole, ut ſcilicet recipiat formam Solis, quæ eſt principium luminis. Et ideo, quia non habet radicem in aere, ſtatim ceſſat lumen, ceſſante actione Solis.

Sic autem ſe habet omnis creatura ad Deum, ſicut aer ad Solem illuminantem. Sicut enim Sol eſt lucens per ſuam naturam; aer autem fit luminoſus participando lumen a Sole, non tamen participando naturam Solis: ita ſolus Deus eſt ens per eſſentiam ſuam; quia ejus eſſentia eſt ſuum eſſe: omnis autem creatura eſt ens participative, non quod ſua eſſentia ſit ejus eſſe. Et ideo Auguſt. dicit 4. ſuper Gen. ad lit. (*c. 12. cir. princ. to. 3.*) *Virtus Dei ab eis quæ creata ſunt regendis ſi ceſſaret aliquando, ſimul & illorum ceſſaret ſpecies, omniſque natura concideret.* Et in octavo ejuſdem lib. (*c. 12. circa med.*)

med.) dicit, quod, *ſicut aer præſente lumine ſit lucidus; ſic homo Deo ſibi præſente illuminatur, abſente autem continuo tenebratur.*

Ad primum ergo dicendum, quod eſſe per ſe conſequitur formam creaturæ, ſuppoſito tamen influxu Dei: ſicut lumen ſequitur diaphanum aeris, ſuppoſito influxu Solis. Unde potentia ad non eſſe in ſpiritualibus creaturis, & corporibus cœleſtibus magis eſt in Deo, qui poteſt ſubtrahere ſuum influxum, quam in forma, vel in materia talium creaturarum.

Ad ſecundum dicendum, quod Deus non poteſt communicare alicui creaturæ ut conſervetur in eſſe, ſua actione ceſſante: ſicut non poteſt ei communicare, quod non ſit cauſa illius. Intantum enim indiget creatura conſervari a Deo, inquantum eſſe eſſectus dependet a cauſa eſſendi. Unde non eſt ſimile de agente, quod non eſt cauſa eſſendi, ſed fiendi tantum.

Ad tertium dicendum, quod ratio illa procedit de conſervatione, quæ eſt per remotionem corrumpentis; qua non indigent omnes creaturæ, ut dictum eſt. (*in corp. art.*)

Ad quartum dicendum, quod conſervatio rerum a Deo non eſt per aliquam novam actionem, ſed per continuationem actionis, qua dat eſſe: Quæ quidem actio eſt ſine motu, & tempore: ſicut etiam conſervatio luminis in aere eſt per continuatum influxum a Sole.

APPENDIX.

EX artic. habes *primo*: quomodo per rationem oſtendas merito eſſe ab Apoſtolo inſinuatum, quod creaturæ indigent conſervari a Deo. Hoc autem tunc innuit ſub aliis verbis, quando de Deo humanato dicit Hebr. 1. *Portans omnia verbo virtutis ſuæ*. Hoc eſt. Portans omnia imperio ſuo virtuoſo. Hoc autem imperium vocatur verbum more noſtro, ut facilius intelligere poſſimus: quia imperare ſolemus verbo. Verbo ergo, ideſt, voluntàte ſua efficaci, conſervantur omnia, & hoc eſt verbum illud dici virtuoſum, ideſt, efficax, ac ſi diceretur, quod velle ſuum eſt facere. Portari dicuntur ſic omnia, ad denotandum indigentiam eorum, ut ab ipſo in eſſe conſerventur, quemadmodum id, quod portatur, ut ſic, viribus propriis pro ſuſtentatione ſui, vel ambulatione non innititur. Quaſi ergo dixerit Apoſtolus: Viribus propriis nihil poteſt ſuſtentari, ſed cuncta omnino indigent a Deo con-

ſervari, & quod univerſæ creaturæ vires per ſe non poſſunt facere, ideſt, creaturam aliquam conſervare, Deus ipſe facillime facit, & perfectiſſime. Facillime quidem, quia verbo, (dicere enim verbum facillimum nobis eſt) perfectiſſime vero, quia virtutis. Virtutis, inquam, antonomaſtice dictæ, cui ſcilicet virtuti, ideſt, fortitudini nihil poteſt reſiſtere, ſup. *q.* 103. *articulo octavo*, cui omnia, velint, nolint, incurvantur, & obediunt, & conſequenter, quæ, quibuſcunque in contrarium non obſtantibus, perfectiſſimo, quo vult, modo univerſa conſervat, atque tuetur. Item ab eodem Apoſtolo tunc, quando Act. 17. ait *In ipſo* (Deo) *vivimus, movemur, & ſumus*. Hoc eſt: Nos a Deo conſervamur quoad vivere, moveri, & eſſe: & conſequenter quoad omnia, dempto peccato. Nam per vitam omnes operationes interiores, per moveri omnes exteriores intelliguntur, quandoquidem vita radicaliter eſt intus, & motus ad exteriora procedit. Item habes, quomodo per rationem monſtres, idem eſſe merito dictum a Concilio *Arauſicano* capitulo decimonono: *Natura humana, etiamſi in illa integritate, in qua condita eſt, permaneret, nullo modo ſeipſam, creatore ſuo adjuvante, ſervaret*. Hæc ibi. A fortiori ergo indigent ſecundum concilium aliæ creaturæ conſervari a Deo, cum nobiliſſima creaturarum ſic indigeat. Dic a ſimili de Angelis. *Secundo* habes: quomodo per rationem præmiſſas ſcripturas, & concilium, pro quanto cuncta conſervari a Deo ſtatuunt indigere, & intelligas, & declares, & probes. *Tertio* vides: quomodo ex his, ſimilibuſque viciſſim Angelica concluſio declaretur, atque confirmetur.

ARTICULUS II. 509

Utrum Deus immediate omnem creaturam conſervet.

AD Secundum ſic proceditur. Videtur, quod Deus immediate omnem creaturam conſervet. Eadem enim actione Deus eſt conſervator rerum, qua & creator, ut dictum eſt: (*art. præc.*) ſed Deus immediate eſt creator omnium. ergo immediate eſt etiam conſervator.

2. Præterea. Unaquæque res magis eſt proxima ſibi, quam rei alteri: ſed non poteſt communicari alicui creaturæ, quod conſervet ſeipſam. ergo multo minus poteſt ei communicari, quod conſervet aliam.

aliam. Ergo Deus omnia conſervat abſque alia media cauſa conſervante.

3. Præterea. Effectus conſervatur in eſſe ab eo, quod eſt cauſa ejus non ſolum ſecundum fieri, ſed etiam ſecundum eſſe: Sed omnes cauſæ creatæ, ut videtur, non ſunt cauſæ ſuorum effectuum, niſi ſecundum fieri. non ſunt enim cauſæ, niſi movendo, ut ſupra habitum eſt. (*ar. præc.*) Ergo non ſunt cauſæ conſervantes ſuos effectus in eſſe.

Sed Contra eſt, quod per idem conſervatur res, per quod habet eſſe: ſed Deus dat eſſe rebus mediantibus aliquibus cauſis mediis. ergo etiam res in eſſe conſervat mediantibus aliquibus cauſis.

Reſpondeo dicendum, quod, ſicut dictum eſt, (*ar. præc.*) *dupliciter* aliquid rem aliquam in eſſe conſervat. *Uno modo* indirecte, & per accidens, per hoc quod removet, vel impedit actionem corrumpentis. *Alio modo* directe, & per ſe, quia ab eo pendet eſſe alterius; ſicut a cauſa dependet eſſe effectus. Utroque autem modo aliqua res creata invenitur eſſe alterius conſervativa. Manifeſtum eſt enim, quod etiam rebus corporalibus multa ſunt, quæ impediunt actiones currumpentium; & per hoc dicuntur rerum conſervativa: ſicut ſal impedit carnes a putrefactione: & ſimile eſt in multis aliis. Invenitur etiam, quod ab aliqua creatura dependet aliquis effectus ſecundum ſuum eſſe. Cum enim ſunt multæ cauſæ ordinatæ, neceſſe eſt, quod effectus dependet, primo quidem, & principaliter a cauſa prima, ſecundario vero ab omnibus cauſis mediis. Et ideo principaliter quidem prima cauſa eſt effectus conſervativa: ſecundario vero omnes mediæ cauſæ: & tanto magis, quanto cauſa fuerit altior, & primæ cauſæ proximior. Unde ſuperioribus cauſis etiam in corporalibus rebus attribuitur conſervatio, & permanentia rerum, ſicut Philoſophus dicit in 12. Metaph. (*tex.* 34. *to.* 3.) quod primus motus, ſcilicet diurnus, eſt cauſa continuitatis generationis: ſecundus autem motus, qui eſt per Zodiacum, eſt cauſa diverſitatis, quæ eſt ſecundum generationem & corruptionem. Et ſimiliter Aſtrologi attribuunt Saturno, qui eſt ſupremus planetarum, res fixas, & permanentes. Sic igitur dicendum eſt, quod *Deus conſervat res quaſdam in eſſe, mediantibus aliquibus cauſis.*

Ad primum ergo dicendum, quod Deus immediate omnia creavit: ſed in ipſa rerum reparatione † *al. creatione* † ordinem in rebus inſtituit, ut quædam ab aliis dependerent, per quas ſecundario con-

ſervarentur in eſſe, præſuppoſita tamen principali conſervatione, quæ eſt ab ipſo.

Ad ſecundum dicendum, quod, cum propria cauſa ſit conſervativa effectus ab ea dependentis, ſicut nulli effectui præſtari poteſt, quod ſit cauſa ſui ipſius, poteſt tamen ei præſtari, quod ſit cauſa alterius; ita etiam nulli effectui præſtari poteſt, quod ſit ſui ipſius conſervativus; poteſt tamen ei præſtari, quod ſit conſervativus alterius.

Ad tertium dicendum, quod nulla creatura poteſt eſſe cauſa alterius, quantum ad hoc, quod acquirat novam formam, vel diſpoſitionem, niſi per modum alicujus mutationis: quia ſemper agit præſuppoſito aliquo ſubjecto. Sed poſtquam formam, vel diſpoſitionem induxit in effectum, abſque alia immutatione effectus hujuſmodi formam, vel diſpoſitionem conſervat: Sicut in aere prout illuminatur de novo, intelligitur quædam mutatio: ſed conſervatio luminis eſt abſque aeris immutatione, ex ſola præſentia illuminantis.

APPENDIX.

EX art. habes *primo*: quomodo per rationem oſtendas, Philoſophum merito dixiſſe, ſub aliis tamen verbis, quod, mediantibus cauſis ſecundis, Deus aliqua conſervat. Tunc autem id dixit; quando in 2. Metaph. tex. 24. ait: quod *cœlum per primum motum diurnum operatur continuitatem generationis rerum inferiorum*: *& per motum, qui eſt ſecundum Zodiacum, operatur diverſitatem generationis, & corruptionis acceſſu ſuo, & receſſu*. Superioribus ergo cauſis corporalibus attribuit, ſic dicendo, conſervationem, & permanentiam rerum iſtarum, ſub uno principe Deo, de quo ipſe in eadem philoſophia concluſit quod erat tantus, ut ab eo cœlum, & tota natura dependeret. Cum enim, ſecundum Philoſophum ipſum, ac experientiam, ex iiſdem rebus conſervemur, ex quibus ſumus; hoc eſt, per eandem rem aliquid conſervetur, per quam habet eſſe, & prædicta rerum inferiorum habeant, ſecundum illum, eſſe mediantibus ſuperioribus: patet, quod mediantibus illis conſervantur, etiam ſecundum ipſum. Vide aliqua pro hoc loco facientia, *quæſt.* 22. *ar.* 3. *& quæſt.* 103. *art.* 6. *append.* *Secundo* habes: quomodo per rationem prædictam ſententiam Philoſophi, pro quanto res aliquas a Deo aſſerit mediate conſervari, & intelligas, & declares, & probes. *Tertio* vides quomodo ex his, ac ſimi-

ſimilibus viciſſim Angelica juvetur præſens concluſio.

ARTICULUS III. 510

Utrum Deus poſſit aliquid in nihilum redigere.

Ver. q. 5. ar. 2. ad 6. & po. qu. 5. ar. 3. & 4. & quol. 4. qu. 3. ar. 1.

AD Tertium ſic proceditur. Videtur, quod Deus non poſſit aliquid in nihilum redigere. Dicit enim Auguſtinus in lib. 83. QQ. (*qu.* 21. *tom.* 4.) quod *Deus non eſt cauſa tendendi in non eſſe*: hoc autem contingeret, ſi aliquam creaturam redigeret in nihilum. ergo Deus non poteſt aliquid in nihilum redigere.

2. Præterea. Deus eſt cauſa rerum ut ſint, per ſuam bonitatem: quia, ut Auguſtinus dicit in lib. 1. de doctr. Chriſt. (*cap.* 32. *tom.* 3.) *Inquantum Deus bonus eſt, ſumus*: Sed Deus non poteſt non eſſe bonus. Ergo non poteſt facere, ut res non ſint. quod faceret, ſi eas in nihilum redigeret.

3. Præterea. Si Deus in nihilum aliqua redigeret, oporteret, quod hoc fieret per aliquam actionem: Sed hoc non poteſt eſſe; quia omnis actio terminatur ad aliquod ens: unde etiam actio corrumpentis terminatur ad aliquid generatum; quia generatio unius eſt corruptio alterius. Ergo Deus non poteſt aliquid in nihilum, redigere.

Sed Contra eſt, quod dicitur Hierem. 10. *Corripe me Domine, veruntamen in judicio, & non in furore tuo, ne forte ad nihilum redigas me.*

Reſpondeo dicendum, quod quidam poſuerunt, quod Deus res in eſſe produxit agendo de neceſſitate naturæ. Quod ſi eſſet verum, Deus non poſſet rem aliquam in nihilum redigere, ſicut non poteſt a ſua natura mutari. Sed, ſicut ſupra eſt habitum, (*qu.* 19. *art.* 4.) hæc poſitio eſt falſa, & a fide catholica penitus aliena, quæ confitetur, Deum res libera voluntate produxiſſe in eſſe, ſecundum illud Pſal. 134. *Omnia, quæcunque voluit, Dominus fecit.* Hoc igitur, quod Deus creaturæ eſſe communicat, ex Dei voluntate dependet: Nec aliter res in eſſe conſervat, niſi inquantum eis continue influit eſſe, ut dictum eſt. (*art.* 1. & 2. *huj. qu.*). Sicut ergo antequam res eſſent, potuit eis non communicare eſſe, & ſic eas non facere; ita *poſtquam jam factæ ſunt, poteſt eis non influere eſſe*:

& ſic eſſe deſinerent ; quod eſt eas in nihilum redigere.

Ad primum ergo dicendum, quod non eſſe non habet cauſam per ſe: quia nihil poteſt eſſe cauſa, niſi inquantum eſt ens: Ens autem, per ſe loquendo, eſt cauſa eſſendi. Sic igitur Deus non poteſt eſſe cauſa tendendi in non eſſe: ſed hoc habet creatura ex ſeipſa, inquantum eſt de nihilo. Sed per accidens Deus poteſt eſſe cauſa, quod res in nihilum redigantur, ſubtrahendo ſcilicet ſuam actionem a rebus.

Ad ſecundum dicendum, quod bonitas Dei eſt cauſa rerum; non quaſi ex neceſſitate naturæ (quia divina bonitas non dependet ex rebus creatis) ſed per liberam voluntatem. Unde ſicut potuit ſine præjudicio bonitatis ſuæ res non producere in eſſe: ita abſque detrimento ſuæ bonitatis poteſt res in eſſe non conſervare.

Ad tertium dicendum, quod ſi Deus rem aliquam redigeret in nihilum, hoc non eſſet per aliquam actionem, ſed per hoc, quod ab agendo ceſſaret.

APPENDIX.

Ex art. habes *primo*: quomodo per rationem oſtendas, ſcripturam ſacram merito innuere, quod Deus poteſt aliquid annihilare. Hoc vero innuit Hierem. 10. in hæc verba: *Corripe me Domine, veruntamen in judicio, & non in furore tuo: ne forte ad nihilum redigas me.* Ex hoc loco pariter colligitur, quod ſicut unum, ſic multa poteſt in nihilum redigere: quoniam Deus, ad quem orat Hieremias, eſt omnipotens, omnipotentiaque ſua portat omnia creata, ſupra *a.* 1. *appen. non neceſſitate*, ſed libera voluntate. Eadem ergo ratione, qua unum creatum annihilare poteſt, poteſt & omnia. Vide *q.* 19. *ar.* 4. *&* 8. item *q.* 22. *ar.* 4. *& qu.* 25. *a.* 2. *&* 3. item *q.* 45. *ar.* 2. item *q.* 14. *art.* 8. item *q.* 15. *ar.* 1. item *q.* 19. *art.* 10. & ſcito, concluſionem præſentis articuli eſſe contra *Bezanitas*, qui Deum non eſſe omnipotentem blaſphemant, & contra *Joannem Uvicleff*, qui omnia de neceſſitate abſoluta evenire dixit, & contra omnes, qui Deum neceſſitate agere, aut conſervare creatorum aliquid affirmarunt. Hæreſes hæ omnes ſupra damnatæ ſunt, & conſequenter ibi damnatæ cointelliguntur quæcunque poſitiones dicerent, Deum non poſſe aliquid ad nihilum redigere. *Secundo* habes: quomodo per rationem interimas hæreſim *cujuſdam* dicentis: quod Deus

Deus nihil poteſt annihilare, nec mundum majorare, vel minorare. *Tertio* habes: quomodo per rationem oſtendas, hanc merito damnari per ſcripturas, & alia nunc ſupra citata. *Quarto* habes: quomodo per rationem præmiſſam ſcripturam cum ſimilibus, pro quanto Deum aſſerit poſſe annihilare aliquid, & in ſenſu ſano intelligas, & declares, & probes. *Quinto* habes: quomodo, &c.

ARTICULUS IV. 511

Utrum aliquid in nihilum redigatur.

1. d. 8. q. 3. a. 2. cont. & po. q. 5. a. 9. ad 2.

AD Quartum ſic proceditur. Videtur, quod aliquid in nihilum redigatur. Finis enim reſpondet principio: Sed a principio nihil erat, niſi Deus. Ergo ad hunc finem res perducentur, ut nihil ſit niſi Deus: Et ita creaturæ in nihilum redigentur.

2. Præterea. Omnis creatura habet potentiam finitam. Sed nulla potentia finita ſe extendit ad infinitum. unde in 8. Phyſic. (*tex.* 78. *tom.* 2.) probatur, quod potentia finita non poteſt movere tempore infinito. Ergo nulla creatura poteſt durare in infinitum: Et ita quandoque in nihilum redigetur.

3. Præterea. Formæ, & accidentia non habent materiam partem ſui, ſed quandoque deſinunt eſſe. ergo in nihilum rediguntur.

Sed Contra eſt, quod dicitur Eccleſ. 3. *Didici, quod omnia opera, quæ fecit Deus, perſeverant in æternum.*

Reſpondeo dicendum, quod eorum, quæ a Deo fiunt circa creaturam, *quædam* proveniunt ſecundum naturalem curſum rerum: *quædam* vero miraculoſe operantur præter ordinem naturalem creaturis inditum, ut infra dicetur. (*qu. ſeq. art.* 6.) Quæ autem facturus eſt Deus ſecundum ordinem naturalem rebus inditum, conſiderari poſſunt ex ipſis rerum naturis. Quæ vero miraculoſe fiunt, ordinantur ad gratiæ manifeſtationem, ſecundum illud Apoſtoli 1. ad Cor. 12. *Unicuique datur manifeſtatio ſpiritus ad utilitatem*. Et poſtmodum inter cætera ſubdit de miraculorum operatione. Creaturarum autem naturæ hoc demonſtrant, ut nulla earum in nihilum redigatur: Quia *vel* ſunt immateriales; & ſic in eis non eſt potentia ad non eſſe: *Vel* ſunt materiales; & ſic ſaltem remanent ſemper ſecundum materiam, quæ incorruptibilis eſt, utpo-

te ſubjectum exiſtens generationis, & corruptionis. Redigere etiam aliquid in nihilum non pertinet ad gratiæ manifeſtationem, cum magis per hoc divina potentia, & bonitas ordinetur, ſeu oſtendatur, quod res in eſſe conſervat. Unde *ſimpliciter dicendum eſt, quod nihil omnino in nihilum redigetur.*

Ad primum ergo dicendum, quod hoc quod res in eſſe productæ ſunt, poſtquam non fuerunt, declarat potentiam producentis. Sed quod in nihilum redigerentur, hujuſmodi manifeſtationem impediret, cum Dei potentia in hoc maxime oſtendatur, quod res in eſſe conſervat, ſecundum illud Apoſtoli Hebr. 1. *Portans omnia verbo virtutis ſuæ.*

Ad ſecundum dicendum, quod potentia creaturæ ad eſſendum eſt receptiva tantum. Sed potentia activa eſt ipſius Dei, a quo eſt influxus eſſendi. Unde quod res in infinitum durent, ſequitur infinitatem divinæ virtutis. Determinatur tamen quibuſdam rebus virtus ad manendum tempore determinato; inquantum impediri poſſunt ex aliquo contrario agente, ne percipiant influxum eſſendi, qui eſt ab eo, cui finita virtus non poteſt reſiſtere tempore infinito, ſed ſolum tempore determinato. Et ideo ea, quæ non habent contrarium, quamvis habeant finitam virtutem, perſeverant in æternum.

Ad tertium dicendum, quod formæ & accidentia non ſunt entia completa, cum non ſubſiſtant: ſed quodlibet eorum eſt aliquid entis. Sic enim ens dicitur, quia eo aliquid eſt. Et tamen eo modo, quo ſunt, non omnino in nihilum rediguntur: non quia aliqua pars eorum remanet; ſed remanet in potentia materiæ, vel ſubjecti.

A P P E N D I X.

EX art. habes *primo*: quomodo per rationem oſtendas, ſcripturam merito inſinuaſſe, quod non redigendum ſit aliquid omnino in nihilum. Hoc vero tunc inſinuavit, quando ait Eccl. 3. *didici, quod omnia opera, quæ fecit Deus, perſeverent in æternum.* Nam per ly *perſeverent in æternum* noluit denotare, quod ſint incorruptibilia, cum hoc etiam ſecundum experientiam, quotidianam, falſum ſit: ſed voluit deſignare, quod non annihilantur omnino. Unde non te moveat, quod ex reſponſione ad *ſecundum* habetur aliqua tantum, ſcilicet quæ non habet contrarium, perſeverare in æternum: quoniam aliter a ſancto Th. ibi ſumitur perſeverantia in æternum, aliter a ſcriptura: quo fit, ut u-

trum-

trumque ſine contradictione verum ſit. Si enim perſeverantia in æternum ſumatur pro perſeverantia tantum in ſeipſis, ſic non omnia (puta corruptibilia) ſed ſola incorruptibilia perſeverant in æternum, & ſic ſolum accipit ibi ſanctus Doctor perſeverantiam. Si vero ſumatur pro perſeverentia in aliquo ſui, ſic etiam corruptibilia perſeverant in æternum, & ſic ſaltem prædicta ſcriptura accipit perſeverantiam. Dixi ly *ſaltem*, quia, ſi loquamur in univerſum accipit Salomon perſeverantiam pro perſeverantia, vel in ſeipſis, vel in aliquo ſui. Vidit enim Salomon, incorruptibilia quæque duratura fore in perpetuum in ſeipſis, & ſic ibi quatenus de incorruptibilibus loquebatur, ſumpſit perſeverantiam pro perſeverantia in ſeipſis: vidit quoque corruptibilia ſemper in aliquo ſui ipſorum eſſe in æternum permanſura, & ſic ibi, quatenus de corruptibilibus loquebatur, perſeverantiam accepit pro perſeverantia in aliquo ſui. Utroque ergo modo utitur Eccleſiaſtes hoc nomine perſeverantia, & conſequenter & corruptibilia, & incorruptibilia, intelligens utraque per ly *omnia*, affirmat non eſſe redigenda in nihilum. *Secundo* habes: quomodo per rationem præmiſſum ſcripturæ locum, pro quanto aliquid nunquam in nihilum prorſus redigendum aſſerit, & intelligas, & declares, & probes. *Tertio* vides: quomodo ex his, ſimilibuſque, &c.

Q U Æ S T I O CV.

De mutatione creaturarum a Deo, in octo articulos diviſa.

DEinde conſiderandum eſt de *ſecundo* effectu gubernationis divinæ, qui eſt mutatio creaturarum. Et *primo* de mutatione creaturarum a Deo. *Secundo* de mutatione unius creaturæ ab alia.

Circa primum quæruntur octo.

Primo quæritur, Utrum Deus immediate poſſit movere materiam ad formam.

Secundo. Utrum immediate poſſit movere aliquod corpus.

Tertio. Utrum poſſit movere intellectum.

Quarto. Utrum poſſit movere voluntatem.

Quinto. Utrum Deus operetur in omni operante.

Sexto. Utrum poſſit aliquid facere præter ordinem rebus inditum.

Septimo. Utrum omnia, quæ ſic Deus facit, ſint miracula.
Octavo. De diverſitate miraculorum.

ARTICULUS I. 512

Utrum Deus poſſit immediate movere materiam ad formam.

Inf. q. 110. *a.* 2. *cor.*

AD Primum ſic proceditur. Videtur, quod Deus non poſſit immediate movere materiam ad formam. Sicut enim probat Philoſ. 7. Metaph. (*tex.* 28. *tom.* 3.) *formam in hac materia nihil facere poteſt niſi forma, quæ eſt in materia:* quia *ſimile facit ſibi ſimile:* ſed Deus non eſt forma in materia. ergo non poteſt cauſare formam in materia.

2. Præterea. Si aliquod agens ſe habeat ad multa, nullum eorum producet, niſi determinetur ad unum per aliquid aliud. Ut enim in 3. de Anima (*tex.* 58. *tom.* 2.) dicitur, *univerſalis opinio non movet, niſi mediante aliqua particulari apprehenſione.* Sed virtus divina eſt univerſalis cauſa omnium. ergo non poteſt producere aliquam particularem formam, niſi mediante aliquo particulari agente.

3. Præterea. Sicut eſſe commune dependet a prima cauſa univerſali; ita eſſe determinatum dependet a determinatis cauſis particularibus, ut ſupra habitum eſt; (*q.* 45. *ar.* 5.) ſed determinatum eſſe alicujus rei eſt per propriam ejus formam. ergo propriæ rerum formæ non producuntur a Deo, niſi mediantibus cauſis particularibus.

Sed Contra eſt, quod dicitur Gen. 2. *Formavit Deus hominem de limo terræ.*

Reſpondeo dicendum, quod *Deus immediate poteſt movere materiam ad formam:* Quia ens in potentia paſſiva reduci poteſt in actum a potentia activa, quæ eam ſub ſua poteſtate continet. Cum igitur materia contineatur ſub poteſtate divina, utpote a Deo producta, poteſt reduci in actum per divinam potentiam: Et hoc eſt moveri materiam ad formam: quia forma nihil aliud eſt, quam actus materiæ.

Ad primum ergo dicendum, quod effectus aliquis invenitur aſſimilari cauſæ agenti *dupliciter. Uno modo* ſecundum eamdem ſpeciem: ut homo generatur ab homine, & ignis ab igne. *Alio modo* ſecundum virtualem continentiam; prout ſcilicet forma effectus

vir-

virtualiter continetur in cauſa : Et ſic animalia ex putrefactione generata, & plantæ, & corpora mineralia aſſimilantur Soli, & ſtellis, quorum virtute generantur. Sic igitur effectus cauſæ agenti ſimilatur ſecundum totum illud, ad quod ſe extendit virtus agentis. Virtus autem Dei ſe extendit ad formam, & materiam, ut ſupra habitum eſt. (*qu.* 44. *art.* 1. *&* 2.) Unde compoſitum quod generatur, ſimilatur Deo ſecundum virtualem continentiam : ſicut ſimilatur compoſito generanti per ſimilitudinem ſpeciei. Unde ſicut compoſitum generans poteſt movere materiam ad formam generando compoſitum ſibi ſimile, ita & Deus: Non autem aliqua alia forma non in materia exiſtens; quia materia non continetur in virtute alterius ſubſtantiæ ſeparatæ. Et ideo dæmones, & angeli operantur circa hæc viſibilia, non quidem imprimendo formas, ſed adhibendo corporalia ſemina.

Ad ſecundum dicendum, quod ratio illa procederet, ſi Deus ageret ex neceſſitate naturæ : Sed quia agit per voluntatem, & intellectum, qui cognoſcit rationes propias omnium formarum, & non ſolum univerſales, inde eſt, quod poteſt determinate hanc, vel illam formam materiæ imprimere.

Ad tertium dicendum, quod hoc ipſum quod cauſæ ſecundæ ordinantur ad determinatos effectus, eſt illis a Deo. unde Deus, quia alias cauſas ordinat ad determinatos effectus, poteſt etiam determinatos effectus producere per ſeipſum ſine quocunque alio.

APPENDIX.

Ex articulo habes *primo*: quomodo per rationem oſtendas ſcripturam jure inſinuare nobis, quod Deus poteſt immediate movere materiam ad formam. Hoc autem tunc inſinuavit, quando dixit Gen. 2. *Formavit Deus hominem de limo terræ*. Item, *& ædificavit coſtam in mulierem*. Nam Deus immediate corpus tum hominis, tum mulieris modo dicto formavit, *q.* 91. *a.* 2. *&* *q.* 92. *articul.* 4. & conſequenter materiam ad formam immediate movit. Locis allegatis proderunt hic dicta, & vice verſa huic loco proderunt ibi dicta : ſi videantur, & bene applicentur. Hunc articulum ſcito eſſe contra *Bezanitas*, & ſi qui ſunt ſimiles, qui Dei omnipotentiam tollunt. Clarum eſt enim, quod hoc ex omnipotentia Dei eſt, quod materiam virtute contineat, & conſequenter totum, quod eſt in re, ſupra *q.* 44. *ar.* 1. 2. cum ex omnipotentia ſit ipſum creare ; itemque patet, quod movere immediate

materiam ad formam præſupponit, materiam contineri virtualiter in ipſo ſic movente, & conſequenter omnipotentiam in ſic movente requirit. Vide in reſponſione ad *primum*. *Secundo* habes: quomodo per rationem præmiſſas ſcripturas cum ſimilibus, pro quanto Deum adſtruunt immediate movere materiam ad formam, & intelligas, & declares, & probes. *Tertio* vides, quomodo ex his, atque ſimilibus, viciſſim, &c.

ARTICULUS II. 513

Utrum Deus poſſit immediate movere aliquod corpus.

opuſc. 10. art. 1. & 5.

AD Secundum ſic proceditur. Videtur, quod Deus non poſſit immediate movere aliquod corpus. Cum enim movens, & motum oporteat eſſe ſimul, ut probatur in 7. Phyſic. (*tex. 9. & ſeq. 10. 2.*) oportet eſſe contactum quendam moventis, & moti. Sed non poteſt eſſe contactus Dei, & corporis alicujus. Dicit enim Dion. in 1. cap. de div. nom. (*a med. lect. 3.*) quod *Dei non eſt aliquis tactus*. Ergo Deus non poteſt immediate movere aliquod corpus.

2. Præterea. Deus eſt movens non motum. Tale autem eſt appetibile apprehenſum. movet igitur Deus ſicut deſideratum, & apprehenſum: Sed non apprehenditur niſi ab intellectu, qui non eſt corpus, nec virtus corporis. Ergo Deus non poteſt movere aliquod corpus immediate.

3. Præterea. Philoſophus probat in 8. Phyſ. (*tex. 79. tom. 2.*) quod *potentia infinita movet in inſtanti:* Sed impoſſibile eſt aliquod corpus in inſtanti moveri: quia cum omnis motus ſit inter oppoſita, ſequeretur, quod duo oppoſita ſimul ineſſent eidem: quod eſt impoſſibile. Ergo corpus non poteſt immediate moveri a potentia infinita: Potentia autem Dei eſt infinita, ut ſupra habitum eſt. (*q. 25. a. 2.*) Ergo Deus non poteſt immediate movere aliquod corpus.

Sed Contra. Opera ſex dierum Deus fecit immediate, in quibus continetur motus corporum: ut patet per hoc quod dicitur Gen. 1. *Congregentur aquæ in locum unum*. Ergo Deus immediate poteſt movere corpus.

Reſpondeo dicendum, quod erroneum eſt dicere, Deum non poſſe facere per ſeipſum omnes determinatos effectus, qui fiunt per quamcunque cauſam crea-

creatam. Unde cum corpora moveantur immediate a cauſis creatis, *nulli debet venire in dubium, quin Deus poſſit movere immediate quodcunque corpus*. Et hoc quidem conſequens eſt ad ea, quæ ſupra dicta ſunt. (*art. 1. hu. q.*) Nam omnis motus corporis cujuſcunque *vel* conſequitur formam aliquam; ſicut motus localis gravium, & levium conſequitur formam, quæ datur a generante, ratione cujus generans dicitur movens: *Vel* eſt via ad formam aliquam, ſicut calefactio eſt via ad formam ignis. Ejuſdem autem eſt imprimere formam, & diſponere ad formam, & dare motum conſequentem formam. Ignis enim non ſolum generat alium ignem, ſed etiam calefacit, & ſurſum movet. Cum igitur Deus poſſit immediate formam materiæ imprimere, conſequens eſt, ut poſſit ſecundum quemcunque motum corpus quodcunque movere.

Ad primum ergo dicendum, quod *duplex* eſt tactus: ſcilicet *corporalis*, ſicut duo corpora ſe tangunt: & *virtualis*, ſicut dicitur, quod contriſtans tangit contriſtatum. Secundum igitur primum contactum Deus, cum ſit incorporeus, non tangit, nec tangitur: Secundum autem virtualem contactum, tangit quidem movendo creaturas, ſed non tangitur: quia nullius creaturæ virtus naturalis poteſt ad ipſum pertingere. Et ſic intellexit Dionyſius, quod *non eſt tactus Dei*, ut ſcilicet tangatur.

Ad ſecundum dicendum, quod movet Deus ſicut deſideratum, & intellectum. Sed non oportet, quod ſemper moveat ſicut deſideratum, & intellectum ab eo quod movetur; ſed ſicut deſideratum, & motum a ſeipſo: quia omnia operatur propter ſuam bonitatem.

Ad tertium dicendum, quod Philoſ. in 8. Phyſic. (*tex. 78. & ſeq. to. 2.*) intendit probare, quod virtus primi motoris non ſit virtus in magnitudine, tali ratione: Virtus primi motoris eſt virtus infinita (quod probat per hoc, quod poteſt movere tempore infinito) Virtus autem infinita ſi eſſet in aliqua magnitudine, moveret in non tempore; quod eſt impoſſibile: Ergo oportet, quod infinita virtus primi motoris ſit non in magnitudine. Ex quo patet, quod corpus moveri in non tempore non conſequitur niſi virtutem infinitam in magnitudine. Cujus ratio eſt, quia omnis virtus, quæ eſt in magnitudine, movet ſecundum ſe totam: cum moveat per neceſſitatem naturæ. Potentia autem infinita improportionabiliter excedit quamlibet potentiam finitam: Quanto autem major eſt potentia mo-

moventis, tanto eſt major velocitas motus. Cum igitur potentia finita moveat tempore determinato, ſequitur, quod potentia infinita non moveat in aliquo tempore, quia cujuſcunque temporis ad aliud tempus eſt aliqua proportio. Sed virtus, quæ non eſt in magnitudine, eſt virtus alicujus intelligentis, qui operatur in effectibus, ſecundum quod eis convenit. Et ideo, cum corpori non poſſit eſſe conveniens moveri in non tempore, non ſequitur, quod moveat in non tempore.

A P P E N D I X.

EX articulo habes *primo*: quomodo per rationem oſtendas, ſcripturam dicere merito virtualiter, quod Deus poteſt immediate movere corpus. Hoc autem tunc dixit: quando ex perſona Dei inquit Geneſ. 1. *Congregentur aquæ in locum unum*. Ad hoc enim mandatum congregatas fuiſſe aquas etiam teſtatur dicens: *Congregationeſque aquarum appellavit maria*. Congregatio igitur hæc aquarum fuit immediate a Deo facta, cum ſit de operibus ſex dierum. Nam opera ſex dierum ab ipſo immediate facta fuere ex *q*. 73. & 74. & 75. Particulariter vero iſta aquarum congregatio immediatæ Dei operationi tribuitur, ſecundum illud Job 38. *Circumdedi mare terminis meis*. Unde & ibi in Geneſi poſt ly *congregentur aquæ in locum unum*, mox ſubdebatur, *& appareat arida*. Ecce termini, quibus inquit Deus ſe circumdediſſe mare: &, quod hæc operatio immediate ſit a Deo, patet per ly *terminis meis*. Quaſi dicat: terminis poteſtate mea mari impoſitis. Naturale enim eſt; quod aqua undique ſit ſuper terram, ut dicit & ſanctus Thom. & Philoſophi, tanquam elementum altius; ſicut naturale videmus eſſe, quod aer ſit undique ſuper aquas: tamen propter neceſſitatem finis, ut ſcilicet animalia, & plantæ poſſent vivere ſuper terram, neceſſe fuit, terrarum aliquas partes diſcooperiri. Quod quidem, licet Philoſophi attribuant actioni Solis media elevatione vaporum terram deſiccantis, nihilominus poteſtati divinæ a ſcriptura ſacra tribuitur & in Geneſi, & in Job, ut dictum eſt. Item hoc idem merito dictum Hierem. 5. *Me ergo non timebunt, ait Dominus, qui poſui arenam terminum mari?* Ecce quod immediate aliquid a Deo, & ſingulariter factum notat ſcriptura per illam loquendi phraſim *Me ergo, qui poſui*. Hoc autem tam inſigne opus tunc fuit: quando juſſit Dominus:

nus : ut congregarentur aquæ in locum unum , & appareret arida . Porro, quod aqua ſit corpus , patet, quod congregari in unum locum ſſit motus, patet . Per ſupradicta ergo ſcriptura docuit, quod Deus poteſt immediate movere corpus . Vide *ar. primum* append. & argue a fortiori dicens ; Si Deus poteſt immediate movere materiam ad formam , quod eſt majus. ergo multo magis poteſt immediate movere corpus quod eſt minus . *Secundo* habes : quomodo per rationem prǫmiſſas ſcripturas , pro quanto Deum immediate movere poſſe adſtruunt corpus, & intelligas , & declares, & probes . *Tertio* vides, quomodo , &c.

ARTICULUS III. 514

Utrum Deus moveat immediate intellectum creatum .

AD Tertium ſic proceditur. Videtur, quod Deus non moveat immediate intellectum creatum . Actio enim intellectus eſt ab eo , in quo eſt : non enim tranſit in exteriorem materiam, ut dicitur in 9. Metaph. (*tex. 16. to.* 3.) Actio autem ejus, quod movetur ab alio, non eſt ab eo, in quo eſt, ſed a movente . Non ergo intellectus movetur ab alio : Et ita videtur , quod Deus non poſſit movere intellectum .

2. Præterea . Id, quod habet in ſe principium ſufficiens ſui motus, non movetur ab alio . Sed motus intellectus eſt ipſum intelligere ejus : ſicut dicitur, quod *intelligere , vel ſentire eſt motus quidam*, ſecundum Philoſophum in 3. de Anima : (*tex.* 28. *to.* 2.) Sufficiens autem principium intelligendi eſt lumen intelligibile inditum intellectui . Ergo non movetur ab alio .

3. Præterea . Sicut ſenſus movetur a ſenſibili, ita intellectus ab intelligibili : ſed Deus non eſt intelligibilis a nobis , ſed noſtrum intellectum excedit . ergo Deus non poteſt movere noſtrum intellectum .

Sed Contra . Docens movet intellectum addiſcentis : ſed Deus *docet hominem ſcientiam*, ſicut dicitur in Pſal. 93. ergo Deus movet intellectum hominis.

Reſpondeo dicendum, quod, ſicut in motibus corporalibus movens dicitur , quod dat formam, quæ eſt principium motus : ita dicitur movere intellectum , quod cauſat formam, quæ eſt principium intellectualis operationis , quæ dicitur motus. intelle-

ctus. Operationis autem intellectus eſt *duplex* principium in intelligente. *Unum* ſcilicet, quod eſt ipſa virtus intellectualis, quod quidem principium eſt etiam in intellligente in potentia. *Aliud* autem eſt principium intelligendi in actu, ſcilicet ſimilitudo rei intellectæ in intelligente.

Dicitur ergo aliquid movere intellectum, ſive det intelligenti virtutem ad intelligendum, ſive imprimat ei ſimilitudinem rei intellectæ. *Utroque autem modo Deus movet intellectum creatum.* Ipſe enim eſt ipſum primum ens immateriale. Et quia intellectualitas conſequitur immaterialitatem, ſequitur, quod ipſe ſit primum intelligens. Unde, cum primum in quolibet ordine ſit cauſa eorum, quæ conſequuntur, ſequitur, quod ab ipſo ſit omnis virtus intelligendi. Similiter, cum ipſe ſit primum ens, & omnia entia præexiſtant in ipſo, ſicut in prima cauſa, oportet quod ſit in eo intelligibiliter, ſecundum modum ejus. Sicut enim omnes rationes rerum intellligibiles primo exiſtunt in Deo, & ab eo derivantur in alios intellectus, ut actu intelligant: ſic etiam derivantur in creaturas, ut ſubſiſtant.

Sic igitur Deus movet intellectum creatum, inquantum dat ei virtutem ad intelligendum, vel naturalem, vel ſuperadditam; & inquantum imprimit ei ſpecies intelligibiles; & utrumque tenet, & conſervat in eſſe.

Ad primum ergo dicendum, quod operatio intellectualis eſt quidem ab intellectu, in quo eſt, ſicut a cauſa ſecunda, ſed a Deo, ſicut a cauſa prima. Ab ipſo enim datur intelligenti, quod intelligere poſſit.

Ad ſecundum dicendum, quod lumen intellectuale ſimul cum ſimilitudine rei intellectæ eſt ſufficiens principium intelligendi; ſecundarium tamen, & ab ipſo primo principio dependens.

Ad tertium dicendum, quod intelligibile movet intellectum noſtrum, inquantum quodammodo imprimit ei ſuam ſimilitudinem, per quam intelligi poteſt. Sed ſimilitudines, quas Deus imprimit intellectui creato, non ſufficiunt ad ipſum Deum intelligendum per eſſentiam, ut ſupra habitum eſt. (*q.* 56. *a.* 3.) Unde movet intellectum creatum, cum tamen non ſit ei intelligibilis, ut dictum eſt. (*q.* 12. *a.* 2.)

AP-

APPENDIX.

Ex articulo habes *primo* : quomodo per rationem monſtres, recte & ſcripturas & Philoſophum ponere, Deum movere intellectum creatum. Id vero innuunt ſcripturæ Pſalm. 93. *Beatus, quem tu erudieris Domine*. Item ibi de Deo loquens : *Qui corripit gentes non arguet ? qui docet hominem ſcientiam ?* Cum ergo erudiens aliquem, ſeu docens, moveat (ut patet) intellectum ejus ad eruditionem, ſeu diſciplinam : & Deus per ſcripturas erudiat, atque doceat hominem : relinquitur, quod ſcripturæ per has auctoritates, ac ſimiles inſinuaſſe voluerunt, quod Deus movet intellectum creatum. Item merito Papam *Cœleſtinum primum* id ſenſiſſe, dum in epiſt. ad Epiſcopos Galliæ, inter alia dicit ſic: *Omnis ſancta cogitatio, & motus piæ voluntatis ex Deo ſunt*. Item merito etiam Concilium *Tridentinum* ſeſſ. 6. can. 4. *Si quis dixerit, liberum hominis arbitrium a Deo motum, & excitatum nihil cooperari aſſentiendo Deo excitanti: anathema ſit*. Hæc ibi. Concilia iſta pro tanto hic adducuntur ſolum, pro quanto intellectum creatum, cujus eſt cogitare, & ad arbitrii libertatem intrinſece concurrere, cum liberum arbitrium ſit facultas rationis, & voluntatis, *qu.* 83. *ar.* 2. & 3. & 4. moveri a Deo teſtantur. Hoc idem multa alia Concilia dixerunt : ſed indicaſſe ſufficiat. Item habes: quomodo eadem ratione oſtendas merito eſſe dictum etiam a Philoſopho, quod nunquam homo per liberum arbitrium poteſt aliquod bonum facere ſine adjutorio Dei. Ratio autem ſua eſt : quia in iis, quæ facimus, quærendum eſt illud : propter quod faciemus. At non eſt procedere in infinitum : ſed eſt deveniendum ad aliquid, puta ad concilium. Sic ergo hoc bonum facio, quia conſilium mihi eſt ad hoc : & hoc eſt a Deo. Unde dicit, quod conſilium bonum eſt ab aliquo, quod eſt ſupra hominem movens eum ad bene operandum. Et hic eſt Deus: qui & homines movet, & omnia, quæ agunt, ad actiones ſuas: ſed aliter, & aliter. Cum enim hujuſmodi motus ſit quoddam receptum in moto : oportet, quod hoc fiat ſecundum modum ſuæ naturæ, ideſt, rei motæ : & ideo omnia movet ſecundum ſuas naturas. Ea ergo, quorum natura eſt, ut ſit liberæ voluntatis, & domina ſuarum actionum, movet libere ad operationes : ſicut creaturas rationales, & intellectuales : alia autem non li-

libere, ſed unumquodque illorum ſecundum modum ſuæ naturę. Hæc Divus Thomas, ſuper ſecunda ad Corinthios cap. 3. ly *Non ſumus ſufficientes cogitare aliquid a nobis quaſi ex nobis, ſed omnis ſufficientia noſtra ex Deo eſt*, adducens Philoſophum verbaliter, ut audiſti. *Secundo* habes: quomodo per rationem ſcripturas prædictas cum ſimilibus, Concilia, atque Philoſophum, pro quanto intellectum creatum a Deo dicunt moveri, & intelligas, & declares, & probes. *Tertio* vides: qomodo ex his, &c.

ARTICULUS IV. 515

Utrum Deus poſſit movere voluntatem creatam.

Inf. q. 111. *ar.* 2. *&* *q.* 115. *a.* 4. *&* 1. 2. *q.* 9. *a.* 6. *&* *q.* 80. *a.* 2. *&* 2. *d.* 15. *q.* 1. *a.* 3. *&* 3. *cont. c.* 88. 89. 91. *&* 92. *prin. &* *ver. q.* 22. *a.* 8.

AD Quartum ſic proceditur. Videtur, quod Deus non poſſit movere voluntatem creatam. Omne enim, quod movetur ab extrinſeco, cogitur: ſed voluntas non poteſt cogi. ergo non movetur ab aliquo extrinſeco: Et ita non poteſt moveri a Deo.

2. Præterea. Deus non poteſt facere, quod contradictoria ſint ſimul vera. Hoc autem ſequeretur, ſi voluntatem moveret. nam voluntarie moveri eſt ex ſe moveri, & non ab alio. ergo Deus non poteſt voluntatem movere.

3. Præterea. Motus magis attribuitur moventi, quam mobili. unde homicidium non attribuitur lapidi, ſed projicienti. Si igitur Deus moveat voluntatem, ſequitur, quod opera voluntaria non imputentur homini ad meritum, vel demeritum: Hoc autem eſt falſum. Non igitur Deus movet voluntatem.

Sed Contra eſt, quod dicitur Philip. 2. *Deus eſt qui operatur in nobis velle, & perficere.*

Reſpondeo dicendum, quod ſicut intellectus, ut dictum eſt, (*ar. præc.*) movetur ab objecto, & ab eo, qui dedit virtutem intelligendi: ita voluntas movetur ab objecto, quod eſt bonum, & ab eo, qui cauſat virtutem volendi.

Poteſt autem voluntas moveri ſicut ab objecto, a quocunque bono; non autem ſufficienter, & efficaciter, niſi a Deo. Non enim ſufficienter aliquid poteſt movere aliquod mobile, niſi virtus activa moventis excedat, vel ſaltem adæquet virtutem paſſivam mobi-

bi-

bilis. Virtus autem paſſiva voluntatis ſe extendit ad bonum in univerſali. Eſt enim ejus objectum bonum univerſale; ſicut & intellectus objectum eſt ens univerſale. Quodlibet autem bonum creatum eſt quoddam particulare bonum: Solus autem Deus eſt bonum univerſale. Unde ipſe ſolus implet voluntatem, & ſufficienter eam movet, ut objectum. Similiter autem & virtus volendi a ſolo Deo cauſatur. Velle enim nihil aliud eſt, quam inclinatio quædam in objectum voluntatis, quod eſt bonum univerſale. Inclinare autem in bonum univerſale eſt primi moventis, cui proportionatur ultimus finis: ſicut in rebus humanis dirigere ad bonum commune eſt ejus, qui præeſt multitudini. Unde *utroque modo proprium eſt Dei movere voluntatem, ſed maxime ſecundo modo interius eam inclinando*.

Ad primum ergo dicendum, quod illud, quod movetur ab altero, dicitur cogi, ſi movetur contra inclinationem propriam: Sed ſi moveatur ab alio, quod ſibi dat propriam inclinationem, non dicitur cogi: ſicut grave, cum movetur deorſum a generante, non cogitur. Sic igitur Deus, movendo voluntatem, non cogit ipſam: quia dat ei ejus propriam inclinationem.

Ad ſecundum dicendum, quod, moveri voluntarie eſt moveri ex ſe, ideſt a principio intrinſeco. Sed illud principium intrinſecum poteſt eſſe ab alio principio extrinſeco. Et ſic moveri ex ſe non repugnat ei, quod movetur ab alio.

Ad tertium dicendum, quod, ſi voluntas ita moveretur ab alio, quod ex ſe nullatenus moveretur, opera voluntatis non imputarentur ad meritum, vel demeritum: Sed quia per hoc, quod movetur ab alio, non excluditur, quin moveatur ex ſe, ut dictum eſt, (*in ſolut. præc.*) ideo per conſequens non tollitur ratio meriti, vel demeriti.

A P P E N D I X.

Ex articulo habes *primo*: quomodo per rationem enerves ineptiſſimum errorem *Rabbi Moyſis* (Direct. Inquiſ. 2. *p. qu.* 4.) dicentis, quod voluntas a Deo, licet mutari poſſit, nunquam tamen de facto immutatur. Nam ratione articuli hujus oſtenditur, ut patet, quod Deus de facto moveat ad voluntatem, & non ſolum, quod eam movere, ac immutare poſſit: immo, ut patet ex reſponſionibus argumentorum, quod voluntas ſeipſam nonniſi Deo moven-

vente poſſit movere. Et, quoniam, ut reor, ſuam hanc poſitionem, ne voluntas cogi videretur, aſſerebat, ac ſuper argumenta hic facta, vel his ſimilia fundabat: idcirco etiam modum, quo fundamenta ejus ex ratione ſubruas, hinc trahere licet. *Secundo* habes: quomodo per rationem demonſtres, prædictum erroneum dictum fuiſſe merito damnatum a ſcripturis Philippenſ. 3. ſic: *Deus operatur in nobis velle, & perficere*. ſi enim operatur in nobis, & non tantum operari poteſt, velle: utique ſecundum ſcripturas Deus non tantum poteſt movere, ſeu immutare voluntatem, ſed etiam de facto immutat. Item Proverbiorum 21. *Cor regis in manu Domini, quocumque voluerit vertit illud*. Si quocumque vult vertit cor regis, ſecundum hanc ſcripturam; ergo multo magis, vel ſaltem a ſimili corda, ideſt, voluntates aliorum. Item Geneſ. 33. *Elevans autem Jacob vidit venientem Eſau, & cum eo quadringentos viros diviſitque*, &c. *Currens itaque Eſau obviam fratri ſuo, amplexatus eſt eum, ſtringenſque collum ejus, & oſculans eum flevit*. Vide rem mirandam. ſtatuerat Eſau interficere fratrem ſuum Jacob, ſicut ante comminatus fuerat ſupra *c.* 27. & ad hoc cum tantis viris nunc veniebat. Quid accidit? Immutavit Dominus cor ejus, dum eſſet prope ipſi Jacob, adeoque immutata eſt voluntas ejus, ut non ſolum non occiderit, nec occidere tentarit, aut in voluntate eum occidendi perſeveraverit, ſed etiam ut in oppoſitum amorem ſubito tranſierit ita, ut nec amoris vim abſcondere valens in ſigna multum amabilia, ut audiſti, ex inſperato proruperit. Multa ſunt in ſcripturis alia, quæ Deum de facto immutare voluntatem creatam etiam in actu contrario mox ante poſitam, ut de Laban *Gen.* 31. de Paulo *Act.* 9. &c. ſed prædicta ſufficiant. Ait enim Concilium *Arauſicanum* in ſimili propoſito cap. 25. ſic: *Innumerabilia ſunt ſanctarum ſcripturarum teſtimonia, quæ poſſint ad probandam gratiam proferri, ſed brevitatis ſtudio prætermiſſa ſunt: quia & re vera, cui pauca non ſufficiant, plura non proderunt*. Hæc ibi. *Tertio* habes: quomodo per rationem in reſponſione ad *tertium* inſinuatam, ultra dicta, contra *Calvinum, quæſt.* 94. *ar.* 4. *appen.* eradicare valeas hæreſim impiiſſimi *Theodori Mopſveſteni*, ut refertur in Concilio *quinto Conſtantinopolitano*, *confeſſione*, *ſeu collatione quarta*, blaſpheme dicentis, quod Deus peccatum docuit, & mortem introduxit. Ejus autem verba ſunt hæc: *Quoniam autem non obaudivit Adam*,

dam, *deinde ſubditus eſt hoc propter inobedientiam*, *quod & citra inobedientiam propter utilitatem noſtram a Creatore factum eſt*, *ut edocti ſumus omnes peccatum*. Item & alibi ſic: *Nec igitur mortem non ſponte*, *& præter judicium ſuum intulit hominibus*, *neque peccato aditum ad nullam utilitatem dedit*. Hæc ille. Viderat iſte, opinor, voluntatis creatæ Deum eſſe motorem, tanquam primam cauſam cauſæ ſecundæ, & ideo cum voluntatem creatam peccare cognoſceret, peccati auctorem, atque doctorem credidit Deum. Prædictæ poſitioni ſenſum conformem videntur habuiſſe *Trinitarii* dicendo, quod Deus eſt cauſa cujuslibet modi actus, & cujuſlibet circumſtantiæ productæ. Ob hoc enim, quod per tale ſuum dictum Deo peccati factionem tribuere *Trinitarii* viſi fuere: idcirco hanc eorum phantaſiam inter errores *Trinitariorum* enumerari crediderim a *Gabriele Prateolo*. *Quarto* habes: quomodo per rationem oſtendas, prædictam hæreſim cum ſimilibus juſtiſſime damnari ab eodem Concilio in eadem confeſſione ſic: *Anathema Theodoro Mopſveſteno*: *Anathema illis*, *qui non anathematizant eum*; *defenſores ejus Judæi ſunt*: *ſequaces ejus Pagani ſunt*: *Theodorum Mopſveſtenum omnes anathematizamus*: *Theodorum*, *& conſcripta ejus omnes anathematizamus*. *Multitudo lectarum blaſphemiarum*, *quas contra magnum Deum evomuit*, *juſtam ejus facit condemnationem*. Hæc ibi. Idem Concilium in confeſſione 8. hoc ipſum iiſdem, & pluribus verbis repetit. Item juſte damnata a, &c. ut ſupra *q.* 19. *ar.* 6. *&* 9. item *q.* 23. *ar.* 1. *& q.* 24. *ar.* 1. *& q.* 93. *ar.* 8. *& quæſt.* 40. *ar.* 2. Pro præſentis appendice articuli dicta nonnulla append. *ar.* 3. faciunt; quandoquidem intellectus, & voluntas multam inter ſe connexionem habent. *Quinto* habes: quomodo per rationem oſtendas, Papam *Cæleſtinum primum* in epiſt. prima ad Epiſcopos Galliæ merito & dixiſſe, & per hoc errorem prædictum *Rabbi Moy.* damnaſſe ſic: *Præparatur voluntas a Domino*: *& ut boni aliquid agant*, *paternis inſpirationibus ſuorum ipſe tangit corda fidelium*. *Quotquot enim ſpiritu Dei aguntur*, *hi filii ſunt Dei*; *ut nec noſtrum deeſſe ſentiamus arbitrium*, *& in bonis quibuſque voluntatis humanæ ſingulis motibus magis illius valere non dubitemus auxilium*. Hæc ibi. Ecce, quod ſecundum Papam & voluntas remanet libera, & a Deo movetur, & a Deo magis, quam a ſeipſa, movetur. Item infra in eadem epiſtola, ſic: *Ita Deus in cordibus hominum*, *atque in*

ipſo

ipſo libero operatur arbitrio, ut ſancta cogitatio, pium conſilium, omniſque motus bonæ voluntatis ex Deo ſit: quia per illum aliquid boni poſſumus, ſine quo nihil poſſumus. Quod ergo tempus, ait *Zoſimus* Papa, *intervenit, quo ejus non egeamus auxilio? In omnibus igitur cauſis, actibus, cogitationibus adjutor, & protector orandus eſt*. Hæc ibi. Item Papa *Innocentius primus*, in epiſtola ad *Milevitanum* Concilium, ſic: *Audiet David dicentem, Adjutorium noſtrum in nomine Domini: & : Adjutor meus eſto, ne derelinquas me, neque deſpicias me Deus ſalutaris meus. Quæ incaſſum dixerit, ſi tamen in ejus erat poſitum voluntate, quæ a Domino flebili ſermone poſcebat. Quæ cum ita ſint, cumque in omnibus divinis paginis voluntati liberæ nonniſi adjutorium Dei legamus eſſe nectendum, eamque nihil poſſe cœleſtibus præſidiis deſtitutam: quonam modo huic ſoli poſſibilitatem hanc pertinaciter defendentes, ſibimet, immo plurimis, Pelagius, Cæleſtiuſque perſuadent?* Hæc ibi. Faciunt prædicta etiam pro 1. 2. *q.* 109. *ar.* &c. ſed pro tanto nunc adducuntur, pro quanto Deum voluntatem adſtruunt de facto non movere. *Sexto* vides: quomodo ex his viciſſim Angelica hæc doctrina declaretur, atque confirmetur.

ARTICULUS V. 516

Utrum Deus operetur in omni operante.

3. cont. cap. 66. & 67. & lib. 4. c. 44. & opu. 3. c. 131. fi. & 145.

AD Quintum ſic proceditur. Videtur, quod Deus non operetur in omni operante. Nulla enim inſufficientia eſt Deo attribuenda. Si igitur Deus operatur in omni operante, ſufficienter in quolibet operatur. Superfluum igitur eſſet, quod agens creatum aliquid operaretur.

2. Præterea. Una operatio non eſt ſimul a duobus operantibus: ſicut nec unus numero motus poteſt eſſe duorum mobilium. Si igitur operatio creaturæ eſt a Deo in creatura operante, non poteſt eſſe ſimul a creatura: Et nulla creatura aliquid operatur.

3. Præterea. Faciens dicitur eſſe cauſa operationis facti inquantum dat ei formam, qua operatur. Si igitur Deus eſt cauſa operationis rerum factarum ab ipſo, hoc erit inquantum dat eis virtutem operandi:

di: Sed hoc eſt a principio, quando rem facit. Ergo videtur, quod ulterius non operetur in creatura operante.

Sed Contra eſt, quod dicitur Iſa. 26. *Omnia opera noſtra operatus es in nobis Domine*.

Reſpondeo dicendum, quod Deum operari in quolibet operante aliqui ſic intellexerunt, quod nulla virtus creata aliquid operaretur in rebus, ſed ſolus Deus immediate omnia operaretur: puta, quod ignis non calefaceret, ſed Deus in igne: & ſimiliter de omnibus aliis.

Hoc autem eſt impoſſibile. *Primo* quidem, quia ſic ſubtraheretur ordo cauſæ, & cauſati a rebus creatis. quod pertinet ad impotentiam creantis. Ex virtute enim agentis eſt, quod ſuo effectui det virtutem agendi. *Secundo*, quia virtutes operativæ, quæ in rebus inveniuntur, fruſtra eſſent rebus attributæ, ſi per eas nihil operarentur: quinimmo omnes res creatæ viderentur quodammodo eſſe fruſtra, ſi propria operatione deſtituerentur; cum omnes res ſint propter ſuam operationem. Semper enim imperfectum eſt propter perfectius. Sicut igitur materia eſt propter formam: ita forma, quæ eſt actus primus, eſt propter ſuam operationem, quæ eſt actus ſecundus: Et ſic operatio eſt finis rei creatæ. *Sic igitur intelligendum eſt, Deum operari in rebus, quod tamen ipſæ res propriam habeant operationem*.

Ad cujus evidentiam conſiderandum eſt, quod, cum ſint cauſarum *quatuor* genera, *Materia* non eſt principium actionis, ſed ſe habet ut ſubjectum recipiens actionis effectum. *Finis* vero, & *agens*, & *forma* ſe habent ut actionis principium, ſed ordine quodam. Nam *primum* quidem principium actionis eſt finis, qui movet agentem. *Secundo* vero agens: *Tertio* autem forma ejus, quod ab agente applicatur ad agendum: quamvis & ipſum agens per formam ſuam agat: ut patet in artificialibus. Artifex enim movetur ad agendum a fine, qui eſt ipſum operatum, puta arca, vel lectus; & applicat ad actionem ſecurim, quæ incidit per ſuum acumen. *Sic igitur ſecundum hæc tria Deus in quolibet operante operatur*. *Primo* quidem ſecundum rationem finis: Cum enim omnis operatio ſit propter aliquod bonum verum, vel apparens (nihil autem eſt, vel apparet bonum, niſi ſecundum quod participat aliquam ſimilitudinem ſummi boni, quod eſt Deus) ſequitur, quod ipſe Deus ſit cujuslibet operationis cauſa, ut finis. *Secundo* conſiderandum

eſt,

eſt, quod ſi ſint multa agentia ordinata, ſemper ſecundum agens agit in virtute primi agentis. Nam primum agens movet ſecundum ad agendum. Et ſecundum hoc omnia agunt in virtute ipſius Dei: Et ita ipſe eſt cauſa omnium actionum agentium. *Tertio* conſiderandum eſt, quod Deus movet non ſolum res ad operandum, quaſi applicando formas, & virtutes rerum ad operationem; (ſicut etiam artifex applicat ſecurim ad ſcindendum, qui tamen interdum formam ſecuri non tribuit) ſed etiam dat formas creaturis agentibus, & eas tenet in eſſe. Unde non ſolum eſt cauſa actionum, in quantum dat formam, quæ eſt principium actionis; (ſicut generans dicitur eſſe cauſa motus gravium, & levium) ſed etiam ſicut conſervans formas, & virtutes rerum: prout Sol dicitur cauſa manifeſtationis colorum, inquantum dat, & conſervat lumen, quo manifeſtantur colores. Et quia forma rei eſt intra rem, & tanto magis, quanto conſideratur ut prior, & univerſalior, & ipſe Deus eſt proprie cauſa ipſius eſſe univerſalis in rebus omnibus, quod inter omnia eſt magis intimum rebus; ſequitur, quod Deus in omnibus intime operetur. Et propter hoc in ſacra Scriptura operationes naturæ Deo attribuuntur quaſi operanti in natura, ſecundum illud Job. 10. *Pelle, & carnibus veſtiſti me, oſſibus, & nervis compegiſti me.*

Ad primum ergo dicendum, quod Deus ſufficienter operatur in rebus ad modum primi agentis: Nec propter hoc ſuperfluit operatio ſecundorum agentium.

Ad ſecundum dicendum, quod una actio non procedit a duobus agentibus unius ordinis: Sed nihil prohibet, quin una, & eadem actio procedat a primo, & ſecundo agente.

Ad tertium dicendum, quod Deus non ſolum dat formas rebus, ſed etiam conſervat eas in eſſe; & applicat eas ad agendum, & eſt finis omnium actionum, ut dictum eſt. (*In corp. ar.*)

A P P E N D I X.

Ex articulo habes *primo*: quomodo per rationem oſtendas ſcripturas ſacras merito innuere, quod Deus operatur in omni operante. Hoc autem innuunt Iſa 26. *omnia opera noſtra operatus es in nobis Domine*. Per hoc enim voluit dicere Propheta, quod Dominus in omni operante operatur. Nam minus videtur de homine, cum ſit a Deo in manu

ſui

ſui liberi conſilii relictus, quod Deus in omni operante homine operetur; & tamen hoc, quod minus videtur eſſe, teſtatur Iſaias eſſe verum. Multo igitur magis hoc eſſe verum de aliis eodem tenore literæ convincitur, quandoquidem, ſi, de quo minus videtur ineſſe, ineſt, utique (ſecundum regulam logices) ei, de quo magis videtur ineſſe, magis inerit. Item innuunt hoc 1. Cor. 12. *Diviſiones operationum ſunt, idem vero Deus, qui operatur omnia in omnibus*. Item Joan. 5. *Pater meus uſque modo operatur, & ego operor*. Hæc enim auctoritas non de novis operibus perfectis in ſpecie condendis loquitur, quoniam a tali opere jam ceſſavit Gen. 2. ſed de operando in rebus conditis, propagandis, operaturis. Quaſi dixerit; Pater meus in omni opere ſuæ creaturæ operatur; & ego ſimul operor, & per conſequens Spiritus ſanctus amborum nexus, atque ideo tota Trinitas ſic operatur. Ex hac Domini ſententia colligunt, & bene, Theologi, quod omnia opera Trinitatis ad extra ſunt indiviſa. Vide ſupra *a.* 1. 2. 3. 4. *appen. Secundo* habes: quomodo præmiſſas, ſimileſque ſententias, pro quanto Deum dicunt in omni operante operari, & intelligas, & declares, & probes. *Tertio* vides: quomodo ex his, atque hujuſmodi viciſſim Angelica doctrina præſens conſolidetur.

ARTICULUS VI. 517

Utrum Deus poſſit facere aliquid præter ordinem rebus inditum.

3. q. 43. art. 1. cor. & 3. contra cap. 98. 99. & 161. & po. qu. 6. a. 1. & op. 3. cap. 138. & op. 10. art. 1. & 17.

AD Sextum ſic proceditur. Videtur, quod Deus non poſſit facere aliquid præter ordinem rebus inditum. Dicit enim Aug. lib. 26. contra Fauſtum: (*cap. 3. ante med. to. 6.*) *Deus conditor, & creator omnium naturarum nihil contra naturam facit*: Sed hoc videtur eſſe contra naturam, quod eſt præter ordinem naturaliter rebus inditum. Ergo Deus non poteſt facere aliquid præter ordinem rebus inditum.

2. Præterea. Sicut ordo juſtitiæ eſt a Deo, ita & ordo naturæ. Sed Deus non poteſt facere aliquid præter ordinem juſtitiæ. faceret enim tunc aliquid

injuſtum. Ergo non poteſt facere aliquid præter ordinem naturæ.

Præterea. Ordinem naturæ Deus inſtituit. Si igitur præter ordinem naturæ Deus aliquid faciat, videtur, quod ipſe ſit mutabilis, quod eſt inconveniens.

Sed Contra eſt, quod Auguſt. dicit lib. 26. contra Fauſtum, (*loc. cit.*) quod *Deus aliquando aliquid facit contra ſolitum curſum naturæ*.

Reſpondeo dicendum, quod a qualibet cauſa derivatur aliquis ordo in ſuos effectus, cum qualibet cauſa habeat rationem principii. Et ideo ſecundum multiplicationem cauſarum multiplicantur & ordines, quorum unus continetur ſub altero; ſicut & cauſa continetur ſub cauſa. Unde cauſa ſuperior non continetur ſub ordine cauſæ inferioris, ſed e converſo. Cujus exemplum apparet in rebus humanis: Nam ex patrefamilias dependet ordo domus, qui continetur ſub ordine civitatis, qui procedit a civitatis rectore, cum & hic contineatur ſub ordine Regis, a quo totum regnum ordinatur.

Si ergo ordo rerum conſideretur, prout dependet a prima cauſa, ſic contra rerum ordinem Deus facere non poteſt. Si enim ſic faceret, faceret contra ſuam præſcientiam, aut voluntatem, aut bonitatem. *Si vero conſideretur rerum ordo, prout dependet a qualibet ſecundarum cauſarum, ſic Deus poteſt facere præter ordinem rerum*. quia ordini ſecundarum cauſarum ipſe non eſt ſubjectus; ſed talis ordo ei ſubjicitur, quaſi ab eo procedens, non per neceſſitatem naturæ, ſed per arbitrium voluntatis: Potuiſſet enim & alium ordinem rerum inſtituere: Unde & poteſt præter hunc ordinem inſtitutum agere, cum voluerit, puta, agendo effectus ſecundarum cauſarum ſine ipſis vel producendo aliquos effectus, ad quos cauſæ ſecundæ non ſe extendunt. Unde & Auguſt. dicit lib. 26. contra Fauſtum, (*loc. ſup. cit.*) quod *Deus contra ſolitum curſum naturæ facit; ſed contra ſummam legem nullo modo facit; quia contra ſeipſum non facit*.

Ad primum ergo dicendum, quod cum aliquid contingit in rebus naturalibus præter naturam inditam, hoc poteſt *dupliciter* contingere. *Uno modo* per actionem agentis, qui inclinationem naturalem non dedit: ſicut homo movet corpus grave ſurſum, quod non habet ab eo, ut moveatur deorſum: & hoc eſt contra naturam. *Alio modo* per actionem illius agentis, a quo dependet actio naturalis; & hoc non eſt contra naturam; ut patet in fluxu, &

refu-

refluxu maris, qui non eſt contra naturam, quamvis, ſit præter motum naturalem aquæ, quæ movetur deorſum. eſt enim ex impreſſione cœleſtis corporis, a quo dependet naturalis inclinatio inferiorum corporum. Cum igitur naturæ ordo ſit a Deo rebus inditus, ſi quid præter hunc ordinem faciat, non eſt contra naturam. Unde Auguſt. dicit lib. 26. contra Fauſtum, (*loc. cit.*) quod *id eſt cuilibet rei naturale, quod ille fecerit, a quo eſt omnis modus, numerus, & ordo naturæ.*

Ad ſecundum dicendum, quod ordo juſtitiæ eſt ſecundum relationem ad cauſam primam, quæ eſt regula omnis juſtitiæ: Et ideo præter hunc ordinem Deus nihil facere poteſt.

Ad tertium dicendum, quod Deus ſic rebus certum ordinem indidit, ut tamen ſibi reſervaret, quod ipſe aliquando aliter ex cauſa eſſet facturus. Unde, cum præter hunc ordinem agit, non mutatur.

APPENDIX.

EX articulo habes *primo*: quomodo per rationem oſtendas, ſcripturam merito docere, Deum poſſe facere aliquid præter ordinem rebus inditum: & contra, ideſt, quod non poteſt. Docuit autem primum ſcriptura Joſue 10. *Sol contra Gabaon ne moveatur, & Luna contra vallem Haylon: ſteteruntque Sol, & Luna, donec ulciſceretur ſe gens de inimicis ſuis. Nonne ſcriptum eſt hoc in libro juſtorum? Stetit itaque Sol in medio cœli, & non feſtinavit occumbere ſpacio unius diei. Non fuit antea & poſtea tam longa dies, obediente Domino voci hominis.* Ecce, quod ſcriptura hunc inſolitum naturæ ordinem attribuit poteſtati divinæ: *obediente*, inquit, *Deo voci hominis*, ideſt hoc faciente Deo, quod Joſue ſuus famulus ſpe divina innixus Soli, Lunæque mandaverat. Item 4. Regum 18. *Hoc ſignum erit a Domino, quod facturus ſit Dominus ſermonem, quem locutus eſt. Vis, ut aſcendat umbra decem lineis, aut ut revertatur totidem gradibus? & ait Ezechias: Facile eſt umbram creſcere decem lineis, nec hoc volo ut fiat; ſed ut revertatur decem gradibus. Invocavit itaque Iſaias Dominum, & reduxit umbram, per lineas, quibus jam deſcenderat in horologio Achaz, decem gradibus.* Ecce: quod a Domini potentia hic inuſitatus ordo naturæ factus eſt. Et nota, quod in curſu cœlorum facta iſta narrantur a ſcriptura; ut ex hoc a fortiori argumenteris,

quod multo magis circa alia inferiora creata poteſt Deus ordinarium curſum mutare. Nec obſtat, quod de horologio loquatur: quoniam immutatio prædicta horologii præſupponebat, tanquam effectus ſuam cauſam, immutationem ordinarii curſus ſolaris. Erat enim horologii hujus umbra per motionem Solis cauſata, ſicut hodie videmus de horologiis, ut ajunt, ad Solem, mediis quibuſdam, ceu digitis lineas pro ſucceſſione motus ſolaris demonſtrantibus. Unde in allo loco videlicet Iſ. 38. circa Solem factum eſſe hunc inſolitum curſum tribuit, in hæc verba: *Ecce ego reverti faciam umbram linearum, quæ deſcenderat in horologio Achaz in Sole retrorſum decem lineis: & reverſus eſt Sol decem lineis per gradus, quos deſcenderat*. Ecce, quod horologium illud vocat ſcriptura horologium in Sole: & poſtquam dixit de umbra linearum, ut audiſti, concludit, quod *Sol reverſus eſt decem lineis retrorſum*. Quaſi dicat: Immutatio facta eſt circa Solis ordinarium curſum, & immutatio hujus, tanquam cauſa, immutavit curſum umbræ linearum horologii: a qua umbræ immutatione, tanquam ab effectu, notificata eſt nobis immutatio curſus ſolaris. Item in multis ſacrarum literarum locis hoc idem, quod ſcilicet Deus poſſit, immo de facto immutet ordinem conſuetum naturæ, inſinuatur: utpote de mari rubro, Jordane, manna, ruina urbis Hierico ad ſonum buccinarum, &c. Docuit vero ſcriptura ſecundum illorum in principio appendicis dictorum 2. Thimoth. 2. *Deus fidelis permanet, ſeipſum negare non poteſt*: item Malach. 3. *Ego Deus, & non mutor*. Si enim ſeipſum negare non poteſt, & non mutatur: patet utique, quod ordinem conſuetum naturæ, ut dependet a Deo, non poteſt, cum tamen ſit infinitæ virtutis, immutare. *Secundo* habes: quomodo per rationem præmiſſas ſcripturas utrinque adductas, pro quanto, quæ diximus, inſinuant, & intelligas, & declares, & probes. *Tertio* habes: quomodo per rationem interimas hæreſim *cujuſdam* dicentis quod Deus non poteſt mundum majorare, vel minorare. Si enim Deus poteſt (ut poteſt) præter curſum rerum conſuetum agere, patet, quod poteſt mundum majorare, & minorare. *Quarto* habes: quomodo per rationem oſtendas, hanc jure damnari a ſcripturis, & hic ſupra citatis. *Quinto* vides: quomodo, &c.

A R-

ARTICULUS VII. 518

Utrum omnia, quæ Deus facit præter ordinem naturalem rerum, ſint miracula.

Po. q. 6. ar. 2. & 2. di. 18. q. 1. a. 3. & 3. contra ca. 101. & 102.

AD Septimum ſic proceditur. Videtur, quod non omnia, quæ Deus facit præter ordinem naturalem rerum, ſint miracula. Creatio enim mundi, & etiam animarum, & juſtificatio impii fiunt a Deo præter ordinem naturalem: non enim fiunt per actionem alicujus cauſæ naturalis: & tamen hæc *miracula* non dicuntur. Ergo non omnia, quæ facit Deus præter ordinem naturalem rerum, ſunt miracula.

2. Præterea. Miraculum dicitur aliquid *arduum, & inſolitum ſupra facultatem naturæ, & ſpem admirantis proveniens*. Sed quædam fiunt præter naturæ ordinem, quæ tamen non ſunt ardua: ſunt enim in minimis rebus, ſicut in reſtauratione, vel ſanatione ægrotorum: Nec etiam ſunt inſolita, cum frequenter eveniant; ſicut cum infirmi in plateis ponebantur, ut ad umbram Petri ſanarentur. (*Act.* 5.) Nec etiam ſunt ſupra facultatem naturæ: ut cum aliqui ſanantur a febribus. Nec etiam ſupra ſpem: ſicut reſurrectionem mortuorum omnes ſperamus, quæ tamen fiet præter ordinem naturæ. Ergo non omnia, quæ fiunt præter naturæ ordinem, ſunt miracula.

3. Præterea. Miraculi nomen ab admiratione ſumitur. Sed admiratio eſt de rebus ſenſui manifeſtis: Quandoque autem aliqua accidunt preter ordinem naturalem in rebus ſenſui non manifeſtis: ſicut cum Apoſtoli facti ſunt ſcientes neque invenientes, neque diſcentes. Ergo non omnia, quæ fiunt præter ordinem naturę, ſunt miracula.

Sed contra eſt, quod Auguſt. dicit lib. 26. contra Fauſtum, (*cap. 3. a med. tom. 6.*) quod *cum Deus aliquid facit contra cognitum nobis curſum, ſolitumque naturæ, magnalia, vel mirabilia nominantur*.

Reſpondeo dicendum, quod nomen miraculi ab admiratione ſumitur. Admiratio autem conſurgit, cum effectus ſunt manifeſti, & cauſa occulta: ſicut aliquis admiratur, cum videt eclipſim Solis, & ignorat cauſam, ut dicitur in principio Metaph.

(*cap.* 2. *to.* 3.) Poteſt autem cauſa effectus alicujus apparentis alicui eſſe nota, quæ tamen eſt aliis incognita. Unde aliquid eſt mirum uni, quod non eſt mirum alii: ſicut eclipſim ſolus miratur ruſticus, non autem aſtrologus. Miraculum autem dicitur quaſi admiratione plenum, quod ſcilicet habet cauſam ſimpliciter, & omnibus occultam: Hæc autem eſt Deus. Unde *illa, quæ a Deo fiunt præter cauſas nobis notas, miracula dicuntur.*

Ad primum ergo dicendum, quod creatio, & juſtificatio impii, etſi a ſolo Deo fiant, non tamen, proprie loquendo, miracula dicuntur: quia non ſunt nata fieri per alias cauſas: & ita non contingunt præter ordinem naturæ; cum hæc ad ordinem naturæ non pertineant.

Ad ſecundum dicendum, quod *arduum* dicitur miraculum, non propter dignitatem rei, in qua fit, ſed quia excedit facultatem naturæ. Similiter etiam *inſolitum* dicitur, non quia frequenter non eveniat, ſed quia eſt præter naturalem conſuetudinem. Supra facultatem autem naturæ dicitur aliquid, non ſolum propter ſubſtantiam facti, ſed etiam propter modum, & ordinem faciendi. Supra ſpem etiam naturæ miraculum eſſe dicitur, non ſupra ſpem gratiæ, quæ eſt ex fide, per quam credimus reſurrectionem futuram.

Ad tertium dicendum, quod ſcientia Apoſtolorum, quamvis ſecundum ſe non fuerit manifeſta, manifeſtabatur tamen in effectibus, ex quibus mirabilis apparebat.

APPENDIX.

EX articulo habes *primo:* quomodo per rationem interimas hæreſim *Pauperum de Lugduno*, ut refert Cardinalis Turrecremata *de Eccleſia lib.* 4. *cap.* 35. dicentium, Miracula in Eccleſia nulla vera fieri. Item hæreſim *Eunomii*, *Euſtathii*, *Vigilantii*. ut ait Lindanus *Dubitantii ſui dialog.* 2. dicentium: Miracula ſanctorum fuiſſe dæmonum præſtigias. Si enim facta præter ordinem naturalem rerum ſunt vera miracula, ut hic dicitur, utique in Eccleſia ſunt aliqua, immo multa miracula vera: nec ſanctorum miracula fuerunt dæmonum præſtigiæ. Nam in Eccleſia facta fuere, & fiunt plura præter curſum naturæ ordinarium, ut *in art.* 6. *append.* & facta a Deo, ſive per ſanctos virtute divina, ſunt abſque dubio vera miracula, cum Deus non ſit, immo nec eſſe poſſit teſtis vel minimæ fal-

falſitatis. *Secundo* habes: quomodo per rationem oſtendas, merito illas damnari a ſcripturis Marci 16. *Signa autem eos, qui crediderint, hæc ſequentur: in nomine meo dæmonia ejicient, linguis loquentur novis, ſerpentes tollent, & ſi mortiferum quid biberint, non eis nocebit, ſuper ægros manus imponent, & bene habebunt*: & infra: *Illi profecti prædicaverunt ubique Domino cooperante, & ſermonem confirmante ſequentibus ſignis.* Abſit autem, ut in nomine Domini, qui veritas eſt, miracula falſa fiant: & ut ipſe Dominus miraculis falſis cooperetur. Quod ſi inſtetur de nomine miraculi, quod ſcilicet in ſcripturis non invenitur: quamvis de nomine ſolicitari non oporteat, quando de re nominis conſtat. Ecce: Moyſes lib. Exod. 11. ait. *Hæc dicit Dominus media nocte ingrediar Ægyptum, & morietur omne primogenitum Ægyptiorum*, &c. *eritque clamor magnus in univerſa terra Ægypti, qualis nec ante fuit, nec poſtea futurus eſt. Apud omnes autem filios Iſrael non mutiet canis ab homine uſque ad pecus, ut ſciatis, quanto miraculo dividat Dominus Ægyptios, & Iſrael.* Vide in ſcriptura nomen miraculi: & in Synagoga quidem, quæ erat tunc Dei Eccleſia. Item Numer. 26. *Et factum eſt grande miraculum, ut, Chore pereunte, filii illius non perirent*, Vide, ut ſupra. Item 1. Regum 12. *Factum eſt miraculum in caſtris*: & *accipit quaſi miraculum a Deo.* Item plenum eſt Evangeliun de miraculis a Chriſto Domino factis: quæ tam evidentia in veritate fuerunt, ut & Judæi ea confiteri ſic eſſe tandem coacti ſuo judicio fuerint: indeque invidia tabefacti ad Chriſti occiſionem firmiter deliberandam proceſſerint. Licet enim Judæi coram turba, ut ei Chriſtum odibilem, aut certe minus amabilem, honorabilemque redderent, miracula Chriſti virtute Beelzebub facta dicerent: vel modis aliis labefactare conarentur: tamen ipſimet inter ſeſe, ſemotis turbis, aperto ore, diſcooperta facie colloquentes, *Joannis* 12. nihil calumniæ contra miracula evomuerunt: quinimmo ex ipſa notoria veritate compulſi ea magnificarunt unanimiter aſſeverantes: *Hic homo multa ſigna facit.* Non dixerunt, parva, vana, falſa, ſuperſtitioſa, inutilia, mendacia, vel deceptoria, quæ omnia falſitatis comites individui ſunt, ſed dixerunt, multa, & intenſive: ſcilicet & extenſive: nihil penitus de falſitate miraculorum tangentes, quam utique non tacuiſſent, ſi vel minimum quid realitatis de hac, quam coram turbis fingebant, ſe habere vera-

citer conſpexiſſent. Et maxime tunc eam non tacuiſſent; quando ad mortem Chriſti unanimi voto concludendam, nec non ipſis Nicodemo, ac Joſeph efficaciter velut juſtam perſuadendam, in ſimul convenerant. Cæterum ſuper omnia vicit, vincit, vincet, prævaluit, prævalet, & prævalebit ſemper veritas. Item a Concilio *Tridentino* damnari merito ſeſſione vigeſimaquinta, dum nova miracula ſine maximo examine admitti non debere mandat. Per hoc enim aperte demonſtrat, quod in ſancta Eccleſia ſolum vera, & hæc nonniſi maturo conſilio, admittuntur miracula. Concilii autem verba ibi ſunt iſta: *Statuit ſancta Synodus, nemini licere ullo in loco, vel Eccleſia, etiam quomodolibet exempta, ullam inſolitam ponere, vel ponendam curare imaginem, niſi ab Epiſcopo approbata fuerit: nulla etiam admittenda eſſe nova miracula, nec novas reliquias recipiendas, niſi eodem recognoſcente, & approbante Epiſcopo. Qui ſimulatque de iis aliquid compertum habuerit, adhibitis in Concilium Theologis, & aliis piis viris, ea faciat, quæ veritati, & pietati conſentanea judicaverit. Quod ſi aliquis dubius, aut difficilis abuſus ſit extirpandus, vel omnino de iis gravior quæſtio incidat, Epiſcopus, antequam controverſiam dirimat, Metropolitani, & comprovincialium Epiſcoporum in Concilio provinciali ſententiam expectet: ita tamen, ut nihil inconſulto Romano Pontifice novum, aut in Eccleſia hactenus inuſitatum decernatur.* Hæc ibi. Item Marci decimoſexto: *In nomine meo dæmonia ejicient*, &c. Item Joannis 14. *Opera, quæ ego facio, & ipſe faciet*. Per ly *ejicient*, ly *faciet*, vide, ſanctos facere miracula, & vera per ly *in nomine meo*, ly *quæ ego facio*. Chriſtus enim nonniſi vera fecit, non virtute dæmonum, ut ſupra. Item a conſtitutionibus Apoſtolicis Beato Papa *Clemente* auctore: ubi *cap.* 1. ſtatuunt, ſanctorum miracula eſſe Dei chariſmata, & conſequenter non dæmonum præſtigias. *Tertio* vides: quomodo ex his viciſſim Angelicus conſolidetur articulus, atque declaretur.

ARTICULUS VIII. 519

Utrum unum miraculum ſit majus alio.

1. 2. *q.* 113. *a.* 10. *corp.* & 3. *cont. c.* 101. *ſi.*

AD Octavum ſic proceditur. Videtur, quod unum miraculum non ſit majus alio. Dicit enim Auguſt.

guſt. in epiſt. ad Voluſianum: (*quæ eſt 3. ante med. to. 2.*) *In rebus mirabiliter factis tota ratio facti eſt potentia facientis*: ſed eadem potentia, ſcilicet Dei, fiunt omnia miracula: ergo unum non eſt majus alio.

2. Præterea. Potentia Dei eſt infinita: ſed infinitum improportionabiliter excedit omne finitum. ergo non magis eſt mirandum, quod faciat hunc effectum, quam illum. Ergo unum miraculum non eſt majus altero.

Sed Contra eſt, quod Dominus dicit Joan. 14. de operibus miraculoſis loquens: *Opera, quæ ego facio, & ipſe faciet, & majora horum faciet*.

Reſpondeo dicendum, quod nihil poteſt dici miraculum ex comparatione potentiæ divinæ: quia quodcunque factum divinæ potentiæ comparatum eſt minimum, ſecundum illud Iſa. 40. *Ecce gentes quaſi ſtilla ſitulæ, & quaſi momentum ſtateræ reputatæ ſunt*: Sed dicitur aliquid miraculum per comparationem ad facultatem naturæ, quam excedit. Et ideo, *ſecundum quod magis excedit facultatem naturæ, ſecundum hoc majus miraculum dicitur*. Excedit autem aliquid facultatem naturæ *tripliciter*. *Uno modo* quantum ad ſubſtantiam facti: ſicut quod duo corpora ſint ſimul; vel quod Sol retrocedat; aut quod corpus humanum glorificetur: quod nullo modo natura facere poteſt. Et iſta tenent ſummum gradum in miraculis. *Secundo* aliquid excedit facultatem naturæ, non quantum ad id, quod fit, ſed quantum ad id, in quo fit: ſicut reſuſcitatio mortuorum, & illuminatio cæcorum, & ſimilia. Poteſt enim natura cauſare vitam, ſed non in mortuo; & poteſt præſtare viſum, ſed non cæco: Et hæc tenent ſecundum locum in miraculis. *Tertio modo* excedit aliquid facultatem naturæ, quantum ad modum, & ordinem faciendi. Sicut, cum aliquis ſubito per virtutem divinam a febre curatur abſque curatione, & conſueto proceſſu naturæ in talibus; & cum ſtatim aer divina virtute in pluvias denſatur abſque naturalibus cauſis; ſicut factum eſt ad preces Samuelis, & Eliæ; (1. *Reg.* 12. & 3. *Reg.* 18.) Et hujuſmodi tenet infimum locum in miraculis. Quælibet tamen horum habent diverſos gradus, ſecundum quod diverſimode excedunt facultatem naturæ.

Et per hoc patet ſolutio ad Objecta, quæ procedunt ex parte divinæ potentiæ.

APPENDIX.

EX articulo habes *primo*: quomodo per rationem oſtendas, merito a ſcriptura dictum eſſe, quod miraculorum unum eſt majus altero: & e contra, ſcilicet miraculorum nullum eſſe majus altero. *Primum* dixit virtualiter tunc, quando Chriſtum Dominum introducit Joan. 14. aſſerentem: *Qui credit in me, opera, quæ ego facio, & ipſe faciet, & majora horum faciet*. Item tunc: quando Magos Pharaonis adducit Exod. 8. dicentes: *Digitus Dei eſt hic*. Item tunc: quando Simonem Magum narrat Act. 8. ſic Apoſtolos alloquentem: *Date & mihi hanc poteſtatem, ut, cuicumque impoſuero manus, accipiat Spiritum ſanctum*. Niſi enim unum miraculum eſſe poſſet majus altero; non dixiſſet Dominus: *Majora horum*, ſcilicet miraculorum a me factorum, faciet. Item, niſi Magi Pharaonis miracula tunc narrata non cognoviſſent per experientiam eſſe majora, quam priora, utpote non poſſibilia fieri ab ipſis, qui jam priora aliquo modo fecerant, non dixiſſent, *digitus Dei eſt hic*. Item, niſi Simon Magus Apoſtolorum factum illud non reputaſſet eſſe majus, quam quædam alia ipſorum miracula, quibus forſan ſimilia (ſuis tamen magicis artibus) fecerat ipſe: non ſic ex intenſo voto precatus eos fuiſſet: *Date & mihi hanc poteſtatem*, &c. Nonne & vides, ex his utique magis aperte damnari hæreſes *in ar. 7. appen.* recitatas? Ecce. Clarum eſt, quod Magi Pharaonis per ly *Digitus Dei eſt hic* miracula facta a ſancto viro Moyſe confeſſi ſunt ſe credere fieri virtute divina. Quaſi apertius dixerint. Virtus divina, per quam iſte Moyſes præſentia miracula operatur, non poteſt attingi a virtute noſtra, per quam hactenus mira quædam ejus miraculis ſimilia fecimus. Item clarum eſt, quod Simon Magus per ly *date mihi hanc poteſtatem*, &c. ſe credere faſſus eſt, miracula facta a ſanctis Apoſtolis eſſe facta per virtutem divinam. Ac ſi patentius dixiſſet: Poteſtatem veſtram, qua miracula iſta operamini, non attingit poteſtas magica, ideſt, diabolica, per quam ego ſolitus ſum mira quædam veſtris aliis quibuſdam miraculis ſimilia patrare. En ex ore eorum, quamvis maleficorum (tanta eſt vis ipſa veritatis) confeſſio: quod miracula ſanctorum virorum, Apoſtolorum, ac Moſis, Deum colentium, ſunt a ſuperiori virtute, quam ſit magica, derivata: & conſequenter ab iiſdem

ma-

maleficis promulgata damnatio contra hæreticos illos, qui miracula ſanctorum eſſe præſtigia dæmonum, & nulla eſſe vera miracula in Eccleſia, impudentiſſime blaterarunt. Taceo, quod a Petro inibi dicitur apertiſſima voce ad literam, quod virtus per quam faciebant illa miracula, erat donum Dei. Sic enim ad Simonem Magum increpatorie ex vero corde ait: *Pecunia tua* (hanc ſiquidem Apoſtolis obtulerat pro habenda præmiſſa poteſtate) *tecum ſit in perditionem, quoniam donum Dei exiſtimaſti pecunia poſſideri*. Multo igitur minus operabatur Chriſtus miracula ſua in principe dæmoniorum Beelzebub, ut Judæi calumniabantur, & hoc eſt, quod ipſe, arguendo Phariſæos, inquit: *Si ego in Beelzebub ejicio dæmonia: filii veſtri*, ideſt Apoſtoli mei, *in quo ejiciunt?* Quaſi dicat: illi filii veſtri in virtute diabolica (patet ex Magis, Mago, & Petro, ſupra) non faciunt miracula, ſed in virtute divina. ergo ego illorum magiſter potentior, ſapientiorque illis multo minus, & facio, & facere indigeo, & facere volo, miracula in virtute diabolica. Hæc in gratiam *art*. 7. dicta ſint: in confuſionem ſcilicet hæreticorum ibi in apppen. narratorum: quandoquidem & hæc cum occaſionaliter emerſerint, ſilentio nunc præteriri non potuerunt. Sed jam ad principium appendicis hujus, finito *primo*. *Secundum* igitur, quod ibi præmiſſum eſt, dixit virtualiter ſcriptura tunc, quando Gen. 18. ait: *Nunquid Deo eſt quicquam difficile?* Item 1. Regum 14. *Non eſt Domino difficile ſalvare, vel in multis, vel in paucis*. Item Hierem. 32. *Ecce ego Dominus Deus univerſæ carnis: Nunquid mihi difficile erit omne verbum?* Item Sap. 12. *Subeſt tibi Domine, cum volueris, poſſe*. Item 1. Machab. 3. *Facile eſt, concludit multos in manu paucorum, & non eſt differentia in conſpectu Dei cœli liberare in multis, & paucis*. Ex his, & ſimilibus ſcripturis liquido conſtat, quod reſpectu divinæ potentiæ nihil eſt arduum: & conſequenter, quod per comparationem ad Deum, cum eſſe arduum ſit de definitione miraculi, ſcriptura nullum miraculum dari poſſe per hæc affirmat. *Secundo* habes: quomodo per rationem ſcripturas illas omnes, pro quanto utrumvis prædictorum concludunt, & intelligas, & declares, & probes. *Tertio* vides, &c.

QUÆSTIO CVI.

Quomodo una creatura moveat aliam, & primo de Angelorum illuminatione, in quatuor articulos diviſa.

DEinde conſiderandum eſt, quomodo una creatura moveat aliam. Erit autem hæc conſideratio *tripartita*: ut *Primo* conſideremus, quomodo angeli moveant, qui ſunt creaturæ pure ſpirituales. *Secundo*, quomodo corpora moveant. *Tertio*, quomodo homines, qui ſunt ex ſpirituali, & corporali natura compoſiti.

Circa *primum tria* conſideranda occurrunt. *Primo*, quomodo angelus agat in angelum. *Secundo*, quomodo in creaturam corporalem. *Tertio*, quomodo in homines.

Circa *primum* conſiderare oportet de *illuminatione*, & *locutione* angelorum, & *ordinatione* eorum adinvicem, tam bonorum, quam malorum.

Circa illuminationem, quæruntur quatuor.

Primo. Utrum unus angelus moveat intellectum alterius illuminando.

Secundo. Utrum unus moveat voluntatem alterius.

Tertio. Utrum inferior angelus poſſit illuminare ſuperiorem.

Quarto. Utrum ſuperior angelus illuminet inferiorem de omnibus, quæ cognoſcit.

ARTICULUS I. 520

Utrum unus angelus illuminet alium.

2. *d*. 9. *ar*. 2. & *d*. 11. *q*. 2. *a*. 1. & *ve*. *q*. 7. *a*. 1. & 1. *Cor*. 13. *lect*. 2.

AD Primum ſic proceditur. Videtur, quod unus angelus non illuminet alium. Angeli enim eandem beatitudinem poſſident nunc, quam nos in futuro expectamus: Sed tunc unus homo non illuminabit alium, ſecundum illud Hier. 31. *Non docebit ultra vir proximum ſuum, & vir fratrem ſuum*. Ergo etiam nunc unus angelus non illuminat alium.

2. Pæterea. *Triplex* eſt lumen in angelis, *naturæ*, & *gratiæ*, & *gloriæ*: Sed angelus illuminatur lumine *naturæ* a creante, lumine *gratiæ* a juſti-

ſtificante, lumine *gloriæ* a beatificante, quod totum Dei eſt. Ergo unus angelus non illuminat alium.

3. Præterea. Lumen eſt forma quædam mentis: ſed mens rationalis a ſolo Deo formatur nulla interpoſita creatura, ut Aug. dicit in li. 83. QQ. (*qu. 51. non proc. a fin to.* 4.) ergo unus angelus non illuminat mentem alterius.

Sed Contra eſt, quod dicit Dion. 8. c. cœl. hier. (*parum ante med.*) quod *angeli ſecundæ hierarchiæ purgantur, & illuminantur, & perficiuntur per angelos primæ hierarchiæ*.

Reſpondeo dicendum, quod *unus angelus illuminat alium*.

Ad cujus evidentiam conſiderandum eſt, quod lumen, ſecundum quod ad intellectum pertinet, nihil eſt aliud, quam quædam manifeſtatio veritatis, ſecundum illud ad Eph. 5. *Omne, quod manifeſtatur, lumen eſt*. Unde illuminare nihil aliud eſt, quam manifeſtationem agnitæ veritatis alii tradere: Secundum quem modum Apoſtolus dicit ad Epheſ. 3. *Mihi omnium ſanctorum minimo data eſt gratia hæc, illuminare omnes, quæ ſit diſpenſatio ſacramenti abſconditi a ſæculis in Deo*. Sic igitur unus angelus dicitur illuminare alium, inquantum ei manifeſtat veritatem, quam ipſe cognoſcit. Unde Dionyſ. dicit 7. cap. cœleſt. hierar. (*poſt med.*) quod *Theologi plane monſtrant cœleſtium ſubſtantiarum ordines a ſupremis mentibus doceri deificas ſcientias*.

Cum autem ad intelligendum *duo* concurrant, ut ſupra diximus, (*qu. præc. a.* 3.) ſcilicet *virtus intellectiva*, & *ſimilitudo rei intellectæ*. *Secundum hęc duo unus angelus alteri veritatem notam notificare poteſt*. *Primo quidem fortificando virtutem intellectivam ejus*. Sicut enim virtus imperfectioris corporis confortatur ex ſituali propinquitate perfectioris corporis; (ut minus calidum creſcit in calore ex præſentia magis calidi) ita virtus intellectiva inferioris angeli confortatur ex converſione ſuperioris angeli ad ipſum. Hoc enim facit in ſpiritualibus ordo converſionis, quod facit in corporalibus ordo localis propinquitatis. *Secundo autem unus angelus alteri manifeſtat veritatem ex parte ſimilitudinis rei intellectæ*. Superior enim angelus notitiam veritatis accipit in univerſali quadam conceptione, ad quam capiendam inferioris angeli intellectus non eſſet ſufficiens; ſed eſt ei connaturale, ut magis particulariter veritatem accipiat. Superior vero angelus

gelus veritatem, quam velociter concipit, † *al. univerſaliter accipit* † quodammodo diſtinguit, ut ab inferiori capi poſſit: & ſic eam cognoſcendam illi proponit: Sicut etiam apud nos doctores quod in ſumma capiunt, multipliciter diſtinguunt, providentes capacitati aliorum. Et hoc eſt, quod Dion. dicit 15. cap. cœl. hier. (*non remote a med.*) *Unaquæque ſubſtantia intellectualis datam ſibi a diviniore uniformem intelligentiam provida virtute dividit, & multiplicat ad inferioris ſurſum ductricem analogiam.*

Ad primum ergo dicendum, quod omnes angeli, tam ſuperiores, quam inferiores, immediate vident Dei eſſentiam. Et quantum ad hoc unus non docet alium. de hac enim doctrina Propheta loquitur; unde dicit: *Non docebit vir fratrem ſuum, dicens, Cognoſce Dominum. Omnes enim cognoſcent me a minimo eorum uſque ad maximum.* Sed rationes divinorum operum, quæ in Deo cognoſcuntur ſicut in cauſa, omnes quidem Deus in ſeipſo cognoſcit, quia ſeipſum comprehendit; aliorum vero Deum videntium tanto unuſquiſque in Deo plures rationes cognoſcit, quanto eum perfectius videt. Unde ſuperior angelus plura in Deo de rationibus divinorum operum cognoſcit, quam inferior; & de his eum illuminat. Et hoc eſt, quod dicit Dion. 4. c. de div. nom. (*non multum a princ. lect.* 1.) quod *angeli exiſtentium illuminantur rationibus.*

Ad ſecundum dicendum, quod unus angelus non illuminat alium, tradendo ei lumen *naturæ*, vel *gratiæ*, vel *gloriæ*; ſed confortando lumen naturale ipſius, & manifeſtando ei veritatem de his, quæ pertinent ad ſtatum *naturæ* & *gratiæ*, & *gloriæ*: ut dictum eſt. (*in corp. art.*)

Ad tertium dicendum, quod rationalis mens formatur immediate a Deo; *Vel* ſicut imago ab exemplari; quia non eſt facta ad alterius imaginem, quam Dei; *Vel* ſicut ſubjectum ab ultima forma completiva; quia ſemper mens creata reputatur informis, niſi ipſi primæ veritati inhæreat. Aliæ vero illuminationes, quæ ſunt ab homine, vel angelo, ſunt quaſi diſpoſitiones ad ultimam formam.

APPENDIX.

EX artic. habes *primo:* quomodo per rationem oſtendas, Scripturam merito virtualiter inſinuare, quod unus angelus illuminat alium quantum ad rationes divinorum operum. Hoc autem ſic inſi-

muat Zach. 2. *Angelus, qui loquebatur in me egrediebatur, & alius angelus egrediebatur in occurſum ejus, & dixit ad eum; Curre, loquere ad puerum iſtum dicens, abſque muro habitabitur Hieruſalem præ multitudine hominum, & jumentorum in medio ejus, ego ero ei, ait Dominus, murus ignis in circuitum, & in gloria ero in medio ejus. O, o, o, fugite de terra Aquilonis, dicit Dominus, quoniam*, &c. Hæc ibi, & uſque ad fin. capituli. Ubi vides aperte, unum angelum illuminare alterum inſtruendo de quibuſdam a Deo revelatis operum rationibus. Item Apocal. 7. *Vidi alterum Angelum aſcendentem ab ortu Solis habentem ſignum Dei vivi, & clamavit voce magna quatuor Angelis, quibus datum eſt nocere terræ, & mari, dicens, nolite nocere terræ, & mari, neque arboribus, quoad uſque ſignemus ſervos Dei noſtri in frontibus eorum*. *Secundo* habes: quomodo præmiſſas Scripturas cum ſimilibus, pro quanto illuminationem inſinuant unius angeli ad alium, per rationem & intelligas, & declares, & probes. *Tertio* vides: quomodo ex his, atque ſimilibus viciſſim Angelica hæc doctrina declaretur, atque confirmetur.

ARTICULUS II. 521

Utrum unus angelus poſſit movere voluntatem alterius.

1. 2. q. 9. a. 4. & 3. con. c. 88. & 89.

AD Secundum ſic proceditur. Videtur, quod unus angelus poſſit movere voluntatem alterius. Quia ſecundum Dion. ſicut unus angelus illuminat alium, ita purgat, & perficit; ut patet ex auctoritate ſupradicta. (*art. præc. in arg. ſed contra*) Sed purgatio, & perfectio videntur pertinere ad voluntatem. nam purgatio videtur eſſe a ſordibus culpæ, quæ pertinet ad voluntatem; perfectio autem videtur eſſe per conſecutionem finis, qui eſt objectum voluntatis. Ergo unus angelus poteſt movere voluntatem alterius.

2. Præterea. Sicut Dion. dicit 7. & 8. cap. cœleſt. hierar. (*cir. princ.*) nomina angelorum deſignant eorum proprietates. Seraphim enim *incendentes* dicuntur, aut *calefacientes*; quod eſt per amorem, qui ad voluntatem pertinet. Unus ergo angelus movet voluntatem alterius.

3. Præterea. Dicit Philoſ. in 3. de anima, (*tex.* 57.

57. *tom.* 2.) quod *appetitus ſuperior movet appetitum inferiorem*: Sed ſicut intellectus angeli ſuperioris ſuperior eſt, ita etiam appetitus. Ergo videtur, quod ſuperior angelus poſſit immutare voluntatem alterius.

Sed Contra. Ejus eſt immutare voluntatem, cujus eſt juſtificare; cum juſtitia ſit rectitudo voluntatis: Sed ſolus Deus eſt, qui juſtificat. Ergo unus angelus non poteſt mutare voluntatem alterius.

Reſpondeo dicendum, quod, ſicut ſupra dictum eſt, (*q. præc. art.* 4.) voluntas immutatur *dupliciter*: *Uno modo* ex parte objecti, *Alio modo* ex parte ipſius potentiæ. Ex parte quidem objecti movet voluntatem & ipſum bonum, quod eſt voluntatis objectum (ſicut appetibile movet appetitum) & ille, qui demonſtrat objectum: puta qui demonſtrat aliquid eſſe bonum. Sed, ſicut ſupra dictum eſt, (*loc. cit.*) alia quidem bona aliqualiter inclinant voluntatem; ſed nihil ſufficienter movet voluntatem, niſi bonum univerſale, quod eſt Deus: Et hoc bonum ſolus ipſe oſtendit, ut per eſſentiam videatur a Beatis, qui dicenti Moyſi, *Oſtende mihi gloriam tuam*, reſpondit: *Ego oſtendam tibi omne bonum*, ut habetur Exod. 33. *Angelus ergo non ſufficienter movet voluntatem, neque ut objectum, neque ut oſtendens objectum: ſed inclinat eam, ut amabile quoddam, & ut manifeſtans aliqua bona creata ordinata in Dei bonitatem*: Et per hoc inclinare poteſt ad amorem creaturæ, vel Dei, per modum ſuadentis. *Ex parte vero ipſius potentiæ voluntas nullo modo poteſt moveri, niſi a Deo*. Operatio enim voluntatis eſt inclinatio quædam volentis in volitum. Hanc autem inclinationem ſolus ille immutare poteſt, qui virtutem volendi creaturæ contulit: ſicut & naturalem inclinationem ſolum illud agens poteſt mutare, quod poteſt dare virtutem, quam conſequitur inclinatio naturalis. Solus autem Deus eſt, qui potentiam volendi tribuit creaturæ: quia ipſe ſolus eſt auctor intellectualis naturæ. Unde angelus voluntatem alterius movere non poteſt.

Ad primum ergo dicendum, quod ſecundum modum illuminationis eſt accipienda & purgatio, & perfectio. Et quia Deus illuminat, immutando intellectum, & voluntatem, purgat a defectibus intellectus, & voluntatis; & perficit in finem intellectus, & voluntatis: Angeli autem illuminatio refertur ad intellectum, ut dictum eſt: (*ar. præc.*) ideo etiam purgatio angeli intelligitur a defectu intel-

tel-

tellectus, qui eſt neſcientia; perfectio autem eſt conſummatio in finem intellectus, qui eſt veritas cognita. Et hoc eſt, quod dicit Dion. 6. cap. eccl. hier. (*par.* 3. *inter med.* & *fi.*) quod *in cæleſti hierarchia purgatio eſt in ſubjectis eſſentiis, tanquam ignotorum illuminatio in perfectiorem ſcientiam inducens:* Sicut ſi dicamus viſum corporalem purgari, inquantum removentur tenebræ; illuminari vero, inquantum perfunditur lumine; perfici vero, ſecundum quod perducitur ad cognitionem colorati.

Ad ſecundum dicendum, quod unus angelus poteſt inducere alium ad amorem Dei per modum perſuadentis, ut ſupra dictum eſt. (*in corp. art.*)

Ad tertium dicendum, quod Philoſophus loquitur de appetitu inferiori ſenſitivo, qui poteſt movéri a ſuperiori intellectivo, quia pertinet ad eandem naturam animæ, & quia inferior appetitus eſt virtus in organo corporali. quod in angelis locum non habet.

A P P E N D I X.

EX artic. habes *primo:* quomodo per rationem oſtendas, quod ſcriptura merito inſinuat circumlocutive, Angelum nullum per ſe efficaciter movere alterius cujuſcunque voluntatem. Sic autem hoc inſinuat tunc: quando Deo ſoli adſcribit ea, quæ motionem efficacem voluntatis concomitantur, puta converſionem ad Deum, mutationem de impœnitentia, obſtinatione, duritia in veram contritionem: verſionem de neglectu Dei in dilectionem ejus, de tranſgreſſione mandatorum Dei in veram obſervantiam legis illiús, & breviter de peccato in juſtificationem. Hæc enim omnia, & ſimilia, quæ motionem voluntatis includunt, dum Deo, tanquam propria, attribuit, nullam creaturam, conſequenter nec Angelum poſſe ſufficienter movere voluntatem alterius oſtendit. Quod autem præmiſſa ſint vera, patet ſingillatim per ſcripturas. Nam de *primo* dicitur Hierem. 31. *Converte me, & convertar, quia tu dominus Deus meus.* Quaſi aperte dicat: Nullus alius eſt dominus Deus meus, ſed hoc tibi ſoli convenit, ex conſequenti ſoli tibi convenit ſufficienter movere voluntatem meam. Nullus ergo, niſi tu, ſufficit movere voluntatem alterius. Item Thren. quinto *converte nos domine ad te, & convertemur.* Applica tu rationem, ut nunc ſupra. De præmiſſorum *ſecundo* Ezech. 11. *hæc dicit dominus, auferam*

cor

cor lapideum de carne eorum , & dabo eis cor carneum. En mutatio voluntatis hominum , quæ convenit ſoli Deo , ſup. *q.* 105. *articulo quarto* , & in append. Applica pro articulo præſenti , quantum convenit. De *tertio*, & *quarto*. Eccl. 45. *Dedit illi cor ad præcepta* , & *legem vitæ* , & *diſciplinæ* . Huc referas illa dicta , quibus Deus promittens ſic , vel ſimiliter ait , faciam , ut me diligatis , & in præceptis meis ambuletis. De *quinto* legis in Apoſtolo Roman. tertio, *unus quidem eſt Deus* , *qui juſtificat circumciſionem ex fide* , & *præputium per fidem* : item octavo : *Deus* , *qui juſtificat* . Quaſi dicatur : Deo ſoli convenit juſtificare. Cum ergo juſtificatio per motum voluntatis creatæ fiat , vult dicere , quod ſolus Deus voluntatem alterius movet efficaciter. Item ad idem Eſai. 43. *Ego ſum* , *Ego ſum ipſe* , *qui deleo iniquitates tuas propter me* . *Secundo* habes ; quomodo per rationem præmiſſas auctoritates , pro quanto unum angelum negant movere voluntatem alterius per hoc , quod ſoli Deo mutationem voluntatis alterius tribuunt , & intelligas , & declares , & probes. *Tertio* vides : quomodo ex his viciſſim Angelica doctrina præſens conſolidetur.

ARTICULUS III. 522

Utrum angelus inferior ſuperiorem illuminare poſſit .

2. *d.* 9. *ar.* 2. *Et ver. q.* 9. *art.* 3.

AD Tertium ſic proceditur. Videtur, quod angelus inferior ſuperiorem illuminare poſſit . Eccleſiaſtica enim hierarchia derivata eſt a cœleſti , & eam repræſentat . unde & ſuperna Hieruſalem dicitur *mater noſtra* , Gal. 4. Sed in Eccleſia etiam ſuperiores illuminantur ab inferioribus , & docentur, ſecundum illud Apoſtoli 1. ad Cor. 14. *Poteſtis omnes per ſingulos prophetare* , *ut omnes diſcant* , & *omnes exhortentur*. Ergo & in cœleſti hierarchia ſuperiores ab inferioribus poſſunt illuminari .

2. Præterea . Sicut ordo corporalium ſubſtantiarum dependet ex Dei voluntate , ita & ordo ſubſtantiarum ſpiritualium : Sed , ſicut dictum eſt , (*qu. præc. a.* 6. & 7.) Deus quandoque præter ordinem ſubſtantiarum corporalium operatur . Ergo etiam quandoque operatur præter ordinem ſpiritualium ſubſtantiarum , illuminando inferiores non per medios

dios ſuperiores. Sic ergo inferiores illuminati a Deo poſſunt ſuperiores illuminare.

3. Præterea. Unus angelus alium illuminat, ad quem ſe convertit, ut ſupra dictum eſt: (*art. 1. hujus quæſt.*) Sed, cum iſta converſio ſit voluntaria, poteſt ſupremus angelus ad infirmum ſe convertere mediis prætermiſſis. Ergo poteſt eum immediate illuminare; Et ita poteſt illuminare ſuperiores.

Sed Contra eſt, quod Dionyſ. dicit, (*cap. 5. eccl. hier. in princ.*) *hanc legem eſſe divinitatis immobiliter firmatam, ut inferiora reducantur in Deum per ſuperiora.*

Reſpondeo dicendum, quod *inferiores angeli nunquam illuminant ſuperiores, ſed ſemper ab iis illuminantur.* Cujus ratio eſt, quia, ſicut ſupra dictum eſt, (*qu. præc. ar. 6.*) ordo continetur ſub ordine, ſicut cauſa continetur ſub cauſa. Unde ſicut ordinatur cauſa ad cauſam, ita ordo ad ordinem*. Et ideo non eſt conveniens, ſi aliquando aliquid fiat præter ordinem inferioris cauſæ, ad ordinandum in ſuperiorem cauſam: ſicut in rebus humanis prætermittitur mandatum præſidis, ut obediatur principi. Et ita contingit, ut præter ordinem naturæ corporalis aliquid Deus miraculoſe operetur, ad ordinandum homines in ejus cognitionem. Sed prætermiſſio ordinis, qui debetur ſpiritualibus ſubſtantiis, in nullo pertinet ad ordinationem hominum in Deum; cum operationes angelorum non ſint nobis manifeſtæ, ſicut operationes ſenſibilium corporum. Et ideo ordo, qui convenit ſpiritualibus ſubſtantiis, nunquam a Deo prætermittitur, quin ſemper inferiora moveantur per ſuperiora, & non e converſo.

Ad primum ergo dicendum, quod eccleſiaſtica hierarchia imitatur cœleſtem aliqualiter, ſed non perfecte conſequitur ejus ſimilitudinem. In cœleſti enim hierarchia tota ratio ordinis eſt ex propinquitate ad Deum. Et ideo illi, qui ſunt Deo propinquiores, ſunt & gradu ſublimiores, & ſcientia clariores: Et propter hoc ſuperiores nunquam ab inferioribus illuminantur. Sed in eccleſiaſtica hierarchia interdum qui ſunt Deo per ſanctitatem propinquiores, ſunt gradu infimi, & ſcientia non eminentes: & quidam in uno etiam ſecundum ſcientiam eminent, & in alio deficiunt: Et propter hoc ſuperiores ab inferioribus doceri poſſunt.

Ad ſecundum dicendum, quod non eſt ſimilis ratio de hoc, quod Deus agat præter ordinem naturæ cor-

corporalis, & ſpiritualis, ut dictum eſt. (*in corp. ar.*) Unde ratio non ſequitur.

Ad tertium dicendum, quod angelus voluntate convertitur ad alium angelum illuminandum: Sed voluntas angeli ſemper regulatur lege divina, quæ ordinem in angelis inſtituit.

APPENDIX.

EX art. habes *primo*: quomodo per rationem oſtendas, ſcripturam recte virtualiter docuiſſe (ſuppoſito quodam) quod nunquam inferior Angelus illuminat ſuperiorem. Hoc autem ſic docuit. 1. Cor. 12. *Unicuique datur manifeſtatio ſpiritus ad utilitatem*. Item Iſai. 48. *Ego dominus docens te utilia*. Suppoſito enim quod nulla eſſet utilitas Eccleſiæ proveniens ex hoc, quod aliquando prætermitteretur ordo Angelicæ ordinationis, qua ſuperiores illuminant Angelos inferiores, & ſubſumpta ſcriptura iſta, quod ſcilicet Deus omnia ad noſtram utilitatem facit, ſequi videtur aperte, quod ſcriptura ibi virtualiter doceat, Angelum inferiorem nunquam illuminare ſuperiorem. *Manifeſtatio*, inquit, *datur ad utilitatem*. Quid eſt in propoſito manifeſtatio ſpiritus, niſi divina revelatio? Hæc, ſi datur alicui, datur ei ad utilitatem Eccleſiæ. Tolle ergo, quod nulla ex tali revelatione huic facta ſequatur utilitas Eccleſiæ, quid ſequitur? Quod talis revelatio non fiet. Semper enim verum eſt, quod, remoto fine, removentur ea, quæ ſunt ad finem. Alioquin Deus, & natura aliquid agerent fruſtra, quod non ſolum contra Theologum, ſed etiam contra Philoſophum eſt. A fortiori vero colligis propoſitum prædictum ex Iſaia ſupra. *Ego*, inquit, *dominus docens te utilia*. Quaſi dicat, ſi utilitatem tuam in omnibus, quæ doceo, attendo. ergo in his omnibus, quæ facio, utilitatem tuam, ſcilicet, Eccleſiæ (cui loquitur principaliter) multo magis intendo. Nam facta (ut patet) multo magis, quam dicta, ſolent attendi, quamvis horum utrumque, loquendo de Deo, ſit paris auctoritatis in veritate, utpote a ſummo vero procedentia: Idem cum Iſa. ſic intellecto ſenſit Pſalm. 67. dicens: *Deus ſalutarium noſtrorum*. Hoc eſt: Deus in omnibus, quæ dicit, docet, agit, ſalutem noſtram intendit. Docet nos, agit pro nobis, non ſemper illa, quæ volumus: & ideo non vocatur Deus voluntariorum noſtrorum, ſed ſemper illa, quæ Eccleſiæ ſalutifera ſunt, & ideo vocatur *Deus ſalutarium noſtrorum*. Applica modo

do ad Angelos, ut ſupra. *Secundo* habes: quomodo per rationem ſcripturas dictas, ac ſimiles, pro quanto inferiorem Angelum dicunt non illuminare ſuperiorem, intelligas, declares, & probes. *Tertio* vides: quomodo, &c.

ARTICULUS IV. 523

Utrum angelus ſuperior illuminet inferiorem de omnibus ſibi notis.

2. d. 9. a. 2. & d. 11. q. 2. a. 1. & ver. q. 9. a. 1.

AD Quartum ſic proceditur. Videtur, quod angelus ſuperior non illuminet inferiorem de omnibus, quæ ipſe novit. Dicit enim Dionyſ. 12. cap. cœlaſt. hierac. (*a med.*) quod *angeli ſuperiores habent ſcientiam magis univerſalem; inferiores vero magis particularem, & ſubjectam:* Sed plura continentur ſub ſcientia univerſali, quam ſub particulari. Ergo non omnia, quæ ſciunt ſuperiores angeli, cognoſcunt inferiores per ſuperiorum illuminationem.

2. Præterea. Magiſter dicit in 11. diſt. 2. ſent. quod *ſuperiores angeli cognoverunt a ſæculis myſterium Incarnationis: inferioribus vero ignotum fuit, uſquequo completum eſt*. Quod videtur per hoc, quod quibuſdam angelis quærentibus, *Quis eſt iſte rex gloriæ?* quaſi ignorantibus, alii reſpondent quaſi ſcientes, *Dominus virtutum ipſe eſt rex gloriæ:* ut Dion. exponit 7. cap. cœleſt. hierar. (*a med.*) Hoc autem non eſſet, ſi ſuperiores angeli illuminarent inferiores de omnibus, quæ ipſi cognoſcunt. Non ergo eos illuminant de omnibus ſibi notis.

3. Præterea. Si ſuperiores angeli inferioribus annuntiant omnia, quæ cognoſcunt, nihil inferioribus ignotum remanet, quod ſuperiores cognoſcunt. Non ergo de cætero ſuperiores poterunt illuminare inferiores. quod videtur inconveniens. Non ergo ſuperiores de omnibus inferiores illuminant.

Sed Contra eſt, quod Gregor. dicit, (*implicite Hom. 34. in Evang. a med. ſed expreſ. Magiſt. in 9. diſt. lib. 2. ſent.*) quod *in illa cœleſti patria licet quædam data ſint excellenter, nihil tamen poſſidetur ſingulariter*. Et Dion. dicit 15. c. cœl. hierar. (*circa med.*) quod *unaquæque cœleſtis eſſentia intelligentiam ſibi a ſuperiori datam inferiori communicat:* ut patet ex auctoritate ſup. inducta. (*ar. 1. hu. q.*)

Reſpondeo dicendum, quod omnes creaturæ ex divi-

divina bonitate participant, ut bonum, quod habent, in alia diffundant. Nam de ratione boni eſt, quod ſe aliis communicet. Et inde eſt etiam, quod agentia corporalia ſimilitudinem ſuam aliis tradunt, quantum poſſibile eſt. Quanto igitur aliqua agentia magis in participatione divinæ bonitatis conſtituuntur, tanto magis perfectiones ſuas nituntur in alios transfundere, quantum poſſibile eſt. Unde B. Petrus monet eos, qui divinam bonitatem per gratiam participant, dicens 1. Pet. 4. *Unuſquiſque ſicut accepit gratiam, in alterutrum illam adminiſtrantes, ſicut boni diſpenſatores multiformis gratiæ Dei*. Multo igitur magis *ſancti angeli, qui ſunt in pleniſſima participatione divinæ bonitatis, quicquid a Deo percipiunt, ſubjectis impartiuntur*.

Non tamen recipitur ab inferioribus ita excellenter, ſicut eſt in ſuperioribus. Et ideo *ſuperiores ſemper remanent in altiori ordine, & perfectiorem ſcientiam habent*. Sicut unam & eandem rem plenius intelligit magiſter, quam diſcipulus, qui ab eo addiſcit.

Ad primum ergo dicendum, quod ſuperiorum angelorum ſcientia dicitur eſſe univerſalior, quantum ad eminentiorem modum intelligendi.

Ad ſecundum dicendum, quod verbum Magiſtri non eſt ſic intelligendum, quod inferiores angeli penitus ignoraverint myſterium Incarnationis; ſed quia non ita plene cognoverunt, ſicut ſuperiores: & in ejus cognitione poſtmodum profecerunt, dum illud myſterium impleretur.

Ad tertium dicendum, quod uſque ad diem judicii ſemper nova aliqua ſupremis angelis revelantur divinitus de his, quæ pertinent ad diſpoſitionem mundi, & præcipue ad ſalutem electorum. Unde ſemper remanet, unde ſuperiores angeli inferiores illuminent.

APPENDIX.

EX artic. habes *primo*: quomodo per rationem oſtendas, ſcripturam merito virtualiter inſinuare, ſuperiores angelos illuminare inferiores de omnibus ſibi a Deo revelatis. Sic autem hoc inſinuat tunc, quando Chriſtum dominum narrat dicentem: *Gratis accepiſtis, gratis date*, Matth. 10. Si enim talis accepti communicatio bona eſt, retentio vero pro ſe tantum mala, & angeli in cœlo non mali, ſed boni ſunt, utique per hoc virtualiter intelligi datur, quod ſuperiores Angeli de re-

velatis ſibi omnibus illuminant inferiores. De omnibus, inquam, quia ſcriptura illa non de hoc, vel de hoc accepto gratis dando cum limitatione loquitur, ſed indefinite de omnibus. Non enim dicit, gratis accepiſtis hoc, gratis hoc ſolum date, ſed *gratis accepiſtis, gratis date*. Ex eo autem, quod hominibus viatoribus loquitur de iſta perfectione, qui utique in bonitate a ſanctis angelis exceduntur, intelligendum relinquitur, quod multo magis iſtud perfectionis monitum de comprehenſoribus ipſis verificari, per hoc innuerit dominus. Item idipſum inſinuat pſalm. 39. *Annuntiavi juſtitiam tuam in Eccleſia magna, ecce labia mea non prohibebo, domine tu ſciſti. Juſtitiam tuam non abſcondi in corde meo, veritatem tuam, & ſalutare tuum dixi. Non abſcondi miſericordiam tuam, & veritatem tuam a concilio multo*. Ex hac enim perfectione Davidis, qua aliis dona ſibi divinitus collata tam longe, lateque communicabat, innuere ſcriptura videtur, quod Angeli ſuperiores, & quidem multo magis, de univerſis ſibi a Deo revelatis conſcios faciunt ſuos inferiores. Ne autem id, quod in argumento *tertio* articuli tangitur, veritatem hanc videretur tollere, mox, tanquam argumento ipſi reſpondens, pſalmiſta ibidem connectit: *Tu autem domine, ne longe facias miſerationes tuas a me: miſericordia tua, & veritas tua ſemper ſuſceperunt me*. Quaſi dicat apertius, & univerſalius. Communicanti proximis dona tua domine propter amorem tuum nova ſemper dona miſericorditer confers, & conſequenter angelis communicantibus revelationes tuas omnes inferioribus nõ eſt dicendum, quo novæ revelationes a tua pietate non tribuantur. Item 1. *Pet*. 4. auctoritas narrata in textu corp. idipſum inſinuat. Alioquin ſancti Angeli ſuperiores, ſi gratiam acceptam, ideſt, revelationem ſibi a Deo factam inferioribus non communicarent, non viderentur boni diſpenſatores, quod eſt inconveniens, imo, cum ſint beati, eſt ipſis impoſſibile. *Secundo* habes: quomodo præmiſſas, hujuſmodique ſcripturas, pro quanto ſuperiores angelos dicunt de omnibus ſibi revelatis facere conſcios inferiores, & intelligas, & declares, & probes. *Tertio* vides: quomodo ex his, &c.

QUÆ-

QUÆSTIO CVII.

De Locutionibus angelorum, in quinque articulos diviſa.

DEinde conſiderandum eſt de Locutionibus angelorum.

Et circa hoc quæruntur quinque.

Primo. Utrum unus angelus loquatur alii.
Secundo. Utrum inferior ſuperiori.
Tertio. Utrum angelus Deo.
Quarto. Utrum in locutione angeli aliquid diſtantia localis operetur.
Quinto. Utrum locutionem unius angeli ad alterum omnes cognoſcant.

ARTICULUS I. 524

Utrum unus angelus alteri loquatur.

2. d. 11. *q.* 2. *a.* 3. *&* *ver. q.* 9. *a.* 4. 5. *&* 7. *&* 1. *Cor. lect.* 13.

AD Primum ſic proceditur. Videtur, quod unus angelus alteri non loquatur. Dicit enim Gregor. 18. Mor. (*cap.* 27. *inter princ. & med.*) quod *in ſtatu reſurrectionis uniuſcujuſque mentem ab alterius oculis membrorum corpulentia non abſcondit*. Multo igitur minus mens unius angeli abſconditur ab altero: Sed locutio eſt ad manifeſtandum alteri, quod latet in mente. Non igitur oportet, quod unus angelus alteri loquatur.

2. Præterea. *Duplex* eſt locutio; *interior*, per quam aliquis ſibiipſi loquitur, & *exterior*, per quam aliquis loquitur alteri. Exterior autem locutio fit per aliquod ſenſibile ſignum, puta voce, vel nutu: vel aliquo corporis membro, puta lingua, vel digito, quæ angelis competere non poſſunt. Ergo unus angelus alteri non loquitur.

3. Præterea. Loquens excitat audientem, ut attendat ſuæ locutioni. Sed non videtur, quod unus angelus excitet alium ad attendendum. hoc enim fit apud nos aliquo ſenſibili ſigno. Ergo unus angelus non loquitur alteri.

Sed Contra eſt, quod dicitur 1. Cor. 13. *Si linguis hominum loquar, & angelorum.*

Reſpondeo dicendum, quod *in Angelis eſt aliqua locutio*. Sed, ſicut dicit Greg. 2. Moral. (*cap.* 4. *a prin.*)

prim.) *dignum eſt, ut mens noſtra qualitatem corporeæ locutionis excedens, ad ſublimes, atque incognitos modos locutionis intimæ ſuſpendatur.*

Ad intelligendum igitur, qualiter unus angelus alii loquatur, conſiderandum eſt, quod, ſicut ſupra diximus, (*quæſt.* 82. *ar.* 4.) cum de actibus, & potentiis animæ ageretur, voluntas movet intellectum ad ſuam operationem. Intelligibile autem eſt in intellectu *tripliciter*. *Primo* quidem habitualiter, vel ſecundum memoriam, ut Aug. dicit: (10. *de Trin. cap.* 8. *to.* 3.) *Secundo* autem, ut in actu conſideratum, vel conceptum: *Tertio*, ut ad aliud relatum. Manifeſtum eſt autem, quod de primo gradu in ſecundum transfertur intelligibile per imperium voluntatis. Unde in definitione habitus dicitur, *Quo quis utitur, cum voluerit:* Similiter autem de ſecundo gradu transfertur in tertium per voluntatem. Nam per voluntatem conceptus mentis ordinatur ad alterum; puta, vel ad agendum aliquid, vel ad manifeſtandum alteri. Quando autem mens convertit ſe ad actum conſiderandum, quod habet in habitu, loquitur aliquis ſibiipſi. nam ipſe conceptus mentis *interius verbum* vocatur. Ex hoc vero, quod conceptus mentis angelicæ ordinatur ad manifeſtandum alteri, per voluntatem ipſius angeli, conceptus mentis unius angeli innoteſcit alteri: Et ſic loquitur unus angelus alteri. Nihil eſt enim aliud loqui ad alterum, quam conceptum mentis alteri manifeſtare.

Ad primum ergo dicendum, quod in nobis interior mentis conceptus quaſi *duplici* obſtaculo clauditur. *Primo* quidem ipſa voluntate, quæ conceptum intellectus poteſt retinere interius, vel ad extra ordinare: Et quantum ad hoc mentem unius nullus alius poteſt videre, niſi ſolus Deus, ſecundum illud 1. Cor. 2. *Quæ ſunt hominis nemo novit, niſi ſpiritus hominis, qui in ipſo eſt. Secundo* autem clauditur mens hominis ab alio homine per groſſitiem corporis: Unde, cum etiam voluntas ordinat conceptum mentis ad manifeſtandum alteri, non ſtatim cognoſcitur ab alio; ſed oportet aliquod ſignum ſenſibile adhibere. Et hoc eſt, quod Greg. dicit 2. Mor. (*cap.* 4. *a princ.*) *Alienis oculis intra ſecretum mentis quaſi poſt parietem corporis ſtamus: ſed cum manifeſtare noſmetipſos cupimus, quaſi per linguæ januam egredimur, ut quales ſumus intrinſecus oſtendamus.* Hoc autem obſtaculum non habet angelus; Et ideo quam cito vult manifeſtare ſuum conceptum, ſtatim alius cognoſcit.

Ad ſecundum, dicendum, quod locutio exterior, quæ fit per vocem, eſt nobis neceſſaria propter obſtaculum corporis: Unde non convenit angelo; ſed ſola locutio interior; ad quam pertinet non ſolum quod loquatur ſibi interius concipiendo, ſed etiam quod ordinet per voluntatem ad alterius manifeſtationem. Et ſic *lingua angelorum* metaphorice dicitur ipſa virtus angeli, qua conceptum ſuum manifeſtat.

Ad tertium dicendum, quod quantum ad angelos bonos, qui ſemper ſe invicem vident in Verbo, non eſſet neceſſarium ponere aliquid excitativum: quia ſicut unus ſemper videt alium; ita ſemper videt in eo, quicquid eſt ad ſe ordinatum. Sed quia etiam in ſtatu naturæ conditæ ſibi invicem loqui poterant, & mali etiam angeli nunc ſibi invicem loquuntur, dicendum eſt, quod ſicut ſenſus movetur a ſenſibili, ita intellectus movetur ab intelligibili. Sicut ergo per ſignum ſenſibile excitatur ſenſus: ita per aliquam virtutem intelligibilem poteſt excitari mens angeli ad attendendum.

A P P E N D I X.

EX art. habes *primo:* quomodo per rationem oſtendas, recte ſcripturam inſinuare, quod unus Angelus alteri loquitur. Hoc autem inſinuavit dicens 1. Cor. 13. *ſi linguis hominum loquar, & Angelorum*, &c. Ad quid enim ponit linguas in Angelis: niſi ut ex hoc, tanquam ex notiori nobis, Angelorum locutionem denotet: ne lingua incaſſum eis data videatur. Quod ſi aliquibus, puta hominibus, cum quibus tam familiariter, ſicut inter ſe invicem, non converſantur, loquuntur quandoque, multo magis ſibi viciſſim mutuo loqui dicendi ſunt. Item idipſum inſinuavit dicens Zach. 3. *Angelus, qui loquebatur in me, egrediebatur, & alius Angelus egrediebatur in occurſum ejus, & dixit ad eum: Curre, loquere ad puerum iſtum*, &c. Ecce, quod unus Angelus, ſecundum ſcripturam, alteri Angelo loquitur. Nec mireris, quod ſupra *q.* 106. *art.* 1. adducta eſt auctoritas hæc ad oſtendendum, quod unus Angelus illuminat alium. Nam omnis illuminatio eſt locutio, licet non omnis locutio ſit illuminatio, & conſequenter auctoritas, quæ pro illuminatione ſtat, etiam pro locutione facit. Pro antedictorum ampliori notitia, ſumendo ſcilicet officium omne linguarum Angelicarum, notandum eſt, quod in cognitione mentis Angelicæ aliquid

eſt,

eſt, de quo ſuperiores Angeli non loquuntur inferioribus, neque inferiores ſuperioribus, & hoc eſt divina eſſentia. Hanc enim omnes immediate vident, juxta illud Hier. 31. *non docebit ultra vir proximum ſuum, & fratrem ſuum dicens, cognoſce dominum, omnes cognoſcent me a minimo uſque ad maximum eorum*. Item aliquid eſt in cognitione mentis Angelicæ, de quo ſuperiores loquuntur inferioribus, ſed non e converſo, & hujuſmodi ſunt myſteria divinæ providentiæ, ſeu, nominando, ut *ſup. q.* 106. *a.* 1. rationes divinorum operum. Horum enim plura cognoſcunt in Deo ſuperiores, utpote perfectius eum videntes, quam inferiores, unde ipſi de his inſtruunt inferiores, ſeu eos illuminant, quæ inſtructio, ſeu illuminatio etiam locutio dici poteſt. Item aliquid eſt in cognitione mentis Angelicæ, de quo ſuperiores loquuntur inferioribus, & e converſo, & hujuſmodi ſunt occulta cordium ex libero arbitrio uniuſcujuſque dependentia. Hæc enim ſoli Deo patent, & his, quorum ſunt, juxta id 2. Cor. 2. *quæ ſunt hominis, nemo novit, niſi ſpiritus hominis, qui in ipſo eſt*. Quæ & de angelo dicta cointelliguntur. Hæc ergo non veniunt in notitiam alterius, niſi eo manifeſtante, cujus ſunt, ſive ſit inferior, ſive ſit ſuperior. Manifeſtatio autem talium fit, dum inferior angelus ſuperiori loquitur, non per modum illuminationis, ſed per modum cujuſdam ſignificationis. In quolibet enim angelo eſt aliquid, quod naturaliter ab altero angelo cognoſcitur. Dum ergo id, quod eſt naturaliter notum, proponitur, ut ſignum ejus, quod eſt ignotum, manifeſtatur occultum. Taliter autem facta manifeſtatio dicitur locutio, & hoc ad ſimilitudinem hominum, qui occulta cordium manifeſtant aliis per quoddam exterius apparens, puta per voces ſenſibiles, nutus, aut per quodcunque aliud corporale. Ea igitur, quæ in angelis ſunt naturaliter nota, inquantum aſſumuntur ad manifeſtationem occultorum, dicuntur voces, ſigna, vel nutus, & poteſtas conceptum ſuum manifeſtandi hoc modo, nominatur metaphorice lingua angelorum. *Secundo* habes: quomodo, per rationem ſcripturas præmiſſas, pro quanto unum angelum loqui ad alterum dicunt, & intelligas, & declares, & probes. *Tertio* vides: quomodo, &c.

ARTICULUS II. 525

Utrum inferior angelus ſuperiori loquatur.

Inf. q. 117. art. 2. cor. & ver. q. 9. art. 5. & 1. cor. 13.

AD Secundum ſic proceditur. Videtur, quod inferior angelus ſuperiori non loquatur. Quia ſuper illud 1. Corint. 13. *Si linguis hominum loquar, & angelorum*, dicit Gloſ. (*ord. Nic. de Lyr.*) quod *locutiones angelorum ſunt illuminationes, quibus ſuperiores illuminant inferiores:* Sed inferiores nunquam illuminant ſuperiores, ut ſupra dictum eſt. (*quæſt. præc. art.* 3.) Ergo nec inferiores ſuperioribus loquuntur.

2. Præterea. Supra dictum eſt, (*qu. præc. ar.* 1.) quod iluminare nihil eſt aliud, quam illud, quod eſt alicui manifeſtum, alteri manifeſtare. Et hoc idem eſt loqui. Ergo idem eſt loqui, & illuminare: Et ſic idem, quod prius.

3. Præterea. Greg. dicit 2. Mor. (*cap. 4. a princ.*) quod *Deus ad angelos loquitur eo ipſo quod eorum cordibus occulta ſua inviſibilia oſtendit*: ſed hoc ipſum eſt illuminare. ergo omnis Dei locutio eſt illuminatio. Pari ergo ratione omnis angeli locutio eſt illuminatio. Nullo ergo modo angelus inferior ſuperiori loqui poteſt.

Sed Contra eſt, quod, ſicut Dion. exponit c. 7. cœl. Hier. (*a med.*) inferiores angeli ſuperioribus dixerunt: *Quis eſt iſte Rex gloriæ?*

Reſpondeo dicendum, quod *angeli inferiores ſuperioribus loqui poſſunt*. Ad cujus evidentiam conſiderandum eſt, quod omnis illuminatio eſt locutio in angelis: ſed non omnis locutio eſt illuminatio: quia, ſicut dictum eſt, (*art. præc.*) angelum loqui angelo nihil aliud eſt, quam conceptum ſuum ordinare ad hoc ut ei innoteſcat per propriam voluntatem.

Ea vero, quæ mente concipiuntur, ad *duplex* principium referri poſſunt: ſc. *ad ipſum Deum*, qui eſt prima veritas; & *ad voluntatem intelligentis*, per quam aliquid actu conſideramus. Quia vero veritas eſt lumen intellectus, & regula omnis veritatis eſt ipſe Deus, manifeſtatio ejus, quod mente concipitur, ſecundum quod dependet a prima veritate, & locutio eſt, & illuminatio: Puta, ſi unus homo dicat alii, *cœlum eſt a Deo creatum*, vel, *homo eſt animal*. Sed manifeſtatio eorum, quæ de-

pen-

pendent ex voluntate intelligentis, non poteſt dici illuminatio, ſed locutio tantum: Puta, ſi aliquis alteri dicat, *Volo hoc addiſcere*, *Volo hoc*, *vel illud facere*. Cujus ratio eſt, quia voluntas creata non eſt lux, nec regula veritatis, ſed participans lucem. Unde communicare ea, quæ ſunt a voluntate creata, inquantum hujuſmodi, non eſt illuminare. Non enim pertinet ad perfectionem intellectus mei, quid tu velis, vel quid tu intelligas, cognoſcere: ſed ſolum quid rei veritas habeat.

Manifeſtum eſt autem, quod angeli dicuntur ſuperiores, vel inferiores per comparationem ad hoc principium, quod eſt Deus. Et ideo illuminatio, quæ dependet a principio, quod eſt Deus, ſolum per ſuperiores angelos ad inferiores deducitur: Sed in ordine ad principium, quod eſt voluntas, ipſe volens eſt primus, & ſupremus. Et ideo manifeſtatio eorum, quæ ad voluntatem pertinent, per ipſum volentem deducitur ad alios quoſcunque. Et quantum ad hoc & ſuperiores inferioribus, & inferiores ſuperioribus loquuntur.

Et per hoc patet ſolutio ad Primum, & ad Secundum.

Ad tertium dicendum, quod omnis Dei locutio ad angelos eſt illuminatio: quia, cum voluntas Dei ſit regula veritatis, etiam ſcire quid Deus velit, pertinet ad perfectionem, & illuminationem mentis creatæ. Sed non eſt eadem ratio de voluntate angeli, ut dictum eſt. (*in corp. art.*)

A P P E N D I X.

EX art. habes *primo*: quomodo per rationem oſtendas, ſcripturam ſacram merito dicere in ſenſu, quod inferior angelus alloquitur ſuperiorem: ſic autem hoc dicit pſal. 23. *Quis eſt iſte rex gloriæ?* Angelorum enim inferiorum iſta eſt vox, ſeu locutio, qua inquirunt a ſuperioribus de magnitudine Chriſti aſcendentis. Unde poſtea a ſuperioribus illuminatis de hoc a Chriſto domino, quem interrogarunt dicentes: *Quis eſt iſte, qui aſcendit de Edom tinctis veſtibus?* Iſa. 63. reſpondetur illis, *dominus fortis*, *& potens*, *dominus potens in prælio*: & item; *dominus virtutum ipſe eſt rex gloriæ*. Chriſtus namque fuit *potens in prælio crucis*, quando, ſcilicet cruci adjudicatus, & affixus judicium mundi *potens* exercuit, quando principem mundi tunc miſit foras, quando inibi a terra exaltatus omnia traxit ad ſeipſum (*Jo.* 12.) quando ibi ut peccatorum

maximus, extenſus *donavit nobis omnia delicta, delens, quod adverſus nos erat, chirographum decreti, ipſumque tulit de medio affigens illud cruci*, quando in cruce ſpoliatus *expolians principatus, & poteſtates traduxit confidenter, palam triumphans illos in ſemetipſo* (Col. 2.) quando *fecit utraque unum, & medium parietem maceriæ ſolvens, inimicitias in carne ſua legem mandatorum decretis evacuans, ut duos conderet in ſemetipſo, in uno novo homine faciens pacem, ut reconciliaret ambos in uno corpore Deo per crucem interficiens inimicitias in ſemetipſo*, Eph. 2. Chriſtus quoque fuit *dominus virtutum*, quando *aſcendens in altum captivam duxit captivitatem*, pſal. 67. quando *poſuit nubem aſcenſum ſuum, & ambulavit ſuper pennas ventorum*, Pſal. 103. quando *conſtitutus eſt ad dexteram patris in cœleſtibus ſupra omnem principatum, & poteſtatem, & virtutem, & dominationem, & omne nomen, quod nominatur non ſolum in hoc ſæculo, ſed etiam in futuro, & ſubjecta habuit omnia ſub pedibus ſuis* (Eph. 1.) Vide *Dionyſ. 7. c. cœl. Hier.* & ſup. *q. 57. a. 1. Secundo* habes; quomodo per rationem illud pſal. 23. pro quanto inferiores angelos ponit alloqui ſuperiores, & intelligas, & declares, & probes. *Tertio* vides: quomodo, &c.

ARTICULUS III. 526.

Utrum Angelus Deo loquatur.

Job 4.

AD Tertium ſic proceditur. Videtur, quod angelus Deo non loquatur. Locutio enim eſt ad manifeſtandum aliquid alteri: ſed angelus nihil poteſt manifeſtare Deo, qui omnia novit. ergo angelus non loquitur Deo.

2. Præterea. Loqui eſt ordinare conceptum intellectus ad alterum, ut dictum eſt: (*ar. 1. huj. q.*) Sed angelus ſemper conceptum ſuæ mentis ordinat in Deum. Si ergo aliquando Deo loquitur, ſemper Deo loquitur. quod poteſt videri aliquibus inconveniens, cum aliquando angelus angelo loquatur. Videtur ergo, quod angelus nunquam loquatur Deo.

Sed Contra eſt, quod dicitur Zachar. 1. *Reſpondit angelus Deo, & dixit; Domine exercituum uſquequo non miſereberis Jeruſalem?* Loquitur ergo angelus Deo.

Re-

Reſpondeo dicendum, quod, ſicut dictum eſt, (*artic.* 1. *hujus quæſt.*) locutio angeli eſt per hoc, quod conceptio mentis ordinatur ad alterum. Sed aliquid ordinatur ad alterum *dupliciter*. *Uno modo* ad hoc quod communicet aliquid alteri: ſicut in rebus naturalibus agens ordinatur ad patiens: & in locutione humana doctor ordinatur ad diſcipulum: *Et quantum ad hoc nullo modo angelus loquitur Deo, neque de his, quæ ad rerum veritatem pertinent, neque de his, quæ dependent a voluntate creata:* quia Deus eſt omnis veritatis, & omnis voluntatis principium, & conditor. *Alio modo* ordinatur aliquid ad alterum, ut ab eo aliquid accipiat: ſicut in rebus naturalibus paſſivum ad agens; & in locutione humana diſcipulus ad magiſtrum: Et *hoc modo angelus loquitur Deo*, vel conſulendo divinam voluntatem de agendis, vel ejus excellentiam, quam nunquam comprehendit, admirando: ſicut Gregorius dicit 2. Moral. (*cap.* 4. *ante med.*) quod *angeli loquuntur Deo, cum per hoc quod ſuper ſemetipſos reſpiciunt, in motum admirationis ſurgunt*.

Ad primum ergo dicendum, quod locutio non ſemper eſt ad manifeſtandum alteri: Sed quandoque ad hoc ordinatur finaliter, ut loquenti aliquid manifeſtetur: ſicut cum diſcipulus quærit aliquid a magiſtro.

Ad ſecundum dicendum, quod locutione, qua angeli loquuntur Deo, laudantes ipſum, & admirantes, ſemper angeli Deo loquuntur: Sed locutione, qua ejus ſapientiam conſulunt ſuper agendis, tunc ei loquuntur, quando aliquod novum per eos agendum occurrit, ſuper quo deſiderant illuminari.

APPENDIX.

EX art. habes *primo:* quomodo per rationem oſtendas, merito a ſcriptura eſſe inſinuatum, quod Angeli loquuntur Deo, *tum* locutione laudis, & admirativæ contemplationis, *tum* locutione conſultationis. *Primum* inſinuavit Matth. 19. *Angeli eorum in cœlis ſemper vident faciem patris mei, qui in cœlis eſt*. Item 1. Pet. 1. *In quem deſiderant Angeli proſpicere*. Item Eccleſ. in ſequentia. *Mirantur, nec faſtidiunt, in eum, quem proſpiciunt, fruuntur, nec deficiunt, quo frui magis ſitiunt*. Nam illud videre faciem Dei, illud mirari, illud frui, illud ſitire, eſt ipſorum cum Deo locutio admirationis, & laudis continuæ, ut in ad *ſecundum*. Admirativa enim contemplatio, quam de Deo ſemper

habent, eſt laus aſſidua, qua Deum ſupra ſe extollunt in infinitum, & in eum ipſum ſua omnia maximo cum jubilo referunt gratias agentes de tam grandi munere omnibus creaturis ſupereminente. Tali locutione etiam beati homines cujuſcunque ſexus, gradus, ætatis, defuncti, loquuntur Deo, & de ipſis ſic intelligitur illud Matth. 22. *Erunt, ſicut angeli Dei in Cœlo*. Et, licet hæc auctoritas adducatur contra *Sadducæos* ad oſtendendum, quod tunc homines non nubent, neque nubentur, ſicut nec angeli, tamen etiam univerſaliter intelligitur, loquendo de beatis hominibus, quod erunt, ſicut angeli in cœlo, ideſt Deum facialiter indefeſſe contemplabuntur, & conſequenter modo præmiſſo cum Deo loquentur. In ſignum hujus Jo: de civibus ſupernæ Hieruſalem loquens abſolute inquit Apoc. 21. *Menſura hominis, quæ eſt Angeli*. *Secundum* in principio appendicis dictorum ſcriptura de bonis angelis inſinuavit Zach. 2. *Reſpondit angelus, & dixit, Domine exercituum, uſquequo non miſereberis Hieruſalem, & urbium Juda, quibus iratus es?* Item de malis Job 1. & 2. quando introducit Satan reſpondentem Deo. *Circuivi terram*, &c. & poſtulantem ab eo licentiam damnificandi ipſum Job in rebus, in filiis, in perſona. *Secundo* habes: quomodo per rationem ſcripturas prędictas, pro quanto Angelos ponunt loqui cum Deo, & ſane intelligas, & declares, & probes. *Tertio* habes, &c.

ARTICULUS IV. 527

Utrum localis diſtantia operetur aliquid in locutione angelica.

2. d. 9. ar. 2. ad 6. & d. 11. q. 2. a. 3. ad 3. ver. qu. 9. art. 6.

AD Quartum ſic proceditur. Videtur, quod localis diſtantia operetur aliquid in locutione angelica. Sicut enim dicit Damaſc. (*l. 2. ort. fid. c. 3. & li. 1. c. 17.*) *Angelus, ubi eſt, ibi operatur:* Locutio autem eſt quædam operatio angeli. Cum ergo angelus ſit in determinato loco, videtur, quod uſque ad determinatam loci diſtantiam angelus loqui poſſit.

2. Præterea. Clamor loquentis fit propter diſtantiam audientis: ſed Iſa. 6. dicitur de Seraphim, quod *clamat alter ad alterum*. ergo videtur, quod in

in locutione angelorum aliquid operetur localis diſtantia.

Sed Contra eſt, quod, ſicut dicitur Luc. 16. Dives in inferno poſitus loquebatur Abrahæ, non impediente locali diſtantia. Multo igitur minus localis diſtantia poteſt impedire locutionem unius angeli ad alterum.

Reſpondeo dicendum, quod locutio angeli in intellectuali operatione conſiſtit, ut ex dictis patet: (*ar.* 1. 2. & 3. *hu. q.*) Intellectualis autem operatio angeli omnino abſtracta eſt a loco, & tempore. Nam etiam noſtra intellectualis operatio eſt per abſtractionem ab hic & nunc, niſi per accidens ex parte phantaſmatum, quæ in angelis nulla ſunt. In eo autem, quod eſt omnino abſtractum a loco, & tempore, nihil operatur neque temporis diverſitas, neque loci diſtantia. Unde *in locutione angeli nullum impedimentum facit diſtantia loci.*

Ad primum ergo dicendum, quod locutio angeli, ſicut dictum eſt, (*a.* 1. *hu. q.*) eſt locutio interior, quæ tamen ab alio percipitur; & ideo eſt in angelo loquente, & per conſequens ubi eſt angelus loquens. Sed ſicut diſtantia localis non impedit, quin unus angelus alium videre poſſit; ita etiam non impedit, quin percipiat, quod in eo ad ſe ordinatur: Quod eſt ejus locutionem percipere.

Ad ſecundum dicendum, quod clamor ille non eſt vocis corporeæ, quæ fit propter diſtantiam loci; ſed ſignificat magnitudinem rei, quæ dicebatur, vel magnitudinem affectus, ſecundum quod dicit Greg. 2. Mora. (*cap.* 4. *circ. med.*) *Tanto quiſque minus clamat, quanto minus deſiderat.*

A P P E N D I X.

EX art. habes *primo:* quomodo per rationem oſtendas, ſcripturam merito innuere, quod diſtantia localis non impedit locutionem angelorum. Id virtualiter innuit, & quidem a fortiori, quando *Luc.* 19. narrat, quod dives poſitus in inferno loquebatur Abrahæ a longe exiſtenti. Si enim anima ſeparata, & damnata, ut erat illa divitis, non impeditur propter diſtantiam loci, quin audiatur diſtincte ab eo, cui loquitur, multo magis ob ipſam diſtantiam non impedietur angelus a locutionis auditione. Diſtantia, inquam, loci, non ſolum meritorum, erat inter divitis animam, & Abrahæ; quoniam infernus damnatorum, in quo erat dives, remote diſtat loco a limbo Sanctorum patrum, in

quo erat Abraham , ut declaratur in additionibus , *q. 69. ar. 5. cor.* Taceo , quod hinc inferre potes , quod beati in patria multo magis cognoſcunt noſtras orationes etiam mentales ad ſeipſos directas a voluntate noſtra. Beati enim Deum vident, in quo omnia ad ſe pertinentia vident. Et nos per voluntatem noſtram dirigimus ad illos cordialia noſtra ſuſpiria ita , ut velimus , ea ipſis nota fieri , & ut notificentur ſua beatis , viatores ſunt minus indigni , quam homines damnati. Ex parte igitur tum noſtra, tum beatorum, illatio de orationibus etiam mentalibus prædicta tenet a fortiori. Nec obſtat dictum illud, quod nullus, excepto Deo , cognoſcit cogitationes cordis ; quoniam Deus ſolus ex natura ſua , hi vero ex voluntate Dei , & cogitantis, cordium intentiones cognoſcunt. Vide *q. 89. art. 7. 8.* ubi dicitur , & quod diſtantia localis non impedit cognitionem animæ ſeparatæ , & ſecundum Gregorium, quod, *quia animæ ſanctæ intus omnipotentis Dei claritatem vident , nullo modo credendum eſt , foris eſſe aliquid, quod ignorent*. Ex his ergo dic. Si abſque hoc , quod homines intendant ſua acta fieri nota ſanctis , jam ipſis certo nota ſunt, quanto magis, ſi homines intenderent , ut in orationibus, quod ipſi ea cognoſcerent? Unde in 2. 2. *q.38. artic. 4.* ad ſecundum ſic dicitur: *Mortui ea, quæ in hoc mundo aguntur, conſiderata eorum naturali conditione, non cognoſcunt, & præcipue interiores motus cordis: ſed beatis, ut Gregorius dicit in 12. Morali, in verbo manifeſtatur illud, quod decet eos cognoſcere de eis, quæ circa nos aguntur, etiam quantum ad interiores motus cordis. Maxime autem excellentiam eorum decet, ut cognoſcant petitiones ad eos factas vel voce, vel corde. Et ideo petitiones, quas ad eos dirigimus, Deo manifeſtante cognoſcunt.* Hæc ibi. *Secundo* habes: quomodo prædictam Lucæ ſcripturam cum ſimilibus , pro quanto diſtantiam locatem dicit non impedire loquelas angelorum ad invicem, & intelligas, & declares, & probes. *Tertio* vides: quomodo, &c.

AR-

ARTICULUS V. 528

Utrum locutionem unius angeli ad alterum omnes cognoſcant.

Ver. q. 9. ar. 7. corp.

AD Quintum ſic proceditur. Videtur, quod locutionem unius angeli ad alterum omnes cognoſcant. Quod enim unius hominis locutionem non omnes audiant, facit inæqualis loci diſtantia. Sed in locutione angeli nihil operatur localis diſtantia, ut dictum eſt. (*ar. præc.*) Ergo, uno angelo loquente ad alterum, omnes percipiunt.

2. Præterea. Omnes angeli communicant in virtute intelligendi. Si ergo conceptus mentis unius ordinatus ad alterum cognoſcitur ab uno, pari ratione cognoſcitur ab aliis.

3. Præterea. Illuminatio eſt quædam ſpecies locutionis: Sed illuminatio unius angeli ab altero pervenit ad omnes angelos: quia, ut Dionyſ. dicit 15. cœl. hier. (*ante med.*) *Unaquæque cœleſtis eſſentia intelligentiam ſibi traditam aliis communicat.* Ergo & locutio unius angeli ad alterum ad omnes perducitur.

Sed Contra eſt, quod unus homo poteſt alteri ſoli loqui. Multo igitur magis hoc in angelis eſſe poteſt.

Reſpondeo dicendum, quod, ſicut ſupra dictum eſt, (*ar. 1. hu. qu.*) conceptus mentis unius angeli percipi poteſt ab altero per hoc, quod ille, cujus eſt conceptus, ſua voluntate ordinat ipſum ad alterum. Poteſt autem ex aliqua cauſa ordinari aliquid ad unum, & non ad alterum: Et ideo poteſt conceptus unius ab aliquo uno cognoſci, & non ab aliis: Et ſic *locutionem unius angeli ad alterum poteſt percipere unus abſque aliis*, non quidem impediente diſtantia locali, ſed hoc faciente voluntaria ordinatione, ut dictum eſt. (*ar. præc.*)

Unde patet reſponſio ad Primum, & Secundum.

Ad tertium dicendum, quod illuminatio eſt de his, quæ emanant a prima regula veritatis, quæ eſt principium commune omnium angelorum: Et ideo illuminationes ſunt omnibus communes. Sed locutio poteſt eſſe de his, quæ ordinantur ad principium voluntatis creatæ: quod eſt proprium unicuique angelo: & ideo non oportet, quod hujuſmodi locutiones ſint omnibus communes.

APPENDIX.

EX artic. habes *primo*: quomodo per rationem oſtendas, merito ſcripturam virtualiter inſinuare, quod locutionem unius angeli non cognoſcunt omnes alii: ſed tantum angelus ille, ad quem dirigitur. Hoc autem inſinuavit tunc, quando 1. Cor. 3. *quis ſcit hominum, quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis, qui in ipſo eſt?* Quaſi dicat: Clarum eſt quod conceptum hominis nemo novit hominum, niſi ille ipſe homo, cujus eſt conceptus. Conſequenter ergo, ſi quis hominum aliorum conceptum ipſe noſſe debet, opus eſt, ut ipſe homo (ſemper, & ubique excipitur Deus, qui revelare immediate, quęcunque hominis, vel etiam angeli occulta poteſt) homini illi aliquo modo loquatur, ſuumque conceptum patefaciat. Hic eſt ſenſus Apoſtoli primus, ex quo a ſimili intelligimus ipſum de Angelis eadem ſentire, ab aliiſque ſentiri voluiſſe, occulta enim, & futura contingentia in ſeipſis, cognoſcere eſt ſolius Dei proprium, ut ait Papa *Sixtus quintus* infra *quæſt. centeſima decima quinta, articulo quarto, in Elucidation. quarta*, & *quæſtio. centeſima decima ſexta, articulo primo*. Vide ibi, quid hinc merito colligat. Niſi ergo Angelus conceptum ſuum notificet, nullus Angelorum novit, & conſequenter ille tantum novit ipſum, cui eum revelare voluit. Suppoſito igitur, quod ex aliqua cauſa conceptum hunc non intendat revelare, niſi duobus, vel tribus, vel uni, non cognoſcent omnes angeli conceptum illum. Locutionem itaque hanc angeli non omnes intelligent. *Secundo* habes: quomodo per rationem apoſtoli dictum cum ſimilibus, pro quanto inſinuant propoſitum, & intelligas, & declares, & probes. *Tertio* vides: quomodo ex hoc, & ſimilibus viciſſim Angelica doctrina præſens conſolidetur, & declaretur.

QUÆSTIO CVIII.

De ordinatione angelorum ſecundum hierarchias, & ordines, in octo articulos diviſa.

DEinde conſiderandum eſt de ordinatione angelorum ſecundum hierarchias, & ordines. Dictum eſt enim, (*qu.* 106. *ar.* 3.) quod ſuperiores illuminant inferiores, & non e converſo.

Circa

Circa hoc quæruntur octo.

Primo. Utrum omnes Angeli ſint unius hierarchiæ.

Secundo. Utrum in una hierarchia ſit unus tantum ordo.

Tertio. Utrum in uno ordine ſint plures angeli.

Quarto. Utrum diſtinctio hierarchiarum, & ordinum ſit a natura.

Quinto. De nominibus, & proprietatibus ſingulorum ordinum.

Sexto. De comparatione ordinum adinvicem.

Septimo. Utrum ordines durent poſt diem judicii.

Octavo. Utrum homines aſſumantur ad ordines angelorum.

ARTICULUS I. 529

Utrum omnes angeli ſint unius hierarchiæ.

2. d. 9. a. 1. & Dio. li. 2. co. 6.

AD Primum ſic proceditur. Videtur, quod omnes angeli ſint unius hierarchiæ. Cum enim angeli ſint ſupremi inter creaturas, oportet dicere, quod ſint optime diſpoſiti: Sed optima diſpoſitio eſt multitudinis, ſecundum quod continetur ſub uno principatu, ut patet per Philoſophum 12. Metaph. (*in fin. to.* 3.) & in 3. Polit. (*ex cap.* 11. *&* 12. *tom.* 5.) Cum ergo hierarchia nihil ſit aliud, quam ſacer principatus, videtur, quod omnes angeli ſint unius hierarchiæ.

2. Præterea. Dionyſius dicit in 3. cap. cœl. hier. (*in princ.*) quod *hierarchia eſt ordo, ſcientia, & actio:* Sed omnes angeli conveniunt in uno ordine ad Deum, quem cognoſcunt, & a quo in ſuis actionibus regulantur. Ergo omnes angeli ſunt unius hierarchiæ.

3. Præterea. Sacer principatus, qui dicitur hierarchia, invenitur in hominibus, & angelis: ſed omnes homines ſunt unius hierarchiæ. ergo etiam omnes angeli ſunt unius hierarchiæ.

Sed Contra eſt, quod Dion. 6. c. cœl. hier. diſtinguit tres hierarchias angelorum.

Reſpondeo dicendum, quod hierarchia eſt ſacer principatus, ut dictum eſt: (*in arg.* 1.) In nomine autem principatus *duo* intelliguntur, ſcilicet ipſe *princeps*, & *multitudo* ordinata ſub principe.

Quia igitur unus Deus eſt princeps non ſolum, omnium

mnium angelorum, ſed etiam hominum, & totius creaturæ, ideo *non ſolum omnium angelorum, ſed etiam totius rationalis creaturæ, quæ ſacrorum particeps eſſe poteſt, una eſt hierarchia:* Secundum quod Auguſt. dicit in 12. de Civit. Dei, (*c.* 1. *cir. prin. to.* 5.) *duas eſſe civitates, hoc eſt ſocietates, unam in angelis bonis, & hominibus, alteram in malis.* Sed ſi conſideretur principatus ex parte multitudinis ordinatæ ſub principe, ſic unus principatus dicitur, ſecundum quod multitudo uno & eodem modo poteſt gubernationem principis recipere: Quæ vero non poſſunt ſecundum eundem modum gubernari a principe, ad diverſos principatus pertinent: ſicut ſub uno rege ſunt diverſæ civitates, quæ diverſis reguntur legibus, & miniſtris. Manifeſtum eſt autem, quod homines alio modo divinas illuminationes percipiunt, quam angeli. Nam angeli percipiunt eas in intelligibili puritate: homines vero percipiunt eas ſub ſenſibilium ſimilitudinibus, ut Dionyſ. dicit 1. cœl. hier. Et ideo *oportet diſtingui humanam hierarchiam ab angelica. Et per eundem modum in angelis tres hierarchiæ diſtinguuntur.* Dictum eſt enim ſup. (*q.* 55. *a.* 3.) dum de cognitione angelorum ageretur, quod ſuperiores angeli habent univerſaliorem cognitionem veritatis, quam inferiores. Hujuſmodi autem univerſalis acceptio cognitionis ſecundum tres gradus in angelis diſtingui poteſt. Poſſunt enim rationes rerum, de quibus angeli illuminantur, conſiderari *tripliciter*. *Primo* quidem, ſecundum quod procedunt a primo principio univerſali, quod eſt Deus: Et iſte modus convenit primæ hierarchiæ, quæ immediate ad Deum extenditur, & quaſi in veſtibulis Dei collocatur, ut Dionyſ. dicit 7. c. cœl. hierch. (*ante med.*) *Secundo* vero, prout hujuſmodi rationes dependent ab univerſalibus cauſis creatis, quæ jam aliquo modo multiplicantur: Et hic modus convenit ſecundæ hierarchiæ. *Tertio* autem modo, ſecundum quod hujuſmodi rationes applicantur ſingulis rebus, prout dependent a propriis cauſis: Et hic modus convenit infimæ hierarchiæ. Quod plenius patebit, cum de ſingulis ordinibus agetur. (*ar.* 6. *hujus qu.*) Sic igitur diſtinguuntur hierarchiæ ex parte multitudinis ſubjectæ.

Unde manifeſtum eſt, eos errare, & contra intentionem Dionyſii loqui, qui ponunt in divinis perſonis hierarchiam, quam vocant *ſuper cœleſtem*. In divinis enim perſonis eſt quidam ordo naturæ, ſed non hierarchiæ. Nam, ut Dionyſ. dicit 3. c. cœleſtis.

ſtis hierarch. (*circa med.*) ordo hierarchiæ eſt, alios quidem purgari, & illuminari, & perfici; alios autem purgare, & illuminare, & perficere. Quod abſit ut in divinis perſonis ponamus.

Ad primum ergo dicendum, quod ratio illa procedit de principatu ex parte principis: quia optimum eſt, quod multitudo regatur ab uno principe, ut Phil. in pluribus locis intendit. (*loc. in arg. 1. cit.*)

Ad ſecundum dicendum, quod quantum ad cognitionem ipſius Dei, quem omnes uno modo (ſcilicet per eſſentiam vident, non diſtinguuntur in angelis hierarchiæ; ſed quantum ad rationes rerum creatarum, ut dictum eſt. (*in corp. art.*)

Ad tertium dicendum, quod omnes homines ſunt unius ſpeciei; & unus modus intelligendi eſt eis connaturalis. Non ſic autem eſt in angelis. Unde non eſt ſimilis ratio.

A P P E N D I X.

EX articulo habes *primo:* quomodo per rationem oſtendas, recte in Conc. *Lateranenſi* ſub *Leone X. ſeſſ.* 12. eſſe dictum, hierarchias angelorum eſſe tres. Sic enim ibi habetur. *Concilii originem a D. O. M. initium, & formam ſumpſiſſe, ſatis conſtat. Nam, cum in principio cœlum, & terram creaſſet, cœlum ipſum in tres principatus (quos hierarchias vocant) instituit, ac quemlibet principatum ad totidem angelorum choros diſtinxit. Quos, cum ipſe princeps, & parens Deus, unitas prima, lux pura, divina, & infinita creaſſet, eos Deiformes ſpiritus, mentes, intellectus, & intelligentiæ capaces, & quaſi oculos eſſe voluit, qui ad Deum ipſum converſi, & ab eo divinitus exerciti, lucem, eſſentiam, vitam, & omnem perfectionem acciperent, & rurſus ita divini, & ſancti ignis imaginem præſeferrent, ut primus principatus ſola luce divinæ unitatis, nullis interjectis ſpiritibus, ſecundus eodem fulgore per primum tranſmiſſo, extimus vero radiis divinæ majeſtatis ex transfuſione ſecundi, qui ſecundus ſupremi lumine conſperſus illuſtraretur, & illuſtraret, purgaretur, & purgaret, perficeretur, & perficeret. Hic eſt fons divinæ lucis, hæc origo, atque majeſtas concilii.* Hæc ibi. Ubi tu hujus pro intelligentia notabis, quod, quando ſecundam hierarchiam mediante prima, tertiam vero mediante ſecunda, illuſtrari, purgari, perfici luce divinæ majeſtatis affirmatur, hoc non de viſione divinæ eſſentiæ beatifica intelligendum eſt, quandoquidem omnes,

mnes, & ſingulæ Deum facili viſione immediate conſpiciunt, ſed de rationibus rerum ab ipſo Deo emanantibus, ut *q.* 106. *a.* 1. *&* 4. *q. præſenti articulo iſto* declaratur. Vide etiam *art.* 2. *ad tertium*. Ad ſane ergo percipiendum totum illud in concilio dictum, ne erres, declarationibus Sancti Doctoris utere: has bene, ut expedit, illi applicando. *Secundo* habes: quomodo per rationem dictum hujuſmodi, quatenus hierarchias angelorum aſſerit eſſe tres, & intelligas, & declares, & probes. *Tertio* vides: &c.

ARTICULUS II. 530

Utrum in una hierarchia ſint plures ordines.

2. d. 9. ar. 3. & 3. con. c. 60. & ad Eph. 1. l. 7.

AD Secundum ſic proceditur. Videtur, quod in una hierarchia non ſint plures ordines. Multiplicata enim definitione multiplicatur & definitum: Sed hierarchia, ut Dionyſ. dicit, (*cap. 3. cœl. hier. in princ.*) eſt ordo. Si ergo ſunt multi ordines, non erit una hierarchia, ſed multæ.

2. Præterea. Diverſi ordines ſunt diverſi gradus; & gradus in ſpiritualibus conſtituuntur ſecundum diverſa dona ſpiritualia, ſed in angelis omnia dona ſpiritualia ſunt communia; quia nihil ibi ſingulariter poſſidetur. ergo non ſunt diverſi ordines angelorum.

3. Præterea. In eccleſiaſtica hierarchia diſtinguuntur ordines ſecundum *purgare*, *illuminare*, & *perficere*. Nam ordo Diaconorum eſt *purgativus*, Sacerdotum *illuminativus*, Epiſcoporum *perfectivus*, ut Dionyſ. dicit 5. cap. eccleſiaſticæ hier. (*p. 1. in tit. de ſacer. perfectionib.*) Sed quilibet angelus purgat, illuminat, & perficit. Non ergo eſt diſtinctio ordinum in angelis.

Sed Contra eſt, quod Apoſt. dicit ad Epheſ. 1. quod *Deus conſtituit Chriſtum hominem ſupra omnem principatum, & poteſtatem, & virtutem, & dominationem*, qui ſunt diverſi ordines angelorum, & quidam eorum ad unam hierarchiam pertinent, ut infra patebit. (*ar. 6. hujus qu.*)

Reſpondeo dicendum, quod, ſicut dictum eſt, (*ar. præc.*) una hierarchia eſt unus principatus, ideſt una multitudo ordinata uno modo ſub principis gubernatione. Non autem eſſet multitudo ordinata, ſed confuſa, ſi in multitudine diverſi ordines non eſ-

eſſent. *Ipſa ergo ratio. hierarchiæ requirit ordinum diverſitatem*.

Quæ quidem diverſitas ordinum ſecundum diverſa officia, & actus conſideratur: ſicut patet, quod in una civitate ſunt diverſi ordines ſecundum diverſos actus. Nam alius eſt ordo judicantium, & alius pugnantium, & alius laborantium in agris: & ſic de aliis.

Sed quamvis multi ſint unius civitatis ordines: omnes tamen ad tres poſſunt reduci, ſecundum quod quælibet multitudo perfecta habet principium, medium, & finem. Unde & in civitatibus triplex ordo hominum invenitur. Quidam enim ſunt ſupremi, ut optimates: quidam autem ſunt infimi, ut vilis populus: quidam autem ſunt medii, ut populus honorabilis. Sic igitur & *in qualibet hierarchia angelica ordines diſtinguuntur ſecundum diverſos actus, & officia: Et omnis iſta diverſitas ad tria reducitur, ſcilicet ad ſummum, medium, & infimum*. Et propter hoc in qualibet hierarchia Dionyſ. (*c. 7. 8. & 9. cœl. hier.*) ponit tres ordines.

Ad primum ergo dicendum, quod ordo *dupliciter* dicitur. *Uno modo* ipſa ordinatio comprehendens ſub ſe diverſos gradus; & hoc modo hierarchia dicitur ordo. *Alio modo* dicitur ordo gradus unius: & ſic dicuntur plures ordines unius hierarchiæ.

Ad ſecundum dicendum, quod in ſocietate angelorum omnia poſſidentur communiter: ſed tamen quædam excellentius habentur a quibuſdam, quam ab aliis. Unumquodque autem perfectius habetur ab eo, qui poteſt illud communicare, quam ab eo, qui non poteſt: Sicut perfectius eſt calidum, quod poteſt calefacere, quam quod non poteſt: & perfectius ſcit, qui poteſt docere, quam qui non poteſt. Et quanto perfectius donum aliquis communicare poteſt, tanto in perfectiori gradu eſt: ſicut in perfectiori gradu magiſterii eſt, qui poteſt docere altiorem ſcientiam. Et ſecundum hanc ſimilitudinem conſideranda eſt diverſitas graduum, vel ordinum in angelis ſecundum diverſa officia, & actus.

Ad tertium dicendum, quod inferior angelus eſt ſuperior ſupremo homine noſtræ hierarchiæ, ſecundum illud Matth. 11. *Qui minor eſt in regno cælorum, major eſt illo*, ſcilicet Joanne Baptiſta, quo *nullus major inter natos mulierum ſurrexit*. Unde minor angelus cœleſtis hierarchiæ poteſt non ſolum

pur-

purgare, ſed illuminare, & perficere, & altiori modo, quam ordines noſtræ hierarchiæ. Et ſic ſecundum diſtinctionem harum actionum non diſtinguuntur cæleſtes ordines, ſed ſecundum alias differentias actionum.

A P P E N D I X.

EX articulo habes *primo*: quomodo per rationem demonſtres, merito dictum in Concil. *Later.* ſub *Leone X.* & a ſcripturis virtualiter inſinuatum, quod in una hierarchia ſunt plures ordines angelorum. De dicto in Concil. *Lateran.* illo *ſeſſ.* 12. patet in append. *ar.* 1. ubi dicitur, quod *Deus cælum in tres hierarchias inſtituit, ac quemlibet principatum, ſeu quamlibet hierarchiam in totidem choros Angelorum diſtinxit.* De ſcripturis ſic legitur in ad Epheſ. 1. *Et conſtituens illum ad dexteram ſuam in cæleſtibus ſuper omnem principatum, & poteſtatem, & virtutem, & dominationem.* Item in ad Coloſſen. ideſt, *ſive throni, ſive dominationes, ſive principatus, ſive poteſtates.* His enim in locis monſtrat Apoſtolus, plures eſſe ordines in una hierarchia. Nam ſecundum *Gregorium* dominationes, principatus, poteſtates, ſunt tres chori, ſeu ordines mediæ hierarchiæ. Et ſecundum *Dionyſ.* dominationes, virtutes, poteſtates ſunt tres ordines ejuſdem. Quomodo autem uterque ſecundum diverſam conſiderationem verum dicat, non eſt præſentis loci enarrare, ſed *art. 6.* quoniam ſufficit hic ex ſcripturis vidiſſe intentum. *Secundo* habes: quomodo per rationem ſcripturarum, & Concilii dicta, pro quanto plures ponunt ordines in una hierarchia, & intelligas, & declares, & probes. *Tertio* vides quomodo, &c.

ARTICULUS III. 531

Utrum in uno ordine ſint plures angeli.

Locis ſupra art. 2. inductis.

AD Tertium ſic proceditur. Videtur, quod in uno ordine non ſint plures angeli. Dictum eſt enim ſupra, (*q.* 47. *a.* 2. & *q.* 50. *a.* 4.) omnes angelos inæquales eſſe adinvicem: ſed unius ordinis eſſe dicuntur, quæ ſunt æqualia. ergo plures angeli non ſunt unius ordinis.

2. Præterea. Quod poteſt ſufficienter fieri per unum,

unum, ſuperfluum eſt quod fiat per multa: Sed illud, quod pertinet ad unum officium angelicum, ſufficienter poteſt fieri per unum angelum, multo magis, quam per unum Solem ſufficienter fit, quod pertinet ad officium Solis, quanto perfectior eſt angelus cœleſti corpore. Si ergo ordines diſtinguuntur ſecundum officia, ut dictum eſt, (*ar. præc.*) ſuperfluum eſt, quod ſint plures angeli unius ordinis.

3. Præterea. Supra dictum eſt, (*ar.* 1. *hu. quæſt.*) quod omnes angeli ſunt inæquales. Si ergo plures angeli ſunt unius ordinis (puta tres, vel quatuor) infimus ſuperioris ordinis magis conveniet cum ſupremo inferioris, quam cum ſupremo ſui ordinis: Et ſic non videtur, quod magis ſit unius ordinis cum hoc, quam cum illo. Non igitur ſunt plures angeli unius ordinis.

Sed Contra eſt, quod Iſa. 6. dicitur, quod *Seraphim clamabant alter ad alterum*. Sunt ergo plures angeli in uno ordine Seraphim.

Reſpondeo dicendum, quod ille, qui perfecte cognoſcit res aliquas, poteſt uſque ad minima & actus, & virtutes, & naturas earum diſtinguere: Qui autem cognoſcit eas imperfecte, non poteſt diſtinguere niſi in univerſali: Quæ quidem diſtinctio fit per pauciora: Sicut qui imperfecte cognoſcit res naturales, diſtinguit earum ordines in univerſali, ponens in uno ordine cœleſtia corpora, in alio corpora inferiora inanimata, in alio plantas, in alio animalia; qui autem perfectius cognoſceret res naturales, poſſet diſtinguere & in ipſis corporibus cœleſtibus diverſos ordines, & in ſingulis aliorum.

Nos autem imperfecte angelos cognoſcimus, & eorum officia, ut Dionyſ. dicit 6. cap. cœl. hierar. (*a princ.*) Unde *non poſſumus diſtinguere officia, & ordines angelorum niſi in communi; ſecundum quem modum multi angeli ſub uno ordine continentur. Si autem perfecte cognoſceremus officia angelorum, & eorum diſtinctiones, perfecte ſciremus, quod quilibet angelus habet ſuum proprium officium, & ſuum proprium ordinem in rebus, & multo magis, quam quælibet ſtella, etſi nos lateat.*

Ad primum ergo dicendum, quod omnes angeli unius ordinis ſunt aliquo modo æquales quantum ad communem ſimilitudinem, ſecundum quam conſtituuntur in ordine: ſed ſimpliciter non ſunt æquales. Unde Dionyſ. dicit 10. cap. cœl. hierar. quod *in uno, & eodem ordine angelorum eſt accipere primos, medios, & ultimos.*

Ad

Ad ſecundum dicendum, quod illa ſpecialis diſtinctio ordinum, & officiorum, ſecundum quam quilibet angelus habet proprium officium, & ordinem, eſt nobis ignota.

Ad tertium dicendum, quod ſicut in ſuperficie, quæ partim eſt alba, & partim nigra, duæ partes, quæ ſunt in confinio albi, & nigri, magis conveniunt ſecundum ſitum, quam aliæ duæ partes albæ, minus tamen ſecundum qualitatem: ita duo angeli, qui ſunt in terminis duorum ordinum, magis ſecum conveniunt ſecundum propinquitatem naturæ, quam unus eorum cum aliquibus aliis ſui ordinis, minus autem ſecundum idoneitatem ad ſimilia officia: Quę quidem idoneitas uſque ad aliquem certum terminum protenditur.

APPENDIX.

Ex artic. habes *primo*: quomodo per rationem monſtres, a ſcripturis merito eſſe inſinuatum, quod in uno ordine ſunt plures angeli. Hoc autem inſinuarunt Exod. 25. *Duos quoque Cherubim aureos, & productiles facies ex utraque parte oraculi*. Item Exod. 37. *Fecit duos etiam Cherubim ex auro ductili*. Item 3. Reg. 6. *Et fecit in oraculo duos Cherubim de lignis olivarum*. Cum enim nulla falſitas in Eccleſiaſtica hierarchia, præſertim jubente Deo, reperiatur: & duo Cherubim in hoc fiant ad repræſentandum aliquid in hierarchia cœleſti: patet, quod ſecundum rei veritatem plures ſunt Cherubim in cœlo, & conſequenter plures Angeli in uno ordine. Item Iſaiæ 6. *Seraphim ſtabant ſuper illud, ſex alæ uni, & ſex alæ alteri: & clamabant alter ad alterum*. Seraphim autem ſunt in uno ordine, ſupremo ſcilicet primæ hierarchiæ, *art.* 5. & 6. Item *ſecundo* habes: quomodo per rationem prædictas ſcripturas, pro quanto plures affirmant angelos in uno ordine, & intelligas, & declares, & probes. *Tertio* vides: quomodo, &c.

ARTICULUS IV. 532

Utrum diſtinctio hierarchiarum, & ordinum ſit a natura in angelis.

2. *d.* 9. *ar.* 7.

Ad Quartum ſic proceditur. Videtur, quod diſtinctio hierarchiarum, & ordinum non ſit a na-

natura in angelis. Hierarchia enim dicitur *ſacer principatus*. Et in definitione ejus Dionyſius ponit, (*c. 3. cæleſt. hierar. in princ.*) quod *deiforme*, † al. deiformi † *quantum poſſibile eſt*, *aſſimilat*: Sed ſanctitas, & deiformitas eſt in angelis per gratiam, non per naturam. Ergo diſtinctio hierarchiarum, & ordinum in angelis eſt per gratiam, non per naturam.

2. Præterea. Seraphim dicuntur *ardentes*, vel *incendentes*, ut Dionyſ. dicit 7. cap. cœl. hier. (*cir. princ.*) Hoc autem videtur ad charitatem pertinere, quæ non eſt a natura, ſed a gratia. *diffunditur enim in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis*, ut dicitur ad Rom. 5. Quod non ſolum ad ſanctos homines pertinet, ſed etiam de ſanctis Angelis dici poteſt, ut Auguſt. dicit 12. de civ. Dei. (*cap. 9. tom. 5.*) Ergo ordines in angelis non ſunt a natura, ſed a gratia.

3. Præterea. Hierarchia eccleſiaſtica exemplatur a cœleſti. Sed ordines in hominibus non ſunt per naturam, ſed per donum gratiæ: non enim eſt a natura, quod unus eſt Epiſcopus, & alius eſt Sacerdos, & alius Diaconus. Ergo neque in angelis ſunt ordines a natura, ſed a gratia tantum.

Sed Contra eſt, quod Magiſter dicit 9. d. 2. ſent. quod *ordo angelorum dicitur multitudo cœleſtium ſpirituum, qui inter ſe aliquo munere gratiæ ſimilantur; ſicut & naturalium datorum participatione conveniunt*. Diſtinctio ergo ordinum in angelis eſt non ſolum ſecundum dona gratuita, ſed etiam ſecundum dona naturalia.

Reſpondeo dicendum, quod ordo gubernationis, qui eſt ordo multitudinis ſub principatu exiſtentis, attenditur per reſpectum ad finem. Finis autem angelorum poteſt accipi *dupliciter*. *Uno modo* ſecundum facultatem ſuæ naturæ, ut ſcilicet cognoſcant, & ament Deum naturali cognitione, & amore. Et *ſecundum reſpectum ad hunc finem diſtinguuntur ordines angelorum ſecundum naturalia dona*. *Alio modo* poteſt accipi finis angelicæ multitudinis ſupra naturalem facultatem eorum, qui conſiſtit in viſione divinæ eſſentiæ, & in immobili fruitione bonitatis ipſius; ad quem finem pertingere non poſſunt, niſi per gratiam. Unde *ſecundum reſpectum ad hunc finem ordines diſtinguuntur in angelis, completive quidem ſecundum dona gratuita, diſpoſitive autem ſecundum dona naturalia*: quia angelis data ſunt dona gratuita ſecundum capacitatem naturalium. Quod non eſt in hominibus, ut ſupra dictum eſt. (*qu.* 62.

62. *art.* 2. & 3.) Unde in hominibus diſtinguuntur ordines ſecundum dona gratuita tantum, & non ſecundum naturam.

Et per hoc patet reſponſio ad Objecta.

APPENDIX.

EX articulo habes *primo:* quomodo per rationem oſtendas, &c. Caveas tamen in hoc errorem *Pelagii* ſuperſeminatum, &c. Vide de his omnibus *q.* 62. *ar.* 6. *append.* Nam fundamentum artic. præſentis eſt, quod datur gratia, & gloria Angelis ſecundum quantitatem ſuorum naturalium: & ideo illuc recurrendum eſt; appendicem illam applicando, &, quantum ſufficit, ipſam adaptando ad præſens propoſitum. *Secundo* vides, &c. ut ibi.

ARTICULUS V. 533

Utrum ordines angelorum convenienter nominentur.

2. *d.* 9. *a.* 4. & 3. *cont.* *c.* 80.

AD Quintum ſic proceditur. Videtur, quod ordines angelorum non convenienter nominentur. Omnes enim cœleſtes ſpiritus dicuntur & Angeli, & Virtutes, & Poteſtates cœleſtes. Sed nomina communia inconvenienter aliquibus appropriantur. Ergo inconvenienter nominatur unus ordo *Angelorum*, & alius *Virtutum*.

2. Præterea. Eſſe dominum eſt proprium Dei, ſecundum illud Pſalm. 99. *Scitote, quoniam Dominus ipſe eſt Deus*. Ergo inconvenienter unus ordo cœleſtium ſpirituum *Dominationes* vocatur.

3. Præterea. Nomen *Dominationis* ad gubernationem pertinere videtur. Similiter autem & nomen *Principatuum*, & *Poteſtatum*. Inconvenienter ergo tribus ordinibus hæc tria nomina imponuntur.

4. Præterea. Archangeli dicuntur, quaſi *principes angeli*. Non ergo hoc nomen debet imponi alii ordini, quam ordini Principatuum.

5. Præterea. Nomen *Seraphim* imponitur ab ardore, qui ad charitatem pertinet: nomen autem *Cherubim* imponitur a ſcientia: Charitas autem, & ſcientia ſunt dona communia omnibus angelis. Non ergo debent eſſe nomina ſpecialium ordinum.

6. Præterea. *Throni* dicuntur ſedes: Sed ex hoc ipſo

ipſo Deus in creatura rationali ſedere dicitur, quod ipſam cognoſcit, & amat. Non ergo debet eſſe alius ordo Thronorum ab ordine Cherubim, & Seraphim. Sic igitur videtur, quod inconvenienter ordines angelorum nominentur.

Sed Contra eſt auctoritas ſacræ Scripturæ, quæ ſic eos nominat. Nomen enim *Seraphim* ponitur Iſaiæ 6. Nomen *Cherubim* Ezech. 1. Nomen *Thronorum* Coloſſ. 1. *Dominationes* autem, & *Virtutes*, & *Poteſtates*, & *Principatus* ponuntur Eph. 1. Nomen autem *Archangeli* ponitur in Canonica Judæ. Nomen autem *Angelorum* in pluribus Scripturæ locis.

Reſpondeo dicendum, quod in nominatione angelicorum ordinum conſiderare oportet, quod propria nomina ſingulorum ordinum proprietates eorum deſignant, ut Dionyſ. dicit 7. cap. cœl. hier.

Ad videndum autem, quæ ſit proprietas cujuslibet ordinis, conſiderare oportet, quod in rebus ordinatis *tripliciter* aliquid eſſe contingit: ſcilicet per *proprietatem*, per *exceſſum*, & per *participationem*. Per *proprietatem* autem dicitur eſſe aliquid in re aliqua, quod adæquatur, & proportionatur naturæ ipſius. Per *exceſſum* autem, quando illud, quod attribuitur alicui, eſt minus, quam res, cui attribuitur. ſed tamen convenit illi rei per quendam exceſſum, ſicut dictum eſt (*q*. 13. *a*. 2.) de omnibus nominibus, quæ attribuuntur Deo. Per *participationem* autem quando illud, quod attribuitur alicui, non plenarie invenitur in eo, ſed deficienter: ſicut ſancti homines participative dicuntur Dii. Si ergo aliquid nominari debeat nomine deſignante proprietatem ipſius, non debet nominari ab eo, quod imperfecte participat, neque ab eo, quod excedenter habet, ſed ab eo, quod eſt ſibi quaſi coæquatum: Sicut ſi quis velit proprie nominare hominem, dicet eum *ſubſtantiam rationalem*, non autem *ſubſtantiam intellectualem*, quod eſt proprium nomen angeli: quia ſimplex intelligentia convenit angelo per proprietatem, homini vero per participationem. Neque *ſubſtantiam ſenſibilem*, quod eſt nomen bruti proprium: quia ſenſus eſt minus, quam id, quod eſt proprium homini, & convenit homini excedenter præ aliis animalibus. Sic igitur conſiderandum eſt in ordinibus angelorum, quod omnes ſpirituales perfectiones ſunt omnibus angelis communes; & omnes abundantius exiſtunt in ſuperioribus, quam in inferioribus. Sed cum in ipſis etiam perfectionibus ſit quidam gradus, ſuperior per-

perfectio attribuitur ſuperiori ordini per proprietatem, inferiori vero per participationem: e converſo autem inferior attribuitur inferiori per proprietatem, ſuperiori autem per exceſſum: & ita ſuperior ordo a ſuperiori perfectione nominatur.

Sic igitur *Dionyſius exponit ordinum nomina ſecundum convenientiam ad ſpirituales perfectiones eorum. Gregorius vero* (homil. 34. in Evangel. circa med.) *in expoſitione horum nominum magis attendere videtur exteriora miniſteria*. Dicit enim, quod *Angeli* dicuntur, qui minima nuntiant: *Archangeli*, qui ſumma: *Virtutes*, per quas miracula fiunt: *Poteſtates*, quibus adverſæ poteſtates arcentur, vel repelluntur: *Principatus*, qui ipſis bonis ſpiritibus præſunt.

Ad primum ergo dicendum, quod Angelus *nuntius* dicitur. Omnes ergo cœleſtes ſpiritus, inquantum ſunt manifeſtatores divinorum, *angeli* vocantur. Sed ſuperiores angeli habent quandam excellentiam in hac manifeſtatione, a qua ſuperiores ordines nominantur: Infimus autem angelorum ordo nullam excellentiam ſupra communem manifeſtationem addit: & ideo a ſimplici manifeſtatione nominatur. Et ſic nomen commune remanet infimo ordini quaſi proprium, ut dicit Dionyſius 5. cap. cœl. hier.

Vel poteſt dici, quod infimus ordo ſpecialiter poteſt dici ordo *Angelorum*, quia immediate nobis annuntiant. *Virtus* autem *dupliciter* accipi poteſt. *Uno modo* communiter, ſecundum quod eſt media inter eſſentiam, & operationem. Et ſic omnes cœleſtes ſpiritus nominantur *cœleſtes virtutes*, ſicut & cœleſtes eſſentiæ. *Alio modo*, ſecundum quod importat quendam exceſſum fortitudinis. Et ſic eſt proprium nomen ordinis. Unde Dionyſ. dicit 8. cap. cœl. hier. (*parum a princ.*) quod *nomen Virtutum ſignificat quandam virilem, & inconcuſſam fortitudinem: pimo quidem ad omnes operationes divinas eis convenientes: ſecundo ad ſuſcipiendum divina: Et ita ſignificat, quod ſine aliquo timore aggrediuntur divina, quæ ad eos pertinent:* quod videtur ad fortitudinem animi pertinere.

Ad ſecundum dicendum, quod, ſicut dicit Dionyſ. 12. cap. de divin. nomin. (*in fin.*) *Dominatio laudatur in Deo ſingulariter per quendam exceſſum: ſed per participationem divina eloquia vocant dominos principaliores ordines, per quos inferiores ex donis ejus accipiunt*. Unde & Dionyſ. dicit in 8. cap. cœl. hier. (*parum a princ.*) quod *nomen Domi-*

mi-

minationum primo quidem ſignificat quandam libertatem, quæ eſt a ſervili conditione, & pedeſtri ſubjectione, (ſicut plebs ſubjicitur) & a tyrannica oppreſſione, quam interdum etiam majores patiuntur. Secundo ſignificat quandam rigidam, & inflexibilem gubernationem, quæ ad nullum ſervilem actum inclinatur, neque ad aliquem actum ſubjectorum, vel oppreſſorum a tyrannis. Tertio ſignificat appetitum, & participationem veri dominii, quod eſt in Deo. Et ſimiliter nomen cujuslibet ordinis ſignificat participationem ejus, quod eſt in Deo: Sicut nomen *Virtutum* ſignificat participationem divinæ virtutis. Et ſic de aliis.

Ad tertium dicendum, quod nomen *Dominationis*, & *Poteſtatis*, & *Principatus* diverſimode ad gubernationem pertinet. Nam domini eſt ſolummodo præcipere de agendis. Et ideo Greg. dicit, (*hom.* 34. *in Evang. cir. med.*) quod *quædam angelorum agmina, pro eo quod eis cætera ad obediendum ſubjecta ſunt, Dominationes vocantur*. Nomen vero *Poteſtatis* ordinationem quandam deſignat, ſecundum illud Apoſtoli ad Rom. 13. *Qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit*. Et ideo Dionyſius dicit, (*cap.* 8. *cœl. hier. ante med.*) quod nomen *Poteſtatis* ſignificat quandam ordinationem, & circa ſuſceptionem divinorum, & circa actiones divinas, quas ſuperiores in inferiores agunt, eas ſurſum ducendo. Ad ordinem ergo Poteſtatum pertinet ordinare, quæ a ſubditis ſint agenda. Principari vero, ut Gregorius dicit, (*loco nunc cit.*) eſt *inter reliquos priorem exiſtere*, quaſi primi ſint in executione eorum quæ imperantur. Et ideo Dionyſ. dicit 9. cœl. hier. (*cir. princ.*) quod nomen *Principatuum* ſignificat *ductivum cum ordine ſacro*. Illi enim, qui alios ducunt, primi inter eos exiſtentes, *Principes* proprie vocantur, ſecundum illud Pſalm. 67. *Prævenerunt Principes conjuncti pſallentibus*.

Ad quartum dicendum, quod *Archangeli*, ſecundum Dionyſium, (*cap.* 9. *cœl. hier. a princ.*) medii ſunt inter *Principatus*, & *Angelos*. Medium autem comparatum uni extremo videtur alterum, inquantum participat naturam utriuſque. Sicut tepidum reſpectu calidi eſt frigidum; reſpectu vero frigidi eſt calidum. Sic & *Archangeli* dicuntur, quaſi *principes angeli*: quia reſpectu Angelorum ſunt Principes, reſpectu vero Principatuum ſunt Angeli. Secundum Gregorium autem (*hom.* 34. *in Evang. ante med.*) dicuntur *Archangeli* ex eo, quod principantur

-tur ſoli ordini Angelorum, quaſi magna nuntiantes: *Principatus* autem dicuntur ex eo, quod principantur omnibus cœleſtibus virtutibus divinas juſſiones explentibus.

Ad quintum dicendum, quod nomen *Seraphim* non imponitur tantum a charitate, ſed a charitatis exceſſu, quem importat nomen ardoris, vel incendii. Unde Dionyſ. 7. cap. cœl. hier. (*a princ.*) exponit nomen *Seraphim* ſecundum proprietates ignis, in quo eſt exceſſus caliditatis. In igne autem *tria* poſſumus conſiderare. *Primo* quidem motum, qui eſt ſurſum, & qui eſt continuus: Per quod ſignificatur, quod indeclinabiliter moventur in Deum. *Secundo* vero virtutem activam ejus, quæ eſt *calidum:* Quod quidem non ſimpliciter invenitur in igne, ſed cum quadam acuitate: quia maxime eſt penetrativus in agendo, & pertingit uſque ad minima, & iterum cum quodam ſuperexcedenti fervore: Et per hoc ſignificatur actio hujuſmodi Angelorum, quam in ſubditos potenter exercent, eos in ſublimem fervorem excitantes, & totaliter eos per incendium purgantes. *Tertio* conſideratur in igne claritas ejus: Et hoc ſignificat, quod hujuſmodi angeli in ſeipſis habent inextinguibilem lucem, & quod alios perfecte illuminant. Similiter etiam nomen *Cherubim* imponitur a quodam exceſſu ſcientiæ: unde interpretatur *plenitudo ſcientiæ*. Quod Dionyſ. (*cap. 7. cœl. hier. a princ.*) exponit quantum ad *quatuor*: *Primo* quidem quantum ad perfectam Dei viſionem: *Secundo* quantum ad plenam ſuſceptionem divini luminis: *Tertio* quantum ad hoc quod in ipſo Deo contemplantur pulchritudinem ordinis rerum a Deo derivatam: *Quarto* quantum ad hoc quod ipſi pleni exiſtentes hujuſmodi cognitione, eam copioſe in alios effundunt.

Ad ſextum dicendum, quod ordo *Thronorum* habet excellentiam præ inferioribus ordinibus in hoc, quod immediate in Deo rationes divinorum operum cognoſcere poſſunt. Sed *Cherubim* habent excellentiam ſcientiæ. *Seraphim* vero excellentiam ardoris. Et licet in his duabus excellentiis includatur tertia; non tamen in illa, quæ eſt Thronorum, includuntur aliæ duæ: Et ideo ordo *Thronorum* diſtinguitur ab ordine *Cherubim*, & *Seraphim*. Hoc enim eſt commune in omnibus, quod excellentia inferioris continetur in excellentia ſuperioris, & non e converſo. Exponit autem Dionyſius (*cap. 7. cœl. hier.*) nomen *Thronorum* per convenientiam ad materiales

ſedes:

ſedes: In quibus eſt *quatuor* conſiderare. *Primo* quidem ſitum: quia ſuper terram ſedes elevantur. Et ſic ipſi Angeli, qui *Throni* dicuntur, elevantur uſque ad hoc, quod in Deo immediate rationes rerum cognoſcant. *Secundo* in materialibus ſedibus conſideratur firmitas; quia in ipſis aliquis firmiter ſedet: Hic autem eſt e converſo: Nam ipſi Angeli firmantur per Deum. *Tertio*, quia ſedes ſuſcipit ſedentem, & in ea deferri poteſt: Sic & ipſi Angeli ſuſcipiunt Deum in ſeipſis, & eum quodammodo ad inferiores ferunt. *Quarto* ex figura, quia ſedes ex una parte eſt aperta ad ſuſcipiendum ſedentem, ita & iſti Angeli ſunt per promptitudinem aperti ad ſuſcipiendum Deum, & famulandum ipſi.

APPENDIX.

EX articulo habes *primo*: quomodo per rationem oſtendas, ſcripturam ſacram merito nominare ordines angelorum *ſeraphim*, *cherubim*, *thronos*, *dominationes*, *principatus*, *poteſtates*, *virtutes*, *archangelos*, *Angelos*. De *primo* dicit Iſ. 6. *Seraphim clamabant*, *ſanctus*, *ſanctus*, *Dominus Deus exercituum*. De *ſecundo* Pſ. 79. *Qui ſedes ſuper Cherubim*; *manifeſtare coram Ephraim*, *Benjamin*, & *Manaſſe*. De *tertio*, *quarto*, *quinto*, *ſexto*, Coloſſ. 1. *ſive throni*, *ſive dominationes*, *ſive principatus*, *ſive poteſtates*. *De ſeptimo* ſcilicet de *Virtutum* ordine Eph. 1. *Conſtituens illum ad dexteram ſuam ſupra omnem Virtutem*. De *octavo* 1. Theſ. 4. *Ipſe Dominus in juſſu*, & *in voce Archangeli*, & *in tuba Dei deſcendet de cælo*, & *mortui*, *qui in Chriſto ſunt reſurgent primi*. De *nono* Apoc. 12. *Michael*, & *Angeli ejus præliabantur cum dracone*, & *draco pugnabat*, & *angeli ejus*, & *non valuerunt*, *neque locus eorum inventus eſt amplius in cælo*. *Secundo* habes: quomodo per rationem præmiſſas, ſimileſque ſcripturas, pro quanto ſic nominant ordines angelorum, & intelligas, & declares, & probes. *Tertio* vides: quomodo, &c.

ARTICULUS VI. 534

Utrum convenienter gradus ordinum aſſignentur.

2. *diſt.* 9. *ar.* 5.

AD Sextum ſic proceditur. Videtur, quod inconvenienter gradus ordinum aſſignentur. Ordo

enim Prælatorum videtur eſſe ſupremus: Sed *Dominationes*, *Principatus*, *&* *Poteſtates* ex ipſis nominibus prælationem quandam habent. Ergo iſti ordines debent eſſe inter omnes ſupremi.

2. Præterea. Quanto aliquis ordo eſt Deo propinquior, tanto eſt ſuperior: Sed ordo *Thronorum* videtur eſſe Deo propinquiſſimus: nihil enim conjungitur propinquius ſedenti, quam ſua ſedes. Ergo ordo *Thronorum* eſt altiſſimus.

3. Præterea. Scientia eſt prior, quam amor: & intellectus videtur eſſe altior, quam voluntas. Ergo & ordo *Cherubim* videtur eſſe altior, quam ordo *Seraphim*.

4. Præterea. Gregorius (*hom. 34. in evang. in med.*) ponit *Principatus* ſuper *Poteſtates*. Non ergo collocantur immediate ſuper *Archangelos*, ut Dionyſius dicit. (*cap. 9. cœl. hier. circa princ.*)

Sed Contra eſt quod Dionyſius (*cap. 7. cœl. hier.*) ponit in prima quidem hierarchia *Seraphim* ut primos, *Cherubim* ut medios, *Thronos* ut ultimos: In media vero *Dominationes* ut primos, *Virtutes* ut medios, *Poteſtates* ut ultimos: In ultima *Principatus* ut primos, *Archangelos* ut medios, *Angelos* ut ultimos.

Reſpondeo dicendum, quod *gradus Angelicorum ordinum aſſignant* & Gregor. (*hom. 34. in Evang.*) & Dionyſ. (*cap. 7. 8. & 9. cœl. Hier.*) *quantum ad alia quidem convenienter, ſed quantum ad Principatus, & Virtutes differenter*. Nam Dionyſius collocat *Virtutes* ſub Dominationibus, & ſupra Poteſtates; *Principatus* autem ſub Poteſtatibus, & ſupra Archangelos. Gregorius autem ponit *Principatus* in medio Dominationum, & Poteſtatum; *Virtutes* vero in medio Poteſtatum, & Archangelorum. Et utraque aſſignatio fulcimentum habere poteſt ex auctoritate Apoſtoli, qui medios ordines aſcendendo enumerans, dicit Epheſ. 1. quod *Deus conſtituit illum*, ſcilicet Chriſtum, *ad dexteram ſuam in cœleſtibus ſupra omnem Principatum, & Poteſtatem, & Virtutem, & Dominationem*. Ubi *Virtutem* ponit inter Poteſtatem, & Dominationem ſecundum aſſignationem Dionyſii. Sed ad Coloſ. 1. enumerans eoſdem ordines deſcendendo dicit: *Sive Throni, ſive Dominationes, ſive Principatus, ſive Poteſtates, omnia per ipſum, & in ipſo creata ſunt*. Ubi *Principatus* ponit medios inter Dominationes, & Poteſtates, ſecundum aſſignationem Gregorii.

Primo igitur videamus rationem aſſignationis Dionyſ. In qua conſiderandum eſt, quod, ſicut ſupra di-

dictum eſt, (*ar.* 1. *hu. q.*) *prima* hierarchia inſpicit rationes rerum in ipſo Deo: *ſecunda* vero in cauſis univerſalibus: *tertia* vero ſecundum determinationem ad ſpeciales effectus. Et quia Deus eſt finis non ſolum angelicorum miniſteriorum, ſed etiam totius creaturæ, ad *primam* hierarchiam pertinet conſideratio *finis*; ad *mediam* vero diſpoſitio univerſalis de *agendis*: ad *ultimam* autem applicatio *diſpoſitionis* ad effectum, quæ eſt operis executio. hæc enim *tria* manifeſtum eſt in qualibet operatione inveniri. Et ideo Dionyſ. (*cap.* 7. *cæl. Hier.*) ex nominibus ordinum proprietates illorum conſiderans, illos ordines in *prima* hierarchia poſuit, quorum nomina imponuntur per reſpectum ad Deum, ſcilicet *Seraphim*, *Cherubim*, & *Thronos*; illos vero ordines poſuit in *media* hierarchia, quorum nomina deſignant communem quandam gubernationem, ſive diſpoſitionem, ideſt *Dominationes*, *Virtutes*, & *Poteſtates*: illos veros ordines poſuit in *tertia* hierarchia, quorum nomina deſignant operis executionem, ſcilicet *Principatus*, *Angelos*, & *Archangelos*. In reſpectu autem ad finem *tria* conſiderari poſſunt. Nam *primo* aliquis conſiderat finem: *ſecundo* vero perfectam finis cognitionem accipit: *tertio* vero intentionem ſuam in ipſo defigit. Quorum *ſecundum* ex additione ſe habet ad *primum*, & *tertium* ad *utrumque*. Et quia Deus eſt finis creaturarum, ſicut Dux eſt finis exercitus, ut dicitur in 12. Metaph. (*tex.* 52. *tom.* 3.) poteſt aliquid ſimile hujus ordinis conſiderari in rebus humanis. Nam *quidam* ſunt, qui hoc habent dignitatis, ut per ſeipſos familiariter accedere poſſint ad Regem, vel Ducem: *quidam* vero ſuper hoc habent, ut etiam ſecreta ejus cognoſcant: *alii* vero inſuper circa ipſum ſemper inhærent, quaſi ei conjuncti. Et ſecundum hanc ſimilitudinem accipere poſſumus diſpoſitionem in ordinibus *primæ* hierarchiæ. Nam *Throni* elevantur ad hoc, quod Deum familiariter in ſeipſis recipiant; ſecundum quod rationes rerum in ipſo immediate cognoſcere poſſunt: quod eſt proprium totius *primæ* hierarchiæ: *Cherubim* vero ſupereminenter divina ſecreta cognoſcunt: *Seraphim* vero excellunt in hoc, quod eſt omnium ſupremum, ſcilicet Deo ipſi uniri: Ut ſic ab eo, quod eſt commune toti hierarchiæ denominetur ordo *Thronorum*: ſicut ab eo, quod eſt commune omnibus cœleſtibus ſpiritibus, denominatur ordo *Angelorum*. Ad gubernationis autem rationem *tria* pertinent: Quorum

primum eſt diſtinctio eorum, quæ agenda ſunt: quod eſt proprium *Dominationum* : *Secundum* autem eſt præbere facultatem ad implendum : quod pertinet ad *Virtutes* : *Tertium* autem eſt ordinare, qualiter ea quæ præcepta, vel definita ſunt, impleri poſſint, ut aliqui exequantur, & hoc pertinet ad *Poteſtates*. Executio autem angelicorum miniſteriorum conſiſtit in annuntiando divina : in executione autem cujuslibet actus ſunt *quidam* quaſi incipientes actionem, & alios ducentes ; ſicut in cantu præcentores ; & in bello illi, qui alios ducunt, & dirigunt : & hoc pertinet ad *Principatus*. *Alii* vero ſunt, qui ſimpliciter exequuntur : & hoc pertinet ad *Angelos*. *Alii* vero medio modo ſe habent, quod ad *Archangelos* pertinet, ut ſupra dictum eſt : (*artic. præc. ad* 4.) *Invenitur autem congrua hæc ordinum aſſignatio*. Nam ſemper ſummum inferioris ordinis affinitatem habet cum ultimo ſuperioris : ſicut infima animalia parum diſtant a plantis. *Primus* autem ordo eſt Divinarum Perſonarum, qui terminatur ad Spiritum Sanctum, qui eſt amor procedens ; cum quo affinitatem habet ſupremus ordo *primæ* hierarchiæ, ab incendio amoris denominatus : infimus autem ordo *primæ* hierarchiæ eſt *Thronorum*, qui ex ſuo ordine habent quandam affinitatem cum *Dominationibus* : Nam *Throni* dicuntur ſecundum Gregor. (*ho.* 34. *in Evang.*) *per quos Deus ſua judicia exercet* : Accipiunt enim divinas illuminationes per convenientiam ad immediate illuminandum *ſecundam* hierarchiam, ad quam pertinet diſpoſitio divinorum miniſteriorum : Ordo vero *Poteſtatum* affinitatem habet cum ordine *Principatuum*. Nam cum *Poteſtatum* ſit ordinem ſubjectis imponere, hæc ordinatio ſtatim in nomine *Principatuum* deſignatur, qui ſunt primi in executione divinorum miniſteriorum, utpote præſidentes gubernationi gentium, & regnorum : quod eſt principium † *al. præcipuum* † in divinis miniſteriis. Nam *bonum gentis eſt divinius, quam bonum unius hominis*. unde dicitur Daniel. 10. *Princeps regni Perſarum reſtitit mihi*.

Diſpoſitio etiam ordinum, quam Greg. ponit, (loc. ſup. cit.) *congruitatem habet*. Nam, cum Dominationes ſint definientes, & præcipientes ea, quæ ad divina miniſteria pertinent, ordines eis ſubjecti diſponuntur ſecundum diſpoſitionem eorum, in quos divina miniſteria exercentur. Ut autem dicit Auguſtinus in 3. de Trinitate : (*cap.* 4. *a princ. to.* 3.) *Corpora quodam ordine reguntur, inferiora per ſu-*

ſuperiora, *& omnia per ſpiritualem creaturam*, *& ſpiritus malus per ſpiritum bonum*. *Primus* ergo ordo poſt *Dominationes* dicitur *Principatuum*, qui etiam bonis ſpiritibus principantur: Deinde *Poteſtates*, per quas arceantur mali ſpiritus: ſicut per poteſtates terrenas arcentur malefactores, ut habetur Rom. 13. Poſt quas ſunt *Virtutes*, quæ habent poteſtatem ſuper corporalem naturam in operatione miraculorum: Poſt quas ſunt *Angeli*, & *Archangeli*, qui nuntiant hominibus, vel magna, quæ ſunt ſupra rationem, vel parva, ad quæ ratio ſe extendere poteſt.

Ad primum ergo dicendum, quod in angelis potius eſt, quod ſubjiciuntur Deo, quam quod inferioribus præſident: & hoc derivatur ex illo. Et ideo ordines nominati a prælatione non ſunt ſupremi, ſed magis ordines nominati a converſione ad Deum.

Ad ſecundum dicendum, quod illa propinquitas ad Deum, quæ deſignatur nomine *Thronorum*, convenit etiam *Cherubim*, & *Seraphim*, & excellentius, ut dictum eſt. (*in corp. art.*)

Ad tertium dicendum, quod, ſicut ſupra dictum eſt; (*q.* 27. *a.* 3.) cognitio eſt, ſecundum quod cognita ſunt in cognoſcente; amor autem, ſecundum quod amans unitur rei amatæ. Superiora autem nobiliori modo ſunt in ſeipſis, quam in inferioribus; inferiora vero nobiliori modo ſunt in ſuperioribus, quam in ſeipſis. Et ideo inferiorum quidem cognitio præeminet dilectioni: ſuperiorum autem dilectio, & præcipue Dei, præeminet cognitioni.

Ad quartum dicendum, quod ſi quis diligenter conſideret diſpoſitiones ordinum ſecundum Dion. & Greg. parum, vel nihil differunt, ſi ad rem referantur. Exponit enim Gregor. *Principatuum* nomen ex hoc, quod bonis ſpiritibus præſunt: & hoc convenit Virtutibus, ſecundum quod in nomine *Virtutum* intelligitur quædam fortitudo, dans efficaciam inferioribus ſpiritibus ad exequenda divina miniſteria. Rurſus *Virtutes* ſecundum Gregor. videntur eſſe idem, quod *Pincipatus* ſecundum Dionyſium. Nam hoc eſt primum in divinis miniſteriis miracula facere. Per hoc enim paratur via annuntiationi Archangelorum, & Angelorum.

APPENDIX.

EX articulo habes *primo:* quomodo per rationem oſtendas, merito a ſcripturis ordinari gradus angelorum *duobus* modis. *Uno* quidem modo ponendo *Virtutes* ſupra *Principatus; altero* autem, ponendo *Principatus* ſupra *Virtutes*. *Primo* modo gradus ordinantur ab Apoſtolo Ephe. 1. ubi aſcendendo ait ſic; *Supra omnem Principatum, & Poteſtatem, & Virtutem, & Dominationem*. *Secundo* item ab eodem Coloſ. 1. ubi deſcendendo inquit, *ſive Throni, ſive Dominationes, ſive Principatus, ſive Poteſtates*. Quaſi Eph. 1. ordinans *mediam* hierarchiam deſcendendo dixerit, *Dominationes*, *Virtutes*, *Poteſtates*; & eodem ordine procedendo ad eandem graduandam dixerit Coloſ. 1. *Dominationes*, *Principatus*, *Poteſtates*. *Secundo* habes: quomodo per rationem hujuſmodi Apoſtolica dicta, pro quanto diverſimode *Virtutes*, *Principatuſque* ordinant, & ſano ſenſu intelligas, & declares, & probes. Nam *ſecunda* concluſio pro aſſignatione illa ad *Epheſ. tertia* pro iſta ad *Coloſ.* te juvabit. *Tertio* vides: quomodo, &c.

ARTICULUS VII. 535

Utrum ordines remanebunt poſt diem judicii.

2. *d.* 11. *q.* 2. *a.* 6. *&* 4. *d.* 47. *q.* 1. *ar.* 2. *q.* 4. *cor.* *&* 1. *Cor.* 15. *le.* 3.

AD Septimum ſic proceditur. Videtur, quod ordines non remanebunt poſt diem judicii. Dicit enim Apoſtolus 1. ad Chorinth. 15. quod Chriſtus *evacuabit omnem principatum, & poteſtatem, cum tradiderit regnum Deo, & Patri*: Quod erit in ultima conſummatione. Pari ergo ratione in illo ſtatu omnes alii ordines evacuabuntur.

2. Præterea. Ad officium angelorum pertinet purgare, illuminare, & perficere: Sed poſt diem judicii unus angelus non purgabit, aut illuminabit, aut perficiet alium: quia non proficient amplius in ſcientia. Ergo fruſtra ordines angelici remanerent.

3. Præterea. Apoſtolus dicit ad Heb. 1. de angelis, quod *omnes ſunt adminiſtratorii ſpiritus, in miniſterium miſſi propter eos, qui hæreditatem capiunt ſalutis*. Ex quo patet, quod officia angelorum ordinantur ad hoc, quod homines ad ſalutem adducantur: Sed omnes electi uſque ad diem judi-

judicii ſalutem conſequuntur. Non ergo poſt diem judicii remanebunt officia, & ordines angelorum.

Sed Contra eſt, quod dicitur Judic. 5. *Stellæ manentes in ordine, & curſu ſuo*: quod exponitur de angelis (*in Gloſ. Interl.*) ergo angeli ſemper in ſuis ordinibus remanebunt.

Reſpondeo dicendum, quod in ordinibus angelicis *duo* poſſunt conſiderari: ſcilicet *diſtinctio graduum*, & *executio officiorum*. Diſtinctio autem graduum eſt in angelis ſecundum differentiam gratiæ, & naturæ, ut ſupra dictum eſt. (*ar. 4. hu. q.*) Et *utraque differentia ſemper in angelis remanebit*. Non enim naturarum differentiæ ab eis auferri poſſent, niſi eis corruptis. Differentia etiam gloriæ erit in eis ſemper ſecundum differentiam meriti præcedentis. *Executio autem officiorum angelicorum aliquo modo remanebit poſt diem judicii, & aliquo modo ceſſabit*. Ceſſabit quidem, ſecundum quod eorum officia ordinantur ad perducendum aliquos ad finem: Remanebit autem, ſecundum quod convenit in ultima finis conſecutione: Sicut etiam alia ſunt officia militarium ordinum in pugna, & in triumpho.

Ad primum ergo dicendum, quod Principatus, & Poteſtates evacuabuntur in illa finali conſummatione quantum ad hoc, quod alios ad finem perducant: quia conſecuto jam fine, non eſt neceſſarium tendere in finem. Et hæc ratio intelligitur ex verbis Apoſtoli dicentis: *Cum tradiderit regnum Deo, & Patri*, ideſt cum perduxerit fideles ad fruendum ipſo Deo.

Ad ſecundum dicendum, quod actiones angelorum ſuper alios angelos conſiderandæ ſunt ſecundum ſimilitudinem actionum intelligibilium, quæ ſunt in nobis. Inveniuntur autem in nobis multæ intelligibiles actiones, quæ ſunt ordinatæ ſecundum ordinem cauſæ, & cauſati: Sicut cum per multa media gradatim in unam concluſionem devenimus. Manifeſtum eſt autem, quod cognitio concluſionis dependet ex omnibus mediis præcedentibus, non ſolum quantum ad novam acquiſitionem ſcientiæ, ſed etiam quantum ad ſcientiæ conſervationem. Cujus ſignum eſt, quod ſi quis oblivіſceretur aliquod præcedentium mediorum, opinionem quidem, vel fidem de concluſione poſſet habere, ſed non ſcientiam, ordine cauſarum ignorato. Sic igitur, cum inferiores angeli rationem divinorum operum cognoſcant per lumen ſuperiorum angelorum, dependet eorum cognitio ex lumine ſuperiorum,

non ſolum quantum ad novam acquiſitionem ſcientiæ, ſed etiam quantum ad cognitionis conſervationem. Licet ergo poſt judicium non proficiant inferiores angeli in cognitione aliquarum rerum; non tamen propter hoc excluditur, quin a ſuperioribus illuminentur.

Ad tertium dicendum, quod etſi poſt diem judicii homines non ſint ulterius ad ſalutem adducendi per miniſterium angelorum; tamen illi, qui jam ſalutem erunt conſecuti, aliquam illuſtrationem habebunt per angelorum officia.

A P P E N D I X.

EX articulo habes *primo*: quomodo per rationem oſtendas, recte a ſcripturis virtualiter eſſe dictum, ſtante expoſitione Doctorum, quod ordines angelorum remanebunt poſt diem judicii. Sic autem id inſinuarunt dicentes Judic. ſcilicet, *ſtellæ manentes in ordine, & curſu ſuo adverſus Syſaram pugnaverunt.* Per ſtellas enim intelliguntur Angeli ſecundum etiam illud Job trigeſimooctavo, *cum me laudarent aſtra matutina*, & Iſaiæ decimoquarto, *ſupra aſtra Dei exaltabo ſolium meum*. Unde & in eodem libro Judicum immediate præmittitur: *De cœlo dimicatum eſt contra eos*. Quod ergo mox ſequitur, ſcilicet, *ſtellæ manentes in ordine, & curſu ſuo adverſus Syſaram pugnaverunt*, videtur eſſe repetitio, ut ſit in Canticis, quale eſt illud, & declaratio ejuſdem ſententiæ. Quaſi dicat: Dico eſſe dimicatum de cœlo contra eos, quia Angeli, quorum ordines in quacumque duratione ſunt fixi perſiſtentes, adverſus Syſaram, ejuſque ſequaces pugnaverunt. Pugnaſſe dicuntur Angeli, ſive grando inſolita modo aliquo, ſive pluvia, ſive fulgura, ſive tonitrua perterrefacientia e cœleſtibas corporibus ceciderint contra Syſaræ exercitum, quoniam Angeli ipſi motores ſunt cœlorum non tantum ſidereorum, ſed etiam conſequenter æthereorum, atque aereorum, *quæſtione* 110. *articulo primo*, obediunt ad nutum localiter, *q.* 110. *articulo tertio, & quarto*, & *ex quæſtione quinquageſima prima, articulo ſecundo, ad tertium*, & *quæſtione* 111. *articulo tertio*, angeliſque ipſis corpora, ut grando, &c. *Secundo* habes: quomodo per rationem ſcripturam illam cum ſimilibus, pro quanto angelorum ordines remanere innuunt poſt diem judicii, & intelligas, & declares, & probes. *Tertio* vides: quomodo, &c.

AR-

ARTICULUS VIII. .536

Utrum homines aſſumantur ad ordines angelorum.

2. *diſt.* 9. *ar.* 8.

AD Octavum ſic proceditur. Videtur, quod homines non aſſumantur ad ordines angelorum. Hierarchia enim humana continetur ſub infima hierarchiarum cœleſtium, ſicut infima ſub media, & media ſub prima: Sed angeli infimæ hierarchiæ nunquam transferentur in mediam, aut in primam. Ergo neque homines transferentur ad ordines angelorum.

2. Præterea. Ordinibus angelorum aliqua officia competunt, utpote cuſtodire, miracula facere, dæmones arcere, & hujuſmodi: quæ non videntur convenire animabus ſanctorum. Ergo non transferentur ad ordines angelorum.

3. Præterea. Sicut boni angeli inducunt ad bonum, ita dæmones inducunt ad malum. Sed erroneum eſt dicere, quod animæ hominum malorum convertantur in dæmones: Hoc enim Chryſoſtomus reprobat ſuper Matth. (*hom.* 29. *ante med.*) Ergo non videtur, quod animæ ſanctorum transferantur ad ordines angelorum.

Sed Contra eſt, quod Dominus dicit Matth. 22. de Sanctis, quod *erunt ſicut angeli Dei in cœlo*.

Reſpondeo dicendum, quod, ſicut ſupra dictum eſt, (*ar.* 4. *hu. q.*) ordines angelorum diſtinguuntur & *ſecundum conditionem naturæ*, & *ſecundum dona gratiæ*.

Si ergo conſiderentur angelorum ordines ſolum quantum ad gradum naturæ, ſic homines nulla modo aſſumi poſſunt ad ordines angelorum: quia ſemper remanebit naturarum diſtinctio.

Quam *quidam* conſiderantes poſuerunt, quod nullo modo homines transferri poſſunt ad æqualitatem angelorum, quod eſt erroneum. Repugnat enim promiſſioni Chriſti dicentis Lucæ 20. quod *filii reſurrectionis erunt æquales angelis in cœlis*. Illud enim, quod eſt ex parte naturæ, ſe habet ut materiale in ratione ordinis: Completivum vero eſt, quod eſt ex dono gratiæ, quæ dependet ex liberalitate Dei, non ex ordine naturæ. Et ideo *per donum gratiæ homines mereri poſſunt tantam gloriam, ut angelis æquentur ſecundum ſingulos angelorum gra-*

dus : *quod eſt homines ad ordines angelorum aſſumi* . *Quidam* tamen dicunt , quod ad ordines angelorum non aſſumuntur omnes , qui ſalvantur, ſed ſoli virgines, vel perfecti , alii vero ſuum ordinem conſtituent , quaſi condiviſum toti ſocietati angelorum . Sed hoc eſt contra Auguſtinum , qui dicit 12. civitate Dei, (*cap.* 1. *in princ. to.* 5.) quod *non erunt duæ ſocietates hominum , & angelorum , ſed una: quia omnium beatitudo eſt adhærere uni Deo* .

Ad primum ergo dicendum , quod gratia angelis datur ſecundum proportionem naturalium . Non autem ſic eſt de hominibus , ut ſupra dictum eſt . (*art.* 4. *hu. qu.*) Et ideo ſicut inferiores angeli non poſſunt transferri ad naturalem gradum ſuperiorum , ita nec ad gratuitum : Homines vero poſſunt ad gratuitum conſcendere, ſed non ad naturalem.

Ad ſecundum dicendum , quod angeli ſecundum naturæ ordinem medii ſunt inter nos , & Deum . Et ideo ſecundum legem communem per eos adminiſtrantur non ſolum res humanæ , ſed etiam omnia corporalia. Homines autem ſancti etiam poſt hanc vitam ſunt ejuſdem naturæ nobiſcum . Unde ſecundum legem communem non adminiſtrant humana , nec rebus vivorum interſunt , ut Auguſtinus dicit in lib. de cura pro mortuis agenda . (*c.* 16. *in princ. to.* 4.) Ex quadam tamen ſpeciali diſpenſatione interdum aliquibus ſanctis conceditur vel vivis, vel mortuis, hujuſmodi officia exercere , vel miracula faciendo , vel dæmones arcendo , vel aliquid hujuſmodi , ſicut Auguſt. in eodem lib. dicit . (*ibid.*)

Ad tertium dicendum , quod homines ad pœnam dæmonum transferri non eſt erroneum . ſed quidam erronee poſuerunt , dæmones nihil aliud eſſe , quam animas defunctorum . Et hoc Chryſoſtomus reprobat . (*loc. cit. in arg.*)

A P P E N D I X.

EX articulo habes *primo*: quomodo per rationem in reſponſione ad *tertium* factam interimas hæreſim *Tertulliani* dicentis, animas ſceleratorum hominum poſt mortem converti in dæmones . *Secundo* habes : quomodo per rationem oſtendas , hanc merito damnari a Matth. 25. *Ite maledicti in ignem æternum , qui paratus eſt diabolo, & angelis ejus*. Nam ibi Chriſtus Dominus , ut patet , ponit diſ-

differentiam hominum damnatorum a dæmonibus, quos damnatis hominibus pro ſocietate horribiliſſima aſſignat, & conſequenter clarum relinquit, quod damnati non convertentur in dæmones unquam. Alioquin damnati non permanerent diſtincti ſuppoſitaliter a dæmonibus in æternum, quod tamen ibi innuitur. Item a, &c. ut *q.* 75. *art.* 6. Nam ſic anima eſſet aliquando corruptibilis. Vide ad hoc reſpuendum nonnulla *q.* 75. *art.* 2. 7. & *q.* 76. *art.* 2. & *q.* 63. *ar.* 3. & bene applica. *Tertio* habes: quomodo per rationem oſtendas, merito eſſe dictum Matth. 22. quod *Sancti erunt, ſicut angeli Dei in cœlo*, item Luc. 20. quod *filii reſurrectionis erunt æquales angelis in cœlis*. *Quarto* habes: quomodo in ſenſu vero iſta dicta intelligas, declares, probes. *Quinto* vides: quomodo, &c.

QUÆSTIO CIX.

De ordinatione malorum angelorum, in quatuor articulos diviſa.

DEinde conſiderandum eſt de ordinatione malorum angelorum.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

Primo. Utrum ordines ſint in dæmonibus.
Secundo. Utrum in eis ſit prælatio.
Tertio. Utrum unus illuminet alium.
Quarto. Utrum ſubjiciantur prælationibus bonorum angelorum.

ARTICULUS I. 537

Utrum ordines ſint in dæmonibus.

1. *d.* 6. *ar.* 4. & 4. *d.* 47. *q.* 1. *a.* 3. *q.* 4.

AD Primum ſic proceditur. Videtur, quod ordines non ſint in dæmonibus. Ordo enim pertinet ad rationem boni, ſicut & modus, & ſpecies, ut Aug. dicit in lib. de natura boni: (*cap.* 3. *to.* 6.) & e contrario inordinatio pertinet ad rationem mali: Sed in bonis angelis nihil eſt inordinatum. Ergo in malis angelis non ſunt aliqui ordines.

2. Præterea. Ordines angelici ſub aliqua hierarchia continentur: ſed dæmones non ſunt ſub aliqua hierarchia, quæ eſt *ſacer principatus*; cum ab omni ſanctitate ſint vacui. Ergo in dæmonibus non ſunt ordines.

3. Præ-

3. Præterea. Dæmones de ſingulis ordinibus angelorum ceciderunt, ut communiter dicitur. Si ergo aliqui dæmones dicuntur eſſe alicujus ordinis, quia de illo ordine ceciderunt, videtur, quod deberent eis attribui nomina ſingulorum ordinum: Nunquam autem invenitur, quod dicantur *Seraphim*, vel *Throni*, vel *Dominationes*. Ergo pari ratione non ſunt in aliis ordinibus.

Sed Contra eſt, quod Apoſtolus dicit ad Epheſ. ult. quod *eſt nobis colluctatio adverſus principes, & poteſtates, adverſus mundi rectores tenebrarum harum*.

Reſpondeo dicendum, quod, ſicut jam dictum eſt, (*ar.* 4. *&* 8. *prae. qu.*) Ordo angelicus conſideratur & *ſecundum gradum naturæ*, & *ſecundum gradum gratiæ*. Gratia vero habet *duplicem* ſtatum: ſcilicet *imperfectum*, qui eſt ſtatus merendi: *& perfectum*, qui eſt ſtatus gloriæ conſummatæ.

Si ergo conſiderentur ordines angelici quantum ad perfectionem gloriæ, ſic dæmones neque ſunt in ordinibus angelicis, neque unquam fuerunt: Si autem conſiderentur quantum ad id, quod eſt gratiæ imperfectæ, ſic dæmones fuerunt quidem aliquando in ordinibus angelorum, ſed ab eis ceciderunt, ſecundum illud, quod ſupra poſuimus, (*qu.* 62. *art.* 3.) omnes angelos in gratia creatos fuiſſe: *Si autem conſiderentur quantum ad id, quod eſt naturæ, ſic adhuc ſunt in ordinibus*, ideſt data naturalia non amiſerunt, ut Dionyſ. dicit. (*c.* 4. *de div. nom. a med. lect.* 19.)

Ad primum ergo dicendum, quod bonum poteſt inveniri ſine malo; ſed malum non poteſt inveniri ſine bono, ut ſupra habitum eſt, (*q.* 49. *ar.* 3.) Et ideo dæmones, inquantum habent naturam bonam, ordinati ſunt.

Ad ſecundum dicendum, quod ordinatio dæmonum, ſi conſideretur ex parte Dei ordinantis, eſt ſacra: utitur enim dæmonibus propter ſeipſum: Sed ex parte voluntatis dæmonum, non eſt ſacra: quia abutuntur ſua natura ad malum.

Ad tertium dicendum, quod nomen *Seraphim* imponitur ab *ardore charitatis*; nomen autem *Thronorum* ab *inhabitatione divina*; nomen autem *Dominationum* importat *libertatem* quandam. quæ omnia opponuntur peccato. Et ideo peccantibus angelis hujuſmodi nomina non attribuuntur.

AP-

APPENDIX.

Ex articulo habes *primo*: quomodo per rationem oſtendas, & in recto ſenſu intelligas, merito eſſe dictum a ſcripturis, & quod in angelis malis ſunt ordines, & quod ibi non ſunt. *Primum* dixerunt Epheſ. 6. *eſt nobis colluctatio adverſus principes, & poteſtates, adverſus mundi rectores tenebrarum harum, contra ſpiritualia nequitiæ in cœleſtibus*. Iſta Apoſtolus dicit de dæmonibus, adverſus quos nobis colluctatio eſt. Cum ergo ipſos nominibus ordinum deſignet, puta principum, ideſt, archangelorum, & poteſtatum, patet, quod in ipſis ordines eſſe dicit. Item Ro. 8. *Certus ſum, quod neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque virtutes, neque*, &c. *poterit nos ſeparare a charitate Dei, quæ eſt in Chriſto Jeſu Domino noſtro*. Et qui ſunt illi *angeli*, qui *principatus*, quæ *virtutes*, de quibus ait hæc Apoſtolus? Non utique ſancti angeli, principatus, ſanctæque cœlorum virtutes. Abſit enim, ut ipſi nitantur, vel niti poſſint aliquando, ut ibi inſinuatur, ad ſeparandum nos a charitate Dei. Loquitur ergo ibi de dæmonibus; in quibus ordines ponit *angelorum, principatuum, virtutum*. Item Ezeh. 28. *Tu Cherub extentus, & protegens, & poſui te in monte ſancto Dei. In medio*, &c. *repleta ſunt interiora tua iniquitate, & peccaſti, & ejeci te de monte ſancto Dei, & perdidi te, o Cherub, de medio lapidum ignitorum*. Ecce ergo ſex ordines in dæmonibus a ſcripturis expreſſi; *Cherubim, principatus, poteſtates, virtutes, Angeli, Archangeli*. Nam *ἄρχων* dicitur princeps, & ideo Apoſtolum ad Epheſ. diximus denotaſſe *Archangelos* per ly *principes*, cum de ſpiritibus immundis loqueretur. *Secundum* autem in principio appendicis poſitum ſcripturæ dixerunt Job. 10. *terram tenebroſam, & opertam mortis caligine, terram miſeriæ, & tenebrarum, ubi umbra mortis, & nullus ordo, ſed ſempiternus horror inhabitat*. En deſcriptio inferni damnatorum, in quo, & conſequenter dæmonibus ibi commorantibus, nullum eſſe ordinem teſtantur. *Secundo* habes: quomodo per rationem prædictas ſcripturas, pro quanto utrumque præmiſſorum concludunt, & intelligas, & concordare declares, & probes. *Tertio* vides: quomodo ex his, ſimilibuſque locis viciſſim Angelica doctrina præſentis, &c.

ARTICULUS II. 538

Utrum in Dæmonibus ſit prælatio.

Sup. q. 63. a. 8. & 2. d. 6. ar. 4. & 4. d. 47. a. 2. q. 4.

AD Secundum ſic proceditur. Videtur, quod in dæmonibus non ſit prælatio. Omnis enim prelatio eſt ſecundum aliquem ordinem juſtitiæ: ſed dæmones totaliter a juſtitia ceciderunt. ergo in eis non eſt prælatio.

2. Præterea. Ubi non eſt obedientia, & ſubjeƈtio, non eſt prælatio. Hæc autem ſine concordia eſſe non poſſunt, quæ in dæmonibus nulla eſt, ſecundum illud Proverb. 13. *Inter ſuperbos ſemper ſunt jurgia*. Ergo in dæmonibus non eſt prælatio.

3. Præterea. Si in eis eſt aliqua prælatio, aut hoc pertinet ad eorum naturam, aut ad eorum culpam, vel pœnam: Sed non ad eorum naturam, quia ſubjeƈtio, & ſervitus non eſt ex natura, ſed eſt ex peccato ſubſecuta: Nec pertinet ad culpam, vel pœnam; quia ſic ſuperiores dæmones, qui magis peccaverunt, inferioribus ſubderentur. Non ergo eſt prælatio in dæmonibus.

Sed Contra eſt, quod dicit gloſ. (*Ordin. ſuper illud, Cum evacuaverit omnem principatum, &c.*) 1. Cor. 15. *Quamdiu durat mundus, angeli angelis, homines hominibus, & dæmones dæmonibus præſunt.*

Reſpondeo dicendum, quod cum aƈtio ſequatur naturam rei, quorumcunque naturæ ſunt ordinatæ, oportet, quod etiam aƈtiones ſubinvicem ordinentur: ſicut patet in rebus corporalibus. Quia enim inferiora corpora naturali ordine ſunt infra corpora cœleſtia, aƈtiones, & motus eorum ſubduntur aƈtionibus & motibus cœleſtium corporum. Manifeſtum eſt autem ex præmiſſis, (*ar. præc.*) quod dæmonum quidam naturali ordine ſub aliis conſtituuntur. Unde & aƈtiones eorum ſub aƈtionibus ſuperiorum ſunt. Et hoc eſt, quod rationem prælationis facit, ut ſcilicet aƈtio ſubditi ſubdatur aƈtioni prælati. Sic igitur *ipſa naturalis diſpoſitio dæmonum requirit, quod ſit in eis prælatio*. Convenit enim hoc divinæ ſapentiæ, quæ nihil in univerſo inordinatum relinquit, quæ *attingit a fine uſque ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuaviter*, ut dicitur Sapient. 8.

Ad

Ad primum ergo dicendum, quod prælatio dæmonum non fundatur ſuper eorum juſtitia, ſed ſuper juſtitia Dei cuncta ordinantis.

Ad ſecundum dicendum, quod concordia dæmonum, qua quidam aliis obediunt, non eſt ex amicitia, quam inter ſe habent, ſed ex communi nequitia, qua homines odiunt, & Dei juſtitiæ repugnant. Eſt enim proprium hominum impiorum, ut eis ſe adjungant, & ſubjiciant, ad propriam nequitiam exequendam, quos potentiores viribus vident.

Ad tertium dicendum, quod Dæmones non ſunt æquales ſecundum naturam: Unde in eis eſt naturalis prælatio. Quod in hominibus non contingit, qui natura ſunt pares. Quod autem ſuperioribus inferiores ſubdantur, non eſt ad bonum ſuperiorum, ſed magis ad malum eorum: quia cum mala facere maxime ad miſeriam pertineat, præeſſe in malis eſt eſſe magis miſerum.

APPENDIX.

Ex articulo habes *primo:* quomodo per rationem oſtendas, merito a ſcripturis in ſenſu dictum fuiſſe, quod in dæmonibus eſt prælatio. Hoc autem intelligi datur tunc, quando legis Matth. 9. *In principe dæmoniorum ejicit dæmones*. Item 12. *hic non ejicit dæmones, niſi in Beelzebub principe dæmoniorum*. Item *Marc.* 3. & *Luc.* 10. Quamvis enim falſiſſimum ſit, quod Chriſtus Dominus, ut ipſe inibi quatuor rationibus efficaciſſime probat, in principe dæmoniorum ejiceret dæmonia, tamen verum eſt, quod ibi ſubintelligitur, quod ſcilicet in dæmonibus ſit aliquis aliorum princeps. Hoc enim non tantum Chriſtus non negavit, ſed & ſe affirmare inſinuavit, dum Satanæ regnum in dæmonibus reperiri contra Phariſæos ibi arguendo ſuppoſuit. Idem intelligi datur ab Apoc. 12. *Draco pugnabat, & angeli ejus*. Item Matth. 25. *qui paratus eſt diabolo, & angelis ejus*. Nam hi vocantur angeli draconis, & diaboli, qui ei, tamquam principi, ſubjecti ſunt, atque miniſtrant. *Secundo* habes: quomodo præmiſſas auctoritates cum ſimilibus, pro quanto prælationem ponunt in dæmonibus, & intelligas, & declares, & probes. *Tertio* vides: quomodo, &c.

ARTICULUS III. 539

Utrum in Dæmonibus ſit illuminatio.

AD Tertium ſic proceditur. Videtur, quod in Dæmonibus ſit illuminatio. Illuminatio enim conſiſtit in manifeſtatione veritatis: Sed unus Dæmon poteſt alteri veritatem manifeſtare; quia ſuperiores magis acumine naturalis ſcientiæ vigent. Ergo ſuperiores dæmones poſſunt inferiores illuminare.

2. Præterea. Corpus, quod ſuperabundat lumine, poteſt illuminare corpus, quod in lumine deficit: ſicut Sol Lunam: Sed ſuperiores Dæmones magis abundant in participatione luminis naturalis. Ergo videtur, quod ſuperiores Dæmones poſſunt inferiores illuminare.

Sed Contra. Illuminatio cum purgatione eſt, & perfectione, ut ſupra dictum eſt: (*q.* 106. *a.* 1. *in arg. ſed con.* & *ar.* 2. *ad* 1.) Sed purgare non convenit Dæmonibus, ſecundum illud Eccleſ. 34. *Ab immundo quis mundabitur?* Ergo etiam neque illuminare.

Reſpondeo dicendum, quod *in Dæmonibus non poteſt eſſe illuminatio proprie*. Dictum eſt enim ſupra, (*qu.* 106. *art.* 1.) quod illuminatio *proprie* eſt manifeſtatio veritatis, ſecundum quod habet ordinem ad Deum, qui illuminat omnem intellectum. *Alia* autem manifeſtatio veritatis poteſt eſſe locutio: ſicut cum unus angelus alteri ſuum conceptum manifeſtat. Perverſitas autem Dæmonum hoc habet, quod unus alium non intendit ordinare ad Deum, ſed magis ab ordine divino abducere. Et ideo unus dæmon alium non illuminat: ſed *unus alii ſuum conceptum per modum locutionis intimare poteſt*.

Ad primum ergo dicendum, quod non quælibet veritatis manifeſtatio habet rationem illuminationis, ſed ſolum quæ dicta eſt. (*In corp. art.*)

Ad ſecundum dicendum, quod ſecundum ea, quæ ad naturalem cognitionem pertinent non eſt neceſſaria manifeſtatio veritatis, neque in angelis, neque in dæmonibus: quia, ſicut ſupra dictum eſt, (*q.* 55. *a.* 2. & 58. *a.* 1.) ſtatim a principio ſuæ conditionis omnia cognoverunt, quæ ad naturalem cognitionem pertinent: Et ideo major plenitudo naturalis luminis, quæ eſt in ſuperioribus dæmonibus, non poteſt eſſe ratio illuminationis.

A P P E N D I X.

EX art. habes *primo*: quomodo per rationem oſtendas, illuminationem in dæmonibus merito negari virtualiter a ſcripturis. Hoc autem faciunt, quotieſcunque affirmant, quod dæmones ſunt tenebræ. Ut eſt illud Epheſ. 6. *Rectores tenebrarum*. Vide. Non tantum ſunt tenebrarum, ideſt, inter quaſcunque tenebras primatum tenentes. Item ſecundæ Cor. ſexto. *Quæ ſocietas luci ad tenebras?* Ubi Apoſtolus per tenebras intelligit dæmonem, ſicut per lucem Chriſtum. Unde mox, quaſi ad majorem hujus veri confirmationem, replicans ait: *Quæ conventio Chriſti ad Belial?* Hinc etiam peccata dicuntur opera tenebrarum, *Roman. decimotertio*, quia a dæmone hominibus ſuggeruntur, vel quia ipſe primo peccavit, vel quia faciunt, peccantes eſſe filios diaboli, *Joan. octavo*, ipſum tamquam patrem in hoc imitantes, vel propter hæc omnia ſimul. Item Tob. quarto, *eleemoſyna non patietur animam ire in tenebras*. Ecce: Tobias infernum dæmonum vocat tenebras, quaſi ab ejus habitatoribus, qui principaliter dæmones ſunt, faciens loci denominationem. Ad hoc ſignificandum adduci non incongrue poteſt & illud. Job decimo: *Terram miſeriæ, & tenebrarum*. ubi ipſe quoque Job eandem loci infernalis denominationem facit. His ergo, aliiſque hujuſmodi auctoritatibus illuminationem in dæmonibus eſſe, negat ſcriptura. Ac ſi dicat: ſi dæmones ſunt tenebræ, & plus horribiles, quam fuerint illæ in plagam Pharaonis illatæ, de quibus legitur Exod. decimo: *factæ ſunt tenebræ horribiles in univerſa terra Ægypti, tribus diebus nemo vidit fratrem ſuum, nec movit ſe de loco, in quo erat*, & de quibus præmiſſum fuit, quod eſſe debuerant tam denſæ, ut palpari poſſent, quomodo in eis illuminatio eſſe poteſt? Item de hac re vide q. 64. art. 1. & 2. præcipue, quoniam inde multum pro præſenti negotio, ſi bene applices, juvaberis. *Secundo* habes: quomodo per rationem ſcripturas prædictas, pro quanto illuminationem in dæmonibus negant eſſe, & intelligas, & declares, & probes. *Tertio* vides: quomodo ex his, atque ſimilibus viciſſim Angelica hæc doctrina conſolidetur, declaretur, atque confirmetur.

ARTICULUS IV. 540

Utrum boni angeli habeant prælationem ſuper malos.

AD Quartum ſic proceditur. Videtur, quod boni angeli non habeant prælationem ſuper malos. Prælatio enim angelorum præcipue attenditur ſecundum illuminationes: ſed mali angeli, cum ſint tenebræ, non illuminantur a bonis: ergo boni angeli non ſunt prælati ſuper malos.

2. Præterea. Ad negligentiam præſidentis pertinere videntur ea, quæ per ſubditos male fiunt: ſed dæmones multa faciunt. Si igitur ſubſunt prælationibus bonorum angelorum, videtur in angelis bonis eſſe aliqua negligentia. quod eſt inconveniens.

3. Præterea. Prælatio angelorum ſequitur naturæ ordinem, ut ſupra dictum eſt: (*a.* 1. *hujus q.*) Sed ſi dæmones de ſingulis ordinibus ceciderunt, ut communiter dicitur, multi dæmones multis bonis angelis ſunt ſuperiores ordine naturæ. Non ergo boni angeli prælationem habent ſuper omnes malos.

Sed Contra eſt, quod Auguſt. dicit 3. de Trinit. (*cap.* 4. *a prin. to.* 3.) quod *ſpiritus vitæ deſertor, atque peccator regitur per ſpiritum vitæ rationalem, pium, & juſtum.* Et Greg. dicit, (*hom.* 34. *in evang. cir. med.*) quod *Poteſtates ſunt angeli, quorum ditioni virtutes adverſæ ſubjectæ ſunt.*

Reſpondeo dicendum, quod totus ordo prælationis primo, & originaliter eſt in Deo; & participatur a creaturis, ſecundum quod Deo magis appropinquant. Illæ enim creaturæ ſuper alias influentiam habent, quæ ſunt perfectiores, & Deo propinquiores. Maxima autem perfectio, & per quam maxime Deo appropinquatur, eſt creaturarum fruentium Deo, ſicut ſunt ſancti angeli. qua perfectione dæmones privantur. Et ideo *boni angeli ſuper malos prælationem habent, & hi per eos reguntur.*

Ad primum ergo dicendum, quod per ſanctos angelos multa de divinis myſteriis dæmonibus revelantur, cum divina juſtitia exigit, ut per dæmones aliqua fiant, vel ad punitionem malorum, vel ad exercitationem bonorum: Sicut in rebus humanis aſſeſſores Judicis revelant tortoribus ejus ſententiam. Hujuſmodi autem revelationes, ſi ad angelos revelantes comparentur, illuminationes ſunt; quia ordinant eas ad Deum: Ex parte vero dæmonum non ſunt illuminationes; quia res in Deum non ordi-

nant, ſed ad expletionem propriæ iniquitatis.

Ad ſecundum dicendum, quod ſancti angeli ſunt miniſtri divinæ ſapientiæ. Unde ſicut divina ſapientia permittit aliqua mala fieri per malos angelos, vel homines, propter bona, quæ ex eis elicit: ita & boni angeli non totaliter cohibent malos a nocendo.

Ad tertium dicendum, quod angelus, qui eſt inferior ordine naturæ, præeſt dæmonibus, quamvis ſuperioribus ordine naturæ: quia virtus divinæ juſtitiæ, cui inhærent boni angeli, potior eſt, quam virtus naturalis angelorum. Unde & apud homines *ſpiritualis judicat omnia*, ut dicitur 1. ad Cor. 2. Et Philoſ. dicit in li. 3. Ethicor. (*ca.* 4. *to.* 5.) quod *virtuoſus eſt regula; & menſura omnium humanorum actuum*.

APPENDIX.

Ex art. habes *primo*: quomodo per rationem oſtendas, merito a ſcripturis eſſe inſinuatum, & quidem a fortiori, quod angeli boni ſuper malos angelos habent prælationem. Id autem ſic inſinuatur tunc, quando 1. Cor. 10. dicitur: *An neſcitis, quoniam angelos judicabimus?* Quaſi dicat: Hoc eſt clarum, & ita, ut neminem veſtrum latere deceat. *Angelos*, inquit, *judicabimus*. De angelis enim apoſtatis, ſecundum gloſſam, loquitur, qui condemnabuntur a ſanctis hominibus, quorum virtute ſunt victi. Præſidentiam ergo habebunt, imo & habent nunc ſancti ſuper dæmones, licet ſint eis natura inferiores. Virtus enim divinæ juſtitiæ, cui inhærent ſancti homines, eſt multo potior, quam virtus naturalis angelorum, maxime juſtitia deſtitutorum. Vide *ad tertium*, & applica huic propoſito. Nonne ſancti etiam in vita illuſerunt diabolo, & eorum quidam etiam viſibiliter hunc tamquam ſibiipſis ſubditum catenis vinxerunt, ad diverſa loca traxerunt, eumque ſolo viſu increpatorio territum fugaverunt? Lege ſanctorum, puta *Bernardi*, *Dominici*, *Martini*, ſimiliumque, vitas, & quantam prælationem ſuper malos angelos habuerint, videbis, idque intelligi voluiſſe pſal. 103. *Draco iſte, quem formaſti ad illudendum ei*, fateberis. Item inſinuatur hæc prælatio Luc. 10. *Ecce dedi vobis poteſtatem calcandi ſuper ſerpentes, & ſcorpiones, & omnem virtutem inimici, & nihil vobis nocebit, verumtamen in hoc nolite gaudere, quia ſpiritus ſubjiciuntur vobis*. Hæc Chriſtus dixit diſcipulis ſuis,

qui

qui & ei prædixerant, *Domine etiam dæmonia ſubjiciuntur nobis in nomine tuo*. A fortiori igitur, ſecundum ſcripturas, dæmonia ſubjiciuntur bonis angelis, cum hi, ultra quod ſunt boni, ſint natura ſuperiores hominibus. Item præſidentia talis inſinuatur in Pſal. 90. *Super aſpidem, & baſiliſcum ambulabis, & conculcabis leonem, & draconem*. Loquitur enim hic homini, & dicit, quod per cuſtodiam bonorum angelorum, de quibus præmiſerat ly *angelis ſuis Deus mandavit de te*, &c. homo ipſe ſuppeditabit diabolum, hic per *aſpidem, baſiliſcum, leonem, draconem*, jure deſignatum. Quod ſi homo bonorum angelorum præſidio munitus dæmonibus præſidet, ſuper hos altior ambulat, hos malos ſuperior juſte conculcat, quanto magis angeli ipſi beati ſuper dæmonia prælationem, præſidentiam, regimen, obtinere dicendi ſunt? Nam *propter quod unumquodque, & illud magis*, teſte philoſopho primo poſteriorum. *Secundo* habes: quomodo per rationes ſupradictas, ſimileſque ſcripturas, pro quanto prælationem affirmant beatorum ſpirituum ſuper apoſtatas, & intelligas, & declares, & probes. *Tertio*: vides: quomodo ex his viciſſim angelica, &c.

QUÆSTIO CX.

De præſidentia angelorum ſuper creaturam corporalem, in quatuor articulos diviſa.

DEinde conſiderandum eſt de præſidentia angelorum ſuper creaturam corporalem.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

Primo. Utrum creatura corporalis adminiſtretur per angelos.

Secundo. Utrum creatura corporalis obediat angelis ad nutum.

Tertio. Utrum angeli ſua virtute poſſint immediate movere corpora localiter.

Quarto. Utrum angeli boni, vel mali poſſint facere miracula.

AR-

ARTICULUS I. 541

Utrum creatura corporalis adminiſtretur per angelos.

2. *d.* 14. *a.* 3. & 3. *con. c.*78. & 83. & *ver. q.* 5. *a.* 8. & *op.* 2. *cap.* 125. & *op.* 10. *ar.* 1. *uſque ad* 15. & *op.* 20.

AD Primum ſic proceditur. Videtur, quod creatura corporalis non adminiſtretur per angelos. Res enim, quæ habent determinatum modum operandi; non indigent gubernari ab aliquo præſidente. Ideo enim indigemus gubernari, ne aliter operemur, quam oporteat. Sed res corporales habent determinatas actiones ex naturis ſibi divinitus datis. Non ergo indigent gubernatione angelorum.

2. Præterea. Inferiora in entibus gubernantur per ſuperiora: ſed in corporibus quædam dicuntur inferiora, quædam ſuperiora. Inferiora igitur gubernantur per ſuperiora. Non ergo eſt neceſſarium, quod gubernentur per angelos.

3. Præterea. Diverſi ordines angelorum diſtinguuntur ſecundum diverſa officia: ſed ſi creaturæ corporales adminiſtrantur per angelos, tot erunt officia angelorum, quot ſunt ſpecies rerum. ergo etiam tot erunt ordines angelorum, quot ſunt ſpecies rerum: quod eſt contra ſupra dicta. (*q.* 108. *a.* 2. & 6.) Non ergo corporalis creatura adminiſtratur per angelos.

Sed Contra eſt, quod Auguſt. dicit 3. de Trin. (*cap.* 4. *to.* 3.) quod *omnia corpora reguntur per ſpiritum vitę rationalem*. Et Gregor. dicit in 4. dial. (*cap.* 5.) quod *in hoc mundo viſibili nihil niſi per creaturam inviſibilem diſponi poteſt*.

Reſpondeo dicendum, quod tam in rebus humanis, quam in rebus naturalibus hoc communiter invenitur, quod poteſtas particularis gubernatur, & regitur a poteſtate univerſali; ſicut poteſtas Ballivi gubernatur a poteſtate Regis. Et in angelis etiam eſt dictum, (*qu.* 55. *a.* 3. & *qu.* 108. *a.* 1.) quod ſuperiores angeli, qui præſunt inferioribus, habent ſcientiam magis univerſalem. Manifeſtum eſt autem, quod virtus cujuslibet corporis eſt magis particularis quam virtus particularis ſubſtantiæ. Nam omnis forma corporalis eſt forma individuata per materiam, & determinata ad hic, & nunc; formæ autem immateriales ſunt abſolutæ, & intelligibiles.

les. Et ideo ſicut inferiores angeli, qui habent formas minus univerſales, reguntur per ſuperiores: *ita omnia corporalia reguntur per angelos*. Et hoc non ſolum a ſanctis Doctoribus ponitur, ſed etiam ab omnibus Philoſophis, qui incorporeas ſubſtantias poſuerunt.

Ad primum ergo dicendum, quod res corporales habent determinatas actiones; ſed has actiones non exercent, niſi ſecundum quod moventur: quia proprium corporis eſt, quod non agat niſi per motum: Et ideo oportet, quod creatura corporalis a ſpirituali moveatur.

Ad ſecundum dicendum, quod ratio iſta procedit ſecundum opinionem Ariſt. (*lib.* 12. *Met. tex.* 44. *to.* 3.) qui poſuit, quod corpora cœleſtia moventur a ſubſtantiis ſpiritualibus; quarum numerum conatus fuit aſſignare ſecundum numerum motuum, qui apparent in corporibus cœleſtibus. Sed non poſuit, quod eſſent aliquæ ſubſtantiæ ſpirituales, quæ haberent immediatam præſidentiam ſupra inferiora corpora, niſi forte animas humanas. Et hoc ideo, quia non conſideravit aliquas operationes in inferioribus corporibus exerceri, niſi naturales, ad quas ſufficiebat motus corporum cœleſtium. Sed quia nos ponimus, multa in corporibus inferioribus fieri præter naturales actiones corporum, ad quæ non ſufficiunt virtutes cœleſtium corporum, ideo ſecundum nos neceſſe eſt ponere, quod angeli habeant immediatam præſidentiam non ſolum ſupra cœleſtia corpora, ſed etiam ſupra corpora inferiora.

Ad tertium dicendum, quod de ſubſtantiis immaterialibus diverſimode Philoſophi ſunt locuti. Plato enim poſuit, ſubſtantias immateriales eſſe rationes, & ſpecies ſenſibilium corporum, & quaſdam aliis univerſaliores. Et ideo poſuit, ſubſtantias immateriales habere præſidentiam immediatam circa omnia ſenſibilia corpora, & diverſas circa diverſa. Ariſt. autem poſuit, (12. *Metaph. tex.* 43. *to.* 3.) quod ſubſtantiæ immateriales non ſunt ſpecies corporum ſenſibilium, ſed aliquid altius, & univerſalius: Et ideo non attribuit eis immediatam præſidentiam ſupra ſingula corpora, ſed ſolum ſupra univerſalia agentia, quæ ſunt corpora cœleſtia. Avicenna vero mediam viam ſecutus eſt. Poſuit enim cum Platone aliquam ſubſtantiam ſpiritualem præſidentem immediate ſphæræ activorum, & paſſivorum, eo quod, ſicut Plato ponebat, quod formę horum ſenſibilium derivantur a ſubſtantiis immaterialibus, ita etiam Avic. hoc poſuit. Sed in hoc a Platone differt,

fert, quod poſuit unam tantum ſubſtantiam immaterialem præſidentem omnibus corporibus inferioribus, quam vocavit *intelligentiam agentem*. Doctores autem ſancti poſuerunt, ſicut Platonici, diverſas rebus corporeis ſubſtantias ſpirituales eſſe præpoſitas. Dicit enim Aug. in lib. 82. QQ. (*q. 79. in prin. to. 4.*) *Unaqueque res viſibilis in hoc mundo habet angelicam poteſtatem ſibi præpoſitam*. Et Damaſc. dicit: (*l. 2. ort. fid. cap. 4.*) *Diabolus erat ex iis angelicis virtutibus, quæ præerant terreſtri ordini*. Et Orig. dicit ſuper illud Numer. 22. *Cum vidiſſet aſina angelum*, quod *opus eſt mundo angelis, qui præſunt ſuper beſtias, & præſunt animalium nativitati, & virgultorum, & plantationum, & ceterarum rerum incrementis*. Sed hoc non eſt ponendum propter hoc, quod ſecundum ſuam naturam unus angelus magis ſe habeat ad præſidendum animalibus, quam plantis: quia quilibet angelus, etiam minimus, habet altiorem virtutem, & univerſaliorem, quam aliquod genus corporalium: ſed ex ordine divinæ ſapientiæ, quæ diverſis rebus diverſos rectores præpoſuit. Nec tamen propter hoc ſequitur, quod ſint plures ordines angelorum, quam novem: quia, ſicut ſupra dictum eſt, (*q. 108. a. 6.*) ordines diſtinguuntur ſecundum generalia officia. Unde ſicut ſecundum Greg. (*Ho. 34. in Evang. a med.*) ad ordinem *Poteſtatum* pertinent omnes angeli, qui habent proprie præſidentiam ſuper dæmones: ita ad ordinem *Virtutum* pertinere videntur omnes angeli, qui habent præſidentiam ſuper res pure corporeas. horum enim miniſterio interdum etiam miracula fiunt.

APPENDIX.

EX art. habes *primo:* quomdo per rationem oſtendas, Sanctos Doctores, de quibus in fine corporis, merito ſenſiſſe, quod creatura corporalis adminiſtratur per angelos. Licet autem his verbis formaliter uſi non ſint ſemper, tamen ſententialiter ſic, & quidem ſcripturam ſacram interpretantes, dixerunt. Quid SS. Auguſt. & Greg. de hoc dixerint, vide *in argumento ſed contra*. Quid alii, per te invenies. Nam, ut alias diximus, ſufficit pro intento occurrente firmare vias noſtras vel ſcripturis ſacris, vel ſanctis Conciliis, ad obſtruendum *os loquentium iniqua*. *Secundo* conſequenter habes: quod non eſt tutum ſentire contra hujus articuli deciſionem. Nam ſanctis Patribus diſſentire, a conci-

liis prohibitum eſt. A *Lateranenſi* quidem ſub *Leo.* X. Seſſ. 11. ſic. *Mandamus omnibus*, *qui hoc onus ſuſtinent*, *quique in futurum ſuſtinebunt*, de prædicatoribus loquitur, *ut Evangelicam veritatem*, *& ſanctam ſcripturam juxta declarationem*, *& interpretationem doctorum*, *quos eccleſia*, *vel uſus diuturnus approbavit*, *legendoſque hactenus recepit*, *& in poſterum recipiet*, *prædicent*, *& explanent*, *nec quicquam ejus proprio ſenſui contrarium*, *vel diſſonum adjiciant*, *ſed illis ſemper inſiſtant*, *quæ ab ipſius ſacræ ſcripturæ verbis rite*, *ac ſane*, *& præfatorum doctorum interpretationibus intellectis non diſcordant*. Hęc ibi. item a Papa *Martino I.* in epiſt. ſynodica, ſic: *State ergo vos dilectiſſimi ſuper vias & videte*, *& interrogate de ſemitis Domini antiquis*, *& videte*, *quæ eſt via bona SS. Patrum*, *& ambulate in ea*, *& invenietis requiem animabus veſtris*. Hæc ibi. Item a *Cyrillo* in defenſione dogmatum catholicorum, poteſt dici a Concilio *Epheſino primo*, cum talis defenſio & inſerta ſit ibi, & a Concilio ipſo approbetur, ſic: *Omnes quibus integrum cor eſt*, *SS. Patrum ſententias ſequi non detrectant*. *Quia & ipſi Apoſtolica*, *& Evangelica traditione ſuam mentem impleverint*, *& ex ſacris ſcripturis ſermonem in fide rectum*, *ac inculpatum prænunciarint*, *mundi fuere luminaria ſermonem vitæ continentia*. Hæc ibi. Item a Concilio *Conſtant.* 6. can. 19. *Non tranſgredientes jam poſitos terminos*, *vel divinorum patrum traditionem*. *Sed & ſi ad ſcripturam pertinens controverſia aliqua excitata fuerit*, *ne eam aliter interpretentur*, *quam quomodo Eccleſiæ luminaria*, *& doctores ſuis ſcriptis expoſuerunt*. *Et majorem ex his laudem aſſequentur*, *quam*, *ſi quæ a ſe dicunt*, *componant*, *ne dum quandoque ad id hæſitant*, *ab eo*, *quod convenit*, *excidant*. Hæc ibi. Item a Concil. *Eph.* 1. adducente Cyrillum, confeſſion. 5. ſic. *Sequemur autem ubique SS. Patrum confeſſiones*, *& dogmata*, *recte*, *& indeclinabiliter diſcutiendo*, *quæ ab eis dicta ſunt*. Hæc ibi. Per quæ verba proponit nobis exemplar, quod ſemper conſequamur. Item ab ipſomet confeſſ. 6. loquente in perſona propria ſic. *Erit vero hoc*, *& valde recte*, *ſi SS. patrum legentes libros magni eos æſtimare feſtinemus*, *& probantes noſmetipſos*, *ſi ſumus in fide*, *ſecundum quod ſcriptum eſt*, *illorum rectis*, *& irreprehenſibilibus inſtitutis intellectus noſtros optime conjungamus*. Item a Concilio *Triden.* ſeſſ. 4. Decr. 2. canon. 1. *Præterea ad coercenda petulantia ingenia*, &c. ut alibi *q.* 1. *ar.* 1. *appen.* adductum eſt.

eſt. Cæterum, quanti nobis facienda ſit auctoritas SS. patrum, patet exemplo canonum Concilii *Lateranenſis* ſub prædicto Papa *Martino*: Canones enim duodecim ſic ibi incipiunt: *Si quis ſecundum ſanctos patres non confitetur*, &c. *condemnatus ſit*. *Tertio* vides: quomodo, &c.

ARTICULUS II. 542

Utrum materia corporalis obediat angelis ad nutum.

1. 2. q. 80. a. 2. cor. & 3. cont. c. 103. & po. q. 6. a. 3. & mal. qu. 16. a. 9. & 10. & quol. 9. ar. 10.

AD Secundum ſic proceditur. Videtur, quod materia corporalis obediat angelis ad nutum. Major eſt enim virtus angeli, quam virtus animæ: Sed conceptioni animæ obedit materia corporalis. Immutatur enim corpus hominis ex conceptione animæ ad calorem, & frigus, & quandoque uſque ad ſanitatem, & ægritudinem. Ergo multo magis ſecundum conceptionem angeli materia corporalis tranſmutatur.

2. Præterea. Quicquid poteſt virtus inferior, poteſt virtus ſuperior. Sed virtus angeli eſt ſuperior, quam virtus corporalis: corpus autem ſua virtute poteſt tranſmutare materiam corporalem ad formam aliquam; ſicut patet, cum ignis generat ignem. Ergo multo fortius virtute ſua angeli poſſunt materiam corporalem tranſmutare ad aliquam formam.

3. Præterea. Tota natura corporalis adminiſtratur per angelos, ut dictum eſt: (*ar. præc.*) & ſic videtur, quod corpora ſe habent ad angelos ſicut inſtrumenta: nam ratio inſtrumenti eſt, quod ſit movens motum: Sed in effectibus aliquid invenitur ex virtute principalium agentium, quod non poteſt eſſe per virtutem inſtrumenti: & hoc eſt id, quod eſt principalius in effectu; Sicut digeſtio nutrimenti eſt per virtutem caloris naturalis, qui eſt inſtrumentum animæ nutritivæ; ſed quod generetur caro viva, eſt ex virtute animæ: Similiter quod ſecetur lignum, pertinet ad ſerram; ſed quod perveniatur ad formam lecti, eſt ex virtute artificis. Ergo forma ſubſtantialis, quæ eſt principalius in effectibus corporalibus, eſt ex virtute angelorum. Materia ergo obedit ad ſui informationem angelis.

Sed Contra eſt, quod Auguſt. dicit 3. de Trin.

(*cap.* 8. *in princ. to.* 3.) *Non putandum*, *iſtis tranſgreſſoribus angelis ad nutum ſervire hanc viſibilium rerum materiam*, *ſed ſoli Deo*.

Reſpondeo dicendum, quod Platonici poſuerunt, formas, quæ ſunt in materia cauſari ex immaterialibus formis: quia formas immateriales ponebant eſſe participationes quaſdam immaterialium formarum. Et hos quantum ad aliquid ſecutus eſt Avicenna, qui poſuit, omnes formas, quæ ſunt in materia, procedere a conceptione intelligentiæ; & quod agentia corporalia ſunt ſolum diſponentia ad formas.

Qui in hoc videntur fuiſſe decepti, quia exiſtimaverunt formam quaſi aliquid per ſe factum, ut ſic ab aliquo formali principio procederet. Sed, ſicut Philoſophus probat in 7. Metaphyſicor. (*tex.* 27. *tom.* 3.) hoc, quod proprie fit, eſt compoſitum. Hoc enim proprie eſt quaſi ſubſiſtens: Forma autem non dicitur ens, quaſi ipſa ſit, ſed ſicut quo aliquid eſt: Et ſic per conſequens nec forma proprie fit. Ejus enim eſt fieri, cujus eſt eſſe; cum fieri nihil aliud ſit, quam via in eſſe. Manifeſtum eſt autem, quod factum eſt ſimile facienti: quia *omne agens agit ſibi ſimile*. Et ideo id, quod facit res naturales, habet ſimilitudinem cum compoſito; vel quia eſt compoſitum, ſicut ignis generat ignem; vel quia totum compoſitum & quantum ad materiam, & quantum ad formam eſt in virtute ipſius: Quod eſt proprium Dei. Sic igitur *omnis informatio materiæ vel eſt a Deo immediate*, *vel ab aliquo agente corporali*, *non autem immediate ab angelo*.

Ad primum ergo dicendum, quod anima noſtra unitur corpori ut forma: Et ſic non eſt mirum, ſi formaliter tranſmutatur ex conceptione ipſius: præſertim cum motus ſenſitivi appetitus, qui fit cum quadam tranſmutatione corporali, ſubdatur imperio rationis: Angelus autem non ſic ſe habet ad corpora naturalia. Unde ratio non ſequitur.

Ad ſecundum dicendum, quod id, quod poteſt virtus inferior, poteſt ſuperior, non eodem, ſed excellentiori modo: ſicut intellectus cognoſcit ſenſibilia excellentiori modo, quam ſenſus. Et ſic angelus excellentiori modo tranſmutat materiam corporalem, quam agentia corporalia, ſcilicet movendo ipſa agentia corporalia, tanquam cauſa ſuperior.

Ad tertium dicendum, quod nihil prohibet ex virtute angelorum aliquos effectus ſequi in rebus naturalibus, ad quos agentia corporalia non ſufficerent. Sed hoc non eſt angelo obedire materiam ad nutum (ſicut nec coquis obedit materia ad nu-

tum,

tum, quia aliquem modum decoctionis operantur per ignem ſecundum aliquam artis moderationem, quam ignis per ſe non faceret) cum reducere materiam in actum formæ ſubſtantialis non excedat virtutem corporalis agentis: quia *ſimile natum eſt ſibi ſimile facere*.

A P P E N D I X.

EX art. habes *primo:* quomodo per rationem interimas hæreſim *quorundam* innominatorum credentium, quod aliquæ mulieres virtute dæmonum mutentur realiter in gatas, aves, canes, lepores, viperas, vel in aliquid hujuſmodi, aut quod aliqua alia perſona, vel creatura virtute angelorum, immo cujuſcunque, præter Deum, poſſit mutari in aliam ſubſtantiam. *Secundo* habes: quomodo per rationem oſtendas, hanc merito fuiſſe damnatam a concilio *Acquirenſi*, ut recitatur in decretis 26. q. 5. *Epiſcopi*. Ibi enim dicitur, *Omnibus itaque publice annunciandum eſt, quod, qui talia credit, & his ſimilia, fidem perdit. Et qui rectam fidem non habet, hic non eſt ejus, ſed illius, in quem credit. De Domino noſtro ſcriptum eſt, omnia per ipſum facta ſunt, &c. Quiſquis ergo credit, poſſe fieri aliquam creaturam, vel in melius, vel in deterius immutari, vel transformari in aliam ſpeciem, vel in aliam ſimilitudinem, niſi ab ipſo creatore, qui omnia fecit, & per quem omnia facta ſunt procul dubio infidelis eſt, & pagano deterior*. Hæc ibi. Item merito damnatam a D. Auguſtino, in l. de civ. Dei: *In gentilium libris legitur, quod quædam maga Circe ſocios Ulyſſis mutaverit in beſtias. Legitur etiam de ſacrificio, quod Arcades Deo ſuo Liæo immolabant, ex quo quicunque ſumerent, in beſtiarum formas converterentur. Sed hæc omnia magicis præſtigiis potius fingebantur, quam rerum veritate complerentur. Ut ergo ipſi errores ignorantibus manifeſti fiant*, &c. Hæc ibi. Quæ videas tu cum toto capitulo incipiente: *Nec mirum*. Recitatur & hoc in decretis 26. *q*. 5. *Tertio* habes: quomodo per rationem oſtendas, philoſophum merito ſenſiſſe virtualiter, quod materia corporalis non obedit ad nutum angelis. Sic autem hoc ſenſit tunc, quando 8. *metaph. text.* 8. & *l.* 7. *text.* 26. 27. 32. dixit, quod formæ ſubſtantiales corporales cauſantur a compoſito ſimili in ſpecie per eductionem de potentia materiæ. Per hoc enim innuit philoſophus, quod angeli, qui neque compoſiti ſunt illa compo-

ſitione, de qua ibi, neque his materialibus ſunt ſimiles in ſpecie, non poſſunt reducere materiam in actum formæ ſubſtantialis, quod eſt materiam non obedire angelis ad nutum. Vide etiam *q.* 114. *ar. quarto ad ſecundum*. *Quarto* habes: quomodo per rationem concilium, & philoſophum, pro quanto materiam corporalem innuunt non obedire angelis ad nutum, & intelligas, & declares, & probes. *Quinto* vides, &c.

ARTICULUS III. 543

Utrum corpora obediant angelis ad motum localem.

Locis ſup. art. 2. notatis.

AD Tertium ſic proceditur. Videtur, quod corpora non obediant angelis ad motum localem. Motus enim localis corporum naturalium ſequitur formas eorum: ſed angeli non cauſant formas corporum naturalium, ut dictum eſt. (*art. præced. & qu.* 65. *art.* 4.) ergo neque poſſunt cauſare in eis motum localem.

2. Præterea. In 8. Phyſ. (*a tex.* 54. *uſque ad* 60. *to.* 2.) probatur, quod motus localis eſt primus motuum: ſed angeli non poſſunt cauſare alios motus, transmutando materiam formaliter: ergo neque etiam poſſunt cauſare motum localem.

3. Præterea. Membra corporalia obediunt conceptioni animæ ad motum localem, inquantum habent in ſeipſis aliquod principium vitæ: in corporibus autem naturalibus non eſt aliquod principium vitæ. ergo non obediunt angelis ad motum localem.

Sed Contra eſt, quod Auguſt. dicit 3. de Trinit. (*c.* 8. & 9. *to.* 3.) quod *angeli adhibent ſemina corporalia ad aliquos effectus producendos*: ſed hoc non poſſunt facere, niſi localiter movendo. ergo corpora obediunt eis ad motum localem.

Reſpondeo dicendum, quod, ſicut Dionyſ. dicit 7. cap. de div. nomin. (*lect.* 1.) *Divina ſapientia conjungit fines primorum principiis ſecundorum*. Ex quo patet, quod natura inferior in ſui ſupremo attingitur a natura ſuperiori. Natura autem corporalis eſt infra naturam ſpiritualem. Inter omnes autem motus corporeos perfectior eſt motus localis, ut probatur in 8. Phyſic. (*tex.* 57. *to.* 2.) Cujus ratio eſt, quia mobile ſecundum locum non eſt in potentia ad aliquid intrinſecum, inquantum hujuſmodi,

ſed ſolum ad aliquid extrinſecum, ſcilicet ad locum. Et ideo *natura corporalis nata eſt moveri immediate a natura ſpirituali ſecundum locum*. Unde & Philoſophi poſuerunt, ſuprema corpora moveri localiter a ſpiritualibus ſubſtantiis. Unde videmus, quod anima movet corpus primo, & principaliter locali motu.

Ad primum ergo dicendum, quod in corporibus ſunt alii motus locales præter eos, qui conſequuntur formas: Sicut fluxus, & refluxus maris non conſequitur formam ſubſtantialem aquæ, ſed virtutem Lunæ. Et multo magis aliqui motus locales conſequi poſſunt virtutem ſpiritualium ſubſtantiarum.

Ad ſecundum dicendum, quod angeli cauſando motum localem, tanquam priorem, per eum cauſare poſſunt alios motus; adhibendo ſc. agentia corporalia ad hujuſmodi effectus producendos; ſicut faber adhibet ignem ad emollitionem ferri.

Ad tertium dicendum, quod angeli habent virtutem minus contractam, quam animæ. Unde virtus motiva animæ contrahitur ad corpus unitum, quod per eam vivificatur; quo mediante alia poteſt movere. Sed virtus angeli non eſt contracta ad aliquod corpus. Unde poteſt corpora non conjuncta localiter movere.

APPENDIX.

EX a. habes *primo:* quomodo per rationem oſtendas, merito philoſophum *in* 8. *ph.* cum *a tex.* 54. *uſque ad* 60. ſtatuiſſet, motum localem eſſe primum omnium motuum, ſanxiſſe, angelos, quos ipſe motorem primum, quandoque vero ſubſtantias ſeparatas appellat, movere localiter circulo corpus cœleſte. *Secundo* habes: quomodo per rationem in ad *ſecundum* tactam intelligere poſſis, quod Magi Pharaonis, *Exod.* 7. 8. virtute dæmonum veros dracones, ſanguinem, ranaſque produxerunt, & tamen vera miracula non fecerunt. Mediante ſiquidem motu locali hominibus fere tunc imperceptibili potuerunt ſemina adhibendo dæmones conjungere activa paſſivis, ut *Auguſtini* opinio eſt, & ſic abſque miraculo illa hominibus vere mira patrare. Forſan & Antichriſtus, de quo dicitur, quod veniet in ſignis mendacibus, 2. *Theſſal.* 2. virtute dæmoniaca farinæ hujus miracula faciet, ideſt, vere quidem mira, ſed tamen falſa miracula. Mitto aliam opinionem de magis Pharaonis, Antichriſto, & ſimilibus, quæ eſt, quod illa facta ſunt præſtigia quædam ita,

quod nec vere mira, immo nec vere facta erant, neque erunt, ſed ſolum hominibus ſic apparentia, quoniam neque hic, neque alibi in ſumma iſta expoſitorem ſcripturarum agere propoſitum mihi eſt, ſed tantum relatorem, & hoc, pro quanto ex articulis occurrentibus patrocinium in aliquo vero ſenſu recipere cognoſcuntur. *Tertio* habes: quomodo per rationem philoſophi, atque ſcripturæ præmiſſa loca, inquantum angelis corpora obedire dicunt quoad motum localem, & intelligas, & declares, & probes. *Quarto* vides: quomodo, &c.

ARTICULUS IV. 544

Utrum angeli poſſint facere miracula.

22. q. 178. a. 4. & 3. con. c. 102. & 103. po. q. 6. a. 3. & 4. & ma. q. 16. a. 9. & opuſ. 2. 138. & opuſ. 11. ar. 5. uſque ad 19.

AD Quartum ſic proceditur. Videtur, quod angeli poſſint facere miracula. Dicit enim Gregorius: (*hom. 34. in Evang. cir. med.*) *Virtutes vocantur illi ſpiritus, per quos ſigna, & miracula frequentius fiunt.*

2. Præterea. Auguſt. dicit in lib. 83. QQ. (*q. 79. a med. to. 4.*) quod *Magi faciunt miracula per privatos contractus; boni Chriſtiani per publicam juſtitiam; mali Chriſtiani per ſigna publicæ juſtitiæ.* Sed *Magi faciunt miracula per hoc, quod exaudiuntur a dæmonibus*, ut ipſe alibi in eodem libro dicit: (*ibid. & 21. Sent. c. 4. to. 4.*) Ergo dæmones miracula poſſunt facere. Ergo multo magis angeli boni.

3. Præterea. Auguſt. in eod. lib. (*loc. cit.*) dicit, quod *omnia quæ viſibiliter fiunt, etiam per inferiores poteſtates aeris hujus non abſurde fieri poſſe credantur.* Sed quando effectus aliquis naturalium cauſarum producitur abſque ordine naturalis cauſæ, hoc dicimus eſſe miraculum: puta, cum aliquis ſanatur a febre non per operationem naturæ. Ergo angeli, & dæmones poſſunt facere miracula.

4. Præterea. Virtus ſuperior non ſubditur ordini inferioris cauſæ: ſed natura corporalis eſt inferior angelo. ergo angelus poteſt operari præter ordinem corporalium agentium: quod eſt miracula facere.

Sed Contra eſt, quod de Deo dicitur in Pſ. 135. *Qui facit mirabilia magna ſolus.*

Reſpondeo dicendum, quod miraculum proprie dici-

citur, cum aliquid ſit præter ordinem naturæ. Sed non ſufficit ad rationem miraculi, ſi aliquid fiat præter ordinem naturæ alicujus particularis: quia ſic cum aliquis projicit lapidem ſurſum, miraculum faceret; cum hoc ſit præter ordinem naturæ lapidis. Ex hoc ergo aliquid dicitur eſſe miraculum, quod ſit præter ordinem totius naturæ creatæ. Hoc autem non poteſt facere niſi Deus: quia quicquid facit angelus, vel quæcunque alia creatura propria virtute, hoc ſit ſecundum ordinem naturæ creatæ, & ſic non eſt miraculum. Unde *relinquitur*, *quod ſolus Deus miracula facere poſſit*.

Ad primum ergo dicendum, quod angeli aliqui dicuntur miracula facere; vel quia ad eorum deſiderium Deus miracula facit; ſicut & ſancti homines dicuntur miracula facere; vel quia aliquod miniſterium exhibent in miraculis, quæ fiunt: ſicut colligendo pulveres in reſurrectione communi, vel hujuſmodi aliquid agendo.

Ad ſecundum dicendum, quod miracula ſimpliciter loquendo dicuntur, ut dictum eſt, (*in corp. ar.*) cum aliqua fiunt præter ordinem totius naturæ creatæ. Sed quia non omnis virtus naturæ creatæ eſt nota nobis, ideo cum aliquid ſit præter ordinem naturæ creatæ nobis notæ per virtutem creatam nobis ignotam, eſt miraculum quoad nos. Sic igitur cum dæmones aliquid faciunt ſua virtute naturali, *miracula* dicuntur non ſimpliciter, ſed quo ad nos: Et hoc modo Magi per dæmones miracula faciunt: Et dicuntur fieri *per privatos contractus*, quia quælibet virtus creaturæ in univerſo ſe habet ut virtus alicujus privatæ perſonæ in civitate. Unde cum Magus aliquid facit per pactum initum cum dæmone, hoc fit quaſi per quendam privatum contractum. Sed juſtitia divina eſt in toto univerſo ſicut lex publica in civitate. Et ideo boni Chriſtiani, inquantum per juſtitiam divinam miracula faciunt, dicuntur facere miracula *per publicam juſtitiam*; mali autem Chriſtiani *per ſigna publicæ juſtitiæ*; ſicut invocando nomen Chriſti, vel exhibendo aliqua ſacramenta.

Ad tertium dicendum, quod ſpirituales poteſtates poſſunt facere ea, quæ viſibiliter fiunt in hoc mundo, adhibendo corporalia ſemina per motum localem.

Ad quartum dicendum, quod licet angeli poſſint aliquid facere præter ordinem naturę corporalis; non tamen poſſunt aliquid facere pręter ordinem totius creaturę: quod exigitur ad rationem miraculi, ut dictum eſt. (*in corp. art.*)

APPENDIX.

EX art. habes *primo*: quomodo per rationem oſtendas, jure dictum fuiſſe a Pſal. 71. *Qui facit mirabilia magna ſolus*. Hoc eſt: Deus poteſt facere ſimpliciter mirabilia, ſeu miracula, & nullus alius a Deo mirabilia hæc facere poteſt. *Secundo* habes: quomodo per rationem & hanc, & ſimiles ſcripturas intelligere, declarare valeas, & concordare cum illo Jo. 14. *Qui credit, opera, quæ ego facio, & ipſe faciet, & majora horum faciet*. Pro concordia namque dices, quod concluſio cum pſalmo intelligitur de facere in virtute propria, & Evangelium de facere in virtute aliqua aliena. Unde in evangel. ſubjungit Chriſtus ly *quia ad patrem vado*. Quaſi dicat. Ratio, quod vos facietis miracula, eſt mea pro vobis apud patrem ſecundum humanitatem oratio, ad quem vado, ut vultui ejus aſſiſtam ad interpellandum pro vobis, *Heb.7. & 9.* auctoritate igitur mea ſecundum divinitatem, qua ego cum patre exaudio meipſum ſecundum humanitatem, facietis illa opera miraculoſa vos, qui *ſine me nihil poteſtis facere*, Jo. 15. Unde & in li. 8. conſtitutionum apoſtolicarum a Papa *Clemente primo* editarum, hæ reponuntur in 1. tomo Conciliorum, c. 1. dicitur ſic. *Quare nemo ſe efferat ſupra fratrem, quamvis propheta fuerit, & miraculorum effector, nam, ſi cui ſemel conceſſum eſt, ut non amplius numeretur inter infideles, ſuperflua eſt ei reliqua omnis miraculorum facultas, nam, ut quiſquis ſit, ab amore proficiſcitur, ut miracula efficiat, ab auctoris poteſtate, quorum primum noſipſos reſpicit, alterum operantem Deum ob eas cauſas, quas antea diximus*. Hæc ibi. Ne autem erres in ſenſu verborum illorum, ſcilicet *ſuperflua eſt ei reliqua omnis miraculorum facultas*, ſuperius in eodem capitulo dicta attende, & ſecundum ea ſenſum tuum in bonum dirige. *Signa* (inquit) *non nobis fidelibus dantur, ſed iis, qui de Græcorum, & Judæorum gente infideles ſunt. Nulla enim nobis utilitas accedit, cum dæmones expelluntur, ſed iis, qui ope Domini purgantur, quemadmodum quodam in loco ipſe dominus erudiens nos oſtendit dicens: Nolite gaudere, quod ſpiritus vobis obediunt, ſed gaudete, quod nomina veſtra ſcripta ſunt in cœlo, quoniam illud ejus virtute fit, hoc noſtra benevolentia, & ſtudio, accedente ſcilicet ipſius auxilio. Non eſt ergo neceſſarium, ut omnes fideles dæmonia ejiciant, vel*

mor-

mortuos excitent, vel linguis loquantur novis, ſed his tantum, cui chariſma propter aliquam utilitatem conceſſum eſt, videlicet ad ſalutem infidelium, cum ſæpenumero convincantur non ſermonum demonſtratione, ſed prodigiorum effectione, cum ſalute digni fuerint. Hæc ibi. *Tertio* vides, &c.

QUÆSTIO CXI.

De actione Angelorum in homines, in quatuor articulos diviſa.

DEinde conſiderandum eſt de actione angelorum in homines. Et *primo* quæritur, utrum poſſint eos immutare ſua virtute naturali. *Secundo*, quomodo mittantur a Deo in miniſterium hominum. *Tertio*, quomodo cuſtodiant homines.

Circa primum quæruntur quatuor.

Primo. Utrum angelus poſſit illuminare intellectum hominis.

Secundo. Utrum poſſit immutare affectum ejus.

Tertio. Utrum poſſit immutare imaginationem ejus.

Quarto. Utrum poſſit immutare ſenſum ejus.

ARTICULUS I. 545

Utrum angelus poſſit illuminare hominem.

12. *q*. 112. *a*. 2. *ad* 2. *&* 2. *d*. 18. *q*. 2. *a*. 2. *ad* 3. 4. *&* 5. *&* 3. *cont*. *c*. 81. *&* *ver*. *q*. 11. *ar*. 1. *&* *quol*. 9. *q*. 4. *ar*. 5. *corp*.

AD Primum ſic proceditur. Videtur, quod angelus non poſſit illuminare hominem. Homo enim illuminatur per fidem. Unde Dionyſ. in eccleſ. hier. (*cap*. 2.) illuminationem attribuit baptiſmo, qui eſt *fidei ſacramentum*. Sed fides immediate eſt a Deo, ſecundum illud ad Epheſ. 2. *Gratia eſtis ſalvati per fidem, & non ex vobis: Dei enim donum eſt*. Ergo homo non illuminatur ab angelo, ſed immediate a Deo.

2. Præterea. Super illud Rom. 1. *Deus illis manifeſtavit*, dicit Gloſſa, (*Ordin.*) quod *non ſolum ratio naturalis ad hoc profuit, ut divina hominibus manifeſtarentur; ſed Deus illis revelavit per opus ſuum*, ſcilicet per creaturam: Sed utrumque eſt a Deo immediate, ſcilicet ratio naturalis, & creatura. Ergo Deus immediate illuminat hominem.

3. Præterea. Quicunque illuminatur, cognoſcit ſuam illuminationem: ſed homines non percipiunt ſe ab angelis illuminari. ergo non illuminantur ab eis.

Sed Contra eſt, quod Dionyſius probat in 4. cap. cœl. hier. quod *revelationes divinorum perveniunt ad homines mediantibus angelis*, ut ſupra dictum eſt: (*qu.* 108. *art.* 6.) Hujuſmodi autem revelationes ſunt illuminationes, ut ſupra dictum eſt. (*q.* 106. *a.* 1. & *q.* 108. *a.* 1.) Ergo homines illuminantur per angelos.

Reſpondeo dicendum, quod, cum divinæ providentiæ ordo habeat, ut actionibus ſuperiorum inferiora ſubdantur, ut ſupra dictum eſt, (*art.* 1. *qu. præc.*) ſicut inferiores angeli illuminantur per ſuperiores; ita *homines, qui ſunt angelis inferiores, per eos illuminantur*.

Sed modus utriuſque illuminationis quodammodo eſt ſimilis, & quodammodo diverſus. Dictum eſt enim ſupra, (*quæſt.* 106. *art.* 1.) quod illuminatio, quæ eſt manifeſtatio divinæ veritatis, ſecundum *duo* attenditur: ſcilicet *ſecundum* quod intellectus inferior conſortatur per actionem intellectus ſuperioris: & *ſecundum* quod proponuntur intellectui ſuperiori ſpecies intelligibiles, quæ ſunt in ſuperiori, ut capi poſſint ab inferiori. Et hoc quidem in angelis fit, ſecundum quod ſuperior angelus veritatem univerſalem conceptam dividit ſecundum capacitatem inferioris angeli, ut ſupra dictum eſt. (*quæſt.* 106. *art.* 1.) Sed intellectus humanus non poteſt ipſam intelligibilem veritatem nudam capere; quia connaturale eſt ei, ut intelligat per converſionem ad phantaſmata, ut ſupra dictum eſt. (*quæſt.* 84. *art.* 7.) Et ideo intelligibilem veritatem proponunt angeli hominibus ſub ſimilitudinibus ſenſibilium, ſecundum illud, quod dicit Dionyſius 1. cap. cœleſt. hierarch. quod *impoſſibile eſt, aliter nobis lucere divinum radium, niſi varietate ſacrorum velaminum circumvelatum*. Ex alia vero parte intellectus humanus, tanquam inferior, fortificatur per actionem intellectus angelici. Et ſecundum hæc *duo* attenditur illuminatio, qua homo illuminatur ab angelo.

Ad primum ergo dicendum, quod ad fidem *duo* concurrunt. *Primo* quidem habitus intellectus, quo diſponitur ad obediendum voluntati tendenti in divinam veritatem. Intellectus enim aſſentit veritati fidei, non quaſi convictus ratione, ſed quaſi imperatus a voluntate. *Nullus enim credit niſi volens*, ut

ut Auguſtinus dicit : (*tract. 26. in Joann. a princ. tom. 9.*) Et quantum ad hoc fides eſt a ſolo Deo. *Secundo* requiritur ad fidem, quod credibilia proponantur credenti; Et hoc quidem fit per hominem, ſecundum quod *fides eſt ex auditu*, ut dicitur Rom. 10. ſed per angelos principaliter, per quos hominibus revelantur divina. Unde angeli operantur aliquid ad illuminationem fidei. Et tamen homines illuminantur ab angelis non ſolum de credendis, ſed etiam de agendis.

Ad ſecundum dicendum, quod ratio naturalis, quæ eſt immediate a Deo, poteſt per angelum conſortari, ut dictum eſt. (*qu. 106. a. 1.*) Et ſimiliter ex ſpeciebus a creaturis acceptis tanto altior elicitur intelligibilis veritas, quanto intellectus humanus fuerit fortior. Et ſic per angelum adjuvatur homo, ut ex creaturis perfectius in divinam cognitionem deveniat.

Ad tertium dicendum, quod operatio intellectualis, & illuminatio *dupliciter* poſſunt conſiderari. *Uno modo* ex parte rei intellectæ. & ſic quicunque intelligit, vel illuminatur, cognoſcit ſe intelligere, vel illuminari; quia cognoſcit rem ſibi eſſe manifeſtam. *Alio modo* ex parte principii: & ſic non quicunque intelligit aliquam veritatem, cognoſcit, quid ſit intellectus, qui eſt principium intellectualis operationis. Et ſimiliter non quicunque illuminatur ab angelo, cognoſcit ſe ab angelo illuminari.

A P P E N D I X.

EX artic. habes *primo*: quomodo per rationem oſtendas, ſcripturam ſacram merito inſinuare, quod homines ab angelis illuminantur. Hoc autem & ſæpius quidem inſinuat, quando apparitiones factas ab ipſis ad homines, vel revelationes, vel hujuſmodi narrat. Ut li. Tobiæ de Raphaele archangelo, *in Dan. 9.* de angelo 70. hebdomadas ei declarante, & in multis aliis locis tum prophetarum, tum alibi. In ſignum hujus illuminationis internæ vel factæ ab ipſo, vel fiendæ eſt, quod Angelus bonus apparens exterius, ut plurimum apparere ſolet cum lumine juxta illud Act. 12. *Angelus Domini aſtitit, & lumen refulſit in habitaculo carceris*. & Lucæ 2. *Ecce Angelus Domini juxta paſtores illos, & claritas Dei circumfulſit illos*, & in aliis hujuſmodi locis. Nam, quæ fiunt ad extra in talibus apparitionibus, ſigna ſunt eorum, quæ intus efficiuntur. *Secundo* habes: quomodo per rationem

nem præmiſſa ſcripturarum loca, pro quanto angelos illuminare hominem indicant, & intelligas, & declares, & probes. *Tertio* vides: quomodo, &c.

ARTICULUS II. 546

Utrum angeli poſſint immutare voluntatem hominis.

12. q. 75. a. 3. & 1. d. 8. a. 5. cor. & 3. cont. c. 88. 91. & 92. & ver. qu. 22. a. 9. & mal. q. 16. a. 11.

AD Secundum ſic proceditur. Videtur, quod angeli poſſint immutare voluntatem hominis. Quia ſuper illud Hebr. 1. *Qui facit angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos flammam ignis*, dicit Gloſſa, (*Ordin.*) quod *ignis ſunt, dum ſpiritu fervent, & vitia noſtra urunt:* Sed hoc non eſſet, niſi voluntatem immutarent. Ergo angeli poſſunt immutare voluntatem.

2. Præterea. Beda dicit (*ſuper illud Matth. 15. Quæ procedunt de ore, &c.*) quod *diabolus non eſt immiſſor malarum cogitationum, ſed incenſor*. Damaſc. autem ulterius dicit, quod *etiam eſt immiſſor*. Dicit enim in 2. lib. (*orth. fid. cap. 4.*) quod *omnis malitia, & immundæ paſſiones ex dæmonibus excogitatæ ſunt, & immittere homini ſunt conceſſi*: Et pari ratione angeli boni immittunt, & incendunt bonas cogitationes: Sed hoc non poſſent facere, niſi immutarent voluntatem. Ergo immutant voluntatem.

3. Præterea. Angelus, ſicut eſt dictum, (*art. præc.*) illuminat intellectum hominis mediantibus phantaſmatibus: Sed ſicut phantaſia, quæ deſervit intellectui, poteſt immutari ab angelo, ita & appetitus ſenſitivus, qui deſervit voluntati: quia ipſe etiam eſt vis utens organo corporali. Ergo ſicut illuminat intellectum, ita poteſt immutare voluntatem.

Sed Contra eſt, quod immutare voluntatem eſt proprium Dei, ſecundum illud Proverb. 21. *Cor regis in manu Domini, quocunque voluerit, vertet illud.*

Reſpondeo dicendum, quod voluntas poteſt immutari *dupliciter*. *Uno modo* ab interiori: Et ſic cum motus voluntatis non ſit aliud, quam inclinatio voluntatis in rem volitam, *ſolius Dei eſt ſic immutare voluntatem*, qui dat naturæ intellectuali virtutem talis inclinationis. Sicut enim inclinatio naturalis non eſt niſi ab eo, qui dat naturam; ita

in-

inclinatio voluntaria non eſt niſi a Deo, qui cauſat voluntatem.

Alio modo movetur voluntas ab exteriori: & hoc in angelo eſt uno modo tantum; ſcilicet a bono apprehenſo per intellectum. Unde ſecundum quod aliquis eſt cauſa, quod aliquid apprehendatur ut bonum ad appetendum, ſecundum hoc movet voluntatem. *Et ſic ſolus Deus efficaciter poteſt movere voluntatem: Angelus autem, & homo per modum ſuadentis*, ut ſupra dictum eſt. (*qu.* 106. *ar.* 2.)

Sed præter hunc modum etiam aliter movetur in hominibus voluntas ab exteriori; ſcil. ex paſſione exiſtente circa appetitum ſenſitivum: Sicut ex concupiſcentia, vel ira inclinatur voluntas ad aliquid volendum. *Et ſic etiam Angeli, inquantum poſſunt concitare hujuſmodi paſſiones, poſſunt voluntatem movere; non tamen ex neceſſitate*: quia voluntas ſemper remanet libera ad conſentiendum, vel reſiſtendum paſſioni.

Ad primum ergo dicendum, quod miniſtri Dei (vel homines, vel Angeli) dicuntur urere vitia, & inflammare ad virtutes per modum perſuaſionis.

Ad ſecundum dicendum, quod dæmones non poſſunt immittere cogitationes, interius eas cauſando; cum uſus cogitativæ virtutis ſubjaceat voluntati. Dicitur tamen diabolus *incenſor cogitationum*, inquantum incitat ad cogitandum, vel ad appetendum cogitata per modum perſuadentis, vel paſſionem concitantis. Et hoc ipſum *incendere* Damaſcenus vocat *immittere*; quia talis operatio interius fit: Sed bonę cogitationes attribuuntur altiori principio, ſcilicet Deo, licet angelorum miniſterio procurentur.

Ad tertium dicendum, quod intellectus humanus ſecundum præſentem ſtatum non poteſt intelligere niſi convertendo ſe ad phantaſmata: Sed voluntas humana poteſt aliquid velle ex judicio rationis, non ſequendo paſſionem appetitus ſenſitivi. Unde non eſt ſimile.

A P P E N D I X.

Ex articulo habes *primo*: quomodo per rationem enerves errorem *Rabbi Moyſis*, &c. ut patet *q.* 105. *ar.* 4. *Secundo* habes: quomodo, &c. ut ibi. *Tertio*, *quarto*, *quinto* habes, &c. ut ibi. Nota, quod ſcripturæ aliquid tanquam proprium Deo tribuere intendunt, dum affirmant, & quod *cor Regis in manu Dei eſt*, &c. Proverb. 20. & quod *Deus operа-*

peratur in nobis velle, & *perficere*, Philip. 2. Conſulas etiam *q.* 106. *ar.* 2. inde tibi pro iſto loco juvamen aliquod relaturus. *Ultimo* vides: quomodo ex his viciſſim Angelica conſolidetur doctrina, & declaretur.

ARTICULUS III. 547

Utrum Angelus poſſit immutare imaginationem hominis.

2. *d.* 8. *a.* 5. *corp.* & *ver. q.* 11. *a.* 3. & *q.* 12. *a.* 8. & *mal. qu.* 1. *a.* 3. & *qu.* 1. *ar.* 11.

AD Tertium ſic proceditur. Videtur, quod angelus non poſſit immutare imaginationem hominis. Phantaſia enim, ut dicitur in lib. 2. de Anima, (*tex.* 161. *to.* 2.) *eſt motus factus a ſenſu ſecundum actum:* Sed ſi fieret per immutationem angeli, non fieret a ſenſu ſecundum actum. Ergo eſt contra rationem phantaſiæ, quæ eſt actus imaginativæ virtutis, ut ſit per immutationem angeli.

2. Præterea. Formæ, quæ ſunt in imaginatione, cum ſint ſpirituales, ſunt nobiliores formis, quæ ſunt in materia ſenſibili: Sed angelus non poteſt imprimere formas in materia ſenſibili, ut dictum eſt. (*qu. præc. art.* 2.) Ergo non poteſt imprimere formas in imaginatione: Et ita non poteſt eam immutare.

3. Præterea. Auguſtinus dicit 12. ſuper Geneſ. ad lit. (*cap.* 12. *in fin. tom.* 3.) *Commixtione alterius ſpiritus fieri poteſt, ut ea quæ ipſe ſcit per hujuſmodi imagines, ei cui miſcetur, oſtendat, ſive intelligenti, ſive ut ab alio intellecta pandantur.* Sed non videtur, quod angelus poſſit miſceri imaginationi humanæ, neque quod imaginatio poſſit capere intelligibilia, quæ angelus cognoſcit. Ergo videtur, quod angelus non poſſit immutare imaginationem.

4. Præterea. In viſione imaginaria homo adhæret ſimilitudinibus rerum quaſi ipſis rebus: Sed in hoc eſt quædam deceptio. Cum ergo angelus bonus non poſſit eſſe cauſa deceptionis, videtur, quod non poſſit cauſare imaginariam viſionem, imaginationem immutando.

Sed Contra eſt, quod ea, quæ apparent in ſomnis, videntur imaginaria viſione: Sed angeli revelant aliqua in ſomnis, ut patet Matth. 1. & 2. de Angelo, qui Joſeph in ſomnis apparuit. Ergo angelus poteſt imaginationem movere.

Reſ-

Reſpondeo dicendum, quod *Angelus tam bonus, quam malus virtute naturæ ſuæ poteſt movere imaginationem hominis*. Quod quidem ſic conſiderari poteſt. Dictum eſt enim ſupra, (*qu. præc. a.* 3.) quod natura corporalis obedit angelo ad motum localem. Illa ergo, quæ ex motu locali aliquorum corporum poſſunt cauſari, ſubſunt virtuti naturali angelorum. Manifeſtum eſt autem, quod apparitiones imaginariæ cauſantur interdum in nobis ex locali mutatione corporalium ſpirituum, & humorum. Unde Ariſt. in lib. de ſomn. & vigil. (*vel lib. de inſom. qui illi annectitur, cap.* 3. & 4. *to.* 2.) aſſignans cauſam apparitionis ſomniorum, dicit, quod cum animal dormit, deſcendente plurimo ſanguine ad principium ſenſitivum, ſimul deſcendunt motus, ideſt impreſſiones relictæ ex ſenſibilium motionibus, quæ in ſpiritibus ſenſualibus conſervantur, & movent principium ſenſitivum: ita quod fit quædam apparitio, ac ſi tunc principium ſenſitivum a rebus ipſis exterioribus mutaretur: Et tanta poteſt eſſe commotio ſpirituum, & humorum, quod hujuſmodi apparitiones etiam vigilantibus fiant: ſicut patet in phreneticis, & in aliis hujuſmodi. Sicut igitur hoc fit per naturalem commotionem humorum, & quandoque etiam per voluntatem hominis, qui voluntarie imaginatur, quod prius ſenſerat: ita etiam hoc poteſt fieri virtute angeli boni, vel mali; quandoque quidem cum alienatione a corporeis ſenſibus; quandoque autem abſque tali alienatione.

Ad primum ergo dicendum, quod principium phantaſiæ eſt a ſenſu ſecundum actum. Non enim poſſumus imaginari, quæ nullo modo ſentimus, vel ſecundum totum, vel ſecundum partem: ſicut cæcus natus non poteſt imaginari colorem. Sed aliquando imaginatio informatur, ut actus phantaſtici motus conſurgat ab impreſſionibus interius conſervatis, ut dictum eſt. (*in corp. art.*)

Ad ſecundum dicendum, quod angelus tranſmutat imaginationem, non quidem imprimendo aliquam formam imaginariam nullo modo per ſenſum prius acceptam; (non enim poſſet facere, quod cæcus imaginaretur colores) ſed hoc facit per motum localem ſpirituum, & humorum, ut dictum eſt. (*in corp. art.*)

Ad tertium dicendum, quod commixtio illa ſpiritus angelici ad imaginationem humanam non eſt per eſſentiam, ſed per effectum, quem prædicto modo in imaginatione facit; cui demonſtrat quæ

ipſe

ipſe novit, non tamen eo modo quo ipſe novit.

Ad quartum dicendum, quod angelus cauſans aliquam imaginariam viſionem, quandoque quidem ſimul intellectum illuminat, ut cognoſcat quid per hujuſmodi ſimilitudines ſignificetur: & tunc nulla eſt deceptio: quandoque vero per operationem angeli ſolummodo ſimilitudines rerum apparent in imaginatione. Nec tamen tunc cauſatur deceptio ab angelo, ſed ex defectu intellectus ejus, cui talia apparent: Sicut nec Chriſtus fuit cauſa deceptionis in hoc, quod multa turbis in parabolis propoſuit, quæ non expoſuit eis.

A P P E N D I X.

EX articulo habes *primo*: quomodo per rationem oſtendas, merito ſcripturam, & Concilium, & ſummum Pontificem inſinuare, quod angelus immutare poteſt, ac de facto immutat imaginativam hominis. Scriptura quidem id inſinuavit de bonis Angelis, quando Mat. 1.2. Joſ. admonitum in ſomnis, & Magos ab angelo narrat, quando prophetam *Danielem* de beſtiis aſcendentibus e mari, de ventis quatuor pugnantibus, *c.* 7. & *Hieremiam* de virga vigilante, de olla ſuccenſa, *c.* 1. de ficul. *c.* 24. & *Iſaiam* de Seraphim ad ſe volante, & calculo os ſuum tangente, *c.* 6. Quid? Pleni ſunt prophetarum libri viſionibus hujuſmodi imaginariis, quæ juxta *Dion.* 4. *cœl. Hier.* veniunt ad homines mediantibus angelis, cum ipſæ ſint quædam revelationes ſic factæ rerum divinarum. Notabis autem in his viſionibus, quod ſimul intellectus prophetæ ſic videntis illuminabatur de veritate rei, quoniam ad hoc, quod quis propheta ſit, intelligentia opus eſt in viſione, *Dan.* 10. Concilium autem id inſinuavit, quando Polychronium ipſum, act. 18. appellavit *infantilis intelligentiæ delirum ſenem*. Nam infantium intelligentia, cum non, aut vix, tranſcendat imaginationem, dici ſolet illa, quæ judicii parum, vel nihil habet, id, quod phantaſiæ divino lumini non innixæ familiare eſt. Infantilem ergo intelligentiam vocavit concilium imaginationem improbam hęretici. Papa vero *Greg. XI.* idipſum inſinuavit, quando *Raymundum Lull.* a diabolo in ſpecie crucifixi ei apparente turpiter deluſum tanquam phantaſticum, & hæreticum, tractavit. De hoc enim Raymundo ſic in directorio inquiſitorum, 2. *p. q.* 9. legitur: *Poſtea Dominus Papa Greg. XI. in Conſiſtorio etiam de conſilio fratrum interdixit,* &

& condemnavit, doctrinam cujuſdam Raymundi Lull. Catalani mercatoris, de civitate Majoricarum oriundi laici, phantaſtici, imperiti, qui quamplures libros ediderat in vulgari catalanico, quia totaliter grammaticam ignorabat. Quæ doctrina erat plurimum divulgata, quam creditur habuiſſe a diabolo, cum eam non habuerit ab homine, nec humano ſtudio, nec a Deo, cum Deus non ſit auctor, neque doctor hæreſum, & errorum, licet ipſe Raymundus aſſerat in libris ſuis, quod eam habuit in quodam monte a Chriſto. qui ſibi (ut dixit) apparuit crucifixus, qui putatur fuiſſe diabolus, & non Chriſtus. Quæ doctrina duravit fere per 80. annò quouſque ſcilicet frater Nicolaus Eymerici ordinis Prædicatorum in dominio regis Aragoniæ Inquiſitor hæreticæ pravitatis, ex certis cauſis habens eandem multum ſuſpectam de hæretica pravitate illam multo cum labore tranſcuſſit, & poſtea præſentavit prædicto D. Papæ Greg. 20. volumina, & cauſa commiſſa fuit Domino Cardinali Hoſtienſi, & de ejus mandato fuerunt per 20. & ultra magiſtros in Theologia diligenter examinata, & tandem de fratrum conſilio, ut vere hæreticalia, condemnata, & tota doctrina generaliter interdicta, quæ continebat pluſquam quingentos articulos erroneos. Hæc ibi. Secundo habes: quomodo per rationem omnia *tria* prædicta, ſcilicet ſacram ſcripturam, concilium, Papam, pro quanto angelos poſſe immutare imaginationem hominis dicunt, & intelligas, & declares, & probes. *Tertio* vides: quomodo ex his conſolidetur viciſſim Angelica concluſio præſens, & declaretur.

ARTICULUS IV. 548

Utrum Angelus poſſit immutare ſenſum humanum.

Locis ſupra a. 3. induct.

AD Quartum ſic proceditur. Videtur, quod angelus non poſſit immutare ſenſum humanum. Operatio enim ſenſitiva eſt operatio vitæ: Hujuſmodi autem operatio non eſt a principio extrinſeco. Non ergo operatio ſenſitiva poteſt cauſari ab angelo.

2. Præterea. Virtus ſenſitiva eſt nobilior, quam nutritiva: ſed angelus, ut videtur, non poteſt mutare virtutem nutritivam, ſicut nec alias formas natu-

naturales. ergo neque virtutem ſenſitivam immutare poteſt.

3. Præterea. Senſus naturaliter movetur a ſenſibili: ſed angelus non poteſt immutare naturæ ordinem, ut ſupra dictum eſt. (*q.* 110. *a.* 4.) ergo angelus non poteſt immutare ſenſum, ſed ſemper ſenſus a ſenſibili immutatur.

Sed Contra eſt, quod angeli, qui ſubverterunt Sodomam, *percuſſerunt Sodomitas cæcitate*, (*vel* ἀορασίᾳ) *ut oſtium domus invenire non poſſent*, ut dicitur Geneſ. 19. Et ſimile legitur 4. Regum 6. de Syris, quos Eliſæus duxit in Samariam.

Reſpondeo dicendum, quod ſenſus immutatur *dupliciter*. *Uno modo* ab exteriori, ſicut cum mutatur a ſenſibili: *alio modo* ab interiori. Videmus enim, quod, perturbatis ſpiritibus, & humoribus, immutatur ſenſus. Lingua enim infirmi, quia plena eſt cholerico humore, omnia ſentit ut amara: Et ſimile contingit in aliis ſenſibus. *Utroque autem modo angelus poteſt immutare ſenſum hominum ſua naturali virtute*. Poteſt enim angelus opponere exterius ſenſui ſenſibile aliquod vel a natura formatum, vel aliquod de novo formando: ſicut facit, dum corpus aſſumit, ut ſupra dictum eſt. (*q.* 51. *a.* 2.) Similiter etiam poteſt interius commovere ſpiritus, & humores, ut ſupra dictum eſt, (*art. præc.*) ex quibus ſenſus diverſimode immutentur.

Ad primum ergo dicendum, quod principium ſenſitivæ operationis non poteſt eſſe abſque principio interiori, quod eſt potentia ſenſitiva. Sed illud interius principium poteſt multipliciter ab exteriori principio commoveri, ut dictum eſt. (*in corp. ar.*)

Ad ſecundum dicendum, quod per commotionem interiorem ſpirituum, & humorum poteſt angelus aliquid operari ad immutandum actum potentiæ nutritivæ, & ſimiliter potentiæ appetitivæ, & ſenſitivæ, & cujuſcunque potentiæ corporali organo utentis.

Ad tertium dicendum, quod præter ordinem totius creaturæ angelus facere non poteſt. Sed præter ordinem alicujus particularis naturæ facere poteſt, cum tali ordini non ſubdatur. Et ſic quodam ſingulari modo poteſt ſenſum immutare præter modum communem.

A P P E N D I X.

Ex art. habes *primo*: quomodo per rationem oſtendas, merito ſcripturam innuere, quod angelus

gelus poteſt immutare ſenſum hominis. Hoc autem facit Gen. 19. dicens: *Ecce miſerunt manum viri, & introduxerunt ad ſe Loth, clauſerunt oſtium: & eos, qui foris erant, percuſſerunt cæcitate a minimo uſque ad maximum, ita, ut oſtium invenire non poſſent.* Hi enim viri erant Angeli: & cæcitas illa, qua homines foris exiſtentes percuſſerunt, fuit acriſia: quæ eſt immutatio ſenſus faciens non videre, quod homo taliter percuſſus videre vult, etiam quod alia omnia videat. Ad quam immutationem inſinuandam ait ibi: quod percuſſi ſunt cæcitate *ita, ut oſtium invenire non poſſent.* Quaſi dicat apertius. Talis cæcitas non erat abſolute cæcitas, qua nihil videtur: ſed erat cæcitas reſpective ad oſtium, quod invenire voluiſſent. Quia etiam non dicit ſcriptura, ita, ut oſtium videre non poſſent; ſed dicit, *ita, ut oſtium invenire non poſſent*; crediderim, ipſam per hoc ſignare, quod non ſolum immutatus eſt viſus, ut videre oſtium non poſſent, ſed etiam tactus, ut forſan quoque tangentes oſtium, ſe illud tangere non ſentirent, & ſic oſtium ipſum invenire non poſſent. Poterant namque, ſi viſus tantum immutatus fuiſſet per illam cæcitatem, invenire, ut experientia docet de vere cæcis, & de nobis in nocte non videntibus, tactu mediante, oſtium: & conſequenter, cum nullo modo illud invenire poſſent, patet, quod illa cæcitas, ſeu acriſia, fuit immutatio utriuſque ſenſus: forſitan & ſenſus communis: quia tactum oſtii non judicabat eſſe oſtii tactum, ſed alicujus alterius rei. Item idipſum facit 4. Reg. 6. dicens: *Porro Heliſæus oravit ad Dominum dicens: Percute obſecro gentem hanc cæcitate. Percuſſitque eos Dominus, ne viderent, juxta verbum Heliſæi. Duxit ergo eos in Samariam.* Ex ſcriptura hoc licet non habeatur expreſſe, quod angeli iſtam immutationem ſenſus hominum illorum cauſaverint: non inconvenit tamen, quod habeatur implicite. Dominus enim, quem pro cæcitate inferenda orabat Heliſæus, exequitur per angelorum miniſteria tale quid: immo ſecundum Greg. in 4. dial. c. 5. *in hoc mundo viſibili nihil, niſi per creaturam inviſibilem diſponi poteſt.* Qualis autem, vel quanta fuerit hæc cæcitas, vide Doctores: quoniam in propoſito ſufficit, quod ab angelo fuerit immutatio humani ſenſus. *Secundo* habes: quomodo per rationem excludas errorem *Georgianorum, Davidicorum, Andreæ Oſiandri* (Prat. *Antidęmoniaci, Davidici*) dicentium; nullas eſſe incantationes, nullaque maleficia per dęmones concita-

citata. Si enim per articulum præſentem poteſt angelus malus ſenſum humanum immutare: poterit utique & incantationes, & maleficia concitare; quandoquidem his connectitur ſępius humani ſenſus immutatio. *Tertio* habes: quomodo per rationem oſtendas, prædictum errorem merito profligari a Concilio *Ancyrano c.* 24. ubi maleficia, incantationes, illuſioneſve, ſeu alia id genus, a diabolo concitari inſinuat, atque a ſequela dæmoniorum circa hujuſmodi homines arcet in hæc verba. *Epiſcopi, eorumque miniſtri ſtudeant pernicioſam, & a diabolo inventam maleficam artem, & ſortilegam penitus ex parochiis ſuis eradicare, & ab eccleſia ejicere.* (Et infra.) *Sceleratæ quædam mulieres dæmonum illuſionibus ſeductę nocturnis horis cum Diana paganorum Dea, & innumera multitudine mulierum credunt ſe equitare ſuper quaſdam beſtias, & multa terrarum ſpatia pertranſire, quæ falſa opinione deceptę hæc vera eſſe credunt, & credendo a recta fide deviant. Ideo ſacerdotes per eccleſias ſibi commiſſas populo prædicare debent, hæc omnino eſſe falſa, & a maligno ſpiritu talia phantaſmata mentibus fidelium irrogari. Siquidem Satanas tranſfigurat ſe in Angelum lucis: &, cum mentem cujuſque mulierculæ ceperit, & hanc ſibi per infidelitatem ſubjugaverit, illico transformat ſe in diverſarum perſonarum ſpecies, atque ſimilitudines; & mentem, quam captivam tenet, in ſomnis deludens modo læta, modo triſtia, modo cognitas, modo incognitas perſonas oſtendens, per devia quæque deducit. Et, cum ſolus ſpiritus hoc patitur, infidelis mens, hæc non in animo, ſed in corpore opinatur evenire. Omnibus itaque publice annunciandum eſt: quod, qui talia, & his ſimilia credit, fidem perdit.* Hæc ibi. Item merito profligari a Concilio *Romano* ſub *Greg. II.* c. 13. *Si quis hariolos, aruſpices, incantatores, obſervaverit, aut phylacteriis.* (*Hæ dicuntur chartæ, in quibus continentur incantationes*, Gloſ.) *eorum uſus fuerit; anathema ſit.* Hæc ibi. Concilium ergo incantationes a diabolo concitari innuit: cum has ita deteſtatur. Notabis circa ſupradicta, quod diabolus ſenſum humanum, & exterius apparitiones cauſando, & interius phantaſiam variando, immutare poteſt. Pro notitia etiam, & cautela pleniori circa illuſiones prædictas videbis diligenter dicta *in art. 3. append.* &c. *Quarto* vides: quomodo, &c.

QUÆ.

QUÆSTIO CXII.

De Miſſione Angelorum, in quatuor articulos diviſa.

DEinde conſiderandum eſt de Miſſione Angelorum.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

Primo. Utrum aliqui angeli mittantur in miniſterium.

Secundo. Utrum omnes mittantur.

Tertio. Utrum illi, qui mittuntur, aſſiſtant.

Quarto. De quibus ordinibus mittantur.

ARTICULUS I. 549

Utrum Angeli in miniſterium mittantur.

Ad Heb. 2. lect. 6.

AD Primum ſic proceditur. Videtur, quod angeli in miniſterium non mittantur. Omnis enim miſſio eſt ad aliquem determinatum locum. Sed actiones intellectuales non determinant aliquem locum; quia intellectus abſtrahit ab hic & nunc. Cum igitur actiones angelicæ ſint intellectuales, videtur, quod angeli ad ſuas actiones agendas non mittantur.

2. Præterea. Cœlum empyreum eſt locus pertinens ad dignitatem angelorum. Si igitur ad nos mittantur in miniſterium, videtur, quod eorum dignitati aliquid depereat: quod eſt inconveniens.

3. Præterea. Exterior occupatio impedit ſapientiæ contemplationem. unde dicitur Eccleſ. 38. *Qui minoratur actu, ſapientiam percipiet.* Si igitur angeli aliqui mittuntur ad exteriora miniſteria, videtur, quod retardentur a contemplatione: Sed tota eorum beatitudo in contemplatione Dei conſiſtit. Si ergo mitterentur, eorum beatitudo minueretur. quod eſt inconveniens.

4. Præterea. Miniſtrare eſt inferioris. unde dicitur Luc. 22. *Quis major eſt? qui recumbit, an ille qui miniſtrat? nonne qui recumbit?* Sed angeli ſunt majores nobis ordine naturæ. Ergo non mittuntur in miniſterium noſtrum.

Sed Contra eſt, quod dicitur Exodi 23. *Ecce ego mittam angelum meum, qui præcedat te.*

Reſpondeo dicendum, quod ex ſupradictis (*qu.*

108. *a.* 6.) manifeſtum eſſe poteſt, quod ***aliqui angeli in miniſterium mittuntur a Deo***. Ut enim ſupra dictum eſt, (*q.* 43. *a.* 1.) cum de miſſione Divinarum Perſonarum ageretur, ille mitti dicitur, qui aliquo modo ab aliquo procedit, ut incipiat eſſe, ubi prius non erat, vel ubi prius erat per alium modum. Filius enim, aut Spiritus ſanctus mitti dicitur, ut a Patre procedens per originem: & incipit eſſe novo modo, ideſt per gratiam, vel naturam aſſumptam, ubi prius erat per deitatis præſentiam. Dei enim proprium eſt ubique eſſe; quia cum ſit univerſale agens, cjus virtus attingit omnia entia. unde eſt in omnibus rebus, ut ſupra dictum eſt. (*qu.* 8. *art.* 1.) Virtus autem angeli, cum ſit particulare agens, non attingit totum univerſum; ſed ſic attingit unum, quod non attingit aliud: Et ideo ita eſt hic, quod non alibi. Manifeſtum eſt autem per ſupradicta, (*q.* 110. *a.* 1.) quod creatura corporalis per angelos adminiſtratur. Cum igitur aliquod eſt fiendum per aliquem angelum circa aliquam creaturam corpoream, de novo applicatur angelus illi corpori ſua virtute: Et ſic angelus de novo incipit ibi eſſe. Et hoc totum procedit ex imperio divino. Unde ſequitur ſecundum præmiſſa, quod angelus a Deo mittatur: Sed actio, quam angelus miſſus exercet, procedit a Deo, ſicut a primo principio; cujus nutu, & auctoritate Angeli operantur: & in Deum reducitur, ſicut in ultimum finem. Et hoc facit ratione miniſterii: Nam miniſter eſt ſicut inſtrumentum intelligens. Inſtrumentum autem ab alio movetur, & ejus actio ad aliud ordinatur. unde actiones angelorum ***miniſteria*** vocantur: Et propter hoc dicuntur in miniſterium mitti.

Ad primum ergo dicendum, quod aliqua operatio *dupliciter* dicitur intellectualis. *Uno modo*, quaſi in ipſo intellectu conſiſtens, ut contemplatio: Et talis operatio non determinat ſibi locum; immo, ut Auguſt. dicit 4. de Trinit. (*c.* 20. *a med. to.* 3.) *etiam nos, ſecundum quod aliquid æternum mente ſapimus, non in hoc mundo ſumus*. *Alio modo* dicitur aliqua actio intellectualis, quia eſt ab aliquo intellectu regulata, & imperata: Et ſic manifeſtum eſt, quod operationes intellectuales interdum determinant ſibi loca.

Ad ſecundum dicendum, quod cœlum empyreum pertinet ad dignitatem angeli ſecundum congruentiam quandam: quia congruum eſt, ut ſupremorum corporum naturæ, quæ eſt ſupra omnia corpora, attri-

attribuatur: Non tamen angelus aliquid dignitatis accipit a cœlo empyreo. Et ideo, quando actu non eſt in cœlo empyreo, nihil ejus dignitati ſubtrahitur: ſicut nec Regi, quando non actu ſedet in regali ſolio, quod congruit ejus dignitati.

Ad tertium dicendum, quod in nobis exterior occupatio puritatem contemplationis impedit: quia actioni inſiſtimus ſecundum ſenſitivas vires, quarum actiones cum intenduntur, retardantur actiones intellectivæ virtutis: Sed angelus per ſolam intellectualem operationem regulat ſuas actiones exteriores. Unde actiones exteriores in nullo impediunt ejus contemplationem: quia duarum actionum, quarum una eſt regula, & ratio alterius, una non impedit, ſed juvat aliam. Unde Gregor. dicit in 2. Moral. (*cap. 2. cir. med.*) quod *Angeli non ſic foras exeunt, ut internæ contemplationis gaudiis priventur*.

Ad quartum dicendum, quod angeli in ſuis actionibus exterioribus miniſtrant principaliter Deo, & ſecundario nobis: non quia nos ſumus ſuperiores eis, ſimpliciter loquendo; ſed quia quilibet homo, vel angelus, inquantum adhærendo Deo fit unus ſpiritus cum Deo, eſt ſuperior omni creatura. Unde Apoſtolus ad Philipp. 2. dicit: *Superiores ſibi invicem arbitrantes*.

A P P E N D I X.

Ex artic. habes *primo*: quomodo per rationem oſtendas, merito inſinuatum eſſe a Scripturis, quod angeli in miniſterium hominum mittuntur. Hoc autem inſinuavit Exodi 33. *Mittam præcurſorem tui angelum, ut ejiciam Chananæum, Amorræum, Ethæum, Pherezæum, Evæum, & Jebuſæum, & intres in terram fluentem lacte, & melle*. Miniſterium ergo angelorum erga nos eſt, quod & noxia a nobis pellunt: & ſalubria nobis procurant. Item 2. Paralip. 32. *Miſit Dominus Angelum ſuum; qui percuſſit omnem virum robuſtum, & bellatorem, & principem exercitus regis Aſſyriorum*. Item Tobiæ 12. *Et nunc miſit me Dominus, ut curarem te; & Sarram uxorem filii tui a dæmonio liberarem. Ego enim ſum Raphael Angelus*. Quaſi dicat: Quia ego ſum Raphael Angelus, ideſt tanquam medicina Dei, miſſus, ideo & tibi, & Sarræ medelam adhibui. Nam tale miniſterium facit hic, vel ille angelus: quia a Deo, a quo mittitur, habet virtutem talia operandi: & viciſſim a tali miniſterio, tan-

quam ab effectu, denominatur ille ſpiritus. Item Malach. 3. *Mittam angelum meum, & præparabit viam ante faciem meam*. Secundum ergo ſcripturam hanc angelus, tanquam Dei miniſter, viam præparat in creatura Domino venturo ad illam creaturam, juxta illud Joan. 14. *Ad eum veniemus, & manſionem apud eum faciemus*. Angeli enim, miniſtrando nobis, miniſtrant principaliter Deo, ut dicitur in ad *quartum*: ac ſi famulus alicujus Domini vadat ad præparandum hoſpitium Domino ſuo illuc acceſſuro. Item 2. Machab. 11. *Cum fletu, & lachrymis rogabant Dominum, & omnis turba ſimul; ut bonum angelum mitteret ad ſalutem Iſrael*. Ex oratione ergo iſtorum colligendum relinquit Scriptura, quod angeli mittuntur in miniſterium noſtrum. Nulla enim eſt vana oratio in Eccleſia 2. *Machab*. 12. & Deus eſt ille, *cui nunquam ſine ſpe miſericordiæ ſupplicatur*, ut dicit Eccleſia in quadam collecta. Unde mox ſubſecutam angeli miſſionem ſubjungit dicens, *cumque pariter prompto animo procederent Hieroſolymis; apparuit præcedens eos eques in veſte candida, armis aureis, haſtam vibrans*. Hic profecto erat bonus angelus, ſic & apparens, & a divino eloquio deſcriptus. *Secundo* habes: quomodo per rationem præmiſſa, ſimiliaque loca, pro quanto angelos adſtruunt in hominis miniſterium mitti, & intelligas, & declares, & probes. *Tertio* vides: quomodo, &c.

ARTICULUS II. 550

Utrum omnes Angeli in miniſterium mittantur.

2. *diſt*. 10. *a*. 1.

AD Secundum ſic proceditur. Videtur, quod omnes angeli in miniſterium mittantur. Dicit enim Apoſtolus ad Hebr. 1. *Omnes ſunt adminiſtratorii ſpiritus in miniſterium miſſi*.

2. Præterea. Inter ordines ſupremus eſt ordo Seraphim, ut ex ſupradictis patet: (*q*. 108. *a*. 6.) Sed Seraphim eſt miſſus ad purgandum labia Prophetæ, ut habetur Iſa. 6. Ergo multo magis inferiores angeli mittuntur.

3. Præterea. Divinæ Perſonæ in infinitum excedunt omnes ordines angelorum: ſed Divinæ Perſonæ mittuntur. ergo multo magis quicunque ſupremi angeli.

4. Præterea. Si ſuperiores angeli non mittuntur

ad exterius miniſterium, hoc non eſt niſi quia ſuperiores angeli exequuntur divina miniſteria per inferiores: Sed cum omnes angeli ſint inæquales, ut ſupra dictum eſt; (*q.* 108. *ar.* 3. *arg.* 1.) quilibet angelus habet inferiorem angelum præter ultimum. Ergo ſolus ultimus angelus mitteretur in miniſterium. quod eſt contra id, quod dicitur Daniel. 7. *Millia millium miniſtrabant ei*.

Sed Contra eſt, quod Greg. (*Hom.* 34. *in Evang. a med.*) dicit referens ſententiam Dionyſ. *Superiora agmina uſum exterioris miniſterii nequaquam habent*.

Reſpondeo dicendum, quod, ſicut ex ſupradictis patet, (*qu.* 110. *a.* 1.) hoc habet ordo divinæ providentiæ non ſolum in angelis, ſed etiam in toto univerſo, quod inferiora per ſuperiora adminiſtrantur. Sed ab hoc ordine in rebus corporalibus aliquando ex divina diſpenſatione receditur, propter altiorem ordinem, ſecundum ſcilicet quod expedit ad gratiæ manifeſtationem. Quod enim cæcus natus fuit illuminatus, quod Lazarus fuit ſuſcitatus, immediate a Deo factum eſt abſque aliqua actione cæleſtium corporum. Sed & angeli boni, & mali poſſunt aliquid in iſtis corporibus operari præter actionem cœleſtium corporum, condenſando nubes in pluvias, & aliqua hujuſmodi faciendo. Neque alicui debet eſſe dubium, quin Deus immediate hominibus aliqua revelare poſſit non mediantibus angelis, & ſuperiores angeli non mediantibus inferioribus.

Et ſecundum hanc conſiderationem quidam dixerunt, quod ſecundum communem legem ſuperiores non mittuntur, ſed inferiores tantum; ſed ex aliqua diſpenſatione divina interdum etiam ſuperiores mittuntur.

Sed hoc non videtur rationabile, quia ordo angelicus non attenditur ſecundum dona gratiarum. Ordo autem gratiæ non habet alium ſuperiorem ordinem, propter quem prætermitti debeat; ſicut prætermittitur ordo naturæ propter ordinem gratiæ. Conſiderandum eſt etiam, quod ordo naturæ in operatione miraculorum prætermittitur propter fidei confirmationem: Ad quam nihil valeret, ſi prætermitteretur ordo angelicus: quia hoc a nobis percipi non poſſet. Nihil etiam eſt ita magnum in miniſteriis divinis, quod per inferiores ordines exerceri non poſſit. Unde Greg. dicit, (*Hom.* 34. *in Evang. ante med.*) quod *qui ſumma annuntiant, Archangeli vocantur. Hinc eſt, quod ad Virginem Mariam*

Gabriel Archangelus mittitur : Quod tamen fuit ſummum inter omnia divina miniſteria, ut ibidem ſubditur. Et ideo ſimpliciter dicendum eſt cum Dionyſ. (*cap.* 13. *cæl. hier.*) quod *ſuperiores angeli nunquam ad exterius miniſterium mittuntur*.

Ad primum ergo dicendum, quod ſicut in miſſionibus divinarum perſonarum *aliqua* eſt viſibilis, quæ attenditur ſecundum creaturam corpoream, *aliqua* inviſibilis, quæ fit ſecundum ſpiritualem effectum: ita in miſſionibus angelorum *aliqua* dicitur exterior, quæ ſcilicet eſt ad aliquod miniſterium circa corporalia exhibendum: & ſecundum hanc miſſionem non omnes mittuntur: *Alia* eſt interior ſecundum intellectuales effectus; prout ſcilicet unus angelus illuminat alium: Et ſic omnes angeli mittuntur.

Vel aliter dicendum, quod Apoſtolus inducit illud ad probandum, quod Chriſtus ſit major angelis, per quos data eſt lex; ut ſic oſtendat excellentiam novæ legis ad veterem. Unde non oportet, quod intelligatur niſi de angelis miniſterii, per quos data eſt lex.

Ad ſecundum dicendum ſecundum Dion. (*loc. ſup. cit.*) quod ille angelus, qui miſſus eſt ad purgandum labia Prophetæ, fuit de inferioribus angelis: ſed dictus eſt *Seraphim*, ideſt *incendens*, æquivoce, propter hoc quod venerat ad incendendum labia Prophetæ.

Vel dicendum, quod ſuperiores angeli communicant propria dona, a quibus denominantur, mediantibus inferioribus angelis. Sic igitur unus de Seraphim dictus eſt purgaſſe incendio labia Prophetæ; non quia hoc ipſe immediate fecerit; ſed quia inferior angelus virtute ejus hoc fecerit: Sicut Papa dicitur abſolvere aliquem, etiamſi per alium officium abſolutionis impendat.

Ad tertium dicendum, quod divinæ perſonæ non mittuntur in miniſterium, ſed æquivoce mitti dicuntur, ut ex prædictis patet. (*in cor. ar. & q.* 43.)

Ad quartum dicendum, quod in divinis miniſteriis eſt multiplex gradus. Unde nihil prohibet, etiam inæquales angelos immediate ad miniſteria mitti; ita tamen quod ſuperiores mittantur ad altiora miniſteria, inferiores vero ad inferiora.

APPENDIX.

Hinc habes *primo*: quomodo per rationem oſtendas, Danielem merito inſinuare, quod non

omnes Angeli in exterius miniſterium mittuntur. Hoc autem facit cap. 7. dicens de angelis: *Millia millium miniſtrabant ei, & decies millies centena millia aſſiſtebant ei*. Ecce, quod angelorum quidam diſtinguuntur contra miniſtrantes Deo: & conſequenter ex hoc patet, Danielem ſentire, quod non omnes angeli miniſterio exteriori miniſtrant. *Secundo* habes: quomodo per rationem hujuſmodi ſcripturæ dictum, pro quanto non omnes miniſtrare docet, & intelligas, & declares, & probes. *Tertio* vides: quomodo, &c.

ARTICULUS III. 551

Utrum omnes Angeli, qui mittuntur, aſſiſtant.

2. *d.* 10. *a.* 1.

AD Tertium ſic proceditur. Videtur, quod etiam angeli, qui mittuntur, aſſiſtant. Dicit enim Gregor. in Hom. (34. *in Evang. poſt med.*) *Mittuntur igitur Angeli & aſſiſtunt; quia etſi circumſcriptus eſt angelicus ſpiritus: Summus tamen ſpiritus, qui Deus eſt, circumſcriptus non eſt*.

2. Præterea. Angelus Tobiæ in miniſterium miſſus fuit: ſed tamen ipſe dixit: *Ego ſum Raphael Angelus, unus ex ſeptem, qui aſtamus ante Deum*, ut habetur Tobiæ 12. Ergo angeli, qui mittuntur, aſſiſtunt.

3. Præterea. Quilibet angelus beatus propinquior eſt Deo, quam Satan: ſed Satan aſſiſtit Deo, ſecundum quod dicitur Job 1. *Cum aſſiſterent filii Dei coram Domino, adfuit inter eos & Satan*. Ergo multo magis angeli, qui mittuntur in miniſterium, aſſiſtunt.

4. Præterea. Si inferiores angeli non aſſiſtunt, hoc non eſt niſi quia non immediate, ſed per ſuperiores angelos divinas illuminationes recipiunt: ſed quilibet angelus per ſuperiorem divinas illuminationes ſuſcipit, excepto eo, qui eſt inter omnes ſupremus. Ergo ſolus ſupremus angelus aſſiſteret. quod eſt contra illud, quod habetur Dan. 7. *Decies millies centena millia aſſiſtebant ei*. Ergo etiam illi, qui miniſtrant, aſſiſtunt.

Sed Contra eſt, quod Gregor. dicit 17. Moral. (*cap. 9. a princ.*) ſuper illud Job 5. *Nunquid eſt numerus militum ejus? Aſſiſtunt*, inquit, *illę Poteſtates, quæ ad quędam hominibus nuntianda non exeunt*. Ergo illi, qui in miniſterium mittuntur, non aſſiſtunt.

Reſpondeo, dicendum, quod angeli introducuntur *aſſiſtentes*, & *adminiſtrantes*, ad ſimilitudinem eorum, qui alicui Regi famulantur: quorum aliqui ſemper ei aſſiſtunt, & ejus præcepta immediate audiunt; alii vero ſunt, ad quos præcepta regalia per aſſiſtentes nuntiantur: ſicut illi, qui adminiſtrationi civitatum præficiuntur. Et hi dicuntur *miniſtrantes*, ſed non *aſſiſtentes*.

Conſiderandum eſt ergo, quod omnes angeli divinam eſſentiam immediate vident. Et *quantum ad hoc omnes, etiam qui miniſtrant, aſſiſtere dicuntur*. Unde Greg. dicit in 2. Moralium, (*c. 2. cir. med.*) quod *ſemper aſſiſtere, aut videre faciem Patris poſſunt, qui ad miniſterium exterius mittuntur pro noſtra ſalute*. Sed non omnes angeli ſecreta divinorum myſteriorum in ipſa claritate divinæ eſſentiæ percipere poſſunt; ſed ſoli ſuperiores, per quos inferioribus denuntiantur. Et *ſecundum hoc ſoli ſuperiores, qui ſunt primæ hierarchiæ, aſſiſtere dicuntur*, cujus proprium dicit eſſe Dionyſ. (*c. 7. cœl. hier. cir. med.*) immediate a Deo illuminari.

Et per hoc patet ſolutio ad Primum, & Secundum, quæ procedunt de primo modo aſſiſtendi.

Ad tertium dicendum, quod Satan non dicitur aſtitiſſe, ſed inter aſſiſtentes affuiſſe deſcribitur: quia, ut Greg. dicit 2. Moral. (*cap. 2. cir. fi.*) *etſi beatitudinem perdidit, naturam tamen angelis ſimilem non amiſit*.

Ad quartum dicendum, quod omnes aſſiſtentes aliqua immediate vident in claritate divinæ eſſentię: Et ideo totius primæ hierarchiæ proprium eſſe dicitur immediate illuminari a Deo: Sed ſuperiores eorum plura percipiunt, quam inferiores, de quibus illuminant alios: ſicut etiam inter eos, qui aſſiſtunt Regi, plura ſcit de ſecretis regis unus, quam alius.

APPENDIX.

Ex articulo habes *primo*: quomodo per rationem oſtendas, recte inſinuatum a Chriſto, quod omnes angeli etiam miniſtrantes aſſiſtunt, inquantum aſſiſtere dicit viſionem divinæ eſſentiæ facilem, ſeu immediatam. Hoc autem inſinuavit Matth. 19. *Dico vobis, quia angeli eorum in cœlis ſemper vident faciem patris mei, qui in cœlis eſt*. Ibi enim loquitur Chriſtus de angelis ordinis infimi, *qu. 113. art. 3.* puta de cuſtodientibus homines: in cujus ſignum

gnum dicit, *Angeli eorum*, ideſt, angeli ad illorum puſillorum cuſtodiam deputati. Si ergo hos inferiores, ait, ſemper eſſe in cœlis ſpiritualibus (non enim ſemper ſunt in cœlis corporalibus, *qu.* 113. *art.* 6.) in contemplatione ſcilicet, quæ contemplatio eſt faciei patris cœleſtis: utique per hoc, & quidem a fortiori, ait: quod omnes alii miniſtrantes, utpote ſuperiorum ordinum, faciali viſione Dei fruuntur, & conſequenter, quod ſic aſſiſtunt. *Secundo* habes: quomodo per rationem oſtendas, ſcripturam merito innuere, quod miniſtrantes non aſſiſtunt, inquantum aſſiſtere dicit immediatam receptionem divinorum ſecretorum. Id vero innuit, quando inferiores aſſerit illuminari per ſuperiores, ut recitatur *quæſt.* 106. *artic.* 1. & 4. *append.* Vide ibi. Si enim miniſtrantes viderent immediate ſecreta divina, non indigerent ipſi inferiores a ſuperioribus illuminari. In idem itaque redit miniſtrantes illuminari ab aliis, & miniſtrantes non aſſiſtere, ideſt non cognoſcere immediate divina ſecreta. *Tertio* habes: quomodo per rationem præmiſſas ſcripturas, pro quanto miniſtrantes vel aſſiſtere dicunt, vel non aſſiſtere, & intelligas, & declares, & probes. *Quarto* vides: quomodo ex his viciſſim Angelica doctrina declaretur, atque confirmetur.

ARTICULUS IV. 552

Utrum Angeli ſecundæ hierarchiæ omnes mittantur.

2. *d.* 10 *a.* 3.

AD Quartum ſic proceditur. Videtur, quod angeli ſecundæ hierarchiæ omnes mittantur. Angeli enim omnes vel aſſiſtunt, vel miniſtrant, ſecundum quod habetur Dan. 7. Sed angeli ſecundæ hierarchiæ non aſſiſtunt. illuminantur enim per angelos primæ hierarchiæ, ſicut dicit Dionyſ. 8. ca. cœl. hier. (*ante med.*) Omnes ergo angeli ſecundæ hierarchiæ in miniſterium mittuntur.

2. Præterea. Gregor. dicit 17. Moral. (*cap.* 9.) quod *plures ſunt, qui miniſtrant, quam qui aſſiſtunt*; Sed hoc non eſſet, ſi angeli ſecundæ hierarchiæ in miniſterium non mitterentur. Ergo omnes angeli ſecundæ hierarchiæ in miniſterium mittuntur.

Sed Contra eſt, quod Dionyſ. dicit, (*c.* 8. *cœl.* *hier.*

hier. a princ.) quod *Dominationes ſunt majores omni ſubjectione :* Sed mitti in miniſterium ad ſubjectionem pertinet. Ergo Dominationes in miniſterium non mittuntur.

Reſpondeo dicendum, quod, ſicut ſupra dictum eſt, (*art.* 1. *hujus qu.*) mitti ad exterius miniſterium proprie convenit Angelo, ſecundum quod ex divino imperio operatur circa aliquam creaturam corporalem: Quod quidem pertinet ad executionem divini miniſterii. Proprietates autem angelorum ex eorum nominibus manifeſtantur, ut Dion. dicit 7. & 8. cap. cœl. hier. (*in princ.*) & ideo angeli illorum ordinum ad exterius miniſterium mittuntur, ex quorum nominibus aliqua executio datur intelligi. In nomine autem *Dominationum* non importatur aliqua executio, ſed ſola diſpoſitio, & imperium de exequendis: Sed in nominibus inferiorum ordinum intelligitur aliqua executio. Nam *Angeli*, & *Archangeli* denominantur a denuntiando: *Virtutes*, & *Poteſtates* dicuntur per reſpectum ad aliquem actum: Principis etiam eſt, ut Greg. dicit, (*hom.* 34. *in Evang. cir. med.*) *inter alios operantes priorem exiſtere.* Unde *ad hos quinque ordines pertinet in exterius miniſterium mitti, non autem ad quatuor ſuperiores.*

Ad primum ergo dicendum, quod Dominationes computantur quidem inter angelos miniſtrantes, non ſicut exequentes miniſterium, ſed ſicut diſponentes, & mandantes, quid per alios fieri debeat: Sicut architectones in artificiis nihil manu operantur, ſed ſolum diſponunt, & præcipiunt, quid alii debeant operari.

Ad ſecundum dicendum, quod de numero aſſiſtentium, & miniſtrantium *duplex* ratio haberi poteſt. Gregorius enim dicit, plures eſſe miniſtrantes, quam aſſiſtentes: Intelligit enim quod dicitur, *Millia millium miniſtrabant ei*, non eſſe dictum multiplicative, ſed partitive: ac ſi diceretur: *Millia de numero millium :* Et ſic miniſtrantium numerus ponitur indefinitus, ad ſignificandum exceſſum; Aſſiſtentium vero numerus finitus, cum ſubditur: *Et decies millies centena millia aſſiſtebant ei.* Et hoc procedit ſecundum rationem Platonicorum, qui dicebant, quod quanto aliqua ſunt uni primo principio propinquiora, tanto ſunt minoris multitudinis: Sicut quanto numerus eſt propinquior unitati, tanto eſt multitudine minor. Et hæc opinio ſalvatur quantum ad numerum ordinum, dum *ſex* miniſtrant, & *tres* aſſiſtunt. Sed Dionyſ. ponit 14.

cap.

cap. cœl. hier. quod multitudo angelorum tranſcendit omnem materialem multitudinem; ut ſcilicet ſicut corpora ſuperiora tranſcendunt corpora inferiora magnitudine quaſi in immenſum, ita ſuperiores naturæ incorporeæ tranſcendant multitudine omnes naturas corporeas: quia quod eſt melius, eſt magis à Deo intentum, & multiplicatum. Et ſecundum hoc, cum aſſiſtentes ſint ſuperiores miniſtrantibus, plures erunt aſſiſtentes, quam miniſtrantes. Unde ſecundum hoc *Millia millium* legitur multiplicative: ac ſi diceretur, *Millies millia*. Et quia *decies centum* ſunt mille, ſi diceretur, *decies centena millia*, daretur intelligi, quod tot eſſent aſſiſtentes, quot miniſtrantes: Sed quia dicitur, *decies millies centena millia*, multo plures dicuntur aſſiſtentes, quam miniſtrantes. Nec tamen hoc pro tanto dicitur quia tantus ſolum ſit angelorum numerus, ſed multo major; quia omnem materialem multitudinem excedit. Quod ſignificatur per multiplicationem maximorum numerorum ſupra ſeipſos, ſcilicet denarii, centenarii, millenarii, ut Dionyſ. ibidem dicit.

A P P E N D I X.

EX articulo habes *primo*: quomodo per rationem oſtendas, Papam cum Concilio recte dixiſſe, ſi bene huc applicetur, quod non omnes *ſecundæ* hierarchiæ mittuntur, ſed tantum *duo* ultimi: hoc eſt, ut ſpecialius loquamur, quod *Seraphim*, *Cherubim*, *Thronis*, *Dominationibus* exceptis, cæteri omnes ordines Angelorum mittuntur. Id autem virtualiter dixit Papa: quando *Eugenius*, 16. q. 1. *Placuit ſecundo*, inquit: *Sicut piſcis ſine aqua caret vita, ita ſine monaſterio monachus. Agnoſcat nomen ſuum, Μόνος enim Græce, unus: Ἄχος græce, Latine eſt triſtis. Unde dicitur monachus, ideſt unus triſtis. Sedeat itaque ſolitarius, & taceat triſtis; & officio ſuo vacet: quia mundo mortuus eſt, Deo autem vivit*. Hæc ibi. Hoc ipſum etiam Concilium *Nicænum* 16. q. 1. *Placuit primo*, dixit in hæc verba. *Placuit omnibus reſidentibus in ſancta Nicæna Synodo; ut monachorum converſatio, & vita ſecundum etymologiam nominis, ab omnibus diſcrepet. Monachus enim Græce, Latine ſingularis dicitur. Unde monachum per omnia ſingulariter, ideſt non ſæculariter*, gloſſa ibi, *agere oportet*. Hæc ibi. Concilium igitur hoc, & Papa Eugenius volunt: quod res ab etymologia cognoſcantur, atque ſecundum ipſam judicium de iilis regaletur:

letur: & conſequenter, quod ab etymologia licitum ſit argumentari efficaciter ad rem de qua tractatur. Quid ergo? Etymologiam, ſeu denominationem nominum *Angelorum*, *Archangelorum*, *Virtutum*, *Poteſtatum*, *Principatuum*, accipias, ut in litera: & videbis, quod Papa cum Concilio per illa verba, ſi huc bene applicentur, voluerunt dicere: quod ex ordinibus angelorum iſti *quinque* mittuntur: item, quod ſi horum etymologiam ſumas, *Seraphim*, *Cherubim*, *Throni*, *Dominationes*, non mittuntur. *Secundo* habes: quomodo per rationem prædictam Papæ, Conciliique verba, pro quanto ſenſum ante narratum inſinuant, & intelligas, & declares, & probes. *Tertio* vides: quomodo ex his, &c.

QUÆSTIO CXIII.

De cuſtodia bonorum Angelorum, & impugnatione malorum, in octo articulos diviſa.

DEinde conſiderandum eſt de cuſtodia bonorum angelorum, & de impugnatione malorum.

Et circa primum quæruntur octo.

Primo. Utrum homines ab angelis cuſtodiantur.
Secundo. Utrum ſingulis hominibus ſinguli angeli ad cuſtodiam deputentur.
Tertio. Utrum cuſtodia pertineat ſolum ad ultimum ordinem angelorum.
Quarto. Utrum omni homini conveniat habere angelum cuſtodem.
Quinto. Quando incipiat cuſtodia circa hominem.
Sexto. Utrum angelus ſemper cuſtodiat hominem.
Septimo. Utrum doleat de perditione cuſtoditi.
Octavo. Utrum inter angelos ſit pugna ratione cuſtodiæ.

ARTICULUS I. 553

Utrum homines cuſtodiantur ab angelis.

2. *d.* 11. *q.* 1. *a.* 1.

AD Primum ſic proceditur. Videtur, quod homines non cuſtodiantur ab angelis. Cuſtodes enim deputantur aliquibus, vel quia neſciunt, vel quia non poſſunt cuſtodire ſeipſos; ſicut pueri, & in-

infirmi: Sed homo poteſt cuſtodire ſeipſum per liberum arbitrium, & ſcit per naturalem cognitionem legis naturalis. Ergo homo non cuſtoditur ab angelo.

2. Præterea. Ubi adeſt fortior cuſtodia, infirmior ſuperfluere videtur. Sed homines cuſtodiuntur a Deo, ſecundum illud Pſalm. 120. *Non dormitabit, neque dormiet qui cuſtodit Iſrael*. Ergo non eſt neceſſarium, quod homo cuſtodiatur ab angelo.

3. Præterea. Perditio cuſtoditi redundat in negligentiam cuſtodis. Unde dicitur cuidam 3. Regum 20. *Cuſtodi virum iſtum, qui ſi lapſus fuerit, erit anima tua pro anima ejus*. Sed multi homines quotidie pereunt in peccatum cadentes, quibus angeli ſubvenire poſſent, vel viſibiliter apparendo, vel miracula faciendo, vel aliquo ſimili modo. Eſſent ergo negligentes angeli, ſi eorum cuſtodiæ homines eſſent commiſſi. quod patet eſſe falſum. Non igitur angeli ſunt hominum cuſtodes.

Sed Contra eſt, quod dicitur in Pſalm. 90. *Angelis ſuis mandavit de te, ut cuſtodiant te in omnibus viis tuis*.

Reſpondeo dicendum, quod ſecundum rationem divinæ providentiæ hoc in rebus omnibus invenitur, quod mobilia, & variabilia per immobilia, & invariabilia moventur, & regulantur: Sicut omnia corporalia per ſubſtantias ſpirituales, & immobiles, & corpora inferiora per ſuperiora, quæ ſunt invariabilia ſecundum ſubſtantiam. Sed & nos ipſi regulamur circa concluſiones, in quibus poſſumus diverſimode opinari, per principia, quæ invariabiliter tenemus. Manifeſtum eſt autem, quod in rebus agendis cognitio, & affectus hominis multipliciter variari, & deficere poſſunt a bono. Et ideo *neceſſarium fuit, quod hominibus angeli ad cuſtodiam deputarentur, per quos regularentur, & moverentur ad bonum*.

Ad primum ergo dicendum, quod per liberum arbitrium poteſt homo aliqualiter malum vitare, ſed non ſufficienter: quia infirmatur circa affectum boni propter multiplices animæ paſſiones. Similiter etiam univerſalis cognitio naturalis legis, quæ homini naturaliter adeſt, aliqualiter dirigit hominem ad bonum, ſed non ſufficienter: quia in applicando univerſalia principia juris ad particularia opera contingit hominem multipliciter deficere. Unde dicitur Sap. 9. *Cogitationes mortalium timidæ, & incertæ*

providentiæ noſtræ. Et ideo neceſſaria fuit homini cuſtodia angeli.

Ad ſecundum, dicendum, quod ad bonum operandum *duo* requiruntur. *Primo* quidem, quod affectus inclinetur ad bonum; quod quidem fit in nobis per habitum virtutis moralis. *Secundo* autem, quod ratio inveniat congruas vias ad perficiendum bonum virtutis; quod quidem Philoſophus (*ex lib.* 10. *Ethic. cap.* 8. *& lib.* 6. *cap.* 12. *tom.* 5.) attribuit prudentiæ. Quantum ergo ad *primum*, Deus immediate cuſtodit hominem, infundendo ei gratiam, & virtutes: Quantum autem ad *ſecundum*, Deus cuſtodit hominem, ſicut univerſalis inſtructor, cujus inſtructio ad hominem pervenit mediantibus angelis, ut ſupra habitum eſt. (*q.* 111. *art.* 1.)

Ad tertium dicendum, quod ſicut homines a naturali inſtinctu boni diſcedunt propter paſſionem peccati: ita etiam diſcedunt ab inſtigatione bonorum angelorum, quæ fit inviſibiliter per hoc quod homines illuminant ad bene agendum. Unde quod homines pereunt, non eſt imputandum negligentiæ angelorum, ſed malitiæ hominum: Quod autem aliquando præter legem communem hominibus viſibiliter apparent, ex ſpeciali Dei gratia eſt: ſicut etiam præter ordinem naturæ miracula fiunt.

APPENDIX.

Ex articulo habes *primo*: quomodo per rationem oſtendas, ſcripturam ſacram merito docere; quod Angeli cuſtodiunt homines. Hoc autem docent Gen. 32. quando Jacob videntem angelos in ſui tutelam miſſos ajunt dixiſſe: *Caſtra Dei ſunt hæc*. Item, quando in Pſal. 33. dicunt: *immittet angelus Domini in circuitu timentium eum, & eripiet eos*. Ibi enim angelorum copias, nomine ſingulari denotatas, in defenſionem timentium Deum circumquaque caſtramentari inſinuant. Item, quando 4. Reg. 6. inquiunt: *Aperuit Dominus oculos pueri, & vidit, quia ecce mons plenus equorum, & curruum igneorum in circuitu Heliſæi*. Hi profecto erant agmina angelorum, qui ad protegendum Heliſæum a Deo miſſi fuerant contra hoſtes illos, de quibus idem propheta dixit puero, *plures ſunt nobiſcum, quam contra nos*. Item, quando Luc. 2. ajunt: „ Paſtores erant in regione eadem vigilan„ tes, & cuſtodientes vigilias noctis ſuper gregem „ ſuum: & ecce Angelus Domini aſtitit juxta il-

„ los,

„ los, & claritas Dei circumfulſit illos, & dixit il-
„ lis. Ecce evangelizo vobis gaudium magnum,
„ &c. & facta eſt cum angelo multitudo militiæ cœ-
„ leſtis laudantium Deum, & dicentium, gloria in
„ altiſſimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ
„ voluntatis. „ Vide, quod vocantur angeli mili-
tia cœleſtis: quia in favorem noſtrum militant contra hoſtes noſtros, dum nos contra illos cuſtodiunt. Item Angelos regnorum, eccleſiarumque cuſtodes legimus, cum *Daniel cap.* 10. de angelo Perſarum, angelo Græcorum, Michaele defenſore filiorum Iſrael, facit mentionem, cum *Moyſes Exod.* 14. 23. 32. de angelo, cui populi Iſraelitici cura tunc commiſſa fuerat, ad longum meminit, cum *Joſue cap.* 5. dicitur, quod Angelus princeps exercitus domini, caſtris Iſraelitarum præiturus, in ſpecie viri evaginatum gladium tenentis ipſi Joſue apparuit: item cum *Judicum cap.* 2. angelus Judæorum turbas increpat, flenteſque conſolatur: item cum *Act. cap.* 16. Angelus nocturna viſione ſpeciem viri Macedonis præſeferens, pro Macedonibus a cuſtoditis ſic Paulum rogavit. *Tranſiens in Macedoniam adjuva nos.* Vide & Papam *Sixtum* hoc dicere, *q.* 115. *art.* 4. *append.* Hinc eccleſiam catholicam inſtructam ſemper tenuiſſe merito per rationem oſtendes, ac docuiſſe iſta *duo ſcilicet* & omnibus angelis univerſaliter mandatum fuiſſe, ut ſaluti hominum invigilent, ideoque circa unum hominem plures angelos aliquando curam gerere (ut ſup. *Gen.* 32. *pſ.* 33. 4. *Reg.* 6. *Luc.* 2. patet) & multos homines, puta unum regnum, unam provinciam, unam magnam eccleſiam, uni tantum angelo pro cuſtodia eſſe commiſſam (ut ſupra *Dan.* 10. *Exo.* 14. 23. 32. *Joſ.* 5. *Jud.* 2. *Act.* 16. patet. *Secundo* habes: quomodo per rationem præmiſſa loca ſcripturarum, pro quanto ab angelis dicunt cuſtodiri homines, & intelligas (junctis videlicet *a.* 2. 4. *q.* 12.) in recto ſenſu, & declares, & probes. *Tertio* vides, &c.

ARTICULUS II. 554

Utrum ſinguli homines a ſingulis angelis cuſtodiantur.

4. *d.* 19. *q.* 1. *a.* 3. *q.* 1. *cor.*

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quod non ſinguli homines a ſingulis angelis cuſtodiantur. Au-

Angelus enim eſt virtuoſior, quam homo: ſed unus homo ſufficit ad cuſtodiam multorum hominum. ergo multo magis unus angelus multos homines poteſt cuſtodire.

2. Præterea. Inferiora reducuntur in Deum a ſuperioribus per media, ut Dionyſius dicit: (*cap. 3. eccleſiaſt. hierarch. in tit. de ſacerd. perfect. in princ.*) Sed cum omnes angeli ſint inæquales, ut ſupra dictum eſt, (*quæſt.* 108. *a.* 3. *argum.* 1.) ſolus unus angelus eſt, inter quem, & homines non eſt aliquis medius. Ergo unus angelus ſolus eſt, qui immediate cuſtodit homines.

3. Præterea. Majores angeli majoribus officiis deputantur: Sed non eſt majus officium cuſtodire unum hominem, quam alium; cum omnes homines natura ſint pares. Cum ergo omnium angelorum ſit unus major alio, ſecundum Dionyſ. (*c.* 5. *cæl. hier.*) videtur, quod diverſi homines non cuſtodiantur a diverſis angelis.

Sed Contra eſt, quod Hieronymus exponens illud Matth. 18. *Angeli eorum in cælis, &c.* dicit: (*lib.* 2. *comment.*) *Magna eſt dignitas animarum, ut unaquæque habeat ab ortu nativitatis in cuſtodiam ſui angelum delegatum.*

Reſpondeo dicendum, quod *ſingulis hominibus ſinguli angeli ad cuſtodiam deputantur.* Cujus ratio eſt, quia angelorum cuſtodia eſt quædam executio divinæ providentiæ circa homines. Providentia autem Dei aliter ſe habet ad homines, & ad alias corruptibiles creaturas; quia aliter ſe habent ad incorruptibilitatem. Homines enim non ſolum ſunt incorruptibiles quantum ad communem ſpeciem, ſed etiam quantum ad proprias formas ſingulorum, quæ ſunt animæ rationales: Quod de aliis rebus corruptibilibus dici non poteſt. Manifeſtum eſt autem, quod providentia Dei principaliter eſt circa illa, quæ perpetuo manent: Circa vero ea, quæ tranſeunt, providentia Dei eſt, inquantum ordinat ipſa ad res perpetuas. Sic igitur providentia Dei comparatur ad ſingulos homines, ſicut comparatur ad ſingula genera, vel ſpecies corruptibilium rerum. Sed ſecundum Gregorium (*hom.* 34. *in evang. ante med.*) diverſi ordines deputantur diverſis rerum generibus; puta *Poteſtates* ad arcendos dæmones, *Virtutes* ad miracula facienda in rebus corporeis: Et probabile eſt, quod diverſis ſpeciebus rerum diverſi angeli ejuſdem ordinis perficiantur. Unde etiam rationabile eſt, ut diverſis hominibus diverſi angeli ad cuſtodiam deputentur.

Ad

Ad primum ergo dicendum, quod alicui homini adhibetur cuſtos *dupliciter*. *Uno modo*, inquantum eſt homo ſingularis: Et ſic uni homini debetur unus cuſtos; & interdum plures deputantur ad cuſtodiam unius. *Alio modo*, inquantum eſt pars alicujus collegii: Et ſic toti collegio unus homo ad cuſtodiam præponitur; ad quem pertinet providere ea, quæ pertinent ad unum hominem in ordine ad totum collegium: ſicut ſunt ea, quæ exterius aguntur ex quibus alii ædificantur, vel ſcandalizantur. Angelorum autem cuſtodia deputatur hominibus etiam quantum ad inviſibilia, & oculta, quæ pertinent ad ſingulorum ſalutem ſecundum ſeipſos. Unde ſingulis hominibus ſinguli angeli deputantur ad cuſtodiam.

Ad ſecundum dicendum, quod, ſicut dictum eſt, (*qu. prec. ar.* 3.) angeli primæ hierarchiæ omnes quantum ad aliqua illuminantur immediate a Deo: Sed quędam ſunt, de quibus illuminantur ſuperiores tantum immediate a Deo, quæ inferioribus revelant: Et idem etiam in inferioribus ordinibus conſiderandum eſt. Nam aliquis infimus angelus illuminatur quantum ad quædam ab aliquo ſupremo, & quantum ad aliqua ab eo, qui immediate ſibi præfertur. Et ſic etiam poſſibile eſt, quod aliquis angelus immediate illuminet hominem, qui tamen habet aliquos angelos ſub ſe, quos illuminat.

Ad tertium dicendum, quod quamvis homines natura ſint pares, tamen inæqualitas in eis invenitur, ſecundum quod ex divina providentia quidam ordinantur ad majus, & quidam ad minus, ſecundum illud, quod dicitur Eccleſ. 33. *In multitudine diſciplinæ Domini ſeparavit eos; ex ipſis benedixit, & exaltavit; ex ipſis maledixit, & humiliavit*. Et ſic majus officium eſt cuſtodire unum hominem, quam alium.

A P P E N D I X.

Ex articulo habes *primo*: quomodo per rationem interimas peſtiferum errorem *Calvini*, qui, ut refert R. P. Franciſcus Fevardentius, Minorita, *lib.* 1. *Inſtitut. cap.* 14. *ſect.* 7. in dubium revocat, an cuilibet fidelium deſignatus ſit a Deo ſingularis angelus in cuſtodiam, poſtea affirmativam concluſionem oppugnat, impudenter vocans eam communem inter paganos ſententiam. Idem *Calvinus* comment. *in Geneſ.* 33. *cap.* negans, angelos ſingulos cuſtodes ſingulis hominibus dari, adjicit, quod

quod hoc ipſum affirmantes gratiam Dei extenuant, & ſe non dubitare fingit, quin diabolus hoc aſtu fiduciam noſtram in Deum aliqua ex parte minuere conatus ſit. Idem *Calv.* comment. *in Matth. c.* 18. confirmans eundem ſuum errorem ait, quod aſſerentes, angelum unum huic, vel illi addictum eſſe, cum tota ſcriptura pugnant. Idem comment. *in capitul. quintum Matth. in* 12. *Actuum Apoſtolorum*, *in pſalm.* 90. ſententiam illam, quæ ſuum cuique ſingularem angelum eſſe cuſtodem tradit, vocat falſum, profanumque commentum. *Calvinum* hunc ſequuti ſunt errantem errantes *Beza*, *Marlotanus*, aliique ejuſdem farinæ homunciones. Per rationem ex articulo ſumptam interimes, ut dixi, peſtilentiſſimum errorem hunc. Si enim ſingulis hominibus angeli ſinguli pro cuſtodibus dati ſunt a Papa *Sixto V.* infra *q.* 115. *art. quarto append.* item multo magis ſingulis fidelibus. *Secundo* habes: quomodo per rationem oſtendas, hunc peſtiferum errorem merito condemnatum eſſe a pſalm. 90. *Angelis ſuis mandavit de te, ut cuſtodiant te in omnibus viis tuis.* Nota ly *de te*, in ſingulari dictum; item ly *in omnibus viis*: item ly *tuis*, quæ omnia ſpecialitatem quandam cuſtodiæ important. Super hunc pſalmum Divus Bernadus, ſerm. undecimo tractans hunc verſiculum ait ſic. „Quantam tibi debet hoc verbum inferre reverentiam, „afferre devotionem, conferre fiduciam? Reverentiam pro præſentia, devotionem pro benevolentia, fiduciam pro cuſtodia, caute ambula, ut „cui videlicet aſſiſtunt angeli in omnibus viis tuis. „In quovis diverſorio, in quovis angulo Angelo „tuo reverentiam habe. Tu ne audeas illo præſente, quod, vidente me, non auderes: An præſentem eſſe dubitas, quem non vides. Vide: „quia non ſolo viſu rerum præſentia comprobetur. „Non omnia viſui ſubjacent, nec corporalia quidem. Quanto magis ſpiritualia procul ſunt ab „omni ſenſu corporeo, & ſpiritualiter potius veſtiganda? Si fidem conſulas, ea tibi Angelicam „probat præſentiam non deeſſe.„ Hæc Ille. Sanctum hunc ideo attuli; quia Angelicam circa unumquemque cuſtodiam dari, eſſe dogma ad fidem pertinens aſſerit propterea que *Calvinum* eſſe in prædicta ſua poſitione hæreticum probat. Item merito damnatur a *Geneſ.* 16., cum angelum domini narrat correxiſſe Agar tanquam a ſeipſo ſpecialiter cuſtoditam, particularia quædam docuiſſe, de ejus tum corporali, tum ſpirituali ſalute ſolicitum fuiſſe.

ſe. Item a *Gen.* 22., cum angelum Abrahæ deſtinatum introducit. Item *Geneſ.* 31. 32. 48. cum angelum cuſtodientem Jacob Patriarcham apud Laban, eique regreſſum in terram nativitatis, cum eo luctantem, eumque ex cunctis malis eruiſſe, teſtatur. Item a *tertio Regum* 13. de angelo Heliæ, a *Thobiæ capitulis multis* de angelo Raphaele ſpecialem curam circa Thobiam habente, a *Judith* 13. de angelo ſui ductore, reductore, inter Holoferni acies conſervatore, a *Daniel ſexto* 14. de angelo ſui inter leones defenſore, per manum Abachuch e Judæa portati alimoniæ proviſore. Item *a Zach.* 1. 2. 4. 5. 6. de angelo ſuo, quem ideo hac verborum formula deſcribit (idque decies) *angelus, quiloquebatur in me*, ut vel ſic angelum ſibi peculiariter deſtinatum apte, & commode intelligere cogereris. Item a communi Chriſtianorum etiam ipſis Apoſtolis conviventium opinione. Hi enim unumquemque fidelium angelum tutelarem habere arbitrabantur, nempe ab ore Apoſtolorum edocti, in cujus ſignum de Petro, quem neſciebant, pulſante (ut referebat Rhode) dicebant, *angelus ejus eſt*. Act. duodecimo. Quare non dicunt, angelus eſt : ſed, *angelus ejus eſt ?* Ut ex modo etiam loquendi, ſe non de quovis angelo, ſed de angelo Petri cuſtode, intelligere demonſtrent. Item damnari a Chriſto Matth. 18.. „ Angeli eorum „ ſemper vident faciem patris mei. *Unde hunc locum adducens Beatiſſimus vir Hieronymus ait.* „ Quod unuſquiſque noſtrum habeat angelos, multæ ſcripturæ docent, e quibus illud eſt, nolite „ contemnere unum de puſillis iſtis, quia angeli „ eorum vident faciem patris, qui in cœlis eſt, & „ puella Rhode Petrum Apoſtolum nunciante, alii „ angelum ipſius eſſe credebant. Si autem hoc de „ minimis dicitur, & de uno homine : quanto magis de omnibus ſanctis, & præcipue de Apoſtolis, ſentiendum eſt ? *Hæc ille ſuper* 66. caput „ Iſaiæ. *Item damn. a Concilio* Florentino, *dum* „ ſeſſ. 20. *Epiſtolam* Magni Baſilii *contra* Eunomium *approbat* : *In hac enim epiſtola ſic habet.* „ Alii angelorum gentibus præpoſiti ſunt, alii fidelium ſingulos conſequuntur, quibus ſingulorum „ tutela commiſſa eſt. Quod vero ſingulis fidelium „ adeſt angelus, ut pædagogus quidam, & paſtor, „ ad vitam dirigendam, nemo contradicet, qui „ verborum domini recordatur dicentis, angeli eorum ſemper vident faciem patris mei. *Hæc Baſilius*. Tertio *vides*, *&c.*

AR-

ARTICULUS III. 555

Utrum cuſtodire homines pertineat ſolum ad infimum ordinem angelorum.

2. *d.* 11. *q.* 1. *a.* 2.

AD Tertium ſic proceditur. Videtur, quod cuſtodire homines non pertineat ſolum ad infimum ordinem angelorum. Dicit enim Chryſoſtomus, (*hom.* 60. *in Matth. a med.*) quod hoc quod dicitur Matth. 18. *Angeli eorum in cælis*, &c. intelligitur non de quibuſcunque angelis, ſed de ſupereminentibus. Ergo ſupereminentes angeli cuſtodiunt homines.

2. Præterea. Apoſtolus ad Hebr. 1. dicit, quod *angeli ſunt in miniſterium miſſi propter eos, qui hæreditatem capiunt ſalutis*. Et ſic videtur, quod miſſio angelorum ad cuſtodiam hominum ordinetur. Sed quinque ordines in exterius miniſterium mittuntur, ut ſupra dictum eſt. (*qu. præc. art.* 4.) Ergo omnes angeli quinque ordinum cuſtodiæ hominum deputantur.

3. Præterea. Ad cuſtodiam hominum maxime videtur eſſe neceſſarium arcere dæmones, quod maxime pertinet ad poteſtatem, ſecundum Gregorium, (*homil.* 34. *in Evang. ante med.*) & miracula facere, quod pertinet ad Virtutes. Ergo illi etiam ordines deputantur ad cuſtodiam, & non ſolum infimus.

Sed Contra eſt, quod in Pſal. 90. cuſtodia hominum attribuitur angelis, quorum ordo eſt infimus, ſecundum Dionyſ. (*cap.* 9. *cæl. hier.*)

Reſpondeo dicendum, quod, ſicut ſupra dictum eſt, (*ar. præc. ad* 1.) homini cuſtodia *dupliciter* adhibetur. *Uno modo* cuſtodia particularis, ſecundum quod hominibus ſingulis ſinguli angeli ad cuſtodiam deputantur. *Et talis cuſtodia pertinet ad infimum ordinem angelorum*, quorum ſecundum Gregorium (*loco ſupra citato*) eſt minima nuntiare: Hoc autem videtur eſſe minimum in officiis angelorum, procurare ea, quæ ad unius hominis ſalutem pertinent.

Alia vero eſt cuſtodia univerſalis: Et *hæc multiplicatur ſecundum diverſos ordines*. Nam quanto agens fuerit univerſalius, tanto eſt ſuperius.

Sic igitur cuſtodia humanæ multitudinis pertinet ad ordinem Principatuum, vel forte ad Archangelos,

los, qui dicuntur Principes Angelorum. Unde & Michael, quem *Archangelum* dicimus, unus de Principibus dicitur Dan. 10., Ulterius autem ſuper omnes naturas corporeas habent cuſtodiam *Virtutes*: Et ulterius etiam ſuper dæmones habent cuſtodiam *Poteſtates*: Et ulterius ſuper bonos ſpiritus habent cuſtodiam *Principatus*, vel *Dominationes*, ſecundum Gregorium. (*Hom.* 34. *in Evang. ante med.*)

Ad primum ergo dicendum, quod verbum Chryſoſtomi poteſt intelligi, ut loquatur de ſupremis in ordine infimo Angelorum: quia, ut Dionyſius dicit, (*cap.* 4. *cæl. hier. a med.*) In quolibet ordine ſunt *primi*, *medii*, & *ultimi*. Eſt autem probabile, quod majores angeli deputentur ad cuſtodiam eorum, qui ſunt ad majorem gradum gloriæ a Deo electi.

Ad ſecundum dicendum, quod non omnes angeli, qui mittuntur, habent particularem cuſtodiam ſuper ſingulos homines, ſed quidam ordines habent univerſalem cuſtodiam, magis, vel minus, ut dictum eſt. (*in ſol. præc.*)

Ad tertium dicendum, quod etiam inferiores angeli exercent officia ſuperiorum; inquantum aliquid de dono eorum participant, & ſe habent ad ſuperiores, ſicut executores virtutis eorum. Et per hunc modum etiam omnes angeli infimi ordinis poſſunt & arcere dæmones, & miracula facere.

A P P E N D I X.

Ex articulo habes *primo*: quomodo per rationem oſtendas, Concilium *Florentinum* ſeſſ. 20. merito approbare epiſtolam Magni Baſilii contra *Eunomium*: quæ angelorum infimum ordinem in cuſtodiam ſingulorum hominum dari inſinuat. Sic enim ait: *Angeli omnes, ut appellationes unius, ſic ejuſdem ſunt naturæ inter ſe, attamen alii ipſorum gentibus præpoſiti ſunt, alii vero fidelium ſingulos conſequuntur. Quanto autem gens uni viro præponenda eſt: tanto majorem neceſſe eſt angeli, qui gentis principatum habeat, eſſe dignitatem dignitate eorum, quibus ſingulorum tutela commiſſa eſt*. Hæc Baſilius ibi. Confer modo tu dignitatem unius viri cum dignitate gentis, & illam viri eſſe infimam reſpectu gentis nullo renuente comperies: & ſic, quod ibi inſinuavit Baſilius, immo & conſilium, quod dictum eſt, facile videbis. *Secundo* habes: quomodo per rationem intelligendam doceas

de angelorum infimo ordine auctoritatem Pſalm. 90. *Angelis ſuis Deus mandavit de te, ut cuſtodiant te in omnibus viis tuis*, & ſic ly *angelis* ſumi proprie. Nam proprie eſt nomen infimi ordinis, ſecundum *Dionyſ.* Vide *articulo ſecundo append.* *Tertio* habes: quomodo per rationem concilium, pro quanto infimum ordinem ait mitti ad ſingulorum tutelam, & exponas, & declares, & probes. *Quarto* vides: quomodo, &c.

ARTICULUS IV. 556

Utrum omnibus hominibus angeli ad cuſtodiam deputentur.

2. *diſ.* 11. *q.* 1. *a.* 2.

AD Quartum ſic proceditur. Videtur, quod non omnibus hominibus angeli, ad cuſtodiam deputentur. Dicitur enim de Chriſto Philipp. 2. quod eſt *in ſimilitudinem hominum factus, & habitu inventus ut homo.* Si igitur omnibus hominibus angeli ad cuſtodiam deputantur, etiam Chriſtus angelum cuſtodem habuiſſet: Sed hoc videtur inconveniens; cum Chriſtus ſit major omnibus angelis. Non ergo omnibus hominibus angeli ad cuſtodiam deputantur.

2. Præterea. Omnium hominum primus fuit Adam: Sed ſibi non competebat habere angelum cuſtodem, ad minus in ſtatu innocentiæ; quia tunc nullis periculis anguſtiabatur. Ergo angeli non præficiuntur ad cuſtodiam omnibus hominibus.

3. Præterea. Hominibus angeli ad cuſtodiam deputantur, ut per eos manuducantur ad vitam æternam, & ut incitentur ad bene operandum, & muniantur contra inſultus dæmonum: Sed homines præſciti ad damnationem nunquam perveniunt ad vitam æternam: Infideles etiam, etſi interdum bona opera faciant, non tamen bene faciunt: quia non recta intentione faciunt: Fides enim intentionem dirigit, ut Auguſtinus dicit: (*in præfat. in Pſal.* 31. *cir. med. to.* 8.) Antichriſti etiam adventus erit *ſecundum operationem Satanæ*, ut dicitur ad Theſſal. 2. Non ergo omnibus hominibus angeli ad cuſtodiam deputantur.

Sed Contra eſt auctoritas Hieron. ſupra inducta, (*ar. 2. hu. qu. in arg. ſed con.*) qui dicit, quod *unaquæque anima ad ſui cuſtodiam habet angelum deputatum.*

Re-

Reſpondeo dicendum, quod homo in ſtatu vitæ iſtius conſtitutus eſt quaſi in quadam via, qua debet tendere ad patriam. In qua quidem via multa pericula homini imminent, tum ab interiori, tum ab exteriori, ſecundum illud Pſal. 141. *In via hac, qua ambulabam, abſconderunt laqueum mihi*. Et ideo ſicut hominibus per viam non tutam ambulantibus dantur cuſtodes: ita & *cuilibet homini, quamdiu viator eſt, cuſtos angelus deputatur: Quando autem jam ad terminum viæ pervenerit, jam non habebit angelum cuſtodem; ſed habebit in regno angelum conregnantem, in inferno dæmonem punientem*.

Ad primum ergo dicendum, quod Chriſtus, ſecundum quod homo, immediate regulabatur a Verbo Dei. unde non indigebat cuſtodia angelorum. Et iterum ſecundum animam erat comprehenſor; ſed ratione paſſibilitatis corporis erat viator. Et ſecundum hoc non debebatur ei angelus cuſtos, tanquam ſuperior, ſed magis miniſter, tanquam inferior. Unde dicitur Matth. 4. quod *acceſſerunt angeli, & miniſtrabant ei*.

Ad ſecundum dicendum, quod homo in ſtatu innocentiæ non patiebatur aliquod periculum ab interiori: quia interius erant omnia ordinata, ut ſupra dictum eſt; (*qu*. 95. *art*. 4. *ad* 3.) ſed imminebat ei periculum ab exteriori propter inſidias dæmonum, ut rei probavit eventus: Et ideo indigebat cuſtodia angelorum.

Ad tertium dicendum, quod ſicut præſciti, & infideles, & etiam Antichriſtus non privantur interiori auxilio naturalis rationis; ita etiam non privantur exteriori auxilio toti naturæ humanæ divinitus conceſſo, ſcilicet cuſtodia angelorum; per quam etſi non juventur quantum ad hoc quod vitam æternam bonis operibus mereantur, juvantur tamen quantum ad hoc quod ab aliquibus malis retrahuntur, quibus & ſibiipſis, & aliis nocere poſſent. Nam & ipſi dæmones arceantur per bonos angelos, ne noceant, quantum volunt. Et ſimiliter Antichriſtus non tantum nocebit, quantum vellet.

APPENDIX.

Ex art. habes *primo*: quomodo per rationem oſtendas, merito ſacram ſcripturam, & Papam *Sixtum quintum*, vide hoc infra *q*. 115. *ar*. 4. *ap*. innuere, quod Chriſtus habuit angelum cuſtodem. Hoc autem illa paſſim facit in evangeliis, ut de puerum Chriſtum natum angelo paſtoribus annun-

cian-

ciante, *Luc.* 2. de angelo Chriſti translationem in Ægyptum, indeque regreſſum jubente, *Mat.* 2. de angelo Chriſtum in horto confortante, *Luc.* 22. ita, ut ex his, aliiſque locis, concludere poſſimus, quod illud Matth. 4. *Acceſſerunt angeli, & miniſtrabant ei*, intelligatur, non ſolum tunc in deſerto factum: ſed etiam per hoc denotetur ubique fuiſſe executioni mandatum juxta opportunitatem negociorum circa Dominum Salvatorem occurrentium. Ex quo etiam loco non ſolum angelum unum cuſtodem Chriſto datum intelligimus, ſed & plures. Si enim multis, eiſque dignioribus Angelis tanquam cuſtodibus Beatiſſima Virgo Maria aſſignata fuit, ut *B. Anſelmus*, *Bernardus*, & plerique alii patres pie admodum tradiderunt, multo magis de Chriſto domino id ſentire nobis convenit. Sed, ſicut inter illos multos unum præ cæteris Gabrielem ſcilicet, curam B. Virginis maximam ex commiſſione divina ſuſcepiſſe per Evangelium conſtat, illi etenim in conclavi cœleſtium contemplationum deditæ multa ſe luce conſpicuum viſibiliter exhibet, eam novo ſalutationis genere convenit, atque animo ſolicitam, quaſi in ejus intima familiaritate verſatus, proprio nomine ſibi notiſſimam appellat, pavoremque ponere rogat, & obteſtatur. Ipſi inſuper verecunde ſimul, & prudenter interroganti: quomodo fieret, ut Virgo conciperet, & pareret, dulci, & familiari colloquio reſpondit, ac de Virginitate obortum ſcrupulum gratioſe exemit, *Luc.* 2. ita de Salvatore noſtro excellentiori modo dicere poſſumus, & hunc intelligere angelum Chriſti cuſtodem, de quo hæc eſt D. Thomæ ad *primum* reſponſio. *Secundo* habes: quomodo per rationem ad *tertium* oſtendas, dictum Chriſti Matth. 18. *Angeli eorum*, poſſe extendi ad inferendum, quod angeli etiam ſingillatim dantur infidelibus. Additur, quod, ſicut beneficium commune, quod tamen corporale eſt, largitur etiam reprobis, *ſolem* ſcilicet *ſuum faciendo etiam oriri ſuper malos*, Matth. quinto, multo magis de beneficio communi, quod præſertim ſpirituale eſt, idipſum ſentiendum. Clarum etiam in ſcripturis eſt, quod collegio malorum datur angelus in cuſtodiam, puta de angelo Perſarum, Græcorum, *Daniel.* 10. licet expreſſe non habeatur ibi, quod ſinguli ſingulis cuſtodiendis aſſignentur. Nihilominus ex his poteſt argumentari quis ad concludendum propoſitum, ut conſideranti patet. Vide *articuli primi, ſecundi, & tertii appendices*. *Tertio* vides: quomodo ex his, &c.

AR-

ARTICULUS V.

Utrum angelus deputetur homini ad cuſtodiam a ſua nativitate.

AD Quintum ſic proceditur. Videtur, quod angelus non deputetur homini ad cuſtodiam a ſua nativitate. Angeli enim mittuntur in miniſterium *propter eos, qui hæreditatem ſalutis capiunt*, ut Apoſtol. ad Hebr. 1. dicit: Sed homines incipiunt hæreditatem capere ſalutis, quando baptizantur. Ergo angelus deputatur homini ad cuſtodiam a tempore baptiſmi, & non a tempore nativitatis.

2. Præterea. Homines ab angelis cuſtodiuntur, inquantum ab eis illuminantur per modum doctrinæ: Sed pueri mox nati non ſunt capaces doctrinæ; quia non habent uſum rationis. Ergo pueris mox natis non deputantur angeli cuſtodes.

3. Præterea. Pueri in materno utero exiſtentes habent animam rationalem aliquo tempore, ſicut & poſt nativitatem ex utero: Sed cum ſunt in materno utero, non deputantur eis angeli ad cuſtodiam, ut videtur; quia neque etiam miniſtri Eccleſiæ eos Sacramentis imbuunt. Non ergo ſtatim a nativitate hominibus angeli ad cuſtodiam deputantur.

Sed Contra eſt, quod Hieronymus dicit, (*loc. cit. art.* 2. *hujus quæſt. in argum. ſed cont.*) quod *unaquæque anima ab ortu nativitatis habet in cuſtodiam ſui angelum deputatum.*

Reſpondeo dicendum, quod, ſicut Origenes dicit ſuper Matth. (*ho.* 6. *ad fin.*) ſuper hoc eſt *duplex* opinio. *Quidam* enim dixerunt, quod angelus ad cuſtodiam hominis deputatur a tempore baptiſmi: *Alii* vero, quod a tempore nativitatis.

Et hanc opinionem Hieron. (*loc. mox cit.*) approbat, & rationabiliter. Beneficia enim, quæ dantur homini divinitus, ex eo quod eſt Chriſtianus, incipiunt a tempore baptiſmi: ſicut perceptio Euchariſtiæ, & alia hujuſmodi. Sed ea, quæ providentur homini a Deo, inquantum habet naturam rationalem, ex tunc ei exhibentur, ex quo naſcendo talem naturam accipit: Et tale beneficium eſt cuſtodia angelorum, ut ex præmiſſis patet. (*art.* 1. & 4. *huqu.*) Unde *ſtatim a nativitate habet homo angelum ad ſui cuſtodiam deputatum.*

Ad primum ergo dicendum, quod angeli mittuntur in miniſterium, efficaciter quidem propter eos ſolos, *qui hæreditatem capiunt ſalutis*, ſi conſidere-

tur ultimus effectus cuſtodiæ, qui eſt perceptio hæreditatis: Nihilominus tamen & aliis miniſterium angelorum non ſubtrahitur. quamvis enim in eis hanc efficaciam non habeat, quod perducantur ad ſalutem: efficax tamen eſt circa eos angelorum miniſterium, inquantum a multis malis retrahuntur.

Ad ſecundum dicendum, quod officium cuſtodiæ ordinatur quidem ad illuminationem doctrinæ, ſicut ad ultimum, & principalem effectum. Nihilominus tamen multos alios effectus habet, qui pueris competunt, ſcilicet arcere dæmones, & alia nocumenta tam corporalia, quam ſpiritualia prohibere.

Ad tertium dicendum, quod puer, quamdiu eſt in materno utero, non totaliter eſt a matre ſeparatus; ſed per quandam colligationem eſt quodammodo adhuc aliquid ejus: ſicut & fructus pendens in arbore eſt aliquid arboris. Et ideo probabiliter dici poteſt, quod angelus, qui eſt in cuſtodia matris, cuſtodiat prolem in matris utero exiſtentem: Sed in nativitate, quando ſeparatur a matre, angelus ei ad cuſtodiam deputatur, ut Hieronym. dicit. (*loc. in arg. ſed cont. cit.*)

APPENDIX.

EX arti. habes *primo*: quomodo per rationem oſtendas, ſcripturam ſacram merito innuere, quod angelus cuſtos a nativitate datur. Hoc autem videtur innuere Matth. 18. *Angeli eorum ſemper vident*, &c. Loquitur enim ibi de Angelis parvulorum, nec videtur major ratio, quod detur parvulis cuſtos potius poſt unum diem, menſem, vel annum a nativitate: quando ſcilicet parvuli ſunt per ſe magis accedentes ad uſum liberi arbitrii, quam mox a nativitate, quando magis aliorum cuſtodia egent, utpote ab ejus uſu remotiores. Immo probabilius eadem ratione eſt contrarium, quod & illa ſcriptura innuit, ſi adjungatur Hieronymus. Hunc ita loquentem approbat Papa *Sixtus Quintus* infra *quæſt.* 115. *articulo* 4. *append.* ipſam ibi exponens ſic: *Magna eſt dignitas animarum, ut unaquæque habeat ab ortu nativitatis in cuſtodiam ſui angelum delegatum.* Nota ly *ab ortu nativitatis*, quoniam per hoc denotat Hieronymus, quod tale beneficium confertur homini, inquantum homo, non inquantum Chriſtianus. Non enim ab ortu nativitatis unuſquiſque, etiam futurus Chriſtianus, baptiſmum ſuſcipit. cum tamen unuſquiſque ab illo tunc eſſe homo ab aliis ſeparatim exiſtens incipiat. Si ergo confertur homini,

ni, ut homo, & infidelis etiam eſt homo, ſequitur, per illam auctoritatem Hieronymum velle, quod etiam infideli cuique Angelus cuſtos ab hora nativitatis datus ſit, ſi enim dari hoc beneficium homini, ut Chriſtiano, ſentiret, dicere potius debuiſſet a baptiſmo. *Beneficia namque data homini, ut fideli, a baptiſmo incipiunt*, ſaltem in potentia proxima viæ. Sic namque dantur tunc alia ſacramenta puerulo baptizato, inquantum jam per baptiſmum initiatur ſibi via ad omnia ſacramenta. Tunc ergo alia ſuſcipit in voto, non deſiderii proprii, cum uſum liberi arbitrii, & conſequenter votum hujuſ. non habent, ſed in voto viæ, non quia initium viæ eſt idoneitas quædam, ac præparatio, ſicut votum ad tendendum in quemcumque locum, ad quem via de ſe conducit. Suſcipere igitur in voto tali alia ſacramenta poteſt puerulus, & revera ſic ſuſcipit, cum baptizatur, non autem baptiſmum. Hunc enim non attingit neque voto deſiderii proprii, neque voto viæ, cum utroque careat. Nam & uſum liberi arbitrii, quo deſideratur aliquid tale, non habet, & nullum eſt ſacramentum, quod via ſit ad baptiſmum, quo initiatus puer poſſit dici baptizatus in voto viæ. Hinc eſt, quod ſalvari, non poteſt puerulus, niſi baptizetur actualiter (*de conſ. d.* 4. *firmiſſime*) & tamen, etiam quod actualiter Euchariſtiam non ſuſcipiat, poteſt ſalvari, ibidem diſt. ead. *Nulli eſt aliquatenus*. Unde Concilium *Tridentinum*, Seſſ. 21. capit. 4. *Denique docet, parvulos uſu rationis carentes nulla obligari neceſſitate ad ſacramentalem Euchariſtiæ communionem*. Hæc ibi. Item ca. 4. *Si quis dixerit, parvulis, antequam ad annos diſcretionis pervenerint, neceſſariam eſſe Euchariſtiæ communionem, Anathema ſit*. Hæc ibi. Ex præmiſſis igitur habes, quod diverſimode, quoad pueros, intelligendum ſit ly *Niſi quis renatus fuerit ex aqua*, &c. Joan. 3. & ly. *Niſi manducaveritis carnem filii hominis*, &c. Joan. 5. Hæc dicta ſint ad recte interpretandum D. Thomam hic in corpore, dicentem, *beneficia, quæ dantur homini ex eo, quod Chriſtianus, incipiunt a tempore baptiſmi, ſicut perceptio Euchariſtiæ*. Nota etiam ex Hieronymo ly *magna dignitas*, quoniam non ſolum angelos, ut ſunt natura multum nobis ſuperiores, ſed etiam ut cœleſtes, & divina facie jugiter fruentes; ſed etiam ut ſingulos ſingulis, non unicum pluribus nobis dare cuſtodes, defenſores, pędagogos, conſideravit ibi Hieronymus: & horum omnium conſiderationem importavit per ly *magna dignitas*. Nota ly *animarum*, quod non

de illis ſecundum gratiam conſideratis loquitur, ſed tantum ſecundum naturam (alioquin ſolis Chriſtianis daretur cuſtos, ſecundum Hieronymum, quod ſupra ex illo improbatur) & dic: Si animæ ſecundum naturam tantum conſideratæ ſunt adeo dignæ, quid de illis ipſis ſecundum gratiam conſideratis eſt ſentiendum? Quid de illis ipſis ſecundum gloriam? Ex Hierony. itaque habes, quod Evangelium Matth. 18. *Angeli eorum*, &c. tales, qui dicti ſunt, ſenſus habet. *Secundo* habes: quomodo per rationem Evangelii locum prædictum, pro quanto innuit in nativitate dari cuſtodem, & intelligas, & declares, & probes. *Tertio* vides: quomodo ex his viciſſim Angelica hæc doctrina, &c.

ARTICULUS VI. 558

Utrum angelus cuſtos quandoque deſerat hominem.

1. *d.* 11. *q.* 1. *a.* 4.

AD Sextum ſic proceditur. Videtur, quod angelus cuſtos quandoque deſerat hominem, cujus cuſtodiæ deputatur. Dicitur enim Jer. 51. ex perſona angelorum: *Curavimus Babylonem, & non eſt curata: derelinquamus ergo eam*. Et Iſ. 5. *Auferam ſepem ejus, & erit in conculcationem*: Gloſſ. (*interlin.*) *ideſt angelorum cuſtodiam*.

2. Præterea. Principalius cuſtodit Deus, quam angelus: ſed Deus aliquando hominem derelinquit, ſecundum illud Pſalm. 21. *Deus Deus meus reſpice in me, quare me dereliquiſti?* Ergo multo magis angelus cuſtos hominem derelinquit.

3. Præterea. Sicut dicit Damaſc. (*lib.* 2. *orth. fid. c.* 3. *cir. med.*) *Angeli cum ſunt hic nobiſcum, non ſunt in cælo*: ſed aliquando ſunt in cœlo. ergo aliquando nos derelinquunt.

Sed Contra. Dæmones nos ſemper impugnant, ſecundum illud 1. Petr. 5. *Adverſarius veſter diabolus, tanquam leo rugiens, circuit quærens quem devoret*. Ergo multo magis boni angeli ſemper nos cuſtodiunt.

Reſpondeo dicendum, quod cuſtodia angeli, ut ex ſupradictis patet, (*ar.* 2. *hu. qu.*) eſt quædam executio divinæ providentiæ circa homines facta. Manifeſtum eſt autem, quod nec homo, nec res aliqua totaliter divinæ providentiæ ſubtrahitur. Inquantum enim aliquid participat de eſſe, intantum

ſub-

ſubditur univerſali providentiæ entium. Sed intantum Deus ſecundum ordinem ſuæ providentiæ dicitur hominem derelinquere, inquantum permittit hominem pati aliquem defectum vel pœnæ, vel culpæ. Similiter etiam dicendum eſt, quod *Angelus cuſtos nunquam totaliter dimittit hominem*; ſed ad aliquid interdum eum dimittit; prout ſcilicet non impedit, quin ſubdatur alicui tribulationi, vel etiam quin cadat in peccatum, ſecundum ordinem divinorum judiciorum. Et ſecundum hoc Babylon, & domus Iſrael ab angelis derelictæ dicuntur: quia angeli earum cuſtodes non impediverunt, quin tribulationibus ſubderentur.

Et per hoc patet ſolutio ad Primum, & Secundum.

Ad tertium dicendum, quod angelus, etſi interdum derelinquat hominem loco, non tamen derelinquit eum quantum ad effectum cuſtodiæ: quia etiam cum eſt in cœlo, cognoſcit quid circa hominem agatur: Nec indiget mora temporis ad motum localem, ſed ſtatim poteſt adeſſe.

A P P E N D I X.

EX artic. habes *primo*: quomodo per rationem oſtendas, recte ſcripturam ſacram inſinuare, quod angelus cuſtos nunquam totaliter deſerit hominem ſibi commiſſum. Hoc autem dixit Exod. 23. *Ecce ego mittam angelum meum, qui præcedat te, & cuſtodiat in via, & introducat in locum, quem præparavi, obſerva eum, & audi vocem ejus, nec contemnendum putes, quia non dimittet te, cum peccaveris*. Hæc ibi. In textu cujuſdam vetuſtæ bibliæ, quam ego vidi, & legi, invenitur ly *Te*, quamvis in nulla alia, quam vidiſſe meminerim, inveniatur, ideo ſub correctione omni meliori modo, quo poteſt, ſervato, locum hunc ad propoſitum oſtendendum cum ly *te* adduxi. Biblia hæc cum gloſſa ordinaria, & interlineari magnis characteribus, conſtat, & reſervatur Venetiis in libraria conmuni a ſiniſtris conventus Sancti Dominici de Caſtello. Porro, ſi verus textus cum ly *te* ſit legendus, expreſſe conſtat, ſacram ſcripturam aſſerere, quod angelus cuſtos non deſerit hominem peccatorem, & tunc expouitur textus ſic, nec angelum contemnendum putes, quia non dimittet te, cum peccaveris. Hoc etiam. Non putes, angelum eſſe contemnendum ex eo, quod te peccantem non dimittet omnino, quia nec ego contemnendus ſum, cum tamen peccantem non omni-

no dimittam. Unde ibi immediate ſequitur, *& eſt nomen meum in illo*. Quaſi dicat: In hoc angelus conformabit ſe nomini meo, dum te peccantem non omnino dimittet, & ideo non erit ex hoc contemnendus, ſicut nec nomen meum ex tali patientia eſt contemnendum. Et quare tandem? Quia talis non dimiſſio tui ab angelo cuſtode, ſi contemnatur, in majus judicium contra te demum proveniet, ſicut & meum non dimittet nunc omnino hominem peccantem, ſi contemnatur, ad majus judicium damnationis erit ipſi peccatori. Pro clariori hujus notitia audi Apoſtolum Ro. 2. ad hujuſmodi propoſitum loquentem; *An divitias bonitatis ejus, & patientiæ, & longanimitatis contemnis? Ignoras, quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit; Secundum autem duritiam tuam, & impœnitens cor theſaurizas tibi iram in die iræ; & juſti judicii Dei*. Proportionaliter ergo, ſi bonitas angeli ex eo, quod non deſerit omnino peccantes, contemnatur, in malum contemnentis vehementer cedet, ideoque præmonet Deus Iſraelem, ut hanc angeli bonitatem non contemnat, ſed ut magis hanc admiretur, & ex tali benignitate ſic reverenter conſiderata ad pœnitentiam adducatur ardentius. Pro quorum notitia pleniori vide Veritates aureas ſuper legem veterem. *Exod. 23. concl. 5.* Cæterum, ſi ly *te* non ſit de textu, alio tendit locus ille a præſenti articulo. Inſinuat tamen ſcriptura in principio dictum alibi, ſcilicet Iſai. 62. *Super muros tuos Hieruſalem conſtitui cuſtodes, tota die, ac nocte, in perpetuum non tacebunt*. Si de bonis paſtoribus, ac prædicatoribus reſpectu peccantium id verificatur, quod ſcilicet non tacebunt unquam a vocandis illis, multo magis de ſanctis angelis in majori charitate jam confirmatis. Inſinuatur & id primæ Petr. quinto; *Adverſarius veſter diabolus circuit quærens, quem devoret*. Si nunquam diabolus ex invidia motus deſiſtit ab impugnatione bonorum, multo magis angelus ex charitate motus nunquam deſiſtet a cuſtodia etiam peccantium. *Secundo* vides, &c.

A R-

ARTICULUS VII. 559

Utrum angeli doleant de malis eorum, quos cuſtodiunt.

2. *d.* 11. *q.* 1. *a.* 5.

AD Septimum ſic proceditur. Videtur, quod angeli doleant de malis eorum, quos cuſtodiunt. Dicitur enim Iſai. 33. *Angeli pacis amare flebant*: Sed fletus eſt ſignum doloris, & triſtitiæ. Ergo angeli triſtantur de malis hominum, quos cuſtodiunt.

2. Præterea. Triſtitia eſt, ut Auguſtinus dicit, (*l.* 14. *de civ. Dei*, *cap.* 15. *a med. tom.* 5.) *de his, quæ nobis nolentibus accidunt*: Sed perditio hominis cuſtoditi eſt contra voluntatem angeli cuſtodis. Ergo triſtantur angeli de perditione hominum.

3. Præterea. Sicut gaudio contrariatur triſtitia, ita pœnitentiæ contrariatur peccatum: Sed *angeli gaudent de peccatore pœnitentiam agente*, ut habetur Luc. 15. Ergo triſtantur de juſto in peccatum cadente.

4. Præterea. Super illud Num. 18. *Quicquid offerunt primitiarum*, &c. dicit Gloſſ. ordin. Origen. *Trahuntur angeli in judicium, utrum ex ipſorum negligentia, an hominum ignavia lapſi ſint*: Sed quilibet rationabiliter dolet de malis, propter quæ in judicium tractus eſt. Ergo angeli dolent de peccatis hominum.

Sed Contra. Ubi eſt triſtitia, & dolor, non eſt perfecta felicitas. unde dicitur Apocal. 21. *Mors ultra non erit, neque luctus, neque clamor, neque ullus dolor*: Sed angeli ſunt perfecte beati. Ergo de nullo dolent.

Reſpondeo dicendum, quod *Angeli non dolent neque de peccatis, neque de pœnis hominum*. Triſtitia enim, & dolor, ſecundum Aug. (*loc. cit. in ar.* 2.) non eſt niſi de his, quæ contrariantur voluntati. Nihil autem accidit in mundo, quod ſit contrarium voluntati angelorum, & aliorum beatorum: quia voluntas eorum totaliter inhæret ordini divinæ juſtitiæ: Nihil autem fit in mundo, niſi quod per divinam juſtitiam fit, aut permittitur. Et ideo, ſimpliciter loquendo, nihil fit in mundo contra voluntatem beatorum. Ut enim Philoſ. dicit in 3. Ethic. (*c.* 1. *ad fin. to.* 5.) illud dicitur ſimpliciter voluntarium, quod aliquis vult in particulari, ſecundum

quod agitur, conſideratis ſcilicet omnibus, quæ circumſtant, quamvis in univerſali conſideratum non eſſet voluntarium: Sicut nauta non vult projectionem mercium in mare, abſolute & univerſaliter conſiderando, ſed imminente periculo ſalutis hoc vult. Unde magis eſt hoc voluntarium, quam involuntarium, ut ibidem dicitur. Sic igitur angeli peccata, & pœnas hominum, univerſaliter & abſolute loquendo, non volunt: volunt tamen, quod circa hoc ordo divinæ juſtitiæ ſervetur, ſecundum quam quidam pœnis ſubduntur, & peccare permittuntur.

Ad primum ergo dicendum, quod verbum illud Iſaiæ poteſt intelligi de angelis, ideſt nuntiis Ezechiæ, qui fleverunt propter verba Rapſacis, de quibus habetur Iſa. 37. Et hoc ſecundum literalem ſenſum: Secundum vero allegoricum angeli pacis ſunt Apoſtoli, & Prædicatores, qui flent pro peccatis hominum: Si vero ſecundum ſenſum anagogicum exponatur de angelis bonis, tunc metaphorica erit locutio, ad deſignandum, quod angeli volunt in univerſali hominum ſalutem. Sic enim Deo, & Angelis hujuſmodi paſſiones attribuuntur.

Ad ſecundum patet ſolutio per ea, quæ dicta ſunt. (*in cor. ar.*)

Ad tertium dicendum, quod tam in pœnitentia hominum, quam in peccato manet una ratio gaudii angelis, ſcilicet impletio ordinis divinæ providentiæ.

Ad quartum dicendum, quod angeli ducuntur in judicium pro peccatis hominum, non quaſi rei, ſed quaſi teſtes, ad convincendum homines de eorum ignavia.

APPENDIX.

Ex art. habes *primo*: quomodo per rationem oſtendas, merito a ſcriptura ſacra inſinuari, quod angeli ſancti non dolent de malis eorum, quos cuſtodiunt. Hoc autem inſinuatur Iſa. 25. „ Præcipitabit mortem in ſempiternum, & auferet dominus Deus lachrymam ab omni facie, & opprobrium „ populi ſui auferet de univerſa terra. *Quem locum „ quaſi exponens Apoc. 7. de beatis dicit clarius.* „ Non eſurient, neque ſitient amplius, neque cadet ſuper illos Sol, neque ullus æſtus. „ Præcipitatio igitur illa mortis in ſempiternum, ablatio lachrymæ, & opprobrii eſt nullam pati adverſitatem, triſtitiam, ignominiam, dolorem, & ſi qua ſunt hujuſ-

juſmodi. Quod & clarius adhuc ait Apoc. 21. *Mors ultra non erit, neque luctus, neque clamor, neque ullus dolor*. Licet autem iſtæ Apocalypſis auctoritates ſint de hominibus beatis juxta contextum dictæ, tamen de angelis etiam beatis intelliguntur, quoniam omnes conveniunt in beatitudine, & de ſimilibus idem eſt judicium, & *menſura hominis, quæ eſt Angeli*, Apoc. 21. Nec mirandum, quod dictum Iſa. applicetur ad ſanctos angelos, quoniam, ſi de beatis in via, ut quibuſdam placet, id aliquo modo verificatur, multo magis de beatis in patria verificabitur. Quo etiam modo illud in principio dictum inſinuatur Prov. 12. *non contriſtabit juſtum, quicquid ei acciderit*. Licet enim hoc intellectum de viatorib. juſtis limitetur de contriſtatione rationem abſorbente, hac ſiquidem contriſtatione nunquam contriſtatur juſtus, dum remanet juſtus, tamen de comprehenſorib. intellectum exponitur ſimpliciter de quacunque contriſtatione, ut ex auctoritatib. Apoc. ſupra patet. Id ipſum inſinuatur Prov. 10. *Benedictio Domini divites facit, nec ſociabitur ei afflictio*. Exponas, ut nunc ſupra. *Secundo* habes: quomodo per rationem præmiſſas ſcripturas pro quanto dolorem in Angelis cuſtodibus negant, intelligas, declares, & probes. *Tertio* vides, &c.

ARTICULUS VIII. 560

Utrum inter angelos poſſit eſſe pugna, ſeu diſcordia.

2. *d.* 11. *q.* 1. *a.* 3.

AD Octavum ſic proceditur. Videtur, quod inter angelos non poſſit eſſe pugna, ſeu diſcordia. Dicitur enim Job 25. *Qui facit concordiam in ſublimibus*: Sed pugna opponitur concordiæ. Ergo in ſublimibus angelis non eſt pugna.

2. Præterea. Ubi eſt perfecta charitas, & juſta prælatio, non poteſt eſſe pugna: ſed hoc totum eſt in angelis. ergo in angelis non eſt pugna.

3. Præterea. Si angeli dicuntur pugnare pro eis, quos cuſtodiunt, neceſſe eſt, quod unus angelus foveat unam partem, & alius aliam: Sed ſi una pars habet juſtitiam, conſtat, quod alia pars habeat injuſtitiam. Ergo ſequitur, quod angelus bonus ſit fautor injuſtitiæ. quod eſt inconveniens. Ergo inter bonos angelos non eſt pugna.

Sed Contra eſt, quod dicitur Dan. 10. ex perſona

Gabrielis: *Princeps regni Perſarum reſtitit mihi viginti & uno diebus*: Hic autem princeps Perſarum erat Angelus regno Perſarum in cuſtodiam deputatus. Ergo unus angelus reſiſtit alii: Et ſic inter eos eſt pugna.

Reſpondeo dicendum, quod iſta quæſtio movetur occaſione horum verborum Danielis.

Quæ quidem Hieronymus exponit, (*in illa verba relata in arg. ſed con.*) dicens, principem regni Perſarum eſſe Angelum, qui ſe oppoſuit liberationi populi Iſraelitici, pro quo Daniel orabat, Gabriele preces ejus Deo præſentante. Hæc autem reſiſtentia potuit fieri, quia princeps aliquis dæmonum Judæos in Perſidem ductos ad peccatum induxerat, per quod impedimentum præſtabatur orationi Danielis pro eodem populo deprecantis.

Sed ſecundum Gregor. 17. Moral. (*cap. 8. ante med.*) *Princeps regni Perſarum bonus angelus fuit cuſtodiæ regni illius deputatus.*

Ad videndum igitur, qualiter unus angelus alteri reſiſtere dicitur, conſiderandum eſt, quod divina judicia circa diverſa regna, & diverſos homines per angelos exercentur. In ſuis autem actionibus angeli per divinam ſententiam regulantur: Contingit autem quandoque, quod in diverſis regnis, vel in diverſis hominibus contraria merita, vel demerita inveniuntur, ut unus alteri ſubdatur, aut præſit. Quid autem ſuper hoc ordo divinæ ſapientiæ habeat, cognoſcere non poſſunt, niſi Deo revelante. Unde neceſſe habent ſuper his ſapientiam Dei conſulere. *Sic igitur, inquantum de contrariis meritis, & ſibi repugnantibus divinam conſulunt voluntatem, reſiſtere ſibi invicem dicuntur; non quia ſint eorum contrariæ voluntates* (cum in hoc omnes concordent, quod Dei ſententia impleatur) *ſed quia ea, de quibus conſulunt, ſunt repugnantia.*

Et per hoc patet ſolutio ad Objecta.

A P P E N D I X.

Ex articul. habes *primo*: quomodo per rationem oſtendas, ſcripturam ſacram merito ponere pugnam in angelis beatis cuſtodibus, citra tamen minimam voluntatum ipſorum diſcordiam, vel ſanctitatis, aut beatitudinis diminutionem. Hanc autem ponit Daniel 10. ſic. „ Ex quo poſuiſti cor tuum „ ad intelligendum, ut te affligeres in conſpectu „ Dei tui, exaudita ſunt verba tua, & ego veni „ propter ſermones tuos. Princeps autem regni Per-
„ ſarum

„ ſarum reſtitit mihi viginti, & uno diebus, & ec-
„ ce Michael unus de principibus primis venit in
„ adjutorium meum. *& infra*: Et nunc revertar,
„ ut prælier adverſum Principem Perſarum. „ Danielem enim alloquens Gabriel dicit, ſe veniſſe tunc, quando exauditæ ſunt ejus preces in conſpectu Domini, ſed poſtea tardaſſe veniendo, quia Angelus, qui præerat Perſarum Regno tanquam cuſtos, ſibi Gabrieli reſtiterat 21. diebus, amplius autem non reſtitiſſe, ſive totaliter viam ſuam non impediviſſe, quia Michael de primoribus exiſtens venit in ſuum Gabrielis adjutorium. Infra etiam teſtatur Danieli ipſemet angelus, quod vult reverti ad præliandum cum prædicto Principe Perſarum. ergo præmiſſa, de qua loquutus fuerat, reſiſtentia fuit pugna, ſeu prælium inter ſe invicem. Hæc autem dixi intelligenda de Angelis beatis, ſequendo *B. Greg.* 17. *mor. c.* 7. Item *ſecundo* habes: quomodo per rationem prædictam ſcripturam cum ſimilibus, pro quanto pugnam ponit inter Angelos cuſtodes, & intelligas, & declares, & probes, atque cum aliis ſummam pacem inter illos adinvicem in ſcripturis atteſtantibus concordes. *Tertio* vides, &c.

QUÆSTIO CXIV.

De Dæmonum impugnatione, in quinque articulos diviſa.

DEinde conſiderandum eſt de impugnatione Dæmonum.

Et circa hoc quæruntur quinque.

Primo. Utrum homines a dæmonibus impugnentur.

Secundo. Utrum tentare ſit proprium diaboli.

Tertio. Utrum omnia peccata hominum ex impugnatione, ſive tentatione dæmonum proveniant.

Quarto. Utrum poſſint vera miracula facere ad ſeducendum.

Quinto. Utrum dæmones, qui ab hominibus ſuperantur, ab impugnatione hominum arceantur.

ARTICULUS I. 561

Utrum homines impugnentur a Dæmonibus.

De mal. q. 3. *a.* 3. *&* *a.* 4.

AD Primum ſic proceditur. Videtur, quod homines non impugnentur a dæmonibus. Angeli enim deputantur ad hominum cuſtodiam miſſi a Deo: Sed dæmones non mittuntur a Deo; cum dæmonum intentio ſit perdere animas, Dei autem ſalvare. Ergo dęmones non deputantur ad hominum impugnationem.

2. Præterea. Non eſt æqua conditio pugnæ, ut infirmus contra fortem, ignarus contra aſtutum exponatur ad bellum: Sed homines ſunt infirmi, & ignari: dæmones autem potentes, & aſtuti. Non eſt ergo permittendum a Deo, qui eſt omnis juſtitię auctor, ut homines a dæmonibus impugnentur.

3. Præterea. Ad exercitium hominum ſufficit impugnatio carnis, & mundi: Sed Deus permittit electos ſuos impugnari propter eorum exercitium. Ergo non videtur neceſſarium, quod a dæmonibus impugnentur.

Sed Contra eſt, quod Apoſtolus dicit ad Eph. 6. quod *non eſt nobis colluctatio adverſus carnem, & ſanguinem, ſed adverſus principes, & poteſtates, adverſus mundi rectores tenebrarum harum, contra ſpiritualia nequitiæ in cœleſtibus.*

Reſpondeo dicendum, quod circa impugnationem dæmonum *duo* eſt conſiderare, *ſcilicet* ipſam impugnationem, & impugnationis ordinem. *Impugnatio quidem ipſa ex dæmonum malitia procedit*; qui propter invidiam profectum hominum impedire nituntur; & propter ſuperbiam divinæ poteſtatis ſimilitudinem uſurpant, deputando ſibi miniſtros determinatos ad hominum impugnationem; ſicut & angeli Deo miniſtrant in determinatis officiis ad hominum ſalutem. Sed *ordo impugnationis ipſius eſt a Deo*, qui ordinate novit malis uti, ad bona ea ordinando. Sed ex parte angelorum tam ipſa cuſtodia, quam ordo cuſtodiæ reducitur ad Deum, ſicut ad primum auctorem.

Ad primum ergo dicendum, quod mali angeli impugnant homines *dupliciter*. *Uno modo*, inſtigando ad peccatum: Et ſic non mittuntur a Deo ad impugnandum, ſed aliquando permittuntur ſecundum Dei juſta judicia. *Aliquando* autem impugnant homines puniendo: Et ſic mittuntur a Deo: Sicut miſſus eſt ſpiri-

ſpiritus mendax ad puniendum Achab regem Iſrael, ut dicitur 3. Reg. ult. Pœna enim refertur in Deum, ſicut in primum auctorem: Et tamen dæmones ad puniendum miſſi alia intentione puniunt, quam mittuntur. nam ipſi puniunt ex odio, vel invidia; mittuntur autem a Deo propter ejus juſtitiam.

Ad ſecundum dicendum, quod ad hoc quod non ſit inæqualis pugnæ conditio, ſit ex parte hominis recompenſatio; principaliter quidem per auxilium divinæ gratiæ; ſecundario autem per cuſtodiam Angelorum. Unde 4. Reg. 6. Eliſæus dixit ad miniſtrum ſuum: *Noli timere: plures enim nobiſcum ſunt, quam cum illis*.

Ad tertium dicendum, quod infirmitati humanæ ſufficeret ad exercitium impugnatio, quæ eſt a carne, & mundo; ſed malitiæ dæmonum non ſufficit, quæ utroque utitur ad hominum impugnationem: Sed tamen ex divina ordinatione hoc provenit in gloriam electorum.

APPENDIX.

Ex articulo habes *primo*: quomodo per rationem oſtendas, merito eſſe dictum & a ſcriptura, & a concilio, quod homines a dæmonibus impugnantur. A ſcriptura quidem hoc dicitur Eph. 6. *Non eſt nobis colluctatio adverſus carnem, & ſanguinem, ſed adverſus principes, & poteſtates, adverſus mundi rectores tenebrarum harum, adverſus ſpiritalia nequitiæ in cœleſtibus*. Hic enim & impugnationem nobis inferri a dæmonibus denotat Apoſtolus, & impugnationem validam, & impugnationem ex invidia, ſuperbiaque procedentem. *Colluctatio* inquit, *adverſus principes tenebrarum*, ecce impugnatio a dæmonibus. *Adverſus poteſtates, mundi rectores*, ecce impugnatio valida, & tam valida, ut in hujus comparatione colluctatio cum carne, & ſanguine, quæ tamen in ſe magna eſt; *caro* enim *concupiſcit adverſus ſpiritum, & ſpiritus adverſus carnem*, hæc autem ſibi invicem adverſantur, *ut non quæcunque vultis, illa faciatis*, Gal. 5. ſit nulla. *Adverſus ſpiritalia nequitiæ*: ecce impugnatio procedens ex invidia peccato ſpirituali, & tanta, ut plus contra nos facere deſiderent, quam queant, ideo dicuntur nequitiæ. *Adverſus ſpiritalia in cœleſtibus*, ecce eadem impugnatio, ut procedit ex ſuperbia peccato ſpirituali, qua in cœlum etiam conſcendere appe-

ſunt, ideſt Deo cœlorum aſſimilari. A concilio vero *Africano* idipſum, quod ſcilicet impugnentur homines a dæmonibus, dicitur, de quo, immo de quibus conciliis, *Cœleſtinus primus* Papa in epiſt. prima ad Epiſcopos Galliæ inquit: *Ut ergo plenius, qui in aliquo dubitant, inſtruantur, conſtitutiones Sanctorum Patrum compendioſo manifeſtemus indiculo*. Per ſanctos patres inter alia intelligere ſe innuit Cœleſtinus concilia Africana per contextum mox præmiſſum, ſic, „ ita ut etiam Africanorum „ conciliorum quaſdam ſententias jungeremus, quas „ ſuas utique fecerunt Apoſtolici antiſtites, cum „ probarunt. *Has ergo ſententias referens* Cœleſti„ nus *ſexto loco habet ſic*. Neminem, etiam baptiſ„ matis gratia renovatum idoneum eſſe ad ſuperan„ das diaboli inſidias, & ad evincendas carnis con„ cupiſcentias, niſi per quotidianum Dei adjuto„ rium perſeverantiam bonæ converſationis accepe„ rit: „ Supponunt ergo Patres concilii, hominem impugnari a diabolo, cum de ſuperandis diaboli inſidiis tractant. Item Africanus epiſcopus B. Cyprianus cum collegis ſuis ſcribens ad Lucium Papam, impugnationem hominum a dæmonibus concedit in hæc verba: „ Ut ad confundendos, & retunden„ dos hæreticos oſtenderet Dominus, quæ eſſet Ec„ cleſia, qui eſſent, quos inimicus laceſſeret, qui e „ contra, quibus diabolus, ut ſuis, parceret. Ne„ que enim perſequitur, & impugnat Chriſti ad„ verſarius, niſi caſtra, & milites Chriſti, hæreti„ cos proſtratos ſemel, & ſuos factos, contemnit, „ & præterit. Eos quærit dejicere, quos videt ſta„ re. *Hæc ibi*. *Idem quoque Afer Epiſcopus epiſt*. „ 8. *ad* Cornelium *Papam ſic*: Agnoſcit ne jam, „ quis ſit ſacerdos Dei, quæ ſit Eccleſia, & domus „ Chriſti? Qui ſint ſervi Dei, quos Diabolus infe„ ſtet? Qui ſint Chriſtiani, quos Antichriſtus im„ pugnet? Neque enim quærit illos, quos jam ſu„ begit, aut geſtit evertere, quos jam ſuos fecit. „ Inimicus, & hoſtis Eccleſiæ, quos alienavit ab „ Eccleſia, & foras duxit, ut captivos, & victos „ contemnit, & præterit. Eos pergit laceſſere, in „ quibus Chriſtum cernit habitare. „ Hæc ibi. Adducta ſint iſta ex Cypriano, tamquam, quæ ultra veritatem propriam, approbata ſint a ſummis pontificibus, quibus ſcribebat, utpote, qui has ejus epiſtolas ad ſe ſcriptas libenter recipiebant. Cavenda tamen in hac materia impugnationum diabolicarum eſt hæreſis *Calvini*, dicens, quod, Deo volente, & jubente, diabolus mentitur in cordibus homi-

hominum. Non enim Deus eſt cauſa peccati, ſeu quod diabolus tentet nos ad peccandum, ut intendebat *Calvinus* contra Jac. 1. *Deus intentator malorum eſt*, licet ſic impugnationem permittat, ut in reſponſione *ad primum*. Vide hæreſis hujus damnationem etiam *q.* 19. *ar.* 9. *&* *q.* 49. *ar.* 2. *&* *q.* 105. *ar.* 4. *cum Elucid.* ſemper, & 1. 2. *q.* 79. *ar.* 1. Item Addition. articulorum numero 198. & Veritates aureas ſuper legem veterem, *Gen.* 3. *concl.* 6. *Secundo* habes: quomodo per rationem prædictas ſcripturas, concilia, &c. inquantum impugnari ajunt homines a dæmonibus, intelligas, declares, probes. *Tertio* vides: quomodo, &c.

ARTICULUS II. 562

Utrum tentare ſit proprium Diaboli.

2. 2. *quæſt.* 97. *art.* 2. *cor.* *&* 2. *d.* 21. *q.* 1. *ar.* 1. *&* *opuſc.* 7. *c.* 7.

AD Secundum ſic proceditur. Videtur, quod tentare non ſit proprium diaboli. Dicitur enim Deus tentare, ſecundum illud Geneſ. 22. *Tentavit Deus Abraham*: Tentat etiam caro, & mundus: Et etiam homo dicitur tentare Deum, & hominem. Ergo non eſt proprinm dæmonis tentare.

2. Præterea. Tentare eſt ignorantis: ſed dæmones ſciunt, quid circa homines agatur. ergo dæmones non tentant.

3. Præterea. Tentatio eſt via in peccatum: peccatum autem in voluntate conſiſtit. cum ergo dæmones non poſſint voluntatem hominis immutare, ut per ſupra dicta patet, (*qu.* 111. *ar.* 2.) videtur, quod ad eos non pertineat tentare.

Sed Contra eſt, quod dicitur 1. ad Theſſ. 3. *Ne forte tentaverit vos is, qui tentat*. Gloſſ. (*interlin.*) *ideſt Diabolus, cujus officium eſt tentare.*

Reſpondeo dicendum, quod tentare eſt proprie experimentum ſumere de aliquo. Experimentum autem ſumitur de aliquo, ut ſciatur aliquid circa ipſum. Et ideo proximus finis cujuslibet tentantis eſt ſcientia. Sed quandoque ulterius ex ſcientia quæritur aliquis alius finis, vel bonus, vel malus: Bonus quidem, ſicut cum aliquis vult ſcire qualis aliquis ſit, vel quantum ad ſcientiam, vel quantum ad virtutem, ut eum promoveat: Malus autem,

quan-

quando hoc ſcire vult, ut eum decipiat, vel ſubvertat. Et per hunc modum poteſt accipi, quomodo tentare diverſis diverſimode attribuatur. Homo enim tentare dicitur, *Quandoque* quidem, ut ſciat tantum: & propter hoc *tentare Deum* dicitur eſſe peccatum; quia homo quaſi incertus experiri præſumit Dei virtutem: *Quandoque* vero tentat, ut juvet: *Quandoque* vero, ut noceat.

Diabolus autem ſemper tentat, ut noceat, in peccatum præcipitando. Et *ſecundum hoc dicitur proprium officium ejus tentare*. Nam etſi homo aliquando ſic tentet, hoc agit, inquantum eſt miniſter diaboli. Deus autem tentare dicitur, ut ſciat; eo modo loquendi, quo dicitur ſcire, quod facit alios ſcire. Unde dicitur Deut. 13. *Tentat vos Dominus Deus veſter, ut palam fiat, utrum diligatis eum*. Caro etiam, & mundus dicuntur tentare inſtrumentaliter, ſeu materialiter; inquantum ſcilicet poteſt cognoſci qualis ſit homo, ex hoc quod ſequitur, vel repugnat concupiſcentiis carnis, & ex hoc quod contemnit proſpera mundi, & adverſa; quibus etiam diabolus utitur ad tendandum.

Et ſic patet ſolutio ad Primum.

Ad ſecundum dicendum, quod dæmones ſciunt ea, quæ exterius aguntur circa homines: Sed interiorem hominis conditionem ſolus Deus novit, qui eſt ſpirituum ponderator: Ex qua aliqui ſunt magis proni ad unum vitium, quam ad aliud. Et ideo diabolus tentat explorando interiorem conditionem hominis, ut de illo vitio tentet, ad quod homo magis pronus eſt.

Ad tertium dicendum, quod dæmon etſi non poſſit immutare voluntatem, poteſt tamen, ut ſupra dictum eſt, (*q.* 111. *ar.* 3. & 4.) aliqualiter immutare inferiores hominis vires; ex quibus etſi non cogitur voluntas, tamen inclinatur.

APPENDIX.

Ex articulo habes *primo*: quomodo per rationem oſtendas, merito fuiſſe a ſcriptura ſacra inſinuatum, quod tentare eſt proprium diaboli. Hoc autem inſinuatum eſt Matth. 4. *Accedens tentator*. Loquitur enim de diabolo Chriſtum tentaturo, & diabolum ipſum, quaſi ex officio ſibi proprio deſcribens, vocat tentatorem. Item inſinuatum eſt idem 1. Theſſ. 3. *ne forte tentaverit vos is, qui ten-*

tentat. Sermonem facit Apoſtolus de diabolo, quoniam de fide catholica, quam ſpecialiter ſubvertere quærit Satanas, contextus loquitur. *Miſi*, inquit, *ad cognoſcendum fidem veſtram, ne forte tentaverit vos is, qui tentat*. Quod vero ſpecialiter infirmare quærat Satanas fidem catholicam in nobis, patet primæ Petr. quinto, cum dicitur: *Adverſarius veſter diabolus circuit quærens, quem devoret, cui reſiſtite fortes in fide*. Reſiſtentia cum ſit inimico, quod patet in bellis etiam humanis, ibi, ubi adoritur inimicus. Cum ergo moneat Apoſtolus Petrus, quod adverſario noſtro reſiſtamus *fortes in fide*, ſequitur ſecundum eum, quod diabolus in omni ſua aſſidua inquiſitione ad devorandum intendat principaliter enervare in nobis ipſam fidem. *Secundo* habes: quomodo per rationem præmiſſas ſcripturas cum ſimilibus, pro quanto proprium inſinuant eſſe diaboli officium hoc, ſcilicet tentare, & intelligas, & declares, & probes, inſuper & oſtendas hujuſmodi denominationem eſſe factam ſecundum regulas denominandi aliquid. Regula enim eſt, quod, quando concurrunt duo, unum materiale, aliud formale, unum principale agens, aliud inſtrumentum, tunc denominatio abſoluta, vera, & propria ſit a forma, & principali agente, non a materia, neque ab inſtrumento, niſi ſecundum quid. Non enim abſolute ſimpliciter dicitur, ſerra fecit lectum, ſed artifex, licet non, niſi mediante ſerra, fecerit ipſum, neque homo eſt animal, ſed rationalis, licet non, niſi animalitate, ſeu materia præſuppoſita, ſit rationalis. Quia igitur diabolus eſt in tentando ad peccatum tamquam principale agens, & veluti formale quid, reſpectu aliorum hoſtium, ſcilicet carnis, ac mundi, ideo abſolute, ſimpliciter, vere, & proprie denominationem ejus faciunt ſcripturæ, quando eum tentatorem vocant. *Tertio* vides: quomodo ex his, ſimilibuſque viciſſim Angelicus conſolidetur articulus, atque declaretur.

ARTICULUS III. 563

Utrum omnia peccata procedant ex tentatione Diaboli.

1. 2. *qu.* 80. *art.* 4. *&* 3. *q.* 8. *art.* 7. *ad* 1. *& ma. q.* 3. *art.* 5.

AD Tertium ſic proceditur. Videtur, quod omnia peccata procedant ex tentatione diaboli.

Dicit

Dicit enim Dionyſ. 4. cap. de div. nom. (*a med.*) quod *multitudo dæmonum eſt cauſa omnium malorum ſibi, & aliis*. Et Damaſc. dicit, (*lib. 2. orthod. fid. c. 4. ad fi.*) quod *omnis malitia, & omnis immunditia a diabolo excogitatæ ſunt*.

2. Præterea. De quolibet peccatore dici poſſet, quod Dominus de Judæis dicit Joan. 8. *Vos ex patre diabolo eſtis*: Hoc autem eſt, inquantum ipſi ex diaboli ſuggeſtione peccabant. Omne ergo peccatum eſt ex ſuggeſtione diaboli.

3. Præterea. Sicut angeli deputantur ad cuſtodiam hominum, ita dæmones ad impugnationem: Sed omnia bona, quæ facimus, ex ſuggeſtione bonorum Angelorum procedunt; quia divina ad nos mediantibus angelis perferuntur. Ergo & omnia mala, quæ facimus, proveniunt ex ſuggeſtione diaboli.

Sed Contra eſt, quod dicitur in lib. de Eccleſ. dogm. (*inter op. Aug. cap.* 82. *to.* 3.) *Non omnes cogitationes noſtræ malæ a diabolo excitantur, ſed aliquoties ex noſtri arbitrii motu emergunt*.

Reſpondeo dicendum, quod cauſa alicujus poteſt dici aliquid *dupliciter*. *Uno modo* directe, *alio modo* indirecte. *Indirecte* quidem, ſicut cum aliquod agens cauſans aliquam diſpoſitionem ad aliquem effectum, dicitur eſſe occaſionaliter, & indirecte cauſa illius effectus: ſicut ſi dicatur, quod ille, qui ſecat † *al. ſiccat* † ligna, eſt cauſa combuſtionis eorum. Et *hoc modo dicendum eſt, quod diabolus eſt cauſa omnium peccatorum noſtrorum*: quia inſtigavit primum hominem ad peccandum: ex cujus peccato conſecuta eſt in toto genere humano quædam pronitas ad omnia peccata. Et per hunc modum intelligenda ſunt verba Damaſceni, & Dionyſii. (*inducta in arg.* 1.) *Directe* autem dicitur eſſe aliquid cauſa alicujus, quod operatur directe ad illud. Et *hoc modo diabolus non eſt cauſa omnis peccati*. Non enim omnia peccata committuntur diabolo inſtigante, ſed quædam ex libertate arbitrii, & carnis corruptione; Quia, ut Origenes dicit, (*Lib.* 3. *Periar. cap.* 2.) *etiamſi diabolus non eſſet, homines haberent appetitum ciborum, & venereorum, & hujuſmodi*; circa quæ multa inordinatio contingit, niſi per rationem talis appetitus refrænetur, & maxime ſuppoſita corruptione naturæ. Refrænare autem, & ordinare hujuſmodi appetitum, ſubjacet libero arbitrio. Sic ergo non eſt neceſſarium omnia peccata ex inſtinctu diaboli provenire; Si qua tamen ex inſtinctu ejus proveniunt,

ad

ad ea complenda *eo blandimento decipiuntur homines nunc, quo primi parentes*, ut Iſidor. dicit. (*l.* 3. *de ſummo bono*, *ſive ſententiarum cap.* 5. §. 21.)

Et per hoc patet reſponſio ad Primum.

Ad ſecundum dicendum, quod ſiqua peccata abſque inſtinctu diaboli perpetrantur, per ea tamen fiunt homines filii diaboli, inquantum ipſum primo peccantem imitantur.

Ad tertium dicendum, quod homo poteſt per ſeipſum ruere in peccatum; ſed ad meritum proficere non poteſt, niſi auxilio divino, quod homini exhibetur mediante miniſterio angelorum. Et ideo ad omnia bona noſtra cooperantur angeli. Non tamen omnia noſtra peccata procedunt ex dæmonum ſuggeſtione; quamvis nullum genus peccati ſit, quod non interdum ex dæmonum ſuggeſtione proveniat.

APPENDIX.

Ex articulo habes *primo:* quomodo per rationem interimas hæreſim *Armenorum* dicentium, nullum fuiſſe futurum peccatum, ſi dæmones non fuiſſent, qui homines tentatione ſua ad peccandum impellerent, quapropter dicunt, peccatum eſſe ſimpliciter a dæmone, & non a libero arbitrio. *Secundo* habes: quomodo per rationem oſtendas, hanc merito damnari a dogmatibus Eccleſiaſticis, vide lib. de Eccl. dog. c. 82. ſic. *Non omnes cogitationes noſtræ malæ a diabolo excitantur, ſed aliquoties ex noſtri arbitrii motu emergunt.* Item a Jac. 1. *Unuſquiſque tentatur a concupiſcentia ſua abſtractus, & illectus.* Vide, hic Apoſtolum Jacobum non facere mentionem de diabolica ſuggeſtione, quando loquitur de cujuſque peccato, & hoc, non quia dæmonis ſuggeſtio non interveniat in patratione aliquorum peccatorum, ſed quia non intervenit in quocumque peccato. Quaſi dicat: In uniuſcujuſque peccato adeſt tentatio concupiſcentiæ propriæ, ſumendo concupiſcentiam pro inordinato motu voluntatis, non autem tentatio diaboli, ideo ad hanc differentiam deſignandam facio mentionem de concupiſcentia in peccato cujuſque, & non de diabolo: Et re vera impoſſibile eſt, quod aliquod peccatum fiat ab homine ſine tentatione concupiſcentię modo expoſito, quamvis poſſibile ſit, & de facto contingat, quod aliqua peccata quandoque fiunt abſque tentatione diaboli. Item a Job 4. *Ecce, qui ſerviunt ei, non ſunt ſtabiles, & in angelis ſuis reperit pravitatem: quanta magis hi, qui habitant do-*

mos

mos luteas , *qui terrenum habent fundamentum*, *conſumentur velut a tinea?* Ecce , loquitur Job ad literam de peccato malorum angelorum , comparationem inducendo inter ipſos, & fragilitatem hominum habitantium domos luteas corporum ſuorum, & fundamentum in terra habentium, & concludit, quod fragilitas hominum , ad ruendum ſcilicet in peccatum , a quo poſtea velut a tinea conſumuntur, eſt major. Cum igitur peccatum ſaltem primi angeli a nullo altero dæmone proceſſerit , ſed a ſuo libero arbitrio, ſequitur, quod ex hoc dicto ipſius Job detur intelligi , quod homo peccare poſſit ſolo ſuo libero arbitrio , remota etiam omni ſuggeſtione diaboli. Alioquin virtus, ſeu vis hominum eſſet major , quam primi illius angeli , quoniam hic angelus nullo alio impellente deficere potuit, & defecit; homo autem , ſecundum *Armenos*, nonniſi diabolo impellente , cadere poſſet . Quaſi ergo per concluſionem dicat Job: In aliquo ſaltem angelorum reperit pravitatem, ex ſolo ejus libero arbitrio provenientem , quanto magis in hominibus habitantibus corpora fragilia pravitatem ex ſolo humano arbitrio provenientem poterit reperire , atque , attenta eorum majori fragilitate , reperiet? Dicunt itaque ſcripturæ præmiſſæ virtualiter , quod diabolus non eſt cauſa directa omnium peccatorum , ſicut e contrario *Armeni* dicebant . *Tertio* habes : quomodo per rationem oſtendas , Conc. *Triden*. ſeſſ. quinta , merito virtualiter ſenſiſſe, quod diabolus eſt indirecta cauſa omnium delictorum . Hoc autem ſic ſentire ſe monſtravit , quando pronitatem illam ad peccata ex peccato originali etiam dimiſſo in nobis relinqui notificavit. *Manere*, inquit, *in baptizatis concupiſcentiam, vel fomitem hæc ſancta ſynodus fatetur, ac ſentit, quæ quidem, cum ad agonem relicta ſit, nocere non conſentientibus , & viriliter per Jeſu Chriſti gratiam repugnantibus , non valet , quinimo , qui legitime certaverit, coronabitur. Hanc concupiſcentiam, quam Apoſtolus aliquando peccatum appellat , ſancta ſynodus declarat, Eccleſiam Catholicam numquam intellexiſſe peccatum appellari, quod vere, & proprie in renatis peccatum ſit, ſed quia ex peccato eſt, & ad peccatum inclinat . Si quis autem contrarium ſenſerit , anathema ſit* . Hæc ibi . De tali concupiſcentia habituali , ſeu fomite , quod non ſit vere , & proprie peccatum , concordat decret. de conſ. diſt. 4. *Per baptiſmum Chriſti*. *Quarto* hinc ex Concilio vides, propoſitionem illam eſſe ſuſpectam , ſcandaloſam ,

loſam, & erroneam, qua *Eraſmus*, ut refert *Jacob Lop. Stunica*, poſt ſuum itinerarium dicit. *Non audio, qui mihi dicat, fœdam illam pruriginem, & Veneris ſtimulos, non a natura, ſed a peccato, profectam*. Dicit enim Concilium, quod illa ex peccato eſt, & damnat contrarium. *Quinto* vides: quomodo, &c.

ARTICULUS IV. 564

Utrum dæmones poſſint homines ſeducere per aliqua miracula.

AD Quartum ſic proceditur. Videtur, quod dæmones non poſſint homines ſeducere per aliqna miracula vera. Operatio enim dæmonum maxime vigebit in operibus Antichriſti: Sed, ſicut Apoſtolus dicit 2. ad Theſſalonic. 2. *ejus adventus eſt ſecundum operationem Satanæ in omni virtute, & ſignis, & prodigiis mendacibus*. Ergo multo magis alio tempore per dæmones non fiunt niſi ſigna mendacia.

2. Præterea. Vera miracula per aliquam corporum immutationem fiunt: Sed dæmones non poſſunt immutare corpus in aliam naturam. dicit enim Auguſt. 18. de civ. Dei: (*c.* 18. *ante med. to.* 5.) *Nec corpus quidem humanum ulla ratione crediderim dæmonum arte, vel poteſtate in membra beſtialia poſſe converti*. Ergo dæmones vera miracula facere non poſſunt.

3. Præterea. Argumentum efficaciam non habet, quod ſe habet ad oppoſita. Si ergo miracula vera poſſunt fieri a dæmonibus ad falſitatem perſuadendam, non erunt efficacia ad veritatem fidei confirmandam: quod eſt inconveniens; cum dicatur Marc. ultimo, *Domino cooperante, & ſermonem confirmante ſequentibus ſignis*.

Sed Contra eſt, quod Auguſt. dicit lib. 83. QQ. (*q.* 79. *a med. to.* 4.) quod *magicis artibus fiunt miracula plerunque ſimilia illis miraculis, quæ fiunt per ſervos Dei*.

Reſpondeo dicendum, quod, ſicut ex ſupradictis patet, (*q.* 105. *a.* 8. *&* *q.* 110. *a.* 4.) *ſi miraculum proprie accipiatur, dæmones miracula facere non poſſunt, nec aliqua creatura, ſed ſolus Deus*: Quia miraculum proprie dicitur, quod fit præter ordinem totius naturæ creatæ; ſub quo ordine continetur omnis virtus creata. Dicitur tamen quandoque miraculum large, quod excedit humanam facul-

cultatem, & conſiderationem. Et *ſic dæmones poſſunt facere miracula*; quæ ſcilicet homines mirantur, inquantum eorum facultatem, & cognitionem excedunt. Nam & unus homo, inquantum facit aliquid, quod eſt ſupra facultatem, & cognitionem alterius, ducit alium in admirationem ſui operis, ut quodammodo miraculum videatur operari.

Sciendum eſt tamen, quod quamvis hujuſmodi opera dæmonum, quæ nobis miracula videntur, ad veram rationem miraculi non pertingant; ſunt tamen quandoque veræ res: Sicut magi Pharaonis per virtutem dæmonum veros ſerpentes, & ranas fecerunt: Et quando ignis de cœlo cecidit, & familiam Job cum gregibus pecorum uno impetu conſumpſit, & turbo domum dejiciens filios ejus occidit, quæ fuerunt opera Satanæ, phantaſmata non fuerunt, ut Aug. dicit 20. de civ. Dei. (*cap.* 19. *prope fi. to.* 5.)

Ad primum ergo dicendum, quod, ſicut Auguſt. dicit ibidem, Antichriſti opera poſſunt dici eſſe ſigna mendacii; *Vel* quia mortales ſenſus per phantaſmata decepturus eſt, ut quæ non faciat, videatur facere; *Vel* quia ſi ſint vera prodigia, ad mendacium tamen pertrahent credituros.

Ad ſecundum dicendum, quod, ſicut ſupra dictum eſt, (*q.* 110. *a.* 2.) materia corporalis non obedit angelis bonis, ſeu malis ad nutum, ut dæmones ſua virtute poſſint tranſmutare materiam de forma in formam; ſed poſſunt adhibere quædam ſemina, quæ in elementis mundi inveniuntur, ad hujuſmodi effectus complendos, ut Aug. dicit 3. de Trinit. (*c.* 8. *to.* 3.) Et ideo dicendum eſt, quod omnes tranſmutationes corporalium rerum, quæ poſſunt fieri per aliquas virtutes naturales, ad quas pertinent prædicta ſemina, poſſunt fieri per operationem dæmonum, hujuſmodi ſeminibus adhibitis: Sicut, cum aliquæ res tranſmutantur in ſerpentes, vel ranas, quæ per putrefactionem generari poſſunt. Illæ vero tranſmutationes corporalium rerum, quæ non poſſunt virtute naturæ fieri, nullo modo operatione dæmonum ſecundum rei veritatem perfici poſſunt: Sicut quod corpus humanum mutetur in corpus beſtiale; aut quod corpus hominis mortuum reviviſcat. Et ſi aliquando aliquid tale operatione dæmonum fieri videatur, hoc non eſt ſecundum rei veritatem, ſed ſecundum apparentiam tantum. Quod quidem poteſt *dupliciter* contingere. *Uno modo* ab interiori, ſecundum quod dæmon poteſt mutare phantaſiam hominis, & etiam ſenſus

eor-

corporeos, ut aliquid videatut aliter quam ſit, ſicut ſupra dictum eſt: (*q.* 111. *a.* 3. & 4.) Et hoc etiam interdum fieri dicitur virtute aliquarum rerum corporalium. *Alio modo* ab exteriori. Cum enim ipſe poſſit formare corpus ex aere cujuſcunque formæ, & figuræ, ut illud aſſumens in eo viſibiliter appareat, poteſt eadem ratione circumponere cuicunque rei corporeæ quamcunque formam corpoream, ut in ejus ſpecie videatur. Et hoc eſt, quod Aug. dicit 18. de civ. Dei, (*c.* 18. *in med. to.* 5.) quod *phantaſticum hominis, quod etiam in cogitando, ſive ſomniando per rerum innumerabilium genera variatur, velut incorporatum in alicujus animalis effigie ſenſibus apparet alienis.* Quod non eſt ſic intelligendum, quod ipſa vis phantaſtica hominis, aut ſpecies ejus eadem numero incorporata alterius ſenſibus oſtendatur; ſed quia dæmon, qui in phantaſia unius hominis format aliquam ſpeciem, ipſe etiam poteſt ſimilem ſpeciem alterius ſenſibus offerre.

Ad tertium dicendum, quod, ſicut Augu. dicit in lib. 83. QQ. ((*q.* 79. *a me. to.* 4.) *cum talia faciunt Magi, qualia Sancti, diverſo fine, & diverſo jure fiunt. Illi enim faciunt quærentes gloriam ſuam, iſti quærentes gloriam Dei: Et illi faciunt per quædam privata commercia, iſti autem publica adminiſtratione, & juſſu Dei, cui cuncta creata ſubjecta ſunt.*

APPENDIX.

Ex articulo habes *primo*: quomodo per rationem oſtendas, merito eſſe dictum a ſcripturis, quod dæmones mediantibus ſignis magnis, atque mirandis per homines aliquos ſua ipſorum virtute factis ſeducent multos. Hoc autem dictum eſt Matth. 24. „ ſurgent pſeudochriſti, & pſeudoprophetæ, & dabunt ſigna magna, & prodigia ita, ut in errorem inducantur, ſi fieri poteſt, etiam electi, & *quod talia ſigna ſint virtute dæmonis, patet Apocal.* 13. *ubi dicitur*, & vidi de mari beſtiam aſcendentem, habentem capita ſeptem, & cornua decem, & *infra*, & dedit illi draco virtutem ſuam, & poteſtatem magnam. & *infra:* vidi aliam beſtiam aſcendentem de terra, & habebat cornua duo ſimilia agni, & loquebatur, ſicut draco, & poteſtatem prioris beſtiæ omnem faciebat, &c. & fecit ſigna magna, ut etiam ignem faceret de cœlo deſcendere in terram in conſpectu

„ ho-

„ hominum, & ſeduxit habitantes in terra propter „ ſigna, quæ data ſunt illi facere, *&c. Hæc ibi.* „ *De quo & c.* 20. *dicitur, quod* diabolus ab ange- „ lo habente clavem abyſſi catena magna ligatus eſt, „ *& quod* poſtea ſolvetur, & exiens ſeducet gentes „ Gog, & Magog, *&c.*„ *Secundo* habes: quomodo per rationem ſcripturas hujuſmodi, pro quanto per miranda facta dæmones ſeducere dicunt hominem, & intelligas, & probes, & cum aliis ſcripturis contrarium apparenter dicentibus concordes. Circa hanc tamen hic narratam ſeductionem cavere ſemper memento ſenſum illum malum, quo accipiunt *quidam* ſeductionem hanc pro ſeductione omnino irreparabili. Nam ſanctus Doctor ita ſumit hic ſeductionem, ut hi, qui ſic ſeducentur, poſſint etiam, ſi voluerint, dum vivent, per pœnitentiam reparari, & contrarium ſentire eſt hæreſis *Bartholomæi Janoveſii*, dicentis, ut infra: Antichriſtus ita pervertet omnes Chriſtianos habentes uſum liberi arbitrii, ut ſuis erroribus immobiliter inhærentes nulla ratione deinceps poſſint ad fidem converti. Item: Antichriſtus tantæ efficaciæ characterem in perverſos ab ipſo imprimet, ut immobiliter in erroribus perdurantes, ſint certo tandem damnandi, & per ignem e cœlo miſſum corporaliter morituri. Item: per Antichriſtum *Judæi, Sarraceni*, & quicunque infideles, tam parvuli, quam adulti, ſubvertendi poſt ipſius Antichriſti mortem, ſive interitum, omnes ad fidem Chriſti convertentur. At ſic non erit de adultis Chriſtianis ab eodem Antichriſto ſeducendis. In his autem tribus *Janoveſius* a dæmone eſt deceptus, ut oſtendetur, ſicut & in iſta ſua phantaſia, videlicet, Antichriſti diſcipulos apparituros per univerſum orbem die Pentecoſtes, anno Domini 1360. Error enim iſte ejus per experientiam convictus eſt temeritatis, atque damnatus. Tres autem primæ hæreſes damnantur ab Apocal. 11. *viderunt illos inimici eorum, & in illa hora factus eſt terræmotus magnus, & decima pars civitatis cecidit, & occiſa ſunt in terræmotu nomina hominum ſeptem millia, & reliqui in timorem ſunt miſſi, & dederunt gloriam Deo cœli*. Ecce, Apocalypſis ad literam loquitur de ſeductis ab Antichriſto, vide capitulum, inimicis ſanctorum Enoch, & Heliæ occiſorum ab eodem, & dicitur, quod reliqui a 7000. hominum timore bono concuſſi *dederunt gloriam Deo cœli*, ſcilicet pœnitendo de malis ſuis. Vide finem 9. c. & ex eo dic. Ergo potuerunt, qui adoraverant dæmonia, &c. facere pœnitennten-

tentiam, alioquin non viderentur incuſandi, quod non egerunt de hoc pœnitentiam. Vide contra hujuſmodi negantes ſpatium pœnitentiæ vivis etiam antea gratia donatis ſup. *q.* 48. *ar.* 4. Item a Conc. *Trid.* Seſſ. 6. c. 14. *Qui ab accepta juſtificationis gratia exciderunt, rurſus excitante Deo juſtificari poterunt*, item canon. 29. *Si quis dixerit, eum, qui poſt baptiſmum lapſus eſt, non poſſe per Dei gratiam reſurgere; Anathema ſit.* Nota, quod libellus prædictarum hæreſum, *Bartholomæo* ipſo ipſas hæreſes abjurante, combuſtus eſt, ut dicit *Prateolus* titulo ſuo. *Tertio* vides: quomodo ex prædictis viciſſim Angelica doctrina præſens declaretur, atque confirmetur.

ARTICULUS V. 565

Utrum dæmon, qui ſuperatur ab aliquo, propter hoc ab impugnatione arceatur.

2. *d.* 6. *art.* 5.

AD Quintum ſic proceditur. Videtur, quod dæmon, qui ſuperatur ab aliquo, non propter hoc ab impugnatione arceatur. Chriſtus enim efficaciſſime ſuum tentatorem vicit: ſed tamen poſtea eum impugnavit, ad occiſionem ejus Judæos incitando. ergo non eſt verum, quod diabolus victus ab impugnatione ceſſet.

2. Præterea. Infligere pœnam ei, qui in pugna ſuccumbit, eſt incitare ad acrius impugnandum: hoc autem non pertinet ad Dei miſericordiam. ergo dæmones ſuperati non arceantur.

Sed Contra eſt, quod dicitur Matth. 4. *Tunc reliquit eum diabolus*, ſcilicet Chriſtum ſuperantem.

Reſpondeo dicendum, quod *quidam* dicunt, quod dæmon ſuperatus nullum hominem poteſt de cætero tentare, nec de eodem, nec de alio peccato. *quidam* autem dicunt, quod *poteſt alios tentare, ſed non eundem. Et hoc probabilius dicitur, ſi tamen intelligatur uſque ad aliquod tempus.* Unde & Luc. 4. dicitur, quod conſummata omni tentatione, diabolus receſſit a Chriſto uſque ad tempus. Et hujus ratio eſt *duplex*. *Una* eſt ex parte divinæ clementiæ: quia, ut Chryſoſt. dicit ſuper Matth. (4. *hom.* 5. *in op. imperf. a med. ſuper illud*: *Vade retro Satana.*) *Non tamdiu homines diabolus tentat, quamdiu vult, ſed quandiu Deus permittit: Quia etſi permittat pauliſper tentare, tamen repellit propter* in-

infirmam naturam. *Alia* ratio ſumitur ex aſtutia diaboli. unde Ambroſ. dicit ſuper Lucam, (*c. 4. ſup. illud : Diabolus receſſit ab illo*) quod *Diabolus inſtare formidat, quia frequentius refugit triumphari*. Quod tamen aliquando diabolus redeat ad eum, quem dimiſit, patet per illud, quod dicitur Matth. 12. *Revertar in domum meam, unde exivi*. Et per hoc patet ſolutio ad Objecta.

APPENDIX.

EX articulo habes *primo*: quomodo per rationem oſtendas, merito a B. Papa *Gregorio*, in epiſtola *Leandro Epiſcopo Spalenſi* (De his, & ſimilibus ſupra, & infra adductis, vide corpus Conciliorum in vitis ſingulorum Pontificum Rom.) fuiſſe dictum. *Quia antiqui hoſtis inſidias ſcitis, quoniam bellum durius contra victores proponit, nunc ergo circa eundem filium ſuum ſolertius ſanctitas veſtra evigilet, ut bene cœpta perficiat, nec ſe de perfectis bonis operibus extollat, ut fidem cognitam vitæ quoque meritis teneat, & quia æterni regni, cujus ſit, operibus oſtendat, quatenus poſt multa annorum curricula de regno ad regnum tranſeat*. Hoc ille. Ubi patet, quod dæmon acrius contra victores inſurgit. Et quod tunc major vigilantiæ recompenſatio fienda eſt, magis, ſcil. opitulante Deo, ut in ad *ſecundum*. Idem Papa ad Secundinum incluſum inquit. *Non dubito, majores te inſidias hoſtis callidi perpeti, qui majora contra eum bella præparaſti. Tanto quippe ille deceptionis molimina ardentius exquirit, quanto te cœleſti patriæ ferventius inhiare cognoſcit*. Et infra. *Antiquus hoſtis mox, ut ocioſam mentem invenerit, ad eam ſub quibuſdam occaſionibus locuturus accedit, & quædam ei de geſtis præteritis ad memoriam reducit, audita quondam verba indecenter cogitationi reſonat, &, ſi qua dudum turpiter acta ſunt, eorum ſpecies oculis cordis apponit, ut, quem de præſentibus non valet inquinare, de malis tranſactis violet*. Hæc ille. Ubi vides, quod victorem iterum aggreditur, ſed, ſive ille idem numero dæmon, ſive alius, non explicat Pontifex. Idem Papa in epiſt. ad Reccaredum Regem, ait. *Vigilanti ſunt inter hæc ſtudio antiqui hoſtis inſidiæ cavendæ, qui, quanto majora in hominibus dona conſpicit, tanto hæc auferre ſubtilioribus inſidiis exquirit. Neque enim latrunculi in via capere viatores vacuos expetunt, ſed eos, qui auri vaſcula, vel argenti ferunt. Via quippe eſt vi-*

ta

ta præſens. *Unde tanto quiſque neceſſe eſt, ut inſidiantes ſpiritus caveat, quanto majora ſunt dona, quæ portat*, & infra.. *Sæpe malignus ſpiritus, ut bona deſtruat, quibus prius adverſari non valuit, ad operantis mentem poſt peractam operationem venit, eamque tacitis cogitationibus in quibuſdam ſuis laudibus excutit ita, ut decepta mens admiretur ipſa, quam ſint magna, quæ fecit. Quæ dum per occultum tumorem apud ſemetipſam extollitur, ejus, qui donum tribuit, gratia privatur*. Hæc ille. Ubi vides tale quid, quod prius. *Secundo* habes: quomodo per rationem præmiſſa decreta Papæ, pro quanto dæmonem inſinuant non arceri totaliter a tentando victorem prius, & recte intelligas, & declares, & probes. *Tertio* vides: quomodo ex his viciſſim Angelica doctrina declaretur, atque confirmetur.

QUÆSTIO CXV.

De actione corporalis creaturæ, in ſex articulos diviſa.

CONſequenter conſiderandum eſt de actione corporalis creaturæ, & Fato, quod aliquibus corporibus attribuitur.

Circa actiones corporales quæruntur ſex.

Primo. Utrum aliquod corpus ſit activum.

Secundo. Utrum in corporibus ſint aliquæ ſeminales rationes.

Tertio. Utrum corpora cœleſtia ſint cauſa eorum, quæ hic per inferiora corpora fiunt.

Quarto. Utrum ſint cauſa humanorum actuum.

Quinto. Utrum eorum actionibus dæmones ſubdantur.

Sexto. Utrum cœleſtia corpora imponant neceſſitatem his, quæ eorum actionibus ſubduntur.

ARTICULUS I. 566

Utrum aliquod corpus ſit activum.

3. *cont. c.* 69.

AD Primum ſic proceditur. Videtur, quod nullum corpus ſit activum. Dicit enim Auguſtin. (*lib.* 5. *de Civ. Dei c.* 9. *cir. fin. to.* 5.) quod *in rebus invenitur aliquid actum, & non agens, ſicut ſunt corpora; Aliquid agens, & non actum, ſicut Deus;*

Aliquid agens, & actum, ſicut ſubſtantiæ ſpirituales.

2. Præterea. Omne agens, excepto primo agente, in ſuo opere indiget ſubjecto, quod ſit ſuſceptibile ſuæ actionis: Sed infra ſubſtantiam corporalem non eſt ſubſtantia, quæ ſit receptibilis ſuæ actionis; quia hæc ſubſtantia tenet ultimum gradum in entibus. Ergo ſubſtantia corporalis non eſt activa.

3. Præterea. Omnis ſubſtantia corporalis concluditur quantitate. Sed quantitas impedit ſubſtantiam a motu, & actione; quia comprehendit eam, & mergitur in ea: ſicut impeditur aer nubiloſus a perceptione luminis: Et hujus ſignum eſt, quod quanto magis accreverit quantitas corporis, tanto eſt ponderoſius, & gravius ad hoc quod moveatur. Ergo nulla ſubſtantia corporalis eſt activa.

4. Præterea. Omne agens habet virtutem agendi ex propinquitate ad primum activum: ſed a primo activo, quod eſt ſimpliciſſimum, remotiſſima ſunt corpora, quæ ſunt maxime compoſita. ergo nullum corpus eſt agens.

5. Præterea. Si aliquod corpus eſt agens, aut agit ad formam ſubſtantialem, aut ad formam accidentalem: Sed non ad formam ſubſtantialem; quia non invenitur in corporibus principium actionis, niſi aliqua qualitas activa, quæ eſt accidens: accidens autem non poteſt eſſe cauſa formæ ſubſtantialis, cum cauſa ſit potior, quam effectus: Similiter etiam neque ad formam accidentalem; quia accidens non ſe extendit ultra ſuum ſubjectum, ut Auguſt. dicit 9. de Trin. (*cap. 4. a princ. to. 3.*) Ergo nullum corpus eſt activum.

Sed Contra eſt, quod Dion. 15. cap. cœleſt. hierar. (*inter princ. & med.*) inter cæteras proprietates corporei ignis dicit, quod *ad ſuſceptas materias manifeſtat ſuiipſius magnitudinem, activus, & potens.*

Reſpondeo dicendum, quod ſenſibiliter apparet aliqua corpora eſſe activa. Sed circa corporum actiones *tripliciter* aliqui erraverunt.

Fuerunt enim *aliqui*, qui totaliter corporibus actiones ſubtraxerunt: Et hæc eſt opinio Avicebron in libro fontis vitæ, ubi per rationes, quæ tactæ ſunt, probare nititur, quod nullum corpus agit; ſed omnes actiones, quæ videntur eſſe corporum, ſunt actiones cujuſdam virtutis ſpiritualis, quæ penetrat per omnia corpora: ita quod ignis, ſecundum eum, non calefacit, ſed virtus ſpiritualis penetrans per ipſum. Et videtur hæc opinio derivata eſſe ab opinione Platonis.

Nam

Nam Plato poſuit, omnes formas, quæ ſunt in materia corporali, eſſe participatas, & determinatas, & contractas ad hanc materiam; formas vero ſeparatas eſſe abſolutas, & quaſi univerſales. Et ideo illas formas ſeparatas dicebat eſſe cauſas formarum, quæ ſunt in materia. Secundum hoc ergo quod forma, quæ eſt in materia corporali, determinata eſt ad hanc materiam individuatam per quantitatem, ponebat Avicebron, quod a quantitate, prout eſt individuationis principium, retinetur, & arcetur forma corporalis, ne poſſit ſe extendere per actionem in aliam materiam: ſed ſolum forma ſpiritualis, & immaterialis, quæ non eſt coarctata per quantitatem, poteſt effluere per actionem in aliud. Sed iſta ratio non concludit, quod forma corporalis non ſit agens, ſed quod non ſit agens univerſale. Secundum enim quod participatur aliquid, ſecundum hoc eſt neceſſarium quod participetur id, quod eſt proprium ei: Sicut quantum participatur de lumine, tantum participatur de ratione viſibilis. Agere autem, quod nihil eſt aliud, quam facere aliquid actu, eſt per ſe proprium actus, inquantum eſt actus. Unde & *omne agens agit ſibi ſimile*. Sic ergo ex hoc quod aliquid eſt forma non determinata per materiam quantitati ſubjectam, habet quod ſit agens indeterminatum, & univerſale: Ex hoc vero quod eſt determinata ad hanc materiam, habet quod ſit agens contractum, & particulare. Unde, ſi eſſet forma ignis ſeparata, ut Platonici poſuerunt, eſſet aliquo modo cauſa omnis ignitionis. Sed hæc forma ignis, quæ eſt in hac materia corporali, eſt cauſa hujus ignitionis, quæ eſt ab hoc corpore in hoc corpus. unde & fit talis actio per contactum duorum corporum. Sed tamen hæc opinio Avicebron ſuperexcedit opinionem Platonis. Nam Plato ponebat ſolum formas ſubſtantiales ſeparatas; accidentia vero reducebat ad principia materialia, quæ ſunt *magnum*, & *parvum*; quæ ponebat eſſe prima contraria; ſicut alii *rarum*, & *denſum*. Et ideo tam Plato, quam Avicenna in aliquo ipſum ſequentes, ponebant, quod agentia corporalia agunt ſecundum formas accidentales, diſponendo materiam ad formam ſubſtantialem: ſed ultima perfectio, quæ eſt per inductionem formæ ſubſtantialis, eſt a principio immateriali. Et hæc eſt *ſecunda* opinio de actione corporum, de qua ſupra dictum eſt, (*q.* 45. *ar.* 8.) cum de creatione ageretur.

Tertia vero opinio fuit Democriti, qui ponebat, actionem eſſe per effluxionem atomorum a corpore

agente, & paſſionem eſſe per receptionem earundem in poris corporis patientis. Quam opinionem improbat Ariſt. in 1. de Gen. (*tex.* 57. *& ſeq. tom.* 2.) Sequeretur enim, quod corpus non pateretur per totum; & quod quantitas corporis agentis diminueretur ex hoc quod agit. quæ ſunt manifeſte falſa. Dicendum eſt ergo, quod *corpus agit, ſecundum quod eſt in actu, in aliud corpus, ſecundum quod eſt in potentia.*

Ad primum ergo dicendum, quod dictum Auguſtini eſt intelligendum de tota natura corporali ſimul accepta, quæ non habet aliquam inferiorem naturam infra ſe, in quam agat: ſicut natura ſpiritualis in corporalem, & natura increata in creatam: Sed tamen unum corpus eſt infra alterum, inquantum eſt in potentia ad id, quod habet aliud in actu.

Et per hoc patet ſolutio ad Secundum. Sciendum eſt tamen, quod cum Avicebron ſic argumentatur, *Eſt aliquid, quod eſt movens non motum, ſcilicet primus factor rerum; ergo ex oppoſito eſt aliquid, quod eſt motum, & patiens tantum*, hoc concedendum eſt: Sed hoc eſt materia prima, quæ eſt potentia pura; ſicut Deus eſt actus purus. Corpus etiam componitur ex potentia, & actu: & ideo eſt agens, & patiens.

Ad tertium dicendum, quod quantitas non impedit formam corporalem omnino ab actione, ſicut dictum eſt: (*in corp. art.*) ſed impedit eam, ne ſit agens univerſale; inquantum forma individuatur, prout eſt in materia quantitati ſubjecta. Signum tamen, quod inducitur de ponderoſitate corporum, non eſt ad propoſitum. *Primo* quidem, quia additio quantitatis non eſt cauſa gravitatis, ut probatur in 4. de cœlo, & mundo. (*tex.* 9. *to.* 2.) *Secundo*, quia falſum eſt, quod ponderoſitas faciat tardiorem motum; immo quanto aliquid eſt gravius, tanto magis movetur motu proprio. *Tertio*, quia actio non fit per motum localem, ut Democritus poſuit, ſed per hoc quod aliquid reducitur de potentia in actum.

Ad quartum dicendum, quod corpus non eſt id, quod maxime diſtat a Deo: participat enim aliquid de ſimilitudine divini eſſe ſecundum formam, quam habet: Sed id, quod maxime diſtat a Deo, eſt materia prima, quæ nullo modo eſt agens, cum ſit in potentia tantum.

Ad quintum dicendum, quod corpus agit & ad formam accidentalem, & ad formam ſubſtantialem.

Qua-

Qualitas enim activa, ut calor, etſi ſit accidens, agit tamen in virtute formæ ſubſtantialis, ſicut ejus inſtrumentum: Et ideo poteſt agere ad formam ſubſtantialem: Sicut & calor naturalis, inquantum eſt inſtrumentum animæ, agit ad generationem carnis: Ad accidens vero agit propria virtute. Nec eſt contra rationem accidentis, quod excedat ſuum ſubjectum in agendo, ſed quod excedat in eſſendo: Niſi forſan quis imaginetur, idem accidens numero defluere ab agente in patiens: ſicut Democritus ponebat, fieri actionem per defluxum atomorum.

APPENDIX.

EX articulo habes *primo*: quomodo per rationem rejicias errorem *Sarracenorum* (hic refertur ab Averroe 12. *met. tex.* 18. & *lib.* 9. *tex.* 7.) ponentium, quod nulla res producta agit, ſed ſolus Deus ad earum præſentiam facit actiones has, vel illas. Puta, Humectatio (ſecundum iſtos) non erat actio aquæ, quaſi quod aqua eſſet corpus activum immutationis, ſed erat opus ſolius Dei, quaſi quod ipſe ſolus ad præſentiam tamen aquæ ageret humectationem. Talis error fuit etiam *Maurorum*, ut refert D. Thom. *lib.* 3. *cont. Gent. c.* 69. *Secundo* habes: quomodo per rationem oſtendas, has recte damnari a Scriptura Geneſ. 1. „ Germinet terra herbam virentem, & facientem ſemen, lignumque pomiferum faciens fructum, *&c. &* protulit terra herbam virentem, & facientem ſemen, & ſemen juxta genus ſuum, lignumque faciens fructum, & habens unumquodque ſementem ſecundum ſpeciem ſuam. *& infra*: Producant aquæ reptile animæ viventis, & volatile ſuper terram. *& infra*: Benedixitque eis dicens: Creſcite, & multiplicamini, *&c.* „ Similiter & ad hominem dixit. Ecce, quod Scriptura tribuit actiones rebus creatis, dum ait, „ germinet terra herbam: protulit terra herbam, *item*, & facientem ſemen, & lignum pomiferum faciens fructum, *item* producant aquæ reptile, *item* creſcite, & multiplicamini. „ Verum quidem eſt, quod Deus in omni aliquid operante operatur, *q.* 105. *ar.* 5. ad quod ſignificandum ibi dicitur: „ Creavit Deus cete grandia, & omnem animam viventem, atque motabilem, quam produxerant aquæ. „ Non tamen ex hac veritate, ſcilicet, quod Deus in eis operatur, debet quis deducere falſitatem hanc, ſcilicet quod ipſæ res non operentur active opera ſua. Non

enim ex hoc, quod Deus *creavit cete grandia*, &c. negat Scriptura, quod aquæ, &c. producant, immo ambo aſſerit præmittens juſſionem Domini, ut patet in textu recitato. *Producat* (inquit) *terra*, &c. ut deſignet, quod Deus dat virtutem creaturis, ut agant effectus proprios, in quarum tamen actionibus omnibus ipſemet coagit. Quis enim neſciat, quod cauſa prima influit, immo & magis, in effectum cauſæ ſecundæ, quam ipſamet cauſa ſecunda? Quis vero blaſphemet, etiam in philoſophia, quod Deus quicquam agit fruſtra? At Deum benedixiſſe creatis, inquit Scriptura, & Dei benedictio (ſecundum *Gregorium*) eſt beneficiorum collatio, ac virtutum multiplicatio, &, quia benedicendo dixit: *Creſcite, & multiplicamini*, conſequenter dicendum eſt, quod per hoc ſignificatur collatio virtutis activæ, qua animata ſeſe individualiter multiplicarent. Ne igitur iſta virtus creatis ſit collata in vanum, & conſequenter Deus dicatur aliquid agere fruſtra, fateri cogimur ex illo textu ſacro, quod res creatæ virtutibus cuique propriis activis agunt effectus ſuos. Cæterum *Sarracenis*, & *Mauris* prædictis occurrerant quædam dubitationes in hac materia, etiam quod forſan ſcirent id, quod naturalis ratio dictat, videlicet, quod Deus nihil agit fruſtra: & ideo propter illas dubitationes, cum eas neſcirent ſolvere, relicta veritate, amplexati ſunt errorem prædictum. Ex ignorantia ergo vera, ſcilicet neſciendi ſolvere contraria, in aliam majorem ignorantiam ceciderunt, quod eſt novam falſitatem, quam dubia contraria nova ſuadebant, & pro veritate imbibere, & veritati jam agnitæ præferre, & propter hanc noviter receptam, antiquam veritatem falſitatem nominare. Vide ſocordiam, contra omnem regulam etiam philoſoph. Regula quippe philoſ. *lib.* 1. *Phyſicor. tex.* 2. eſt, quod a notis procedere debeamus ad ignota, & hunc ordinem naturaliter nobis comparatum aſſerit. Ex regula igitur hac habetur, ſecundum ipſum, quod nota non debent relinqui propter ignota, nec notiora propter ignotiora, item, quod ex notis nobis debemus gloſſare ignota, & non ex ignotis velle commenſurare nota. Hoc eſt, deſcendendo ad practicam: Quando nobis agnita jam aliqua veritate occurrit aliquod dubium in contrarium, nos, non obſtante novi hujus dubii occurſu, inconcuſſe priori veritate retenta, debemus per illam ſolvere, aut ſaltem quærere ſolvere, aut ſaltem velle ſolvere, aut ſaltem ſcire, quod hæc eſt via ſolvendi dubium occurrens, & non

per

per dubium ipſum involvere, intricare, in ambiguum vocare, vel quod pejus eſt, negare veritatem illam prius agnitam. Debemus, inquam, tunc ex veritate jam nota dubium adveniens illuſtrare, & non ex dubio adveniente offuſcare, vel, quod deterius eſt, relinquere veritatem præcognitam. Quod ſi aliter procedatur, fit contra ordinem naturalem, ut innuebat ibi Philoſophus. Si Philoſophi viam hanc in ſcientia procedendi *Saraceni* illi ſervaſſent, & *Mauri*, addo, & hæretici tum præteriti, tum præſentis temporis, atque futuri, veritatem illam naturaliter dictatam, *Deus nihil agit fruſtra*, retinuiſſent, eaque ducti, & ab errore ſuo prædicto non obſtantibus novis dubiis abſtinuiſſent, & dubia illa ſolviſſent, vel ſaltem ſolubilia eſſe dixiſſent, & pro veritate dubitationes illas non acceptaſſent. Quod autem dubitationes illæ ſint ſolubiles, atque ſolvantur, vide D. Thom. *l.* 3. *cont. gent. c.* 69. Supradictam regulam ſervemus diligentiſſime omnes, maxime in rebus fidei, ne quando illuſionibus diabolicis, hominumque pravorum ſophiſticis dubiis mens alicujus noſtrum pateat, ſed, ut in veritate catholica præſertim radicati, & fundati ſuper Chriſto propitio, ad imitationem prophetæ *inimicos noſtros ventilemus cornu*, & in ejuſdem virtute *ſpernamus inſurgentes in nos*, Pſ. 43. *Tertio* habes: quomodo, per rationem Scripturas præmiſſas Geneſis, pro quanto aliquod corpus dicunt eſſe activum, & intelligas, & declares, & probes. *Quarto* vides, &c.

ARTICULUS II. 567.

Utrum in materia corporali ſint aliquæ rationes ſeminales.

2. *d.* 7. *inf. exp. lit.* & *d.* 13. *a.* 1. *cov.* & *d.* 18. *q.* 1. *a.* 2. & *ver. q.* 5. *a.* 9. *ad* 5.

AD Secundum ſic proceditur. Videtur, quod in materia corporali non ſint aliquæ rationes ſeminales. Ratio enim importat aliquid ſecundum eſſe ſpirituale: Sed in materia corporali non eſt aliquid ſpiritualiter, ſed corporaliter, † *al. materialiter tantum* † ſecundum ſcilicet modum ejus, in quo eſt. Ergo in materia corporali non ſunt ſeminales rationes.

2. Præterea. Auguſt. dicit 3. de Trin. (*cap.* 8. *to.* 3.) quod *Dæmones quædam opera faciunt adhibendo occultis motibus quædam ſemina, quæ in ele-*

mentis cognoſcunt : Sed ea , quæ per motum localem adhibentur, ſunt corpora, non rationes. Ergo inconvenienter dicitur, quod ſunt in corporali materia ſeminales rationes.

3. Præterea. Semen eſt principium activum: Sed in materia corporali non eſt aliquod principium activum , cum materiæ non competat agere , ut dictum eſt. (*art. prec.*) Ergo in materia corporali non ſunt ſeminales rationes.

4. Præterea. In materia corporali dicuntur eſſe quædam cauſales rationes; quæ videntur ſufficere ad rerum productionem : Sed ſeminales rationes ſunt aliæ a cauſalibus ; quia præter ſeminales rationes fiunt miracula, non autem præter cauſales. Ergo inconvenienter dicitur, quod ſeminales rationes ſunt in materia corporali.

Sed Contra eſt , quod Auguſt. dicit 3. de Trinit. (*loc. ſup. cit.*) *Omnium rerum , quæ corporaliter, viſibiliterque naſcuntur , occulta quædam ſemina in iſtis corporeis mundi hujus elementis latent.*

Reſpondeo dicendum, quod denominationes conſueverunt fieri a perfectiori , ut dicitur in 2. de anima. (*tex.* 49. *to.* 2.) In tota autem natura corporea perfectiora ſunt corpora viva: Unde & ipſum nomen *naturæ* translatum eſt a rebus viventibus ad omnes res naturales. Nam ipſum nomen *naturæ*, ut Philoſ. dicit in 5. Metaph. (*tex.* 5. *to.* 3.) primo impoſitum fuit ad ſignificandam generationem viventium, quæ *nativitas* dicitur : Et quia viventia generantur ex principio conjuncto , ſicut fructus ex arbore , & fœtus ex matre , cui colligatur, conſequenter tractum eſt nomen *naturæ* ad omne principium motus, quod eſt in eo, quod movetur. Manifeſtum eſt autem, quod principium activum , & paſſivum generationis rerum viventium ſunt ſemina, ex quibus viventia generantur. Et ideo convenienter Auguſt. (*loc. cit. in arg. ſed cont.*) omnes virtutes activas, & paſſivas, quæ ſunt principia generationum, & motuum naturalium , *ſeminales rationes* vocat. Hujuſmodi autem virtutes activæ, & paſſivæ in *multiplici* ordine conſiderari poſſunt. Nam *primo* quidem, ut Auguſt. dicit 6. ſuper Gen. ad lit. (*c.* 10. *to.* 3.) ſunt principaliter, & originaliter in ipſo verbo Dei, ſecundum rationes ideales. *Secundo* vero ſunt in elementis mundi , ubi ſimul a principio productæ ſunt, ſicut in univerſalibus cauſis. *Tertio* vero modo ſunt in iis, quæ ex univerſalibus cauſis ſecundum ſucceſſiones temporum producuntur, ſicut in hac planta, & in hoc animali,

tanquam particularibus cauſis. *Quarto* modo ſunt in ſeminibus, quæ ex animalibus, & plantis producuntur: Quæ iterum comparantur ad alios effectus particulares, ſicut primordiales cauſæ univerſales ad primos effectus producendos.

Ad primum ergo dicendum, quod hujuſmodi virtutes activæ, & paſſivæ rerum naturalium, etſi non poſſint dici *rationes*, ſecundum quod ſunt in materia corporali; poſſunt tamen dici *rationes* per comparationem ad ſuam originem, ſecundum quod deducuntur a rationibus idealibus.

Ad ſecundum dicendum, quod hujuſmodi virtutes activæ, & paſſivæ ſunt in aliquibus partibus corporalibus; quæ dum adhibentur a dæmonibus per motum localem ad aliquos effectus complendos, dicuntur ſemina adhiberi per dæmones.

Ad tertium dicendum, quod ſemen maris eſt principium activum in generatione animalis: ſed poteſt etiam dici ſemen id, quod eſt ex parte fœminæ, quod eſt principium paſſivum. Et ſic ſub ſemine comprehendi poſſunt vires activæ, & paſſivæ.

Ad quartum dicendum, quod ex verbis Auguſtini de hujuſmodi rationibus ſeminalibus loquentis ſatis accipi poteſt, quod ipſæ rationes ſeminales ſunt etiam rationes cauſales: ſicut & ſemen eſt quædam cauſa. Dicit enim in 3. de Trinit. (*cap. 9. cir. princ. to.* 3.) quod *ſicut matres gravidæ ſunt fœtibus; ſic ipſe mundus eſt gravidus cauſis naſcentium*. Sed tamen rationes ideales poſſunt dici *cauſales*, non autem proprie loquendo *ſeminales*; quia ſemen non eſt principium ſeparatum: Et præter hujuſmodi rationes non fiunt miracula: Similiter etiam neque præter virtutes paſſivas creaturæ inditas, ut ex ea fieri poſſit quicquid Deus mandaverit: Sed præter virtutes activas naturales, & potentias paſſivas, quæ ordinantur ad hujuſmodi virtutes activas, dicuntur fieri miracula, dum dicitur, quod fiunt præter rationes ſeminales.

A P P E N D I X.

EX artic. habes *primo*: quomodo per rationem ſubtiliori modo quodam intelligas, intellectum declares, declaratum probes, dictum Deut. 32. illud: *Dei perfecta ſunt opera*. Hoc eſt: Operibus ſuis Deus dedit virtutes activas, atque paſſivas, ſeu rationes ſeminales, quibus poſſint generare ſibi ſimile, ſeu naturaliter moveri ad illud. Nam per-

fectum tunc unumquodque dicimus, quando poteſt facere tale alterum, quale ipſum eſt, 4. *Met. tex.* 19. Ad hoc autem, quod fiat aliquid ab altero, quale ipſum eſt, opus eſt concurrere principia activa, & paſſiva. Niſi enim principia generationum activa reperirentur, nulla res poſſet generare, &, niſi paſſiva, nulla res poſſet generari. Dixit ergo Scriptura, quod Deus operibus ſuis dedit illis ipſis requiſita, & conſequenter, quod virtutes activas, & paſſivas dedit generabilibus per hoc, quod dixit: *Dei perfecta ſunt opera*. Nec has virtutes non eſſe a Deo in rebus, infert hoc, quod diabolus illarum virtutibus cognitis utitur ad faciendum malum, ſive opera quædam, ut dicitur ex Auguſtino *in arg.* 2. quoniam, ſicut Dei bonitas malis aliorum ab eis factis utitur in bonum, ex eis ſcilicet bonum eliciendo, ita diaboli malitia bonis utitur ad malum, & hoc facit inimicus Dei, ut creata a Deo, &, ut reor, creatorem etiam infamet, quaſi per id, quod ad malum eis utitur, velit homini ſuadere, vel quod Deus eas non creavit, ſed ipſe, vel quod Dei opera non ſunt bona. De hujuſmodi infamatione vide *art.* 5. *ad primum*. De uſu rerum bonarum in malum a diabolo, vide *q.* 111. *art.* 3. 4. & conſtitutionem Papæ *Sixti V.* in *q.* 115. *ar.* 4. 5. & *q.* 116. *ar.* 1. *app.* Circa uſum tamen harum virtutum activarum, vel paſſivarum cavendum eſt ab errore *Petri Abaylardi*, ut refert B. Bernardus, dicentis: Tentationes dæmonum in nobis fieri contactu lapidum, & herbarum, prout illorum ſagax malitia novit harum rerum vires diverſas diverſis incitandis, & incendendis vitiis convenire. Hic error excluditur ab Auguſt. *in arg.* 2. recitato per ly *quædam*. Non enim omnia opera faciunt dæmones adhibitis ſeminibus, ſeu virtutibus rerum occultis, ſed quædam, & conſequenter nec opus iſtud ſuum, quod eſt tentare, 114. *ar.* 2. faciunt ſemper adhibendo vires herbarum, lapidum, vel ſimilium, ut velle videtur *Abaylardus*. Velle, inquam, videtur, quoniam prædicta ejus poſitio recenſetur a D. Bernardo, *epiſt.* 190. inter errores *Petri Abaylardi*, & tamen in alio ſenſu ab illo, quem nunc diximus, ſumpta non videtur error. Diabolus namque ſciens, ſpiritum noſtrum a concupiſcentia carnis tentari, & carnis variam complexionem eſſe, fomenta carni juxta complexionem cujuſque adhibere ſtudet, tanquam principalis tentator ipſa, ut inſtrumento, utens *q.* 114. *art.* 2. ut faciliori modo ſpiritus hominis a carne dejiciatur. Quid facit? *Prius comple-*

xionem uniuſcujuſque, inquit Gregorius, *antiquus adverſarius perſpicit, & tunc laqueos apponit: Alius namque lætis, alius timidis, alius elatis moribus exiſtit. Quo ergo occultus adverſarius facile capiat, vicinas complexionibus deceptiones parat. Quia enim lætitiæ voluptas juxta eſt, lætis moribus luxuriam proponit. Et, quia triſtitia in iram facile labitur, triſtibus diſcordiæ poculum porrigit. Quia timidi ſupplicia formidant, paventibus terrores intentat, &, quia elatos extolli laudibus conſpicit, eos, ad quæque voluerit, blandis ſermonibus trahit. Singulis igitur hominibus vitiis convenientibus inſidiatur.* Hæc ille, exponens illud Job 38. *Dividitur æſtus ſuper terram*. Cum ergo dæmon hominem varie juxta diverſam ejus complexionem tentet, fatendum reſtat, illum poſſe, immo de facto tentare hominem per lapidum, vel herbarum contactum, cum multæ ſint vires lapidum, atque herbarum, quæ diverſe diverſis hominum complexionibus quadrant. Sicut enim ſmaragdus, & topazion, ut dicitur, ad mitigandos libidinis ardores valet, & pyropus cordialem mœrorem expellit, ita contrariarum virium lapidem, vel herbam reperiri, poſſibile crediderim. Quod autem dæmon omnes has rerum vires naturales agnoſcat, nemo ambigit. Quocirca nec error videtur dicere, dæmonem per illarum rerum applicationem, & contactum poſſe tentare homines, & de facto ſic eos tentare, ſi a Deo permittatur. Cæterum, quod nulla fiat tentatio a dæmone ſine adminiculo herbarum, & lapidum, eſt error, & a B. Bernardo inter errores, ut ſupra, videtur computatus. Damnavit hoc pro errore olim Scriptura *Geneſ.* 3. quando primam tentationem diaboli factam non mediis lapidibus, vel herbis, ſed medio ſerpente, narravit. Item *Job* 1. quando Satan tentaturum Job introducit petere licentiam a Deo non adhibendi vires lapidum, vel herbarum, ſed auferendi ipſi Sancto omnia. Item 1. Corinth. 11. *Satanas transfigurat ſe in angelum lucis*. Certe ad transfigurandum ſe in angelum lucis, ut facilius decipiat, non indiget vi lapidum, aut herbarum. Item in tentatione de ſpiritualibus vitiis, ideſt, ſuperbia, & invidia, quid faciunt herba, vel lapides? *Secundo* vides: quomodo ex Deuteronomio viciſſim Angelica doctrina hæc declaretur, &c.

ARTICULUS III. 568

Utrum corpora cæleſtia ſint cauſa eorum, quæ hic in inferioribus corporibus fiunt.

12. *q.* 95. *a.* 9. *& q.* 96. *ar.* 2. *ad* 2. *& opuſc.* 5. *ar.* 3. *ad* 2.

AD Tertium ſic proceditur. Videtur, quod corpora cœleſtia non ſint cauſa eorum, quæ hic in inferioribus corporibus fiunt. Dicit enim Damaſcen. (*lib.* 2. *orthod. fid. cap.* 7.) *Nos autem dicimus, quoniam ipſa* (ſcil. corpora cœleſtia) *non ſunt cauſa alicujus eorum, quæ fiunt, neque corruptionis eorum, quæ corrumpuntur; ſigna autem ſunt magis imbrium, & aeris tranſmutationis.*

2. Præterea. Ad faciendum aliquid ſufficit agens, & materia: ſed in iſtis inferioribus invenitur materia patiens, & inveniuntur etiam contraria agentia, ſcilicet calidum, & frigidum, & hujuſmodi. Ergo non eſt neceſſarium ad cauſandum ea, quæ hic inferius fiunt, cauſalitatem cœleſtibus corporibus attribuere.

3. Præterea. Agens agit ſibi ſimile: Sed videmus, quod omnia, quæ fiunt hic inferius, fiunt per hoc quod calefiunt, & frigidantur, humectantur, & deſiccantur, & aliis hujuſmodi qualitatibus alterantur; quæ non inveniuntur in corporibus cœleſtibus. Ergo corpora cœleſtia non ſunt cauſa eorum, quæ hic fiunt.

4. Præterea. Sicut Auguſt. dicit 5. de civ. Dei: (*c.* 6. *cir. fin. to.* 5.) *Nihil eſt magis corporeum, quam corporis ſexus*; Sed corporis ſexus non cauſatur ex corporibus cœleſtibus; cujus ſignum eſſe videtur, quod duorum geminorum ſub una conſtellatione natorum unus eſt maſculus, & alter eſt fœmina. Ergo corpora cœleſtia non ſunt cauſa rerum corporalium, quæ hic fiunt.

Sed Contra eſt, quod dicit Auguſt. 3. de Trinit. (*cap.* 4. *a princ. to.* 3.) quod *corpora craſſiora, & inferiora per ſubtiliora, & potentiora quodam ordine reguntur*. Et Dionyſ. dicit 4. cap. de div. nom. (*par.* 1. *lect.* 4.) quod *lumen Solis ad generationem ſenſibilium corporum confert, & ad vitam ipſam movet, & nutrit, & auget, & perficit.*

Reſpondeo dicendum, quod cum omnis multitudo ab unitate procedat; quod autem immobile eſt, uno modo ſe habet, quod vero movetur, multiformiter;

miter; conſiderandum eſt in tota natura, quod omnis motus ab immobili procedit. Et ideo quanto aliqua magis ſunt immobilia, tanto ſunt magis cauſa eorum, quæ ſunt magis mobilia: Corpora autem cœleſtia ſunt inter alia corpora magis immobilia: non enim moventur niſi motu locali. Et ideo *motus horum inferiorum corporum*, qui ſunt varii, & multiformes, *reducuntur in motum corporis cœleſtis, ſicut in cauſam*.

Ad primum ergo dicendum, quod dictum Damaſceni intelligendum eſt, quod corpora cœleſtia non ſunt primo cauſa generationis, & corruptionis eorum, quæ hic fiunt; ſicut dicebant illi, qui ponebant corpora cœleſtia eſſe Deos.

Ad ſecundum dicendum, quod principia activa in iſtis inferioribus corporibus non inveniuntur niſi qualitates activæ elementorum, quæ ſunt calidum, & frigidum, & hujuſmodi. Et ſi ſic eſſet, quod formæ ſubſtantiales inferiorum corporum non diverſificarentur niſi ſecundum hujuſmodi accidentia, quorum principia *rarum*, & *denſum* antiqui Naturales poſuerunt, non oporteret ſuper hæc inferiora corpora aliquod principium activum ponere; ſed ipſa ſufficerent ad agendum. Sed recte conſiderantibus apparet, quod hujuſmodi accidentia ſe habent ſicut materiales diſpoſitiones ad formas ſubſtantiales naturalium corporum. Materia autem non ſufficit ad agendum: Et ideo oportet ſuper has materiales diſpoſitiones ponere aliquod principium activum. Unde Platonici poſuerunt ſpecies ſeparatas, ſecundum quarum participationem inferiora corpora ſubſtantiales formas conſequuntur. Sed hoc non videtur ſufficere: quia ſpecies ſeparatæ ſemper eodem modo ſe haberent, cum ponantur immobiles: Et ſic ſequeretur, quod non eſſet aliqua variatio circa generationem, & corruptionem inferiorum corporum. quod patet eſſe falſum. Unde ſecundum Philoſophum in 2. de gener. (*te. 56. & ſeq. to. 2.*) neceſſe eſt ponere aliquod principium activum mobile, quod per ſuam præſentiam, & abſentiam cauſet varietatem circa generationem, & corruptionem inferiorum corporum: & hujuſmodi ſunt corpora cœleſtia. Et ideo quicquid in iſtis inferioribus generat, & movet ad ſpeciem, eſt ſicut inſtrumentum cœleſtis corporis: ſecundum quod dicitur 2. Phyſic. (*tex. 26. to. 2.*) quod *homo generat hominem, & Sol*.

Ad tertium dicendum, quod corpora cœleſtia inferioribus corporibus non ſunt ſimilia ſimilitudine ſpeciei, ſed inquantum ſua univerſali virtute con-

tinent in ſe quicquid in inferioribus generatur: ſecundum quem modum dicimus etiam, omnia eſſe Deo ſimilia.

Ad quartum dicendum, quod actiones corporum cœleſtium diverſimode recipiuntur in inferioribus corporibus ſecundum diverſam materiæ diſpoſitionem. Contingit autem quandoque, quod materia conceptus humani non eſt diſpoſita totaliter ad maſculinum ſexum: unde partim formatur in maſculum, partim in fœminam. Unde & hoc introducitur ab Auguſtino (*lib. 5. de civit. Dei cap. 6. tom. 5.*) ad repellendum divinationem, quæ fit per aſtra: quia effectus aſtrorum variantur etiam in rebus corporeis ſecundum diverſam materiæ diſpoſitionem.

APPENDIX.

EX art. habes *primo*: quomodo per rationem oſtendas, merito eſſe a philoſopho inſinuatum, quod corpora cœleſtia ſunt cauſa eorum, quæ in inferioribus fiunt. Hoc autem ab eo inſinuatum eſt, quando 2. de Generation. tex. 56. ait. *Sol, & alia corpora cœleſtia in adveniendo, & prope eſſe generant, & in recedendo, & longe fieri, corrumpunt, & ſic multoties adveniendo generant, & multoties recedendo corrumpunt, & in æquali tempore eſt corruptio, & generatio, quæ eſt ſecundum naturam.* Dicendo enim Philoſophus, quod *adveniendo*, &c. *vel generant, vel corrumpunt*, utique docet, quod ipſa cœleſtia corpora ſunt horum inferiorum cauſa. Idem inſinuatur 4. de cœl. tex. 23. *ſemper corpus, quod ſuperius eſt, ad id, quod eſt ſub ipſo, ut ſpecies ad materiam ſe habet*. Hoc etiam dictum Philoſophi manifeſtat tibi magis id, quod in *ad quartum* reſpondebatur nunc. Idem & 9. Met. tex. 17. ubi, poſtquam de corporibus cęleſtibus dixerat ly *Quæ ſunt neceſſaria, ſunt prima, nam, ſi hæc non eſſent, nihil utique eſſet*, poſtea ſubintulit dicens, *ſemper ſol agit, & aſtra, & totum cęlum, & non eſt timendum, quod quandoque ſtent; neque laborant hæc agentia: non eſt enim potentia contradictionis in ipſis*. Vide, quam aſſidua actione ipſum cœlum, ſecundum philoſophum fit cauſa eorum, quæ in inferioribus fiunt. Item in libro de proprietatibus elementorum, qui ab aliquibus Ariſt. adſcribitur, idem cap. 8. inſinuatur ſic; *Generatio, & corruptio non invenitur in orbe cæleſti, ſed in eo creator poſuit cauſam generationis, & corruptionis.*

Nec

Nec ex eo, quod nominaverit creatorem, neges, iſtum librum eſſe Ariſtotelis, quoniam & ipſe Ariſtoteles creationem tenuit, ut alibi oſtenſum eſt. ſed forſan aliunde ſuus eſſe a nonnullis negatur. *Secundo* habes: quomodo per rationem prædictas auctoritates philoſophi, pro quanto cœleſtia corpora cauſam ponunt eorum, quæ fiunt in inferioribus. & intelligas, & declares, & probes. *Tertio* vides, &c.

ARTICULUS IV. 569

Utrum corpora cœleſtia ſint cauſa humanorum actuum.

22. q. 95. a. 5. cor. & mal. q. 16. a. 7. ad 16. & quol. 12. a. 5. corp. & 6. Met. lect. 3. com. 5.

AD Quartum ſic proceditur. Videtur, quod corpora cęleſtia ſint cauſa humanorum actuum. Corpora enim cęleſtia, cum moveantur a ſpiritualibus ſubſtantiis, ſicut ſupra dictum eſt, (*qu. 110. art. 1. & 3.*) agunt in virtute earum quaſi inſtrumenta: Sed illæ ſubſtantiæ ſpirituales ſunt ſuperiores animabus noſtris. Ergo videtur, quod poſſint imprimere in animas noſtras, & ſic cauſare actus humanos.

2. Præterea. Omne multiforme reducitur in aliquod uniforme principium: Sed actus humani ſunt varii, & multiformes. Ergo videtur, quod reducantur in uniformes motus cœleſtium corporum, ſicut in ſua principia.

3. Præterea. Aſtrologi frequenter vera annuntiant de eventibus bellorum, & aliis humanis actibus, quorum principia ſunt intellectus, & voluntas: quod facere non poſſent, niſi cœleſtia corpora eſſent humanorum actuum cauſa. ſunt ergo corpora cęleſtia humanorum actuum cauſa.

Sed Contra eſt, quod Damaſc. dicit, (*lib. 2. orth. fid. c. 7.*) quod *corpora cœleſtia humanorum actuum nequaquam ſunt cauſa.*

Reſpondeo dicendum, quod corpora cœleſtia in corpora quidem imprimunt directe, & per ſe, ſicut jam dictum eſt, (*art. prec.*) in vires autem animæ, quæ ſunt actus organorum corporeorum, directe quidem, ſed per accidens: quia neceſſe eſt, hujuſmodi actus harum potentiarum impediri ſecundum impedimenta organorum: ſicut oculus turbatus non bene videt: Unde ſi intellectus, & voluntas eſſent vires corporeis organis alligatæ, (ſicut poſue-

runt aliqui dicentes, quod intellectus non differt à ſenſu) ex neceſſitate ſequeretur, quod corpora cœleſtia eſſent cauſa electionum, & actuum humanorum: Et ex hoc ſequeretur, quod homo naturali inſtinctu ageretur ad ſuas actiones, ſicut cætera animalia, in quibus non ſunt niſi vires animæ corporeis organis alligatæ: Nam illud, quod fit in iſtis inferioribus ex impreſſione corporum cœleſtium, naturaliter agitur: Et ita ſequeretur, quod homo non eſſet liberi arbitrii, ſed haberet actiones determinatas, ſicut & cæteræ res naturales: quæ manifeſte ſunt falſa, & converſationi humanæ contraria.

Sciendum eſt tamen, quod indirecte, & per accidens impreſſiones corporum cœleſtium ad intellectum, & voluntatem pertinere poſſunt, inquantum ſcilicet tam intellectus, quam voluntas aliquo modo ab inferioribus viribus accipiunt, quæ organis corporeis alligantur. Sed circa hoc diverſimode ſe habent intellectus, & voluntas. Nam intellectus ex neceſſitate accipit ab inferioribus viribus apprehenſivis: Unde, turbata vi imaginativa, vel cogitativa, vel memorativa, ex neceſſitate turbatur actio intellectus: Sed voluntas non ex neceſſitate ſequitur inclinationem appetitus inferioris. Licet enim paſſiones, quæ ſunt in iraſcibili, & concupiſcibili, habeant quandam vim ad inclinandam voluntatem; tamen in poteſtate voluntatis remanet ſequi paſſiones, vel eas refutare. Et ideo impreſſio cœleſtium corporum, ſecundum quam immutari poſſunt inferiores vires, minus pertingit ad voluntatem, quæ eſt proxima cauſa humanorum actuum, quam ad intellectum. Ponere igitur cœleſtia corpora eſſe cauſam humanorum actuum, eſt proprium illorum, qui dicunt, intellectum non differre a ſenſu. Unde quidam eorum dicebant, quod *talis eſt voluntas in hominibus, qualem in diem inducit pater virorum, deorumque*.

Quia ergo conſtat, intellectum, & voluntatem non eſſe actus organorum corporeorum, *impoſſibile eſt, quod corpora cœleſtia ſint cauſa humanorum actuum*.

Ad primum ergo dicendum, quod ſpirituales ſubſtantiæ, quæ cœleſtia corpora movent, in corporalia quidem agunt mediantibus cœleſtibus corporibus, ſed in intellectum humanum agunt immediate illuminando: Voluntatem autem immutare non poſſunt, ut ſupra habitum eſt. (*q.* 111. *a.* 2.)

Ad ſecundum dicendum, quod ſicut multiformitas corporalium motuum reducitur, ſicut in cauſam,

in uniformitatem motuum cœleſtium: ita multiformitas actuum, qui ſunt ab intellectu, & voluntate, reducitur in principium uniforme, quod eſt intellectus, & voluntas divina.

Ad tertium dicendum, quod plures hominum ſequuntur paſſiones, quæ ſunt motus ſenſitivi appetitus; ad quas cooperari poſſunt corpora cœleſtia: Pauci autem ſunt ſapientes, qui hujuſmodi paſſionibus reſiſtant. Et ideo aſtrologi ut in pluribus vera poſſunt prædicere, & maxime in communi, non autem in ſpeciali; quia nihil prohibet, aliquem hominem per liberum arbitrium paſſionibus reſiſtere. Unde & ipſi aſtrologi dicunt, quod *ſapiens homo dominatur aſtris*, inquantum ſcilicet dominatur ſuis paſſionibus.

APPENDIX.

EX art. habes *primo:* quomodo per rationem concluſionis *tertiæ* interimas hæreſes *Algazelis* (Direct. inquiſ. 2. *p. q.* 4.) dicentis, quod motus voluntatis ſubſunt corporibus cœleſtibus. item, quod corpora cœleſtia, & diſpoſitiones eorum, in quibus incipimus operari, dirigunt operationes noſtras a principio uſque in finem per tantum, & per totum, ita, quod illa conſtellatio ſolum, in qua, & ſub qua opus incipiunt, quantumcumque opus ſit voluntarium, dominatur a principio uſque in finem. Item, quod ex conditione corporum cœleſtium futura pendent intantum, quod, ſi quis totam conditionem cœleſtis harmoniæ haberet, plene cognoſceret tam præterita, quam futura. Item hæreſim *Baſſi* dicentis, in ſeptem aſtris, & 24. literis rerum omnium perfectionem, vitam denique, & generationem omnium hominum conſiſtere. Vita ergo hominum, ſecundum iſtum erat alligata aſtris. *Secundo* habes: quomodo per eandem rationem, *tertiæ* ſcilicet concluſionis, oſtendas, has merito eſſe damnatas a, &c. *q.* 70. *ar.* 2. Item a, &c. *q.* 82. *a.* 1. & *q.* 83. *a.* 1. 2. & *q.* 48. *ar.* 4. In harum enim *trium* quæſtionum articulis damnantur tollentes, & labefactantes liberum arbitrium, & conſequenter omnes hi, qui cœleſtia corpora dicunt eſſe cauſam actionum humanarum. Ut enim probatio *tertiæ* concluſionis ajebat, tales de medio tollunt liberum arbitrium, conſequenter, dic tu, merita, demerita, virtutes, peccata, pœnarum juſtitiam, præmiorum condignam retributionem, conſiliorum viam, & efficaciam, &, ut ſemel dicam, totum convictum humanum adin-

vicem,

vicem, quorum omnium illatio patet per ſingula conſideranti. Vide & *q*. 116. *ar*. 1. *appen*. cum locis ibi citatis. Item a Papa *Sixto Quinto* in ſua conſtitutione anno 1586. nonis Januarii facta contra exercentes aſtrologiæ judiciariæ artem, & alia quæcunque divinationum genera, libroſque de eis legentes, ac tenentes, ſic: *Nec vero futuros eventus, & fortuitos caſus prænoſcendos*, futuris eventibus ex naturalibus cauſis neceſſario vel frequenter provenientibus, quæ ad divinationem non pertinent, duntaxat exceptis, „ ullæ ſunt verę artes, aut diſciplinę,
„ ſed fallaces, & vanæ improborum hominum aſtu-
„ tiæ, & dęmonum fraudibus introductæ, ex quorum
„ operatione, conſilio, vel auxilio omnis divinatio
„ dimanat, ſive quod expreſſe ad futura manifeſtan-
„ da invocentur, ſive quod ipſi pravitate ſua, &
„ odio in genus humanum occulte etiam præter ho-
„ minis intentionem ſe ingerant, & intrudant va-
„ nis inquiſitionibus futurorum, ut mentes homi-
„ num pernicioſis vanitatibus, & fallaci contingen-
„ tium prænunciatione implicentur, & omni impie-
„ tatis genere depraventur. Quæ quidem ipſis co-
„ gnita ſunt, non divinitate aliqua, nec vera fu-
„ turarum rerum ſcientia, ſed naturæ ſubtilioris a-
„ cumine, & aliis quibuſdam modis: quos homi-
„ num obtuſior intelligentia ignorat. Quamobrem
„ dubitandum non eſt, in hujuſmodi futurorum
„ contingentium, & fortuitorum eventuum inquiſi-
„ tione, & præcognitione diaboli operationem ſe
„ fallaciter immiſcere, ut ſua fraude, ac dolis mi-
„ ſeros homines a via ſalutis avertat, & laqueo da-
„ mnationis involvat. Quæ cum ita ſint, nonnulli
„ hæc fideliter, & religioſe (ut debent) non at-
„ tendentes, ſed curioſa ſectantes, graviter Deum
„ offendunt: errantes ipſi, & alios in errores mit-
„ tentes. Tales inprimis ſunt Aſtrologi, olim Ma-
„ thematici, Genethliaci, & Planetarii vocati: qui
„ vanam, falſamque ſiderum, & aſtrorum ſcientiam
„ profitentes, divineque diſpoſitionis ordinationem
„ ſuo tempore revelandam prævenire audaciſſime ſa-
„ tagentes, hominum nativitates, ſeu genituras ex
„ motu ſiderum, & aſtrorum curſu metiuntur, ac
„ judicant futura, ſive etiam pręſentia, & præterita
„ occulta, atque ex puerorum ortu, & natali die,
„ ſive quavis alia temporum, & momentorum va-
„ niſſima obſervatione, & notatione, de uniuſcu-
„ juſque hominis ſtatu, conditione, vitæ curſu, ho-
„ noribus, divitiis, ſobole, ſalute, morte, itineri-
„ bus, certaminibus, inimicitiis, carceribus, cædi-

„ bus

„ bus, variis diſcriminibus, aliiſque proſperis, &
„ adverſis caſibus, & eventibus præcognoſcere, ju-
„ dicare, & affirmare, temere præſumunt, non ſine
„ magno periculo erroris, & infidelitatis, cum San-
„ ctus Auguſtinus præcipuum Eccleſiæ lumen eum,
„ qui hæc obſervat, qui attendit, qui in domum
„ recipit, qui interrogat, Chriſtianam fidem, & ba-
„ ptiſmum prævaricaſſe affirmet, ut illos merito
„ Apoſtolus arguat, atque increpet illis verbis: Dies
„ obſervatis, & menſes, & tempora, & annos: ti-
„ meo, ne forte ſine cauſa laboraverim in vobis.
„ Hi igitur leviſſimi, & temerarii homines in mi-
„ ſerandam animarum ſuarum ruinam, grave fide-
„ lium ſcandalum, & Chriſtianæ fidei detrimentum,
„ futuros rerum eventus, & quæcunque proſpere,
„ vel adverſe obventura ſunt, ac actus humanos,
„ ea denique, quæ ex libera hominum voluntate
„ proficiſcuntur, aſtris, ſideribuſque adſcribunt, eiſ-
„ que eam facultatem, vim, ſeu virtutem, & effi-
„ caciam tribuunt ſignificandi futura, & ad præco-
„ gnita ita inclinandi, ut ſic omnino, nec aliter
„ eventura ſint: atque ob eam cauſam judicia de
„ iis rebus omnibus facere, prognoſtica, prædi-
„ ctiones, & præcognitiones ſibi aſſumere, & palam
„ venditare non dubitant, quibus non pauci rudes,
„ & imperiti, aliique nimis creduli, & imprudén-
„ tes tantam fidem præſtant, ut ex hujuſmodi ju-
„ diciorum, & prædictionum præſcripto aliquid cer-
„ to eſſe credant, aut ſperent. Quorum ſane & men-
„ dacium magiſtrorum temeritas, & infelicium di-
„ ſcipulorum credulitas, magnopere deploranda eſt,
„ qui vel divinis literis admoniti, non intelligunt
„ hominis præſtantiam, cui cœli, & ſtellæ, & cla-
„ riſſima cœli ſidera, Sol, & Luna (Deo ita diſpo-
„ nente) non imperant, ſed inſerviunt. Sic enim
„ Moyſes populum Dei, ut hunc errorem caveret,
„ præmonebat. Ne forte, elevatis oculis ad cœlum,
„ videas Solem, & Lunam, & omnia aſtra cœli,
„ & errore deceptus adores ea, & colas, quæ crea-
„ vit dominus Deus tuus in miniſterium cunctis gen-
„ tibus, quæ ſub cœlo ſunt. Sed quid ſidera miran-
„ dum eſt homini ſervire? Nonne nobiliſſimæ in-
„ telligentiæ, Angeli ipſi, omnes ſunt adminiſtra-
„ torii ſpiritus in miniſterium miſſi, propter eos,
„ qui hæreditatem capiunt ſalutis? Nam rationales
„ oves ita diligit Deus, ut non ſolum epiſcopos
„ (quemadmodum a S. Ambroſio ſcriptum eſt) ad
„ tuendum gregem ordinaverit: ſed etiam Angelos
„ deſtinaverit. Præclare etiam S. Hieronymus ait:

„ Ma-

„ Magna dignitas animarum, ut unaquæque habeat
„ ab ortu nativitatis in cuſtodiam ſui Angelum de-
„ legatum. Quod ſi Angeli homines cuſtodiunt,
„ quid adverſus angelorum cuſtodiam, & tutelam
„ aſtra moliri, aut efficere poterunt, quæ cum ipſis
„ Angelis nullo modo ſunt comparanda? (*& in-*
„ *fra*) Nos igitur, qui pro noſtro paſtoralis officii
„ munere, fidei integritatem inviolatam conſerva-
„ re debemus, & animarum ſaluti proſpicere, quan-
„ tum (divina gratia adjutrice) poſſumus, ex pa-
„ ternæ charitatis viſceribus, optamus: damnantes,
„ & reprobantes omne genus divinationum, quæ
„ diabolo auctore ad fidelium deceptionem a prædi-
„ ctis curioſis, vel perditis hominibus fieri ſolent:
„ cupientes præterea, ſanctam illam Chriſtianæ re-
„ ligionis ſimplicitatem, præſertim de ſumma crea-
„ toris Dei poteſtate, ſapientia, & providentia, ab
„ omni erroris labe integram, atque incorruptam
„ (ut par eſt) retineri, *& infra*, Hac perpetuo
„ valitura conſtitutione Apoſtolica auctoritate ſta-
„ tuimus, & mandamus, ut tam contra Aſtrolo-
„ gos, Mathematicos, & alios quoſcunque dictæ ju-
„ diciariæ aſtrologiæ artem (præterquam circa a-
„ griculturam, navigationem, & rem medicam) in
„ poſterum exercentes, aut facientes judicia, & na-
„ tivitates hominum, quibus futuris contingenti-
„ bus, ſucceſſibus, fortuitiſque caſibus, aut actioni-
„ bus ex humana voluntate pendentibus aliquid e-
„ venturum affirmare audent, etiamſi id ſe non
„ certo affirmare aſſerant, aut proteſtentur, quam
„ contra alios utriuſque ſexus, qui ſupradictas da-
„ mnatas, vanas, fallaces, & pernicioſas divinandi
„ artes, ſive ſcientias exercent, profitentur, & do-
„ cent, aut dicunt, quive hujuſmodi illicitas divi-
„ nationes, ſortilegia, ſuperſtitiones, veneficia,
„ incantationes, ac præmiſſa deteſtanda ſcelera, &
„ delicta (ut præfertur) faciunt, aut in eis ſe
„ quomodolibet intromittunt, cujuſcunque dignita-
„ tis, gradus, & conditionis exiſtant, tam Epiſco-
„ pi, & Prælati, ſuperiores, ac alii locorum ordi-
„ narii, quam inquiſitores hæreticæ pravitatis ubi-
„ que gentium deputati (etiamſi in pleriſque ex his
„ caſibus ante non procedebant, aut procedere non
„ valebant) diligentius inquirant, & procedant:
„ atque in eos ſeverius Canonicis pœnis, & aliis eo-
„ rum arbitrio, animadvertant; prohibentes omnes,
„ & ſingulos libros, opera, & tractatus hujuſmodi
„ judiciariæ Aſtrologiæ, Geomantiæ, Hydroman-
„ tiæ, Aeromantiæ, Pyromantiæ, Onomantiæ,

„ Chiro-

„ Chiromantiæ (*& infra*) Et nihilominus eadem auctoritate ſtatuimus, & mandamus: ut contra ſcienter legentes, aut retinentes libros hujuſmodi, ſeu in quibus talia continentur, ſimiliter iidem Inquiſitores libere, & licite procedant, ac procedere, & pœnis condignis punire, & coercere poſſint: non obſtantibus conſtitutionibus, & ordinationibus Apoſtolicis, cæteriſque contrariis quibuſcunque; „ Hæc ille ibi. Adduxi hanc pontificiam ſanctionem ad longum, &, quia ad multa pro ſumma Sancti Thomæ valet (ut ſupra in ad *ſecundum*) & ut videant omnes, quam (ultra quod falſa eſt) deteſtetur Apoſtolica ſedes hanc inſaniam, quod ſcilicet corpora cœleſtia ſint cauſa humanarum actionum. *Tertio* vides: quomodo ex his viciſſim Angelica doctrina præſens declaretur, atque confirmetur.

ARTICULUS V. 570

Utrum corpora cœleſtia poſſint imprimere in ipſos dæmones.

2. d. 7. q. 3. a. 1. ad 4. & a. 2. ad 3. & po. q. 6. a. 3. cor. & a. 10. & quol. 2. a. 12.

AD Quintum ſic proceditur. Videtur, quod corpora cœleſtia poſſint imprimere in ipſos dæmones. Dæmones enim ſecundum certa augmenta Lunæ aliquos homines vexant; qui & propter hoc *lunatici* dicuntur; ut patet Matth. 4. & 17. Sed hoc non eſſet, niſi corporibus cœleſtibus ſubjacerent. Ergo dæmones ſubjacent actionibus cœleſtium corporum.

2. Præterea. Necromantici obſervant certas conſtellationes ad invocandos dæmones: non autem per corpora cœleſtia invocarentur, ſi non eis ſubjacerent. ergo dæmones ſubjacent actionibus cœleſtium corporum.

3. Præterea. Corpora cœleſtia virtuoſiora ſunt, quam corpora inferiora: Sed quibuſdam inferioribus corporibus dæmones arcentur, ſcilicet herbis, & lapidibus, & animantibus, & quibuſdam ſonis certis, ac vocibus, & figurationibus, atque figmentis, ut a Porphyrio dictum Auguſt. introducit in 10. de civ. Dei. (*c. 11. to. 5.*) Ergo multo magis dæmones ſubduntur actioni cœleſtium corporum.

Sed Contra eſt, quod dæmones ſunt ſuperiores ordine naturæ, quam corpora cœleſtia; Agens autem

tem eſt ſuperius patiente, ut Auguſtinus dicit 12. ſuper Geneſ. ad literam. (*cap. 16. in med. tom. 3.*) Ergo dæmones non ſubjiciuntur actioni corporum cœleſtium.

Reſpondeo dicendum, quod circa dæmones fuit *triplex* opinio. *Prima* Peripateticorum, qui poſuerunt, dæmones non eſſe: ſed ea, quæ attribuuntur dæmonibus, ſecundum artem necromanticam, fieri virtute cœleſtium corporum. Et hoc eſt, quod Auguſt. 10. de civ. Dei (*cap. 11. to. 5.*) introducit dictum a Porphyrio, quod *fabricantur in terra ab hominibus poteſtates idoneæ ſiderum variis effectibus exequendis*. Sed hæc poſitio eſt manifeſte falſa. Experimento enim ſcitur, multa per dæmones fieri, ad quæ nullo modo virtus cœleſtium corporum ſufficeret: Puta, quod arreptitii loquuntur lingua ignota; quod recitant verſus, & auctoritates, quas nunquam ſciverunt; quod necromantici faciunt ſtatuas loqui, & moveri; & ſimilia.

Ex quibus Platonici moti fuerunt, ut ponerent dæmones eſſe *animalia corpore aerea, animo paſſiva*, ut ab Apulejo dictum Auguſtinus introducit 8. de civit. Dei. (*cap. 16. a princ. tom. 5.*) Et hæc eſt *ſecunda* opinio: ſecundum quam dici poſſet, quod dæmones hoc modo ſubduntur corporibus cœleſtibus, ſicut & de hominibus dictum eſt. (*ar. præc.*) Sed hęc opinio, ut ex ſuperioribus patet, (*q. 51. art. 1.*) eſt falſa.

Dicimus enim, dæmones eſſe ſubſtantias intellectuales corporibus non unitas. Unde patet, quod *non ſubduntur actioni cœleſtium corporum, nec per ſe, nec per accidens, nec directe, nec indirecte*.

Ad primum ergo dicendum, quod hoc quod dæmones ſecundum certa augmenta lunæ homines vexant, contingit propter *duo*. *Primo* quidem ad hoc quod infament creaturam Dei, ſcilicet lunam, ut Hieron. (*in c. 4. Matth. in fi.*) & Chryſoſt. (*ho. 58. in Matth. c. 17.*) dicunt. *Secundo*, quia cum non poſſint operari, niſi mediantibus naturalibus virtutibus, ut ſupra dictum eſt, (*qu. 110. a. 4.*) in ſuis operibus conſiderant corporum aptitudines ad effectus intentos. Manifeſtum eſt autem, quod cerebrum humidiſſimum eſt omnium partium corporis, ut Ariſtoteles dicit: (*lib. de ſomn. & vigil. cap. 5. poſt med. tom. 2.*) Et ideo maxime ſubjicitur operationi lunæ, quæ ex ſui proprietate habet movere humorem. In cerebro autem perficiuntur vires animales. Et ideo dæmones ſecundum certa augmenta lunæ perturbant hominis phantaſiam, quando conſiderant

cere-

cerebrum ad hoc eſſe diſpoſitum.

Ad ſecundum dicendum, quod dæmones advocati in certis conſtellationibus propter *duo* veniunt. *Primo* quidem, ut homines in hunc errorem inducant, quod credant, aliquod numen eſſe in ſtellis. *Secundo*, quia conſiderant ſecundum aliquas certas conſtellationes materiam corporalem magis eſſe diſpoſitam ad effectus, pro quibus advocantur.

Ad tertium dicendum, quod, ſicut Auguſt. dicit 21. de civit. Dei, (*cap. 6. a med. to. 5.*) *Dæmones alliciuntur per varia genera lapidum, herbarum, lignorum, animalium, carminum, rituum, non ut animalia cibis, ſed ut ſpiritus ſignis*; inquantum ſcilicet hæc eis exhibentur in ſignum divini honoris, cujus ipſi ſunt cupidi.

APPENDIX.

EX art. habes *primo:* quomodo per rationem interimas hæreſim *Menandri*, qui Magiæ tantum tribuit, ut angelos nullo pacto aliter vinci poſſe aſſeruerit, quam magicę cujuſdam artis diſciplina. Hęreſis enim eſt: quia, ultra alias falſitates, ponit, liberum arbitrium dæmonum poſſe cogi a conſtellationibus, ſub quibus obſervatis magicæ artis profeſſores invocant dæmonia. Simile quid inferre voluit, opinor, *Carpocrates*, quando magicam artem palam eſſe exercendam docuit, amores, cæteraque conficiendo per ſomniorum viſiones, & dæmones aſſeſſores. Quod ſi voluit, habes, quomodo per rationem articuli ipſum rejicias. Cęterum Mathematicorum, & maleficorum errores, & ſcelera multa, vide in Gabriele Prateolo tit. *Mathematici*, & C. *de Maleſi. & Mathemat.* & in Conſtit. Papæ *Sixti Quinti*, ſup. *a.5.ap.* & *a. præſenti*, ut nunc dicetur, & *q. 116. ar. 1. app. Secundo* habes: quomodo per rationem oſtendas, quatenus ſupponunt, dæmones non cogi per cœleſtia corpora, infraſcriptas auctoritates merito damnare prædictos errores. Videlicet. Auctoritatem Lev. 19. *Non declinetis ad magos, nec ab ariolis aliquid ſciſcitemini, ut polluamini per eos.* Item ibi c. 20. *Anima, quæ declinaverit ad magos, & ariolos, & fornicata fuerit cum eis, ponam faciem meam contra eam, & interficiam illam de medio populi ſui.* Item a multis conciliis in libro decretorum, 26. q. 2. 3. 4. 5. ſub nomine vel magorum, vel mathematicorum, vel ariolorum, vel ſortilegorum, vel, &c. Item a Papa *Sixto V.* in ſua Conſtit. ut ſupra *ar. 4.* prænumerando magias diverſo-

ſorum, dæmones per corpora, vel alias ſtringi, ut ſit quaſi declaratio amplior *ſecundi*, *tertiique* argumenti in litera, credentium, quod ſic. „ Sunt e„ tiam inanes quidam homines, & curioſi, vel im„ pii, & irreligioſi, qui futurarum, & occultarum „ aliarum rerum notitiam adeo anxie habere ſtudent, „ ut ob eadem præcognoſcenda, & inveſtiganda in „ divinæ legis offenſionem multipliciter incurrant. „ Alii enim Geomantiæ, Hydromantiæ, Aeroman„ tiæ, Pyromantiæ, Onomantiæ, Chiromantiæ, „ Necromantiæ, aliiſque ſortilegiis, & ſuperſtitio„ nibus, non ſine dæmonum ſaltem occulta ſocietate, „ aut tacita pactione, operam dare ſeu illis, ac ſor„ tibus illicitis Taxillorum, granorum triticeorum, „ vel fabarum jactu uti non verentur. Alii vero a„ liquas priſtinæ, & antiquatæ, ac per crucis victo„ riam proſtratæ idololatriæ reliquias retinentes qui„ buſdam auguriis, aruſpiciis, ſimilibuſve ſignis, & „ vanis obſervationibus, ad futurorum divinatio„ nem intendunt. Alii item ſunt, qui cum morte „ fœdus ineunt, & pactum faciunt cum inferno, qui „ ſimiliter ad occultorum divinationem, ad inve„ niendos theſauros, vel ad alia facinora perpetran„ da, etiam expreſſa cum diabolo pactione facta, „ in manifeſtam ſuarum perniciem animarum, ne„ farias magicæ artis incantationes, inſtrumenta, „ & veneficia adhibent, circulos, & diabolicos cha„ racteres deſcribunt; dæmones invocant, aut con„ ſulunt, ab eis reſponſa petunt, aut accipiunt: eis „ preces, & thuris, aut aliarum rerum ſuffimenta, „ ſeu ſuffumicationes aliave ſacrificia offerunt, can„ delas accendunt, aut rebus ſacris, vel ſacramen„ tis, aut ſacramentalibus ſacrilege abutuntur, ado„ rationis, genuflexionis, aut quævis alia impie„ tatis obſequia præſtant, cultum, venerationemve „ tribuunt, aut annulum, vel ſpeculum, aut par„ vas phialas ſibi fabricant, aut fabricari curant, „ ad dæmones in eis alligandos, ſeu includendos, „ ut putant, ad reſponſa ab ipſis inde petenda, aut „ habenda. Alii præterea etiam in corporibus ob„ ſeſſis, vel lymphaticis, & phanaticis mulieribus, „ dæmones de futuris, vel occultis rebus, aut fa„ ctis exquirunt, ut merito ab eis, quos dominus „ in Evangelio tacere imperavit, vanas, mendaceſ„ que referant reſponſiones. Alii quoque præſtigia„ tores, frequentius vero mulierculæ quædam ſu„ perſtitionibus deditæ, in phialis, ſeu vaſculis a„ qua plenis, vel in ſpeculo accenſis candelis, e„ tiam benedictis, ſub nomine Angeli ſancti, & a-

„ libi,

„ libi, diabolum omnium malorum ſatorem ſuppli„ ces adorantes, vel in unguibus, aut palma ma„ nus, quandoque etiam oleo perunctis, eundem o„ mnium fallaciarum architectum orant, ut ſimili„ ter futura, vel occulta quævis per ſpectra, & ap„ parentes imagines, ſeu phantaſticas viſiones, ſibi „ oſtendat, aut ab eodem patre mendace diabolo „ aliis incantationibus, aut variis ſuperſtitioſis ob„ ſervationibus, futurorum, & occultorum hujuſmo„ di veritatem quærunt, & hominibus prædicere „ contendunt. Quorum omnium, quos ſupra enu„ meravimus, conſimilis impietas parem exitum ha„ bet, nimirum quod dæmonis præſtigiis, ac dolis, „ tum qui divinant, tum qui divinationem expe„ tunt, illuſi, ac deluſi miſerrime reperiuntur. „ Itaque cum futuros eventus in ſeipſis conſiderare, „ antequam fiant, ſit Dei proprium, illud neceſſa„ rio conſequitur, ut aſtrologi, & alii prædicti, „ qui hujuſmodi futura prænunciare, aut prænoſce„ re quocunque modo (niſi Deo revelante) au„ dent, injuſte, atque impudenter, quod Dei eſt, „ ſibi aſſumant, & uſurpent. Sic fit, ut, dum ab „ eis, quod ſolius eſt creatoris, perperam creaturis „ tribuitur, divina Majeſtas graviter lædatur, fidei „ integritas violetur, & animabus pretioſo Chriſti „ ſanguine redemptis peſtis, atque exitium importe„ tur (*& infra.*) Nos igitur, qui pro noſtro pa„ ſtoralis officii munere, &c. (*ut ſup. a.* 4.) Vo„ lentes quoque prædictæ falſæ credulitati, ac hujuſ„ modi illicitarum divinationum, & ſuperſtitionum „ deteſtabili ſtudio, & execrandis flagitiis, atque „ impuritatibus occurrere, ut de Chriſtiano populo „ merito dici poſſit, quod de antiquo Dei populo „ ſcriptum eſt: Non eſt augurium in Jacob, neque „ divinatio in Iſrael, hac perpetuo valitura conſti„ tutione Apoſtolica auctoritate ſtatuimus, &c. (*ut* „ *ſup. a.* 4.) Prohibentes omnes, & ſingulos libros „ &c. (*ut ſup. ibi*) necromantiæ, artis magicæ, „ aut in quibus ſortilegia, veneficia, auguria, au„ ſpicia, execrabiles incantationes, ac ſuperſtitiones „ continentur (*ac ut ſupra in memorato indice*, „ *vide de hoc indice q.* 116. *a.* 1. *ap.*) interdictos ſub „ cenſuris, & pœnis in eo contentis a quibuſcunque „ Chriſti fidelibus legi, aut quomodolibet retineri, „ ſed illos epiſcopis, & ordinariis locorum, vel in„ quiſitoribus prædictis præſentari, & conſignari de„ bere. Et nihilominus eadem auctoritate ſtatui„ mus, & mandamus, ut contra ſcienter legentes, „ &c. (*ut ſup. a.* 4.) „ Hæc ille. Adducta volui ad

 lon-

longum prædicta, tum, quia ad multa valent ſingillatim ponderata, tum, quia ſic facilius videre quiſque poteſt, & quantum noceat credere, dæmones cogi per aſtra, vel ſimilia poſſe, & quantum hujuſmodi noxiam credulitatem jure abominetur thronus Apoſtolicus. Facient etiam prædicta ad 2.2. *qu.* 96. *art.* &c. ubi de ſuperſtitione multiplici tractatur, & ad quæſtionem ibi de idololatria, quoniam ſuperſtitio, ac magia fundatur ſuper idololatriam, ut ex literis Papalibus ſupra colligitur. *Tertio* habes: quomodo per rationem præmiſſas auctoritates, pro quanto dæmones non poſſe per corpora conſtringi, ideſt actioni illorum (ut ſic) non ſubdi, indicant, & intelligas, & declares, & probes. *Quarto* vides: quomodo ex his viciſſim Angelica doctrina præſens declaretur, atque confirmetur.

ARTICULUS VI. 571

Utrum corpora cæleſtia imponant neceſſitatem his, quæ eorum actioni ſubduntur.

3. *cont. c.* 86. *& ver. q.* 2. *a.* 14. *ad* 3. *& q.* 5. *a.* 5. *ad* 1. *&* 2. *& mal. q.* 16. *a.* 7. *ad* 11.

AD Sextum ſic proceditur. Videtur, quod corpora cęleſtia imponant neceſſitatem iis, quæ eorum actioni ſubduntur. Cauſa enim ſufficienti poſita, neceſſe eſt effectum poni: Sed corpora cęleſtia ſunt ſufficiens cauſa ſuorum effectuum. Cum igitur corpora cęleſtia cum ſuis motibus, & diſpoſitionibus ponantur, ſicut ex neceſſitate entia, videtur, quod effectus eorum ex neceſſitate conſequantur.

2. Præterea. Effectus agentis ex neceſſitate ſequitur in materia, quando virtus agentis tanta fuerit, quod poſſit ſibi ſubjicere totam materiam: Sed tota materia inferiorum corporum ſubjicitur virtuti cœleſtium corporum, tanquam excellentiori. Ergo ex neceſſitate effectus cęleſtium corporum recipitur in materia corporali.

3. Præterea. Si effectus cœleſtis corporis non ex neceſſitate proveniat, hoc eſt propter aliquam cauſam impedientem: Sed quamlibet cauſam corpoream, quæ impedire poſſet effectum cœleſtis corporis, neceſſe eſt reduci in aliquod cœleſte principium; cum cœleſtia corpora ſint cauſa omnium, quæ hic fiunt. Ergo cum & illud cęleſte principium ſit neceſſarium, ſequitur, quod neceſſe ſit impediri effectum alterius corporis cęleſtis: Et ſic omnia, quæ

hic

hic contingunt, ex neceſſitate eveniunt.

Sed Contra eſt, quod Philoſophus dicit in lib. de ſomno, & vigil. (*ſive lib. de divin. per ſom. qui illi annectitur c. 2. to. 2.*) quod *neque eorum, quæ in corporibus ſunt, ſignorum cœleſtium, velut aquarum, & ventorum, inconveniens eſt multa non evenire.* Sic ergo non omnes effectus cœleſtium corporum ex neceſſitate eveniunt.

Reſpondeo dicendum, quod iſta quæſtio partim quidem abſoluta eſt ſecundum præmiſſa, partim autem difficultatem habet.

Oſtenſum enim eſt, (*art. 4. huj. qu.*) quod quamvis ex impreſſione corporum cœleſtium fiant aliquæ inclinationes in natura corporali; voluntas tamen non ex neceſſitate ſequitur has inclinationes: Et ideo nihil prohibet per voluntariam actionem impediri effectum cœleſtium corporum, non ſolum in ipſo homine, ſed etiam in aliis rebus, ad quas hominum operatio ſe extendit.

Sed nullum tale principium invenitur in rebus naturalibus, quod habeat libertatem ſequendi, vel non ſequendi impreſſiones cœleſtes. Unde videtur, quod in talibus ad minus omnia ex neceſſitate proveniant, ſecundum antiquam quorundam rationem; qui ſupponentes, omne quod eſt, cauſam habere, & quod poſita cauſa ex neceſſitate ponitur effectus, concludebant, quod omnia ex neceſſitate contingant. Quam quidem opinionem refellit Ariſtoteles in ſexto Metaph. (*tex. 5. to. 3.*) ſecundum *duo*, quæ ipſi ſupponunt. *Primum* enim non eſt verum, quod, poſita quacunque cauſa, neceſſe ſit effectum poni. Sunt enim quædam cauſæ, quæ ordinantur ad ſuos effectus non ex neceſſitate, ſed ut in pluribus; quæ quandoque deficiunt in minori parte: Sed quia hujuſmodi cauſæ non deficiunt in minori parte, niſi propter aliquam cauſam impedientem, videtur adhuc prædictum inconveniens non vitari: quia & ipſum impedimentum talis cauſæ ex neceſſitate contingit. Et ideo *ſecundo* oportet dicere, quod omne, quod eſt per ſe, habet cauſam; quod autem eſt per accidens, non habet cauſam; quia non eſt vere ens, cum non ſit vere unum. Album enim cauſam habet, ſimiliter & muſicum: ſed *album muſicum* non habet cauſam; quia non eſt vere ens, neque vere unum. Manifeſtum eſt autem, quod cauſa impediens actionem alicujus cauſæ ordinatæ ad ſuum effectum ut in pluribus, concurrit ei interdum per accidens: Unde talis concurſus non habet cauſam, inquantum eſt per accidens: Et pro-

pter hoc, id quod ex tali concurſu ſequitur, non reducitur in aliquam cauſam præexiſtentem, ex qua ex neceſſitate ſequatur: Sicut quod aliquod corpus terreſtre ignitum in ſuperiori parte aeris generetur, & deorſum cadat, habet cauſam aliquam virtutem cęleſtem: Et ſimiliter etiam quod in ſuperficie terræ ſit aliqua materia combuſtibilis, poteſt reduci in aliquod cœleſte principium: Sed quod ignis cadens huic materiæ occurrat, & comburat eam, non habet cauſam aliquod cœleſte corpus, ſed eſt per accidens.

Et ſic patet, quod *non omnes effectus cœleſtium corporum ſunt ex neceſſitate*.

Ad primum ergo dicendum, quod corpora cœleſtia ſunt cauſa inferiorum effectuum mediantibus cauſis particularibus inferioribus, quæ deficere poſſunt in minori parte.

Ad ſecundum dicendum, quod virtus corporis cęleſtis non eſt infinita. Unde requirit determinatam diſpoſitionem in materia ad inducendum ſuum effectum, & quantum ad diſtantiam loci, & quantum ad alias conditiones. Et ideo ſicut diſtantia loci impedit effectum cœleſtis corporis; (non enim Sol eundem caloris effectum habet in Dacia, quem habet in Æthiopia) ita & groſſities materiæ, vel frigiditas, aut caliditas, aut alia hujuſmodi diſpoſitio impedire poteſt effectum corporis cœleſtis.

Ad tertium dicendum, quod licet cauſa impediens effectum alterius cauſæ reducatur in aliquod cœleſte corpus, ſicut in cauſam; tamen concurſus duarum cauſarum, cum ſit per accidens, non reducitur in cauſam cœleſtem, ut dictum eſt. (*in corp. art.*)

A P P E N D I X.

Ex art. habes *primo*: quomodo per rationem interimas hæreſim *Joannis Uviclef* dicentis: omnia de neceſſitate abſoluta evenire. Non tantum enim in rebus voluntariis hoc falſum comprobatur in præſenti: ſed etiam in rebus aliis, ad quas operatio hominis ſe extendit, & in rebus ex concurſu per accidens duarum cauſarum contingentibus. *Secundo* habes: quomodo per rationem oſtendas, hanc merito damnari a, &c. *q.* 19. *a.* 8. & *q.* 22. *a.* 4. Item *tertio* habes: quomodo per rationem oſtendas, philoſophum jure ſignificaſſe nobis, quod non imponunt neceſſitatem corpora cœleſtia omnibus his, quæ ipſorum actioni ſubduntur. Hoc autem ſignificavit

cavit in li. de ſom. & vig. c. 2. ſic: *Neque eorum, quæ in corporibus ſunt, ſignorum cœleſtium, velut aquarum, & ventorum, inconveniens eſt multa non evenire. Quarto* vides, &c.

QUÆSTIO CXVI.

De Fato, in quatuor articulos diviſa.

DEinde conſiderandum eſt de Fato.
Et circa hoc quæruntur quatuor.
Primo. An Fatum ſit.
Secundo. In quo ſit.
Tertio. Utrum ſit immobile.
Quarto. Utrum omnia ſubſint Fato.

ARTICULUS I. 572

Utrum Fatum ſit aliquid.

3. *con. c.* 93. *Et opu.* 2. *c.* 140. *& opu.* 28. *c.* 1.

AD Primum ſic proceditur. Videtur, quod fatum nihil ſit. Dicit enim Greg. in Hom. Epiphaniæ: (*quæ eſt* 10. *in Evang. circ. med.*) *Abſit a fidelium cordibus, ut fatum eſſe aliquid dicant.*

2. Præterea. Ea, quæ fato aguntur, non ſunt improviſa: quia, ut Aug. dicit 5. de civit. Dei, (*cap.* 9. *in med. to.* 5.) *Fatum a fando dictum intelligimus, id eſt a loquendo*, ut ea fato fieri dicantur, quæ ab aliquo determinante ſunt ante prælocuta: Quæ autem ſunt proviſa, non ſunt fortuita, neque caſualia. Si igitur res fato aguntur, excludentur caſus, & fortuna a rebus.

Sed Contra. Quod non eſt, non definitur: Sed Boethius in quarto de conſol. (*proſa* 6. *a prin.*) definit fatum, dicens, quod *Fatum eſt inhærens rebus mobilibus diſpoſitio, per quam providentia ſuis quæque nectit ordinibus.* Ergo fatum aliquid eſt.

Reſpondeo dicendum, quod in rebus interioribus videntur quædam a fortuna, vel caſu provenire. Contingit autem quandoque, quod aliquid ad inferiores cauſas relatum eſt fortuitum, vel caſuale, quod tamen relatum ad cauſam aliquam ſuperiorem invenitur eſſe per ſe intentum: Sicut ſi duo ſervi alicujus domini mittantur ab eo ad eundem locum, uno de altero ignorante, concurſus duorum ſervorum, ſi ad ipſos ſervos referatur, caſualis eſt; quia accidit præter utriuſque intentionem: ſi autem refe-

ratur ad dominum, qui hoc præordinavit, non eſt caſuale, ſed per ſe intentum.

Fuerunt igitur *aliqui*, qui hujuſmodi caſualia, & fortuita, quæ in his inferioribus accidunt, in nullam ſuperiorem cauſam reducere voluerunt. Et hi fatum, & providentiam negaverunt, ut de Tullio Auguſtinus recitat in 5. de civ. Dei. (*cap. 9. to. 5.*) quod eſt contra ea, quæ ſuperius de providentia dicta ſunt. (*q. 22. a. 2.*)

Quidam vero omnia fortuita, & caſualia, quæ in iſtis inferioribus accidunt, ſive in rebus naturalibus, ſive in rebus humanis, reducere voluerunt in ſuperiorem cauſam, ideſt in cœleſtia corpora: Et ſecundum hoc fatum nihil aliud eſt, quam diſpoſitio ſiderum, in qua quiſque conceptus eſt, vel natus.

Sed hoc ſtare non poteſt propter *duo*. *Primo* quidem quantum ad res humanas: quia jam oſtenſum eſt, (*qu. præc. a. 4.*) quod humani actus non ſubduntur actioni cœleſtium corporum, niſi per accidens, & indirecte. Cauſa autem fatalis, cum habeat ordinationem ſuper ea, quæ fato aguntur, neceſſe eſt, quod ſit directe, & per ſe cauſa ejus, quod agitur. *Secundo* quantum ad omnia, quæ per accidens aguntur. Dictum eſt enim ſupra, (*quæ. præc. a. 6.*) quod id, quod eſt per accidens, non eſt proprie ens, neque unum: Omnis autem naturæ actio terminatur ad aliquid unum: Unde impoſſibile eſt, quod id, quod eſt per accidens, ſit effectus per ſe alicujus naturalis principii agentis. Nulla ergo natura per ſe hoc facere poteſt, quod intendens fodere ſepulchrum, inveniat theſaurum. Manifeſtum eſt autem, quod corpus cœleſte agit per modum naturalis principii: Unde & effectus ejus in hoc mundo ſunt naturales. Impoſſibile eſt ergo, quod aliqua virtus activa cœleſtis corporis ſit cauſa eorum, quę hic aguntur per accidens, ſive a caſu, ſive a fortuna.

Et ideo dicendum eſt, quod *ea*, *quæ hic per accidens aguntur*, *ſive in rebus naturalibus*, *ſive in humanis*, *reducuntur in aliquam cauſam præordinantem*, *quę eſt providentia divina*: quia nihil prohibet, id quod eſt per accidens, accipi ut unum ab aliquo intellectu: alioquin intellectus formare non poſſet hanc propoſitionem, *Fodiens ſepulchrum invenit theſaurum*: Et ſicut hoc poteſt intellectus apprehendere, ita poteſt efficere: Sicut ſi aliquis ſciens in quo loco ſit theſaurus abſconditus, inſtiget aliquem ruſticum hoc ignorantem, ut ibi fodiat ſepulchrum. Et ſic nihil prohibet, ea quæ hic per accidens.

cidens aguntur, ut fortuita, vel caſualia, reduci in aliquam cauſam ordinantem, quæ per intellectum agat, & præcipue intellectum divinum: Nam ſolus Deus poteſt voluntatem immutare, ut ſupra habitum eſt: (*q.* 105. *ar.* 4. *&* *q.* 106. *a.* 2. *&* *q.* 111. *ar.* 2.) Et per conſequens ordinatio humanorum actuum, quorum principium eſt voluntas, ſoli Deo attribui debet. Sic igitur *inquantum omnia, quæ hic aguntur, divinæ providentiæ ſubduntur, tanquam per eam præordinata, & quaſi prælocuta, Fatum ponere poſſumus, licet hoc nomine ſancti Doctores uti recuſaverint propter eos, qui ad vim poſitionis ſiderum hoc nomen detorquebant*. Unde Auguſt. dicit in 5. de Civit. Dei: (*cap.* 1. *a princ. to.* 5.) *Si propterea quiſquam res humanas fato tribuit, quia ipſam Dei voluntatem, vel poteſtatem fati nomine appellat, ſententiam teneat, & linguam corrigat*. Et ſic Gregor. (*loc. cit. in argum.* 1.) fatum eſſe negat.

Unde patet ſolutio ad Primum.

Ad ſecundum dicendum, quod nihil prohibet, aliqua eſſe fortuita, vel caſualia per comparationem ad cauſas proximas, non tamen per comparationem ad divinam providentiam: ſic enim nihil temere fit in mundo, ut Auguſt. dicit in lib. 83. QQ. (*q.* 24. *tom.* 4.)

APPENDIX.

EX ar. habes *primo:* quomodo per rationem intimas hæreſim *Bardaſſenis*, ſive *Bardeſſanis* cujuſdam, teſte *Auguſt.* de hæreſ. dicentis, fato converſationes humanas eſſe attribuendas. Item hæreſim *Atheorum* dicentium, fato omnia agi, nullamque eſſe Dei providentiam. Item hæreſes *Priſcillianorum*, & aliorum, ſupra *q.* 70. *ar.* 2. & *q.* 57. *ar.* 3. *q.* 115. *ar.* 4. recitatorum. Hi enim omnes fati nomine a Divo Thoma poſt Beatum *Gregorium*, & *Auguſtinum* reprobato, non autem approbato, utuntur in ſuis prædictis poſitionibus, & ideo inibi errant. *Secundo* habes: quomodo per rationem oſtendas, merito damnari (ut patet) illas ab omnibus ſcripturis, atque Conciliis, quæ liberi arbitrii eſſe hominem ſtatuunt, ut in *q.* 70. *ar.* 2. & *q.* 82. *ar.* 2. & *q.* 83. *ar.* 1. 2. & *q.* 84. *ar.* 4. & *q.* 115. *a.* 4. appendicibus. Noveris tamen, quod in *q.* 70. *ar.* 2. taxatur *Bardaſſenes* de hæreſi abſque limitatione hac, ſcilicet, teſte Auguſtino, quæ limitatio eſt ſubintelligenda, quoniam non ab omnibus iſte *Bardaſſenes*

 ma-

male audit de tali re. Quod autem dico hic de Bardaſſene, intelligendum volo de omnibus univerſaliter: quod ſcilicet nulli prorſus de meo impingo hæreſes, nec hæreſim in tota iſta ſumma, ſed a quopiam, vel aliquibus, ab Eccleſia ſaltem non improbatis, quod ſciam, auctoribus, relatas cum earum patronis refero. Unde, ſi forſan de aliquo alicujus hæreſis, vel erroris patrono diſſentiant aliqui, non mihi eſt imputandum, ſed allegati videantur auctores, & ipſis, quantum fas eſt, circa hujuſmodi fides adhibeatur, vel derogetur. Item habes: quomodo per rationem eandem oſtendas, jure has damnari a Papa *Leone primo*, in epiſt. ad *Aſturienſem* Epiſcopum, ſic: *Undecima ipſorum* (de *Priſcillianiſtis* loquitur) *blaſphemia eſt, qua fatalibus ſtellis & animas hominum, & corpora opinantur adſtringi, per quam amentiam neceſſe eſt, ut omnibus paganorum erroribus implicati, & faventia ſibi, ut putant, ſidera colere, & adverſantia ſtudeant mitigare. Verum iſta ſectantibus nullus in Eccleſia catholica locus eſt: quoniam, qui ſe talibus perſuaſionibus dedit, a Chiſti corpore totus abſceſſit.* Hæc ille. Item a Concilio *Bracarenſi* 1. can. 9. *Si quis animas, & corpora humana fatalibus ſtellis credit adſtringi, ſicut Pagani, & Priſcillianus dixerunt: anathema ſit.* Et can. 10. *Si quis duodecim ſigna, ideſt ſidera, quæ Mathematici obſervare ſolent, per ſingula animæ, vel corporis membra diſſipata credit, & nominibus Patriarcharum adſcripta dicit; ſicut Priſcillianus dixit; anathema ſit.* Hæc ibi. Item a Concilio *Toletano primo*, de reg. fidei catho. c. 21. *Si quis Aſtrologiæ, vel Matheſi exiſtimat eſſe credendum, anathema ſit.* Hæc ibi. Item a Papa *Sixto V.* in Conſtit. contra exercentes aſtrologiæ, &c. ut *q.* 115. *ar.* 4. ſic: *Nec ſane hoc loco prætereunda eſt eximii Eccleſiæ Doctoris, & Beatiſſimi Pontificis Magni Gregorii ſententia, qui Priſcillianiſtas hæreticos, unumquemque hominem ſub conſtitutionibus ſtellarum naſci putantes, magno verum, & verborum pondere confutat. Abſit* (inquit) *a fidelium cordibus, ut aliquid eſſe fatum, dicant: vitam quippe hominum ſolus conditor, qui hanc creavit, adminiſtrat. Neque enim propter ſtellas homo, ſed ſtellæ propter homines factæ ſunt: & ſi ſtella fatum hominis eſſe dicitur, ipſis ſuis miniſteriis ſubeſſe homo perhibetur. Utinam inſani homines hæc ſaperent, & intelligerent, ac Dei monitis obtemperarent in Levitico dicentis: a magis, nec ab ariolis aliquid ſciſcitemini, ut polluamini per eos. Ne-*

que

que enim, quæ Chriſtiana, & vera pietas repellit, ac damnat, tanto ſtudio inveſtigarent, iiſdemque miſere ſe decipi, atque irretiri paterentur. (Et infra) *Et licet jampridem regulis indicis librorum prohibitorum, ex decreto ſacri Concilii Tridentini generalis confecti, illud inter cætera conſtitutum fuerit, hoc in regula nona eſt, ut Epiſcopi diligenter providerent, ne hujuſmodi aſtrologiæ judiciariæ libri, tractatus, & indices legerentur, vel haberentur, qui de futuris contingentibus, ſucceſſionibus, fortuitiſve caſibus, aut iis actionibus, quæ ab humana voluntate pendent, aliquid certo eventurum affirmare audent, permiſſis tamen judiciis, & naturalibus obſervationibus quæ navigationis, agriculturæ, ſive medicæ artis gratia conſcripta fuiſſent,* &c. Vide prohibitos libros ſupra q. 115. a. 4. 5. *non tamen errorum, corruptelarum, delictorum, abuſuum prædictorum extirpationi uſque adeo proviſum eſt: quin,* &c. *divinationum, ſuperſtitionum variarum, ſortilegiorum, omnia in nonnullis locis plena eſſe in dies detegantur. Nos igitur, qui pro noſtro paſtorali,* &c. Vide *q.* 115. *ar.* 4. 5. Se enim invicem juvant hic articulus, & nunc dicti. Item damnari a Veritatibus aureis ſuper, &c. ut *q.* 70. *ar.* 2. *ad primum*, & a 1. 2. articulorum num. 60. & a 2. 2. articulorum num. 509. 511. *Tertio* vides: quomodo ex his, &c.

ARTICULUS II. 573

Utrum fatum ſit in rebus creatis.

1. *d.* 39. *qu.* 2. *art.* 1. *ad* 5. & 3. *contra e.* 93. *princ.* & *ver. qu.* 5. *ar.* 1. *ad* 1. & *quol.* 12. *ar.* 5. *cor.* & *op.* 2. *c.* 140. & *opuſ.* 28. *c.* 1.

AD Secundum ſic proceditur. Videtur, quod fatum non ſit in rebus creatis. Dicit enim Auguſt. 5. de civit. Dei, (*c.* 8. & 9. *to.* 5.) quod *ipſa Dei voluntas, vel poteſtas fati nomine appellatur*: Sed voluntas, & poteſtas Dei non eſt in creaturis, ſed in Deo. Ergo fatum non eſt in rebus creatis, ſed in Deo.

2. Præterea. Fatum comparatur ad ea, quæ fato aguntur, ut cauſa, ſicut ipſe modus loquendi oſtendit: Sed cauſa univerſalis per ſe eorum, quæ hic per accidens aguntur, eſt ſolus Deus, ut ſupra dictum eſt. (*ar. præc.*) Ergo fatum eſt in Deo, & non in rebus creatis.

3. Præterea. Si fatum eſt in creaturis, aut eſt ſubſtantia, aut accidens: & quodcunque horum detur, oportet, quod multiplicetur ſecundum creaturarum multitudinem. cum ergo fatum videatur eſſe unum tantum, videtur, quod fatum non ſit in creaturis, ſed in Deo.

Sed Contra eſt, quod Boethius dicit in 4. de conſol. (*prof. 6. a princ.*) quod *Fatum eſt diſpoſitio rebus mobilibus inhærens*.

Reſpondeo dicendum, quod, ſicut ex prædictis patet, (*q. 103. a. 6.*) divina providentia per cauſas medias ſuos effectus exequitur. Poteſt ergo ipſa ordinatio effectuum *dupliciter* conſiderari. *Uno modo*, ſecundum quod eſt in ipſo Deo: Et ſic ipſa ordinatio effectuum vocatur providentia. *Secundum* vero quod prædicta ordinatio conſideratur in mediis cauſis a Deo ordinatis ad aliquos effectus producendos, ſic habet rationem Fati. Et hoc eſt, quod Boethius dicit 4. de conſol. (*loc. ſup. cit.*) *Sive famulantibus quibuſdam providentiæ divinæ ſpiritibus fatum exercetur, ſeu anima, ſeu tota inſervientæ natura, ſive cæleſtibus ſiderum motibus, ſeu angelica virtute, ſeu dæmonum varia ſolertia, ſeu aliquibus eorum, ſeu omnibus, fatalis ſeries texitur*: De quibus omnibus per ſingula in præcedentibus dictum eſt. (*ar. 1. hujus qu. & qu. 104. ar. 2. & qu. 111. a. 2.*) Sic ergo eſt manifeſtum, quod *Fatum eſt in ipſis cauſis creatis, inquantum ſunt ordinatæ a Deo ad aliquos effectus producendos.*

Ad primum ergo dicendum, quod ipſa ordinatio cauſarum ſecundarum, quam Aug. (*loc. cit. in arg.*) *ſeriem cauſarum* nominat, non habet rationem fati, niſi ſecundum quod dependet a Deo. Et ideo cauſaliter Dei poteſtas, vel voluntas dici poteſt *fatum*: eſſentialiter vero fatum eſt ipſa diſpoſitio, ſeu ſeries, ideſt ordo cauſarum ſecundarum.

Ad ſecundum dicendum, quod intantum fatum habet rationem cauſæ, inquantum & ipſæ cauſæ ſecundæ, quarum ordinatio *fatum* vocatur.

Ad tertium dicendum, quod fatum dicitur diſpoſitio, non quæ eſt in genere qualitatis, ſed ſecundum quod diſpoſitio deſignat ordinem, qui non eſt ſubſtantia, ſed relatio. Qui quidem ordo, ſi conſideretur per comparationem ad ſuum principium, eſt unus: & ſic dicitur unum fatum: Si autem conſideretur per relationem ad effectus, vel ad ipſas cauſas medias, ſic multiplicatur: Per quem modum Poeta dixit: *Te tua fata trahunt.* (*forte ex Virg. 5. Æn. ver. 709.*)

AP-

A P P E N D I X.

EX art. habes *primo*: quomodo per rationem, (quatenus medias cauſas in executione ordinis rerum ponit) oſtendas, merito &c. *qu.* 22. *art.* 4. *append.* & *qu.* 103. *a.* 9. *appen.* Vide ibi; & applica, quantum ſufficit. *Secundo* habes, &c. ut ibi, applicando, quantum ſufficit. *Tertio* vides: quomodo ex his (ibi ſcilicet dictis: & quantum decet, applicatis) viciſſim Angelica, &c.

A R T I C U L U S III. 574

Utrum Fatum ſit immobile.

Veri. q. 5. *a.* 1. *ad* 5. *& quol.* 12. *ar.* 5. *corp. & opuſ.* 28. *c.* 2. *& c.* 3.

AD Tertium ſic proceditur. Videtur, quod Fatum non ſit immobile. Dicit enim Boethius in 4. de conſolat. (*proſa 6. ante med.*) *Uti eſt ad intellectum ratiocinatio; ad id quod eſt, id quod gignitur; ad æternitatem tempus; ad punctum medium circulus: ita eſt fati ſeries mobilis ad providentiæ ſtabilem ſimplicitatem.*

2. Præterea. Sicut Philoſophus dicit in 2. Topic. (*c.* 3. *in declarat. loci* 24. *to.* 1.) *Motis nobis, moventur ea, quæ in nobis ſunt*: Sed fatum eſt *diſpoſitio inhærens rebus mobilibus*, ut Boethius dicit. (4. *de conſol. proſa 6.*) Ergo fatum eſt mobile.

3. Præterea. Si fatum eſt immobile, ea quæ ſubduntur fato, immobiliter, & ex neceſſitate eveniunt: Sed talia maxime videntur eſſe contingentia, quæ fato attribuuntur. Ergo nihil erit contingens in rebus, ſed omnia ex neceſſitate evenient.

Sed Contra eſt, quod Boethius dicit, (*loc. cit.*) quod *Fatum eſt immobilis diſpoſitio.*

Reſpondeo dicendum, quod diſpoſitio ſecundarum cauſarum, quam *fatum* dicimus, poteſt *dupliciter* conſiderari. *Uno modo* ſecundum ipſas cauſas ſecundas, quæ ſic diſponuntur, ſeu ordinantur: *Alio modo* per relationem ad primum principium, a quo ordinantur, ſcilicet Deum.

Quidam ergo poſuerunt, ipſam ſeriem, ſeu diſpoſitionem cauſarum eſſe ſecundum ſe neceſſariam, ita quod omnia ex neceſſitate contingerent, propter hoc, quod quilibet effectus habet cauſam; & cauſa poſita, neceſſe eſt effectum poni: Sed hoc

patet eſſe falſum per ea, quæ ſupra dicta ſunt (*q. præc. ar. 6.*)

Alii vero e contrario poſuerunt, fatum eſſe mobile, etiam ſecundum quod a divina providentia dependet. Unde Ægyptii dicebant, quibuſdam ſacrificiis fatum poſſe mutari, ut Gregorius Nyſſenus dicit (*lib. de nat. hom. cap. 36. cujus tamen lib. Nemeſ. auctor creditur*) Sed hoc ſupra excluſum eſt (*q.* 23. *ar.* 8.) quia immobilitati divinæ providentiæ repugnat.

Et ideo dicendum eſt, quod *Fatum ſecundum conſiderationem ſecundarum cauſarum mobile eſt; ſed ſecundum quod ſubeſt divinæ providentiæ, immobilitatem ſortitur, non quidem abſolutæ neceſſitatis, ſed conditionatæ*: ſecundum quod dicimus, hanc conditionalem eſſe veram, vel neceſſariam: *Si Deus præſcivit hoc futurum, erit.* Unde cum Boet. dixiſſet, fati ſeriem eſſe mobilem, poſt pauca ſubdit: (*l. 4. de conſ. proſa 6. a med.*) *Quæ cum ab immobilis providentiæ proficiſcatur exordiis, ipſam quoque immutabilem eſſe neceſſe eſt.*

Et per hoc patet reſponſio ad Objecta.

A P P E N D I X.

EX ar. habes *primo*: quomodo per rationem oſtendas, &c. vel interimas errores, &c. ut ſupra *q. 9. art.* 1. 2. *appen.* & *q.* 14. *ar.* 7. 15. *appen.* Vide ibi appendices *quatuor* illas: & bene ad propoſitum iſtud applica, quantum ſufficit, & inter hæc notabis etiam, quod tanta eſt Dei immobilitas; ut creata quoque, inquantum ad ipſum, modo hic dicto, relationem habent, immobilitatem participent, licet in ſeipſis mutabilia ſint. *Secundo* habes, &c. ut ibi: bene applicando ad propoſitum, quantum ſufficit. *Tertio* vides: quomodo, &c.

A R T I C U L U S IV. 575

Utrum omnia Fato ſubdantur.

Sup. a. 1. cor. Et opuſ. 2. cap. 140. *& Matth.* 2. *Cor.* 3. *&* 6. *Met. lec.* 3.

AD Quartum ſic proceditur. Videtur, quod omnia fato ſubdantur. Dicit enim Boethius 4. de conſ. (*proſa 6. a med.*) *Series fati cœlum, & ſidera movet, elementa in ſe invicem temperat, & alterna formas tranſmutatione: Eadem naſcentia,* occi-

accidentiaque omnia per ſimiles fœtuum , ſeminumque renovat progreſſus: Hæc actus, fortunaſque hominum indiſſolubili cauſarum connexione conſtringit. Nihil ergo excipi videtur , quod ſub fati ſerie non contineatur.

2. Præterea. Auguſt. dicit in 5. de civit. Dei, (*ca.* 8. *to.* 5.) quod *Fatum aliquid eſt , ſecundum quod ad voluntatem , & poteſtatem Dei refertur*: Sed voluntas Dei eſt cauſa omnium, quæ fiunt, ut Auguſt. dicit in 3. de Trinit. (*cap.* 3. & 9. *in princ. to.* 3.) Ergo omnia ſubduntur fato.

3. Præterea. *Fatum* ſecundum Boet. (*loc. cit.*) *eſt diſpoſitio rebus mobilibus inhærens*: Sed omnes creaturæ ſunt mutabiles, & ſolus Deus vere immutabilis, ut ſupra habitum eſt. (*q.* 9. *a.* 1. & 2.) Ergo in omnibus creaturis eſt fatum.

Sed Contra eſt, quod Boet. dicit in 4. de conſol. (*loc. cit.*) quod *quædam, quæ ſub providentia locata ſunt, fati ſeriem ſuperant*.

Reſpondeo dicendum, quod ſicut ſupra dictum eſt, (*art.* 2. *hujus quæſt.*) Fatum eſt ordinatio ſecundarum cauſarum ad effectus divinitus proviſos. *Quæcunque igitur cauſis ſecundis ſubduntur, ea ſubduntur & fato: Si qua vero ſunt, quæ immediate a Deo fiunt, cum non ſubdantur ſecundis cauſis, non ſubduntur fato*: Sicut creatio rerum, glorificatio ſpiritualium ſubſtantiarum, & alia hujuſmodi. Et hoc eſt, quod Boethius dicit, (*loc. ſup. cit.*) quod *ea, quæ ſunt primæ divinitati propinqua, ſtabiliter fixa, fatalis ordinem mobilitatis excedunt*. Ex quo etiam patet, quod *quanto aliquid longius a prima mente diſcedit, nexibus fati majoribus implicatur*; quia magis ſubjicitur neceſſitati ſecundarum cauſarum.

Ad primum ergo dicendum, quod omnia illa, quæ ibi tanguntur, fiunt a Deo mediantibus cauſis ſecundis: & ideo ſub fati ſerie continentur. Sed non eſt eadem ratio de omnibus aliis, ut ſupra dictum eſt. (*in corp. art.*)

Ad ſecundum dicendum, quod fatum refertur ad voluntatem, & poteſtatem Dei, ſicut ad primum principium. Unde non oportet, quod quicquid ſubjicitur voluntati divinæ, vel poteſtati, ſubjiciatur fato, ut dictum eſt. (*in corp. art.*)

Ad tertium dicendum, quod quamvis omnes creaturæ ſint aliquo modo mutabiles; tamen aliquæ earum non procedunt a cauſis creatis mutabilibus: Et ideo non ſubjiciuntur fato, ut dictum eſt. (*in corp. art.*)

AP-

APPENDIX.

Ex art. habes *primo* : quomodo per rationem interimas hæreſim *quorundam* dicentium , fato omnia agi ; etiam quod per hoc nomen fatum intelligerent ſiderum diſpoſitionem , tanquam cauſam ſecundam , ut *ar.* 3. declaratum eſt . Nam , etiam ſic accepto nomine fati , probatur in iſto articulo , quod non omnia fato ſubduntur , & ſic omni ex parte Angelicus Doctor urget hæreticos . Dixi ly *etiam quod per hoc nomen fatum intelligerent ſiderum diſpoſitionem , tamquam cauſam ſecundam* : quoniam re vera intelligebant illam tanquam cauſam primam, quia mox huic dicto jungebant , nullam eſſe Dei providentiam . Similiter dic de *Priſcillianiſtis* , & aliis ſup. *ar.* 1. damnatis ab Eccleſia , quod ſcilicet aut cauſam primam ponebant , diſpoſitionem ſiderum eſſe fatum , aut iſti diſpoſitioni , etiam ſi eam , velut cauſam ſecundam , poſuiſſent , ſubjiciebant non ſubjicienda . Propter unum ergo iſtorum duorum damnatæ ab ea ſunt omnes illæ hæreſes : vel propter utrumque ſimul . Conſequenter ergo & habes hinc : quomodo per rationem confundas omnes ibi in *art.* 1. *appen.* recitatos errores . *Secundo* habes : quomodo per rationem oſtendas , has omnes hæreſes cum illa *Phariſæorum* in notatione immediata poſt concluſionem ibi narrata , merito fuiſſe damnatas a , &c. ut in *art. illius primi Appendice*. Vide ibi ; & omnia loca in eodem loco citata . *Tertio* habes : quomodo per rationem præmiſſas & ibi, & locis cit. auctoritates, pro quanto non omnia fato ſubjici dicunt, & intelligas , & declares , & probes . *Quarto* vides : quomodo ex his, &c.

QUÆSTIO CXVII.

De his quæ pertinent ad actionem hominis , in quatuor articulos diviſa .

Poſtea conſiderandum eſt de his , quæ pertinent ad actionem hominis , qui eſt compoſitus ex ſpirituali , & corporali creatura . Et *primo* conſiderandum eſt de actione hominis. *Secundo* de propagatione hominis ex homine .

Circa primum quæruntur quatuor.

Primo . Utrum unus homo poſſit docere alium , cauſando in ipſo ſcientiam.

Se-

Secundo. Utrum unus homo poſſit docere angelum.

Tertio. Utrum homo per virtutem ſuæ animæ poſſit immutare materiam corporalem.

Quarto. Utrum anima hominis ſeparata poſſit movere corpora motu locali.

ARTICULUS I. 576.

Utrum unus homo poſſit alium docere.

2. cont. 75. fin. & veri. qu. 11. a. 1. & opuſ. 16. c. 5. fin. & Matth. 23. co. 5. & Rom. 1. co. 6.

AD Primum ſic proceditur. Videtur, quod unus homo non poſſit alium docere. Dicit enim Dominus Matth. 23. *Nolite vocari Rabbi*: Ubi dicit gloſ. Hieron. (*interl. & hom. 43. in op. imperf. a med.*) *Ne divinum honorem hominibus tribuatis*. Eſſe ergo magiſtrum pertinet proprie ad divinum honorem: Sed docere eſt proprium magiſtri. Homo ergo non poteſt docere, ſed hoc eſt proprium Dei.

2. Præterea. Si homo alium docet, hoc non eſt, niſi inquantum agit per ſcientiam ſuam ad cauſandum ſcientiam in alio. Sed qualitas, per quam aliquis agit ad faciendum ſibi ſimile, eſt qualitas activa. Ergo ſequitur, quod ſcientia ſit qualitas activa, ſicut & calor.

3. Præterea. Ad ſcientiam requiritur lumen intelligibile, & ſpecies rei intellectæ: ſed neutrum iſtorum poteſt cauſare unus homo in alio. ergo unus homo non poteſt docendo cauſare ſcientiam in alio.

4. Præterea. Doctor nihil agit ad diſcipulum, niſi quod proponit ei quædam ſigna, vel vocibus aliquid ſignificando, vel nutibus: Sed proponendo ſigna non poteſt aliquis alium docere, cauſando in eo ſcientiam. Quia aut proponit ſigna rerum notarum, aut rerum ignotarum: Si rerum notarum, ille ergo, cui ſigna proponuntur, jam habet ſcientiam, & eam non acquirit a magiſtro: Si autem rerum ignotarum, per hujuſmodi ſigna nihil addiſcit: Sicut ſi aliquis proponeret alicui Latino verba Græca, quorum ſignificationem ignoraret, per hoc eum docere non poſſet. Nullo ergo modo unus homo poteſt, alium docendo, ſcientiam in eo cauſare.

Sed Contra eſt, quod Apoſtolus dicit 1. ad Tim.

2. *In*

2. *In quo poſitus ſum ego Prædicator, & Apoſtolus, Doctor gentium in fide, & veritate.*

Reſpondeo dicendum, quod circa hoc diverſæ fuerunt opiniones. Averroes enim in comment. 3. de Anima poſuit unum intellectum poſſibilem eſſe omnium hominum, ut ſupra dictum eſt. (*qu. 76. ar. 1. & 2. & q. 79. a. 5.*) Et ex hoc ſequebatur, quod eædem ſpecies intelligibiles ſint omnium hominum. Et ſecundum hoc ponit, quod unus homo per doctrinam non cauſat aliam ſcientiam in altero ab ea, quam ipſe habet; ſed communicat ei eandem ſcientiam, quam ipſe habet, per hoc quod movet eum ad ordinandum phantaſmata in anima ſua, ad hoc quod ſint diſpoſita convenienter ad intelligibilem apprehenſionem. Quæ quidem opinio quantum ad hoc vera eſt, quod eſt eadem ſcientia in diſcipulo, & magiſtro, ſi conſideretur identitas ſecundum unitatem † *al. veritatem* † rei ſcitæ: Eadem enim rei veritas eſt, quam cognoſcit & diſcipulus, & magiſter. Sed quantum ad hoc, quod ponit eſſe unum intellectum poſſibilem omnium hominum, & eaſdem ſpecies intelligibiles, differentes ſolum ſecundum diverſa phantaſmata, falſa eſt ejus opinio, ut ſupra habitum eſt. (*q. 76. a. 1. & 2. & q. 79. a. 5.*)

Alia eſt opinio Platonicorum, qui poſuerunt, quod ſcientia ineſt a principio animabus noſtris per participationem formarum ſeparatarum, ſicut ſupra habitum eſt; (*q. 84. a. 3. & 4.*) ſed anima ex unione corporis impeditur, ne poſſit conſiderare libere ea, quorum ſcientiam habet: Et ſecundum hoc diſcipulus a magiſtro non acquirit ſcientiam de novo, ſed ab eo excitatur ad conſiderandum ea, quorum ſcientiam habet; ut ſic addiſcere nihil aliud ſit, quam reminiſci. Sic etiam ponebant, quod agentia naturalia ſolummodo diſponunt ad ſuſceptionem formarum, quas acquirit materia corporalis per participationem ſpecierum ſeparatarum. Sed contra hoc ſupra oſtenſum eſt, (*q. 79. a. 2. & q. 84. a. 3. & 4.*) quod intellectus poſſibilis animæ humanæ eſt in potentia pura ad intelligibilia, ſecundum quod etiam Ariſtoteles dicit in 3. de anima. (*tex. 14. to. 2.*)

Et ideo aliter dicendum eſt, quod *docens cauſat ſcientiam in addiſcente, reducendo ipſum de potentia in actum*, ſicut dicitur in 8. Phyſ. (*tex. 32. to. 2.*) Ad cujus evidentiam conſiderandum eſt, quod effectuum, qui ſunt ab exteriori principio, *aliquis* eſt ab exteriori principio tantum: ſicut forma domus cauſatur in materia ſolum ab arte: *Aliquis* autem effectus eſt *quandoque* quidem ab exteriori prin-

principio, *quandoque* autem ab interiori: Sicut ſanitas cauſatur in infirmo, *quandoque* ab exteriori principio, ſc. ab arte medicinæ; *quandoque* autem ab interiori principio; ut cum aliquis ſanatur per virtutem naturæ: Et in talibus effectibus ſunt *duo* attendenda. *Primo* quidem, quod ars imitatur naturam in ſua operatione: Sicut enim natura ſanat infirmum, alterando, digerendo, & expellendo materiam, quæ cauſat morbum; ita & ars. *Secundo* attendendum eſt, quod principium exterius, ſcilicet ars, non operatur ſicut principale agens, ſed ſicut coadjuvans agens principale, quod eſt principium interius, confortando ipſum, & miniſtrando ei inſtrumenta, & auxilia, quibus natura utatur ad effectum producendum: Sicut medicus confortat naturam, & adhibet ei cibos, & medicinas, quibus natura utatur ad finem intentum. Scientia autem acquiritur in homine & ab interiori principio, ut patet in eo, qui per inventionem propriam ſcientiam acquirit, & a principio exteriori, ut patet in eo, qui addiſcit. Ineſt enim unicuique homini quoddam principium ſcientiæ, ſcilicet lumen intellectus agentis, per quod cognoſcuntur ſtatim a principio naturaliter quædam univerſalia principia omnium ſcientiarum. Cum autem aliquis hujuſmodi univerſalia principia applicat ad aliqua particularia, quorum memoriam, & experimentum per ſenſum accipit, per inventionem propriam acquirit ſcientiam eorum, quæ neſciebat, ex notis ad ignota procedens. Unde & quilibet docens, ex his quæ diſcipulus novit, ducit eum in cognitionem eorum quæ ignorabat; ſecundum quod dicitur in 1. Poſter. (*in princ. lib. tom.* 1.) quod *Omnis doctrina, & omnis diſciplina ex præexiſtenti fit cognitione*. Ducit autem magiſter diſcipulum ex præcognitis in cognitionem ignotorum *dupliciter*. *Primo* quidem, proponendo ei aliqua auxilia, vel inſtrumenta, quibus intellectus ejus utatur ad ſcientiam acquirendam: puta, cum proponit ei aliquas propoſitiones minus univerſales, quas tamen ex præcognitis diſcipulus dijudicare poteſt; vel cum proponit ei aliqua ſenſibilia exempla, vel ſimilia, vel oppoſita, vel aliqua hujuſmodi, ex quibus intellectus addiſcentis manuducitur in cognitionem veritatis ignotæ. *Alio modo*, cum confortat intellectum addiſcentis, non quidem aliqua virtute activa quaſi ſuperioris naturæ, ſicut ſupra dictum eſt (*q.* 106. *a.* 1. *&* *q.* 111. *a.* 1.) de angelis illuminantibus, quia omnes humani intellectus ſunt unius gradus in ordine naturæ: ſed in-

inquantum proponit diſcipulo ordinem principiorum ad concluſiones, qui forte per ſeipſum non haberet tantam virtutem collativam, ut ex principiis poſſet concluſiones deducere. Et ideo dicitur in 1. Poſter. (*tex.* 5. *to.* 1.) quod *Demonſtratio eſt ſyllogiſmus faciens ſcire*. Et per hunc modum ille, qui demonſtrat, auditorem ſcientem facit.

Ad primum ergo dicendum, quod, ſicut jam dictum eſt, (*in cor. art.*) homo docens ſolummodo exterius miniſterium adhibet, ſicut medicus ſanans: Sed ſicut natura interior eſt principalis cauſa ſanationis; ita & interius lumen intellectus eſt principalis cauſa ſcientiæ. Utrumque autem horum eſt a Deo: Et ideo ſicut de Deo dicitur, (*Pſal.* 102.) *Qui ſanat omnes infirmitates tuas*: ita de eo dicitur: (*Pſal.* 93.) *Qui docet hominem ſcientiam*; inquantum *lumen vultus ejus ſuper nos ſignatur*, per quod nobis omnia oſtenduntur.

Ad ſecundum dicendum, quod Doctor non cauſat ſcientiam in diſcipulo per modum agentis naturalis, ut Averroes objicit. (*lib.* 3. *de anima*, *comment.* 5. *verſus fin.*) Unde non oportet, quod ſcientia ſit qualitas activa; ſed eſt principium, quo aliquis dirigitur in operando.

Ad tertium dicendum, quod magiſter non cauſat lumen intelligibile in diſcipulo, nec directe ſpecies intelligibiles: ſed movet diſcipulum per ſuam doctrinam ad hoc, quod ipſe per virtutem ſui intellectus formet intelligibiles conceptiones, quarum ſigna ſibi proponit exterius.

Ad quartum dicendum, quod ſigna, quæ magiſter diſcipulo proponit, ſunt rerum notarum in univerſali, & ſub quadam confuſione, ſed ignotarum in particulari, & ſub quadam diſtinctione. Et ideo, cum quiſque per ſeipſum ſcientiam acquirit, non poteſt dici docere ſeipſum, vel eſſe ſuiipſius magiſter: quia non præexiſtit in eo ſcientia completa, qualis requiritur in magiſtro.

A P P E N D I X.

EX art. habes *primo*: quomodo per rationem oſtendas, merito & Philoſophum, & ſcripturam, & Concilia inſinuaſſe, quod homo poteſt docere alium hominem. Hoc autem inſinuavit Philoſophus libro primo de partibus animalium, cap. 1. ſic. *Hominis probe periti officium eſt, judicare perſpicienter poſſe, quidnam recte ab eo, qui docet, exponitur*. Ecce: quod, dum de homine docente

alium loquitur, unum poſſe alium docere teſtatur. Item in ſecundo Rhetoricæ c. 10. ſic. *Poſſe facete dicere, aut ingenioſi eſt, aut exercitati: docere autem doctrinæ*, alias forſan *docti, eſt*. Hinc ipſemet Philoſophus docendi munus eſſe dandum doctis, non aliis quibuſque pro ſuo libito, uſus exemplo fiſtularum, ut facilius hoc percipiatur, determinat *in* 3. *Politic. lectio.* 10. *Divi Thomæ*, (vel *Petri de Alvernia*, nam ſanctus *Thomas* uſque ad lectionem ſextam progreditur tantum, ſecundum aliquos, poſt *Petrus* inſequitur) ſic. *Danda non eſt prærogativa fiſtularum illi, qui ſit nobilior, nihil enim minus caneret: ſed oportet iis, qui in opere ipſo præcellunt, illam tribuere*. Aureum certe documentum, tantoque Philoſopho dignum: quo ſervato, facile proficient in literis incipientes; & quo perverſo, ſeu neglecto, facile deficient etiam alias proficientes: quo ſervato, ſalus erit ſtudiorum: quo inverſo, ruina paulatim ſuccedet literarum. Illud in appendicis principio dictum inſinuavit etiam ſcriptura 1. Timoth. 1. *in quo poſitus ſum ego prædicator, & Apoſtolus, & doctor gentium in fide, & veritate*. Ubi & Apoſtolus innuit: quod ipſe docet miniſterialiter, utpote a Deo ibi ad officium hoc poſitus: de quo docendi genere articulus præſens loquitur, ut patet in ad *primum*. Hoc ipſum tandem inſinuavit Concilium *Lateranenſe* ſub *Alexandro III.* parte prima cap. 18. ſic. *Ne pauperibus, qui parentum opibus juvari non poſſunt, legendi, & proficiendi opportunitas ſubtrahatur, per unamquamque Eccleſiam cathedralem magiſtro, qui clericos ejuſdem eccleſiæ, & ſcholares pauperes gratis doceat, competens aliquod beneficium aſſignetur: quo docentis neceſſitas ſublevetur, & diſcentibus via pateat ad doctrinam*. Hæc ibi. Item ibidem parte ſecunda, cap. 17. *Prohibeas attentius de cætero*, &c. (Et infra.) *Sane, ſi aliquis occaſione hujus prohibitionis diſtulerit magiſtros congruos in locis congruis inſtituere, licet ibi de conceſſione noſtra, omni contradictione, & appellatione ceſſante, ibidem viros providos, & diſcretos aliorum inſtructioni præficere*. Hæc ibi. Item Concil. *Triden.* ſeſſione 25. de reformat. *Omnes ii, ad quos univerſitatum, & ſtudiorum generalium cura, viſitatio, & reformatio pertinet, diligenter curent: ut ab eiſdem univerſitatibus canones, & decreta hujus ſanctæ Synodi integre recipiantur, ad eorumque normam magiſtri, doctores, & alii in eiſdem univerſitatibus ea, quæ catholicæ fidei ſunt, doceant, & in-*

interpretentur, ſeque ad hoc inſtitutum initio cujuslibet anni ſolemni juramento obſtringant. Hæc ibi. Ex his Conciliis patet, cum doctor a doctrina, docens a docere dicatur, unum hominem ab alio doceri poſſe. Ex iiſdem Conciliis ergo, cum ea literas approbent, patet damnari errorem *Licinii* Imperatoris dicentis: quod literæ appellandæ ſunt virus, ac peſtis. Item *Quintini* dicentis, literas eſſe abjiciendas: & ſpiritum vivificantem ſequendum. Sub prætextu enim boni hujus, ſcilicet ſequendi ſpiritum vivificantem, cadebat *Quintinus* in errorem hunc, ſcilicet literas abjiciendas. Item ex his Conciliis damnari, ultra quod & a Concilio *Conſtantienſi* ſeſſ. 8. errorem temerarium *Joannis Uvicleff* dicentis, quod ſtudia generalia, univerſitates, collegia, graduationes, & magiſteria, a Papa, vel Epiſcopis in Eccleſiam Dei ſunt vana gentilitate introducta: & non plus Eccleſiæ proſunt, quam diabolus. Vide aliquid de damnatione ſimilium *q.* 1. *ar.* 5. Item *ſecundo* habes: quomodo per rationem prædictorum, ſcilicet Philoſophi, ſcripturæ, conciliorum auctoritates, pro quanto unum hominem ſtatuunt poſſe docere alium, & in vero ſenſu intelligas, & declares, & probes. *Tertio* vides: quomodo, &c.

ARTICULUS II. 577

Utrum homines poſſint docere Angelos.

2. *d.* 11. *a.* 4. *& Eph.* 3. *lect.* 3.

AD Secundum ſic proceditur. Videtur, quod homines poſſint docere Angelos. Dicit enim Apoſtolus ad Epheſ. 3. *Ut innoteſcat Principibus, & Poteſtatibus in cœleſtibus per Eccleſiam multiformis ſapientia Dei*. Sed Eccleſia eſt congregatio hominum fidelium. Ergo Angelis per homines aliqua innoteſcunt.

2. Præterea. Angeli ſuperiores, qui immediate de divinis a Deo illuminantur, inferiores angelos inſtruere poſſunt, ut ſupra dictum eſt. (*q.* 106. *ar.* 1. & 3.) Sed aliqui homines immediate de divinis per Dei verbum ſunt inſtructi; ſicut maxime patet de Apoſtolis, ſecundum illud ad Hebr. 1. *Noviſſime diebus iſtis locutus eſt nobis in Filio*. Ergo aliqui homines aliquos angelos docere potuerunt.

3. Præterea. Inferiores angeli a ſuperioribus inſtruuntur: Sed quidam homines ſuperiores ſunt aliqui-

liquibus angelis; cum ad ſupremos ordines angelorum aliqui homines aſſumantur, ut Greg. dicit in quadam homil. (*ſc.* 34. *in Evang. a med.*) Ergo aliqui inferiores angeli per aliquos homines de divinis inſtrui poſſunt.

Sed Contra eſt, quod Dionyſ. dicit 4. cap. de div. nom. (*par* 1. *lect.* 1.) quod *omnes divinæ illuminationes perferuntur ad homines mediantibus angelis.* Non ergo angeli inſtruuntur per homines de divinis.

Reſpondeo dicendum, quod, ſicut ſupra habitum eſt, (*q.* 107. *a.* 2.) inferiores angeli loqui quidem poſſunt ſuperioribus angelis, manifeſtando eis ſuas cogitationes; ſed de rebus divinis ſuperiores ab inferioribus nunquam illuminantur. Manifeſtum eſt autem, quod eo modo quo inferiores angeli ſuperioribus ſubduntur, ſupremi homines ſubduntur etiam infimis angelorum. quod patet per id, quod Dominus dicit Matth. 11. *Inter natos mulierum non ſurrexit major Joanne Baptiſta: ſed qui minor eſt in regno cœlorum, major eſt illo.* Sic igitur *de rebus divinis ab hominibus angeli nunquam illuminantur: cogitationes tamen ſuorum homines angelis per modum locutionis manifeſtare poſſunt:* quia ſecreta cordium ſcire ſolius Dei eſt.

Ad primum ergo dicendum, quod Aug. 5. ſuper Gen. ad literam (*c.* 19. *cir. med. to.* 3.) ſic exponit illam Apoſtoli auctoritatem: Præmiſerat enim Apoſtolus: *Mihi omnium ſanctorum minimo data eſt gratia hæc illuminare omnes, quæ ſit diſpenſatio ſacramenti abſconditi a ſæculis in Deo.* Ita dico abſconditi, *ut tamen innoteſceret principibus, & poteſtatibus in cœleſtibus per Eccleſiam multiformis ſapientia Dei:* Quaſi dicat: *Ita hoc ſacramentum erat abſconditum hominibus, ut tamen eccleſiæ cœleſti, quæ continetur in principibus, & poteſtatibus, hoc ſacramentum notum eſſet a ſæculis, non ante ſæcula; quia ibi primitus Eccleſia fuit, quo poſt reſurrectionem & iſta Eccleſia hominum congreganda eſt.*

Poteſt tamen & aliter dici, quod *illud, quod abſconditum eſt, non tantum in Deo innoteſcit angelis; verum etiam hoc eis apparet, cum efficitur, atque propalatur*, ut Aug. ibidem ſubdit. Et ſic, dum per Apoſtolos impleta ſunt Chriſti, & Eccleſiæ myſteria, angelis aliqua apparuerunt de hujuſmodi myſteriis, quæ ante erant eis occulta. Et per hunc modum poteſt intelligi, quod Hieronymus dicit, (*in cap.* 4. *ep. ad Epheſ. ſup. verba cit. in arg.* 1.)

quod

quod *Apoſtolis prædicantibus Angeli aliqua myſteria cognoverunt:* quia ſc. per prædicationem Apoſtolorum hujuſmodi myſteria explebantur in rebus ipſis: ſicut prædicante Paulo Apoſtolo convertebantur gentes: De quo Apoſtolus ibi loquitur.

Ad ſecundum dicendum, quod Apoſtoli inſtruebantur immediate a verbo Dei, non ſecundum ejus divinitatem, ſed inquantum ejus humanitas loquebatur. Unde ratio non ſequitur.

Ad tertium dicendum, quod aliqui homines etiam in ſtatu viæ ſunt majores aliquibus angelis, non quidem actu, ſed virtute; inquantum ſcilicet habent charitatem tantæ virtutis, ut poſſint mereri majorem beatitudinis gradum, quam quidam angeli habeant: Sicut ſi dicamus, ſemen alicujus magnæ arboris eſſe majus virtute, quam aliquam parvam arborem; cum tamen multo minus ſit in actu.

A P P E N D I X.

Ex art. habes *primo*: quomodo per rationem, &c. ut ſup. *q.* 106. *ar.* 3. Et quidem a fortiori. Si enim angelum inferiorem poſſe illuminare ſuperiorem negatur, multo magis hominem poſſe illuminare, quod eſt, de divinis docere angelum, negatur. *Secundo* habes: quomodo per rationem illa omnia, pro quanto hominem non poſſe illuminare angelos innuunt, & intelligas, & declares, & probes. *Tertio* vides, &c.

ARTICULUS III. 578

Utrum homo per virtutem animæ poſſit corporalem materiam immutare.

Ad Tertium ſic proceditur. Videtur, quod homo per virtutem animæ poſſit corporalem materiam immutare. Dicit enim Gregorius 2. Dialog. (*cap.* 30. *in med.*) quod *Sancti miracula aliquando ex prece faciunt, aliquando ex poteſtate: Sicut Petrus, qui Tabitham mortuam orando ſuſcitavit; Ananiam, & Saphiram mentientes, morti increpando tradidit*: Sed in operatione miraculorum fit aliqua immutatio materiæ corporalis. Ergo homines virtute ſuæ animæ poſſunt materiam corporalem immutare.

2. Præterea. Super illud ad Galat. 3. *Quis vos faſcinavit veritati non obedire?* dicit Gloſſ. (*Ordinaria*) quod *quidam habent oculos urentes, qui ſolo*

lo

lo aſpectu inficiunt alios, & maxime pueros: Sed hoc non eſſet, niſi virtus animæ poſſet materiam corporalem immutare. Ergo homo per virtutem ſuę animæ poteſt materiam corporalem immutare.

3. Præterea. Corpus humanum eſt nobilius quam alia inferiora corpora: Sed per apprehenſionem animæ humanæ immutatur corpus humanum ad calorem, & frigus; ut patet in iraſcentibus, & timentibus: & quandoque etiam hæc immutatio pervenit uſque ad ęgritudinem, & mortem. Ergo multo magis anima hominis poteſt ſua virtute materiam corporalem immutare.

Sed Contra eſt, quod dicit Auguſt. in 3. de Trin. (*cap.* 8. *in princ. to.* 3.) quod *materia corporalis ſoli Deo obedit ad nutum*.

Reſpondeo dicendum, quod, ſicut ſupra dictum eſt, (*q.* 110. *a.* 2.) materia corporalis non immutatur ad formam, niſi vel ab agente aliquo compoſito ex materia, & forma, vel ab ipſo Deo, in quo virtualiter & materia, & forma præexiſtit, ſicut in primordiali cauſa utriuſque. Unde & de Angelis ſupra dictum eſt, (*ibid.*) quod materiam corporalem immutare non poſſunt naturali virtute, niſi applicando corporalia agentia ad effectus aliquos producendos. *Multo igitur minus anima ſua virtute naturali poteſt immutare materiam corporalem, niſi mediantibus aliquibus corporibus*.

Ad primum ergo dicendum, quod Sancti dicuntur miracula facere ex poteſtate gratiæ, non naturæ. Quod patet per illud, quod Greg. ibidem dicit: (*loc. cit. in arg.*) *Qui filii Dei ex poteſtate ſunt, ut dicit Joannes, quid mirum, ſi ſigna facere ex poteſtate valeant?*

Ad ſecundum dicendum, quod faſcinationis cauſam aſſignavit Avic. ex hoc, quod materia corporalis nata eſt obedire ſpirituali ſubſtantiæ magis, quam contrariis agentibus in natura. Et ideo quando anima fuerit fortis in ſua imaginatione, corporalis materia immutatur ſecundum eam: Et hanc dicit eſſe cauſam oculi faſcinantis. Sed ſup. oſtenſum eſt, (*q.* 110. *a.* 2.) quod materia corporalis non obedit ſubſtantiæ ſpirituali ad nutum, niſi ſoli Creatori.

Et ideo melius dicendum eſt, quod ex forti imaginatione animæ immutantur ſpiritus corpori conjuncti: Quæ quidem immutatio ſpirituum maxime fit in oculis, ad quos ſubtiliores ſpiritus perveniunt. Oculi autem inficiunt aerem continuum uſque ad determinatum ſpatium: Per quem modum ſpecula,

ſi

ſi fuerint nova, & pura, contrahunt quandam impuritatem ex aſpectu mulieris menſtruatæ, ut Ariſt. dicit in lib. de ſom. & vig. (*ſeu lib. de inſomniis, qui illi annectitur*, *cap.* 2. *to.* 2.) Sic igitur cum aliqua anima fuerit vehementer commota ad malitiam, ſicut maxime in vetulis contingit, efficitur ſecundum modum prædictum aſpectus ejus venenoſus, & noxius, maxime pueris, qui habent corpus tenerum, & de facili receptivum impreſſionis. Poſſibile eſt etiam, quod ex Dei permiſſione, vel etiam ex aliquo pacto † *alias fato* † occulto cooperetur ad hoc malignitas dæmonum, cum quibus vetulæ ſortilegæ aliquod fœdus habent.

Ad tertium dicendum, quod anima corpori humano unitur ut forma, & appetitus ſenſitivus, qui obedit aliqualiter rationi, ut ſupra dictum eſt, (*q.* 81. *a.* 3.) eſt actus alicujus organi corporalis. Et ideo oportet, quod ad apprehenſionem animæ humanæ commoveatur appetitus ſenſitivus cum aliqua operatione corporali: Ad exteriora vero corpora immutanda apprehenſio animæ humanæ non ſufficit, niſi mediante immutatione proprii corporis, ut dictum eſt. (*ad* 2. *arg. præc.*)

A P P E N D I X.

EX articulo habes *primo:* quomodo per rationem rejicias errorem *Algazelis* (Direct. Inqu. 2. *p. q. q.* 4.) dicentis, quod impreſſio animæ tranſit in corpus aliud ita, quod poteſt ipſum deſtruere, & interficere, per excitationem ſuam, atque faſcinationem. *Avicenna* ejuſdem videtur fuiſſe ſententiæ, Licet non omnino ſub iiſdem verbis, ut in ad *ſecundum*. Conveniunt enim ambo in faſcinatione. *Secundo* habes: quomodo per rationem oſtendas, has illorum poſitiones recte damnari ibi a *Direct. Inquiſ.* univerſaliter in principio quæſtionis, cujus verba, quia jam multoties recitata fuerunt, nunc ſilentio prætermittuntur. Item a concilio, &c. ut *q.* 110. *ar.* 2. *app.* Quæcumque enim damnant, quod angelis materia corporalis obediat ad nutum, damnare etiam ſimul intelliguntur, ut colligitur ex ad *ſecundum*, quod homo per virtutem animæ ſuæ poſſit corporalem materiam immutare. Item ab ipſarum perſonarum faſcinationem exercentium judiciaria confeſſione, ut in notatione poſt ad *ſecundum* patuit. *Tertio* vides, &c.

ARTICULUS IV. 579

Utrum anima hominis ſeparata poſſit corpora ſaltem localiter movere.

Ma. q. 16. a. 10. ad 2.

AD Quartum ſic proceditur. Videtur, quod anima hominis ſeparata poſſit corpora ſaltem localiter movere. Subſtantiæ enim ſpirituali naturaliter obedit corpus ad motum localem, ut ſupra dictum eſt: (*q.* 110. *a.* 3.) Sed anima ſeparata eſt ſubſtantia ſpiritualis. Ergo ſuo imperio poteſt exteriora corpora movere.

2. Præterea. In itinerario Clementis (*qui tamen proſcribitur c.* 15. *Ro. Eccl. diſ.* 15.) dicitur, narrante Niceta ad Petrum, quod Simon magus per magicas artes pueri a ſe interfecti animam retinebat, per quam magicas operationes efficiebat: Sed hoc eſſe non potuiſſet ſine aliqua corporum tranſmutatione, ad minus locali. Ergo anima ſeparata habet virtutem localiter movendi corpora.

Sed Contra eſt, quod Philoſ. dicit in lib. 1. de anima, (*tex.* 52. & 53. & *l.* 2. *tex.* 26. *to.* 2.) quod *anima non poteſt movere quodcunque corpus, ſed ſolummodo proprium.*

Reſpondeo dicendum, quod *anima ſeparata ſua naturali virtute non poteſt movere aliquod corpus.* Manifeſtum eſt enim, quod cum anima eſt corpori unita, non movet corpus, niſi vivificatum: Unde ſi aliquod membrum corporis mortificetur, non obedit animæ ad motum localem. Manifeſtum eſt autem, quod ab anima ſeparata nullum corpus vivificatur: Unde nullum corpus obedit ei ad motum localem, quantum eſt de virtute ſuę naturæ, ſupra quam poteſt aliquid ei conferri virtute divina.

Ad primum ergo dicendum, quod ſubſtantię quędam ſpirituales ſunt, quarum virtutes non determinantur ad aliqua corpora: ſicut ſunt angeli, qui ſunt naturaliter a corporibus abſoluti. Et ideo diverſa corpora eis poſſunt obedire ad motum. Si tamen alicujus ſubſtantiæ ſeparatæ virtus motiva determinetur naturaliter ad movendum aliquod corpus, non poterit illa ſubſtantia movere aliquod corpus majus, ſed minus: ſicut ſecundum Philoſophos motor inferioris cœli non poſſet movere cœlum ſuperius. Unde cum anima ſecundum ſuam naturam determinetur ad movendum corpus, cujus eſt for-

ina, nullum aliud corpus ſua naturali virtute movere poteſt.

Ad ſecundum dicendum, quod, ſicut dicit Auguſt. 10. de civ. Dei, (*c.* 11. *a med. tom.* 5.) & Chryſ. ſuper Matth. (*hom.* 29. *ante med.*) frequenter dæmones ſimulant ſe eſſe animas mortuorum, ad confirmandum Gentilium errorem, qui hoc credebant. Et ideo credibile eſt, quod Simon magus illudebatur ab aliquo dæmone, qui ſimulabat ſe eſſe animam pueri, quem ipſe occiderat.

APPENDIX.

EX ar. habes *primo*; quomodo per rationem oſtendas, Philoſophum merito dixiſſe *l.* 2. *de anima*, *tex.* 26. quod anima non poteſt movere quodcumque corpus, ſed ſolummodo proprium. Hoc enim in idem redit, ac ſi dixiſſet, quod anima ſeparata non poteſt movere aliquod corpus localiter. Nam proprium tunc actum non habet, cum ſit ab eo ſeparata, & conſequenter nec illud movere poteſt. Nullum ergo. Quod autem in idem redeat, &c. patet, quoniam anima ſeparata ejuſdem remanet naturæ, & virtutis naturalis, &c. dic, ut ad *primum*. Nec objicias, Philoſophum non tenuiſſe ſeparationem animæ intellectivæ, & conſequenter non valere illud deductum, quoniam falſum eſt, Ariſt. ipſum non tenuiſſe ſeparabilem eſſe animam intellectivam, & immortalem, ut *q.* 75. *a.* 2. 6. *appen.* dictum eſt. De hoc etiam vide aliquid *q.* 76. *a.* 2. *appen.* Adde quod Philoſophus ipſe loquens de forma ad literam in 12. *metaph. tex.* 17. ait, quæ autem eſt cauſa, ut ratio, ideſt forma, ſimul incipit cum re, ſi autem poſterius aliqua forma manet, perſcrutandum eſt. in quibuſdam enim formis nihil prohibet, ut ſi eſt anima tale, non omnis, ſed intellectus. Ariſt. ergo, poſtquam dicendo, quod forma omnis incipit cum re, cujus eſt forma, excluſit errorem ponentium animam intellectivam, vel plures, ut *Originiſtarum* error habebat, ſupra *q.* 65. *ar.* 2. vel primi hominis ſaltem, ut *Joan. Epiſc. Hieroſ. q.* 90. *ar.* 4. præceſſiſſe propria corpora, mox excludit errorem ponentium, animam non remanere ſeparatam poſt corpus defunctum, ut *Arabicorum*, *Hermanni Riſſuich*, *Sadducæorum*, ſup. *q.* 75. *ar.* 2. dicendo ly *poſterius aliqua forma manet*, *non omnis*, *ſed intellectus*. Quid clarius, pro formæ intellectivæ immortalitate, ſecundum Philoſophum? Tenuit ergo Ariſt. ſeparatam dari animam, & conſe-

ſequenter in idem redit ſuum dictum ſup. de anima conjuncta, & ſeparata, ut ibi deducebatur. Sed dices inſtando adhuc, quod in illo textu apponitur ly *forſan*, legendo *ſed forſan intellectus*. Et ego dico, quod in quodam libro textu eodem legi ſine forſan, ſic, *non omnis*, *ſed intellectus*. Et dato, quod, ſicut & ipſe legi, apponatur ly *forſan*, hoc nihil penitus obſtat propoſito. Nam ly *forſan* ab Ariſt. ibi ponitur cauſa vel modeſtiæ, vel ut deferat ipſe proprio tractatui de anima, ut egregie ibid. exponit S. Doct. non autem cauſa dubitationis. Et ob hoc in opinionem adducor, quod ille liber, de quo dicebam, ſine forſan, ideo impreſſus eſt, ut nullam ineſſe menti Ariſtot. de hujuſmodi ſententia dubitationem, apertius oſtenderet. Quaſi diceret, per tale ſuum factum. Ly *forſan* dubitationem nullam ſecundum Philoſophum dicit, & ideo, ſive apponatur, ſive non, attenta hac ratione, ſcilicet dubitationis, nihil refert. Libri hujus allata ratio, quod, ſcilicet nullum eſt hic dubium apud Ariſt. licet veriſſima ſit, tamen ob hanc non debuit alterare textum, ſi revera erat cum ly *forſan*, ſed fideliter ad mentem Philoſophi ipſum exponere cum D. Tho. Quod enim fideliſſima menti Ariſt. ſit S. Doct. expoſitio, ſatis conſtat ex ipſiſſimo textu. *Quibuſdam*, inquit, *formis nihil prohibet*. Quid ergo non prohibet? *Quod*, inquit antea, *poſterius maneant*. *Hoc erat*, ait, *perſcrutandum de omnibus formis in materia recepeibilibus*, *utrum ſit aliqua illarum poſterius*, ideſt, poſtquam deſiit eſſe actu in materia, remaneat. Ecce textus nudus. Quid huic quæſito reſpondet Philoſophus? *Quibuſdam*, inquit, *formis nihil prohibet*. Vide in reſponſione hac nullam prorſus dubitationem. Pro conſtanti igitur tenet Philoſophus, quod *quibuſdam formis nihil prohibet*, ſcilicet, poſterius manere. Hoc firmo fundamento a ſe jacto, mox perſcrutatur, quænam ſint illæ formæ, de quibus dixerat, quod *nihil prohibet*, &c. & quæſitum terminans dicit. *Non omnis*, *ſed forſan intellectus*. Ubi patet bene conſideranti, quod impoſſibile eſt, quod accipiat ly *forſan*, dubitative. Alioquin, quomodo aſſertive dixiſſet, quod *quibuſdam formis nihil prohibet?* Si enim certum eſt Philoſopho, quod non omnis remanet, & eſt incertum, an intellectus remaneat, non eſt intelligibile, quomodo potuerit aſſerere, quod *quibuſdam formis nihil prohibet*. Dixiſſet enim tunc quibuſdam formis forſan nihil prohibet. Nulla enim eſt alia forma receptibilis in

materia præter omnem, & intellectivam. Unde, ſi dubitat quicquam de forma intellectiva, cum de nulla alia (teſte ipſo) verificari poſſit ly *quibuſdam formis nihil prohibet*, patentiſſimum eſt, etiam protervientibus, ſi qui ſunt, ex nudo contextu conſiderato, quod prædicere debuiſſet ly *quibuſdam formis nihil forſan prohibet*, non autem ly *quibuſdam formis nihil prohibet*. Ut, ſi dicamus Ariſtoteli. Quomodo ſcis tu: quod quibuſdam formis nihil prohibet? Et ipſe reſpondeat. Inde hoc tantum ſcio, quia intellectus forſan remanet. Replicamus nos ei. Et quare dixiſti prius aſſertive, quod *quibuſdam formis nihil prohibet*, & non potius, ſtante reſponſo tuo, dubitative, ſcilicet, quibuſdam formis nihil forſan prohibet? Nam, ſi dubitabas de intellectu, an remaneret, de quo ſolum per te verificari poteſt, quod nullam habeat prohibitionem ad remanendum, quomodo non falſum dixiſti tu, aſſertive fatendo, quod *quibuſdam formis nihil prohibet?* Etenim de uno, & eodem prius ſine vacillatione aliqua affirmare, quod nihil prohibet ipſum remanere, & poſtea in eadem ſermonis textura mox dicere, quod dubitas, utrum aliquid prohibeat ipſummet remanere, hoc, inquam, eſt patens mendacioſi, & falſi hominis ſignum, dignumque, quod illi homini nihil amplius credatur, immo etiam, quod prius credita illi revocentur in dubium, ut patet in conſtitutis judiciariis, ſeu a judice factis, & teſtium de aliquo examinatione. Nunquid non & tu, Ariſtoteles, docuiſti in libro fallaciarum, quod redargutio (Hæc ſibimet non conſtat in dictis eodem verborum contextu) eſt in literario negocio non vulgare peccatum? Vide, in quantas anguſtias teipſum conjeciſti, certificando prius id, de quo ſubinde, te non eſſe certum, dixiſti? Reſpondeat Philoſophus, & hac ſolum reſponſione, ex his tricis ſe noverit emerſurum. Ego per ly *forſan* nil dubitationis de hoc apud me ſignificare volui, ſed tantum modeſtiæ cauſa (qua pluries ſub diverſis verbis in doctrina mea utor) ly *forſan* attuli, & ut per hoc incitarem animos legentium ad perſcrutandum tractatum proprium de hac re, a me factum, in ſuo loco, ideſt, in libris de anima. En veriſſima Philoſophi mens, ſibi conſtans, ſibi fidem in ſuis dictis non derogans, ſine ullo fallaciæ vitio, a D. Thoma (anima Ariſtotelis a Græcis jure vocato) perſpicaciſſime ibidem introſpecta. Hunc locum pro immortalitate animæ intellectivæ, ſecundum etiam Ariſtotelem, ſi dili-

genti

genti mente ſervaveris, quantum hallucinentur contrarium, vel ambiguum de ejuſdem mente ſomniantes, clara luce perſpicies. Faciunt hæc quoque pro *quæſt.* 75. *articulo ſecundo*, *ſexto*, *append. Secundo* habes: quomodo per rationem dictum Philoſophi in principio hujus appendicis, pro quanto animam ſeparatam non poſſe dicit movere corpora localiter, & intelligas, & probes. *Tertio* vides, &c.

QUÆSTIO CXVIII.

De Traductione hominis ex homine quantum ad animam, in tres articulos diviſa.

DEinde conſiderandum eſt de traductione hominis ex homine. Et *primo* quantum ad animam. *Secundo* quantum ad corpus.

Circa primum quæruntur tria.

Primo. Utrum anima ſenſitiva traducatur cum ſemine.

Secundo. Utrum anima intellectiva.

Tertio. Utrum omnes animæ fuerint ſimul creatæ.

ARTICULUS I. 580

Utrum anima ſenſitiva traducatur cum ſemine.

2. *d.* 18. *q.* 2. *c.* 3. & 2. *con. c.* 86. §. 1. & *pot. q.* 3. *art.* 11.

AD Primum ſic proceditur. Videtur, quod anima ſenſitiva non traducatur cum ſemine, ſed ſit per creationem a Deo. Omnis enim ſubſtantia perfecta, quæ non eſt compoſita ex materia, & forma, ſi eſſe incipiat, hoc non eſt per generationem, ſed per creationem; quia nihil generatur niſi ex materia: Sed anima ſenſitiva eſt ſubſtantia perfecta; alioquin non poſſet movere corpus: & cum ſit forma corporis, non eſt ex materia, & forma compoſita. Ergo non incipit eſſe per generationem, ſed per creationem.

2. Præterea. Principium generationis in rebus viventibus eſt per potentiam generativam; quæ cum numeretur inter vires animæ vegetabilis, eſt infra animam ſenſitivam: Nihil autem agit ultra ſuam ſpeciem. Ergo anima ſenſitiva non poteſt cauſari per vim generativam animalis.

3. Præterea. Generans generat ſibi ſimile; & ſic

oportet, quod forma generati ſit actu in cauſa generationis: Sed anima ſenſitiva non eſt actu in ſemine, nec ipſa, nec aliqua pars ejus: quia nulla pars animæ ſenſitivæ eſt niſi in aliqua parte corporis: In ſemine autem non eſt aliqua corporis particula: quia nulla particula corporis eſt, quæ non fiat ex ſemine, & per virtutem ſeminis. Ergo anima ſenſitiva non cauſatur ex ſemine.

4. Præterea. Si in ſemine eſt aliquod principium activum animæ ſenſitivæ, aut illud principium manet generato jam animali, aut non manet. Sed manere non poteſt: Quia vel eſſet idem cum anima ſenſitiva animalis generati, & hoc eſt impoſſibile; quia ſic eſſet idem generans, & generatum, & faciens, & factum: Vel eſſet aliquid aliud, & hoc etiam eſt impoſſibile; quia ſupra oſtenſum eſt, (*q. 76. a.* 4.) quod in uno animali non eſt niſi unum principium formale, quod eſt una anima: Si autem non manet, hoc etiam videtur impoſſibile; quia ſic aliquod agens ageret ad corruptionem ſui ipſius. quod eſt impoſſibile. Non ergo anima ſenſitiva poteſt generari ex ſemine.

Sed Contra. Ita ſe habet virtus, quæ eſt in ſemine, ad animalia quæ ex ſemine generantur, ſicut ſe habet virtus, quæ eſt in elementis mundi, ad animalia quæ ex elementis mundi producuntur; ſicut quæ ex putrefactione generantur: Sed in hujuſmodi animalibus animæ producuntur ex virtute, quæ eſt in elementis, ſecundum illud Geneſ. 1. *Producant aquæ reptile animæ viventis*. Ergo & animalium, quæ generantur ex ſemine, animæ producuntur ex virtute, quæ eſt in ſemine.

Reſpondeo dicendum, quod quidam poſuerunt, animas ſenſitivas animalium a Deo creari. Quæ quidem poſitio conveniens eſſet, ſi anima ſenſitiva eſſet res ſubſiſtens, habens per ſe eſſe, & operationem. Sic enim ſicut per ſe haberet eſſe, & operationem; ita per ſe deberetur ei fieri: Et cum res ſimplex, & ſubſiſtens non poſſit fieri niſi per creationem, ſequeretur, quod anima ſenſitiva procederet in eſſe per creationem. Sed iſta radix eſt falſa, ſc. quod anima ſenſitiva per ſe habeat eſſe, & operationem, ut ex ſuperioribus patet. (*qu. 75. art.* 3.) non enim corrumperetur, corrupto corpore.

Et ideo cum non ſit forma ſubſiſtens, habet ſe in eſſendo ad modum aliarum formarum corporalium, quibus per ſe non debetur eſſe; ſed eſſe dicuntur, inquantum compoſita ſubſiſtentia per eas ſunt. Unde & ipſis compoſitis debetur fieri. Et

quia

quia generans eſt ſimile generato, *neceſſe eſt, quod naturaliter tam anima ſenſitiva, quam aliæ hujuſmodi formæ producantur in eſſe ab aliquibus corporalibus agentibus tranſmutantibus materiam de potentia in actum per aliquam virtutem corpoream, quæ eſt in eis*. Quanto autem aliquod agens eſt potentius, tanto poteſt ſuam actionem diffundere ad magis diſtans: Sicut quanto aliquod corpus eſt magis calidum, tanto ad remotius calefactionem producit. Corpora igitur non viventia, quæ ſunt inferiora naturæ ordine, generant quidem ſibi ſimile non per aliquod medium, ſed per ſe ipſa; ſicut ignis per ſeipſum generat ignem: Sed corpora viventia tanquam potentiora agunt ad generandum ſibi ſimile, & ſine medio, & per medium: Sine medio quidem in opere nutritionis, in quo caro generat carnem: Cum medio vero in actu generationis; quia ex anima generantis derivatur quædam virtus activa ad ipſum ſemen animalis, vel plantę; ſicut & a principali agente derivatur quædam vis motiva ad inſtrumentum: Et ſicut non refert dicere, quod aliquid moveatur ab inſtrumento, vel a principali agente; ita non refert dicere, quod anima generati cauſetur ab anima generantis, vel a virtute derivata ab ipſa, quæ eſt in ſemine.

Ad primum ergo dicendum, quod anima ſenſitiva non eſt ſubſtantia perfecta per ſe ſubſiſtens. Et de hoc ſupra dictum eſt, (*q.* 75. *a.* 3.) nec oportet hic iterare.

Ad ſecundum dicendum, quod virtus generativa non generat ſolum in virtute propria; ſed in virtute totius animæ, cujus eſt potentia: Et ideo virtus generativa plantæ generat plantam; virtus vero generativa animalis generat animal. Quanto enim anima fuerit perfectior, tanto virtus ejus generativa ordinatur ad perfectiorem effectum.

Ad tertium dicendum, quod virtus illa activa, quæ eſt in ſemine, ex anima generantis derivata, eſt quaſi quædam motio ipſius animæ generantis; nec eſt anima, aut pars animæ, niſi in virtute; ſicut in ſerra, vel ſecuri non eſt forma lecti, ſed motio quædam ad talem formam. Et ideo non oportet, quod iſta vis activa habeat aliquod organum in actu, ſed fundatur in ipſo ſpiritu incluſo in ſemine, quod eſt ſpumoſum, ut atteſtatur ejus albedo; in quo etiam ſpiritu eſt quidam calor ex virtute cœleſtium corporum, quorum etiam virtute agentia inferiora agunt ad ſpeciem, ut ſupra dictum eſt. (*q.* 115. *a.* 3. *ad* 2.) Et quia in hujuſmodi ſpi-

ritu concurrit virtus animæ cum virtute cœleſti, dicitur, quod *homo generat hominem, & Sol*. Calidum autem elementare ſe habet inſtrumentaliter ad virtutem animæ, ſicut etiam ad virtutem nutritivam, ut dicitur in 2. de Anima. (*tex.* 50. *tom.* 2.)

Ad quartum dicendum, quod in animalibus perfectis, quæ generantur ex coitu, virtus activa eſt in ſemine maris, ſecundum Philoſophum in lib. 1. de generat. animal. (*cap.* 2. *&* 20. *to.* 4.) Materia autem fœtus eſt illud, quo miniſtratur a fœmina: In qua quidem materia ſtatim a principio eſt anima vegetabilis, non quidem ſecundum actum ſecundum, ſed ſecundum actum primum; ſicut anima ſenſitiva in dormientibus: cum autem incipit attrahere alimentum, tunc jam actu operatur. Hujuſmodi igitur materia tranſmutatur a virtute, quæ eſt in ſemine maris, quouſque perducatur in actum animæ ſenſitivæ: non ita quod ipſamet vis, quæ erat in ſemine, fiat anima ſenſitiva: quia ſic idem eſſet generans, & generatum: Et hoc magis eſſet ſimile nutritioni, & augmento, quam generationi, ut Philoſophus dicit. (*lib.* 1. *de gen. & corrupt. tex.* 33. *to.* 2.) Poſtquam autem per virtutem principii activi, quod erat in ſemine, producta eſt anima ſenſitiva in generato, quantum ad aliquam partem principalem, tunc jam illa anima ſenſitiva prolis incipit operari ad complementum proprii corporis per modum nutritionis, & augmenti: Virtus autem activa, quæ erat in ſemine, eſſe deſinit, diſſoluto ſemine, & evaneſcente ſpiritu, qui inerat. Nec hoc eſt inconveniens; quia vis iſta non eſt principale agens, ſed inſtrumentale: Motio autem inſtrumenti ceſſat, effectu jam producto in eſſe.

APPENDIX.

Ex articulo habes *primo*: quomodo per rationem oſtendas, philoſophum merito ſenſiſſe, quod anima ſenſitiva, & vegetativa traducantur cum ſemine. Hoc autem dixit 2. de gener. animal. capit. 3. ſic. *Animam vegetalem, & ſenſualem in ſeminibus, & conceptibus haberi potentia ſtatuendum eſt, non actu*. Item ibi, *extrinſecus eas animas venire, impoſſibile eſt*. Item ibi declarare volens, quomodo ex ſemine cauſari poſſunt, ait. *Ineſt in ſemine omnium, quod facit, ut, fœcunda ſint ſemina, quod calor vocatur, idque non ignis, nec talis facultas aliqua eſt, ſed ſpiritus, qui in ſemine, ſpumoſoque cor-*

corpore continetur, & natura, quæ in eo ſpiritu eſt, proportione reſpondens elemento ſtellarum. Item ibi. *Solis calor, & animalium non movetur, qui in ſemine continetur, verum etiam, ſi quid excrementi ſit, quanquam a natura diverſum, principium habet vitale*. *Secundo* habes: quomodo per rationem hæc dicta Philoſophi, pro quanto animas vegetativam, & ſenſitivam ſtatuunt cauſari ex ſemine, & intelligas, & declares, & probando, a contrariis defendas. *Tertio* vides: quomodo ex his bene penſatis, &c.

ARTICULUS II. 581

Utrum anima intellectiva cauſetur ex ſemine.

Sup. q. 90. *a.* 2. *&* 2. *d.* 18. *q.* 2. *a.* 1. *&* 2. *cont. c.* 86. 88. *&* 89. *& po. q.* 3. *a.* 9. *& quol.* 12. *ar.* 11. *& opuſ.* 2. *c.* 94.

AD Secundum ſic proceditur. Videtur, quod anima intellectiva cauſetur ex ſemine. Dicitur enim Gen. 46. *Cunctæ animæ, quæ egreſſæ ſunt de femore Jacob, ſexaginta ſex*: Sed nihil egreditur de femore hominis, niſi inquantum cauſatur ex ſemine. Ergo anima intellectiva cauſatur ex ſemine.

2. Præterea. Sicut ſupra oſtenſum eſt, (*q.* 76. *a.* 3.) in homine eſt una, & eadem anima ſecundum ſubſtantiam, intellectiva, ſenſitiva, & nutritiva. Sed anima ſenſitiva in homine generatur ex ſemine, ſicut in aliis animalibus. Unde & Philoſophus dicit in lib. 2. de gener. anim. (*c.* 3. *to.* 4.) quod *non ſimul fit animal, & homo; ſed prius fit animal habens animam ſenſitivam*. Ergo & anima intellectiva cauſatur ex ſemine.

3. Præterea. Unum & idem agens eſt, cujus actio terminatur ad formam, & materiam; alioquin ex forma, & materia non fieret unum ſimpliciter; Sed anima intellectiva eſt forma corporis humani, quod formatur per virtutem ſeminis. Ergo & anima intellectiva per virtutem ſeminis cauſatur.

4. Præterea. Homo generat ſibi ſimile ſecundum ſpeciem: Sed ſpecies humana conſtituitur per animam rationalem. Ergo anima rationalis eſt a generante.

5. Præterea. Inconveniens eſt dicere, quod Deus cooperetur peccantibus; Sed ſi animæ rationales crearentur a Deo, Deus interdum cooperaretur adulteris; de quorum illicito coitu proles interdum

generatur. Non ergo animæ rationales creantur a Deo.

Sed Contra eſt, quod dicitur in lib. de Eccleſ. dog. (*cap.* 14. *inter op. Auguſt. to.* 3.) quod *animæ rationales non ſeminantur per coitum*.

Reſpondeo dicendum, quod impoſſibile eſt, virtutem activam, quæ eſt in materia, extendere ſuam actionem ad producendum immaterialem effectum. Manifeſtum eſt autem, quod principium intellectivum in homine eſt principium tranſcendens materiam: Habet enim operationem, in qua non communicat corpus. Et ideo impoſſibile eſt, quod virtus, quæ eſt in ſemine, ſit productiva intellectivi principii. Similiter etiam, quia virtus, quæ eſt in ſemine, agit in virtute animæ generantis, ſecundum quod anima generantis eſt actus corporis utens ipſo corpore in ſua operatione, in operatione autem intellectus non communicat corpus: ideo virtus intellectivi principii, prout intellectivum eſt, non poteſt a ſemine provenire. Et ideo Philoſophus in libro 2. de gener. anim. (*ca.* 3. *to.* 4.) dicit: *Relinquitur intellectum ſolum deforis advenire*. Similiter etiam anima intellectiva, cum habeat operationem vitæ ſine corpore, eſt ſubſiſtens, ut ſupra habitum eſt: (*q.* 75. *a.* 2.) & ita ſibi debetur eſſe, & fieri; & cum ſit immaterialis ſubſtantia, non poteſt cauſari per generationem, ſed ſolum per creationem a Deo. Ponere ergo animam intellectivam a generante cauſari, nihil eſt aliud, quam ponere eam non ſubſiſtentem, & per conſequens corrumpi eam cum corpore. Et ideo *hæreticum eſt dicere*, *quod anima intellectiva traducatur cum ſemine*.

Ad primum ergo dicendum, quod in auctoritate illa ponitur per Synecdochen pars pro toto, ideſt anima pro toto homine.

Ad ſecundum dicendum, quod *aliqui* dixerunt, quod operationes vitæ, quæ apparent in embryone, non ſunt ab anima ejus, ſed ab anima matris, vel a virtute formativa, quæ eſt in ſemine.

Quorum utrumque falſum eſt. Opera enim vitæ non poſſunt eſſe a principio extrinſeco, ſicut ſentire, nutriri, & augeri. Et ideo dicendum eſt, quod anima præexiſtit in embryone, a principio quidem nutritiva, poſtmodum autem ſenſitiva, & tandem intellectiva.

Dicunt ergo *quidam*, quod ſupra animam vegetabilem, quæ primo inerat, ſupervenit alia anima, quæ eſt ſenſitiva; ſupra illam iterum alia, quæ eſt intellectiva.

Et

Et ſic ſunt in homine tres animæ, quarum una eſt in potentia ad aliam. quod ſupra improbatum eſt. (*q.76. art.* 3.)

Et ideo *alii* dicunt, quod illa eadem anima, quæ primo fuit vegetativa tantum, poſtmodum per actionem virtutis, quæ eſt in ſemine, perducitur ad hoc ut ipſa eadem fiat ſenſitiva; & tandem ad hoc ut ipſa eadem fiat intellectiva, non quidem per virtutem activam ſeminis, ſed per virtutem ſuperioris agentis, ſcilicet Dei deforis illuſtrantis. Et propter hoc dicit Philoſophus, (*lib.* 2. *de gener. animal. cap.* 33. *to.* 4.) quod *intellectus venit ab extrinſeco*.

Sed hoc ſtare non poteſt. *Primo* quidem, quia nulla forma ſubſtantialis recipit magis, & minus: ſed ſuperadditio majoris perfectionis facit aliam ſpeciem; ſicut additio unitatis facit aliam ſpeciem in numeris. Non eſt autem poſſibile, ut una, & eadem forma numero ſit diverſarum ſpecierum. *Secundo*, quia ſequeretur, quod generatio animalis eſſet motus continuus paulatim procedens de imperfecto ad perfectum; ſicut accidit in alteratione. *Tertio*, quia ſequeretur, quod generatio hominis, aut animalis non ſit generatio ſimpliciter; quia ſubjectum ejus eſſet ens actu. Si enim a principio in materia prolis eſt anima vegetabilis, & poſtmodum uſque ad perfectum paulatim perducitur, erit ſemper additio perfectionis ſequentis ſine corruptione perfectionis præcedentis: quod eſt contra rationem generationis ſimpliciter. *Quarto*, quia aut id, quod cauſatur ex actione Dei, eſt aliquid ſubſiſtens: & ita oportet, quod ſit aliud per eſſentiam a forma præexiſtente, quæ non erat ſubſiſtens; & ſic redibit opinio ponentium plures animas in corpore: Aut non eſt aliquid ſubſiſtens, ſed quædam perfectio animæ præexiſtentis; & ſic ex neceſſitate ſequitur, quod anima intellectiva corrumpatur corrupto corpore: quod eſt impoſſibile. Eſt autem & alius modus dicendi ſecundum eos, qui ponunt unum intellectum in omnibus: quod ſupra improbatum eſt. (*q.76. ar.* 2. *& q.79. a.* 5.)

Et ideo dicendum eſt, quod cum generatio unius ſemper ſit corruptio alterius, neceſſe eſt dicere, quod tam in homine, quam in animalibus aliis, quando perfectior forma advenit, fit corruptio prioris: ita tamen, quod ſequens forma habet quicquid habebat prima, & adhuc amplius. Et ſic per multas generationes, & corruptiones pervenitur ad ultimam formam ſubſtantialem, tam in homine, quam in aliis animalibus: Et hoc ad ſenſum appa-

ret in animalibus ex putrefactione generatis. Sic igitur dicendum eſt, quod anima intellectiva creatur a Deo in fine generationis humanæ, quæ ſimul eſt & ſenſitiva, & nutritiva, corruptis formis præexiſtentibus.

Ad tertium dicendum, quod ratio illa locum habet in diverſis agentibus non ordinatis adinvicem: Sed ſi ſint multa agentia ordinata, nihil prohibet, virtutem ſuperioris agentis pertingere ad ultimam formam; virtutes autem inferiorum agentium pertingere ſolum ad aliquam materiæ diſpoſitionem; Sicut virtus ſeminis diſponit materiam; virtus autem animæ dat formam in generatione animalis. Manifeſtum eſt autem ex præmiſſis, (*q.* 110. *a.* 1.) quod tota natura corporalis agit ut inſtrumentum ſpiritualis virtutis, & præcipue Dei. Et ideo nihil prohibet, quin formatio corporis ſit ab aliqua virtute corporali, anima autem intellectiva ſit a ſolo Deo.

Ad quartum dicendum, quod homo generat ſibi ſimile, inquantum per virtutem ſeminis ejus diſponitur materia ad ſuſceptionem talis formæ.

Ad quintum dicendum, quod in actione adulterorum illud quod eſt naturæ, bonum eſt; & huic cooperatur Deus: Quod vero eſt inordinatæ voluptatis, malum eſt; & huic Deus non cooperatur.

A P P E N D I X.

EX artic. habes *primo*: quomodo per rationem, immo per rationes multas, interimas hæreſim *Luciferianorum* dicentium, animam hominis propagatam eſſe de carnis ſubſtantia. Item *Tertulliani* dicentis. Animam filii ex anima patris, velut corpus ex corpore, generari. Item quorundam innominatorum ſub aliis verbis dicentium: Anima hominis producitur ex ſemine humano, ſicut anima bruti. Item hæreſim in idem, quod prius, tandem redeuntem *Seleuci*, *Hermiæ*, (Prat. *Meſſaliani*) dicentium: Animas non creari a Deo. Item *Concordenſium* (Prat. *Concordenſes*) dicentium, Animas novas nec creari, nec infundi a Deo. *Secundo* habes: quomodo per rationem, immo per rationes multas, probes, has merito damnari ab omnibus illis Scripturis, atque Conciliis, quæ animam intellectivam determinarunt eſſe per ſe ſubſiſtentem, vel immortalem. Qua de re vide *q.* 75. *a.* 2. 6. Ut enim in articulo doctor Sanctus deducit, ad poſitionem, quod anima humana ſit ex ſemine,

ſe-

ſequitur, quod anima ipſa non ſit per ſe ſubſiſtens, nec immortalis. Ut autem alibi annotatum eſt, quando Scripturæ, & Concilia damnant unam poſitionem, tamquam hæreticam, intelliguntur damnaſſe tunc eodem tenore omnes neceſſario illam ſequentes, includentes, vel inferentes. Et hoc pro regula univerſali dictum tam apertiſſime a ratione naturali dictatur, ut id probare non neceſſarium, quinimmo tamquam ſupervacaneum judicetur. Item damnari ab omnibus illis, quæ creationem animarum intellectivarum a Deo ponunt, & animas ipſas multiplicari ad multiplicationem corporum, & ante corpora non extitiſſe. His enim omnibus ſtantibus, patet, eſſe neceſſe fateri, quod animæ novæ creantur a Deo, corporibuſque infunduntur. Qua de re vide *q. 76. art.* 2. *& q. 90. art.* 2. 3. 4. & *q.* 47. *art.* 2. Item *tertio* habes: quomodo per rationem oſtendas, Philoſophum lib. 2. de Generat. animal. c. 3. merito dixiſſe: *mens ſola extrinſecus accedit, eaque ſola divina eſt: nihil enim cum ejus actione communicat actio corporalis*. Ibi enim ad literam philoſ. per mentem intelligit animam rationalem, quoniam in illo capitulo ſermonem facit de animarum origine, ut patet legenti, unde & præmiſerat ly *animam vegetalem, & ſenſualem in ſeminibus haberi potentia, non actu, extrinſecuſque eas animas venire impoſſibile eſt*. Ex contextu ergo, quando inibi ſequitur ly *mens ſola extrinſecus accedit*, &c. patet, & quod mens accipitur pro alia anima, ſcilicet intellectiva, & quod extrinſecus accedere eſt in ſeminibus non haberi neque actu, neque potentia, & conſequenter neque ex ſemine cauſari, propagari, ſeu traduci. *Quarto* habes: quomodo per rationem oſtendas, prædictos errores merito damnari etiam ab ethnico ſola ratione naturali ducto, & hoc in majorem confuſionem illarum hæreſum, licet nos fideles non credamus hoc, neque alia credibilia propter auctoritates philoſophorum, ſed propter firmiorem ſermonem, ſcilicet eccleſiæ ſanctæ. *Cui benefacimus attendentes, & credentes, tanquam lucernæ lucenti in caliginoſo loco, donec dies eluceſcat, & Lucifer oriatur in cordibus noſtris*. Sic intellige ſemper, quando adducentur philoſophi ſtantes pro fidei catholicæ credibilibus. Valent quidem hæc ad revincendum paganorum, & aliorum infidelium vanitatem, non ad eorum auctoritatem complectendum ex decretis *diſt.* 37. *ſi quid veri*. Item merito condemnari hæreſes illas a Veritatibus aureis ſuper legem veterem, *Gen.* 2. *concl.* 5. & *Deuteronomio*..

rono. 1. *concluſ.* 1. Item *quinto* vides: quomodo ex his viciſſim Angelica doctrina declaretur, atque confirmetur.

ARTICULUS III. 582

Utrum animæ humanæ fuerint creatæ ſimul a principio mundi.

2. *con. c.* 83. & 84. & *Hebr.* 2. *le.* 4.

AD Tertium ſic proceditur. Videtur, quod animæ humanæ fuerint creatæ ſimul a principio mundi. Dicitur enim Gen. 2. *Requievit Deus ab omni opere, quod patrarat*: Hoc autem non eſſet, ſi quotidie novas animas crearet. Ergo omnes animæ ſunt ſimul creatæ.

2. Præterea. Ad perfectionem univerſi maxime pertinent ſubſtantiæ ſpirituales. Si igitur animæ ſimul crearentur cum corporibus, quotidie innumerabiles ſpirituales ſubſtantiæ perfectioni univerſi adderentur: Et ſic univerſum a principio fuiſſet imperfectum. quod eſt contra illud, quod dicitur Geneſ. 1. *Deum omne opus ſuum compleſſe*.

3. Præterea. Finis rei reſpondet ejus principio: ſed anima intellectiva remanet deſtructo corpore. ergo incepit eſſe ante corpus.

Sed Contra eſt, quod dicitur in libro de Eccleſ. dogm. (*cap.* 14. & 18. *tom.* 3.) quod *ſimul anima creatur cum corpore*.

Reſpondeo dicendum, quod quidam poſuerunt, quod animæ intellectivæ accidat uniri corpori, ponentes eam eſſe ejuſdem conditionis cum ſubſtantiis ſpiritualibus, quæ corpori non uniuntur. Et ideo poſuerunt, animas hominum ſimul a principio cum angelis creatas.

Sed hæc opinio falſa eſt. *Primo* quidem quantum ad radicem. Si enim accidentaliter conveniret animæ corpori uniri, ſequeretur, quod homo, qui ex iſta unione conſtituitur, eſſet ens per accidens: vel quod anima eſſet homo. quod falſum eſt, ut ſupra oſtenſum eſt. (*qu.* 75. *art.* 4.) Quod etiam anima humana non ſit ejuſdem naturæ cum angelis, ipſe diverſus modus intelligendi oſtendit, ut ſupra oſtenſum eſt. (*q.* 55. *a.* 2.) Homo enim intelligit a ſenſibus accipiendo, & convertendo ſe ad phantaſmata, ut ſupra oſtenſum eſt: (*q.* 84. *ar.* 7.) & ideo anima ejus indiget uniri corpori, quo indiget ad operationem ſenſitivæ partis: Quod de angelo dici

non

non poteſt. *Secundo* apparet falſitas in ipſa poſitione. Si enim animæ naturale eſt corpori uniri, eſſe ſine corpore eſt ſibi contra naturam; & ſine corpore exiſtens non habet ſuæ naturæ perfectionem. Non fuit autem conveniens, ut Deus ab imperfectis ſuum opus inchoaret, & ab his, quæ ſunt præter naturam. Non enim fecit hominem ſine manu, aut ſine pede, quæ ſunt partes naturales hominis: Multo igitur minus fecit animam ſine corpore. Si vero aliquis dicat, quod non eſt naturale animæ corpori uniri, oportet inquirere cauſam, quare ſit corpori unita. Oportet autem dicere, quod aut hoc ſit factum ex ejus voluntate, aut ex alia cauſa: Si ex ejus voluntate, videtur hoc eſſe inconveniens. *Primo* quidem, quia hæc voluntas irrationabilis eſſet, ſi non indigeret corpore, & vellet ei uniri. ſi enim eo indigeret, naturale eſſet ei, quod corpori uniretur; quia *natura non deficit in neceſſariis*. *Secundo*, quia nulla ratio eſſet, quare animæ a principio mundi creatæ poſt tot tempora voluntas acceſſerit, ut nunc corpori uniatur. eſt enim ſubſtantia ſpiritualis ſupra tempus, utpote revolutiones cœli excedens. *Tertio*, quia videretur a caſu eſſe, quod hæc anima huic corpori uniretur; cum ad hoc requiratur concurſus duarum voluntatum, ſcilicet animæ advenientis, & hominis generantis: Si autem præter voluntatem ipſius corpori unitur, & præter ejus naturam, oportet, quod hoc ſit ex cauſa violentiam inferente: & ſic erit ei pœnale, & triſte: Quod eſt ſecundum errorem Origenis, qui poſuit, (*ut refert Epiph. lib. 2. contra hæreſ. hæreſ. 64.*) animas incorporari propter pœnam peccati.

Unde, cum hæc omnia ſint inconvenientia, *ſimpliciter confitendum eſt, quod animæ non ſunt creatæ ante corpora; ſed ſimul creantur, cum corporibus infunduntur.*

Ad primum ergo dicendum, quod Deus dicitur ceſſaſſe die ſeptimo, non quidem ab omni opere, cum dicatur Jo. 5. *Pater meus uſque modo operatur*, ſed a novis rerum generibus, & ſpeciebus condendis, quæ in operibus primis non aliquo modo præextiterunt. Sic enim animæ, quæ nunc creantur, præextiterunt ſecundum ſimilitudinem ſpeciei in primis operibus, in quibus Anima Adæ creata fuit.

Ad ſecundum dicendum, quod perfectioni univerſi, quantum ad numerum individuorum, quotidie poteſt addi aliquid, non autem quantum ad numerum ſpecierum.

Ad

Ad tertium dicendum, quod hoc quod anima remanet ſine corpore, contingit per corporis corruptionem, quæ conſecuta eſt ex peccato. Unde non fuit conveniens, quod ab hoc inciperent Dei opera; quia, ſicut ſcriptum eſt Sap. 1. *Deus mortem non fecit, ſed impii manibus, & verbis accerſierunt eam.*

APPENDIX.

Ex articulo habes *primo:* quomodo per rationem interimas hæreſim *Origeniſtarum, & Priſcillianiſtarum* dicentium: Animas humanas ante infuſionem corporis peccaſſe, & in corpora, tanquam in carceres, incluſas fuiſſe. Hæc pro tanto adducitur hic, pro quanto ponit animas fuiſſe ante corpora. Nam, ſi ſecundum illos ante peccarunt. ergo, ſecundum illos, ante extiterunt. *Secundo* habes: quomodo per rationem oſtendas, merito hanc damnari a concilio *Bracarenſi* 1. cano. 6. *Si quis animas humanas dicit prius in cœleſti habitatione peccaſſe, & per hoc in corpora humana interjectas, ſicut Priſcillianus dixit, Anathema ſit.* Hæc ibi. Concilii hujus auctoritas, ſicut, &c. quæ ſequuntur pro tanto adducuntur, pro quanto animas ante corpora non fuiſſe aſſerunt. Quando adducuntur Concilia, maxime *Tridentinum*, aliquid loquendo circa illa, puta oſtendendo per rationem, quod merito ſic, vel ſic dixerunt, quomodo illorum ſententia per rationem probetur, declaretur, intelligatur, defendatur, aut aliquid aliud, hoc fit non ad corroborandum concilia ipſa, cum noſtra corroboratione ſint majora, ſed (citra tamen ullum omnino interpretationis, commentarii, gloſſæ, annotationis, ſcholii genus ſuper decretis ipſius concilii, ſeu conciliorum quocumque modo, nomine, aut quæſito colore, editum) ad corroborandum fideles, eoſque conſolandum, & ad confundendum infideles. Quod veluti profeſſionem quandam, atque proteſtationem in omnibus, ſingulíſque obedientialem erga concilium, maxime *Tridentinum*, & hic, & ubique ſub quocumque tenore quorumcumque ſcriptorum meorum ſemper eſſe, ac intelligi debere prorſus intendo, ne quando, quod Deus ſemper avertat, contra præceptum *Pii Quarti* in Bulla ſuper confirmatione ejuſdem concilii, egiſſem, aut agerem. Item merito damnari a Papa *Leone I.* in epiſtola ad Turibium Aſtur. Epiſcopum, in qua *Priſcillianiſtarum* errores damnans, poſtquam quendam

eorum

eorum retulit errorem, quo dicunt, animas hominum prius in cœlo fuiſſe, & inde fuiſſe propter peccata ſua delapſas, humaniſque corporibus interjectas, ſic verbaliter ſubnectit. *Quam impietatis fabulam ex multorum ſibi erroribus texuerunt, ſed omnes catholica fides a corpore ſuæ unitatis abſcindit, conſtanter prædicans, atque veraciter, quod animæ hominum, priuſquam ſuis inſpirarentur corporibus, non fuere, nec ab ullo incorporantur, niſi ab opifice Deo, qui & ipſarum eſt creator, & corporum*. Hæc ille. Ubi nota, quod dicit, Deum eſſe creatorem animarum noſtrarum, & a nullo, niſi ab ipſo, inſpirari, ideſt, infundi corporibus. Ergo non traducuntur ex ſemine, juxta fidem catholicam. Et hoc facit pro *articuli ſecundi append.* Item ab eodem *Leone*, in Epiſtola ad Julianum Epiſcopum Coenſem contra *Eutychianæ* impietatis errorem, ſic. *Unde, quod in Origene merito damnatum eſt, qui animarum, antequam corporibus inſererentur, non ſolum vitas, ſed & diverſas fuiſſe actiones dicebat, neceſſe eſt, ut etiam in iſto, niſi maluerit ſententiam abdicare, plectatur*. Hæc ille. Ubi damnatam merito ait phantaſiam illam, quod animæ, antequam corporibus infunderentur, habuerint vitas, ideſt, extiterint. Hic enim eſt ejus principalis ſcopus, quamvis etiam, ut totum *Origenis* errorem narret, qui eſt in hac parte damnatus, de diverſis earum tunc actionibus ab eo poſitis mentionem faciat. In hujus ſignum eſt, quod præmiſerat de *Eutychete* loquens iſta verba. *Arbitror, talia loquentem hoc habere perſuaſum, quod anima, quam ſalvator aſſumpſit, prius in cœlis ſit commorata, quam de M. Virgine naſceretur, eamque ſibi Verbum in utero copularet. Sed hoc catholicæ mentes, aureſque non tolerant, quia nihil ſecum Dominus de Cœlo veniens noſtræ conditionis exhibuit, nec animam enim, quæ anterior extitiſſet, nec carnem, quæ non materni corporis eſſet, accepit*. Hæc ille. Ubi vides, illum facere vim in extitiſſe animas prius, per ly *nec animam, quæ anterior extitiſſet*. Introducendo igitur poſt hæc verba *Origenis* poſitionem prædictam, intendit principaliter ipſam inducere, pro quanto animarum præexiſtentiam ponebat. Item merito damnari a Concilio *Conſtantinop. 6. acti.* 11. quando *Origenis*, *Didymi*, & *Evagrii* diſcipulorum ejus meminit, qui animas ante corporum conſtitutionem ajebant fuiſſe creatas, & hoc dixit eſſe hæreticum, & deliramentum impudens. Hæc ex ſumma Conciliorum. item a, &c. ut ſup. *q.* 65. *ar.* 2.

&.

& *q.* 117. *ar.* 4. *Tertio* habes: quomodo per rationem oſtendas, Philoſophum merito dixiſſe 12. Metaphy. tex. 17. *quæ autem eſt cauſa*, *ut ratio*, *ſimul incipit cum re*. Per ly *ratio* intelligit Philoſophus formam. Unde ſubdit, *ſi autem poſterius aliqua forma manet*, *perſcrutandum eſt*. Quaſi apertius dicat. Nulla forma eſt ante materiam ſuam, ſive ante rem, cujus eſt forma, ſed omnis forma ſimul incipit cum re, cujus eſt forma, ideſt, cum ſua materia: ſi autem aliqua forma remaneat poſt materiam, non eſt ſic clarum, ſed eſt perſcrutandum. *Quarto* habes: quomodo per rationem oſtendas, prædictum errorem jure naturali fuiſſe damnatum ab ethnico, & conſequenter, quantum confuſibiles ſint in hoc hujus erroris patroni: idem dicas de aliis, in quibus per Philoſophum poteris hæreſes aliquas retundere, quæ quidem Philoſophica multa ſunt, licet paucula nos adduxerimus in toto opere, magis attendentes ad veritatem inconcuſſe roborandam per ſacras ſcripturas, & concilia, quam ad pudore ſuffundendum facies errantium, atque mentes, in his tamen Philoſophicis contra eos pro veritate adducendis, diligenter obſervabis notationes pro cautela fidelium ſupra factas *art.* 2. *append. in quarto loco*. *Quinto* vides, &c.

QUÆSTIO CXIX.

De propagatione hominis quantum ad corpus, in duos articulos diviſa.

DEinde conſiderandum eſt de propagatione hominis quantum ad corpus.

Et circa hoc quæruntur duo.

Primo. Utrum aliquid de alimento convertatur in veritatem humanæ naturæ.

Secundo. Utrum ſemen, quod eſt humanæ generationis principium, ſit de ſuperfluo alimenti.

ARTICULUS I. 583

Utrum aliquid de alimento convertatur in veritatem humanæ naturæ.

2. *d.* 30. *q.* 2. *a.* 1. *&* 4. *d.* 44. *q.* 1. *ar.* 2. *q.* 4. *&* *quo.* 8. *a.* 5. *corp.*

AD Primum ſic proceditur. Videtur, quod nihil de alimento tranſeat in veritatem humanę naturæ.

turæ. Dicitur enim Matth. 15. *Omne, quod in os intrat, in ventrem vadit, & per ſeceſſum emittitur:* Sed quod emittitur, non tranſit in veritatem humanæ naturæ. Ergo nihil de alimento in veritatem humanæ naturæ tranſit.

2. Præterea. Philoſ. in 1. de Gener. (*tex.* 35. 36. & 37. *to.* 2.) diſtinguit carnem *ſecundum ſpeciem*, & *ſecundum materiam*; & dicit, quod *caro ſecundum materiam advenit, & recedit;* Quod autem ex alimento generatur, advenit, & recedit. Ergo id, in quod alimentum convertitur, eſt caro *ſecundum materiam*, & non caro *ſecundum ſpeciem*: Sed hoc pertinet ad veritatem humanæ naturæ, quod pertinet ad ſpeciem ejus. Ergo alimentum non tranſit in veritatem humanæ naturæ.

3. Præterea. Ad veritatem humanæ naturæ pertinere videtur *humidum radicale*; quod ſi deperdatur, reſtitui non poteſt, ut Medici dicunt: Poſſet autem reſtitui, ſi alimentum converteretur in ipſum humidum. Ergo nutrimentum non convertitur in veritatem humanæ naturæ.

4. Præterea. Si alimentum tranſiret in veritatem humanæ naturæ, quicquid in homine deperditur, reſtaurari poſſet: Sed mors hominis non accidit niſi per deperditionem alicujus. Poſſet igitur homo per ſumptionem alimenti in perpetuum ſe contra mortem tueri.

5. Præterea. Si alimentum in veritatem humanę naturæ tranſiret, nihil eſſet in homine, quod non poſſet recedere, & reparari; quia id, quod in homine generaretur ex alimento, & recedere, & reparari poſſet. Si ergo homo diu viveret, ſequeretur, quod nihil quod in eo fuit materialiter in principio ſuæ generationis, finaliter remaneret in ipſo: Et ſic non eſſet idem homo numero per totam vitam ſuam, cum ad hoc quod ſit idem numero, requiratur identitas materiæ: Hoc autem eſt inconveniens. Non ergo alimentum tranſit in veritatem humanæ naturæ.

Sed Contra eſt, quod dicit Aug. in lib. de ver. relig. (*cap.* 40. *in princ. to.* 1.) *Alimenta carnis corrupta, ideſt amittentia formam ſuam, in membrorum fabricam migrant*: Sed fabrica membrorum pertinet ad veritatem humanæ naturæ. Ergo alimenta tranſeunt in veritatem humanæ naturæ.

Reſpondeo dicendum, quod ſecundum Philoſ. 2. Met. (*te.* 4. *to.* 3.) *modo ſe habet unumquodque ad veritatem, ſicut ſe habet ad eſſe.* Illud ergo pertinet ad veritatem naturę alicujus, quod eſt de con-

ſtitu-

ſtitutione naturæ ipſius. Sed natura *dupliciter* conſiderari poteſt. *Uno modo* in communi ſecundum naturam ſpeciei. *Alio modo*, ſecundum quod eſt in hoc individuo. Ad veritatem igitur naturę alicujus in communi conſideratæ pertinet forma, & materia ejus in communi accepta: Ad veritatem autem naturæ in hoc particulari conſideratæ pertinet materia individualis ſignata, & forma per hujuſmodi materiam individuata: Sicut de veritate humanæ naturæ in communi eſt anima humana, & corpus: ſed de veritate humanæ naturæ in Petro, & Martino eſt hæc anima, & hoc corpus. Sunt autem quædam, quorum formę non poſſunt ſalvari niſi in una materia ſignata: Sicut forma Solis non poteſt ſalvari, niſi in materia, quę actu ſub ea continetur.

Et ſecundum hunc modum aliqui poſuerunt, quod forma humana non poteſt ſalvari niſi in materia quadam ſignata; quæ ſcilicet a principio fuit tali forma formata in primo homine: ita quod quicquid aliud præter illud, quod ex primo parente in poſteros derivatur, additum fuerit, non pertinet ad veritatem humanæ naturæ, quaſi non vere accipiat formam humanæ naturæ; ſed illa materia, quæ in primo homine formæ humanæ fuit ſubjecta, in ſeipſa multiplicatur. Et hoc modo multitudo humanorum corporum a corpore primi hominis derivatur. Et ſecundum hos alimentum non convertitur in veritatem humanæ naturæ: Sed dicunt, quod alimentum accipitur ut quoddam fomentum naturæ, ideſt ut reſiſtat actioni caloris naturalis, ne conſumat humidum radicale: ſicut plumbum, vel ſtannum adjungitur argento, ne conſumatur per ignem.

Sed hæc poſitio eſt *multipliciter* irrationabilis. *Primo* quidem, quia ejuſdem rationis eſt, quod aliqua forma poſſit fieri in alia materia, & quod poſſit propriam materiam deſerere: & ideo omnia generabilia ſunt corruptibilia, & e converſo. Manifeſtum eſt autem, quod forma humana poteſt deficere ab hac materia, quæ ei ſubjicitur; alioquin corpus humanum corruptibile non eſſet. Unde relinquitur, quod & alii materiæ advenire poſſit, aliquo alio in veritatem humanæ naturæ tranſeunte. *Secundo*, quia in omnibus, quorum materia invenitur tota ſub uno individuo, non eſt niſi unum individuum in una ſpecie. ſicut patet in Sole, & Luna, & hujuſmodi. Sic igitur non eſſet niſi unum individuum humanæ ſpeciei. *Tertio*, quia non eſt poſſibile, quod multiplicatio materiæ

at-

attendatur, niſi vel ſecundum quantitatem tantum, ſicut accidit in rarefactis, quorum materia ſuſcipit majores dimenſiones; vel etiam ſecundum ſubſtantiam materiæ. Sola autem eadem ſubſtantia materiæ manente, non poteſt dici, quod ſit multiplicata; quia idem ad ſeipſum non conſtituit multitudinem; cum neceſſe ſit omnem multitudinem ex aliqua diviſione cauſari. Unde oportet, quod aliqua alia ſubſtantia materiæ adveniat, vel per creationem, vel per converſionem alterius in ipſam. Unde relinquitur, quod non poteſt aliqua materia multiplicari, niſi vel per rarefactionem, ſicut cum ex aqua fit aer; vel per additionem alterius rei; ſicut multiplicatur ignis per additionem lignorum; vel per creationem materiæ: Sed manifeſtum eſt, multiplicationem materiæ in humanis corporibus non accidere per rarefactionem; quia ſic corpora hominum perfectæ ætatis eſſent imperfectiora, quam corpora puerorum: Nec iterum per creationem novæ materiæ; quia ſecundum Greg. (*l.* 32. *Moral. c.* 9. *in princ.*) omnia ſunt ſimul creata ſecundum ſubſtantiam materiæ, licet non ſecundum ſpeciem formæ. Unde relinquitur, quod multiplicatio corporis humani non ſit niſi per hoc quod alimentum convertitur in veritatem humani corporis. *Quarto*, quia cum homo non differat ab animalibus, & plantis ſecundum animam vegetabilem, ſequeretur, quod etiam corpora animalium, & plantarum non multiplicarentur per converſionem alimenti in corpus nutritum, ſed per quandam multiplicationem, quæ non poteſt eſſe naturalis, cum materia ſecundum naturam non extendatur niſi uſque ad certam quantitatem, nec iterum inveniatur aliquid naturaliter creſcere, niſi per rarefactionem, vel converſionem alterius in ipſum: Et ſic totum opus generativæ, & nutritivæ, quæ dicuntur *vires naturales*, eſſet miraculoſum. quod eſt omnino inconveniens.

Unde *alii* dixerunt, quod forma humana poteſt quidem fieri de novo in aliqua alia materia, ſi conſideretur natura humana in communi; non autem ſi accipiatur prout eſt in hoc individuo, in quo forma humana fixa manet in quadam materia determinata, cui primo imprimitur in generatione hujus individui; ita quod illam materiam nunquam deſerit uſque ad ultimam individui corruptionem. Et hanc materiam dicunt principaliter pertinere ad veritatem humanæ naturæ. Sed quia hujuſmodi materia non ſufficit ad quantitatem debitam,

tam, requiritur, ut adveniat alia materia per converſionem alimenti in ſubſtantiam nutriti, quantum ſufficiat ad debitum augmentum. Et hanc materiam dicunt ſecundario pertinere ad veritatem humanæ naturæ; quia non requiritur ad primum eſſe individui, ſed ad quantitatem ejus. Jam vero ſi quid aliud advenit ex alimento, non pertinet ad veritatem humanæ naturæ, proprie loquendo.

Sed hoc etiam eſt inconveniens. *Primo* quidem, quia hæc opinio judicat de materia corporum viventium ad modum corporum inanimatorum; in quibus etſi ſit virtus ad generandum ſimile in ſpecie, non tamen eſt virtus in eis ad generandum aliquid ſibi ſimile ſecundum individuum: Quæ quidem virtus in corporibus viventibus eſt virtus nutritiva. Nihil ergo per virtutem nutritivam adderetur corporibus viventibus, ſi alimentum in veritatem naturæ ipſorum non converteretur. *Secundo*, quia virtus activa, quæ eſt in ſemine, eſt quædam impreſſio derivata ab anima generantis, ſicut ſupra dictum eſt. (*qu. prec. art.* 1.) Unde non poteſt eſſe majoris virtutis in agendo, quam ipſa anima, a qua derivatur. Si ergo ex virtute ſeminis vere aſſumit aliqua materia formam naturæ humanæ, multo magis anima in nutrimentum conjunctum poterit veram formam naturę humanę imprimere per potentiam nutritivam. *Tertio*, quia nutrimento indigetur non ſolum ad augmentum, alioquin terminato augmento neceſſarium non eſſet, ſed etiam ad reſtaurandum illud, quod deperditur per actionem caloris naturalis: Non autem eſſet reſtauratio, niſi id, quod ex alimento generatur, ſuccederet in locum deperditi. Unde ſicut id, quod primo inerat, eſt de veritate humanæ naturæ; ita id, quod ex alimento generatur.

Et ideo ſecundum *alios* dicendum eſt, quod *alimentum vere convertitur in veritatem humanæ naturæ, inquantum vere accipit ſpeciem carnis, & oſſis, & hujuſmodi partium*. Et hoc eſt, quod dicit Phil. in 2. de anim. (*tex.* 46. *&* 1. *de gen. tex.* 39. *tom.* 2.) quod *alimentum nutrit, inquantum eſt potentia caro*.

Ad primum ergo dicendum, quod Dominus non dicit, quod totum quod in os intrat, per ſeceſſum emittatur; ſed oportet, quod de quolibet cibo aliquid impurum per ſeceſſum emittatur.

Vel poteſt dici, quod quicquid ex alimento generatur, poteſt etiam per calorem naturalem reſolvi, & per poros quoſdam occultos emitti, ut Hieron.

ron. exponit. (*ſup. illud Matth.* 15. *Non intelligitis, quod, &c.*)

Ad ſecundum dicendum, quod aliqui per carnem *ſecundum ſpeciem* intellexerunt id, quod primo accipit ſpeciem humanam, quod ſumitur a generante: Et hoc dicunt ſemper manere, quouſque individuum durat: Carnem vero *ſecundum materiam* dicunt eſſe, quæ generatur ex alimento: Et hanc dicunt non ſemper permanere; ſed quod ſicut advenit, ita abſcedit.

Sed hoc eſt contra intentionem Ariſt. dicit enim ibi, (*loc. cit. in argum.*) quod *ſicut in unoquoque habentium ſpeciem in materia* (puta in ligno, & lapide) *ita & in carne hoc eſt ſecundum ſpeciem, & illud ſecundum materiam*. Manifeſtum eſt autem, quod prædicta diſtinctio locum non habet in rebus inanimatis, quæ non generantur ex ſemine, nec nutriuntur. Et iterum, cum id quod ex alimento generatur, adjungatur corpori nutrito per modum mixtionis, ſicut aqua miſcetur vino, ut ponit exemplum ibidem Philoſ. (*lib.* 1. *de gen. tex.* 39. & 88. *to.* 2.) non poteſt alia eſſe natura ejus quod advenit, & ejus cui advenit; cum jam ſit factum unum per veram mixtionem. Unde nulla ratio eſt, quod unum conſumatur per calorem naturalem, & alterum maneat.

Et ideo aliter dicendum eſt, quod hæc diſtinctio Philoſophi non eſt ſecundum diverſas carnes, ſed eſt ejuſdem carnis ſecundum diverſam conſiderationem. Si enim conſideretur caro *ſecundum ſpeciem*, ideſt ſecundum id, quod eſt formale in ipſa, ſic ſemper manet; quia ſemper manet natura carnis, & diſpoſitio naturalis ipſius: Sed ſi conſideretur caro *ſecundum materiam*, ſic non manet, ſed paulatim conſumitur, & reſtauratur: ſicut patet in igne fornacis, cujus forma manet, ſed materia paulatim conſumitur, & alia in locum ejus ſubſtituitur.

Ad tertium dicendum, quod ad humidum radicale intelligitur pertinere totum id, in quo fundatur virtus ſpeciei: Quod ſi ſubtrahatur, reſtitui non poteſt: ſicut ſi amputetur manus, aut pes, vel aliquid hujuſmodi. Sed humidum nutrimentale eſt, quod nondum pervenit ad ſuſcipiendum perfecte naturam ſpeciei, ſed eſt in via ad hoc: ſicut eſt ſanguis, & alia hujuſmodi. Unde ſi talia ſubtrahantur, remanet adhuc virtus ſpeciei in radice, quæ non tollitur.

Ad quartum dicendum, quod omnis virtus in corpore paſſibili per continuam actionem debilitatur;

tur ; quia hujuſmodi agentia etiam patiuntur. Et ideo virtus converſiva in principio quidem tam fortis eſt, ut poſſit convertere non ſolum quod ſufficit ad reſtaurationem deperditi, ſed etiam ad augmentum : Poſtea vero non poteſt convertere niſi quantum ſufficit ad reſtaurationem deperditi ; & tunc ceſſat augmentum : Demum nec hoc poteſt ; & tunc fit diminutio : Deinde deficiente hujuſmodi virtute totaliter animal moritur : Sicut virtus vini convertentis aquam admixtam paulatim per admixtionem aquæ debilitatur, ut tandem totum fiat aquoſum, ut Philoſophus exemplificat. 1. de Generatione. (*tex.* 39. & 88. *to.* 2.)

Ad quintum dicendum, quod, ſicut Philoſophus dicit in 1. de Generat. (*tex.* 39. *tom.* 2.) quando aliqua materia per ſe convertitur in ignem, tunc dicitur ignis de novo generari : Quando vero aliqua materia convertitur in ignem præexiſtentem, dicitur ignis nutriri : Unde ſi tota materia ſimul amittat ſpeciem ignis, & alia materia convertatur in ignem, erit alius ignis numero : Si vero paulatim combuſto uno ligno aliud ſubſtituatur, & ſic deinceps quouſque omnia prima conſumantur, ſemper remanet idem ignis numero : quia ſemper quod additur, tranſit in præexiſtens : Et ſimiliter eſt intelligendum in corporibus viventibus, in quibus ex nutrimento reſtauratur id, quod per calorem naturalem conſumitur.

A P P E N D I X.

Ex art. habes *primo* : quomodo per rationem oſtendas, Philoſophum merito dixiſſe, quod aliquid de alimento convertitur in veritatem naturæ humanæ. Dixit autem hoc tunc, quando in lib. 2. de gen. animal. c. 4. ait. *Alimenti ratio duplex eſt, altera nutriendi, altera augendi. Nutriens eſt, quę eſſe præbet & toti, & partibus : augens, quæ acceſſionem ad magnitudinem facit*. Ex Philoſophi ergo formalibus verbis patet, quod alimentum prębet eſſe toti, & partibus, eaque ratione nutrire dicitur. Non autem eſſe phantaſticum præbet, ut experientia teſtatur, ſed verum, quod non præberet, ſi in veritatem naturę animalis non converteretur. Item hoc idem dixit 2. de anima, tex. 46. ubi, poſtquam ait, *nihil alitur, niſi participans vitam*, ſubnectit, *alimentum eſt aliquid animatum in potentia, per ſe, & non ſecundum accidens*. Ac ſi aperte dicat. Alimentum poteſt fieri animatum,

ideo,

ideo, quia tranſit in veritatem naturæ aliti, quæ vitam participat, ideſt quæ eſt actu animata. In principio igitur alimentum, antequam convertatur in illam, eſt animatum in potentia; in fine autem, poſtquam in eam converſum eſt, animatum exiſtit in actu. Quomodo enim alimentum eſſet animatum in actu, niſi veritatem naturæ aliti indueret actu? Aut quomodo alimentum ipſum eſſet animatum in potentia, niſi quandoque ad hoc eſſe actualiter tranſiret? Etenim potentia naturalis, ut non ſit fruſtra, reducenda eſt, & reducitur ad actum. Item idem dixit lib. de juven. & ſenect. lect. 3. ſecundum expoſitionem Petri de Alvernia ſic: *Sanguis ſanguinem habentibus eſt ultimum alimentum ex quo fiunt particulæ*. Et ſubdit. *Unam quandam operationem circa alimentum oris virtus exercet, alteram autem, quæ ventris, ſcilicet virtus, cor autem gratia hujus operis animæ eſt*. Vide ex Philoſopho, quantam induſtriam operatur natura circa alimentum, quæ ſane fruſtra videretur adhiberi, niſi ex tanto ſuo opere commodum magnum natura ipſa reportaret. Primum opus circa alimentum fit ab ipſa per virtutem oris. Hoc dicitur maſticatio. *Secundum* per virtutem ventriculi. Hoc dicitur concoctio. *Tertium* per virtutem cordis, hoc dicitur digeſtio. Unde dicit, quod cor eſt gratia hujus operis animæ, ideſt, eſt completivum, tanquam finis, duarum præcedentium animæ operationum, ſeu, quod in idem redit, inducit, tanquam finis, complementum duplicis operis præcedentis animæ. Mediante ſiquidem digeſtione per partes animalis proportionaliter factæ a corde primæ duæ operationes, ſcilicet oris, & ventris, ſuum finem ultimum conſequuntur, qui eſt nutrire animal, & conſequenter non redduntur inanes. Inane enim videtur id, quod ſuum finem, ad quem ſecundum naturam ordinatur, non acquirit. Natura ergo oſtendit ex facto ſuo ſic induſtrioſo, quod alimentum convertitur in alitum. Item hoc dixit in lib. de ſenſ. & ſen. lec. 10. ſecundum expoſitionem D. Tho. ſic. *Cibi animalib. oblati, inquantum tangibilia ſunt, augmentum ſunt facientia, & decrementum. Horum enim cauſa calidum, & frigidum oblatum, hæc enim, ideſt calidum, & frigidum, faciunt augmentum, ſicut calor, & decrementum, ſicut frigus*. Et infra. *Nutrit cib. ſecundum quod guſtabilis oblatus, omnia enim nutriuntur dulci, vel ſimpliciter, vel commixte*. Et infra. *Commiſcentur alii ſapores ad cibum, ut ſalſum, & acutum pro*

pro condimento, hoc autem fit propter contrahere dulces, eo, quod nimis nutritivum ſit dulce, & ſupernutritivum, quia ſcilicet facile attrahitur per calorem. Ecce, quoties dicit Philoſoph. cibum nutrire, & multum nutrire, augmentumque facere, quæ omnia adducit, ut etiam rudibus indicet, quod alimentum in veritatem aliti convertitur. *Secundo* habes: quomodo per rationem hujuſmodi Philoſophi dicta, pro quanto ponunt converſionem cibi in cibati ſubſtantiam, & intelligas, & declares, & probes. *Tertio* vides: quomodo ex his bene conſideratis, & applicatis viciſſim declaretur, & confirmetur articuli præſentis doctrina.

ARTICULUS II. 584

Utrum ſemen ſit de ſuperfluo alimenti.

2. d. 30. q. 2. a. 2. & 4. d. 44. q. 1. a. 2. q. 4. & 3. cont. cap. 121. princ. & c. 122.

AD Secundum ſic proceditur. Videtur, quod ſemen non ſit de ſuperfluo alimenti, ſed de ſubſtantia generantis. Dicit enim Damaſc. (*lib. 1. orth. fid. cap. 8. a med.*) quod *generatio eſt opus naturæ ex ſubſtantia generantis producens illud, quod generatur*. Sed id, quod generatur, generatur ex ſemine. Ergo ſemen eſt de ſubſtantia generantis.

2. Præterea. Secundum hoc filius aſſimilatur patri, quod ab eo aliquid accipit. Sed ſi ſemen, ex quo aliquid generatur, ſit de ſuperfluo alimenti, nihil acciperet aliquis ab avo, & præcedentibus, in quibus hoc alimentum nullo modo fuit. Ergo non aſſimilaretur aliquis avo, & præcedentibus magis, quam aliis hominibus.

3. Præterea. Alimentum hominis generantis quandoque eſt ex carnibus bovis, vel porci, & aliorum hujuſmodi. Si igitur ſemen eſſet de ſuperfluo alimenti, homo generatus ex ſemine majorem affinitatem haberet cum bove, & porco, quam cum patre, & aliis conſanguineis.

4. Præterea. Auguſtinus dicit 10. ſuper Gen. ad lit. (*cap. 20. tom. 3.*) quod *nos fuimus in Adam non ſolum ſecundum ſeminalem rationem, ſed etiam ſecundum corpulentam ſubſtantiam*: Hoc autem non eſſet, ſi ſemen eſſet ex ſuperfluo alimenti. Ergo ſemen non eſt ex ſuperfluo alimenti.

Sed Contra eſt, quod Philoſophus probat multipliciter in lib. 1. de generat. animal. (*cap. 19. to. 4.*) quod *ſemen eſt ſuperfluum alimenti*.

Reſ-

Reſpondeo dicendum, quod iſta quæſtio aliqualiter dependet ex præmiſſis. (*ar. præc.* & *q.* 118. *a.* 1.) Si enim in natura humana eſt virtus ad communicandum ſuam formam materiæ alienæ, non ſolum in alio, ſed etiam in ipſo, manifeſtum eſt, quod alimentum, quod eſt in principio diſſimile, in fine fit ſimile per formam communicatam. Eſt autem naturalis ordo, ut aliquid gradatim de potentia reducatur in actum. Et ideo in his, quæ generantur, invenimus, quod primum unumquodque eſt imperfectum, & poſtea perficitur. Manifeſtum eſt autem, quod commune ſe habet ad proprium, & determinatum, ut imperfectum ad perfectum. Et ideo videmus, quod in generatione animalis prius generatur animal, quam homo, vel equus. Sic igitur & ipſum alimentum primo quidem accipit quandam virtutem communem reſpectu omnium partium corporis, & in fine determinatur ad hanc partem, vel ad illam.

Non autem eſt poſſibile, quod accipiatur pro ſemine id, quod jam converſum eſt in ſubſtantiam membrorum per quandam reſolutionem: quia illud reſolutum, ſi non retineret naturam ejus, a quo reſolvitur, tunc jam eſſet recedens a natura generantis, quaſi in via corruptionis exiſtens: & ſic non haberet virtutem convertendi aliud in ſimilem naturam: Si vero retineret naturam ejus, a quo reſolvitur, tunc eſſet contractum ad determinatam partem; & non haberet virtutem movendi ad naturam totius, ſed ſolum ad naturam partis: Niſi forte quis dicat, quod eſſet reſolutum ab omnibus partibus corporis, & quod retineat naturam omnium partium: Et ſic ſemen eſſet quaſi quoddam parvum animal in actu; & generatio animalis ex animali non eſſet niſi per diviſionem; ſicut lutum generatur ex luto; & ſicut accidit in animalibus, quæ deciſa vivunt: Hoc autem eſt inconveniens.

Relinquitur ergo, quod *ſemen non ſit deciſum ab eo, quod erat actu totum, ſed magis in potentia totum*, habens virtutem ad productionem totius corporis derivatam ab anima generantis, ut ſupra dictum eſt. (*art. præc.*)

Hoc autem, quod eſt in potentia ad totum, eſt illud, quod generatur ex alimento, antequam convertatur in ſubſtantiam membrorum: Et ideo ex hoc ſemen accipitur. Et ſecundum hoc virtus nutritiva dicitur deſervire generativæ: quia id, quod eſt converſum per virtutem nutritivam, accipitur a virtute generativa, ut ſemen. Et hujus ſignum po-

nit Philoſophus, (*lib.* 1. *de gener. anim. c.* 18. *tom.* 4.) quod animalia magni corporis, quæ indigent multo nutrimento, ſunt pauci ſeminis ſecundum quantitatem ſui corporis, & paucæ generationis: Et ſimiliter homines pingues ſunt pauci ſeminis propter eandem cauſam.

Ad primum ergo dicendum, quod generatio eſt de ſubſtantia generantis in animalibus, & plantis; inquantum ſemen habet virtutem ex forma generantis, & inquantum eſt in potentia ad ſubſtantiam ipſius.

Ad ſecundum dicendum, quod aſſimilatio generantis ad genitum non fit propter materiam, ſed propter formam agentis, quod generat ſibi ſimile. Unde non oportet ad hoc quod aliquis aſſimiletur avo, quod materia corporalis ſeminis fuerit in avo, ſed quod ſit in ſemine aliqua virtus derivata ab avo, mediante patre.

Et ſimiliter dicendum eſt ad Tertium. Nam affinitas non attenditur ſecundum materiam, ſed magis ſecundum derivationem formæ.

Ad quartum dicendum, quod verbum Auguſtini non eſt ſic intelligendum, quod in Adam actu fuerit aut ſeminalis ratio hujus hominis propinqua, aut corpulenta ejus ſubſtantia: Sed utrumque fuit in Adam ſecundum originem. Nam & materia corporalis, quæ miniſtrata eſt a matre, quam vocat *corpulentam ſubſtantiam*, derivatur originaliter ab Adam: & ſimiliter virtus activa exiſtens in ſemine patris, quæ eſt hujus hominis propinqua ratio ſeminalis. Sed Chriſtus dicitur fuiſſe in Adam *ſecundum corpulentam ſubſtantiam*, ſed non *ſecundum ſeminalem rationem*; quia materia corporis ejus, quæ miniſtrata eſt a Matre Virgine, derivata eſt ab Adam: ſed virtus activa non eſt derivata ab Adam; quia corpus ejus non eſt formatum per virtutem virilis ſeminis, ſed operatione Spiritus ſancti. Talis enim partus decebat eum, qui eſt ſuper omnia benedictus Deus in ſæcula ſæculorum. Amen.

APPENDIX.

EX art. habes *primo:* quomodo per rationem oſtendas, merito Philoſophum dixiſſe lib. de gener. animal. cap. 18. *ſemen eſt excrementum alimenti utilis, atque ultimi*, ſanguinis videlicet, qui ultimo in membra digeritur. Item, ſemen concoctum diverſum a ſanguine ſecernitur, nam inconcoctum, aut per vim emiſſum, videli-

cet

cet cum ultra modum quis re venerea utitur, cruentum jam aliquibus prodiit. Item, ut filii ſimiles parentibus ſint, ratio exigit, quoniam ſimile eſt, quod ad partes acceſſerit, ei, quod remanet: ſemen enim eſt manus indefinita, aut facies, aut animal facultate, ſeu virtute, quam continet. Ecce, quod Philoſophus ſemen dicit eſſe partes, & totum in potentia, non in actu. Item *cap.* 19. nulla pars fœtus ſemen maris eſt, ſicut nec a fabro quicquam ſecedit ad lignorum materiam. Natura enim maris ſemine utitur, quaſi inſtrumento, ſicut artifex manu. Item libro ſecundo, capit. 1. *ſemen habet animam, & eſt animal potentia*. *Secundo* habes: quomodo per rationem prædictas auctoritates, pro quanto ſemen ſuperfluum eſſe alimenti, vel ſolum potentia totum dicunt, & intelligas, & declares, & probes. *Tertio* vides: quomodo ex omnibus his Angelici Doctoris tota declaretur, atque confirmetur concluſio.

FINIS TOMI QUARTI.

2550477 A

Digitized by Google

47

B.5.5.566